MARTINI CROMERI
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX. TERTIVM AB AVTHORE diligenter recogniti.

Funebris eiusdem autoris Oratio, SIGISMVNDI Regis uitam compendiosè complexa, & aliquoties iam prius edita.

Accessit iudicium Francisci Robortelli Vtinensis, de authore & libro.

Cum gratia & priuilegio Cæs. Maiest. ad decem, & Regis Galliarum ad nouem annos.

BASILEAE, EX OFFICINA Oporiniana, 1568.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, POMERANIAE, SAMAGITIAE AC MASOVIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES.

ANNO DOMINI M. D. LIIII. AETATIS XXXV.

AVTHOR LECTORI S. D.

IOANNES Oporinus Basileensis typographus eruditus ac diligens certiorem me reddidit, uelle se tertium recudere libros nostros de origine & rebus gestis Polonorum. Vnde cum ego spem concepissem, uicturum esse Opus tam uendibile, nec in eo me oleum, quod dicitur, & operam penitus perdidisse: resumpsi id in manus eodem studio, quo fui aggressus initio ante tertium decimum uel quartumdecimum annum: nimirum bene pro uirili mea merendi de cõmuni hominum societate: recognouiq́ diligentius, & quasi extremam ei manum imposui, cum in aula pientissimi ac sapientissimi Imperatoris Ferdinandi legatione perpetua præstantissimi Regis Sigismundi Augusti nomine in septimum annum fungens, ocio non carerem. Cuius laboris maximam partem in itinere cõfeci ante annũ cum eo ipso Imperatore ad Francofordiensem Septemuirum Electorum conuentum proficiscens, quo filius eius Maximiliannus iam rex Boemorum, Princeps omni genere bonorum ad miraculum ornatissimus, rex Rom. creabatur, & successor Imperij designabatur. Et fortè incidit tunc in manus meas Opus idem in Germanicam linguam traductum ac editum, quod mihi ad perficiendam recognitionem magis etiam calcar addidit. Præter typographi autem errata correcta, non pauca in hac editione limauit ætas, rerumq́ usus maior & exactior noticia, quæ approperata initio prodierant, quo multo desiderio satis fieret. Cumq́ legatione illa, & mox alia pacificandorum regum defunctus, ad ocium me recepissem, resumpsi Opus in manus iterum atq́ iterum, & liberiorem ei limam adhibui, primo præsertim libro, quem totum ferè mutaui, siue aliter disposui, sic tamen ut argumẽtum & res subiecta maneret propè eadem. Quem laborem nostrum non ingratum tibi fore confidimus. Dabimus tibi, spero, aliquando etiam exactiorem Poloniæ descriptionem, duobus libris absolutam: in qua non modò regionum rationem, naturam, cultum & prouentus, uerumetiam ingenia, mores & instituta inhabitantium eam populorum, formamq́ reipubl. cum magistratibus suis tanquam in tabula inspicere licebit. Vale. Cracouiæ mense Iulio.

Anno M. D. LXVI.

Maximilianus rex Rom. eretus.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM
INCLYTVM REGEM POLONORVM, magnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem

Procemium.

Petrus Gāratus, archiepiscopus Gnesnensis, et episcopus Cracouiensis.

CVM PETRVS GAMRATVS archiepiſcopus Gneſnenſis, idemq́; Cracouienſis epiſcopus uir conſilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate & beneficentia ſingulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonam ſtudio collegerat, florentiſsimus, honeſtum ac luculentum præſidium ad uitam degendam, & ocium literariū mihi parauiſſet, poſt mortem eius retuli me totum protinus ad ea ſtudia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq́; ne in ipſo quidem aulicæ uitæ curſu penitus deſerueram. Tunc autē longè liberior & expeditior, non habui ſatis, mihi ipſi (quod aiunt) & Muſis canere, ſed cœpi circumſpicere, quo nam modo fructum ſtudiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non ſolùm quid à noſtris quidem hominibus potiſsimū expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis illuſtratione acceptum iri uideretur: ſed etiam, quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq́; tenuitate & anguſtia præſtari utcunq; poſſet. Occurrit mihi in primis hiſtoria noſtræ gentis, quæ tractata quidem eſt ante nos à Vincentio Cadlubco epiſcopo Cracouienſi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos, ab Ioanne autem Dlugoſſo, & Mathia Miechouienſi, & alijs quibuſdam anonymis longè poſterius, noſtra uerò ætate ab Ioſto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio: Verùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem ſermonē Vilnæ mecum familiariter habuiſſes, prius quàm ad regni guberna-

Occaſiones ſcribēdæ hiſtoriæ.

Polonicarū rerum ſcriptores.

cula accesʃiʃʃes: cum eò nõ modò à ʃuprà memorato Petro Gamrato patrono meo, uerùm etiã à parentibus tuis præclariʃsimis allegatus ad te ueniʃʃem. Tenebam etiam, quam ego ʃpem honeʃtiʃsimi deʃiderij tui explendi tibi oʃtendiʃʃem, cum indicaʃʃem, datum quidem eʃʃe à patre tuo rege ʃanctiʃsimo & ʃapientiʃsimo negotium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; ʃingulari, Staniʃlao Hoʃio præceptori meo, qui nunc opera tua Varmienʃis epiʃcopus eʃt, ut hiʃtoriam Bernardi Vapouij, quam is ante uiginti annos mortuus imperfectam & rudiuʃculam reliquit, rẽcognoʃceret atq; expoliret: ʃed eum negare, id à ʃe, alijs grãuioribus negocijs occupato, commodè præʃtari poʃʃe: & maioris autem negocij uideri, alienis ʃcriptis limam admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conʃcribenda Hiʃtoria cogitare cœpi, quæ & originẽ ueram, & res geʃtas gentis noʃtrę complecteretur. Et intelligebam equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hoʃius, neq; quiʃquam alius laborem illum ʃuʃciperet, ʃuʃcepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij, ʃtyliq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; noʃtratium hominũ deʃiderio, & publicæ utilitati deeʃʃem. Verùm in proʃequẽdo Opere plus, quàm crediderã initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clariʃsimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honeʃtate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & manʃuetudine ornatiʃsimi, Samuelis Maceouij epiʃcopi Cracouienʃis, & cancellarij Poloniæ uòlũtate primùm, deinde tua quoq; Rex benigniʃsime, autoritate ad ʃcriptionẽ, iudicia aliaq; aulica negotia, & ad lõga ac frequẽtia itinera tecũ, legationesq; pro te obeundas ab inʃtituto opere identidem reuocatus ʃum: non has, inquam, remoras mihi obiectas eʃʃe queror (quanquam hæ quoq; diutius me ab abʃoluendo opere inchoato diʃtrahebãt) ʃed illud magis, quòd in tot ʃeculorum hiʃtoria quem certum ducem ʃequerer non habebã. Animaduertebã Vapouium, Decium, & Miechouienʃem, Dlugoʃʃum potiʃsimùm ʃecutos eʃʃe: illum uerò non magnopere uerʃatum in externis hiʃtorijs, quæ Polonica ʃcribenti magno adminiculo eʃʃe

Sigiʃm. Aug. regis ʃermo de hiʃtoria.

Stanislaus Hoʃius, epiʃcopus Varmienʃis.

Autoris cõʃilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, epiʃcopus Cracouienʃis, & cancellarius Poloniæ.

poterant, nonnunquam perplexum eſſe, nec perpetuò ſibi conſtare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis eſt in prouerbio, perſecutum eſſe, & operi imperfecto immortuum, ad recognoſcendum id nihil temporis habuiſſe. Neq; tamen magis reprehenſione dignum eum iudicabam ob id, quòd non omnia præſtitiſſet, quàm laude, quòd primus maximo labore, & indefeſſo ſtudio glaciem, quod dicitur, perfregiſſet. Quamuis enim ſcripſiſſet ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodum ſuperius attigi, ſed concisè admodum, non nulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm hiſtoriæ propiora. Itaq; coactus ſum externas ueterum iuxtà ac recentiorum hiſtorias, uicinarumq; gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo poſita erant omnia. Multa à ſcriptoribus partim ignoratione rerum externarũ peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel aſſentandi, ſuaq; extollendi ſtudio deprauari ſolere nõ ignoramus. Sic autem æſtuanti, tu mihi SIGISMVNDE AVGVSTE licet aliud agẽs ſuccurriſti: idq; ſiue ultrò, ſiue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatiſsimis, & erga me propenſiſsimis, Ioanne Oceſsio affini meo Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario conſultoribus: dum mihi archiuum tuum Cracouienſe recognoſcendi, & in ordinem redigendi prouinciam mandaſti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Hiſtoriæ noſtræ attulerũt, quemadmodum ſuis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc Opus noſtrũ tu tibi quaſi proprium uendicabis, quòd & incitator atq; autor quodammodo ad id ſuſcipiendum initiò mihi fuiſti, & in eo perficiendo nõ ſolum fauore tuo, uerùm etiam archiuo aperiendo magnopere me adiuuiſti. Non ornabit fortaſsis, augebit quidẽ certè hic liber bibliothecã tuam, quam omni genere librorum inſtructiſsimam exornandæ arci Vilnenſi, ſplendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò ex ædificatæ quaſi colophonem addidiſti. Cognoſces tamen hic incunabula, incrementa & conuerſiones Reipublicæ noſtrę, & regni tui. Cognoſces

Ioannes Oceſsius Cancellarius.

Ioãnes Prærẽbius Procãcellarius.

Archiuum regiũ ab autore in ordinem redactum.

Vilnenſis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius hiſtoriæ.

gnoſces non ſolùm Polonorum & Lituanorũ tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorũ populorũ origines, & ſucceſſus uarios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quẽ quæq; conſilia noſtrorũ hominum atq; regum exitum habuerint: ita ut quamuis abſq; eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è prçteritis prçſentium moderandorum rationem inire poſſe uidearis. Et ſcitus eſt ille poetæ cuiuſdam uerſiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognoſces deniq; res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quç pater tuus D. SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq; abs te etiã expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia prædịtis relicturi. Nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hîc auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſsimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubique potiſsimùm conſectati ſumus. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamen cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factũ eſt, ut nobis nonnunquã uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum Lectorũ captui ſeruimus. Cæterùm locorũ & hominum barbara nomina exemplo ueterum Græcorum & Latinorum ſcriptorum inflexímus, ita ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerent, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque negocio poſſent. Totum autem Opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum deni-

Veritas huius hiſtoriæ. *Styli attemperatio.* *Barbarorũ nominũ inflexio.* *Operis diſtinctio.*

que & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicę ſub pluribus ac diſsidentibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnū perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladiſlai Iagellonis proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus uſq; ad SIGISMVNDVM patrem tuum dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neq; multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumq; in profundo latens erueremus: in quo multū ſanè laborauimus. Cæterùm aſſecuti'ne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi Lectoris erit iudiciū: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate præditis ad peruestigandum & inueniendum uerum uiam aperuimus. Quòd ſi cui moroſulo reprehendendis claris receptisq; ſcriptoribus pluſculum indulſiſſe uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non niſi neceſſariò id à nobis factum eſſe, cum uerum intelligi, & animis aliquo fortaſſe præiudicio præoccupatis infigi non facilè poſſe uideretur, niſi falſa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipſam tuis, Rex inclyte, auſpicijs aggrediamur.

Origo gentis Poloniæ exquiſita.

Aliorū ſcriptorum reprehenſio modeſta.

LECTORI.

Commonēdus es nobis optime Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem ſonum uocum exprimas, ut legas:

Vu ſequente litera conſonante medio ſono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant. ut in Vuladiſlao.

Z pro c exili nonnunquā, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: ut in Iablancz: nonnunquam aſperiore ſono. quemadmodum Germani ſ Z proferunt, ut in Zarnouecia.

ſſ etiam aſperius, ſicut Germani ſch: ut in Zauiſſa. In principio nominum pro cz. Boemorum imitatione uſurpauimus. ut in Ciapla: interdum etiam in medio, Sochacionjam, pro Sochaſſouiam ſcribentes.

Alicubi inter plures conſonantes uocalem interſeruimus, quo mollior eſſet uox: ut pro Mſcislao Meſcislaus, Meſcingus pro MſZugo.

In ſumma, ſtridores omnes & ſibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi poſſunt, quoad potuimus, emolliuimus.

FRAN-

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENsis Martino Cromero S. D.

LVCAS Podoscius auditor meus, iuuenis propter singularem uirtutem & eruditionem mihi charissimus, quo ego familiariter utor, historiã a te superiore anno editam rerum Polonicarum, nõ modo mihi legendam tradidit, sed etiam librum ipsum, ut sui esset amoris erga me monimentum, dono dedit. Legi igitur statim omnem, & auide quidem percurri. alliciebat enim me rerum uarietas ipsa: plurimum uero me delectabat, ac ueluti in medio cursu defatigatum recreabat orationis tuæ suauitas & puritas, quam in ea describenda adhibuisti: tam enim polite, tam grauiter, tam copiose & eleganter omnia es persecutus, ut qui in eo genere tecum conferri posśit, non uideam. Valde mihi probatur disputatio illa quidem subtilis & docta, quam ab initio libri habuisti de origine & antiquitate Slauorum, unde tu Polonos tuos uere ortos scribis. Quid uero potuit ingeniosius aut acutius dici de lingua ipsa, de moribus, de commigrationibus ipsorum, quàm quod a te dictum fuit? ut erat hoc maxime necessarium cognitu, antequam historiam scriberes, ita plane in eo explicando non recentiores modo, sed ueteres omnes mihi uideris superasse. nam de Gallis & eorum origine multa Liuius & Cæsar: de Germanis etiam: multa de Opicis & Siculis, alijsque Græcis Thucydides: sed omnia perpusilla sunt, si cum ijs, quæ a te ueterum testimonio comprobata scripta fuerunt, cõferantur. Huc accedit, quod nomina Slauica tam apte ad sonum Romanũ redegisti, ut nihil inconcinnum, nihil durum, nihil asperũ in ijs relictum sit: quod te exẽplo Cæsaris, & aliorum fecisse uideo, qui, ut satis constat, Dumnorigis, Orgetorigis, & aliorũ nomina quamplurima ita effinxerũt, ut Romanorum aures non offenderent. Tam uero apte efficta, prçterquam quod gratiora nobis sunt, etiam ad memoriam uidentur esse firmiora: nec tamen a communi loquendi consuetudine ita recedunt, ut quiuis prouincialis ea non agnoscat. Sed hæc leuia fortasśis sunt: illa multo maiora. Singulorum regum Poloniæ res gestas, Reipubl. formam & mutationem omnem, procerum dignitatem & autoritatem, comitiorum habendorum rationem, suffragij ius omne, legum sanciendarum causas, & mores omnium populorum ita explicas, ut, quod in primis historicum ego efficere debere sentio, ex tuis libris πολιτεία tota Polonorum colligi atque agnosci, & ad ueterum philosophorum Platonis & Aristotelis, qui de tota hac ciuili scientia uberrime scripserunt, normam dijudicari posśit. Temporum series præterea ita constat uniuersa, causæ & euentus rerum, ipsarumque gerendarum ratio tam liquido apparent, ut nihil requirere, quamuis diligens & attentus lector posśit amplius. Laudo etiam, quod nullam ullius actionem priuati hominis per-

perſecutus es, quæ non eſſet cum publicis actionibus coniuncta quod uideo a multis noſtræ ætatis factũ temere, dum aſſentari non nullis uolunt. Tu ſine aſſentatione ulla libere omnia proferis, ut & uirtutis & uitij genus omne ac uitæ cuiuſq; modulus cognoſci poſsit. ἐπιφωνήματα quoque illa tam crebra: quæ ueteres etiam ipſi falſo exiſtimarunt eſſe hiſtorici propria, ut quale quidq; ſit ipſi iudicarent, quod uitaueris, ualde probo. Sic enim Lectori ipſi, ſi bene nauus fuerit, & induſtrius, poteſtatem feciſti iudicãdi, quid de quoque negocio, ac re geſta ſit ſentiendum. Habeo ego mi Cromere, comprehenſam animo quandam hiſtoriæ ſcribendæ formam multis rationibus comprobatam, ad quam cum tu unus proxime accedas, non poſſum ſummum ingenium tuum, & prudentiam ſingularem non admirari. Te igitur plurimi facio, ſicuti debeo, atque ut huius meæ erga te præclaræ uoluntatis teſtimoniũ extaret aliquod (etſi cum Luca Podoſcio ſæpe, & Andrea Patricio, quos ego in primis amo, adoleſcentes doctos & modeſtos, collocutus eram) has ad te uolui dare literas, quas ita plane legas uelim, ut ab homine tui amantiſs. ſcriptas.

Aeneas

AVTHORES IN HOC opere citati.

Aeneas Syluius.
Albertus Crantius.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
A.Sabellicus.
Antonius Bonfinius.
Appianus Alexandrinus.
Bernardus Vapouius.
Berosus Chaldaeus.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Dubrauius episcopus Olomucensis.
Eginhartus.
Erasmus Stella.
Eusebius Caesariensis.
Eutropius.
Ezechiel propheta.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Georgius magnus.
H.Mutius.
Helmoldus.
Hermannus Contractus.
D.Hieronymus.
Ioannes Dlugossus.
Iornandes Alanus.
Iostus Ludouicus Decius.
Iosephus Hebraeus.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Martinus Gallus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Nauclerus Tubingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Otto Frisingensis.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Constantinus Phrygio.
Philippus Callimachus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Procopius Caesariensis.
Ptolemaeus Alexandrinus.
Radeuicus.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Strabo.
Terentius.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.
Vitichindus Saxo.

INDEX PRINCIPVM ET REGVM POLONORVM TAM IDOLOLAtrarum, quàm Christianorum in annalibus Pol. descriptorum.

Principes idololatræ.

Principes Christiani.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE POLONORUM, LIBER PRIMUS.

POLONORVM ET SLAVORVM EXORTVS ET SEDES. CAP. I.

A PRIMVM omnium constat, Polonos, gentem maximam, à Sarmaticis montibus & Carpatho, secundum utrunq; latus Vistulę fluminis, & ad Odram (siue is Viadus, siue Gutalus est antiquis) uersus Septentrionē & Occasum ęstiuū longè lateq; habitare, magnā Sarmatiæ iuxta ac Germaniæ partē cōplexos. Quorum fines, mores, & rationem reipub. nos alio opere, quod nondum in lucem prodijt, diligenter persecuti sumus. Polacos ipsi se appellant, atq; ita fere etiam à uicinis & externis populis appellantur. Vtrumq; autem id nomen recens est, & uix à septingentis uel octingentis annis usurpari cœptum: quemadmodum Ciechorum quoq;, quos Latini & Germani Boemos uocitant. Sunt autem eiusdem linguæ, & consanguinei, hi duo populi, & ab una stirpe orti: quemadmodum communis omnium fert opinio. A' Slauis, seu Slauinis, pleriq; omnes eam deriuant: ipsiq; eam originem libenter agnoscunt, linguaq; profitentur, Slauos se communi appellatione uocitantes. Sed ne Slauorum quidem, & Slauinorum nomen (utroq; enim modo enunciatur) admodum antiquum est. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cæsariensis, ante mille & triginta uel quadraginta annos, de bello Gotico Iustiniani Imperatoris Romani scribens, mentionem eorum facit: itemq; eius æqualis Iornandes Alanus. Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, qui ante centum annos historiam ab inclinatione Romani imperij conscripsit, amplius centum annis antiquiora Arcadij & Honorij tempora persequens, Slauorum meminit. uerùm Iornandes non obscurè indicat, nomen id nouum suo tempore B extitisse: quod postea planum faciemus. Olim quidem tēpore suprà memoratorū scriptorū, Slaui, seu Slauini ab Istro siue Danubio in Septentrionē habitarūt. Indeq; transmisso eo flumine, Mysiam, Pannoniā, Macedoniā, Thraciam, Istriam diuexarūt. Inter Drauū & Sauum siue Saum flumina, & in Illyrico ac Dalmatia consederūt, eiq; regioni Slauoniæ nomen dederunt: Romanumq; imperium prorsus debilitarunt, eodem Iornande & D. Gregorio primo eius nominis Pontifice max. testibus. Ne Germaniæ quidem pepercerunt. Ad eam deniq; amplitudinem, peruenêre, ut propè dimidiam Europæ, nonnullam etiam Asiæ partem teneant. Etenim in ea natione censentur non solum ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Carpathum, & Vngariæ montana tenent, Slauorumq; seu Slauinorum nomen peculiariter tenent: uerùm etiam aliæ multæ maximæ & fortissimæ gentes, Bulgari, Rascij seu Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ, Russi, Podolij, Polynij, Moschi, Cercassi, Pietichorsci, hoc est Quinq; montium accolæ: itemq; Pomerani, accolæ sinus Venedici siue Balthici Albi tenus, quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Slaui, & Vindæ seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis: ut est uidere apud Vitichindū, & alios recētiores historicos. Deniq; Lusacij, Cassubij, Silesij. Morauui, Boemi siue Ciechi: & ipsi de quibus hoc nobis institutum est opus, Poloni. Operæ precium igitur facturi esse uidemur, si primùm uniuersè Slauorum originem, & quasi incunabula peruestigemus. Sic enim planū fiet, ab ijs'ne Poloni, an ab his illi, an uerò aliunde utriq;, atq; etiam Boemi communē ducant originem. Quid autem Scriptores de Slauorum stirpe senserint, iam exponendum est.

Poloniæ situs. — *Polaci.* — *Polonorum nomē recēs.* — *Ciechi.* — *Slaui, seu Slauini quādo.* — *Proc. de bel. Got. lib. 1. & 3.* — *Iorn. de rebus Get. & de regn. & temp. succes. Blon. ab inclin. imp. dec. 1. lib. 1.* — *Slauorū domicilia & amplitudo.* — *Greg. in ep. ad episcopos Istrien.* — *Vindæ, seu Vendi.* — *Vitichind. de reb. gest. Sax.*

De Slauorum origine tres opiniones. Cap. I.I.

A

NOn inusitatum est, ut maximæ & nobilissimæ quæq; gentes, cum obscuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint: uetustate tamen originis, & generis nobilitate, seu uera, seu ficta, sese uenditent: authoresq; & conditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summam potentiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum, ad Martem & Venerem, falsos deos, referrent. Ita Persæ Persea, Iouis filium: Thraces Martem, & ipsi generis sui authorem iactarunt. Athenienses αὐτόχθονας, hoc est indigenas se esse uoluerunt: itemq; Aegyptij, argumento animalium, quæ secundum Nili inundationes in limo, imperfectis etiam membris reperiuntur. Iam & Prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abraamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore ortos se esse memorant: eiusq; stirpem non modò à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarũ condito repetunt. Ad eundem Abraamũ, Arabes quoq; & Saraceni, origines suas referunt. Galli ad Comerum, siue Gomerum: Iberi, siue Hispani, ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: autoribus Iosepho Hebræo, & Beroso Chaldæo, scriptoribus peruetustis. Germani siue Teuthones, à Tuiscone, prisci Iani, quem eundem Noam esse uolunt, & Araxæ filio orsi, Mannum, Ingæuonem, Hermionẽ, Marsum, Gambriuium, Sueuum, Vandalum, Teuthonẽ, Alemannũ, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito, & eodem Beroso authoribus, longo ordine recensent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq;, & Magore, Nemroti, siue Nini primi Assyriorum regis filijs, perpetua successione (uerâ ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Nec id tamen uno modo. Nam alij ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse, ex hoc Philaram, ex eo porrò Alanum, inde Anchisen, inde Aeneam, inde Ascanium, ex eo Pamphilum, hinc Reasilinam, hinc Alanum secundum, qui primus ex Asia in Europam cõmigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios. Ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europę occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Silesiorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint. Atq; hic subsistunt, quasi aut Phædriæ aut Thrasones è Comędijs, aut Capeti Tyberiniq; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, longam quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamen Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gentes, Dalmatæ inquam & Illyrij, ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cum Ionibus, Aeolibus, Hellenibus, siue Græcis, ac cætera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à supra memoratis authoribus Iosepho Berosoq; memorantur. Adduntq;: Iuani quoq; siue Iani nomen, ab Ione & Iauano ductum, ei rei argumento esse, quo Slaui etiam nunc multum utantur in hominibus appellandis. In hac autẽ sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates. Tametsi Miechouiensis uariat in eo libro quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Pribislaus & Cosmus Boemi, Ioannes Merignola archiepiscopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum Vandalos antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brandeburgenses, Mysnij, Cassubij & Pomerani sinus Codani siue Balthici, marisq; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam, atq; adeò ipsam quoq; Chersonesum (quæ nunc Holsatiam, Ditmarsiam, ac Daniam complectitur) tenuisse, ex antiquioribus historicis & geographis

B

Origines gentiu obscuræ antiquitatem affectant.
Romanorũ origo.
Persarum, Thracum, Atheniẽsiũ, Aegyptiorum.
Itali Aborigines. Hebræorum.
Arabum. Saracenorum.
Gallorum.
Hispanorũ.
Ios. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. Beros. antiq. lib. 4 & 5.
Germanorũ origo.
Corn. Tacit. de situ & moribus German.
Beros. antiq. lib. 4. & 5.
Hunnorum, & Vngarorum.
Slauorum origo secundũ quosdã.
Alia opinio.
Dalmatæ & Illyrij.
Ioan. Dlugoss. Mat. Miech. Vencesl. Hagec.
Tertia opinio.
Vandalorũ sedes.

A geographis recognoſcerent, & eos qui poſterius ea loca tenuerunt, aut etiam nunc tenent, Slauos, Vendos ſeu Vindas à Germanis appellari animaduerterent, eoſdem eſſe exiſtimarunt Slauos ac Vandalos: cognatione nominum quæ eſt inter Vandalos & Vendos ſiue Vindas, etiam adſtipulante. Cumq; Germani homines (nam hi ferè ſunt in hac ſententia) iure ſuo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos ſibi uendicarent, ad eos Slauorum originem retulerunt: ad amplitudinem & gloriam nationis ſuæ pertinere iudicantes, ne ea Vandaliç ac Boemiæ antiquiſsima poſſeſsione, à noua & obſcura gente Slauorum, qui nec ipſi certam originem ſuam edere poſſent, depulſa eſſe uideretur, cum Gallias per Francos & Gotos, Britaniam per Saxonas, Hiſpaniam & Africam per Gotos atque Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eoſdem Gotos, Vandalos & Longobardos, Pannonias item & alias Orientis regiones & gentes nobiliſsimas per eoſdem populos partim uexaſſet, partim domuiſſet, ſubiugaſſet, atque tenuiſſet. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non ſolùm neceſſe, nerùm etiam facile erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroſo & Corn. Tacito colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiſcone priſci Noç filio, poſt diluuium orbis terrarum noto, duxiſſe originem: eumq; ipſum Tuiſconem, à Tanai ad Rhenum uſque regnaſſe. Hanc opinionem adſtruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum noſtrorum memoria Vandaliam conſcripſit, & in eo opere cunctas res geſtas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorum Vandalis, atque ita Germanis ſuis honorificè attribuit. Idem ſenſere Ioannes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoque Bonfinius, in eo opere quod in gratiam regis Matthiæ ſcripſit de Origine & rebus geſtis Vngarorum, licet non figat ferè ueſtigium, non uidetur tamen ab illis in hac parte diſſentire. Nec defuit eis è uetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes: qui in eo libro quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos ſiue Slauinos Vandalorum gentem eſſe, aſſerere ipſis uidetur: quàm rectè, poſtea uiderimus.

Vindæ, ſeu Vendi, & Venedi.
Germanorũ res geſtæ illuſtres.
Crant. in Vand.
Dlugoſſus, Matt. Miec.
Bonf. de orig. & reb. geſt. Vngarorum.
Iornandes.

Superiores opiniones falſas eſſe. Cap. III.

B SED horum nihil nos probamus: nec id temerè, ant leuibus argumentis adducti, quemadmodum iam demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quam primo loco poſuimns, pluribus, qnàm ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuerſæ, eodem tamen ferè argumento locorum, quæ Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici poteſt: Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdem eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſine cum Vandalis, propterea quòd eorum loca incoluerunt, atque etiamnum incolunt: ſicut neq; Vandalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neque Gallis, Gotis, & Longobardis cum Italis: neque Francis cum Gallis: neq; Hebræis ſiue Iſraelitis cum Chananæis: quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Longobardi Italiam, alij poſt alios: Franci Gallias, Hebræi Chananitidem, pulſis uel deletis uetuſtioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Longobardi, Hunni, Slaui & Vngari inuicem ſibi ſuccedentes inuaſerunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem ſunt, aut eandem habent originem: niſi fortè illam omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, ſi quis altius uelit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, aut tenuere: uerùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel neceſsitate adactæ: quemadmodnm cùm de his quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocenſibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetuſti & graues hiſtorici literis prodidere: ita ut, quod uniuersè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerum uiciſsitudinem eſſe, de hac etiam commigratione populorum regnorumque mutatione uerum ſit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonſtrari poteſt, ſiue quòd eæ à literis & humanitate non abhorruerunt: ſiue quòd ipſæ quidem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neque ocium ac ſtudium ad perquirendum, neque facultas ac diligentia ad conſcribendum non modò uicinarum, ſed etiam remotarum gentium res geſtas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes antiquitùs literas & literatos contempſerunt: ac ne ocio quidem ad ſtudia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum Barbari inter barbaros

Gentiũ mutationes & migrationes.
Pannoniæ habitatores.
Terent. in Eunucho.
Cur obſcura Slauorum origo.
Poloni & Slaui alieni à literis.

 conſediſſent,

consedissent, & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscu- A ri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atque Græci, apud quos literarum atque doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Sueuorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremùm ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res præclarè gestas externorum, eorum præsertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaque cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur, quemadmodum Goti fortasis, & multi alij: sed ne tenerent quidem memoria, aut posteris suis uicissim quasi per manus traderent, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti, aut septingenti certè anni sunt, ex quo Slauica siue Bulgarica gens literas unà cum religione Christiana, uel posterius etiam amplexa est: nec magnopere sanè earum studium postea coluit, satisq; habuit unusquisque sensa animi sui alteri absenti literis utcunq; aperire, præteritorum iuxta ac futurorum neutiquam curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, non esse necesse, eandem esse nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs atque Vandalis. Deinceps ergo, prorsus non eandem esse, demonstremus, si possumus: & quidem distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Quibus temporibus efflorverint. Romani & Græci à barbaris euersi.

Slaui ad faciendũ quàm ad scribendũ uel dicendũ aptiores. Goti gloriosi.

Slaui quando literas acceperint.

Slauos non esse Dalmatas, neq; Illyrios.
Cap. IIII.

VLTA de Dalmatis & Illyrijs ueteres Græci & Latini Scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum B eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico: in quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemque Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium, Segestam, Delminium, Salonem, Promonam, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, Naronem & Saum, siue Sauum: populos, Scordiscos, Triballos, Liburnos, Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius indita, hodieq; in usu sunt: nempe Iaice, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Bielograd, Nouigrad, Cremen, Otoc, Iablanez, Gurka, Lipa, arces & oppida: Reca & Dobra, fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam & peregrinam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ partim antiqua retinuerit, partim noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ijdem, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quòd si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, alienas sedes, armis inuaserint & occuparint, nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum, unus Procopius suffecerit: qui cum Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario duci & magistro militiæ eius nonnullarum expeditionum bellicarum comes fuerit, certissimus eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, testis esse potest. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcentos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæque: qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem tertio sic: Magnæ nuper Slauinorum

Dalmatæ & Illyrij. App. in Illyr.

Ptol. Geogr lib.2. cap.7. Dalmaticarũ urbium, populorum & fluminũ uetusta nomina.

Noua nomina diuersa à ueterib.

Mutatarum gentium in Dalmatia et Illyrico argumentum.

Slaui, & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occuparint.

Procop. de bello Got. lib.1.

Idem lib.3.

A hominum manus Istrum fluuium traijcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triennij spacium, & quamdiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, Barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos causa inuadendi pertransire. Quin potius in alteram continentis partem Romani, Childibio duce, sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Slauinos hic uocat barbaros. Nec multo pòst, de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partem. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse, scribit. Constat autem, Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst eodem libro idem Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorũ exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes ad usque Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis, desæuiebant. Adhæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida, occuparunt. Et rursus memorat idem, Slauinorum non ultra tria millia Istrum, nemine obsistente, traiecisse, & partim in Illyricũ, partim in Thraciam excurrisse, ac utrobiq; Romani exercitus duces prælio uicisse: hisq; ita peractis, omnia Illyriorum Thracumque loca depopulatos esse, & pleraq; præsidia obsidione cœpisse: aliàs nunquam, nisi semel, Istrum pertransire ausos. tunc autem primùm eos agrum Romanum inuadere cœpisse: & captiuorum numero infinito, prædaque ingenti abactis, ad pristinos lares (nempe trans Istrum) se recepisse, easque excursiones subinde repetiuisse: & Illyricis montibus superatis, in Dalmatiam peruenisse, ac multas Romanorum copias profligasse. Additq; ad extremùm, eos non incursantium & prædas agentium in morem ea loca infestasse: uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidantes. Atque hæc B fermè Procopius. Vnde manifestè apparet, alios tunc à Slauis fuisse Illyrios ac Dalmatas. Addamus huic & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo nonnullis D. Gregorij uerbis descriptis hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum filiumq; Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usq; nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauritio successit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id tempus etiam, imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunq; propinquis in regionibus Imperio parentia inuaserunt: & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam constat, ni fallor, Slauos non esse Dalmatas, aut Illyrios: uerùm è Transistranis regionibus progressos, deuictis & subactis, uel deletis ijs populis, in Dalmatia & Illyrico consedisse: atq; ita accommodari eis non posse, ea quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoque, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Ister, Danubius.

Blond. ab inclin. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

Greg. ad episcopos Istriæ.

An Slaui, Vandali sint. Cap. V.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò etiam nunc tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse memorantur, dubium non est. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ à Vistula, Danubio & Albi tenus, & secundum mare Balthicum nunc à Polonis, Boemis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Vendis seu Vindis, Mechelburgensibus, & Saxonibus quoq; tenentur: uerùm etiam de alijs quibusdam, quæ & ipsa Vandalis à nonnullis scriptoribus attribuuntur. Nam & Procopius,

Vandalorũ sedes, eædemq; Slauorum.

Procop. de bello Vandalico.

copius, cuius etiam dudum mentionem fecimus, à Mæotide palude Vandilos pro- A
dijsse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & Iornandes memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab Oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab Occidente Marcomannos, à Septentrione Hermunduros, à Meridie uerò Istrum siue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoq;, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluere. Quin modò quoq; ad eam usq; paludem & pontum, Moschi & Rußi, Slauici generis populi, pertingunt. Ad Septentrionale etiam Istri latus, & in Pannonia, à Dacis, qui nunc Transyluani & Valachi sunt, ad Boemiam usque, quam Strabo Buiemum uocat, aliquando Slaui habitarunt: & inde Illyricum, Dalmatiam & Istriam Romanas prouincias infestarunt: quemadmodum dudum demonstrauimus. Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis. Nihil enim prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes ijsdem in locis habitare: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Sarmatia, non ab uno, unius'ue nationis populo teneri. Constat autem, & Mæotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea per Pontum nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum Scytharumq; incognita, propter barbariem & feritatem: eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, Mæotidi adscripsisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis siue Roxolanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est, quæ Vngariæ nomine nunc censetur: & cùm à Valachis, Ceculis, Saxonibus, Vngaris, tum à Slauis, eiusdemque stirpis & linguæ populis Rascijs & Morauis incolitur. Denique tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis attribuitur, multorum populorum capacem esse constat. Facile autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus sentire debeamus: nempe, eos B
siue è Scania, siue à mari Balthico & Germanico, siue aliunde ad Mæotin prius uenerint, inde quodam tempore uersus Meridiem & Occidentem profectos, inter Sarmaticos montes & Istrum in Iazygum Metanastarum finibus & in Pannonia consedisse, & ad extremam oram Germaniæ sese extendisse, Francosq; bello uexasse: indeque in Galliam & Hispaniam, denique in Africam & Italiam commigrasse: Slauos autem in loca habitatoribus uacua, uel semiuacua successisse. Quod quidem non obscurè Fl. Blondus ostendit, scribens, Slauos in sedes Burgundionum Vandalorumque à Stilicone concitatorum, & patria profectorum, se contulisse. Quid alibi de Polonis & Boemis idem scribat, paulo pòst recitabimus. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis. Blondus quidem aliam prorsus hanc ab illa esse, apertè indicat. Nam quòd quidam, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, ridiculè hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant: alij uerò opinantur, Vandalos Slauica lingua dici à uoce uernacula, quæ ipsis sedes mutantibus frequens in ore fuerit (Vendali enim, apud Slauos uox est cohortantium se inuicem, ut porrò ire pergant) eiusmodi ineptas coniecturas ne refellere quidem libet. Vandalorum quidem nomen Vanda seu Venda antiquius est. Nos certioribus longè argumentis, Polonos & Slauos, Vandalos non esse, probabimus. Primùm enim, mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidem sub regibus semper fuisse, & mollissimos atque delicatissimos esse, testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultã, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incondita quædam tuguria longo ab inuicẽ interuallo habitare, & singulos domicilij locum sæpe mutare, indeque Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos regi, sed plebeia communiq; libertate uiuere memorat. Deinde lingua penitùs diuersa utuntur Slaui omnes, ab ea qua Vandali usi sunt. Apertè id indicat Fl. Blondus, de Polonis & Boemis ita scribens: Incoluerant autem prius, ut suprà docuimus, ea loca Vandali. Quos credendum

Iornan. l. de reb. Geticis.

Moschici imperij termi- nus ad Mæotin ferme.

Strabo in Geograph. lib. 7.

Diuersi populi etiam in una regione habitantes.

Vandali unde, & quò progreßi.

Blond. hist. dec. 1. lib. 1.

Vandalus fluuius.

Vandali falsa etymologia Vandalorum.

A diuersitate morum.

Procop. de bello Vandil.

Item de bel. Got. lib. 3.

Linguæ diuersitas.

Blon. hist. dec. 1. lib. 8.

A dendum est, quando ad inuadendas Rom. prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Slaui paulo pòst superuenientes, ita locutiones commiscuere, ut ex utraque tertiam effecerint. Ita Blondus. Constat sanè inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuisse, eademque lingua cum eis usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Corn. Tacitus: neque negat Crantius. Quin citat is etiam ex Methodio martyre, epistolam Vandalorum ad Constantinum Magnum imperatorem, Germanos se esse profitentium. Quod Franciscus quoque *a* Irenicus facit. His adstipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiam redolent. Qualia sunt, *b* Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserum, gallorum gallinaceorum, auri, & uictoriæ, opulentia deriuata: itemq; Fredebaldus, Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdem modi; quorum cognata & similia etiam alia Goti habuerunt, & partim *c* Burgundiones, (qui & ipsi inter Vandalos numerantur) partim ij qui nunc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uerò uocabulum ne unum quidem mihi quisquam ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud *d* Crantium Lubecæ, Rostochij, Vismariæ, Stargardi seu Starogradi: apud Helmoldum, Vartislai & Pribislai, & alia eiusdem modi locorum, urbium, & principum nomina: quæ nos à Slauis post migrationem Vandalorum indita esse, in Historia suo loco indicabimus. Satis'ne igitur argumenti est, Slauos, quorum lingua nihil penitùs commune habet cum lingua Gotica & Germanica, Vandalos non esse? Hîc hæret omnino Crantius, & qui eum sequuntur, *e* Iornandis testimonio abutentes: quasi is cum Vandalis Slauorum gentem coniungat. Franciscus uerò *f* Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis repugnante, ut & ipsi uidetur, & alibi etiam dictum est, Iornande.

Vãdali Germani sunt. *Eutrop. hist. li. 10. & 14.* *Paul. li. 1. c. 1. de gest. Lõg.* *Procop. de bello Vand.* *Tacit. de situ & moribus German.* *Crant. lib. 1. Vandaliæ.* *a Irẽ. Germ. exegesi lib. 1. cap. 33.* *b Vandalica nomina.* *c Burgũdiones Vandali sunt.* *d Venedicarum urbium nomina.* *e Iornan. de reb. Get.* *f Irẽ. Germ. exegesi lib. 1. cap. 13.*

Slauos Germanos non esse. *Cap. VI.*

B NAM quòd idem Crantius, ex usu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Boemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicam gentem esse: eâdem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nam hæ quoque linguæ in usu esse cœpere, apud Polonos præsertim. Hispanis quoque & Italis nostra tempestate, ijs præsertim qui uel militarunt, uel negociati sunt in Germania, non insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinę quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parêrent: neque Romanis Græcæ. Ergóne ijdem erunt aut Græci cum Romanis, aut Itali & Hispani cum Germanis? Non rectè hîc ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eademque olim linguâ usi: unde igitur peregrinæ, hoc est, Slauicæ linguæ usus, & quidem vulgatior ac frequentior quàm Germanicę, apud eos inoleuit? quæ ut à Germanica, sic ab omnium finitimorum populorum linguis penitùs diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos, Albos præsertim, atque Moschos, qui & ipsi Slauici generis sunt, uel nullus omnino, uel certè rarissimus & inuecticius est eius ipsius Germanicæ linguæ usus: Slauicę autem purior, quàm apud istos Crantij Vandalos, Polonos uidelicet & Boemos? Cum magis degenerare soleant ea, quæ longius absunt à suo fonte. Fateatur ergo necesse est Crantius, non esse gentem Germanicam Slauos. Quòd autem Germanica lingua ij vulgò utuntur, inde esse existimet, quòd uel non extirpati sunt penitùs olim ab eis Germani, uel certè posterius eò coloniæ è Germania deductæ sunt: rursusque uirtute & industria Germanorum Slaui oppresi, uel ad paucos certè redacti. quorum hoc in ora maritima & Marchijs Saxonicis, illud in Polonia & Silesia quibusdam temporibus factum esse, nos suis locis exponemus. Iam, ne ex illo quidem Berosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorum omnium conditorem à Tanai ad Rhenum usque regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos esse asserit, satis rectè probatur, Slauos Germanos esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi, (cuius tamen, opus illud quod circumfertur, uiri nonnulli eruditi ac diligentes antiquitatis indagatores esse negant) ut etiam demus

Germanicæ linguæ usus apud Boemos & Polonos. *Beros. lib. 4 & 5.* *De Beroso iudicium.*

demus Slauos Sarmatas eſſe (ſicuti paulo pòſt libenter dabimus) & cum Tuiſcone in Europam profectos, in his oris quas nunc incolunt, conſediſſe: certè non ſtatim conſequitur, eos Tuiſconis poſteritatem eſſe. Neque enim neceſſe eſt, populos alicui regi ſubeictos, uel ab eo conditos, ab eodem etiam procreatos, aut eadem cum illo ſtirpe ortos eſſe. Quin cernere eſt non modò in priſcis annalibus, uerumetiam noſtro tempore, multas gentes externi generis regibus parêre. Legimus etiam, nonnullorum populorum colonias ab externis ducibus deductas eſſe. Iam uerò

Sarmatiæ fines.

Sarmatiam Beroſus ob ortu Solis Tanai fluuio, ob occaſu Rheno terminat: Sarmatæ uerò Græcorum, & Latinorum ſcriptorum teſtimonio, à Rheno quidem longiſſimè ſemper abfuerunt: ultra Tanaim autem multum terrarum tenent, & quidem antiquitùs: ita ut inde huc progreſsi eſſe uideantur potius, quàm hinc illuc, cum & ſolum hic ſit uberius, & cœlum mitius, & propinquior ſit Aſiatica quàm Europæa Sarmatia Babyloniæ, unde in totum orbem terrarum coloniæ poſt diluuium uniuerſæ terræ deductæ ſunt. An non licebit autem credere, uel interpretem perperam intellexiſſe, & nobis reddidiſſe ſcriptoris Chaldæi ſententiam, cum in diuerſis linguis, diuerſis nonnunquam nominibus & flumina, & loca, & gentes appellentur? uel ipſum etiam authorem de rebus tam procul à ſe remotis hallucinari potuiſſe, & aut ignoraſſe fines harum gentium, aut Sarmatarum nomine Germanos pariter & Sarmatas complexum eſſe? Sicuti Sarmatis quoque nonnulli uiciſsim Germanorum nomen accommodant.

Scytharum appellatio. Plin. nat. hiſt. lib. 4. cap. 12.

Scytharum uerò nomen uſquequaque tranſire in Sarmatas atque Germanos, teſtis eſt C. Plinius. Sarmatæ quidem certè Germani non ſunt, ſed ab ijs Viſtula flumine ad ortum Solis uergentes dirimuntur: quod ex hoc ipſo Plinio, Corn. Tacito, Strabone & Ptolemæo colligimus. Non igitur Vandali, neque Germani omnino ſunt Slaui, neq; ab ijs oriundi, quemadmodum neq; Dalmatæ aut Illyrij: ſed aliunde profecti, quodam tempore in Illyrico ac Dalmatia, Vandaliaque & Germania conſederunt. Quanquam de Vandalia & Germania dicemus pòſt explicatius. Vnde autem uenerint, iam peruestigandum eſt.

Slauos ſiue Slauiños è Sarmatia profectos eſſe.
Cap. VII.

Slauorum ſedes.

IT iam quidem paulo antè Procopius & Blondus nobis oſtenderunt, eos tempore Iuſtiniani Imperaroris è Tranſiſtranis regionibus in Illyricum & alias Romanas prouincias inuaſiſſe. Cęterùm ex ijſdem & alijs eorundem & ſuperiorum temporum ſcriptoribus conſtat, ea loca prius à Pannonibus, Dacis, Iazygibus, Getis, qui ijdem Goti ſunt, ni fallor, Vandalis & Hunnis habitata eſſe. Aliquanto pòſt autem, utroſq; Hunnis cedentes, Gotos quidem in Myſia Thraciaque domicilium fixiſſe, indeque Italiam petiuiſſe: Vandalos uerò à Stilicone euocatos, in Galliam commigraſſe: denique Hunnos quoque duce Attila in Germaniam, Galliam & Italiam impetum feciſſe: indeq; reuerſos poſt Attilæ mortem, à finitimis populis debellatos, & in anguſtum redactos eſſe. Per ea ergo tempora Slauos illa, quæ memorauimus, uicina Danubio loca occupaſſe uerisimile eſt, ſiue concedentibus primùm Vandalis, deinde Hunnis, ſiue uictis. Quanquam ante ea quoque tempora ij loca illa tenuiſſe uidentur, quemadmodum paulo pòſt oſtendemus. Vnde autem eò progreſsi ſint, non eſt difficile ex

Iornand. de reb. Get.

eo ipſo, quem ſuperius citauimus, Iornande colligere. Scribit enim is, Slauinos cum conſanguineis Antis iuxta ſiniſtrum latus Alpium, quæ Daciam claudunt, in Aquilonem, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia conſediſſe. Ac Slauinos quidem à ciuitate noua & Slauino Rumunnenſe, & lacu qui appellatur Muſianus, uſq; ad Danaſtrum, & in Boream Viſcla tenus commorari. Vt autem alia commemorata hic à Iornande loca ignoremus, Alpes quidem Daciam claudentes ab Aquilone,

Sarmatici montes. Viſtula fl. Danaſter fl.

Sarmatici montes ſunt: Viſtula autem, ut antea diximus, Sarmatiam à Germania diuidit. Danaſter uerò, qui Iornandi Boriſthenes eſt, ni fallor, alijs uerò Tyrcis, qui è Sarmaticis montibus profluens, etiamnum Neſter ſiue Dneſter ab accolis dicitur, & ipſe in Sarmatia eſt. Proinde è Sarmatia Slauinos ſeu Slauos uerſus meridiem ad

Blond. hiſt. dec. 1. lib. 2.

Danubium, eoq; tranſmiſſo uerſus Occaſum progreſſos eſſe, apparet. His conſentaneum eſt, quod ſcribit Fl. Blondus: Slauos à Boſphoro Cimmerio in Tanaim habitare

A bitare solitos, in Dalmatiam Illyricumque emigrasse. In eandem sententiam scribit & M. Antonius Sabellicus. Iam autem peruestigandum est, sint'ne Sarmaticum genus Slaui, an aduenæ: & unde, quandoque in Sarmatiam uenerint. Id uerò rectè fiet, si ueteres Sarmatiæ populos, nobiliores præsertim, stylo persequamur.

Sabel. Ennead. 8. li. 2.

Sarmatiæ populi. *Cap. VIII.*

A Vetustioribus quidem Geographis & historicis Sarmatiæ populi cùm alij multi, quorum iam exoleuerunt uel mutata sunt nomina, tum Bulgari, Roxani siue Roxolani, Serbi recensentur: quorum nonnulli etiamnum antiquas sedes suas retinent: nonnulli mutatis sedibus, nomina tamen non mutarunt. Ac Roxolanos quidem Europæos tempore Othonis Syluij Imperatoris, hoc est, ante annos mille quingentos, Mysiam Romanorum prouinciam ad Pontum & Danubium sitam infestasse, Cornelius Tacitus author est. Tenent autem ij nunc quoq; ferè eadem loca, & quicquid terrarum est inter Carpathum montem, & Nestrum fluuium inde orientem, Pontum Euxinum, & Mæotin paludem, qua Tanais eam influit, usq; ad glacialem Oceanum, & Sueciæ, Liuoniæ, Lituaniæ, Poloniæq; fines complexi. Imò ultra Tanaim quoq; in Asiatica Europa: præter quòd uicinis Mæoti paludi & Ponto Euxino locis à Tataris ferè depulsi sunt. Pro Roxolanis aũt, & Roxanis, Rossi à recentiorib. Græcis, ab alijs uerò Russi appellantur. Ruthenos uulgo Latinè scribentes & loquentes, per errorẽ uocãt, à Ruthenis Galliæ Aquitanicæ populis nomen mutuati. Memorant Saxo Grammaticus, Albertus Crantius, & Ioannes Magnus Gotus, Gotos & Suconas Scandiæ incolas, multa bella iam inde à priscis seculis, etiam ante Christum natum, cum finitimis Russis gessisse. Bulgarorum autem sedes antiquæ, in Asiatica Sarmatia ad Rha seu Volgam fluuium memorantur: quæ loca Russis uicina sunt. Inde autem eos Russis præteritis, uel certè socijs, in Mysiam commigrasse uerisimile est. Iornandes quidem eos cum Slauinis & Antis, Romanum Imperium in Europa suo tempore uexasse scribit: & supra mare Ponticum sedes eis attribuit. Blondus Danubij accolas eos esse refert: is autem in mare Ponticum influit. Iam * Pomponius Lætus memorat, Anastasium Imperatorem duxisse longum murum à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum & Scytharum Constantinopolitanis obesse possent. Eas autem sedes ad Pontum Euxinum ac Danubium tenent etiam nunc Bulgari. Mysorum eæ fuerunt antiquitùs. Serbos Ptolemæus in Sarmatia Asiatica collocat. Iidem pòstea non solum Bulgaris & Rascijs & Croatis proximi in Europa consedere, uerùm etiam in Mysniam & uicina Albi loca peruasere: ubi nunc quoq; idem nomen, uel paululum deflexum in Sorabos, retinent. Modocas etiam in Sarmatia Asiatica: in Europæa uerò Amaxobios Roxolanis finitimos, idèm Ptolemæus collocat, qui à Pomponio Mela Hamaxobitæ uocantur. Qui utrique populi, uel alterutri sanè, nescio an ij sint qui nunc in utraq; Sarmatia latè dominantes, ab externis Moschi seu Moscouitæ, sua uerò & Slauica lingua Mosqua appellantur. Moschicos quoque siue Moschios montes in Cappadocia siue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C. Plinium reperimus. Solinus Phasim fluuium ex ijs profluere perhibet. Moschenos etiam populos, & Moschorum tractum idem *a* Plinius commemorat. *b* Strabo idem Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. *c* Iosephus uerò Hebræus, Moschinos populos Cappadocas postea dictos, à Moschim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in *d* Genesi apud Mosen, oriundos esse, scriptum reliquit. Nec multum diuersa sunt ab his, quæ *e* Berosus Chaldæus de Moschis memoriæ prodidit. Ac nominum quidem & sedium magna est conuenientia: tametsi minor aliquanto nominum Modocis & Amaxobijs, quàm Moschenis & Moschijs & Moschis: sedium uerò minor his quàm illis, cum his nostris consanguineis Moschis & Moschouitis. De lingua nihil exploratum habemus. Cæterùm non ita pridem hi nostri, Moschorum & Moscouitarum nomine appellari cœperunt: nec uniuersè primum. Nam unus de multis Russorum eius oræ populis, à flumine & arce Mosqua ita dici cœptus est ex eo ferè tempore, quo post diuisum in multos principatus Russorum imperium, Ioannes quidam dux, Danielis filius, ante ducentos annos ei territorio præfuit: & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedem ibi suam constituit: quemadmodum uir grauis ac diligens, & mihi amicus, SIGISMVNDVS HERBERSTEINVS, Ferdinandi

Roxolani seu Rußi.
Tacitus annal. lib. 17.
Rutheni.
Bulgari.
Iornand. de succes. regn. Item de reb. Get.
Blond. dec. 2 lib. 9.
** Pomp. in hist. Imper. Rom. lib. 2.*
Serbi & Sorabi.
Modocæ.
Amaxobij.
Ptol. lib. 5 cap. 9 et 13.
Moschi.
lib. eod. c. 6.
Pli. nat. hist. lib. 5 ca. 27.
Solin. Polyhist. ca. 20.
a Plin. lib. 6 ca. 9 & 10.
b Strab. lib. 2 Geogra.
c Ioseph. antiq. li. 1 ca. 11.
d Genes. 10.
e Beros. antiq. lib.
Moschi unde & quando appellari cœpti.
Moschi, Rußi sunt.

Sigism. Herberst. in Moschouia. Ferdinandi Imperatoris mors. Moschorum imperium quomodo dilatatum.

Ferdinandi Imperatoris designati & Vngarorum Boemorumq; regis consiliarius, ærarijq; Austriaci præfectus, in Moschouia sua, ex eius gentis annalibus compertum memoriæ prodidit. Qui uir, dum hæc nos recognoscimus & reteximus, senex admodum, altero post illum ipsum Imperatorem anno uita defunctus est. Cum autem Ioannis ducis dudum memorati posteri, adiunctis sibi partim per connubia & successiones, partim per fraudem, partim per uim, proximis quibusque eiusdem nationis atq; linguæ populis feraliter inter se dissidentibus, Polowciorumque ac Tatarorum armis & crebris incursionibus debilitatis, principatum suum dilatassent: tum demum Vuladimirienses quoque, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Thwerenses, Mozaiscenses, Susdali, Pscouienses (quos nonnulli Plescouienses appellant) Rezanenses, Seuerienses, & alij Russorum populi Moschis longè nobiliores atq; potentiores, ut quiq; ad imperium adiecti sunt, in Moschorum nomen transiere: sic tamen, ut cuncti pariter Russorum nomen etiamnum retineant, & libenter agnoscant. Itaq; & maritimi Germani magis Russorum quàm Moschorum nomen, de Moschis loquentes, frequentant. Et Goticarum ac Danicarum rerum Scriptores, quod antea quoque attigimus, Gotos, & Sueonas, atq; Noruegios Scandiæ incolas, multa cum finitimis Rusis bella gessisse antiquitùs memorant. Non est autem dubium, finitimos esse Scandię Moschos. Iam uerò Moschicus metropolites, alius à Kiouiensi, ac longè posterius illo à patriarcha Constantinopolitano in gratiam ducis Moschorum institutus, Rusiæ metropolites, itidem atq; Kiouiensis, cùm ab alijs, tum ab ipso patriarcha uocatur: & ipse hunc titulum, uelut ampliorem & augustiorem quàm Moschouiæ, usurpat. Quin ipsi quoq; Moschorum principes, Rusiæ totius dominatum in inscriptionibus ambitiose sibi arrogant. Cumq; omnes principatus suos, quos dudum recensuimus, & alios insuper, à Moschico incipientes, longo ordine enumerarint, ad extremum totius Rusiæ regis uel imperatoris titulum, quasi omnia complectentem, magna uanitate adijciunt. Vnde liquet, hos, de quibus nunc agimus, Moschos, unum de multis Russorum populis esse, non ita pridem ab arce & oppido appellationem mutuatum. Nihil tamen prohibet, quemadmodum Volynij quoq;, & Podolij, & Seueri Rusi sunt, & tamen peculiaria ac distincta nomina retinent: ita & Modocas, Moschos, & Amaxobios, Russos antiquitùs haberi & appellari. Nec est incredibile, eos, cùm Moschi, Modocæ, siue Amaxobij antiquitùs dicerentur, aliquando in uicinorum & cognatorum Russorum siue Roxolanorum nomen transisse, postea uerò pristinum resumpsisse.

Russorũ septentrionalium populi, qui Moschorum principi pareant. Metropolitæ in Russia duo. Moschorum principes Russiæ totius dominatũ sibi arrogant. Rex Russiæ.

Venedos esse antiquos Sarmatiæ populos.
Cap. IX.

Ptol. geogr. lib.3. cap.5. Iornand. de reb. Get.

IAM uerò Venedicos montes, & Venedicum sinum maris ad ostia Vistulæ, in extrema Sarmatiæ Europeæ ora Ptolemæus idem, qui sub Traiano & Adriano imperatoribus floruit, memorat. Additq;, Tenere Sarmatiam maximas gentes Venedas, per totum Venedicum sinũ: quæ loca Prusi nunc tenent, & Liuones, ni fallor. Iornandes autem, trecentis amplius annis Ptolemæo posterior, ad sinistrum latus Sarmaticarum Alpium, in Septentrionem, ab exortu Vistulæ, Vinidarum nationem populosam ad Danastrum consedisse, indeque ad Pontum ac Danubium extendi, memoriæ prodidit. Hinc nos colligimus, eam gentem, permagnam Europææ Sarmatiæ partem antiquitùs obtinere. Et aut relictis quodam tempore primis sedibus, ad Austrum & Eurum commigrasse: aut simul quicquid terrarum est inter mare Sarmaticum & Ponticum, ac Danubium, ditione domicilioque complexos esse: idque, siue iam inde ab initio, siue successu temporum: quod est uerisimilius. Atque inde se in finitimam Germaniam ac Vandaliam diffudisse, ante Cornelij Taciti tempora, hoc est ante mille trecentos, uel propè quadringentos annos: ita ut non immeritò is dubitarit, Sarmatis'ne, an Germanis, Venedi adscribendi sint. Ii quidem, qui etiam nunc Vendæ & Vindæ à Germanis, paululum contracto uocabulo, uocitantur, & proculdubio Venedarum sunt reliquiæ, maritimam, atq; adeò remotiorem quoq; à mari Germaniæ

oram

A oram incolunt: sed inter Germanos tamen non habentur. Et quamuis à Germanis postea, quemadmodum suo loco ostendemus, locis illis potitis, ad paucos redacti sint: diuersis tamen moribus, diuersaque ab ijs lingua utuntur, quamuis commercijs & assidua consuetudine corrupta. Vandalos eos Latinè scribentium & loquentium uulgus appellat: rectène, an secus, iam nunc expendendum est.

Venedos seu Vinidas, non esse Vandalos.
Cap. X.

AC permagna quidem est nominum cognatio, ita ut Vandali à Vendis blandè ac diminutiuè, sicuti loquuntur grammatici, Germanica lingua dicti esse uideantur. Et his autem & illis, eadem ferè loca ad mare Germanicum & Vistulam Sarmaticosque montes attribuuntur ab historicis, & alijs scriptoribus. Quinetiam ciuitates, eius ipsius oræ maritimæ, Lubeca, Hamburgum, Stralsunda, Rostochium, Vismaria, & sexta mediterranea Luneburgum (ni fallor) à Germanis habitatæ, Venedicæ ab ipsis, à Latinè uerò loquentibus & scribentibus Vandalicæ nuncupantur. Vnde multi conijciunt, eandem esse gentem Vendos seu Vinidas, & Vandalos. Cornelius quidem Tacitus, ut dudum attigimus, dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos adscribat. Ptolemæus uerò, Venedas uult esse gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratum est. Porrò Iornandes, alios omnino esse à Vandalis Venedos & Vinidas ostendit. Cum enim Vandalos à Gebericho rege Gotorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse narrasset, mox Ermanarici, qui aliquanto post Gebérichum apud Gotos regnauit, mentionem faciens, in Venetos eum arma mouisse, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen ab eo & subactos eos esse memorat. Hic mecum diligenter perpendant ij qui Venedos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius, de rebus sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdem esse B uellet Venedos cum Vandalis, non temerè mutasset nomina, ut illico post factam Vandalorum mentionem, Venedos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse memoraret. Nec mihi quisquam objiciat, in Venedis quoque idem eum fecisse, ut Venedos appellaret, cum prius Vinidas dixisset: quos eosdem esse dubium non est, ipsomet etiam authore attestante. Maior est enim cognatio nominum in Venedis & Vinidis, quàm in his utrisque & Vandalis. Iam illud etiam efficacius longè argumentum est, non esse eosdem Vinidas & Venedos cum Vandalis, quòd post deuictos & ad paucitatem redactos, pulsosque suis sedibus Vandalos, Venedos multitudine abundantes ab ijsdem Gotis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venedos atque Slauinos, Antasque, quos in Boream ad Vistulam, Danastrum, & Danubium flumina, Musianum lacum & mare Ponticum commorari paulo antè dixerat, ubique desæuire suo & Iustiniani Imperatoris tempore quæritur. At Vandali aliquanto antè, cum res magnas in Septentrione gessissent, & à Gotis uicti pulsique Pannoniam Constantino Imperatore permittente tenuissent, Arcadij & Honorij Imperatorum tempore à Stilicone nouas res in imperio moliente inde euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrauerant. Atque adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti sunt. Quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande & Procopio, oculatis ferè testibus, confirmare possumus. Nam quòd Vendi seu Venedi, Vandali appellantur à nonnullis, potest id errore factum esse uideri, propter similitudinem nominum, præsertim in lingua Germanica, quæ Venden & Vendeln exiguo discrimine pronunciat. Leue est autem id argumentum, eandē esse gentē utranq;. Maior sanè similitudo nominum est inter hos ipsos Venedos, siue, ut à quibusdā uocantur, Venetos, & eiusdem nominis Italię populos. Itēq; inter Iberos Hispanos, & Ponticos: & tū lōgè diuersi sunt Italici Veneti à Sarmaticis & Germanicis, & Pontici Iberi ab Hispanis. Iam uerò non est inusitatum, populos, qui aliunde aliò cōmigrarunt, cùm à locis & regionibus nomina sumere: tum eorū populorum, quibus successerint, nominibus appellari, quemadmodum superius etiam memorauimus. Nec longè huius rei exempla petemus. Constat certè, Prussiam

Marginalia: Vendel. — Vandalicæ ciuitates. — Corn. Tacit. de Germ. — Ptolemæus geogr. lib. 3. cap. 5. — Iorn. de rebus Get. — Vandalorū migratio in Pannoniā. — Veneti à Gotis uicti. — Vandalorū migratio. — Vandalorū è Pannonia migratio. — Vandali deleti. — Paulus Diacon. de gest. Lang. lib. 1 cap. 17. — Iorn. de reb. Get. & de reg. ac tēp. success. — Procop. de bel. Vand. — Veneti. — Iberi. — Populorum appellationes.

Prusiam ab alijs, quàm nunc, populis olim habitatam esse: qui siue Prusi, siue Borusi, siue Borusci (secundum Stellam) dicti sunt: quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis tractus Varmiensis & Sambiensis, lingua utentes Lituanicę non absimili. Quodam autem tempore eam prouinciam partim à Polonis, partim à Teuthonibus crucigeris Marianæ militiæ adscriptis subactam & occupatam, in hoc usq; tempus mixtim à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prusiis. Nihilo tamẽ minus hi quoq; Poloni & Germani commixti, Prussorum nomen retinent. Quis autem nescit, Gallias Gallis siue migratione, siue bellorum cladibus exoneratas quodam tempore, Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cum Aenea profecti, in Latinorũ & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hispanorum nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Venedos seu Vendos, eos qui priscorum Vandalorum sedes occuparint, Vandalos appellari non desijsse, similitudine nominum etiam suffragante. Quæ quidem erroris causa fuit Crantio, & qui eum secuti sunt, ut Iornandis authoritate sese tuerentur, quasi is Slauos Vandalorũ gentẽ esse afferat: cũ ille cum Venedis eos cõiungat, ut iam demonstrabimus.

Prusi priſci. Eras. Stella in Borusia. Prusiã qui homines inhabitent. Franci, Galli appellantur. Catalani. Slaui cur Vindæ appellantur.

Slauos & Venedos cognatos esse. Cap. XI.

SIC autem scribit Iornandes: Introrsus illi (Gepidarũ genti nimirum) Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita. Iuxta quarum sinistrum latus, quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia uenit, Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina, licet nunc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Aliquanto autem pòst: Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venedos arma commouit. Et paucis interiectis, prosequitur de Venedis: Nam hi, ut initio expositionis uel catalogo gentis dicere cœpimus, ab una stirpe exorti, tria tunc nomina teddidere: id est, Veneti, Antes, Slaui. Antarum quidem, quos Iornandes à Danubio ad Damastrũ extendi, & fortisimos esse eorum qui ad mare Ponticum curuantur, memorat, nomen iam exoleuit. Ac si quidem Danaster Boristhenes est, ut Iornandes uelle uidetur, & nos antè diximus, (quem nos Neprum seu Dneprũ uocamus) Valachi ac Podolij nunc ea loca tenent: sin Nester siue Denester, ut etiam nunc ab accolis Rusis & Moldauis appellatur, qui ueteribus Græcis & Latinis Tyras est, soli Valachi ab eo ad Pontũ ac Danubium extenduntur. Diuersi'ne ab Antis, an ijdem comutato nomine, an mixti, nunc non disputamus. Nisi fortè Antæ sunt potius finitimi Valachis, ac Transyluanis Rascij, Slauica & ipsi lingua utentes, & utranq; Danubij ripam accolentes, etiam nunc bellicosi, licet à Turcis ad paucitatem redacti. Quamuis autem & hîc perplexior sit Iornandes, non obscurè tamen Slauinos & Antas non cum Vandalis, sed cum Vinidis seu Venedis coniungit: & qui prius Ermanarici tempore Venedi dicti sunt, nunc, hoc est suo tempore, per uarijas familias & loca, nomina eorum mutari, principaliter tamen Slauinos & Antas eos nominari: posterius uerò tria nomina, id est Venetos, Antas & Slauos eos reddidisse, testatur. Ita uel omnes eos ex una stirpe, uel Slauos & Antas è Venedis exortos esse ostendit. Alibi autem Venedos prætermittens, Bulgaros Antis & Slauis socios adiungit, Romanam rempub. ab ijs suo tempore diuexari memorans. Et congruunt cum his ea quæ superius de prouincijs Rom. Imperij Slauica inundatione afflictis, è D. Gregorio, Blondo atq; Procopio descripsimus.

Iorn. de rebus Geticis. Antæ. Danaster fl. Neper. Nester. Valachi. Podolij. Rascij. Idem de regn. et temp. success.

Sarmatas esse Slauos & Venedos. Cap. XII.

HAM igitur ipsa quasi Slauorum cubilia inuestigasse nobis uidemur. Cum autẽ ij unà cum Vinidis seu Venedis inter Sarmaticos populos numerentur, eademq; cum illis & cum Bulgaris, Serbis, Roxolanis seu Rusis ac Moschis lingua utantur, communem etiam cum ijs omnibus habeant originẽ necesse est. Tenent quidem & Lituani, Prussi, Liuonesq; & Tartari, siue Tatari, (nihil commune cum Slauica lingua habentes) magnam partem Sarmatiæ: sed aliunde eos quibusdam temporibus eò immigrasse, nos alibi ostendemus. Quod de Slauis & Venedis nondum peruestigare potuimus. Crantius sanè Vandalos seu Slauos, ab omni memoria regionem suam ad Sarmaticos mõtes tenuisse scribit. Quo fit, ut Slauos & Venedos ipsos esse priscos

Crantius in Vandalia.

A esse priscos Sarmatas, uel ut Græci dicunt, Sauromatas: dispersisq; à turris Babylonicę ædificatione post diluuium uniuersæ terræ hominibus, has oras occupasse opinemur, non à Tuiscone, sed ab Asarmote seu Sarmate, quem Moses & Iosephus, Hebræi scriptores, Istri uel Iectani filium, Semi nepotem, Noæ pronepotem fuisse memorant, nomen originemq; ducentes. Peculiaria deinde nomina eos uel à locis, uel à principibus, uel ab euentu aliquo, ut fit, sibi sumpsisse: quemadmodum Græci ab una itidem stirpe oriundi, alij Dores, Iones alij, uel Aeoles, Bœotij, Thessali, Attici, Achæi, Argiui, Pelasgi, Arcades, discriminis causa nominantur: Germani, siue Teuthones, partim Goti, partim Vandali, partim Langobardi, partim Sueui, partim Franci, partim Saxones, partim Turingi, & aliter alij. Quod Iornandes Vinidis quoque, seu Venedis usuuenisse apertè indicat. De Slauis igitur & Venedis intelligenda sunt pleraq; omnia, quæ scriptores historiæ Romanæ iam inde à Traiano imperatore de Sarmatis memorię mandarunt. Iornandes quidem, eum Imperatorem deuictis Sarmatis urbem Nicopolim in Thracia condidisse, & à uictoria nomen ei indidisse memorat. Nec tamen Sarmatici, sed Dacici cognomen is usurpauit. Quod sanè argumento est, Dacianı tunc tenuisse Sarmatas. Quin scribit idem, eos cum Quadis Pannonias, Valeriano & Galieno imperatoribus inuasisse. Idipsum Eusebius quoque Cæsariensis annotauit. Sed repressi sunt ac depulsi inde à Claudio & Probo, qui post Galienum imperarunt. Rursus tamen cùm Pannoniam, tum Valeriam, quæ regio inter Drauum & Sauum fluuios est, Constantij tempore eos infestasse, & in Illyrico præsidia contra eos collocata esse, Ammianus Marcellinus prodidit. Pomponius Lætus etiam duces limitis Sarmatici in Mysia cum copijs à Rom. Imperatoribus constitutos fuisse, eosque tempore Valentiniani præsidem, quem ipsis Romanis Imperator dederat, expulisse scribit. Idem, Constantem Imperatorem in Dacia fuisse, pugnantem contra Getas & Sarmatas, memorat. Nicephorus Callistus Valentinianum in expeditione contra Sarmatas, Rom. Imperij prouincias uastantes, in castello Germaniæ Bregitione siue Brigione, (ut est apud Pomp. Lætum) uita defunctum esse refert. Quadorum id oppidum fuisse, uolunt nonnulli. Quadi uerò trans Danubium à Romanis repulsi, ea tenuêre loca, quæ nunc tenent Morauı & Silesij. Eadem autem loca posterius,

Sarmatarũ origo. Genes. 10. Joseph. antiqu. Hebr. lib. 1. ca. 14. Græcorum popul. Iornand. de reb. Get. Sarmatarũ bella cum Romanis. Iorn. de reg. ac tẽp. succeß. & de reb. Get. Euseb. in Chron. Ammian. histor. libr. 17 & 19. Pompon. in Rom. hist. Niceph. histor. Eccles. lib. 11. ca. 33.

B atque adeò etiam per ea ipsa ferè tempora tenuisse Slauos & Venedos, indeque Pannoniam infestasse, & ad extremùm in Illyricũ, Dalmatiam & Istriam penetrasse, & ubique desæuire, superius è Procopio, Iornande, Gregorio, Blondo & Sabellico demonstrauimus. Iidem igitur sunt, quos hi magis iam sibi notos, distinctè ac peculiariter Slauos & Venedos, illi uniuersè & in genere Sarmatas, nonnunquam & Scythas uocant. Neque enim constat, hos ab illis intermedio tempore sedibus suis depulsos esse. Tenuêre quidem partim per eadem tempora, partim prius, Hunni quoque & Vandali, & Goti, eadem ipsa loca pleraque, uel nonnulla: sed uictorijs ac dominatu magis, quàm domicilio, non ut priores habitatores inde pellerent uel extirparent, sed subigerent modò. Ac Vandali quidem partim Gotis, partim ipsis (ni fallor) Vinidis, Goti Hunnis cessere. Hi uerò locorum illorum potiti, uictos Vinidas & Slauos, relicta (ut credibile est) domi imbelli multitudine, ad ulteriores expeditiones socios secum traxere. Quod ex earum ipsarum gentium, & Romanis illorum temporum historijs non difficulter deprehenditur. Inde uerò ij reuertentes, partim ad sua se recepere, partim obuias & proximas Rom. Imperij prouincias, uiribus eius debilitatis, inuasere, & ipsis quoque uictoribus Hunnis post Attilæ mortem graues extitere. * Cæterùm in Illyrico ac Dalmatia post Iustinianum demum Imperatorem, & annum à Christo nato 550, uel (ut vult Blondus) Mauritio Imperatore, circa annum Christi 600, sedes certas domiciliumque fixere. Vandaliam uerò, & eam Germaniæ partem quam nunc maiore sui parte Polonia & Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia, Marchiæ Brandeburgensis & Mysniensis, Pomeraniaque & Mechelburgensis ditio secundum sinum maris Balthicum seu Venedicum complectitur, aliquanto antè, ut suprà ostendimus, ij uel eiectis Vandalis subegerunt, uel ultrò cedentibus & Pannoniam petentibus occuparunt. Ac hi quidem Venedi, seu Vinidæ, & Vandali etiam: illi uerò, qui in Pannonia, Valeria, Dalmatia, & Illyrico consedere, Slaui seu Slauini peculiariter appellati sunt. Postea uerò promiscuè hęc nomina usurpari cœperunt, à Germanis præsertim.

*Slauorũ & Venedorum sedes. Sarmatæ Scythæ uocantur. Gotorũ, Vandalorum & Hunnorum sedes eædem quæ Slauorum & Venedorum. Slauorum et Venedorum nomen quando propagatum sit. * Slaui. Venedi.*

Venedi & Slaui seu Slauini unde dicti sint. *Cap. XIII.*

AC Venedorum quidem etymologiam indagare neutiquam possumus. A Neque enim loci ullius in terris, neque hominis cuiusquam prisci nomẽ apud geographos uel historicos adhuc reperimus, unde populus ita appellari cœprus esse uideatur. Extant quidem in æstuarijs maris Germanici, siue sinus Balthici, inter ostia Odræ fluuij, Camenumque oppidum, ruinæ urbis maritimæ magnæ & emporio nobilis, Vinetæ: cuius mentionem faciunt scriptores rerum Saxonicarum. Sed ei populum potius, quàm eam populo nomen dedisse, illud nobis argumento est, quòd is in Sarmatia etiamnum sic appellatus est: & inde ad illam & alias Germaniæ oras delatus, quemadmodum dudum ostendimus, urbem illam condidisse existimandus est. Nec de Slauorum seu Slauinorum nomine quicquam compertum habemus, nisi quòd Iornandes Slauini Rumunnensis, loci, ni fallor, cuiuspiam obiter meminit. Slauoniæ quoque regionis & regni nomen nobis & scriptoribus superiorum temporum non incognitum est. Sed Slauinus ille Rumunnensis qui sit, aut fuerit, ne coniectura quidem assequi possumus. Slauoniam autem à Slauis, non hos ab illa appellationem accepisse, satis opinor constat cùm ex deflexione nominis, tum ex his quæ suprà memorata sunt. Plerique Slauorum etymologiam à Slaua, quod famam siue gloriam genti significat, deriuant: ita ut cum ipsi se Slawnos, & Slauacos, quasi celebres & illustres dicerent, à Latinis Slauini & Slaui dicti sint. Itaq; & proprijs hominum nominibus ex hac uoce compositis, etiam nunc hæc natio libenter utitur. qualia sunt, Stanislauus, Venceslauus, Boleslauus, Suentoslauus: siue ut usus obtinuit, Stanislaus, Venceslaus, Boleslaus, Suentoslaus. Est autem ueri simile, eos qui ad Istrum incoluerunt, cum res magnas & præclaras contra Rom. imperium & finitimos quoq; gererent, à celebritate & gloria peculiare nomen sibi sumpsisse: uel ab alijs popularibus suis inditum obtinuisse, & regioni à se subactæ dedisse: atq; id alios quoq; postea propter cognationem, gloriæ participandæ causa, usurpare cœpisse. Corrigendus autem hic est error eorum, qui eos B Sclauos siue Sclauinos uocãt. Qui quidẽ etiam in pleraq; Procopij, Iornandis & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor: quòd ij dum mollius loqui student, sæpe i pro l proferunt: ut pro flatu, fiato: pro placet, piacet. Sic pro Slauo, Siauo. Et cum ferè nihil intersit apud eos in enunciando, si quis dicat, Siauum, siue Sciauum, c litera interserta: inde fortassis imperiti, cùm Latinè loqui uellent, uel scribere, non Slauũ reddidere, sed Sclauum. Quo nomine nunc quemlibet seruum appellant Itali cùm alij, tũ Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessere: quemadmodũ Romani olim Getas & Syros. Sed ad institutũ reuertamur. Igitur à Slaua, Slaui & Slauini nomen sumpsere. Nisi quis fortè id à Slouo, hoc est uerbo deductum esse maluerit: ij Slowni & Slouaci, quasi ueraces, & dictorum ac promissorum tenaces appellari uoluerint. Vel nunc etiam apud Polonos & Boemos in primis probrosum est, promissum bono uerbo (sic enim loquimur) factum fefellisse: ita ut bene nati homines malint extrema quæq; pati, & mortem oppetere, quàm fidem promissi in se requiri: & non modò alapis, sed etiam ferro probrum id uindicatur. Vel hinc ergo gens hæc nomen accepit. Slouaci quidem, non Slauaci uernacula lingua uocantur. Quanquam nõ est magnum in ea discrimen in enunciando, inter Slaua & Slouo, in priore syllaba. Nã quòd Albertus Crantius Slouacos, quasi uerbosos dici uult, ridiculum est. Neq; enim credibile est, eos nouum nomen contumeliæ causa usurpasse, aut à cognatis inditum accepisse. Externi sanè linguæ eius imperiti indere id ipsis non potuere. Sed ut ut est, Slauorum ac Venedorum cubilia iam tenemus: ad Polonos & consanguineos eorum Boemos iam ueniamus.

Vineta urbs. — *Slaua & Slaua dicti.* — *Nomina è Slaua composita apud Slauos.* — *Sclauos perperam dici.* — *Sclaui ab Italis serui uocantur.* — *Slouaci à Slouo.* — *Poloni & Boemi promissi tenaces.* — *Crantius in Vand.*

Polonorum & Boemorum origo, secundum quosdam. *Cap. XIIII.*

COnuenit inter omnes, quicunque de Polonis & Boemis aliquid memoriæ prodiderunt, eos populos ab una stirpe ortos, Slauorum, de quibus hactenus egimus, esse progeniem: & aliunde profectos, quodam tempore in his oris, quas nunc incolunt, consedisse. Vnde autem & quando eò uenerint, non perinde conuenit. Plerique memorat, è Croatia pariter eos commigrasse. Est autem Croatia pars Slauoniæ, regno peculiari patrum uel auorum nostrorum memoria insignis: nunc Turcarum prouincia.

Croatia.

Lechum

A Lechum enim & Ciechum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertæsi essent dissidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus Septentrionem æstiuumque Occasum per syluas & montes iter habuisse, donec in Boemiam & ad Albim flumen peruenerint. Ibi Ciechum maiorem natu soli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis & syluestribus locis consedisse. Lechum uerò cum cæteris postea ad Aquilonem inde ire perrexisse, eumque tractum qui Silesiam & Poloniam complectitur, & ipsum syluestrem, & habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, qui postea Romanus pontifex factus, Pius secundus appellatus est: & ferè Boemi Poloniq; Chronographi. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, Ciechum cædis perpetratæ iudicium fugisse, eiq; fratrem Lechum fugę comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atq; is anonymos (cuius mihi copiam fecere Cracouiæ sodales Dominicani) qui suprà memoratos fratres, ac tertium cum his Russum, non è Croatia, sed è Pannonia profectos, Boemiam, Poloniam & Russiam occupasse scribit. Neq; uerò conuenit inter eos, quo tempore id factum sit. Syluius nullum huic migrationi tempus adscribit. Ne Dubrauius quidem Olomucensis episcopus, cuius historia Boemica post priorem huius nostri operis editionem ad manus nostras peruenit. Tametsi is ante Ciechum quoque, Boemiam à Vandalis, eiusdem Slauicæ linguæ populis, habitatam fuisse scribit. Nostrates ferè, non multo post Oecumenicum diluuium opinantur eam migrationem accidisse: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut non remotam certè posteritatem Iauani & Noe fuisse memorent. Quod itidem adstruere par est eos, qui Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt. Non enim ij necesse habent affirmare, Polonos ac Boemos cum suis ducibus aliunde in has oras post priscam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolunt. Videntur tamen & ij cum Syluio & nostratibus congruere, præter Albertum Crantium: qui Slauos & Vandalos Polonorum progenitores, quod prius etiam memorauimus, regionem suam ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse scriptum reliquit. Nec tamen quisquam eorum certum migrationis eius tempus memorat, præter Ven-
B ceslaum Hagecum, scriptorèm huius ætatis Boemicum, qui imperante Constantino tertio, post *IESVM* Christum Deum & hominem natum anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mundi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamenta gentis Boemicæ à Ciecho iacta esse, memoriæ prodidit. Vincentius Cadlubcus licet migrationis nullam faciat mentionem, antiquissimam tamen Lechitarum gentem (sic enim ipse Polonos appellat) in his locis esse ostendit. qui eos cum Gallis olim per Europam & Asiam sese diffundètibus, & cum Alexandro Magno rege Macedonum bella gessisse, Craco, & Lesco, qui post Cracum longè regnauit, ducibus prodidit. Quin iactatur à Boemis diploma quoddam eius ipsius Alexandri, quo is merita Slauorum erga se collaudans, donat eis quicquid terrarum est ab extremo Septentrione usq; ad fines Italiæ. Hæc ferè de Polonorum & Boemorũ origine & aduentu, à recentiorib. memorantur. Nã Bernardi Vapouij, qui nostra memoria historiæ Boemicæ opus imperfectũ reliquit, sententiã paulo pòst exponemus.

Aenea Syl. in Boem.
Anonymos.
Ioan. Dubr. hist. Boem. lib. 1.
Alb. Crant. in Vãdalia.
Hagecus scriptor Boem.
Boemi & Poloni quãdo extiterint.
Vincent. in Chron. Pol.
Vapouij historia Polõ.

Refutatio superiorum opinionum. Cap. XV.

SED nobis horum nihil satisfacit. Primùm enim, illa de Ciecho & Lecho, eos uidelicet filios aut nepotes Iauani fuisse, aut certè è propinqua posteritate eius & Noę progenitos, non multo pòst diluuium in Boemiam & Poloniam commigrasse, qua leuitate prodita sunt sine ullo uetustiori authore, eàdem creduntur. Quin constat Boemiam, & maximam partem Poloniæ, & quicquid terrarum est inter Vistulam flumen, Sarmaticos montes, Bauariam, & mare Germanicum, usq; ad Albis fl. ostia, Germanis adscribi antiquitùs: & ante mille ducentos annos à Vandalis, Boijs, Sueuis, Quadis, Catis, Marcomannis, Burgundionibus, Germanicis populis habitatum fuisse. Constitit & illud, Polonos & Boemos siue Ciechos Slauici generis populos, qui posterius terras illas tenuêre, lingua & origine diuersos esse ab illis quibus successere. At enim Vincentius Cadlubcus Alexandrum Magnum, & ante eum priscos Gallos cũ Lechitis bella gesisse memorat. Quo authore? Ipse enim, cum ante trecentos & quinquaginta annos uixerit & scripserit, non est idoneus testis eorum quæ ante duo millia

Ciechum et Lechũ lõge pòst diluuiũ fuisse.
Boemia & Polon. situs.
Vincẽt. Cadlub. quando uixit.

annorũ gesta esse prodidit. Diploma uerò illud Alexandri Boemicũ ficticiũ ac supposititium esse, non leuib. coniecturis conuinci potest. Regis quidem illius tempore nondum notum erat, aut etiam natum, Slauorum & Slauinorum nomen: quod incognitum fuisse Græcis iuxtà ac Latinis ante Iustiniani imperatoris tempora, amplius mille annis post Alexandrum, superius à nobis ostensum est. Non igitur uel diplomate illo commenticio, uel ullo alio documento probatur, tanta horum populorum cum suis ducibus Ciecho & Lecho uetustas. Nec tam recens autem eorum origo est, & aduentus in has oras, quàm vult Hagecus: cum nos certiores & antiquiores authores habeamus, nempe Albertum Crantium, & Fl. Blondum, Slauos (quos eiusdem cum Polonis & Boemis linguæ & originis esse, nec Hagecus negat) Mauritio imperante, quadraginta uel quinquaginta annis ante illud tempus quod Hagecus prodidit, hæc loca tenuisse. Quin antiquior his Iornandes, qui ante Mauritij tempora historiam sui temporis scripsit, Slauorũ & Slauinorum mentionem faciens, ad sinistrum latus Sarmaticorum montium, & ad Vistulam fluuium habitare eos memorat. Atq; his ipsis authoribus refutatur & illud, quod idem Hagecus & pleriq; alij recentiores memoriæ mandarunt, quòd è Croatia primùm hi populi cum suis ducib. in has oras aduenerint. Et Crantij quidem uerba ad eam rem pertinentia, proximo capite Blondi superius recensuimus: Iornandis uerò, id quod modò recitauimus, testimonium de Slauorum ad Sarmaticos montes & Vistulam sedibus suffecerit. Etenim cùm è D. Gregorio ac Procopio, tum ex ipsomet Iornande demonstratur, per ea tempora, quibus ille Slauos ad Sarmaticos montes & Vistulam habitare scripsit, Dalmatiam, Illyricum, & ea loca quæ Croatiam & Slauoniã complexa sunt, infestata quidem, sed nondũ habitata fuisse à Slauis. Quamuis contrarium asseueret Dubrauius, idq; leui argumento: nempe quòd sacra utriusq; Testamenti scriptura à D. Hieronymo Dalmata traducta in linguam Dalmaticam, quam eandẽ ipse vult esse Slauicam, extet etiam nunc apud Dalmatas. In quo, quem authorem secutus sit, pręter vulgi opinionẽ, non inuenio. Quid autem, si tralationem illam Cyrillo & Methodio, primis (ni fallor) Slauicæ nationis apostolis, non modò D. Hieronymo, sed etiam Mauritio Imperatore longè posteriorib. (quod nos alio loco demonstrabimus) adscribamus? Neq; uerò è Pannonia eos populos uenisse, ualde probabile est: quippe quam ante Valentis imperium à Vandalis, mox ab Ostrogotis, deinde usq; ad Martianũ imperatorem ab Hunnis habitatam: post Attilæ uerò mortem ab Ostrogotis recuperatam esse, ex Procopio & Iornande constat: deinde uerò circa Iustiniani tempora à Langobardis subactam: & post quadraginta duos annos ab his ipsis in Italiam populariter commigrantibus, sub pacto Vgris siue Vngaris relictam esse, ex Paulo Diacono constat. Quod quidem paulo ante Mauritij tempora factum esse, dubium non est: quo tempore Slauos iam ad Vistulam habitasse, dudum ostendimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neque è Pannonia tunc, aut etiam prius, eos populariter uenisse in has oras: multo minus posterius. Quanquam enim regnauere post usq; ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Suatoplugum Marothi filium, Slaui in Pannonia, & ad utramq; ripam Danubij, subiugatis (ut reor) post Attilæ mortẽ, uel in Transyluaniam, uicináue Transyluanię loca cõpulsis Hunnis: quę qui modò tenent, Cuni, seu Chuni, & Cumani uocantur: sed iã tunc lõgè antè habitata fuit ab ijsdẽ Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suatoplugum (qui post 740 à Christo nato annum, uel, ut alij uolunt, longè posterius ab Vngaris ex Asia per Daciam ac Mysiam irrumpentibus deuictus, fugiensq; Danubij uorticibus haustus perijt) nonnulli scriptores Polonum, nonnulli Morauum fuisse memorant. Slauum quidem, uel ipsa etymologia prodit. Iam ne causa quidem migrationis ab istis prodita nobis probatur. Nam si Ciechus patrati homicidij iudiciũ fugitans, ut vult Syluius, sedes mutabat: quid causæ erat, cur Lechus frater insons eum sequeretur? cui manenti in patria, fratris fuga bono futura erat, propter accessionem fortunarũ ab illo relictarum? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunã cum eo subeundam sibi esse duceret, uel socius & conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta, quãta ad occupanda duo perampla regna suffecit, nõ potuit ea tam charos principes suos iudicio supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cũ uxoribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugam, ad quam celeritate opus est, expediebat? Deinde siue patratũ facinus, siue intestina dissidia (quod uolunt alij) migrandi è patria causam eis præbebant, siue commodiores atq; patentiores sedes ij montanis, uiniferis & frugiferis relictis quærebant: quæ ratio fuit tam longinquæ & incertæ peregrina-

Alexãdri diploma apud Boemos fictitium. — Hagecierror. — Crant. lib. 1. Vand. Blõd. dec. 1. lib. 1 & 8. Iornand. de reb. Get. — Polonos & Boemos non è Croatia uenisse. — D. Gregor. Procop. de bello Got. lib. 2. — Biblia in Slauicã linguam uersa, non à D. Hieronymo. — Procop. de bello Got. lib. 2. Iorn. de reb. Get. Pau. de gest. Lãgobard. lib. 1 & 2. — Slaui regnarunt in Pannonia. Bonf. rerum Vngar. dec. 1. lib. 9. — Suatoplugus. — Migrationis causa refellitur.

A peregrinationis per auios montes atq; syluas suscipiendę? Cur nō potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & non incognitas sibi, tū autem cœli clementia pariter & ubertate soli, & omni cultu agrorum urbiumq; pręstātes regiones? Et sanè usitatius est, gentes à Septentrione ad Meridiem, uelut è rigidis ad tēperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exēplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Lāgobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Cercassi, Turcæ deniq;. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur nō in Pannonia, uel Bauaria, & ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarū alterutrā iter facere necesse habuerunt, substitere? Quod si lacessere bello horum locorum populos nolebant, qui scire poterant, si porrò uersus Occidentem solem, uel Septentrionem ire pergerēt, inculta & habitatorib. uacua loca se reperturos esse? Aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea nō futura fuisse uacua & inculta, si excoli cura & industria humana posse putarētur. Hæc nūc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto. Russorū siue Roxanorū & Roxolanorū antiquitatē superius, undecimo Capite ostendimus. Porrò de Dubrauij aliquanto diuersa à Blondi Crantijq; sentētia, mox uiderimus. Nūc prius nostrā explicemus: & quidē de Polonis tantum, quā Boemi quoq;, si uidebitur, amplectantur licebit.

Populi à Septentrione ad Meridiē ferè migrāt.

De Polonis & Lecho, unde & quando extiterint, probabilior sententia. Cap. XVI.

QVid igitur certius, aut probabilius duntaxar nos afferimus. Illud nimirū, quòd è citatis superius à nobis authoribus rectè, ac temporū locorumq; rationi, & receptæ constantiq; multorum seculorum famę conuenienter colligitur. Cum enim constet communem esse harum omnium gentiū & nationū, quæ Slauico & Venedico nomine censentur, originē: ostēsum sit autē, antiquissimas earū sedes esse in Sarmatia: inde siue abundante multitudine, siue dominādi & plura possidēdi cupiditate, siue urgentib. Gotis & Hunnis, examina hominū prodijsse, sedesq; suas cùm uersus Meridiem in Daciam, Mysiam, Pannoniam, Dalmatiam, Illyricū & Istriam usq;: tum uersus Occasum ultra Vistulam in Vandalorū sedes & Germaniā lōgè lateq; protulisse existimandū est. Antonius quidē Sabellicus, quemadmodum antè memorauimus, disertè scribit: Slauos à Cimmerio Bosphoro bi-B partitò digressos, partem unam ad dexterā deflexisse Septentrionem (rectius dixisset Occasum) uersus: scissamq; in duos populos, Boemos & Polonos, alterā trāsmisso Istro, secundum Sauum amnem ad Dalmatiā usq; sedes tenuisse, nihil mutato nomine. Quē secutus est Bernardus Vapouius. Blondus uerò & Crantius uelle uidentur, eos, Slauos inquam, è Polonia demùm & Boemia profectos, Oriētales illas, quas memorauimus, Rom. Imperij prouincias inuasisse. Quibus Iornandes quoq;, his longè uetustior, adstipulari uidetur: qui eos etiamdum in patria sua ad Sarmaticos montes & Vistulam fluuium habitantes, Slauos siue Slauinos appellat. Eam autem migrationem per Iazygū Metanastarum fines, uel Morauiam & Pannoniam fieri necesse fuit: quas & ipsas sedes tenuisse Slauos quodam tēpore, prius ostendimus, & aliqua ex parte adhuc tenere cōstat. Secundum Sabellicum uerò per Getas, Dacas, & Mysos, Siue aūt hæc, siue prior illa uerior est opinio, in Germaniam quidem credibile est tūc eos populos progressos esse, cum Vandali, qui ea loca tenuerant, in Pannoniam, impetratis à Constantino Magno Imperatore sedibus (siue id ij uberioris soli desiderio, siue necessitate & ui armisq; Sarmatarū adacti fecerunt) populariter commigrassent, trecentis amplius post Christū natum annis: cumq; communi Sarmatarum siue Scytharum, siue quo alio nomine appellarentur, discriminis gratia diuersis ex causis noua nomina subinde accepisse. Et cōmuniter quidem Venedos seu Vinidas & Vandalos, peculiariter autē alios Serbos uel Sorabos à stirpe, alios Boemos à regione, alios Morauos à flumine, uel à Marotho rege, alios deniq; Polonos uel Polanos & Polacos appellari cœpisse. Duplex autem huius nominis ratio redditur. Vel enim à Pole, quod & planiciem & uenationē Slauis significat, Polonos, quasi Polanos & Polacos appellari uolūt, propterea quod & planā ferè apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gētis Lecho siue Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est posteritatē Lachi, dici autumāt. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quod Russi & Moschi, nec scio an alij quoq; Slaui, præter Boemos, nō Polonos, neq; Polacos, uerùm Lacsos eos in hanc usq; diem uocant. Nec multum ab hac diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut uidetur, hoc est, à Lecho conditos appellant. Conuenit certè inter omnes, Ciechum & Lechum, siue Lachum, germanos

Poloni Sarmatæ.

Sabell. Ennead. 8. li. 2.

Vapouius in proem. hist. Polon.

Blond. hist. dec. 1. lib. 1.

Crantius in Vandal.

Iorn. de reb. Geticis.

Polonorū et Boemorum migratio.

Nominum mutatio.

Poloni unde appellētur.

Polachi.

Lechi.

Lengel.

fratres,

Ciechus & Lechus fratres principes. Lechus quando regnauit. Procop. de bel. Got. li. 3. Lachi & Polachi.

fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos, eorum cognatos, primos regnasse. Nihil autem prohibet credere, non tunc statim hæc Ciechorum & Lachorum siue Polachorum nomina extitisse: recentiora enim ea uidentut esse. Sed cum initio gentes eæ (quemadmodum ait Procopius, de Slauis scribens) nō ab uno aliquo homine regi, sed ab antiquo plebeia communiq; libertate uiuere solitæ, posteriori tēpore mutata certa ratione, aut aliqua necessitate consilio suo principes habere cœpissent, ex eo Lachos & Polachos à Lecho, Ciechos uerò à Ciecho, q primi apud eos regnassent, uocatos fuisse. Quod itidem in alijs multis populis factum fuisse legimus, ut cum alitet antea fuissent appellati, à claris & bene meritis principib. noua nomina acciperent. Nec est incredibile id, quod antiquitatis fama & consensu celebratur, Lechū siue Lachum illum cum fratre Ciecho è Croatia in has oras uenisse, non nouas quidē colonias deducentes: sed ad consanguineos populos, qui iā ante loca hæc habitabant, sese conferentes. Nec multum refert, suáne sponte, an necessitate, nēpe pulsi, uel reformidantes uim domesticam, id fecerint, an acciti sint. Non est enim nouū, externos homines ad principatus expeti, & anteponi etiam domesticis: prẹsertim si ij uel illustri apud suos loco nati sint, uel rebus gestis clari, uel uirtute ingenioq; præstent. Quid si aūt Ciechus & Lechus non peregrini ad has oras uenerūt, sed ad suos reuerterūt, unde uel ipsi, uel parentes, maiores'ue eorum in Croatiam profecti erant? Ab hac sentētia nōn multum dissentit Dubrauius. Scribit enim, (& ipse de nostro, ut reor, mutuatus) Sarmatiam communem esse omnium gentium, quẹ nunc Slauinẹ uocentur, patriam. Nec multo post (ut intermedia, quæ perplexa sunt, omittā) prosequitur idē illā Ciechi & Lechi migrationem: eos uidelicet Croatia patria extorres per Pannoniā superiorē ad Morauiam peruenisse. Cumq; eam à cognatis gentib. pridem teneri didicissent, ab ijs iussos per saltum Herciniū in finitimam Boemiam se contulisse, à Germanis quondam habitatam: tunc aūt penè uastam ac desertam, nisi quòd à paucis Vandalis, & ipsis popularib. suis, per tuguria sparsim incoleretur. Ab his aūt eos uenientes benignè acceptos, in unum populum sub Imperio Ciechi coaluisse. Nec multo pòst Lechum fratrē, ab eo cum parte multitudinis digressum, ad Septentrionem, transmissis montibus & sylua Hercinia, Lechitarum siue Polonorum gentē condidisse, & à se denominasse. Ita Dubrauius. Non prodit autem is tempus migrationis utrinq;, neq; an & Lechus ad cognatos & eiusdem linguæ populos accesserit. Vapouius noster, qui & ipse in eadē sentētia fuisse uidetur, circa annū Christi 550, uult id factū esse. Hagecus, centum ferè annis posterius. Nos dirimere litē hanc nō habemus. Vtroq; sanè hoc tēpore Slaui & Venedi Sarmatiā, Vandaliā, Dalmatiā, Illyricū, Pannoniā, & intermedias Iazygū Dacarumq; oras ditione tenuerūt. Atq; hẹc nos de Polonorum & Slauorum, Venedorumq; origine, è profundis eruta tenebris, in medium proferre habuimus: æquissimo animo laturi, & gratiam habituri, si quis certius quippiam protulerit. Nunc iam instituto nostro ad Polonorum res gestas aggrediamur, à Lecho sumentes initium, quandoquidem de uetustioribus gentis temporibus, nihil compertum habemus.

Slaui è Sarmatia profecti in Dalmatiam & Illyricum. Dubrauij sententia. Vapouius.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

Liber Secundus.

LECHVS.

Poloni quomodo habitent. Varta fl. Gnesna condita. Gnasdo. Aquila alba Polonorum principum insigne. Lechi studia

LECHVS igitur Vandaliam permagnam Germaniẹ, nonnullamque Sarmatiæ partem ditione & imperio complexus, cum uulgus promiscuum apertos campos secundum flumina, lacus, riuos, & fontes pagatim & uicatim incoleret, castellum & oppidū sexto à Varta flumine milliario uersus Septentrionem, in patenti planicie ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad necessitatem magis & quale quale receptaculū, quàm ad splendorē atq; delicias extruxit: & Gnesno, seu Gnesnẹ nomē ipsi imposuit: à nido, quem Boemi Gnisdo, nos Gnasdo uocamus, paulū deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx futura esset, quo nidus auib. per apertū aëra uagantibus: siue quòd aquilanū nidū ibi reperisset. Indeq; insigne boni auspicij acceptū mansisse, & manere successorib. eius principib. Polonorū existimatur, alba aquila erecta expansis alis. Fundato igitur principatu, Lechus partim Gnesnæ manēdo, partim obeundo regiones, ius dabat populo æquabile, nō ex prẹscripto legū, quæ nullẹ erār, sed ex arbitrio suo: hoc est, ex æquo & bono: imperio (quod credere par est) moderato utēs, magis ut patris charitatē, q̃ domini seueritatē obtineret

in eos,

A in eos, qui ultro fidem suã sequerẽtur. Nec enim facile liber & ferox populus asperũ, superbũ, stolidũ & impotentẽ tyrannũ aut initio amplexus esset, aut postea pertulisset. Reditus tũc & agros peculiares nullos habebat princeps, sed ei cũcti seminabãt & metebãt deq; omniũ rerũ prouentu fructib. ipsis uectigal pendebant. Nam numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerum, quod cuiq; opus erat, sibi comparabat. Quamdiu uerò Lechus regnauerit, quid præclari bello paceq; gesserit, quosq; liberos reliquerit, compertum non habemus. Aliquamdiu quidẽ posteri eius post eum regnasse feruntur, ita ut natu maximus principarum cæteris libẽter cõcedentibus obtineret. Sed qui nam ij, quotq; sibi inuicem successerint, donec stirps omnis deficeret, non liquet. Bernardus Vapouius, nescio quem authorem secutus, uult, Lechũ aliquoties cũ Germanis secũdo prælio dimicasse, ac de regulo quodã singulari certamine uicto & interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per deditionẽ cepisse, & ad Vesérã seu Visurgim usq; imperium protulisse, & in eius fluminis ripis urbẽ cõdidisse, eiq; propter onus perpetui præsidij Brzemię nomen imposuisse. Quæ etiã nunc Brema, paulũ emollito uocabulo, à Germanis habitatorib. dicitur, ciuitas ampla & potens. Posteritatẽ uerò Lechi, scribit idem centum quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nẽpe ad septingentesimũ ferè annũ à Christo nato: multaq; bella gessisse cum Germanis & alijs finitimis gentibus. Nec est horũ quicquã incredibile. Ii enim tunc erant fines Polonicę ditionis, quos in semiuacuis Vandalorũ migratione regionibus gladij mucro terminabat. Nam ea quæ sequuntur apud Vapouiũ, è Saxone Grammatico & Alberto Crantio paulũ immutatas sumpsisse is uidetur: nẽpe maris quoq; fortunã Polonos tũc feliciter tentauisse. Instructa enim classe, traiectoq; sinu Venedico siue Balthico. Rugiã, Fęoniã, & alias quasdã insulas de Danis eos tũc cœpisse, & cũ ea gente uario marte terrestribus & naualibus prælijs dimicasse. Ad extremùm duci Visimiro, uno de Lechi posteris, Syuardũ Danorũ regẽ nauali pugna insigni ab ijs profligatũ, pulsumq;, præcario regni partẽ sub annuo tributo recepisse, cõcessa Polonis Iutia Scaniaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alterã

Imperium placidum.
Principis reditus.
Pecunia incognita.
Bernardus Vapouius,
Brzemiæ.
Brema urbs condita.
Lechi posteri quãdiu regnauerint.
Sax. in Dania lib. 8.
Crant. in Vand.
Dani à Polonis bello petiti, & ui-cti.

B Germanis uenditas: filiũ aũt Iarmericũ in obsidis loco asseruatũ esse. Inde Visimirum principẽ captiuis abundantẽ, duas urbes maritimas cõdidisse: & ex his alterã Visimiriã, quæ nũc Vismaria dicitur, de suo nomine, alterã Dantiscũ, siue Gdanũ, à Danis deuictis, eoq; deductis, appellasse: quæ urbs parua obscuraq; aliquãdiu, ad eũ splendorem postea puenit, ut sit celeberrimũ, & nõ solũ Septẽtrionis & Occidẽtis, uerùm totius ferè orbis terrarũ copiosissimũ, & omni genere merciũ refertissimũ emporium, portu ac trib. oppidis permunitũ. Addit idem Vapouius, Syuardũ postea seruitutis impatientẽ, Visimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filiũ uerò Iarmericũ aliquãto post è custodia elapsum, nouos motus in Dania concitasse. Verùm eos à Polonis tũc sedatos esse. Horũ fides penes authorẽ esto. Quo tempore aũt Dani iugum Polonorũ penitus excusserint, non memorat Vapouius.

Syuardus rex Danorũ uictus à Visimiro.
Visimiria, quæ nunc Vismaria.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI

CVm aũt stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de constituenda repub. Gnesnę habitis, ad neminẽ unũ principatũ deferũt: uel quòd in pari multorũ dignitate uariarẽt sentẽtię, uel quòd monarchię ad tyrãnidẽ (ut sunt res humanę in deterius mutabiles) declinãtis ptęsi iam essent: Duodecim uerò ex omni procerũ numero, potẽtes & spectatos in primis uiros, deligũt, qui siue nouo tũc populi placito, siue usitate etiam sub principibus instituto, suæ quisq; regioni, diuisa in totidẽ regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarũ, uernacula lingua dicerẽtur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summã in cõmune mãdãt. Et rectè quidẽ illi initio, eq; repub. initũ magistratũ gessere, legesq; paucissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculũ, nõ in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominũ atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedęmonios quondã inciderẽ: quę instituta uerius dixerimus. Sed pòst aliquãto ad ambitionẽ uersi, dum suo quisq; nutu oĩa geri uult, & rẽ priuatã potẽtiãq; suã augere studet, assentatoribus... [illegible] ... mutitudini, eiusq; licẽtiã alere, suos quisq; perfas ne fasq; defẽdere & euehere, terrori esse ijs, quos beneuolẽtia sibi adiũgere nõ posse: inde cõtentiones, simultates, & factiones deniq; à studijs partiũ exortę: inde edicta & imperia ipsorũ uulgo negligi cœpta, rẽpub. ab unius imperio ad paucorũ dominatũ dudũ traductã, nec multo pòst eò redactã ut rex iam sibi quisq; & lex esset, penè funditus euerterũt. Quib. reb. cõmoti finitimi populi, Polonorũ uim atq; potẽtiã dudũ ueriti, & experti etiã, celatũ bene ad eam diẽ timore odiũ atq; dolorẽ in apertũ proferẽdũ, & armis uindicãdũ, nomenq; Polo-

Voieuodæ, siue Palatini.
Ambitio rerum pub. pestis.

num delendum,uel affligendum certè sibi esse existimarunt, tam luculenta occasione sese offerente. Quandiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil cõperti habemus. Mansit quidem deinceps etiam sub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor,siue magistritus:uerùm aliquãtum restricta potestate & iurisdictione,& ab ijs qui Latinè loqui uolũt,Palatini usurpantur: Quo nomine à nobis quoque deinceps appellabuntur. Cum autem non ijdem perpetuò fines Poloniæ fuerint,sed accisi aliquando,rursusq; prolati sint,ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit.

Palatinorũ dignitas.

CRACVS.

Pertæsi igitur malorum Poloni,quæ sub duodecim Palatinorum imperio agminatim ipsis incubuerant,ad unius principatum respexere:& aliquid degustata libertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebant. Itaq; conuentu apud Gnesnam instituto, post longa consultationẽ una omnes sententia ad Cracum principatum deferunt:quem nostrates quidam similitudine nominis decepti, perperam Gracchum appellant,Romanumq; exulem fuisse,& supra quadringentesimum, uel ut alij uolunt, quingentesimum annum ante Christum natum apud Polonos regnasse,fabulantur. Quo quidem tempore,nec dum Polonorum gens extiterat: & incognitum,ni fallor,adhuc erat apud Romanos Gracchorum nomen. Ac ne ijs quidem temporibus,in quæ nos hunc Cracũ conijcimus,aliquẽ de Gracchorum familia superfuisse,in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur,quod etiã Dlugossus sentit,Polonos Polonũ potius,quàm externũ sibi regẽ creasse. Ac Vapouius quidẽ,circa septingentesimũ annũ à Christo nato id factũ esse uult:Hagecus uerò,paulò posterius: fingitq; idẽ, Lechi filiũ Cracũ siue Crocũ hũc fuisse: Verùm neq; hoc,neq; itẽ alia multa nobis probat. Siue autẽ Cracus unus de Voieuodis fuit, siue nõ, domiciliũ quidẽ habebat apud Vistulã, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis:uir cùm amicitijs,copijs & facultatibus potẽs,tũ prudentia,animi magnitudine,& iusticię atq; integritatis opinione apud omnes gratiosus,ita ut solus rectè dilabentem rẽpub. sustinere & recreare posse uideretur. Is multũ diuq; reluctatus,eo quod perdifficile esse uideret rempub. partim ciuium licentia & intestinis dissidijs perturbatam, partim externis bellis quassatã restituere & reficere, tandẽ precibus & contentione multitudinis, & charitate patriæ uictus, reipub. curam suscepit:hostes alios fœderibus,alios armis à ceruicibus patriæ remouit. In his Gallos, ut uolunt nostrates pleriq; omnes,per Pannoniã sese magnis copijs in Poloniam infundentes, profligat atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras,inuestigare difficile est. Nam Scordisci ac Taurisci Gallorum populi, qui Mœsis mixti, ut author est Strabo, multo antè ad Istrum consederant,iam à Romanis primùm,deinde à Gotis,& mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoque, & ipsi Gallica gens,qui Boemię,quemadmodum superiore Libro indicauimus, nomen dedere,multo antè iam à Marcomannis Germanis,& hi porrò à Cichis Polonorum consanguineis, uel pulsi, uel subacti erant. Nec per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset. Nisi fortè eos Boemia pulsos, in Morauia uel extremis finibus Panoniæ consedisse, & inde in Poloniam inuasisse existimandum est. Aut certè credendum est, eos Francos fuisse orientales, quorum regnum Austrasiam & Bauariam complexũ,ad Pannoniã & Vngariã usq; pertinuisse fertur: Apud quos per ea tẽpora Pipinũ,Caroli Magni proauũ, dominatũ esse, Blondus & Sabellicus memoriæ prodidere. Illud autem fortasse nostris errandi occasionẽ præbuit, quòd ea gens, cũ Gallias subegisset & insedisset, priscorũ Gallorũ nomine etiam nunc à Latinis appelletur. Sed quicũq; tandẽ ij fuere populi,qui tũc Poloniã bello uexauerũt, eos Cracus repressisse memoratur. Vincẽtius etiã in Carinthiam eum expeditionem fecisse uult,ante susceptum principatum:indeque reuertentem,cum persuasisset Polonis,ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omnium consensu principem factum esse. Penes authorem fides esto. Longissimo sane terrarũ interuallo, Carinthia distat à Polonia. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus,domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca cõstituit:urbẽ in læua Vistulę ripa in loco domicilij sui cõdidit, ac de nomine suo Cracouiã appellauit:eiq; arcẽ in colle Vauelo,Vistula eũ ab oppido tunc dirimente,felicibus auspicijs superędificauit: quã regni caput,Gnesna relicta,fecit. Quę quidẽ urbs è paruis illius seculi initijs successu temporũ ad eam, quã uidemus, amplitudinem & splendorem,principum posteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitudine, ædificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia, copia

Cracus qui, & cuius fuerit, & quo tempore.

700. añ. post Christum natũ.

Cracus inuitus regnum suscepit.

Frãci à Craco repulsi.

Frãci orientales.

Pipinus Caroli magni proauus.

Blondus.

Sabellicus.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis studia.

Cracouia cõdita.

Regia Cracouiam trãslata.

Cracouiæ laus.

A copia rerum quæ nō modò ad sobriū uictū cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uolupratem requiruntur, deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter Poloniæ uerò urbes principatum teneat. Fertur etiam, immanem belluam, quam Holophagum uocant nostri, Solinus Boam, ni fallor, appellat, in antro montis, cui arx Cracouiensis superposita est, cubile haben tem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uastantem, à Craco astu interemptam esse, cum corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite suc- censo infarciri iussisset, & ignis conceptus uiscera beluę corrupisset. Quod nescio an fa- bulosum sit. Antrum quidem in hanc usque diem extat saxo exciso profundum, quod Specum draconis uocant: quod tamen etiam natura sic extitisse potuit. Celebri Cra- ci fama moti consanguinei Polonorum Cichi siue Boemi, ipsi quoq; ultrò princi- pem sibi eum asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio placet. Dubrauius contrà, eum Bo- emum Boemorum principem à Polonis quoq; expetitum esse, memoriæ prodidit: nescio quem secutus. Nam Æneas Syluius, Hagecus, non hunc, sed alium Cracum siue Crocum tunc apud Boemos regnasse uolunt, & Crocouiam siue Crocoueciam arcem in Boemia condidisse: morientemq; eo ferè tempore, quo noster regnare cœ- pit, tres filias reliquisse (in quo consentit cum eis Dubrauius) è quibus una Libussa saga paternum regnum susceperit, assumpto sibi in societatem thori & principatus Præmislo rustico homine: quem missi ad hoc equites in ferrea tabula secundum præ- dictionem Libuscæ, hoc est, in uomere prandentem repererant: eorumq; posterita- tem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse. Verùm ad no- stra reuertamur. Cracus cum per multum tempus bene & feliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouiæ ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est. Extatq; in hunc usq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Holophagus à Craco extinctus.
Solin. Polyhyst. cap. 8.
Cracus an idē apud Boemos regnarit.
Dubr. Boem hyst. lib. 1.
Crocouecia arx Boem.
Boemorum principū genus.
Craci monumentum.

LECHVS SECVNDVS.

B CVrato Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorē, cui Craco & ipsi nomen erat, per speciem uenationis in syluas eductum, incautum oc- culrè interimit: ac fortuito casu eum perijsse mentitus, simulatis lachry- mis atque luctu honorificè sepelit: principatumque scelerate apperitum, qui maiori natu debebatur, sublato illo suscipit. Verùm aliquanto pòst patefacto scelere, principatu deiectus, & in exilium actus est. Alij dolore & conscientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq; exosus esset, domi eum contabuisse, nullis re- lictis liberis, aiunt. Vincentius, uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratū: sed mor tuo demum patre, & iam ipso regnante, scelus patefactum esse, memorat.

Lechi parricidium, & pœna.
Vincentius.

VENDA.

IAM gratam autem atq; iucundam sui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam com- memorauimus, orbati, Vendæ filiæ superstiti, uirgini, principatum mā- darent: ea spe ducti, quòd præstantem aliquem & inclytum de exter- nis regibus, aut principibus, coniugio eius inuitatum, Principem se habituros esse existimarent. Erat Venda uenustissima puella, ita ut meritò uendæ, hoc est, hami nomen ipsi inditum esse uideretur: quòd quasi pisces hamo, specie eius contemplantes caperentur. Nec sanè fefellisset Polonos opinio, nisi per Ven- dam stetisset. Nam Ritigerus (Ritogatum ferè nostri uocant) illustris & potens ea tempestate in Teuthonibus finitimis, siue Germanis (apud quos in usu est etiamnū Rutigeri, seu Ritigeri nomen) princeps, missis oratoribus coniugium eius petiuit. Ar illa excelsi & minimè muliebris animi uirago, facundaq; iuxta ac prudens, nega- re se cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem esse malle. Indignè repulsam illā Ritigerus ferre: orare iterū itaq; iterū, & minas adijcere. Vbi frustra se omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatū cōiugium atq; principatū contemptu muliebris imperij persequi statuit. Nec segnius Venda cum expeditis suorū copijs aduenienti hosti ad fines regni sui occurrit. Miscere tursus Ritigerus pre ces atq; minas. Exprobare illa armato importunam libidinem. Renunciant oratores duci suo eximiam puellæ pulchritudinē & sapientiam, & animū ad belli dimicatio- nē quàm ad nuptias paratiorē: ad hæc, permagnas & instructissimas armatorū copi- as. Quibus auditis, labascere Teuthonum animi: monere & orare ducem suum, ne se-

Vendæ etymologia.
Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.
Teuthonicū bellum.

ne sese exercitumq; suũ, propter intempestiuum amorem, atq; cupiditatem suam, tã A
turpiter conijciat in periculum. Inglorium esse uiro cum fœmina certamẽ, etiamsi ex-
ploratam habeat uictoriam. Ni desinat, relicturos se eum, domumq; signis conuersis
reuersuros. Ille ubi omnibus tentatis, obstinatos suorum animos, & à prælij dimica-
tione alienos esse uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conscientia, quòd
à muliere sine ullo prælio uictus esse uideretur, mortem sibi consciuit. Teuthones i-
ctis cum Venda fœderibus, finibus Poloniç decesserunt. Hæc ita magno consensu à no-
stris prodita sunt. Quæ'nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habe-
mus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortassis
prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lætata hoc successu Venda, ouans Cracoui-
am inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremùm ipsa dijs patrijs solẽ-
ni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felici-
tatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe mil-
liario editiore loco è conspectu urbis supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto iti-
dem ut patri tumulo. Indeq; subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen ade-
ptus, adhuc retinet.

Ritigeri interitus.

Vendæ uirilis animus, & mors.

Dlubnia flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum, cum nemo Regiæ stirpis superesset, commuta-
ta rursus reipub. forma, à duodecim ducibus uel palatinis iterum Po-
lonia cuncta militiæ domiq; administrata esse fertur aliquandiu: donec
ex huiusmodi euentu rursus ad unum principatus delatus est. Vincen-
tius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos mi-
sisse ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excori-
assent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indigna-
tum, permagnas copias in Poloniam immisisse. A' quibus cum ea crudeliter uexa-
retur, uastareturq;, Poloniq; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati ani-
mos desponderent: hominem quendam plebeium & aurificem, Præmislum nomi-
ne, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum', huiusmodi arte hostem cir-
cumuenisse: nempe galeas & clipeos eum è tenerioribus arborũ corticibus & qua-
uis alia materia magno numero fabricari curasse, eaq; partim felle, partim litargyrio B
extrinsecus illita, noctu è conspectu hostilium castrorum in extrema sylua truncis ar-
borum, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse, uel appendisse ad exorientẽ solem
obuersa, ita ut repercussu radiorum solis armati exercitus speciem eminus inspectan-
tibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correpris armis, con-
temptu sæpe uicti fugatiq; à se hostis, quasi ad certã prædam procurrisse. Et quoniam
nostri interea galeas & clipeos summouerant, siue combusserant, fugere creditos es-
se: ibi illos, cum longius in syluas fugientes Polonos persequi instituissent, in præ-
paratas à Præmislo insidias præcipitatos, & conscisos esse. Polonos deinde cęsorum
armis indutos, ad castra hostilia contendisse, & pro socijs atq; commilitonibus ha-
bitos, in imparatos & necopinantes impetum fecisse, magnamq; stragẽ edidisse. Ad
extremum re animaduersa, hostes in fugã sese effudisse: omni rerum copia referta ca-
stra, nostris diripienda reliquisse: & inglorios Polonia excessisse. Ita quidem ferè Vin-
centius. Verùm Dlugosso id non probatur. Itaq; non Alexandrum, quem nos quoque
multis seculis hæc tempora præcessisse, superius attigimus: sed Pannonas & Mora-
uos is ab hoc Præmislo, hoc ipso quem modò retulimus euentu, atq; etiam stratage-
mate profligatos & eiectos esse refert: præter, quod uult is, exercitum hostilem, cum
Polonos, qui sese ostentarant, non reperisset, ad castra reuersum esse, securumq; libe-
rius genio indulsisse: Præmislũ deinde prima noctis uigilia è syluis prouolantẽ, crapu-
la somnoq; stratos adortum esse. Sed uerisimilius futurum erat, si galeis illis & clipe-
is de nocte suspensis, relictisq; ibidem paucis hominibus, qui sub exortum solis cla-
more sublato, tubarumq; ac tympanorum sonitu, & galearum clipeorumq; illorum
assimulatorũ agitatione, exercitus aduentantis speciem hostibus pręberẽt, Pręmislus
cũ reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetũ fecisset, eosq; ancipiti pericu-
lo perterrefactos in fugam uertisset. Sed ut ut gesta res est, illud quidẽ cõuenit, arte ac
dolo hostes illos à Præmislo deuictos & pulsos esse. Qui'nam autẽ hostes illi fuerint,
Dlugosso, quàm Vincentio, libentius assentimur: nisi quod non explicat is, qui'nam ij
Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori Libro indicaui-
mus, egressi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimauimus: eisque Mo-
rauos,

Alexandri Macedonis bellum cum Polonis fabulosum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema

Pãnones & Morau à Polonis pulsi.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenie

A rauos, ut pote uictoribus uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur, nempe post septingentesimum & quinqnagesimum uel sexagesimum annum à Christo nato.

entes P.nno niam occuparunt.

760 Añi.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

Ob tam præclarum igitur facinus atq; meritũ in rempub. Præmislus omnium acclamationib. princeps renũciatur: & blandum Lesci nomẽ, gratiosum apud Polonos, ob Lechi cõditoris memoriã, oblatũ accipit. Quãquã Vincentius Lesticiũ, ab astu nult appellatũ fuisse. Post susceptũ principatũ, nullum Lesci huins insigne factum, quod ad laudem uel uitupe-rium pertineat, memoratur: nisi quòd in pace, una illa uictoria sibi suisq; parta, moderatũ in suos gessit principatũ. Nec ausus est quisquã eo uiuente, Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco uita defuncto, exoritur noua de principatu cõrentio. Cumq; nullus appareret neq; modus, neq; finis, multis ambientibus, neo; quoquam eorum alium sibi præferri patiente, placuit rem fortunæ con... ittere: indicto ad certam diem maculosorum equorum cursu, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus ut princeps esset cunctæ Poloniç. Figitur meta apud Prandnicũ amnẽ, in aperta planicie ad Septentrionalẽ plagã Cracouię. Sratus curriculo dies adest: effunditur ad spectaculũ ingens hominũ multitudo: uaria studia, sollicita omniũ, quẽ det euentũ fortuna, expectatio. Consident delecti iudices, & munerarij, dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerũ & cõpetirorum unns, cũ stadium uafro consilio stratis clàm in sabulo forreis hexagonis, siue stylis cæcis, quib. currentinm equorũ pedes læderẽtur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorũ equis in cursu offendentib. ac cespirãtibus, ad metã peruenit. Munieratis etiã equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in

Prandnicus fluuius.

Cursus equorũ de principatu.

Styli cæci.

B stylis, si fortè cũ impetu currẽs in eos incidisset, cũ omnes omnium aliorũ equi de more illius tẽporis soleas nullas haberẽt. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorẽ atq; principẽ diuinitùs sibi oblatum Lescũ conclamãtibus, techna deprehendirur. Prorrahitur Lescus in mediũ: cõuincitur: damnatur: cõcerpitur. Notarãt cõmẽtũ illud impediti curriculi, duo quidã iuuenes tenues & obscuri. Cũ enim, nemine etiãdum prçsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarent, ioco principatũ inrer se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigant rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorum alrer, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequentibus. Omnium uerò equis, cum ad stylos uentum esset, ita ut parerat, cespitantibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricarorem ad metam peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatem ac maiestatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Atq; is cum tam insperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatũ suscepisset, sedulò dedir operam, ne tãto munere indignus iudicaretur. Nec modò repressit finitimorũ uim & incursiones, sed quibusdã etiã populis ultrò bellũ intulit. Quantũ uerò ocij dabatur ipsi à bellis & serijs reipub. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipse arbiter arq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuir autẽ in hospires splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua prçstãtes, tum egestate pressos, liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquem à se dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorum qui porentiorũ ui & iniurijs premebãtur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crassis pannis aulçorũ loco utẽs: nisi si quando in publico dare aliquid splendori arq; maiestati principatus, maximè propter exrernos homines, cogebatur. Quin ibi quoq; crassos pãnos, quibus ante adeptum principatum usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur assiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantum honoris fastigium euectus esset. Quod non absimile est illi, quod de Agathocle Siculorum tyranno memorarur: quẽ, quòd figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mẽsa solitũ esse ferũt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorẽ in modũ abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis similiorẽ esse ebriũ hominẽ iudicaret. His moribus & hac modera tione

Lescus arte uictor, deprehensa fraude trucidatur.

Principatũ obscurus homo fortuitu adeptus est.

Lesci studia in pace & in bello.

Certamina militaria.

Mores digni principe.

Pristinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorũ tyrannus.

Sobrietas.

Lesci mors. Mart. Gallus. Caroli magni bellum cũ Polonis. 804. añ. Imperiũ ad Frãcos translatum. Blon. Dec. 2. lib. 1. Sabell. H. Mutius de Germ. lib. 9. Eginhartus in uita Caroli magni. Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

tione animi quàm diu, quibusq; rerum successibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidem atq; alia illius temporis, incertum est: nisi fortè ad hunc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinum Gallum memoriæ prodidisse refert, Lechum, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Boemos, Saxoniam bello uexantes, cũ exercitu miserat, occubuisse: idq; actum esse anno quarto uel quinto post octingentesimum à Christo Seruatore nostro nato, translato iam ad Francos & Germanos Occidentis imperio. Quanquã Blondus Foroliuiensis, Sabellicus, Leonem Boemorum ducem ab hoc Carolo interfectum esse scribunt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnasse comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Lescus regnauit: quem Gallus & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis est autem Lechonis in Leonem commutatio. Nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis cum præfuisse. Tam Dlugossus autem cum suo Gallo, quàm Blondus & Sabellicus, Carolum eo bello Poloniæ fines depopulatum, repressis modò hostibus, citò ad patrem reuertisse memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitam conscripsit, eumq; dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorũ quidem nusquam meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Vistulam fluuios, Oceanumq; & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus uerò atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò, Slauorum, Polonorum, & Boemorum legatos Aquisgranum cum amplissimis muneribus ad hunc ipsum Carolum uenisse refert, ut pax sibi cum Gallis (quos equidẽ Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiam nostram statim aperiemus.

LESCVS TERTIVS.

Poloni cum imperatoribus Rõ. bella gessere.

LESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, non degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq;, ut patrem non adæquare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq; uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis consanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, & cum Orientis atq; Occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq; signis cũ utroq; hoste prosperè dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores.

Vincentius. Caroli magni bellum contra Polonos. Legatio Polonorum ad Carolũ magnum. Imperium Occidentis quàm diu uacauerit. Bulgarorũ bella cũ Imperatorib. Niceph. imp. à Bulgaris occisus. Sabell. Ennea. 8. lib. 9. Lesci filij.

Fabulosius autem id est, quod scribit Vincentius, C. Iulium Cæsarem tribus prælijs ab hoc Lesco superatum, sororem suam Iuliam in matrimonium ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem Vngaris & Slauis, promiscuè Pannonias tunc incolentibus, contra Carolum magnum, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio adeptus est, octo annis in Pannonia bellum gerentem præstò fuisse, & nonnunquam bene rem gessisse: ad extremùm uerò post debellatos Vngaros, propter latam illis opem, uel infestatã, ut uult Blondus, Saxoniam, à Carolo, Caroli eiusdem filio, bello petitum, commissoq; prælio interfectum esse. Ac tum demum illud accidisse, quod è Sabellico superius memorauimus, ut interfecti filius, de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrem de pace mitteret, & quidẽ cum muneribus: eaq; munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum suum ornante, appellata esse. Posterius quidem certè hoc bellum contra Boemos siue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo magno gestum esse, ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt, memoratur. Ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit Occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullum per hęc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt & antè, & post etiam, sed in Thracia: ac non inferentes, sed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mæsia contra Bulgaros bellum gerentẽ, uictum & interfectum esse huius Caroli tempore, scribit Sabellicus. Suscepit autem Lescus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è concubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vuladislaum, Vuratislaum, Otam, Barnimum, Pribislaum, Præmislum, Iaxam, Semianum, Ziemouitum, Ziemomyslum, Bogdalum,

A Bogdalum,Spicigneuum,Spicimirum,Sbigneum,Sobeslaum,Visimirum, Ciesfimirum,& Vislaum.Ex his Popielum in spem principatus liberaliter educatum,successorē sibi uiuens designauit: cæteris sacramento ut Popielo pareant adactis, occidentalē & maritimā oram omnem inter Habelam & Albim fluuios, quemadmodum Dlugossus prodidit,ad mare & Germaniam spectantem, inter eos partitus est. Et Boleslao quidē natu maximo,Barnimo atq; Bogdalo Pomerania obtigit: Cazimiro & Vuladislao Cassubia: laxę & Semiano Serbia siue Sorabia,Vuratislao Rania siue Rugia,quę nunc Mysnia est: quę & ipsa Polonicum etymon habet,à muribus.(nisi fortè ea potius insula est sinus Venedici,è conspectu Stralsmidę,& aliarum eiusdem littoris maritimarum urbium,Chersonesiq; Cymbricę sita: quę etiamnum Rugia uocatur.) Porrò Pribislao,Ciesfimiro & Otæ cessit Ditiuonia, quæ nunc Lusatia siue Lusitia dicitur: Præmislo, Ziemouito & Ziemomislo,ea quæ nunc est Marchia Brandeburgensis,à metropoli Brandeburgo: quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit.Reliquis reliqua eius oræ,ad Saxoniam & ostia Albis fluuij uergētia.De quib. Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum uocāt: Sobeslaus Dale,quod Dalemburgum: Visfimirus Visfimiriam,quæ antiquum nomē Visfmaria deflexum retinet,condiderunt. Quanq̄ de Visfmaria uariat Vapouius. Nunc enim ab hoc Visfimiro,nunc à quodam eiusdē nominis de Lechi posteris,multo ante vult eam esse conditam,ut nos quoq; in Lecho indicauimus.Alias præterea complures arces & oppida ijdem duces posteriq; eorum ædificarunt,& uernaculis suis uocabulis appellarunt. de quib. sunt,Brema, ut vult Dlugossus,in confinio Frisiorum:(tametsi aliter sentit Vapouius)Luna,quam Germani Luneburgum uocant,à resplendentia: Bucouecia, quę à Germanis Lubeca uocatur: (tametsi Lubecæ quoq; nomē Slauicā etymologiā redolet)Bacchiborū,Zuerinum: Lubotuia,siue Lucouia,Germani Mechelburgum,eiusq; oræ duces Mechelburgenses, nonnulli uerò Gręcè Megapolenses uel Magnopolenses,ineptè composito uocabulo, dicunt: item Rostocum,Verla,Suanouum,Ostrouia,quæ nunc fortè Custrouia est: Cesfinum,Marlonum,Bolelum,Trebessouum,Vologostum,Volgastum Germani uocant: Ciasny, Slauunum,Dyminum,Lenzinum,Ilouum: Starigradum,Bielogradum,Nouigradum,quæ Germani Stargartā,Belgartā,Neugartā appellāt: Sciecinum, quod nunc
B Stetinum est. Addit Crantius Vinetā & Iulinum,urbes insignes, quæ à uetustioribus quoq; memorantur. Ac de Vineta superiori libro nobis mentio facta est. Iulinū uerò id fuisse existimatur,quod nunc Volynum est,à bobus dictum, ignobile oppidū, olim urbs magna: quemadmodum ruinæ indicant. Hæ omnes fuere Polonorum coloniæ. Helmoldus sanè, qui ante 400 annos Slauorū Chronica scripsit, Mechelburgum, Ilouum & Rostocum à Pribislao Obotritorum duce(ab aliquo horum Popieli filiorum, ut est credibile,oriundo) cōdita esse memorat. Constat autē Obotritos siue Abotritos inter Venedorum siue Vinidarum populos numerari, & ea incoluisse loca quæ nunc Mechelburgensi & Raceburgensi ditione ferè cōtinentur. Iam Dresnā quoq; Lipscū siue Lipsiā, Mysniā, Costrinum, Sgoreleciam,& alia Mysnēsis & Brādeburgensis Marchiæ ueteris & nouæ oppida & castella à Polonis cōstructa esse,etymologia nominum argumēto est. Venedorum quidē populis ea quoq; loca habitata fuisse,dubium nō est. Subactæ autē atq; possessę sunt regiones illę posteriori tēpore à Frācis,Saxonib. Turingis,Frisijs & Vesphalis, Teuthonum populis,siue per ignauiā,siue p conniuentiā posteriorum principum Poloniæ,cum duces earum Lesci huius nepotes ab imperio ipsorum,queadmodum dicemus inferius,desciuissent. Quanq̄ Eginhartus,cuius dudum mētionē fecimus,iā inde à Carolo Magno Slauos Vilsos siue Velatabos, australe latus sinus Codani siue maris Germanici tenētes,una expeditione ita contusos ac domitos esse phibet,ut deinceps imperata facere nō renuerēt. Verùm ij,unus modò de multis Slauorum oræ illius populus fuêre. Idē sanè Eginhartus scribit paulo pòst,Salā fl. Turingos à Sorabis,q & ipsi Slaui erāt, diuidere. Blōdus addit,& Bofinius,eo ipso tēpore Albi & Salæ fluuijs psidia cōtra Sorbienses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo,Caroli huius magni filio,uiuēte patre imposita esse. Vitichindus quoq; Eginharto lōgè recētior,bella quędā cum Slauis eius orę ab Hērico I.Germaniæ rege,& filio eius Ottone I.Imperatore gesta esse:eosq; ab Oriente & Aquilone Saxonib. finitimos tunc fuisse,& nō semel Germanis rebellasse memorat: itēq; Crātius & H.Mutius. Ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti,longè pòst partim à successorib.eius imperatorib.& regib.partim ab alijs ducib.& populis Germanorum paulatim subacti esse uideantur:subactaq; loca Marchiarum, quasi terminorum seu limitum nomē acceperint.

Lescus successorē sibi designant Popielum. Polonia diuisio. Pomerania. Cassubia. Serbia. Rugia. Ditiuonia, siue Lusatia. Sgorelecia, siue Brandeburgensis. Magdeburgum urbs. Dalemburgum. Visfmaria. Brema. Luneburgū. Lubeca. Bacchiborū. Zuerinum. Mechelburga. Vrbes Polonicæ seu Venedicæ. Alb. Crant. Vineta. Iulinum, seu Volynum. Helmold. li. 2. Chrō. Slau. Abotriti. Polonicæ coloniæ in Germania. Slaui Septētrionales seu Venedi quādo subacti à Germanis. Eginhart. in uita Caroli. Serbi, seu Sorabi. Blond. dec. 2. lib. 1. Bonf. dec. 1. lib. 9. hist. Vng. Vitich. de gest. Sax. li. 1 & 2. Crantius in Vandal. H. Mut. de Germ. Marcha, seu Marchia qui.

Slauicæ linguæ usus in Germania. *Monasteria.* *Ioan. Costca castel. Gdã.*

Hermoldus etiã Vertislauũ & Pribislauũ Obotritorũ duces, Nicloti filios, ab Henrico A Leone, iuniori Saxonũ duce deuictos esse, & ex his Pribislauũ ad Pomeranos ꝓfugisse scribit. Pagos quidẽ atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo & Luneburgẽsi, & in Marchia Brandeburgẽsi etiamnũ colunt: cõmuni cũ Polonis lingua, quãuis Theutonicæ admixtione corrupta, utentes. Retinent & monasteria quædam, posteriori tẽpore à Polonis siue Pomeranis cõdita, Polonicas appellationes: ueluti Dobranum, Ribnicia: pleraq; hoc tẽpore barbarico, eorũ q tueri ea debebãt, furore uastata. quę ego nõ sine dolore aspexi, Rostocũ à Sigismundo Augusto rege ad conuentũ de pace inter ipsum sociũq; eius Danũ & Suecũ reges, cum uiro ornatissimo & humanissimo Ioanne Costka Gdanensi castellano & Prussiæ thesaurario allegatus: ubi hæc recognoui, & ꝑiori editioni attexui. Sed ad institutum reuertamur. Lescus igitur cum ita inter filios imperium diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

POPIELVS SENIOR.

Popieli ingenium. *Crusuecia regia.* *Cracouiæ fium.*

SVscepit destinatum à patre principatum Popielus, procerib. pariter atq; fratrib. assentientibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is pręclari in principatu gessisse memoratur. Regiã quidẽ & domiciliũ suũ Cracouia Gnesnã primùm retulit: indeq; non multo pòst Crusuiciã transtulit (cũ eã arcẽ in planicie ad lacũ Goplũ, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipse cõdidisset) uel quòd cliuosę regionis, in qua sita est Cracouia, pertæsus, apertis cãpis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis, ferocibus populis longius, à fratrib. uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc ætate, cũ aliquot annos regnasset, in morbũ incidit: & priusquã fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem in familiaribus sermonibus subinde solitus esse murium depastioni se suosq; deuouere. Quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

POPIELVS IVNIOR.

Tutores principis. *Iuuenilia studia et cõsilia.* *Chostek.*

PEracto solenni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis, impubes etiamtũ, principatui cõcordi patruorũ procerumq; uolũtate inauguratur, omnib. subiectionẽ ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ administratio delectis aliquot de numero patruorũ, B qui maximẽ idonei uidebãtur, mãdatur. In regia ij sedulò & ad latus principis esse, causas & cõtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorũ cõsilijs passus est. Nã cũ is pubertatẽ attigisset, quę maximè lubrica & ꝓcliuis ad licẽtiã uoluptatesq; ætas est, suo iã arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualib. cõsilia capere: cõuiuia cõpotationesq; cũ ijsdẽ frequẽtare: in lustris, choreis, lusib. & amplexib. puellarũ pnoctare: deinde crapulæ stupriq; plenus ad multã diẽ stertere: rẽpub. iudicia, & querimonias hominũ negligere. Ad res agẽdas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq;: indeq; omnib. iã erat despicabilis, ita ut Chostek vulgò p cõtemptũ appellaretur, cũ dissolutos & pditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiã deformaret. Capiũt patrui cũ alijs ꝓceribus cõsiliũ, quõnã modo tã dissoluta illa principis sui uita, tãq; ꝓfligata licẽtia refrenaretur. Vxorẽ ei petũt elegãti forma puellã, Theutonici principis cuiusdã filiã. Et uidebatur sanẽ mulier auara & ambitiosa, mariti uitã ad meliorẽ frugẽ reductura, torporẽq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, ut nihil ille de flagitijs & nequitia sua remitteret: quib. uerò uitijs antea caruisset, uxoris cõsuetudine ea sibi adiũgeret. Nã & auarior factus, decreta, honores, atq; magistratus uẽdebat: &, cũ uirtute ac dignitate nõ posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cũ amari nõ mereretur. Atq; hęc oĩa uxore & impellẽte, & sequestra faciebat. Quę degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperiũ omne ad se trãstulerat: maximè cum duob. filijs Lecho & Popielo aucta, mollẽ uiri animũ amore sui penitùs adstrictũ teneret, & firmũ ꝑpetuũq; apud Polonos dominatũ suũ fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorũ uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinẽ, integritate uitæ, grauitate morũ, & prudẽtia collecta. Hos metuebat: hos iã blãdius admonẽtes, iã liberius obiurgantes oderat: horũ tacitã etiã conscientiã ꝑtimescebat. Itaq; uiro eos quàm maximè potest suspectos & inuisos, cõfictis etiã criminib. reddit: ꝑsuadet, illis uiuis & incolumib. principatum ipsi certum firmumq; esse non posse. Quẽ si retinere ipse uellet, & liberis suis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus non haberet, sibi mandaret eam prouinciam: illos armis atq; uiribus, se dolis instructiorem esse.

Auaritia & tyrannis. *Muliebris improbitas.* *Muliebre cõsiliũ atrox.*

Confectu-

A Confectura se negotium sine ulla populi offensione, siue adeò suspicione. Quib. dictis, facilè ægrum atq; timidum uiri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculosum morbum princeps simulat: patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet. Conueniunt sine mora: circumstant mœsti ægrotum principem: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse uitæ suæ finem, diuinitùs sibi indicatum: uxorem paruosq; filios illorum tutelæ fideiq; etiam atq; etiam commendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctib. & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipso iubente principe. Absumpto in his die, cum iam ad Occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus iam dimissurus, nomine quemq; blandè cōpellat, & in signum amoris & beneuolentiæ suæ erga ipsos, circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rē, iubet: prægustare se simulat: cæterùm spumā tantum à medio extante halitu difflat, potum ne extremis quidē labijs attingit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, & uelle quiescere. Discedūt illi, reuerēter salutato principe. Conceptū præcordijs hominū uenenū uitalia membra occupat. Nec mora, de statu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re statim per exploratores nunciata, cadauera insepulta proijci mandat. Insidiatos eos uitæ necessarij & bene merentis principis: iusta & euidenti deorum immortalium uindicta percussos, repentè perijsse, diuulgat. Quanquam autem liuores corporum, & effusa ruptis præcordijs uiscera, manifestum ueneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni non amplius morbum mortemq; simulantis. Sed nō sinit inulta esse diu diuinū numen scelera. Nam ex cadauerib. putrefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impium parricidam cum scelerata uxore atq; liberis fugientē quoquò uersus per aquam flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt, aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremùm diffugientib. omnib. absumptis prius filijs, deinde uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusuicia. Ita non cassę ceciderunt patris eius imprecationes. In hoc tempus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Christi 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse constat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiā ad Ludouicū Piū imperatorē, Caroli magni filiū, uenisse: eoq; authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum esse, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

Popielus patruos et proceres ueneno extinxit.

Popielus cū uxore & liberis miserè à murib. absumptus, perijt.

B

H. Mutius de Germ. li. 10.

823 Ann.

Ludouicus Pius Imp.

INTERREGNVM.

Extincto, ut iam diximus, Popielo cū uxore & liberis, conuenit magna procerum multitudo Crusuiciā, ad creandū nouū principē. Agitata re aliquandiu, eo quod uaria essent hominū studia, & ambitiosi quidā magnas post se traherent factiones, infecta tandē disceditur. Ac dū nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omniū licentia, cædes & latrocinia passim exercebātur, & iustis interdū prælijs inter dissidentes cōcurrebatur. Nec finitimę gētes, occasionē impunè uel pferendorū finiū suorum, uel prædas agendi prętermittunt: diuexatur miserè Polonia. Reditur ad comitia, cōsultatur diu frustrà. Nā nō modò nō remittūtur, sed intēdūtur etiā studia partiū. Nō desunt sibi interfectorū Popieli senioris filiorū filij, quasi hęreditariū principatū poscētes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperēt, repellūtur. Iam tāta multitudo, quantā illuc partim ultrò, partim à potentiorib. euocatā & adductā cōuenisse credibile est, caritate annonæ atq; penuria premebatur, neq; apparebat tn̄, quorsum tāta cōtentio euaderet, quidq; comitiorū exitus futurus esset: cū ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nō fabulosum est quod memoratur, afflictę Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrē, crassis atq; robustis artub. mediā ętatē supgressus, agello modico colēdo & mellificio uitā sustentās, homo simplex & iustus, & beneficus in egenos, atq; hospitalis p modo facultatū suarū. Is ex uxore à suis morib. non aliena, cui Repichæ nomē erat, unicū filiū susceperat: eiq; uiuente adhuc Popielo primā comā gentili ritu tōsurus, & nomē impositurus, amicos ad eā ceremoniā atq; cōuiuiū porco mactato, & aquæ mulsæ uase infuso, inuitarat. Priusquā stata dies adesset, fortè obtulerūt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cū regia excluderētur, comiter inuitatos, hilarè domū suā introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex ijs quæ ad futurū conuiuiū præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa. Excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis.

Comitia de rege Crusuiciæ.

Polonia tumultuatur.

Piasti genus & cōditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato conuiuio accepit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comitiorum reuenientib. & iubentibus, Piastus ex tenui pœnu cellaq; sua conuentum illum omnē penuria laborantem, augescente rerum earum, quæ promebantur, copia refecit. Quo miraculo uulgato, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus, orantium & obsecrantium, labenti reipub. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hospites illi perfuncti officio suo, disparuerunt. Existimantur autem ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neq; id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio centurione in Actis apostolorum non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannis & Pauli martyrū, quos Iulianus Imperator ob CHRISTI nomen & magnas facultates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, umbras fuisse: itaque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat.

Beneficentia remuneratio. *Ioannes & Paulus martyres.*

PIASTVS.

INauguratus principatui Piastus, non mutauit cum statu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad pristinam suam beneficentiam atq; benignitatem adiecit: uxore non modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem sub eius principatu hostium incursiones: cessarūt & intestina dissidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilātis principis, quàm armis, seueritate & supplicijs: præsertim quòd eum dijs curæ esse, & ipsorum non obscuro iudicio in illa reipub. specula collocatum, certò sibi persuaderēt. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciendos hominum animos, & ad moderandas stabiliendasq; respub. quàm religio: quę pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduersionem multi frustrantur sæpe: legum etiā uincula uel perrumpunt, uel subterfugiunt: diuini uerò numinis, nemo est qui se uel prouidentiam fallere, uel uindictā effugere posse credat. Hoc ergo præsidio Piastus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis uenerabilis erat, & longā principum regumq; Poloniæ posteritatem per multa secula usq; ad Cazimirum secundum, qui Magni cognomen adeptus est, propagauit. Cuius etiam nunc quædam, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Cessinensium in Silesia, & Anna filia Conradi ducis Masouię. Quę non ita pridem cum Stanislao Odrouanzo Palatino Russiæ, iuuene nobilissimo, nupta fuit, eiq; filiam peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Castellanus Cracouiensis, uir non solum genere illustris, sed etiam peritia rei militaris & rebuș bello gestis domi forisq; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facile princeps senatus Polonici, unico filio suo Ioanni despondit. Nihil autem ad felicitatem Piasto defuisset, si liberos interfectorum à Popielo ducum, qui prælatum sibi in principatu hominem plebeium atq; humilem dolebant, & parēre ei dedignabantur, ad officium & parendi necessitatem reduxisset. Qui ex eo tēpore non modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiam Polonis, progenitorib. suis, nonnunquā fuerunt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, nefario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gnesnam Prisci Lechi regiam, domicilium suum transtulit: cumq; per multos annos sapienter clementerq; regnasset, senex admodum mortuus est, annum agens 120. Per hæc sanè tēpora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus & Trubor, dominari apud Russos septentrionales cœpisse memorātur, partiti inter se principatum, quemadmodum Libro primo ex ipsorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370 à creatione mundi, secundum supputationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres item, nempe Kius, Sciecus, & Choreuus, cum sorore Libeda, quatuor principatus fundasse, ac de suis nominibus appellasse ferūtur, aliquanto ante, ut uidetur. Quorum stirps cum defecisset, post mortem Rurici, Ascoltū ac Dyrū Kioniam urbem à Kio conditā, occupasse, & per Pontū inuectos, nauali bello Constantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragiū fecisse. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti ꝑpinquo, unici filij sui Igori tutelā moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gessisse: cumq; amplissima dona ab ijs accepisset, reduxisse exercitum Kiouiam, ibiq; serpentis seu uiperæ morsu extinctum esse. Mansit autem deinceps imperij Russici sedes Kiouiæ.

Piasti beneficentia. *Religio efficax ad regēdā rempub.* *Piasti posteritas.* *Stanislaus Odrouāzus Pal. Russiæ.* *Ioannes Tarnouius comes.* *Regia Gnesnam rursus translata.* *Piasti ætas.* *Russiæ principatuū initium.* *6370. annus mūdi secundum Russos. 861. Ann.* *Kiouia condita.* *Russorū bellū cū Græcis* *Olgus.* *Igorus.* *Kiouia sedes Russici imperij.*

A Circa hæc eadem tempora ſcribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regē Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduerſus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum geſsiſſe, uictisq; pacem certis conditionibus dediſſe. Principem autem eorum luminibus priuaſſe, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli poſteris fuiſſe oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Conſtantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

H. Mut. li. ii. Ludouicus Balbus rex. German. Germ. belliū cum Popieli nepotibus. Rasliz dux excæcatus.

ZIEMOVITVS.

SVcceſsit Piaſto unicus filius Ziemouitus, cuius uicaria opera uiuens adhuc, & ſenio confectus pater, in bellis & grauiſsimis quibuſq; negocijs magno omnium fauore & beneuolentia uſus erat: uir impiger, & ad rem militarē factus: æſtus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ patiens: ſomni parciſsimus: uictu cultuq; corporis non multum à gregarijs militibus differens: alieni abſtinens, de ſuo munificus: facilitate & liberalitate, militum procerumq; ſtudia & uoluntates tenere ſolitus: in animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per ſe crebrò obibat. His artibus atq; ſtudijs ſummam ſibi hominum ſuorum charitatem comparauerat. Principatum poſt patrem adeptus, conſtituta primùm diſciplina militari, creatoque magiſtro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani ſub Popieli principatu & in interregno inuaſerant, neq; ad eam diem recuperata erāt, totum ſe conuertit: easque res ex animi ferè ſui ſententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter ſe belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, poſt mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente CHRISTO nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator, idemque ſucceſſor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum ſibi merita ſtipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipſi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur diſtentis Morauis, Vngaris atq; Germanis, facile fuit
B Ziemouito ab ijs ſua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præſertim, capere, & regno ſuo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è ſorore Arnolphi ſuſceptum, iuuenem admodum reliquiſſet: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in ſanctum epiſcopum Methodium, Chriſtianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & ſuis exoſus, in ſolitudinem & auias ſyluas ſeſe ſubduxiſſet, Vbi etiam pœnitentia anteactę uitæ compluribus annis religioſè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus inſtituti eiuſdem ſocijs, quinam eſſet, indicauit. In hoc autem Suatoboio Morauorum, qui & ipſi Slaui ſunt, regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis diſcerptum. Sic igitur proſperè ab ea parte rebus geſtis, Ziemouitus à Pruſsis quoque, quæ ij ſuperiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremùm Pomeranorum & Caſſubiorum, & Vinidarum ſiue Slauorum ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum intulit. Quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt. domitiq; eſſent ad extremùm, niſi Ziemouitus rebus humanis, Gneſnæ moriens, exemptus eſſet, altero & triceſimo principatus ſui anno.

Principis uirtutes. Moraui Germaniam uexarunt. Moraui Chriſtiani facti. Arnolphus imperator. Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam, infeſtarunt. Morauia diuexata. Suatoboius, Morauorū rex monachus factus. Morauorū regni finis. Ziemouitus de Pruſs. ſua recuperauit. Pomeranis & Caſſubijs illatū bellū à Ziemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAgno, tam bọni tamq; bene merentis de Republ. principis deſiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Leſco nomē erat, in principatu ipſi ſurrogant adoleſcentulum, eiq; cuſtodes & moderatores conſiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduerſus Slauos ſeu Vinedos, Pomeranos, & Caſſubios à Ziemouito ſuſceptum, & nonnullo iam ſucceſſu proſpero geſtum, intermiſſum eſt. Quod ne ipſe quidem Leſcus poſtea, cum adoleuiſſet, unquam proſecutus eſt, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipſe, & filius eius Ziemomyslus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaque uehementer ij tunc diuexati ſunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat ab Henrico Cæſare, ſiue rege Germanorum, qui Conrado ſucceſsit: & nonnulli ex ijs cum deditionem feciſſent: tributarij facti, Sgorelecia, quod Brennaburgum ſeu Brandeburgum Germani uocarunt, & Grona

Cōſilij regij moderatores ignaui. Vitichindus Saxon. lib. 1. Henricus Cæſar.

Poloni occidentales debellati à Germanis. Brandeburgū & Grona à Germanis capta. Boemi tributarij Cæsaribus. S. Venceslaus. Otto Cæsar. Vitich. lib. 2 & 3. Brandeburgum proditione receptum à Germanis. Pomerani à Polonis subacti. Lesci moderatio. Temporum ratio.

urbes captæ. Cumq; paulo pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijsse putarentur. Boemi quoq; ab eodem Henrico deuicti in fide eius duce Venceslao, uiro pio & sancto, permanserunt, donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Venceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Henrici filio, semel atq; iterum rebellauit. Germanos magna stragę uicit, Boemiaq; eiecit. Sed & ipse tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum seu Vinidarum citra Odram, cum defecisset, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamen gens ea quieuit, & Germanorum iugum pertulit, quin subinde eis negocium facesseret. Lesco certè Polonorum principi, & Ziemomyslo filio nihil horum curæ fuit. Tametsi Venceslaus Hagecus, subegisse Lescum hunc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum quidem iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut vult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse scribit. Quòd si uerum est, pauciores ergo Ziemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimumprimum, ut idem vult, regnare cœpit. Nos quidem potius desijsse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi malumus, qui Ziemouitum anno Christi nongentesimosexto vult obijsse, cum uiginti annos regnasset: aut nostrum quendā anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Ziemomyslum filium ei successisse memorat. Alioqui non quadrabit ratio temporum ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

ZIEMOMYSLVS.

921 Ann. 906. 913 Ann. Ziemomysli uirtutes. Mesco cæcus natus.

SVccesſit Lesco patri Ziemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas uirtutes quasi hæreditarias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius, sed cæcus. Quæ res ipsi, breui gaudio delibuto, maioris mœstitiæ causa fuit: præsertim cum uxor uno illo partu edito, párere desijsset. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma puerjs gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem, deplorante, mœsti & ipsi, ac principis uicem dolentes: cum ecce

Miraculum.

insperata omnibus affulsit lætitia. Puer absq; ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & Reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurát.

Miecislai etymologia. Miessca. Arioli.

Puero, Miecislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut vult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Miesco seu Mieciek uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominose Miesscam appellatum, idq; nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismo commutatum esse scribit. Ziemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimissis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondét illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignū est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Ziemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piasti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, peruenisse eum, & anno Christi nongentesimo sexagesimoquarto obijsse scribit.

964 Añ.

Venceslaus, supra quadraginta annos vult eum regnasse. Sed iam hic liber unà cum Ziemomysli, qui mortuus Gnesnæ sepultus est, principatu finem habeat. alterius initium à mutata religione, quemadmodum par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Tertius.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM POlonorum & Slauorum, & religione Christiana ab ijs suscepta.

A TOTVS quidem penè orbis terrarum, iam inde ab initio propemodum humani generis, post maximum illud uniuersæ terræ diluuiũ, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem impio multorum & falsorum deorum cultu & superstitione commutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs hominum oculis atq; mentibus sese insinuantes: postea solem, lunam, & eximia quæq; naturæ Deiq; opera ueneratus, deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis atq; serpentibus, cepis atq; allijs: & ad extremum, nullum exitum inueniente insania, sculptis, fictis, pictisq; humana arte simulacris, diuinum honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV Christi Dei hominisq; benignitas, post multa secula quasi lux clarissima cœlitùs affulgens, dispulit, dimissis quoquò uersus certis hominibus, omnium, præter uitę integritatẽ, miraculorumq; & inspiratę diuinitùs doctrinę efficaciam, egenis, qui genus humanũ, dęmonum fallacia pessundatum, ab errore ad ueritatem, à scelere ad innocentiã, à nequitia ad sanctimoniam, deniq; à falsorum deorũ innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionẽ, & rectam sanctamq; religionẽ reducerent. Sed enim à Slauis, cęterisq; Septentrionalis plagę populis diutius, q̃ ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & superstitio retenta est, cum propter barbariem & feritatẽ, ut equidẽ existimo, difficilis ad eos externis hominibus esset aditus: nec uerò multũ homines militiæ & bellis dediti, de religione disquirerent. Colebant B itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Iessam, Ladum siue Ladonem, Niam, Marzanam, Zizililiam, Zieuanam siue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quę cæteri homines ferè sentiebãt: his delubra locosq; dedicabãt: his simulacra & sacerdotes consecrabant: his libabant, his imolabant: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cantibus, lusibusq; uarijs indulgentes, agebant. Quem ritum festorum dierum Dlugossus usq; ad suam tempestatem, aliquot post susceptam religionem Christianam seculis, perdurasse memorat. Solitos enim uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad lusus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatum esse. Nec scio an hoc sit, quod Russi & Lituani, prælertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimũ Nię siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc est, serenũ, siue temperies: Pochuist, quàm Miechouiensis auram, nos intemperiem interpretamur, (indeq; Pochuiscel à Masonijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuere. Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & cõpotationib. appellari adhuc audimus, eosq; Castorẽ & Pollucẽ esse autumãt. Piorunũ aiũt, hoc est, fulmẽ, & Stribũ, & Chorsum, & Mocossũ Russi peculiariter coluere, ut proditũ est eorũ annalibus: Balthici uerò sinus accolę Radogostũ, Suateuitũ siue sanctũ Vitũ, & Proue. In hoc igitur errore & uana superstitione hęc natio diu pstitit. Primi Slauorũ Bulgari, Nicolao eius nominis primo Põtifice maximo, post annum Christi octingentesimum sexagesimũ: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascij, Serbi, Bosnenses, Croatę, Dalmatę, Illyrij, Suatoplugo siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianã, cultumq; ciuiliorẽ à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus ac Dubrauius Suatoplugũ hũc apud Morauos, Velegradi domiciliũ habentẽ regnasse, & cũ ea gente Christo nomẽ dedisse, eiusq; opera Boriuoiũ Boemorũ ducẽ & ipsum Christianũ factũ esse, & uxorẽ Ludimilam gentemq; suam in eandem sententiã adduxisse, circa annũ Christi 900 memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, & Cocelum à

Religiones falsæ. *Gradus impietatis.* *Christiana religio.* *Iesus Christus.* *Apostoli.* *Slaui diutius falsas religiones retinuerunt.* *Polonorum & Slauorũ dij falsi.* *Ludi prisci in Polonia.* *Stado.* *Niæ templũ Gnesnæ.* *Pochuiscel.* *Russorũ dij.* *Bulgari Christiani facti.* 860. ann. *Rascij, Serbi, Bosnenses, &c.* *Suatoplugus.* *Moraui.* *Velegradũ.* *Boemi.* *Boriuoius & Ludimila.* 900 ann.

Methodius & Cyrillus episcopi. Slauicæ linguæ usus in sacris Rußi. Ioannes Zemisces Imp. Constantinop. 980. ann. 6497 mundi annus secundum Russos. Rußi Græcorum sectam amplectuntur. Zon. annal. tom. 3. Olga. Lamb. Saffnaburgensis error. 960. Adalbertus episcopus.

Græcis Christianæ religionis leges accepisse uult, circa octingentesimũ annũ, imperantib. in Oriente quidem Michaele, in Occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligentiores, & qui magis sibi constãt quàm Dlugossum, in supputatione horũ temporũ sequi malumus. Præclarã autẽ his populis noua religione imbuendis operã nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à quib. & illud perfectũ est, assentiente Pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris uti liceret. Aliquanto pòst Rusi, imperantibus apud Græcos Basilio & Constantino fratribus, Ioannis Zemiscæ filijs, post nongentesimum octogesimum annum à Christo nato, hoc est, 6497 ab urbe condito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandẽ religionẽ accesserunt: cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, siue, ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros religionis Græcos accepisset: ac Metropoliten quidem Kiouię, archiepiscopum uerò Nougrodi, in alijs autẽ urbibus episcopos à Constantinopolitano patriarcha sacris initiatos, collocasset. Itaq; ergo Gręcos ritus ex eo tẽpore Rusi mordicùs retinent. Tametsi scribit Zonaras, Græcus annalium scriptor, aliquanto antè Rusis à Basilio Macedone Imperatore Constantinopolitano episcopum missum esse, eiusq; opera eos publicè religionem Christianam suscepisse, cum flagitantib. ipsis miraculum, codex Euãgeliorum in ignem ab eo coniectus illæsus mansisset. Sed mox eos ab ea rursus desciuisse, illud argumento est, quod Olga siue Helena Volodimiri auia, postea Zemisce imperante profecta Cõstantinopolim, Christiana facta esse, ab eo ipso Zonara, & ipsorum Russorum annalib. memoratur. Lambertus Saffnaburgensis, qui ante quingentos ferè annos Chronicon rerum Germanicarum annotauit, scribit, anno Christi nati 960, Rusciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum uenisse, orantem, ut sibi episcopus aliquis, qui religionẽ Christianam apud se docendo propagaret, mitteretur: missumq; esse Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Nisi fortè Rugiæ, ac non Rusiæ, neq; Rusciæ legendum est. Fuit enim Adalbertus non Boemus quidem, de quo nos paulo pòst attingemus: sed Germanus, primus Magdeburgensis archiepiscopus, cum alijs quinq; episcopis ab illo ipso Ottone Slauis Saxoniã & Rugiã tunc incolẽtibus datus: quemadmodũ scribit Helmoldus presbyter, cuius Chronica Slauorum ante annos 400 ferè scripta, nũc demum in lucẽ edita sunt. Qui si Russos docuisset, cum Romanis ij, non cum Græcis sentirent. De Rusis uerò certiora sunt, quæ ipsi de se memorię prodidere: qui Volodimirũ adhuc impio dæmonum cultui deditum, misisse exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoscendarũ religionũ gratia: Christianamq; ipsi in primis apud Græcos & Cõstantinopolitanos placuisse. Aliquanto autem ante Poloni, Miecislao authore, & ipsi Christo nomina dedere. Quod quomodo & quando factum sit, omißis ijs quæ superius attigimus, cũ ipsius Miecislai principatu pariter prosequemur.

Poloni Christiani.

MIECISLAVS.

Vxores septem. Christianismi occasio apud Polonos. Dambrouuca Boema Miecislai uxor. Boemorum ducum propago.

PEracto Gnesnę solenni ceremonia Zemomysli funere, Miecislaus filius principatum suscepit: & iustè quidẽ administrabat, sed tamẽ infra spem omniũ, diuinorũq; uaticinia, quorũ superiori Libro meminimus: ex quib. præclarum quiddã & eximium Poloni de ipso sibi uulgò pollicebantur. Vxores septẽ barbarico more duxit: ijsq; & libidini suæ liberius indulgẽs, nullos suscipiebat liberos. Erant iam tũc inter Polonos nonulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis, religionẽ Christianã domũ referebant. Erant & externi partim in ministerio & comitatu principis, partim mercaturã in Polonia exercẽtes, partim etiã in recessib. syluarũ & solitudinũ, quo liberius cultui diuino uacarẽt, degẽtes, Christiani nõ pauci. His monẽtibus atq; suadentibus, & religionis Christianæ ueritatem castitatẽq; prædicantibus, posteritatẽ deniq; & felicitatẽ principi, si eam religionẽ amplecteretur, pollicẽtibus, Miecislaus priores uxores dimittit, Dambrovucãq; Christianã, Boleslai primi Boemorum ducis filiã uirginẽ, de cõsilij sentẽtia nouo matrimonio sibi iungit. Libet aũt hic Dambrovucæ huius ac Boemorũ ducum genus paulo altius repetere. Præmislus rusticus, Boemorũ princeps, Nezamislum filiũ è Libussa susceptum, successorẽ reliquit: huic Mnata filius succeßit. Hũc porrò Voien filius, quẽ Æneas Sylvius Vorciũ uocat, excepit: post hũc filij Cresomyslus & Vuratislaus principũ inter se partiti sũt, ita ut Cresosmylo Vissegradẽsis, Vuratislao Lucẽsis siue Zatecẽsis cederet. Huic Vualastislaus, illi Neclã, filij successere. Neclã porrò, uicto & interfecto Vulastislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude sublato, principatum

A patũ Boemorũ redintegrauit. Hũc Hostiuitus filius excepit: cuius filius Borinoius, primus Boemorũ principũ, cũ uxore Ludimilia, quemadmodũ superius attigimus, religionẽ Christianã in Boemia fundauit: priuatãq; uitã secutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vuratislao minori principatũ concessit. Hic aũt è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione aliena, Venceslaũ & Boleslaũ filios suscepit. Quorũ hũc mater, illum auia, suis utraq; moribus conuenienter cum educasset, patre mortuo sic ij diuisere dominatum, ut Australem oram ad Albim usq; Venceslaus, inde porrò Septentrionalem Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio sanctoq; fratre, cui Otto Imperator diadema imposuerat, per dolum interempto, redintegrauit rursus principatum: & ex Brena uxore Boleslaũ filiũ, & hanc de qua nunc agimus, Dambrowcam suscepit. Quę posteaquã Gnesnam splendido comitatu aduecta est, Miesca siue Miecislaus princeps baptismo, ut conuenerat, ritu Christianorum initiatur, & subsequentib. diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Christi nongentesimo sexagesimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorificè habitos, & splendidè donatos, remisit. Mox totum sese ad propagandam per omnem principatum suum religionem, hortante & adiuuante uxore, conuertit. Basilicas nouem diuersis locis ædificat, easq; supellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possessionibus locupletat: & in diœceses distributas, duas quidem ex his archiepiscopis, nempe Gnesnensem & Cracouiensem reliquas uerò, hoc est, Posnaniensem, Smogorouiensem (quæ postea Bicinensis, ac demum Vratislauiensis dicta est) Crusuiciensem, quæ Vuladislauiam successu temporis translata est, Plocensem, Culmensem, Lubussensem, & Camenensem, singulis episcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugum, de suis iuxtà ac nobilitatis, plebisq; agris edicto perpetuo adscribit, ita quidem, ut eæ decimæ post messem ab ipsis aratoribus, ad constitutum locum conuehantur. Inde autem inferioris ordinis sacerdotibus & ministris ecclesiasticis, prælatis uidelicet, ut uocantur, Canonicis & parochis, siue parœcis, siue plebanis certæ portiones episcoporũ arbitrio iure sempiterno decisæ & attributæ sunt, ut essent ij socij, consiliarij, & administri

Borinoius dux Boemorum primus Christianã religionem fundauit in Boemia. *Diuersæ educationis diuersi fructus* *Venceslaus S. à fratre occisus.* *Dambrowcæ parentes* *Miecislaus fit Christianus.* *965. ann.* *Religionis propagandæ cura.* *Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.* *Decimæ episcopis attributæ.*

B ipsorum in propaganda ac tuenda religione, cultuq; diuino. Quibus etiam pagi, prędia, & possessiones à principe, & locupletioribus quibusq; adiũctæ sunt. Templa etiã in oppidis & pagis permulta, studio pietatis certantibus inter se omnibus, extructa. Anonymus quidam uetustus rerum Polonicarum annotator uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoq; initiò non Archiepiscopum, sed Episcopum uult esse constitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecensem à Benedicto papa nono primum Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse: eam uerò prærogatiuam successorẽ eius proximum, Lampertũ Zulam, neglexisse. De Culmensi quoq; episcopa Dlugosso nõ assentior. Longè enim posterius eam conditam esse, ac de Plocensi quasi deductã, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuo regio Cracouiensi, quẽadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio quidam à Miecislao conditã, posterius uerò à Prussis subacta ea regione deletã, ac deinde à Conrado Masouiorũ duce denuò resuscitatam potius quàm conditam fuisse, existimare uolumus. Vtut est, tunc quidẽ primùm episcopę & basilicæ in Polonia cõditæ, & solenni ceremonia dedicatæ sunt. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis, episcopus Tusculanus, Ioannis tertijdecimi Pontificis max. qui per illud ipsum tempus Leoni octauo successerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiscopos & Episcopos Italici, nonnullos etiam Gallici & Germanici generis fecit. Quod deinceps quoq; aliquandiu factitatum est, cum nostri rudes adhuc essent, & nouitij. Horum itaq; opera, studio atq; diligentia religio Christiana celeriter magna cepit incrementa in Polonia, præsertim cum alij munerib. & honorib. à pio principe, ditionẽ suam omnẽ eius rei gratia circumeũte, allicerẽtur, alij minis adigerẽtur: deorũ simulacra ubiq; in oppidis atq; uillis cõfringerentur, comburerenturq;: & uani priscæ superstitionis ritus atq; ceremoniæ abolerentur à magistratibus edicto regio, constituta ad eam rem publicè peragendam septima die Martij. Repræsentari autem eius rei memoriam etiam sua ætate Dlugossus testatur, quòd in pagis quibusdam simulacra Marzanæ & Zieuoniæ contis præfixa, uel (ut nos è maioribus natu didicimus) trahis imposita cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa gestari, & in paludem uel in flumen abijci soleant, ea die, quæ est quarta Dominica Quadragesimæ. Dum in his totus est Miecislaus, nascitur ei filius ex uxore Dambrovuca, anno Christi nongentesimo sexagesimoseptimo, ut uult Dlugossus: eiq; apud sacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipsum tempus è uiuis excesserat, nomen imponitur.

Cracouiæ Archiepiscopus. *Culmensis episcopa quãdo condita sit.* *Legatus Pontificis max.* *Episcopi Italici in Polonia.* *Religionis propagandæ studium in Miecislao* *Simulacrorum demersio.* *Boleslaus natus 967. an.*

imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iudit ham, Geisæ fine Iesſæ Vngarorũ principis affinis ſui filiã, ex priore uxore ſuſceptã. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Miecislaus in matrimonium collocarat: à qua perſuaſus Geiſa, cum Vngaris ſuis Chriſtianam & ipſe religionem quinto poſt Polonos anno ſuſcepit, quemadmodum Dlugoſſus & Vapouius memorant. Vngarici annales nullam Adleidę huius, aut omnino alterius uxoris Geiſæ, mentionem faciunt: ſed eum Chriſtianum iam antè factum, Vngaros ad ſuſcipiendam religionem eandem adduxiſſe, & ex Aſcolta Giulæ Tranſyluanorum ducis filia Stephanum filium & hæredem reliquiſſe. Quanquam certam eius temporis hiſtoriam Vngari non habent, nec ſatis ſibi conſtat etiam in temporum ratione Bonfinius: nec nos litem hanc dirimemus. Illud quidem conſtat, uel eodem tempore, uel certè paulo poſterius Vngaros, quàm Polonos, populariter cum ſuis principibus Chriſto nomina dediſſe, Stephanumq; Geiſæ filium à diuo Voicecho ſiue Adalberto (de quo paulo pôſt plura narrabimus) primis Chriſtianorum myſterijs initiatum, uel certè confirmatum eſſe, anno poſt CHRISTVM natum nongenteſimo nonageſimo. Anno 974, narrat Dlugoſſus acrem & niuoſam hyemem à principio Nouembris uſq; ad æquinoctium uernum in Polonia perduraſſe. Tertio autem anno pôſt, Damborwcam rebus humanis exemptam eſſe, quæ ſerto & corona redimita incedere, nec unquam uelare caput ſolita ſit. Pijs autem & quietis conſilijs ferè principatum ſuum Miecislaus annis trigintaquinq; adminiſtrauit: præter, quòd cum Vulodimiro Ruſſorum duce, ditiones ſuas inuadente, neceſſarium bellum geſſit, ſucceſſu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante uictoria, euentu uerò non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenum, & aliquot præterea arces & oppida à Vulodimiro capta amiſit. Quo planior autem decurrat hiſtoria, non abs re fuerit, Vulodimiri genus paucis repetere: à quo Kionienſium, ac totius Ruſsiæ duces, cum quibus multa bella noſtri geſſerunt, orti ſunt. Iorus, ſiue Igor Rurici filius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Gręcis Imperatorib. bella proſpero euẽtu geſsit: ictoq; cũ eis fœdere, à Dreſlianis ſiue Drewlanis populis (qui neſcio an Bulgari ſunt, à lignis uel ſyluis ita dicti) cum grauibus tributis eos premeret, Coroſtani interfectus eſt. Luitprandus, Ingerum Ruſſorum regem (ſic enim ille eum appellat) cum ingenti claſſe uenientem, à Romano imperatore Conſtantinopolitano, nauali prælio uictum, & magna ſtrage repulſum eſſe prodidit. Zonaras autem ſuppreſſo nomine ducis, Roſſos quindecies mille nauium claſſe urbem Conſtantinopolim adortos, & à Græcis ita profligatos eſſe memorat, ut ex omni numero paucæ naues euaderent: atq; ita eos poſtea laceſsendis Græcis abſtinuiſſe. Falſò autem is putat, Roſſos à Tauro monte profectos eſſe. à Taurica peninſula rectius ſcripſiſſet. Et inde enim ij Tauroſcythæ appellari potuere: quo nomine ipſe eos nonnunquam appellat. Poſt Iori mortem, circa annum Chriſti 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquandiu adminiſtrauit. Drewlanoſq; dolo ulta, Suentoslao filio, cum adoleuiſſet, principatum tradidit: & Conſtantinopolim profecta Ioanne Zemiſce imperante, religionem Chriſtianam ſuſcepit. Suentoslaus uerò (Sphendoſtlabum Zonaras appellat) nequicquam ſuadente matre, ut ipſe quoq; Chriſtianus fieret, in impietate perſeuerans, agros Bulgariæ longè lateq; populatus eſt: eaq; ſubegit, ſeptuaginta arcibus ſecundum Danubium captis. Reuocatus autem à matre, Piecinigos (quos Zonaras Pacinacas uocat, Vapouius Peucinos eſſe nult) eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos ditionem ſuam infeſtantes, & Kiouiam obſidentes, repreſsit. Sed ab his deinde, cum eis uicisſim bellum inferret, cæſus eſt. Zonaras eum apud Doroſtolum ſiue Driſtram, capta Pereaslauia, quam ipſe Perſtlaben appellat, magna cladè à Zemiſce Imperatore afflictum, & pace æquis conditionibus impetrata ad ſua reuertẽntem, à Pacinacis inſidijs exceptum & interfectum eſſe memorat. Adhuc autem uiuens is principatum inter filios Iaropolcum & Olgum, ex iuſta uxore natos, partitus erat: Vuolodimirum porrò è Maluſſa concubina ſuſceptum, Nouogrodenſibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna manſit concordia inter fratres. Poſt mortem enim patris, annum Chriſti 971, Iaropolcus Kiouienſium dux Olgo fratri Pereaslauicenſium duci bellum intulit, incitante Suenceldo, (qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat,) quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; ſuorum perfidia perempto, dominatum eius in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pôſt ipſe quoque Iaropolcus à Vulodimiro per ſpeciem colloquij euocatus, ſimilem exitum habuit. Vulodimirus uerò paterno principatu po-

Boleslai uxor Iuditha. Adleida Miecislai filia. Vngari Christiani facti. Bonfinius. Stephanus Geisæ regis Vng. filius. An. 974 hyems aspera. Dambrouuca mortua. Rusticũ bellum. Præmislia amissa. Vulodimirus Russorũ dux. Russorum principum stirps. Igorus. Dresliani. Corostanũ. Luitprand. rerum per Europ. gest. lib. 5. cap. 6. Ingerus rex. Zon. annal. Græc. to. 3. Rossi profligati. Zonaræ lapsus. Tauroscythæ. 950. ann. Olga uidua Constantinopoli facta Christiana. Suentoslaus. Piecinigi, siue Peucini, et Pacinacæ. Pereaslauia. Iaropolcus. Olgus. Vulodimirus dux. 971. ann. Vulodimiri res gestæ, et uxor.

cipatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croaras, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos Iazvuingos nostri uocant, subegit, ac tributarios sibi fecit. Cum Piecinigis quoq;, siue Peucinis prospero marte bella gessit. Imperatoribus Cōstantinopolitanis Corsunum urbem Ponti, quam Chersonā uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimoniū Anna sorore imperatorū Basilij & Cōstantini, & religione Christiana suscepta, reddidit. Quibus successibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est: & quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimoquinto, de ipsis cepit, quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit. Russorum annales nullam cuiusquā expeditionis Vulodimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autē Hagecus memorat, Miecislaum uiuente adhuc Boleslao Pio Boemorum duce, Dambrouucæ fratre, anno Christi 994. crebris incursionibus Boemiam tunc infestasse, cum Vulodimirus illas munitiones Polonorum in potestarem suam redegit. Contra quem cum Miecislaus, Boemis omissis, duxisset exercitū, & bello illo Russico distineretur, Boleslaum magnas Boemorū copias duce Crasota Suchoradio in Poloniā immisisse: & cùm alias munitiones, tum Cracouiam expugnasse, & præsidijs muniuisse. Sexto demū anno pòst, cum Boleslao Pio Boemorū principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu successisset, à Miecislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionem cæsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quē secutus sit authorē in eo quòd Miecislaum, mitē, & quietis amantē principē, nulla iniuria prouocatum, cū affine suo Boleslao bellū gessisse uult. Nostrorum quidē nemo quicquā eiusmodi memoriæ prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutum esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortassis ille Miesconem siue Miescam appellat) Ottonis imperatoris amicum, cōtra Vigmannū, & concitatos ab eo Vuoloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miecislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli; quē Vitichindus Licicauicorū Slauorū ducē siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dambrouucæ: si diligentiorem temporum, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationē ineamus. Scribunt quidē Dlugossus noster, & Vapouius, Miecislaū unà cum filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Russicum illud bellum, & post mortē Boleslai Pij, in gratiam filij ipsius pupilli, cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proterue contemnebant, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectū esse, Praga metropoli, quæ sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, præsidioq; militū aduersus rebellionem procerū in ea relicto. Cracouiam quidem à Miecislao & Boleslao Polonorū principib. expugnatā & receptam esse: & quidē anno post Christum natum 1000, nēpe altero post Miecislai mortē, falso Venceslaus & Dubrauius affirmāt. Æneas uerò Syluius eā ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorū principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao, sententiam nostrā exponemus. Nunc de Russico & Boemico Miecislai bello hęc dicta sufficiant. Cæterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miecislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiensem archiepiscopum, siue episcopum, uirum doctum & eloquentem oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re miserat. Atque ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse allatum & impositū. Nostro negatum est, uel quòd de morte eius nunciatum esset: uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eo quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & inmanes, contumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionē colere dicerentur. Regnauit Miecislaus annis trigintaquinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecundo post uxorem lectissimam & pientissimā fœminā defunctā, & nono post natum sibi nepotē Miecislaum anno, Posnaniæ honorificè sepultus est. Qui annus fuit à Christo nato nongētesimus nonagesimus nonus. Nō uidetur silentio prætereundū esse, quòd sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerēt, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus recōderent. Diuq; hic mos mansit in Polonia. Fuerūt etiam hoc tēpore in solitudine apud Donaieciū fluuiū, qui è finibus Vngarię profluēs, Vistulæ apud Opatouecium oppidū miscetur,

Sabel. Ennead. lib. 2

Russi Polonorum fines infestarunt. 985. añ.

Hageci error.

Boemicum bellum.

Vitichin. de gest. Sax. lib. 3.

Boemicū bellum.

Praga expugnata.

Diadema regium a Pontifice max. petitum.

Vngarici regni principium.

Polonorum mores antiqui.

Miecislai regni & uitæ finis.

999. ann.

Mos distringēdi gladiū, dum Euangelium recitatur.

Donaiecius fluuius.

Donaiec. Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.
miſcetur, duo monachi ſanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, A
quòd Chriſtum profiteretur, cæſus: Suiradus poſt uitam duriſsimè exactam, in mona
ſterio Montis ferrei in Vngaria, quò ambo commigrarant, ſua morte abſumptus eſt.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

Boleslai uirtutes.
SVſcepit paternum principatum Boleslaus, ſumma Polonorum omnium
uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, ſed ſpecimen e-
tiam uirtutis nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editum, ſpe opti
ma impleret. Nam præter ingenij prompti & perſpicacis, ad omnia cum
decoro atq; dignitate ſeſe accommodantis, acrimoniam: præter ſtudium laudis, re-
rumq; & hominum militarium ſingulare: præter animi deniq; magnitudinem ſum-
mo principe dignam, elucebat in eo rara modeſtia, uerecundia, comitas, ſuauitas mo
rum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, ſordes nullæ, ſed
cum delectu ac iudicio paulatim ſeſe proferens liberalitas, & cęteræ mitiores uirtutes,
quæ magnopere adoleſcentiam commendant. Nec ſanè ſpem & opinionem homi-

Boleslai merita erga Poloniam.
num fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate, extremorum
principum neceſsitudinibus, & clariſsimis rebus geſtis uehementer illuſtrauit: mi-
litarem diſciplinam auxit: regni fines longè lateq; propagauit: religionem ſtabiliuit,
& auguſtiorem reddidit: deniq; feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto ui-
tæ cultum redegit. Quæ priuſquam explicemus, operæprecium eſt paulùm ab inſti-
tuto curſu deflectere: quo maiorem ſequenti hiſtoriæ lucem afferamus. Erat apud

Voicechus, ſiue Adalbertus epiſcopus, uir ſanctus.
Boemos ſecundus ordine Pragenſis epiſcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis
appellatus eſt, uir nobilis, & ſanctimonia uitæ, pietatisq; ſtudio clarus. Is Boemicæ
pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniuſticiæ, rapinarum, &

Boemorum priſcorum mores.
neutiquā conuenientium Chriſtianæ profeſsioni morum pertæſus, cum crebris ad-
monitionib. acribusq; obiurgationibus nihil proficeret apud populum, atq; adeò mul
tos etiam infeſtos ſibi reddidiſſet, Romam primùm, ac deinde impetrato à Pontifice

Adalberti iter in Vngariam.
max. commeatu, tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Boemis, in Vngariam, Razi-
mo ſiue Gaudentio, quem in loco fratris habebat, & aliquot alijs uiris religioſis comi- B
tantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geiſa principe cum u-

Adalb. in Poloniam aduentus.
xore fauentibus, Vngaros religione Chriſtiana non ita pridem, nec uniuerſè adhuc
ſuſcepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut
uolunt quidam, uel baptizatum iam antè confirmauit. Inde in Poloniam ire perrexit.
Acceptus honorificè à primoribus & cætera multitudine, & ab ipſo Miecislao duce,

Robertus primus archiepiſcopus Gneſnenſis.
eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ue-
niebat, tum Gneſnæ in primis: & eò quidem maiore ſtudio & alacritate, quòd linguæ
& ſanguinis cognatio Boemis ſuis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis die-
bus Roberto primo Gneſnenſi archiepiſcopo, Adalbertus magnis principis precibus

Adalberti in Pruſsiam iter.
exoratus, quemadmodum uolunt noſtrares, ſufficitur. Sed non multo interiecto tē-
pore, uiſo nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio ſuſceptam ad Pruſſos,
de quibus paulo pòſt dicemus, peregrinationem, ægrè dimittentibus eum principi-

Gaudentius archiepiſcopus.
bus, perſequitur: relicto pro ſe Gaudentio, ſiue Razimo archiepiſcopo. Ibi dum re-
ligionem Chriſtianam magna cum difficultate & patientia diſſeminat, à gente barba

Adalberti cædes.
ra & immani, dæmonum & idolorum ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, uene-
randa myſteria peragens propè oppidū ſinus Venedici, ſiue Sarmatici, quod Fiſshau-

997. an.
ſum Germani poſtea dixere, à Barbaris confoſſus interficitur, die uiceſimatertia men

Miraculum.
ſis Aprilis, anno Chriſti nongenteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea

Adalberti corpus Gneſnam translatum.
Boleslaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Pruſsis redemit:
& minimo quidem, propterea quòd appenſum in ſtatera corpus, perexiguum ponde
raret, diuina (ut creditum eſt) uirtute efficiente. Tantum enim argenti, ſiue auri,
ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantum corporis pondus adęquaret. Deductū

Miracula.
ſolenni pompa, primùm in Tremeſnenſi monaſterio collocauit: nec multo pòſt ad

Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniam.
Gneſnenſem baſilicam tranſtulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum inclyti
martyris CHRISTI plurimis & ſalutaribus humano generi clarere miraculis. Hac igi-
tur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quamuis Crantius ſecundum fu

Crant. lib. 2. c. 36. Vand.
iſſe uelit) imperator Rom. ab Italica ſiue expeditione, ſiue peregrinatione reuertens,
cum permagno & ſplēdido comitatu pacatus in Poloniam ad ſepulchrum noui mar-
tyris uenit,

A tyris uenit, siue exoluendi uoti, quod graui morbo implicatus uouerat, gratia: siue expiandi sceleris causa, quo comitem quendam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suæ incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorum principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cũ suis omnibus plusquàm regali magnificentia & liberalitate: & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, aulæisq; & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum consilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq; & amicum Rom. Imperij, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema, Gaudentio archiepiscopo solennes cæremonias peragente, ipsi imponit: eumque honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis, esse iubet. His adiungit hospitale munus, lanceam D. Mauricij: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisitatur. Dlugossus etiam sacrum clauum addit: quem tamen idem longè pòst à Pont. max. Vuladislao Iagelloni missum esse scribit. Vicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit, quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorque esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixam Hezonis siue Azonis Erenfridi comitis Palatini Rheni filiam, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, despondet Imperator. Quæ paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demùm anno pòst, adulta adulto Miecislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romã rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsque compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pontifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat, constituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, & Treuerensem: Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorum suffragijs, controuersiam dirimeret. Nec tamen prius is qui electus esset, Imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur, atque coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoque his legibus additum est, ut Imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaretur, siue inaugurarctur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducem nouo instituto electum, successorem accepit, anno Christi 1003. Boleslaus autem nouus rex, non recuperatis ijs quæ Volodimirus Dux Russorum patri ipsius ademerat, pacem cum eo fecit, ad Boemicum bellum spectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Boemorum dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mentionem fecimus, improbo quorundam procerum suorum consilio adductus, quòd ij non permissos se à Miecislao, Boemiam pro libidine sua uexare dolerent, Poloniæ fines circum Closcum oppidum ferro & igni, prædisque agendis uastabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq; illius aliquid remittens. Componitur pax. Eam non multo pòst Boemus, repetita in Poloniam incursione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauibus suorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum persequitur: quem cum intra regni sui fines non esset assecutus, auctis copijs Boemiam longè lateque populatus est: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, & Vissegradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæteris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Boemos familia. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Boemorum suasu oculis priuauit: Iaromirum filium eius, Versouicijs in custodiam asseruandum tradidit: ipse, cum præfectos, qui nomine suo Boemiam administrarent, partim de suis, partim de Boemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq; opportuna loca firmasset, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini suo, qui tunc bello Gallico ualde

Boleslai splẽdor & munificentia.
Regni Polonici initium.
D. Mauricij lancea.
Rixa Miecislao desponsa.
1001 Añ.
Otto Imp. Romã profectus.
Imperij Romani Electores.
Blon. dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Hẽricus Imperator I.
1003 Añ.
Boemicum bellum.
Boemia subacta à Polonis.
Praga & Vissegradũ regi Polono dedita.
Rauitæ, seu Versouicij.
Boleslaus Boemus excæcatus.
Vldericus dux Boemiæ Polono regi tributarius.

A cum Syluium sequeretur. Quanquam illud tamen animaduertit, non potuisse hæc geri à Mieclislao siue Mescone, præsertim quod ad excæcationem Boleslai tertij Boemi attinet. Proinde ipse Boleslao Mieclislai filio id attribuit. De Iaromiro quoque, & Vdelrico, & Prædislao, dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipse se paulo pòst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenem etiamtum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidunt liberum, dimissum, ac non Polonorum regi, quemadmodum superius nos diximus, condonatum esse sentiat, mox Prædislaum Vdelrici filium, Ottonis imperatoris filiam uxorem sibi rapuisse, eamque contumeliam Ottonem bello persecutum esse vult. At enim, non Otto Henrico, sed Henricus Ottoni defuncto, & quidem priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio successit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut vult Dlugossus noster, atque etiam Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter superius illud Mieclislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secundum eundem Dlugossum, intercesserint, non est uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiamtum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de ætate illius, inconstanter quidem & inconuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem fabulosè etiam, sicut pleraque alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, & in Boemiam delatum, subulci opera cum paucis adiutoribus, Pragam, pulso ignominiosè Boleslao rege Polono, exercituque eius conciso, se recepisse scribit. Idem aliquanto pòst memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Boemos instauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum intermissam expeditionem, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauspicato bello reuertisse. Vno autem anno intermisso, Morauis eum bellum intulisse, totamque Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus, & alij nostrates mentionem faciunt, uoluntque illam E quoque gentem tunc tributariam regi Polono factam esse: Boemici uerò istius alterius, nemo. Et sanè leuiusculus in eo, sicut in plerisque, uidetur esse Hagecus. Hæc nos, non quòd dissimulandum nobis esse in historia domesticum aliquod scelus aut crimen existimemus, neque contentionis studio, sed ueritatis uindicandæ gratia ab instituto digressi, disputauimus. De quibus liberum Lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster, & qui post eum, ante Dlugossum, Polonorum res gestas literis mandarunt, breuiter, subactos esse ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumque autem bellum, Boemicum scilicet ac Morauicum intra quintum annum post susceptum regnum ab eo confectum est. Deinde anno Christi 1008, quemadmodum Dlugosso placet, Rusicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, sed non minus prospero euentu gestum. Rusiæ principatum amplissimum Vulodimirus uiuens inter duodecim filios partitus erat, & Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Poloscum S, topolco Turouiam (nescio an Tuueram potius) Iaromiro Rostouiam. Nec multo pòst, cum Visseslaus obijsset, translato Nouogrodum Iaroslao, Rostouiam Borisso, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vusieuolodo Volodimiriam, Mescislao Torocanum, Stanislao Smolenscum, Plescouiam siue Pscouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna non contenti, post mortem eius principatus inuicem inter se inuadebant, bellumque ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, siue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borisso, quos Rusi in diuorum numerum postea retulerunt, dolo occisis, ab Iaroslao tertio fratre, cæsorum necem ulciscente, superatus, & Kiouiensi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit. Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionem aduersus Russos, cùm ut exulem supplicem reduceret, tum ut ea quæ patri suo Mieclislao Volodimirus eripuerat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria longius proferret. Ingressus fines Rusiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abstinet, quæ tamen perpaucæ munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè nulla arte munitis, Rusi, itidem atque Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitùs habitant. Iamque ad Luscensem siue Volyniensem oram rex cum infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bugum fluuium, Iaroslaus cum expeditis

De Vlderico duce fabula.

Morauia Polono regi tributarij facti.

1008 Añ.

Rusicum bellum.

Vulodimiri filij.

Russorũ bella ciuilia.

Stopolci fuga in Poloniam.

Gleb. et Boris. sancti apud Russos.

Boleslai regis expeditio in Rusiam.

Septentrionales populi carẽt urbib. munitis.

Bug fluuius Axiaces.

suorum copijs, & magnis Varaiorum atque Pecinigorum auxilijs: quarum gentium A memoria quoque iam extincta est. Prior rex maledicto Bludi Palatini Rusi, Iaroslao charissimi, irritatus, copias suas celeriter armatas fluuium traijcit: hostes subita re tumultuantes, & instruenda acie impeditos adortus, magna strage, quamuis acriter repugnantes, profligat: castra opulenta diripit. Iaroslaum fugientem persequitur: quem ubi suis diffisum, in remotiores paludes sese recepisse accepit, Kiouiam, insignem ea tempestate urbem, cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinæ adhuc testantur, non longi temporis obsidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quæ undique eò confugerat, adactam, per deditionem accepit: intactamq; thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit. Distributo in hyberna exercitu, ipse Kiouiæ cum paruo præsidio stabiliendi Stopolco principatus gratia hyemare statuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, eum securum & inopinantem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, non modò frustratur: sed magna iterum occidione superatus, Nouogrodum, quæ urbs in ditione eius, patris instituto, erat, profugit. Aliud autem hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi, ab illo quod magnum uocatur: quod quidem ad occidentem solem & Liuoniam uergens, longissimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulenti, ducem suum ulteriorem fugam, abiecta spe omni, meditantem, recreant, confirmant, stipendio militibusque ad instaurandum bellum iuuant. Dum hæc fiunt, Kiouienses pertæsi impendiorum, tamq; diuturnæ moræ regis apud se, milites Polonos nihil tale metuentes per omnem occasionem clàm excipere ac trucidare, siue iubente, siue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in prædam dat Kiouiam militibus indignantibus. Arcem receptam de potestate ducis, & alia quædam loca opportuna præsidijs munit: ipse cum reliquo exercitu, primoribus Rusis compluribus, atq; duabus filiabus Vulodimiri ducis in loco obsidum deductis (quarum unam Prædislauam, ut habent annales ipsorum, per uim stuprauerat) primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ sempiternam. Discedentem Iaroslaus cū ualido B exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bugum consequitur: sed tamen uictorem, quamuis incompositè reuertentem, ac dilabentem iam, exercitum adoriri non ausus, bene gerendæ rei occasionem clam subsequens captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter quos potuit militibus, pauca apud eos concionatus est, quibus eos fiducia superiorum uictoriarum ad delendas reliquias bis uicti hostis inflāmaret: simul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, si pugnā detrectarent, aut adeò trepidarēt: & cùm præteritas uictorias sibi eripi, tum patriam cędibus & incendijs fœdari, uxores, liberos & parentes suos charissimos in seruitutem & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incensos, & ad mortem, si quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos in hostem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus conserit: sed urgentibus nostris, regeq; & imperatoris & militis officium faciente, pelluntur Rusi. Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bugus sanguine cæsorum tubuisse dicatur. Viui multi in potestatem uenēre: capta impedimenta: relata complura signa militaria: dux hostium abiectis ducalibus insignibus, mutatisq; equis euasit. Russorum annales nullam neq; secundi, neq; tertij huius prælij mentionem faciunt. Sed post discessum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant. Eum uerò Pecinigotum auxilium implorasse: commissoq; prælio prope eum locum, ubi Borissus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum esse: ad extremùm, Stopolcum uictum in Poloniam profugisse, & in solitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terræ haustum perijsse. Verùm hæc etiam post tertiam uictoriam, & posteaquàm Boleslaus rex Rusia excesit, accidere potuerunt. Ille quidem uictor in regnum suum reuectus, uota Deo persoluit: templa complura, sed Gnesnę in primis, hostium spolijs ditauit, ornauitq;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facinore enituit, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit: Chrobri, hoc est, acris appellationem, ꝓpter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Rusis tributam, accepit: indeque nonam arcem, uno à Vislicia milliario conditam, Chroberſum nuncupauit: usus Chabrum Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. Monasterium Scecechouiense supra Vistulam in tractu Sendomiriensi

Benedicti-

Marginalia: Russi profligati à rege. — Kiouia per deditionem accepta. — Iaroslaus bellū renouans, iterum fugatur. — Nouogradia duo in Russia. — Kiouia direpta. — Columnæ Boleslai in Borysthene. — Russi iterum profligantur. — Russica historia. — Donaria ex manubijs Deo dicata. — Chrobri. — Chroberſ. arx condita. — Scecechouiense monasterium conditū.

A Benedictinis sodalibus construxit, conferente patrimonij sui partem Secechо Palatino Cracouiensi, & magistro militiæ Polonæ, ex gente Topororum, à quo monasterium id nomen accepit. Construxerat etiam idem rex iisdem monachis paulo ante Russicum bellum aliud monasterium in monte Lysecio, siue Caluo, orante & hortante Emerico, Stephani regis Vngariæ filio, uiro sancto & casto, qui lubens cum Boleslao propinquo uitam degebat in Polonia. Atque is portionem crucis *CHRISTI*, quam Constantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miserat, quaque ipse pro amuleto utebatur, in eo loco reposuit: ubi in hanc usque diem salutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atque adeò ante Russicum bellum, quemadmodum Dlugosso placet, sex uiri religione & sanctimonia uitæ insignes, Benedictus, Ioannes, Matthæus, Isaac, Cristinus, & Barnabas, duram & incultam uitam degebant in solitudine maioris Poloniæ, ubi nunc est Cazimiria oppidū: ex his quinq; à consceleratis quibusdā crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti sunt: sextus, qui tunc abfuerat, aliquanto pòst sua morte uitam finiuit. Cum diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniam uenisse, Hagecus existimat: Dubrauius postea consecutos ad Gaudentium archiepiscopum uenisse, petentesq; in solitudine illa collocatos: Dlugossus uerò, duos ex his Boleslao regi postulanti, à Romualdo Camaldulensi abbate sancto missos esse, his deinde reliquos quatuor nostrates in societatem uitæ sese adiunxisse, scribit. Causa autem sceleris fuit, aurum, quod latrones à Boleslao rege ipsis donatum esse cognouerant, sed repudiatum remissumque ab ipsis nesciebant. Ferunt, tuguria eorum ab iisdem latronibus incensa, non arsisse: ipsos cum exitum syluæ non inuenirent, regis iussu comprehensos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbissimum famis supplicium expenderent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis solutos esse, cum pœnitentia patrati sceleris ducti, ad Dei clementiam, & eorum, quos dudum necarant, patrocinium confugissent. Per hæc eadem tempora Turcæ, Sythica gens, Caucasi montis accola, subacta Armenia, Cappadocia & Bithynia, imperium in Asiam, Syriamq; protulerunt, & Ierosolyma urbem anno Christi 1012 ceperunt. Deinde uerò ex paruis pudendisq; initijs, ad tantam, quantam nunc cernimus, magnitudinem im-

B perium suum successu temporum perduxerunt, Christianis imperatorib. & principib. inter se belligerantibus, & ad restinguendum commune quasi incendium non concurrentibus. Confecto, ut iam diximus, Russico bello, Boleslaus rex, ne sui diuturno ocio torpescerent, & ut ea quæ Poloniæ maiorum suorum negligentia adempta erant, recuperaret, eo ipso anno, cuius modò mentionem fecimus, Saxonibus bellum intulit. Saxones enim, Henrico primo Saxone rege, & filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnantibus in Germania pleramq; Poloniæ oram, quam Lescū III. inter 20 filios partitum esse suprà narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni suæ subiecerant, quemadmodum superius exposuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & sub signis progreditur, sperás hostes ad dimicationem prelij uenturos esse. Quæ postq̄ eum opinio fefellit (nam hostes in auias syluas ac impeditas paludes sese abdiderant) longè lateq; excurrit, rapidi torrentis in modum obuia quęq; sternens & euertens: ita ut Meideburgum, siue Magdeburgum, Misna, Hiltenseimum, Mechelburgum, insignia oppida, exitiali illa quasi inundatione & incendio Polonorum consumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo superius mentionem fecimus, aliquanto pòst à Gallicis & Italicis bellis, quibus tunc impeditus abfuerat, reuersus, instaurauit. Porrò qui Polonici seu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationem linguę & sanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiam metu adacti, sese dedebant. Ita is hostico uexato, uastatoq;, cū nusq̄ in aciem prodirent hostes, & sua quoq; auertendorum nostrorum causa ipsi exurerent, omnem illam oram latissimam, quę olim à Slauis & Polonis possessa fuerat, usq; ad Albim & Salam fluuios, & Chersonesum Cymbricam, magna celeritate in suam potestatē redegit: Principibus Slauis & Vindis Polonici generis, qui adhuc supererant, Saxonum dominatu liberatis, nullum tributū imposuit. Ac cætera quidē eos sui iuris esse passus est, sacramento tantum in sua & successorum suorum regum Poloniæ uerba adegit & obstrinxit, & ad suscipiendam religionem Christianam, quam propagare quoquòuersus in primis studebat, adduxit. Tametsi Henrici Bauari imperatoris armis eos Christianos factos esse, apud Bonfinium Vngaricarum rerum scriptorem, & alios quosdā historicos reperio: uultq; idem Bonfinius, Boemos quoq; & Polonos uniuersè ab eodē imperatore armis ad professionē Christi adductos esse. Verùm facile id ratio temporū refutat,

Lysecense monasteriū. *Emericus sanctus, Stephani regis Vngar. fil.* *Crucis Christi portio in mōte Caluo.* *Sex eremitæ martyres insignes.* *Cazimiria maioris Poloniæ.* *Romualdus abbas sanctus.* *Miraculum.* *Turcarū incrementa.* *Ierosolyma capta. 1012.* *Saxonicum bellum.* *Saxonia uastata à Polonis.* *Magdeburgum.* *Misnia.* *Hiltēseim.* *Mechelburgum.* *Henricus Bauarus Imp.* *Vindarū seu Slauorū deditio.* *Chersonesus Cymbrica* *Dania.* *Vindæ religionē Christianam suscepere.* *Bonf. dec. 2 lib. 1.* *Poloni & Boemi ante Hēricū Imp. Christiani fuére,*

refutat, cum utramq; gentem longè ante hunc imperatorem, religionem Christianam suscepisse constet. Ille enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit. Posuit autem Boleslaus rex itidem in ripa Salæ tres columnas ferreas, uictoriæ suæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, nescio quo authore, scribit, Henricum Imperatorem crebris Boleslai in Marchiam Brandeburgensem & Saxoniam excursionibus, duriorią; responso legatis suis ab instituto cum reuocantibus dato cōmotum, cum magnis copijs ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia absfuisse. Ibią; duobus prælijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captum, Henricoą; traditum, ingenti pecunia sese redemisse. Verùm uiderit ille, ne imprudens his Henrico & Boleslao accommodarit, quę de alijs memorię prodita sunt à nostris: & quidem affingens nonnihil, ne dicam multa de suo, quæ nos suo loco attingemus. Aliorum quidē quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarunt, nemo quicą eiusmodi de eo scriptum reliquit, quod ego sciam, præter Lampertū Saffnaburgensem: qui tamen Henricum bis duxisse modò exercitum contra Polonos memorat, nimirum anno Christi 1015, & iterum anno 1017. nisi fortè huc detorquendum esse duxit Hagecus id, quod apud H. Mutiū, uel alium quempiam Germanum scriptorem legerat: Henricum hunc exercitum duxisse in Boemos & Slauos, & cū his sæpius congressum, semper uictorem discessisse, admodum exiguam suorū iacturam passum. eos uerò prelio preter alia maiore postremò uictos pacem petiuisse, & iugū admisisse: Subiugatis autem Boemis, & eorum principe Boleslao, quem Mutius Bodislaum deprauate uocat, apud illos iura & leges in reb. profanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit ęquus Lector, an ad Boleslaū nostrū & Polonos pertineant: nos ad curriculum nostrū reuertamur. Non multo tempore pòst hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionem Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignā diui Adalberti necem ulturus, & illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Fuerit autem operępretium hic paulò altius eius gentis originem ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Borusci à Ptolemęo in geographia ad Septentrionē ualdè remoti ponuntur in ea ora, quam nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtinent, ultra Chemiscū amnem, Ryphæis uicini. Eos ego aliquo tempore cum uicinis Alaunis siue Alanis ad Meridiem & Occidentem progressos, magnam Sarmatiæ partem, quę ab Oriente Rufsis & Moschis cōiungitur, à Meridie nemoribus & Hercinia sylua clauditur, & omnem illum syluestrem tractum, qui secundū Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usq; ad Vistulam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulū nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus finibus nunc Liuones, Samagitæ, Lituani & Prusi uetus nomen retinentes, continentur, gentes imperijs quidē & reipub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua vulgò adhuc utentes, Slauicæ prorsus dissimili, sed quę nō paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas, quàm Latina. Quanq̃ Teuthones & Germani in eam oram, quæ maritima est, & Prusia ac Liuonia nunc uocatur, deuictā, colonias posteriori tempore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iā est apud eas gentes lingua Germanica, quàm uetus illa & uernacula, pręsertim in urbibus & oppidis: quemadmodum & apud Lituanos usu uenit, ut propter uicinitatē cōmerciaq; Russorum, & colonias etiam deductas, multum utantur sermone Rufsico. Nā quòd Dlugossus à Prusia Bithyniæ rege originem illius gentis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatione indiget. Quidā Borussos, quasi Rufsis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos esse existimant: uerène an falso, non disputo. Quando autem & quónam modo Latina lingua cum uernacula Prussorum, Lituanorum, Liuonumą; sese miscuerit, dicere non habemus. Erasmus quidem Stella Prusiam Romanis armis tentatam magis, quàm uictam esse, memorat, Pliniumą; authorem citat: Negat Strabo eos Albim transcendisse. Quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire non potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cæsarem & Pompeium gestū est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs oris cōsedisse, urbeą; condidisse, & Romoue de Romæ nomine dixisse, eamą; diu metropolim gentis fuisse. Quod si uera est Dlugosi sententia, suspicari quis posset (si quis tamē locus est suspicioni in historia) eam Romanorū manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quæ ad exorientē solē spectāt, & Rufsis finitima sunt, uel ui tēpestatū appulsam esse, uel certo cursu Cæsarū tyrannorū sęuitiā fugientē, secessisse, & Liuonū appellationem à Libone accepisse, eią; rei argumento esse potest flumē Liba, & oppidū eiusdē nominis ostio eius in maro

Marginalia: Boleslai columnæ in Sala. Hagecus. Falsa quædā de Boleslao Chrobro. Lampert. in hist. Germ. H. Mutius li. 14. Germ. Prußicum bellum. Prussorum origo. Borusci. Eras. Stella. Prußi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua utūtur. Germanicæ linguæ usus in Prußia. Rußicæ in Lituania. Rußi unde dicti. Prußi, quasi beireissen. Latina uerba apud Prussos. Strab. Geograph. li. 7. Romoue urbs in Prußia. Liuones.

A mare Baltheũ decurrentis impositũ. Deinde uerò ꝓpagaris finib. alios Lituanos magis iã corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorũ nomen retinuisse. Quanq̃ aũt Pomeraniç quoq; magna pars, & Culmensis, ac Michalouiensis ora, posteaq̃ eodẽ cũ Prussis iure uti cœperunt, & in ditionẽ Teuthonũ Crucigerorũ, uti pòst dicetur, cõcesserũt, Prusiæ nomine censeri cœperunt: atq; ita nos quoq; nonnunq̃ posterius utemur eo nomine, reuera tamen, ac propriè Prusia ea est, quæ est inter Vistulã, Deruanciã, Ossam & Nemenẽ fluuios, & sinũ maris suprà memoratũ: & à Lituanis atq; Masouijs, densis ac palustribus syluis dirimitur. Nemenẽ aũt eũ esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronon & Chrones appellatur, Germani Memelam uocant: qui in finib. Rusiæ Lituaniçe ortus, Lituaniãq; & Prusiæ partẽ secundũ Samagitiam emensus, in sinũ Venedicũ, siue Habũ Curouiensem lacũ sese exonerat. Fuit aũt antiquitùs gens Prussorũ fera & bibax, lac equinũ in delitijs habẽs ante mellis cũ aqua despumationẽ cognitam: uxores quot cuiq; libuisset ducere ius fasq; erat, easq; pro ancillis habere: hypocaustorum siue balneorũ usu penè quotidiano lassitudinẽ, labore uel intemperantia & ebrietate cõtractã, depellere, indeq; excalefacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnũ hyberno quoq; tempore solent. Corpora defunctorũ cum preciosissima quaq; & charissima uestiũ, equorũ, & armorũ supellectili cremabant: manib. interfecti cæde humana parentabant. Solẽ, lunã, bestias, serpentes, aues, aquã, ignẽ, & nescio quid non ꝓ dijs colebant. Criue aũt uocabant sacrorũ antistitẽ. His ergo Boleslaus rex bellũ intulit, & per Culmensem tractũ, qui Polonicæ ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razinũ, Romoue, & Balgã arces nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte manuq; munita, tunc Prusi habebãt: sed in syluas atq; paludes ad primum aduentum hostilis exercitus sese occuluerant. Ex quibus cum regionem suam uastari longè lateq; prospicerent, supplices pacem à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Christianæ religionis docerẽt. Ipse uictor recedens, in Ossa flumine ferreã columnã ponit, mille passib. à Rogosno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, columnę nomen accepit. Bienniũ ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tẽpore multa quæ ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli domiq; administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem Iaroslaus dux Russorum turbauit. Is enim, dũ Boleslaus his bellis, quæ modò commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quemadmodum suprà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dum ad Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodensem etiam a Prædislao, Isasli fratris filio sibi ademptum, receperat: Rededam Cosarorum ducem singulari certamine uictum interfecerat, gentemque illam tributariam sibi fecerat: & quamuis à Mescislao fratre superatus, & Kiouiẽsi principatu exutus esset, tamen fratris eiusdem benignitate & misericordia restitutus erat, quemadmodum à nostris memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & restitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: Post atrox prælium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum Iaroslao principatum Rusiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Seueriensi ditione ultra Neprum contentus. His igitur rebus cum fratre cõstitutus, Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, sed crebris atq; certis præfectorum suorum, & præsidij, quod in Rusia reliquerat, nuncijs excitus, contra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingẽtes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in conspectum apud Bugum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & consilia prius cognosceret. Sed magnam in bellis uim fortuna habet, paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio: ut tunc accidit. Nam pugna inter paucos primum lixas & aurigas, dũ adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; concurrentibus incaluit. Eminus res sagittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cum Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Cõmittitur acre prælium: cedere loco hostes, nostri magis instare. Ibi dux hostium à suis impulsus, fuga saluti suæ consuluit. Tunc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiunt. Magna strage cùm in prælio, tum in fuga concisis atq; debilitatis hostibus, rex pacem dedit supplicibus tributum modicum imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc, uel su-

Prusiæ nomine etiam Pomerania et Culmẽsis quandoq; accipitur.

Prusiæ fines.

Ossa fl.

Deruancia.

Nemen, qui & Chronũ siue Chronis fl.

Balnea Prussorum & Lituanorũ.

Prussorum exequiæ.

Dij.

Criue antistes Prussorum.

Culmensis tractus Polonicæ ditionis.

Prusi muni tionibus caruere olim.

Prusi tributarij Polonorum regi.

Colũna Boleslai in Ossa.

Rogosnum oppidum.

Iaroslaus Russorũ dux.

Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

Rusicum bellum.

Prælium.

Boleslai uictoria de Rusis.

uel superiori bello ceperat, uel obsidum loco habuerat, liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christum natum 1018 confectũ est, ut uult Dlugossus. Nõ assentior autẽ ijs, qui siue alterum hoc bellum Rusicum: siue prius etiam, à Boleslao propter negatum sororis Iaroslai coniugium, quam postea in concubinæ loco ipsi fuisse aiunt, susceptum esse autumant. Nã ut faciamus, principem tã temperantẽ, ut non melius populis & gentibus quàm suis cupiditatibus dominaretur, profecta iam ætate, tot rebus gestis clarissimis, tãtum libidini indulsisse, ut bello uxorẽ sibi quęrendã existimaret. quid causæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq; bello persequeretur, quã domi ipse ob sidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partã bello cur uiduus pro concubina, ac non pro iusta uxore haberet, cuius amore tantũ exarsisset, & in qua ipsa nulla hęrebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationem. Pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & constituendæ domi reipub. dabat, duodecim utẽs consiliarijs, quos è tota Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat. Quos etiam, quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mensæ suæ & conuiuio adhibebat: iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem expectant, sumptu mensaq; sua subleuabat. Fertur autẽ quadraginta mensas longas ex- exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad quas accumbere uolentibus licuerit. In itinere si quem rusticum hominem, aut alioqui pannosum cõspexisset, accersebat ad se ultrò, & num quid à se uellet, percõtabatur. Quòd si is de potentioris iniuria querebatur, euocatũ illũ qui accusabatur, causa cognita placidè obiurgabat: ac in posterũ ne quid eiusmodi cõmitteret interminatus, satisfacere iniuriam passo iubebat. Si quis autẽ è pauperib. causam ipse suã agere nesciebat, ei causidicũ attribuebat, mercede de suo data. Quanq̃ simplicissimũ tũc ius erat apud Polonos, & non summo iure disceptabãtur, sed ex æquo & bono, aut armis nõnunq̃ & singulari certamine dirimebantur priuatorũ cõtrouersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm disertus causidicus: mentiri, fallere, calumniari, alienum appetere, iniquã litẽ alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac solum ferè existebat in hominibus illis laudis & bellicę rei studiũ. Hoc rex comitate, clemẽtia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uindicabat: Iuditha regina, fœmina lectissima, quæ sub alterius belli Rusici tempus extincta est, mariti iram & seueritatem leniente, & sontium supplicia, deprecante. Cuius clementiæ illud in primis exemplũ prædicatur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos à rege, occultè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tempore, & iniecta eorum quasi necatorum mentione, ubi regem ad misericordiam flexum uidit, supplex cum nonnullis proceribus adolescentum illorum mortem deprecata est. Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & sacerdotum iniurijs atque contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum plerique equestris ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoque onus detrectarent, sacerdotesque pulsarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit, cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis castigauit. Episcopos & sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat: nec sedebat stãte aut ueniente Episcopo, nisi & ille assedisset. Ab hoc etiam rege, ipso statim initio regni, descripta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque satrapias, quas nostri uulgò Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certum numerum armatorum quilibet Palatinus è ditione sua ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoque pedites & currus onusti commeatu ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria postea facta sunt, magno repub. detrimento: de quo nos alibi uberius scripsimus. Equorum quoq; dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid cognitu dignum aut necessarium usquam in regno extitisset, nunciaretur, & rex uicissim quæ uellet, iuberet, huius regis est institutũ. Quod quidem abusu nostri tẽporis, ualde onerosum est oppidanis. Poduuodam uocamus lingua vernacula. Tametsi his aliquot annis post priorem huius Operis nostri editionem, ratio eius mutata, & longè tolerabilior, commodiorq; facta est, benigno Sigismundi Augusti regis consilio: quæ à nobis in Poloniæ descriptione explicatur. Muniuit etiã Boleslaus arces plerasq; in finibus regni, quo receptus esset nobilitati iuxtà ac plebi, ad subitos uicinarum gentium motus, & unde furta & latrocinia domestica, excursiones, prædationesque finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tran-

1018 ann. — *Falsa causa belli Rusici.* — *Boleslai studia in pace. Consiliarij duodecim.* — *Comitas regis.* — *Polonorum ius atq; studia.* — *Iudithæ reginæ clemẽtia.* — *Religio Boleslai. Sacerdotibus honos habitus.* — *Militãdi ratio.* — *Cursus publici, siue subuectiones.* — *Arcium munitio.*

A & tranquillitas præstaretur: iisq; arcibus præfectos cum modicis præsidijs imposuit, & certos pagos adscripsit, qui & excubias nocturnas per uices seruarent, & materiam ad reficiendas, cum opus esset, eas arces comportarent, & certam siliginis atq; auenæ mensuram in cellam arcis & alimentum præsidij hostiatim uel ingeratim quotannis præberent. Indeq; id uectigal Stroza, hoc est custodia, eo quòd custodibus expensum ferretur, dictum est. Cæterùm hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum, & pensionum regi & reipub. præstandarum immunitatem sempiterno iure concessit. Ipse rex crebrò arces & præfecturas, atq; omne regnum obibat, ut superstitiones ritusq; priscæ religionis, si qui adhuc usquam extarent, penitùs extirparet, ac de iniurijs atq; controuersijs omnium cognosceret, & quid quoque loco opus esset præsens mandaret: dicere solitus, malle se gallina uescentem, salutem atq; tranquillitatem suorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quispiam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam contemnebat: omniaq; ad decus religionis, salutẽ reip. ornamẽtũ templorum, & præmia bene merentium de repub. conferebat. Cum autem laboribus, & contentione animi confectum atque debilitatum se esse animaduerteret, indictis Gnesnam comitijs, Miecislaum filium successorem sibi summo totius conuentus consensu designauit, eumq; deinceps iudicijs pro se præfecit: cætera per se ipse administrauit. Nec multo pòst in morbum incidit. Quem ubi mensium aliquot spacio inualescere, mortemq; appropinquare sibi sensit, sacris mysterijs ritu Christianorum procurari minimè neglexit. Primores sacri pariter ac militaris ordinis Posnaniam, ubi decumbebat, ad se conuocauit. His mandata dat de concordia inter ipsos, & beneuolentia erga posteritatem suam retinenda. Seorsum filio cùm de rebus priuatis, tum ut senatoribus suis honorem habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui studeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iusticiam, benignitatemque in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pestem fugiat. Ad extremùm, multa coram omnibus de futuro statu & motibus reipub. & posterorum suorum successibus quasi diuinitùs prædixisse fertur, quæ rerum euentus postea comprobarit. His actis, dictisq;, summo omnium dolore atq; mœrore moritur: & Posnaniæ moderata, quemadmodum uiuus præceperat, pompa sepelitur, cum annos uigintiquinq; regnasset, uixisset octo & quinquaginta. Fuitq; is annus post Christum natum millesimus uicesimusquintus. Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principibus

B Electoribus successor datus est. Fuit autem Boleslaus statura mediocrem non excedente, oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modestiam composito: capillo denso, crispo, nigroque: uictu cultuq; corporis non neglecto, neque nimis tamen exquisito. Eius morte uniuersa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit: ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreæ celebrarentur, neq; cultioribus uestibus quisquam nobilium uirorum aut fœminarum sese uestiret. Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab hoc rege superatos, & usq; ad Danubium subactos esse. Mihi non fit uerisimile, aliquid ei hostilitatis cum Vngaris intercessisse, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna necessitudine coniunctus erat. Etiam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusque posterius, eiusdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephani regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præstò fuisse existimandus est.

Præfectura & reditus earum. *Stroza.* *Ecclesiastici ordinis immunitas.* *Regis peragratio, regno salutaris.* ,, *Præclarè* ,, *dictum.* *Liberalitas.* *Successor designatus.* *Iudicia filio mandata.* *Pia cohortatio.* *Prædictio futurorum.* *Boleslai mors.* *Aetas.* 1025 añ. *Conradus Sueuus imperator electus.* *Habitudo corporis Boleslai.* *Luctus publicus.* *Vngarica bella.*

MIECISLAVS REX.

CVrato Boleslai regis funere, Miecislaus filius trigintaquinque annos natus, destinatum iam prius regnum init, frequenti procerum & nobilium conuentu, qui ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit: ibiq; diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cum alijs episcopis solenni ceremonia imposuit, ea die quæ Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuijs dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atque mendicos piæ uisceratione. Æstate sequenti rex in Russos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant. Quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum & alias arces & præsidia Polonorum oppugnabát: abactosq; ex Polonia agrestes complures, ad Porsum amnem non procul à Kiouia collocarunt, ut agros ob assidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miecislaus repressit: & multos ex Russis primores comprehensos,

Coronatio Miecislai. *Russicũ bellum.*

in arces suas custodiendos distribuit: sed Iaroslaum tamen ducem ad officium non re- A
uocauit. Quin monarchæ is titulum, qui apud Russos Iedinovuladez dicitur, postea
Mescislao fratre defuncto usurpauit. E Russia reuertens Miecislaus plerasq; Poloniæ
regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uisendi gratia: filium Cazimirum septẽnem
literas doceri curat. Boemicum bellum uix suscepit, & nulla cum laude gessit: cuius
hæc fuit causa. Obtinebat Boemiæ principatum Vldericus, cuius in Boleslao superi-
us meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci
iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pensitarat, Miecislao negauit: nec
eo contentus, regia præsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurandi religio-
ne teneri se simulabat) undiq; deturbauit & interfecit: Morauiam, quæ tunc in Polo-
norum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cum arcibus obsessa & oppugnata, nemi-
ne opem ferente, in deditionem accepit: quorum autoritatem secuta Morauia cun-
cta, breui tempore in potestatem Boemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua
de re non fuit necesse Hageco citare autores Critium & Callimachum, quorum neu-
ter de temporibus illis quicquam scriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miecis-
laus, & magnis populi clamoribus & conuicijs uix tandem impulsus, & sibi iam re-
gnoq; timens, in Morauiam duxit exercitum: & oppidum quidem nullum oppugna
tione tentauit, quippe quæ Boemorum præsidijs tenerentur: & per se etiam oppidani
conscientia deditionis atq; defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed a-
gris tantum & suburbanis uastatis, magnaq; hominum, pecudum & iumentorum
præda abacta, domum reuersus, dimisit exercitum. Boemorum exemplum secuti du-
ces, & præfecti regij, earum regionũ, quas Boleslaus de Saxonibus uindicarat, mol-
liciem & ipsi ignauiamq; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, im
pendens à uicinis bellum causificantes, pro se usurpant, cum uicinis Teuthonibus
clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: postremò ubi inulta hæc esse uident,
in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipsi sibi dominatus constituunt,
partim Romano imperio socios & uectigales sese faciunt: idque uel conscientia defe-
ctionis, & metu regis Poloni: uel, ut Germanici scriptores prodidere, ui & armis Con
radi Imperatoris subacti. Nã quod ijdẽ scribũt, & sequitur Bonfinius, Boleslaũ regium B
titulum imperante adhuc Henrico usurpantem, tributumq; negantem, à Conrado
multis & grauibus prælijs superatum & subactum esse, Miesconemq; filium eius ali-
quanto pꝯst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonẽ, qui à Miescone pul-
sus fuerat, restitutum: Miesconem uerò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidem
penè proditum, Imperatoris uerò clementiam & magnanimitatem expertum, eius fi-
dei sese commisisse, reuersumq; in Poloniam, principatum cum fratre partitum, regia
dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam uerò Imperatori tri-
butariam mansisse. Longè in his aberrasse à uero uidentur. Nam neq; Cõradus imperi
um uiuente Boleslao adeptus est, neq; Boleslaus præter Miecislaum siue Mesconẽ
alium filium habuit, neq; diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit: sed ab
Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atq; posteris suis reliquit: neq; Con
radus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distentus, ocium ad per-
sequendos bello Polonos habuit. Neq; uerò Polonos principes cuiquam omnino im
peratori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustorib. & fide dignis testimonijs
aut argumẽtis docere possunt. Sed cũ partẽ aliquã Polonię Germani, ut superius memi
nimus, seu p deditionẽ, seu ui cepissent, uniuersam se Poloniã subiugasse iactarũt. Hoc
unus aliquis ab alijs auditũ, uel ne auditum quidem fortassis, postea literis mandauit,
& cæteri secuti sunt. Gallus quidã, qui nõ ita multo post hęc tẽpora Boleslai tertij & su
periorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neq; de fratre
Mesconis, neq; de ulla Conradi huius imperatoris expeditione in Poloniam facit
mentionem: ac ne Lampertus quidẽ Saffnaburgẽsis, aut Hermãnus Cõtractus, quãuis
propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Ger-
manicæ nationis pertinebãt. Hermannus quidẽ Luiticos, quos eosdem Vilsos à Cran-
tio uocari uideo, Slauos scilicet, citra & ultra Panim Cassubiæ seu Pomeraniæ fluuiũ
habitantes, non præterijt. Quos, cum Virbinam castellum in confinio Saxonię inter-
cepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat. Ab illa autem defe-
ctione ducũ & præfectorũ regiorũ, Lubecẽsis respub. abrogato posteriori tẽpore unius
dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatię comites, hinc Mechelburgẽses, siue Magnopo
lenses & Aldenburgi, Rugij, Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces & comites
originem

Iedinouuladez monarcha. *Boemicũ bellum.* *Morauiam Poloni amisere.* *Morauiam populatus est Miecislaus.* *Vindarũ defectio.* *Otto Frising.* *Naucler. Tubing.* *H. Mutius.* *Bonfinius.* *Falsa de Boleslao & Miecislao.* *Poloni nunquam fuere tributarij Rom. imperio.* *Gallus anonymus Polonicarum rerum scriptor.* *Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ.* *Herm. Cõtractus in supplemento Chron.* *Luitici seu Vilsi à Cõrado Cæsare uectigales facti.* *Lubecensis respub.* *Holsatiæ comites.* *Mechelburgensis.* *Rugiæ & Pomeraniæ duces.*

A originem habuere. Hinc Marchionum Brandeburgensium ditio exorta, magnis cepit incrementa. Quanquam Lubussensem & Camenensem dioeceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumento est pensio nummi S. Petri, de qua paulo inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus regnoq; continebantur, imposita est. Quam Lubussensis quidem dioecesis adhuc pendit: Camenensi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgentia, ob liberatum captiuum legatum Apostolicum, remissa est. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenere: præter Pomeranos, hoc est maritimos, cis Odram sitos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miecislaus, habens secum in exercitu Andream, Belam, & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiusdem regis sororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerat. Cum his igitur & magnis suorum copijs quũ ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam, occurrit illi cũ armatis Pomeranus, & in acié suos educit necessitate magis, ne quã suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret, quàm aliqua suarũ uiriũ fiducia. Quanq̃ nonnullá etiam bene gerendæ rei spé ignauia Miecislai regis ipsi dabat. Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante, illinc conscientia defectionis spem ueniæ præcidente. Ad extremùm inclinata acie, funduntur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. Nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eum singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidem certè eo prælio uirtus atq; opera Belæ enituit. Itaq; generum eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit: cætera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidiæ se dedit, ac uoluptatib. ijs, quæ gustu tactuq; percipiuntur. Aliarũ etiam, præter uxorem, mulierum cõtubernio usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus, sui compos non esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo pòst ex morbo illo Miecislaus, anno Christi 1034, & Posnaniæ sepelitur: B homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris consilia plerunq; sectatus. Quibus rebus factum est, ut suis atq; externis, hostibus pariter atq; socijs esset contemptui: sicut in se uerum esse comprobaret, id quod Græcis est in prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouem, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Marchia Brandeburgensis. *Lubussensis & Camenensis dioeceses olim in Polonia.* *Pomeranicũ bellum.* *Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.* *Pomerani uicti & recepti.* *Bela gener regis Poloniæ, & Pomeraniæ dux.* *Vita Miecislai.* *Muliebre imperium.* *Miecislaus amentia correptus.* *Añ. 1034.* *Miecislaus captus, & excêtus à Boemis.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Quartus.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit post se Miecislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & insolens est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoq; habitum fit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimum annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipub. curam sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quemadmodum uideri uolebat, cæterum audax & auara, uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, homines magis ac magis premebat: nouas rationes cogẽdæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in cõsiliũ adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos di-

Terræ tremor insolẽs in Polonia. *Cazimiri ætas.* *Rixa regnũ administrat.* *Nouæ exactiones, & contemptus gentis.*

hos diuitijs & poſſeſsionibus augebat, etiamſi nullum induſtriæ & uirtutis ſpecimen A
præ ſe ferrent. Indignè hæc ferre Poloni: orare reginam, ut quorum armis atq; ſanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum eſſet, eorum maiorem quàm externorum, quamq; ſuæ cupiditatis, rationem ducéret. Multa Polonos principibus ſuis ultrò concedere & indulgere, aſperioris dominatus inſuetos eſſe: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutisq;, ſit maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: Sed poſthaberi ſe omnino in patria ſua, dignisq; indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam ſe nihil proficere, fremebant inter ſe uulgò, atq; adeò palàm etiam loquebantur: nõ ferendum eſſe uiris tam graue & contumelioſum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicisſim potentiores iuſſa reginæ, & regias poſſeſsiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quoſque ſimultates & clandeſtina odia ante id tempus fuerant, tunc in apertam hoſtilitatem erumpebant. Comparabantur factiones, & omnia diſsidijs atque ſeditionibus plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & iritatis in ſe hominum animis, maius aliquod malum in ſe redundaret, conſilium fugæ cum filio atq; Teuthonibus ſuis clàm init: regium fiſcum, in quo cùm precioſæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat. Regno excedens, in Saxoniam ſe contulit: ab imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia aſportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, ſeu Magdeburgum & Brunſuicum oppida, cum ſuis territorijs, uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli, non cum matre pulſum eſſe: uerùm aliquanto pòſt, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasque clientelas & factiones comparauerant, impotentius agerent, ipſum quoque ſolum uertiſſe, & in Vngariam ad Stephanum regē propinquum profugiſſe. Deinde poſt Stephani mortem, qui anno Chriſti 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus eſt, à ſucceſſore & ſororis eius filio Petro commeatu & comitatu inſtructum, ad matrem in Saxoniam miſſum eſſe, nec Boemis proditum: qui ſimulatione miſericordiæ eum depoſcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in poſterum ut ſine metu eſſent, ſibi proſpecturi. Quam enim Vincentius præterea refert neſcio cuius opinionem, quaſi Cazimirus hic paruulus poſt matris in puerperio B
mortem, clam nouerca (quæ ut necaretur infans, apud uirum inſtabat) in monaſterio quodam educatus ſit: mortuoq; patre cum res reginę odio turbatæ eſſent, proditus ab eo à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus ſit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. Apertè enim ijs refellitur, quæ ſtatim exponemus.

Polonorum obſequium erga principes ſuos. *Pol. humanitas erga externos.* *Turbantur res in Polonia.* *Rixa profugit è Polonia.* *Salefeldum Rixæ ēptū.* *Cazimirus in Vngariā.* *Stephanus Vngar. rex cū Emerico filio in diuos relatus.* *1036 añ.*

Profectus eſt autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honeſtis diſciplinis excoleret: inde poſt aliquot annos uiſa obiter Italia, & Romualdo abbate ſancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum ſodalitatem ſe dedit, monaſticam uitam profeſſus. Reginæ & regij filij diſceſſu, quaſi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miſcentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infeſtantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatisq; ſignis inter ciues atque proceres concurritur: ut quiſq; audaciſsimus eſt, ita maximam perditorum hominū manum cogit, aliena inuadit, ueteres poſſeſſores poſſeſsionibus deturbat: trucidantur paſsim diuites & locupletes patresfamiliâs, liberi eorum eliduntur, cæſorum coniugijs atq; bonis interfectores per uim potiuntur: ſtuprantur honeſtæ uirgines & matresfamiliâs. In tanta uaſtitate atq; confuſione, agreſtes quoq; à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos ſuos inſurgunt: in nobilitatis excidium conſpirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppreſsiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate ſummaq; acerbitate ulciſcuntur. Neq; miniſtris ſacrorum, ac ne ipſis quidem templis, aris atq; ſacris parcitur: & in priſtinam barbariem atq; impietatem Polonia relapſura eſſe uidebatur. In latebras ſeſe abdebant proceres & epiſcopi, eratq; miſerabilis ubiq; rerum facies. Nihil uſquam tutum: nihil cuiuſquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus, ſiue Maſos, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter ſuos in tractu Plocenſi & confinio Pruſſorum arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias uitantium multitudine, permagna potentia auctus eſt: & Maſoſsiæ, ſiue Maſouiæ nomen ei oræ, quam dominatu complexus eſt, dedit. Ad hæc domeſtica mala accedebant hoſtiles incurſiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Ruſsiæ dux ter-

Cazimirus monachus fit. *Poloniæ ſtatus turbatiſsimus.* *Ruſticorum tumultus cōtra dominos.* *Vis illata ſacris, & miniſtris ſacrorum.* *Maslaus tyrannus.* *Maſouia.*

A dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniam omnem, quæ nunc Polesia siue Podlassia est, & à Russis atq; Lituanis tenetur, usq; ad eam oram quam Masouia post ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prædislaus Boemus, quum post Vlderici patris mortem, Iaromiro cæco patruo concedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorem Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaq; minora oppida complura diripuit & incendit, nulli neq; sexui neq; ætati hominum pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit: (nam de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitque eos locorum ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus defensoribusq; uacuam primo impetu cepit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabant omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiunio diuinam iram placandam esse censuit. Quo expleto, Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur, aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao mentionem fecimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Qua de re ego ante paucos annos cũ FERDINANDO Imperatore designato, perpetua in septimum annum legatione Sigismundi Augusti regis nomine apud eum fungens, apud ipsum diui delubrum familiariter contuli. Sed ad rem redeo. Hanc igitur prædam asportauit è Polonis Prædislaus, & in basilica arcis Pragensis deposuit: præter Cristini, unius de quinque illis eremitis, corpus, quod Olomucensibus concessit. Atq; hęc anno Christi 1038 acciderunt. Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugantem, sequimur. Nec unquam postea B Prædislaus, quę iure belli ceperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem maximum à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore eius illati, eum repressisset. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat. Sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum reuertisse, uel quòd inuitus eo se bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; satis esse faciendum putabat, uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Boemicum fortassis bellũ, auocabatur. Nec multo pòst, uitam is cum morte commutauit, Henrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regem Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cęterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit. His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quisque consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de intestinis dissidijs, condonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, reque per internuncios inter se communicata, comitia Gnesnę instituunt. Ibi de summa reip. consultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. nisi ad unum rursus deferatur principatus, saluam esse non posse. Quem nam uerò potissimum deligant, uariabant sententiæ. Nonnulli reuocandum esse Cazimirum, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotem, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuersa perderet: néue memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in se existeret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret: externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domesticis malis atq; dissensionibus laborarent, uicit tandem ea sententia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendum esse censebat. Iuuenem esse, & liberali facie,

nec sanè

Marginalia: Russi uastāt Septentrionalem oram Poloniæ. — Prædislaus dux Boemorũ meridionalẽ & occidentalẽ [illegible] Vuratislauia. Posnania. — Gnesna incensa. — Gnesna capta, ac direpta. — Miraculum. — Episcopi impietas. — Quinq; eremitarũ & Gaudentij corpora asportata à Boemis. — S. Adalberti corpus occultatum. — 1038 Ań. — Romæ litigatũ cũ Boemorũ duce de spoliatione tẽplorũ. — Cõradus imperator Poloniam uexauit. — Henricus filius Cõradi successor in imperio. — Pomerani Poloniã infestarunt. — Procerũ Polonorũ prudentia. — Comitia & consultatio de repub. — Cazimirus reuocatur.

nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq; polliceri. Ad hæc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam etuditum esse. Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: quo in statu sit res Polona, cur'ue ipsi ueniant, supplici & miserabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobrare eiectionem suam: insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum factutum esse, ipsorum scelere eò tedactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias secederet, Cluniaciq; monasticę uitę sese addiceret. Hoc accepto à regina responso, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniunt Cazimirum mutato nomine Carolum, non modò professum religionem, sed iam diaconum. Deprecantur culpam exilij ipsius, quæ tamen penes reginam ferè fuerit. Orant, tespiciat afflictam & penè euersam patriam: suscipiat paternum & auitum regnum, ab extremo interitu uindicandum: in eo solo spem Polonorum sitam esse. Qua si decidant, funditùs se perisse. Respondet ille modestè, obortis lachrymis: Exilium suum non ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli fortasis parenrũ suorũ culpæ se imputare: casum dulcissimæ patriæ, quam sui maiores florentissimam reliquissent, miserari: & adiutam eá omni ope & consilio uelle, si integrũ id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publica administrantem multotum saluti consulere, quàm priuatum, & in solo loco conclusum, innocentiam uitæ suæ tueri. Sed alieni iam se iuris factum esse: datam semel Deo, atq; ijs quorum se potestati ultrò subiecisset, fidem fallere nõ posse. Mœsti hoc responso legati, ac de spe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda sibi esse existimant. Abbatem monasterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conãtur. Ab eo ad Pontificem max. teijciuntur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defugerunt. Romam è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precib. tandé à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente secundo, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimitus monachus & diaconus, professionis & sacramenti religione solutus, ad regnum maiorum suorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quo beneficium sedis Apostolicæ agnoscant, iniunctum, primùm ut de singulis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romę arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri numus dicitur. Tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vuladislao Loctico, ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitari solerent. Deinde præscriptum est, ut omnes Poloni rotunda, in morem monachorum, tõsura capillorum utantut, nec infra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidam in modum stolæ, qua in sacris utuntut sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt nõ grauatim pręcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad seruanda hæc obstringunt. His rebus e sententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt, cum mandatis Pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirũ teducentes, ad Rixam, ita uolente ipso, diuertunt. Ea cum frustra reditionem filio dissuadere conata esset, ad Henricum deinde imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quę Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum socium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendẽdum suscipiat: Boemũ ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in ijs quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & cotonas reddidit, & sexcentorum equitum præsidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellum tunc gerebat, curę sibi fore promisit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonę spei, salutato Imperatore, in Poloniam contendit. Cũ aũt Poloniæ fines attigisset, effusa obuiã hominũ omnis generis, ętatis atq; sexus ingens multitudo officij gratia, læta ac tripudians regem suũ tantopere expetitũ, quasi præsens quoddã numẽ atq; salutẽ suã faustis ominationib. & acclamationibus, gaudioq; ꝑfluentib. ubertim lachrymis, excipit: reducẽ gratulatur: certatim oẽs pręter totũ ueniã & obliuionẽ supplices petunt. Ille lachrymãs & ipse, comiter omnes cõsolatus, suspicione culpæ metuq; supplicij liberat. Quicqd factũ sit, nõ sine diuino nutu factũ, ꝑ suis fortasse & maiorũ suorũ meritis. Adesse iã se, quem alio uitæ generi deditũ, & in eo acquiescentẽ, tanto studio expetissent & re-

Cazimirus diaconus.

Cazimiri modestia.

Oratores Poloni Romam profecti.

Voti relaxatur Cazimiro.

Polonis iniuncta onera à Pontifice max.

Numus S. Petri.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirũ.

Cazimiri reditus.

Cazimiri comitas & pietas.

A & reuocassent, salutem omnibus, ac non perniciem cuiquam afferentem. Confidere autem se uicissim, ipsos omni fide atq; beneuolentia complexuros se esse, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita densissimis læticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & subsequentibus, Gnesnam honorificentissimè deducitur, anno septimo postquam excesserat.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

Restitutus igitur in paternum regnum Cazimirus, & summa omnium ordinum gratulatione læticiaq; Gnesnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principum gratulantibus, celebritatemq; illam cohonestantibus, benignè & sapienter respondit, eosq; liberaliter donatos dimisit. Mox ad reipub. vulnera sananda animum adiecit: pacem publicam grauibus edictis sanxit. & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipub. cicatricem, quàm acerbis quæstionibus & iudicijs vulnus refricandum esse existimabat, uetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorũ quidem obliuionem edicit, restitutis modò in suas possessiones ijs, quibus per uim ablatas esse constabat: in posterum uerò eis qui se ui, cæde, latrocinio non abstinuissent, omnem spem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non sine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene constitutis, ad externa circumspicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, simulq; ut posteritati consuleret, amplissimi senatus suasu atq; rogatu cum Iaroslao Russorũ principe fœdus & affinitatem init, sorore eius Maria, cuius mater Constantinopolitanorum imperatorum, sicuti suprà memorauimus, soror fuerat, uxore cum ampla dote ducta. Quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gnesnam deduxit: Græcorum schisma abdicantẽ, ecclesiæ catholicæ reconciliauit: reginam solenni ceremonia fecit: & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatem tantum, & auxilia contra quosuis hostes pactus. Quibus auxilijs, itemq; sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secum duxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus tyrannus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenięti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. franguntur tandem, fundunturq; Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutũ fore inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonensibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè non modò auxilia, sed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Non quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoq; arma inferat: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerentur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibusq; ipsi debellati essent: magnã uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustam esse: qui superfint, quiq; maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum, non incruentam tamen hosti uictoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possint subigere, afflictam præsertim atque laceram, ut tunc esset. Ad hæc, ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad societatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodum uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonenses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibuscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progressi colonias deduxerunt: siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atque Prussiam medij in extrema ora Lituaniæ habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur, donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Russia diuersa prorsus à Slauis & Litwanis lingua utentes. Extat

Consilium salubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cũ Russis.

Dobrogneua regina Russorum schismate abdicato, coronatur.

Russiæ ius Iaroslao duci donatum.

Masouiense bellum.

Maslaus uictus reparat exercitum.

Maslai suasio.

Iazuingi & Slonenses populi.

Iazyges.

etiam Slonscũ oppidũ ignobile in confinio Prusię & Masouię, nunc à Masouijs habitatum. Hi ergo cum Prusis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eam recepit. Carebat enim præsidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduetu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem aqud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium suis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atq; regni: pristinam monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atque cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro concione militibus uisum exponit: & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnam detrectarunt. Canunt signa: clamor utrinque attollitur: nusquam deest suis regis prouidentia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriam amplectantur. Et ferunt conspectum esse in aere iuuenem augusta specie corporis, ueste candida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentem. Nec mora, terga uertunt barbari. Instant acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo. Eregijs pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugientem persequens, uociferando, cædendoq; lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmijs, & in equestrem ordinem retulit. Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prusiam contendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus est, insultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij author, malè perijt. Ab hoc prælio Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamen semel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mutatis postea finibus. Prusi clade suorum permoti, & ueriti ne statim sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotannis soluturos se esse recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vuladislao auctus est. Interim autem dum hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Boemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso (quo negabat se regi Polono redditurum esse ademptas munitiones) magis etiam fortasse irritatus, principiò quidem rem non satis prosperè gessit, sed altero anno repetita maioribus uiribus in Boemiam expeditione, uictum fractũq; Prædislaũ grauiter multauit: & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Polonis cæperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere coegit: concessaq; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas marcas, ut uulgo uocant argenti, (quæ sunt 250 libræ) ac centum uiginti boues dux Boemus deinceps Rom. imperatori quotannis penderet. Atque hoc illud est, quod Æneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt, ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam uastasset. Neque enim existimandum est, Poloniam tunc in ditione Romanorum imperatorum fuisse. Nam quod addit Syluius, Silesiam Boemis ab imperatore, imposito tributo, traditam esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiã enim etiam tunc in Polonorũ ditione mansisse, uel S. Petri numus cuius dudum mentionem fecimus, argumento est. Nam cum Silesij quoque, itidem ac cæteri omnes, qui tunc regno Polonico continebantur, etiã nunc pendunt, & aliquanto pòst, ut nos inferius ostendemus, ea regio Silesia dici cœpta est. Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorum, cuius tempora nunc prosequimur, Smogorouiensem siue Bicinensem cathedram & episcopam, Vuratislauiam transtulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Et multo posterius autem in ea Polonos reges & principes dominatos esse, multaq; dominationis suæ monumenta publicè reliquisse constat, quemadmodum nos suis locis exponemus. Rectius igitur Silesiæ munitiones Polonis tunc à Boemo iussu Henrici redditas esse crediderimus. Pacato per circuitum regno, Cazimirus memor pristinæ conditionis, & uitæ monasticæ, uictoriamque contra Maslaum atque barbaros diuino beneficio acceptam referens, Cluniacum, ubi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga se Dei prædicat: sodalitati uniuersæ se suosque commendat; aliquod monachos ad

Prussicum bellum.
Boleslaus Cazimiro natus.
1043.
Cazimiri pœnitentia.
Visum.
Prussi & Iazyges profligati à Polonis.
Cazimiri labor in prælio.
Maslai interitus.
Vuladislaus nascitur.
Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac deinde tributarij facti.
Morauia Boemis cessit.
Boemorum tributum.
Silesia in Polonorum ditione mansit.
Vuratislauia urbs.
Bened ...in monachi Cluniaco accitii in Poloniam.

A chos ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam deducant. Mittuntur duodecim. His partim Tineciam arcem, uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum centum amplius pagis: partim Lubensium oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; templa, eaq; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecensis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiensi uita defuncto, à sacro eius basilicæ collegio postulatus septimus succesit, regis fauore & commendatione adiutus. Decimas, quæ ex agris Tinecensis monasterij episcopo Cracouiensi prebebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus, ijs quæ Graduum vulgo dicuntur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & instituit, quę ad religionis & reipub. instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua, post Maslaicum bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoq; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, Andreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerentur, missis legatis, & refutatis Boemorũ, qui Imperatorem in Polonos iritabant, calumnijs, satisfecit: & contra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonem, cum quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atque is ob receptum ab imperatore Petrum æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Quare iritatus Henricus, defunctus bello Boemico, in Vngariam semel atque iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum se reddiderat, Petrum, profligato & interfecto Aba, restituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosque Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Russos tunc post Miecislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuere, & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere: ea conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatisq; sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi consuluit. Sed retractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitaliq; pœna sanxit cultum religionis Christianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit, quo minus is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuo contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: iritatum, ut uidetur, ob missa contra se Imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versonitijs siue Rauitis Boemis agrum Closcensem infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prędislao Boemorum duce postulante. Atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiamque & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore, Silesię nomine impositum esse vult. Sed is quoque re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suæ adesse sensit, proceribus liberos

Tinecense monasteriũ. *Lubensense.* *Aarõ archiepiscopus Cracouiẽsis.* *Graduũ preces in Cracouiensi diœcesi.* *Cazimirus instaurator pacificus.* *Vngaricæ res.* *Petrus rex Vngarorũ.* *Abas rex Vng.* *Andreas rex Vng.* *Vngari à religione Christiana defecere.* *Petri regis mors.* *Andreas religionẽ Christianã apud Vngaros reuocauit.* *Hẽricus Imperator bellũ infert Vngaris.* *Polonorum auxilia contra Vngaros.* *Bonf. rerum Vngar. dec. 2. lib. 2.* *Boemorũ cũ Polonis pacificatio.* *Cazimiri regis liberi.* *Cazimiri mors.*

commendat: & sacramentis ritè procuratus, religiosè tranquilloq; animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Nec multo pòst, Aaron Cracouiensis episcopus regem secutus est. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: denique in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa.

1058 añ. — *Cazimiri effigies, & mors.* — *Vuratislauiensis basilica.*

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

CONuentu apud Gnesnam instituto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni ceremonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur, tum quòd is adolescentulus, etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt: Izaslaus princeps Kiouiensium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, paulo altius repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinque filios, Izaslaum, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Russiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc illo obierat. Ex his Izaslaus, cui Kiouia, & Vuseuolodus, cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouucij, barbara gens, Russis ab oriente sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos siue Hunnos esse uolunt, Tanai transmisso, in Vuseuolodi ditionem impetum fecerant: eumque unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Russiam longè lateque uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Russica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cumque id negatum esset, ipsa eum per nim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit: & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai capti & liberati mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Czernechouiensium, & Vuseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igoris inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiamque ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Russia præclarè gesserunt, subticent, uel deprimunt. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij socium habuisset, secundarum quoque rerum participem faceret: & cum eo sic Vngariam partitus erat, ut ipse quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò tertiam ac ducis nomen obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudùm memorauimus, pace facta, filiam Henrici uxorem filio Solomoni è Russa uxore suscepto acceperat: siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (uariant enim scriptores) & eum ipsum filium, paruulum adhuc, socero contendente, successorem sibi destinarat, regemq; uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatum esse, initiò quidem dissimulauit: mox collectis clàm sarcinis, cum uxore, tribus filijs & familia in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari.

Boleslai II indoles. — *Bellorũ seminarium.* — *Russiæ principatuum partitio.* — *Fratrũ dissidium.* — *Polouucij Russiam uastant.* — *Goti.* — *Cuni, siue Hunni.* — *Visseslaus è carcere liberatus.* — *Izaslai fuga in Poloniã.* — *Russicorum annaliũ fides de Polonorum reb. gestis.* — *Bela uocatus à fratre in Vngariã.* — *Vngariæ diuisio.* — *Solomõ Andreæ regis filius.* — *Belæ fuga in Poloniã.*

Porrò

Boemicæ res. *Prædislai filij.* *Spitignei acerbitas.*

A Porrò in Boemia Prædislaus princeps ex Ruditha uxore quinq; filios susceperat, Spitigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum, & Iaromirum. Moriens Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu minimum sacerditio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotenter dominatum gerere cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrē suam Iuditham excedere Boemia iussisset, primoresq; nobilitatis Morauicæ euocatos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vuratislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore, in Vngariam ad Andream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alteram Andreæ regis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cum cōperisset Spitigneus, ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellum sibi inferret, ultro eū reuocarat. Nec multo pòst supremum uitæ clausit diem. Vuratislaus à Boemis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiam Ottoni & Conrado fratribus totam concesserat: Iaromirum, itidem ac Spitigneus, exortem patrimonij fecerat: persuaseratq; ipsi, episcopæ spe iniecta, ut sacris initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, mutata sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem militaturus, & rebus suis commodius consulturus, paruo comitatu se contulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus ergo permolestè ferēs, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia patêre, ueritusq; ne quid ille noui contra se Polonorum fauore & auxilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Poloniæ ingressus est: otam eam ferè omnem, quæ postea Silesiæ nomen accepit, populatus, igni ferroq; uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus cum tumultuaria manu hosti occurrit: & inopinantem in sylua quadam assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iubet, postera die hostem aggressurus. Boemus regis aduentu cognito, neque dimicare cum Polonis, quorum uires nō nosset, quosque locorum peritia adiuuaret, tutum sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco, penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisione arborum, uel ab agrestibus receptu prohiberetur. Itaq; fugæ consilium cepit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi de admissis

Vuratislai fuga in Vngariam. *Morauiæ Marchiones.* *Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.* *Boemicum bellum.* *Boemorum fuga.*

B satisfacturus. & secunda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusque ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accensis, silentiò suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequenti die Boleslaus, ubi hostem effugisse animaduertit, dolore atq; ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tantum agminis, debiliores atque lassos, excepit. Nec mora, in Morauorum fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit: multosq; mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, tertiam uxorem ducat: alteram enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna, quam Suatanam Boemi uocarunt, ad sponsum non multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus non sine iniuria alterius factus est. Per id tempus, cum episcopa Cracouiensis post mortem Aaronis ob controuersam sacri collegij electionem toto biennio uacua fuisset, tandem Lambertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamē is pallium de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prussi contemnentes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimam transmisso flumine Vistula, repentina excursione populantur: arcem Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt: inde crebrò in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Boemis facta duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur: uerùm difficultate expugnādi eius deterritus, eo quod natura munitus esset locus, egregieq; à Prussis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremensq;, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerent hostes, nec ullam pugnandi copiā facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte

Morauia à Polonis uastata. *Pax affinitate sancitur inter Boemos & Polonos.* *Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.* *Prussicū bellum.* *Grodecum arx.*

 non pos-

non posset, existimauit. Reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. A Prusi abijsse hostem rati, è latebris prodeunt, & in Poloniam excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostem alacer. Priusquam ad hostem ueniretur, transmittendus erat Ossa fluuius, qui Poloniam è Prussia dirimit. Hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc fortè excreuerant, absorpti sunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs, minori periculo tranarunt: hostesque securos, & nihil tale suspicantes opprimunt: & ingenti strage concisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id usuuenisse narrat: nec fluminis nomē prodit. Et sane Grodeci nomen non Prussicam sed Polonicam, unde Pomerani oriundi sunt, sapit originem. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prussicum bellum excepit Vngarica expeditio. Nam Boleslaus rex Belæ exulis, & uxoris eius amitę suę precibus fatigatus, & perfugientiū ad eos Vngarorum multitudine, clandestinisq; nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducens (nam uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorū copias, maioraq; Germanorū & Boemorum auxilia ducens. Cum enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonē filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortē Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cęsares quidem quartus, inter Imperatores uerò tertius, cū Agnete matre: quę siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neq; nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedūtlo co Andreę copię. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi suos, nostros urgere B conspicati, ad Belæ partes transeunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppressi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vuratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vuratislao Conradum fratrem eius, Marchionem Morauię Boemicis auxilijs pręfuisse, & captum esse, excęcatumq; à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo prœlio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriā uerò Belam is Albę regię in sede regia collocauit: uictorē exercitum prēmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslaum Russorū principis cuiusdam (cuius non extat nomen) filiam unicā, ad quam hęreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Russici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoq; ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrum, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eiq; restituendo nos hanc operam dare existimatis. Nec ,, sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natu- ,, ra comparatum est, ut afflictę principum fortunę, principes quamuis alienos maximè ,, ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam ferimus, milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores nostri reliquerunt: & ut alios præteream, Boleslaus quidem proauus meus implerium hoc nostrum Boristhene, Albi, & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijsdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto nostro cū dedecore & imperium hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrem auumq; meum hæc infamia in primis attinet. Tamesi patrem uestra excusat iniuria, & afflictæ nimium interregno uires, Auo ueniam, nisi sim ipse ignauissimus, dare non possum. Verùm enimuero eā labem à gene-

Russi uicti à Boleslao rege. *Armatura leuior Polonorum.* *Vngaricum bellum.* *Tibiscus fl.* *Henricus tertius Imp. Rō.* *Prælium.* *Boleslai uictoria de Vngaris, Germ. & Boem.* *Vngari ad Belam transeunt.* *Boemorum dux captus.* *Andreæ regis fuga & mors.* *Vxor Boleslai.* *Russicū bellum.* *Oratio Boleslai regis ad milites.*

A à genere noſtro detergere, Ruſsiam regno huic rurſus adijcere, columnisq; Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrum terminare, mihi in animo eſt. Quod uobis placere debet, milites, niſi fortè à uirtute maiorũ noſtrorum degenerauiſtis. Atq; maiores quidem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſticorum noſtrorum malorum, non ſuarum uirium fiducia, non ulciſcemur? non ad officium reuocabimus? Niſi fortè ubertas ſoli illius admiranda, hominum ingens opulentia, & ex rerũ copia ortus luxus atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrẽt, milites. Ac ego, nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere, iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpem luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuerſi: duceret quò uellet, bono omine: ſe impigrè ſecuturos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnam pecuniæ uim inter milites, ut quenq; ſuperioribus bellis meritũ eſſe nouerat, aut uſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus, inſtructa acie triplici, Ruſsiam ingreditur: propterea quòd credebat, hoſtes mox ad prælij dimicationem uenturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Viſſeslaus dux, cum non contemnendia Ruſſorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs, uerùm explorata noſtrorum multitudine atq; apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga contendit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepidare tota Ruſsia, Kiouienſes deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant, ut parcat ciuibus atq; patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Viſſeslaum Poloſco ſeſe continenteni, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminem præterea ipſi aduerſatur. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret: Polonis patriam, utcunq; de ſe meritam, in ſeruitutem atq; prædam ne daret. Cogitaret, quàm male olim Stopolco ſucceſsiſſet, quòd exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleslai ſententia nihil aliud quàm periculum ſe facturum eſſe, quàm uerè illa de Kiouienſibus dicerentur, quaq; B ij uoluntate in ſe eſſent, reſpondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Meſcislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, authores ſeditionis paterniq; exilij ſeptuaginta comprehenſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslai regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen eò, pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimum milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecũda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Viſſeslaum miſit. Atq; is fuga elapſo Viſſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt: filiumq; Meſcislaum, & non multo pòſt eo mortuo, alterum Suentopelcum, ſiue, ut Ruſsi habent, Stopolcum Michaelem, cum præſidio ibi reliquit: ipſe cũ Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cum delectis æſtatem atq; hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenuſtate, teneritudine, & lepôre admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerſo exercitui per omne id tempus alimenta & ueſtes: inſuper & regem perquàm honorificè, & exercitum pro meritis remuneratus eſt. Exacta hyeme, maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmialienſem tractum, iniuria ne prouocatus, an quòd ea paterna eſſet uxoris ſuæ hæreditas, an uerò ſola proferendi regni cupiditate ductus, nõ cõſtat. Ac minoribus quidẽ oppidis, quę erãt in itinere, primo aduentu potitus eſt: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidẽ latere, quà ipſe ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis mõtibus, haud ita longè à Tibiſci fõtibus oritur, ab reliquis uero, foſsis & aggeribus munita erat, & à magna pręterea multitudine hominũ urbanorũ ſimul & agreſtiũ, atq; nobiliũ, qui ex agris eò ſe cũ familijs & facultatibus ſuis receperant, defendebatur. Ad hęc, ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita, & ualidis mœnibus turribusq; expugnatu, ut illa ferebant tẽpora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuiũ, nequicquam prohibentibus Ruſsis, uado ſatis alto tranſiſſet, oppidum ſumma ui oppugnat. Nec ſegnius defendunt Ruſsi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, noſtros oppugnationi intentos adoriuntur: ſed reprimuntur magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Poſtremò uim noſtrorum diutius ſuſtinere ſe poſ-

Ruſsiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Viſſeslai fuga.

Ruſſorũ ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

Kiouiæ deditio.

Poloſcũ redactum in poteſtatem.

Kiouienſes illecebræ.

Fœminarũ uenuſtas.

Præmislienſe bellum.

Præmisliæ ſitus.

Sanus fluuius.

Præmislien se oppidum in prædam datum. *Arx obsessa.*

se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omnium copia diuitijsq; refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captum in prædam dat militibus. Arcem, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neque contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperãs fame sitiq; breui se eã sedẽdo in potestatẽ suã redactũrũ esse: equites peditesq; quoquouersus pabulatũ dimittit, commeatũ quamplurimũ in castra cõportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, néue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionẽ sustinebãt: donec fame sitiq; enectis iumẽtis, & peste in homines grassante, deditionẽ extremo æstatis tẽpore fecerũt, uitã & quę singuli uno onere secũ efferre possent pacti.

Præmisliensis arcis deditio.

Rex arcẽ deditã quantũ potest reficit & adornat, in eaq; hyemẽ sequentẽ cõmoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato 1069. Eo tempore, cũ Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno camerę ruina in uilla quadã afflictus, paulo pôst obiuisset, Solomon Andreę filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariã ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lãpertus Belę filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorũ suorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: & Cracouiam rectã contẽdentes, à Vuladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, rege tunc apud Præmisliam cum exercitu morã trahente. Cũq; hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illic ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum ac deinde cum consilio castrensi consultare, quid faceret: propinquos ne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consiliũ quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domandamq;, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumq; auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iam maturescerẽt segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus. Solomon, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonum (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atque fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde inter eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant: ipsi tertia, ducumq; nomine contenti sint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuertens autem is Præmisliam, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum à fratribus prætextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaque æstate quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerũ propter fertilitatem agri abundans, & oppidis castellisq; frequens: quæ pleraq; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces tres præcipuæ Luscum, Vuladimiria, & Chelma, è materia quidem limoq;, ut pleræq; omnes illarũ regionum, constructæ, sed bene munitæ, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas esse: uerùm relinquere post se hostem integrum, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremùm freti benignitate regis, pacti que liberum cum rebus suis discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm ad regem legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, obsides dedit, pacem impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: obuiam sese ipsi offert Vusseuolo-

1069 añ. *Belæ regis Vng. interitus.* *Solomon reductus in Vngariam.* *Belæ filiorũ fuga in Poloniam.* *Vngarica expeditio.* *Solomõ rex in tutũ se recipit.* *Pax inter Solomonem & Belæ filios.* *Solomon regnat in Vngaria.* *Russicũ bellum instauratum.* *Volynia in potestatem Boleslai uenit.* *Luscum obsessum ac deditum.* *Igorus dux regi se dedit* *1074.*

A Vuſſeuolodus cum ualido exercitu, è ſuis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius ſibi adiunxerat: & ij qui Luſci, Vuladimiriæ & Chelmæ in præſidijs fuerant, dimiſsi, ad eum ferè ſeſe receperant, eoq; inuitū multa ſuadendo & orando impulerant, ut prælio cū noſtris de ſumma rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies contrà inſtruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius belli occaſionem, ab hoſte præter ſpem ſibi oblatam, elabi è manibus ne ſinerent: & extremum illum eius conatum deſperatione magis, quàm ſpe uincendi ſuſceptum, fortiter retunderent: eundem eſſe, qui prius ad manus ueni re nunquam auſus eſſet: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapſi, uel deditione facta dimiſsi à ſe eſſent. Si ipſi uiri eſſe pergerent, penitus debellatum iri ea uictoria: nec niſi præmia belli, & ea quidem ampliſsima, ipſis reliqua fore. Quòd ſi quid eos paululum falleret, cogitarent in hoſtico ſe eſſe: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquiſſent, ut ſunt Ruſſorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, ſed ſua uirtute atq; fortitudine ſuperiores uictorias adepti eſſe uiderentur. His dictis, & clamore crepituque armorum alacritatem ſignificante uniuerſo exercitu, canere ſigna iubet. Cohortatur & Vuſſeuolodus ſuos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate deniq; dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, ſi uiciſſent: uel ſi quod abſit, uicti eſſent, duram ſeruitutem, ſummamq; miſeriam expectarent. Congrediuntur infeſtis armis & animis inſtructæ acies: incaleſcit pugna, & magis quiſq; ut hoſtem feriat, quàm ut ictum ipſe declinet, dat operam. Adſunt ubique ſuis duces. Iamque premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu hoſtium clamore, fugere noſtros uociferantium, magis etiam cōſternati: cū Boleslaus laborantibus ſubſidium ſubmiſit: & non modò pugnā reſtituit, uerùm etiam hoſtilē aciē perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Ruſsi: Vuſſeuolodus, ubi aliquandiu ſuos nec quicquam reuocauit, in fugam ſe & ipſe coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen, uictoria noſtris obtigit. Multi nanq; ſaucij in caſtra relati, mille propemodum deſiderati ſunt, Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu ad Kiouiam contendit: quā

Vuſſeuolodus dux.

Oratio regis ad milites.

Ruſſorū leuitas.

Prælium.

Victoria Boleslai de Ruſsis.

Kiouia oppugnata.

B cum primo impetu capere non potuiſſet opportuno loco caſtra metatus, oppugnauit urbem iterum atq; iterum: ſed nullo operæprecio, imò uerò non minimo ſuo detrimento. Nam etſi locus neq; ſitu, neq; opere admodum munitus erat, ſed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs, qui è prælio dudum fuga elapſi eò ſe receperant, defendebatur: nec à uiris modò, ſed à mulieribus etiam atq; pueris noſtri, mœnia ſubeuntes è ſuperiori loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omiſſa igitur oppugnatione, obſidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere ſtatuit: diſpoſitisque in omnes partes cuſtodijs, cōmeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facile fuit, longum proſpectum quoquouerſus præbente ſubiecta urbi planicie. Nec multo pòſt anguſtiore annona uti cœpere obſeſsi: ueritiq; ne extrema pati cogerentur, & ad extremùm in poteſtatem hoſtium uenirent, culpam & neceſsitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectam, gladium uiprauit, quod proauum item ſuum feciſſe acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus eſt. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipſi accumularunt. Ea rex pleraque omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiuſque diſtribuit. Pacata Ruſsia, uectigalia non ſolum pecuniæ, ſed & omnium rerum ad uictum cultumque corporis pertinentium, inſtituit. Izaslaum ſummæ rerum præpoſuit. Is porrò filios ſuos, Stopolcum quidem Polocenſibus & Nouogrodenſibus, Vuladimirum Smolenſcijs, Iaropolcum uerò Viſſegradenſibus præfecit. Rex quo magis imperium ſuum in Ruſsia ſtabiliret, & quo diutius notis iam ſibi antea Kiouiæ delitijs atque uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi manſit. Ibi robur noſtrorum hominum illecebris opulentæ, luxurioſæ, & Græcorum cōmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, diſciplina militaris licentia diſſoluta, & ille uictor multarū gentiū exercitus, deuictæ urbis laſciuia, libidinibus & flagitijs uictus eſt, ita ut ei uinci magis propemodū, quàm uincere expediuerit. Et enim plurimorum maximorumq; malorum, quæ Poloniam poſtea implicarunt, hæc uictoria cauſa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine, quamuis fœda, & ſibi inuſitata prius, abſtinēt, compluriū

Kiouia deditur Boleslao

Moderatio Boleslai.

Ruſsia Polonis uectigalis facta.

Deliciæ uincere uictorē

Polonorum corruptela.

uxores &

uxores & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam e- A
nim septimum fortè annum in Russia & Vngaria militantes domibus aberant) tum aut libidinib. eorũ quę crebris nuncijs ad ipsas perferebãtur, & iniurijs iritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blanditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atque permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margarita Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuens, grassente passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinensis, uno à Prossouia milliario, cum duabus sororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi, ad quos illa pertinebant, & indignari, commeatumq; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regem, uel superius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere: deinde plures paucorũ exemplũ secuti, ipsi quoq; discesserũt, ita ut pauci cum rege remanerent. Raptim is quoque cum reliquis consequitur, ueritus, ne Russi mutatis animis, despectaq; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, conceptam animo in desertores iram in apertum profert. A' quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum cõfiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpę affines esse uidebantur, quibusq; misericordia & indulgentia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim & abiectis infantibus, quos è stupris & adulterijs enixæ erant, catulos ad ubera earũ admouisse dicitur. Ad hæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat: ius non dicebat, nec iniurias tenuiorum uindicabat, impeditus consuetis uoluptatibus, fœdisq; & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Christina nobili fœmina, à Mecislao marito abducta, palàm per adulterium abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prussorum, quam uocant, familia, cognomento Sciepanouius, qui Lamperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blandè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finẽ statuat, ne quod grande malum sibi suisq; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per B
se maxima, longè tamen maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoque quæ in alijs leuia sint, in eo, qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahant. Quo sublimior sit, & fortunatior, hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq; beneficentiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de summo gradu in imum deturbaretur, neu deniq; falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternisq; cruciatibus commutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioq; inflammatus, conuitijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere, quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæq; libertatem comprimeret: neq; tamen quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum esset crimini aut reprehensioni, comperiebat. Emerat fortè ante triennium Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite. Atq; is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus, propter perpetuum bellum & iustitium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi ecclesiæq; suæ, cui pagum illum adiungebat, cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocent: auxilium suum ipsis pollicetur. Illi tum autoritate regis, tum insperati compendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocant, in pratis inter Soleciam, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emisse se pagum, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionem subterfugerent, ibi Stanislaus non tam pagi retinendi, quàm criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atq; cogitationes fidemq; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deique ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata, detectum Petrici putre cadauer,

Margaritæ Zambociæ pudicitia

Boleslai receptus è Russia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiensis episcopi officium & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

A uer, pedo, quo utuntur episcopi, tangit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & Filij & Spiritus sancti iubet. Nec mora, attolit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regiũ sistitur. Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & precium omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocenti & sancto episcopo negocium facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. A' tribunali discedens, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestemque malle, à qua non longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactæ uitæ suæ maculas eluere adhuc deberet, ipso petente sibi remitteretur. His dictis, & annuente postulatis eius episcopo, sepulchrum subiens, animam iterum exhalauit. Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterum atq; iterum monitus, & acrius obiurgatus ab eodem Stanislao, adhibitis etiam secundum præceptum *CHRISTI* grauibus aliquot uiris, furere, cædemq; minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi non resipiscere regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quo ille detestatione & conuitio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mentem reuocaretur. Ipse ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis sacerdotibus commeabat. Quod ubi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus asseclis & satellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris operantem ad destinatam necem ab ipsis altaribus abstrahant. Qui introgressi erant, subito & insolito fulgore perculsi, supini cadunt: inde manibus pedibusq; reptantes sese proripiunt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templum irrumpit, lethalique ictu sacrosancti episcopi uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximũ aspergeret. Ibi satellites cohortati sese mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerentes furori regio: & in subiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum disijciunt. Dies quo B hæc patrata sunt, fuit octauus Maij, anno Christi millesimo septuagesimo nono, cum Stanislaus uix triennium episcopus fuisset. Rege cum sceleratis satellitibus post perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilæ inusitatæ magnitudinis apparuisse feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq; sanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam sacerdotes, resumptis animis, membra disiecta collegerunt, & suo ordine composuerunt, quæ e uestigiò mirandum in modum coaluisse dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæsus est, in urna uenerabundi condiderunt: quod decimo pòst anno in arcem Cracouiensem illatum, in medio basilicæ reconditum est. Quin & lucernæ permultæ in aere supra eum locum, ubi disiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cædem consecuta est, ardere à nonnullis uisæ esse memorantur. Fertur etiam pijs quibusdam hominibus diuinitùs reuelatum esse, regnum Polonum insequenti tempore in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuisset: itaq; per multum tempus mansurum. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ sacris, interdixit: Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterũ quoq;, ne quem episcopi regem iniussu suo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò socij sceleris regi fuissent, eos simul & posteros eorum usq; ad quartam propaginem, à sacerdotij & omnium magistratuum ecclesiasticorum functionib. & emolumentis alienos esse iussit. Erant autem ij satellites equestribus & honestis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Druzinij, & Iastrembecij. Nihilominus tamen annum & amplius Boleslaus postea regnauit, sed inuisus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita ut iam Russorum principes ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Conspirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conspiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Miescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorifice acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm exagitan-

Petricus mortuus à Stanislao resuscitatus.
Purgatoriũ.
Rex diris deuotus ab episcopo.
Interdictio rum ratio.
Stanislai cædes.
1079 an.
Aquilæ defendũt corpus sanctũ.
Corpus dissectum ac disiectum coaluit.
Polonici regni dissectio.
Poloniæ sacris et regio nomine interdictum à Pont. max.
Interfectores qua pœna affecti.
Boleslai fuga.
Ladislaus rex Vngar.

Boleslai interitus. 1081 ann.

exagitante eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christum natum millesimo octogesimoprimo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias syluas delatum esse, canibus consequentibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Alij uerò memoriæ prodiderunt, eum clàm omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam peruenisse, ibiq; latentem quis'nam esset, post multos labores in coquinæ ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Comperit uerò ante aliquot annos iuuenis elegans & eruditus, amicissimus meus, Valentinus Cusborius: qui se cum uiro omni laude cumulatissimo Stanislao Hosio Varmiensi episcopo, nondum Cardinali, Romam proficiscentem, uidisse ait

Ossia monasterium.

in Ossia monasterio Carinthię, sesquimiliario distante ab oppido Feltkirchen, monumentum lapideum in cœmeterio positum, cui equus sella constratus, pulchrè insculptus est, cum hac inscriptione: Rex Boleslaus Poloniæ, occisor S. Stanislai episcopi Cracouiensis.

Mogilnense monasterium.

Construxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnense monasterium, in eoque Benedictinos collocauit.

Boleslaus audax & liberalis.

Audacis & liberalis cognomentum uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum sextumdecimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirantem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est.

Libidinē ,, & iracū ,, diam doe ,, mare difficile.

Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius, quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare.

Lamp. Saffnaburgens. error.

Mirari satis nequeo, à Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tempora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi 1077, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusque regnum iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regē sit consecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regem cum habuisset, & quidem Ottonis Rufi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, non modò tunc, sed unquam omnino habuisse, ipsa rei euidentia falsum esse conuincitur. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus: Quintum à sublato regno auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Quintus.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

Russi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Russi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto exercitu, subiectos Polonis agros, duce Basilio Rostislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladislaum Boleslai fratrem, quem

Vuladislaus Hermannus dictus.

Hermannum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus &

Vuladislaus regem se dici noluit.

coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq; repetiturum existimaret. Principis uerò & hæ-

Hæres regni Polonorum.

redis regni Polonici nomen sibi sumpsit: uir prudens, & uirtute prēditus, ad quietem autem & ocium, quàm ad bellum, propensior, & humanitatis atque religionis amantior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexte-

A gna dexteritate pacauit, latrocinijsq; purgauit. Ad Pontificem maximum de tollendo interdicto, quo Polonia uniuersa, ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, Lampertum, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorem deinde Vuladislaus duxit de amplissimi consilij sententia, Iuditham Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Miesconem siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius misertus: aut ueritus fortasse, nequando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnum repeteret. Nam pater eius iam perierat, uel perijsse duntaxat credebatur. Reuersum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute, & comitate sua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, postea quàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditumque est vulgo, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo, si nõ iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa, Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. Affirmatq; idem Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnensi monasterio confirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miecislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regem suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cum Russis & Cunis, quos nostri Polovucios uocant, conspirasse contra se dicerentur. Cumque eos insigni & cruento prælio profligasset, Cracouiam urbem tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditio-

B nem adegisse: deinde deditione facta, ius omne cum urbe Polonis restituisse, admonitis, ne deinceps amicitiam cum Vngaris pridem constitutam uiolarent. Hæc an uera sint, nescio. Nostri quidem, eius belli nusquam meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniam fecit, credibile est, Miecislai reducendi causa, quamuis nullam eius illi faciant mentionem, eam esse susceptam, lætioreq; Polonorum euentu confectam, Miecislao cum patruo ęquis conditionibus reconciliato. Nam cum Rusis & Cunis non uideo quid commune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerent. Rusi quidem post exactum regno Boleslaum, hostiliter etiam uexarunt Poloniam: & ipsi uerò uehementer per illa ipsa tempora ab ipsis Polovucijs diuexabantur, ut ex ipsorum annalibus apparet. Nec facilè crediderim, Vuladislaum nouum principem, nondum bene constitutis domi rebus suis, externo & non necessario bello sese implicasse. Neq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiam Martis aleam cum Polonis subijsset, ac tam diuturnæ obsidionis laborem hausisset, si culpam omnem uictis & obsessis remissurus, captamq; urbem hostibus liberam omnino & iure optimo condonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam aũt Vuladislaus princeps habebat liberos, cum Miecislaus hic mortuus est: Sbigneum nothum, ante initum principatum è concubina susceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha uxore, cũ aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quemadmodum creditum est, in gratiam sancti abbatis Ægidij datum. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorem in modum angerentur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precib. ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis, de prole Deũ assiduò fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiensi, uiro in eandem sententiam adducto, mittit oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasterium diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati prętererea & monachis nõ contemnenda dant munera, principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quid'ue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu gratiosi serui sui Ægidij, masculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tanto studio petitum esset. Dimittuntur

Interdicti relaxatio.

Lampertus episcopus Cracouiens.

Vxor Vuladislai principis.

Miesco Boleslai filius extinctus.

Bonfinius.

Cuni seu Hunni Polovucij.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuũ Ægidiũ impetratus.

Ægidij abbatis sepulchrum.

Iudithæ mors.

cum ſpe certa oratores: reuerſi reperiunt Iuditham grauidam: quę poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleſlao nomen inditum eſt. Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum clauſit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundumque muliebrem penè omnem in uſus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita eſt, & à marito impetrauit, ut Croppenſem ſiue Pabianicenſem comitatum collegio ſacerdotum Cracouienſis baſilicæ, Lagouienſe territorium Cruſuicienſi ſeu Vuladislauienſi epiſcopo, Xanſnicenſia uerò bona Tinecenſi monaſterio ſempiterno iure donaret. Non multo pòſt etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, ſenex uita defuncta eſt. Duxit deinde alteram uxorem Vuladislaus, ſuaſu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam, Henrici quarti Imperatoris ſororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honeſtè & honorificè poſt mortem uiri à Ladislao rege ſancto pioque habitam: ex eaque tres filias ſuſcepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuiſſet liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſententia in Agmondenſi monaſterio, poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe memorat. Per hæc tempora Ruſsi, cognita Mieſconis & uxoris eius morte, non babuere ſatis, uexare ea, quæ erant Polonicæ ditionis: ſed in libertatem ſeſe rurſus aſſeruere. munitiones, quæ Polonorum præſidijs tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obſidione ac deſperatione nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem facere coactis. Defecere & Pomerani & Pruſsi. Niſi fortè Pruſſos bic noſtrates ſcriptores citeriores Pomeranos, qui longè poſt in Pruſsia cenſeri ceperunt, appellant. Pomeranorum quidem appellatione etiam Caſſubios complectuntur. Hos igitur Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Ruſsis, bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt, arceſque & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defuere Pomerani: ſed cum Pruſsis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoſte manus conſerere: habebat eum bonorem Virgini matri, cuius aſſumptionem dies ille anniuerſaria celebritate repræſentabat. Verùm laceſsitus, & iuſta penè neceſsitate adductus, eduxit ſuos in aciem. Atrox prælium in magnam diei partem, utriſque dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe inuicem, inſtare cedentibus. Nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos noſtri ira elati longius perſequuntur, magnamque in fugientibus ſtragem faciunt: qua fuſi fractique, principis poteſtati & clementiæ ſeſe ſuaque omnia permiſerunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & ſupplicibus: arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi anſam dare poſſent, in poteſtatem ſuam redactas, partim præſidijs firmauit, partim demolitus eſt. Nec diu quieuere Pruſsi & Pomerani: ſed præfectis à Vuladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellant iterum. Quam rebellionem Vuladislaus ut primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines eorum peruenit. Quos ubi munitionibus ſeſe tuentes, aut in ſyluas atq; paludes abditos, pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatiuo Cracouienſi, & magiſtro militiæ, hoſtiles terras crudelem in módum uaſtauit ac depopulatus eſt. Reuertenti, apud Drenum, nunciatur, hoſtes ſubſequi, nec longius quinque milliarijs abeſſe. Statuerant enim ij noſtros nec opinantes, animaduerſa ac deſpecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate ſeſe, undique conuolantes, collegerant. Debilitabat principis animum, hoſtium multitudo: ſed cedere non tam iuſtis hoſtibus, quàm fugitiuis & rebellibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebant: Barbarorum rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium bæſuram, & Poloniæ uicisſim infeſta arma faceſq; illaturam. Dictis in conſilio caſtrenſi ſententijs, uicit ea quæ cenſebat, „ occumbendum potius honeſtè, ſi ita ſors ferat, quàm per ſummam turpitudinem „ concedendam eſſe ultro ſæpius à ſe uictis uictoriam. Itaque conuerſis ſignis pugnam flagitant. Vbi in conſpectum uentum eſt, magna uociferatione, magnoq; impetu noſtri in hoſtem feruntur. Concurritur utrinque infeſtis, & obſtinatis ad uincendum aut moriendum animis. Noſtri peritia rei militaris hoſtium uim ſuſtinebant: illi contrà abundante multitudine, integros in ſauciotum ac defatigatotum locum ſubmittebant. Pugnatum eſt à mane uſque ad ueſperam, neutrò inclinante uictoria: niſi quod nocte prælium dirimente, aduerſarij pro uictis, nemine perſequente, diſceſſere. Tantus autem crat ardor utrinque in militibus, ut perpauci uiui caperentur,

sed omnes

Marginalia: *Pabianicēſ. comitatum eccleſiæ Cracouienſi donatur.* *Lagouienſe territorium Vuladislauienſi.* *Xanſnice Tinecenſi monaſterio.* *Dobrogneua mortua.* *Vuladislai uxor altera.* *Ladislaus rex Vngar. ſanctus.* *Ruſsi in libertatē ſeſe aſſeruere.* *Pomeranicū & Pruſsicū bellum.* *Pomerani & Pruſsi uicti, uictori Polono ſeſe ſubdunt.* *Pomeranorū & Pruſſorum rebellio.* *Pomeranicum bellum alterum.* *Drenū arx.* *Prælium anceps.*

A

B

A sed omnes aduersis pectoribus vulnera mortemq; exciperent. Dies, quo hęc acta sunt, fuit pridie eius diei Dominici, qui Christianis Palmatum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant nostri, quid porrò faciant: instent'ne perculsis & perterritis, nec ullum dent respirandi & colligendi sese spacium: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi sese prius exonerent, & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, commodiore anni tempore, maiore ui hostem adoriantur: neq; pauci multos in solo ipsorum inuadentes, sæpius fortunam periclitentur. Huic sententiæ facile omnes assensi sunt: & mouebat illud quoq; plurimos, quòd sacrum Paschæ tempus pro foribus aderat, quo Christianos impensius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo pòst recreatis ab illa intempestiua expeditione iumentis, auctisque tum domestico, tum externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniam ingressus, hostem quęrit: quo nusquam in apertū prodeunte, uastat iterum agros pagosq; & oppida quàm acerbissimè. Deinde Naclum arcem in primis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere non potuisset, eo quòd ualido teneretur præsidio, operibus circumuallare instituit, ut obsessorum eruptiones reprimeret. Vbi res mira accidit. Nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uisebantur ab excubitoribus nostris quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad statiua nostrorum adequitantes & incursantes: quas nostri exciti, raptimq; correptis armis, satis habebant à fossis castrorum propellere, ueriti nocturnas insidias. Cum id sæpius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquā in apertum certamen prodire hostes: itaq; nocte quadam, cum iidē hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugientesq; casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorum exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atq; tuguria militum stramine arundineq; contecta iniiciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundente, paucis, qui in castris manserant defendentibus, facilè opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt, propterea quòd solenne omnibus B Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto, nostri, quod hyems, quæ citius & asperius regiones illas affligit, iam instabat, tuguriaq; amiserant, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. Insequenti æstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regionesq; eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neq; sexui neq; ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fractiq; malis hostes, publico consilio deditionem fecerunt, & misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat: authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cęteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare ubi iubet. Ita perdomiti Prussi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatū, ita citò, neq; graui admodum exitu consopitum est. Vuratislaum Boemorum principem Henricus quartus imperator de consilij sententia Maguntię regem appellauerat, anno post Christum natum 1087: eiq; & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterq; ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrem regnū susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiēs exulabat, reuocatus successerat. Neq; is tamen, ac neq; Conradus, neq; succedentium pòst principum quisquam, usq; ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prędislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequendi imaginarii illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis, siue prędæ cupiditate, Poloniæ fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnemq; eam oram, quę ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradecio, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum vult Ioannes Dlugossus, usque ad Odram amnem pertinet, copiosam diuturna pace & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat.

In Pomeraniā expeditio tertia Vuladislai.

Nakel. Naclum arx obsessa.

Spectra nocturna.

Castra Polonorum incensa.

Ieiunium Quadragesimæ temeratum.

Obsidio Nacli relicta.

In Pomeraniam quarta expeditio.

Pomeranorū & Prussorū deditio.

Boemicum bellum.

Boemiæ rex Vuratislaus primus.

1087 añ.

Conradus dux Boem.

Prædislaus dux.

Prædislaus Poloniam infestauit.

Odra fl.

1094 an. *Morauia Boemiæ rursus uncta.* *Secechus pal. Cracouiensis.* *Boleslai pueri indoles generosa.*

Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tempus commodè bellum gerere non poterat, proximè consecuta æstate, qui fuit annus à Christo nato 1094, exercitum in Morauiam, Conradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit: eique Secechum palatinum Cracouiensem, præstantem in re militari uirum, præficit. Ipse enim aduersa ualetudine, & pedum dolore proficisci ad eam expeditionem prohibebatur: nec tamen uolebat institutum bellum differre. Mandata cum dabat Secechо proficiscenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tūc agens annum, attentoque animo omnia hauriebat: & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardescebat. Neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua pátris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, osculis & blanditijs eum exorat, ut cum Secechо ad id bellum mittatur. Secechо pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, uersari inter ordines, omnibus arridere, æstum imbremque pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Secechо obequitare, aliaque multa præter ætatem facere, ferreque: ita ut indoles illa, studiumque pueri, futuram eius magnitudinem non obscurè portenderet. Vastata igni ferroq; aliquò usq; Morauia, & paucis hostium turmis, quæ sese nostris tulerant obuias, aliquot prælijs profligatis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaum illa tam acri Prædislai in ditionem suam inuasione consternatum, statim auertendi belli causa oratores ad eum tributo duorum annorum misisse, deincepsq; perpetuò se & posteros suos Boemorum principibus uectigales fore promisisse, atq; ita pacem impetrasse. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire studium est. Nec tamen memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impositum: quod quasi debitum etiam superiori anno, dependisse eum scribit. Reuertente è Morauia Secechо & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamen à bello feriati sunt. Nam cum arcem Medireciam à Pomeranis siue Cassubijs quibusdam priuato consilio interceptam esse, ex eaq; latrocinia in subiectas oras, & quicunq; eà iter facerent, exerceri nunciatum esset, difficulter quidem, sed tamen impetrat rursus à patre Boleslaus, ut sibi cum exercitu ad recuperandā Medireciam, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerum, & administratio belli, ipseq; adeò tirunculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq; committitur. Nec mora, operibus à castris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset, mutilassetq;, cæteri diffisi rebus suis, & liberam cum singulis equis & sarcinis abitionem pacti, arcē dediderunt. Recepta & refecta arce, dimissoq; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vuladislaum ouantes reuertuntur. Fœlix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur. Sed fortuna, quę nihil ex omni parte beatum, nihilq; stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo suo merito: magnamq; potentiam sibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu respub. omnis & princeps ipse pendēre uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat: maius ipse sibi in dies odium, intolerabili fastu suo, & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarum aduersus Secechum, & ipsum adeò Vuladislaum, (quòd tantum is Secechо indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptum exatiare, damnaq; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit, nempe ut armis patriam repetant. Auxilia pollicetur: ducem quoq; fatis, ut uidebatur, opportunum ad eam rē ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutum, propter nouercale odium, & ueritus ne quid is postea negocij Boleslao, quem posterius ex iusta uxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret, in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorum & uolun-

Pomeranica siue Cassubica expeditio. *Miezirzecz.* *Medirecia recepta.* *Secechi Palatini potētia & acerbitas, occasio rerū nouandarum.* *Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.* *Sbigneus nothus principis filius monachus.* *Sbigneus dux exulū.* *Exules Polonia repetūt.*

A & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturã Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium póstulantes. Nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitisśimo: parentum, coniugum, liberorum, tectorũ ac domorũ suarũ ipsius deniq; patriæ aspectu iucũdisśimo diutius carere nõ posse: unde nõ ob aliquod scelus suum, neq; iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotentẽ superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnũ, multo præstantiorẽ digniorem'q; Sececho uirũ, scire se tamẽ haud penitus expertẽ esse illius iniuriæ. Ne pateretur se in exilio cõsenescere: ne'ue ipse deterioris dominatũ ferret, suaq; patientia aleret. Miseraretur uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi opa suasu'q; ab oculis patris auulsus, & in monasteriũ, quasi in carcerem quendã ærumnosum, retrusus esset. Cauendũ esse, ne homo ambitiosus eadẽ audacia alterum quoq; principis filium circũueniat, dominatũ'q; Poloniæ, non expectata etiã Vuladislai morte, inuadat. Frangẽdis Secechi conatibus atq; potẽtiæ neminẽ aptiorẽ fore, quàm principis filiũ, iuuenẽ magni animi consilijq;, & Sececho infensum. Eum igitur Magnus necessario illo ipsius tẽpore beneficio suo sibi deuinciret, per quem eum locum adipisci posset, quẽ tunc Secechus obtineret. Quieturos se cum illo esse Vuratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationem à benigno & clementi principe impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, aliquantum permotus Magnus, tamen ne quid imprudens contra fidem & officium suum faceret, conuentu Vuratislauiensis territorij ciuitasq; celeriter conuocato, rogat ea de re sentẽtias. Exosum erat uulgo Secechi nomen: miserebãtur exulum gentilium pleriq;, & necessariorũ suorum: miserebãtur Sbignei: audierant magna esse principem erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offensuros, ab illo autem paruam uel nullam gratiam ituros. Tum autem uerebantur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de conuentus sententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omniaque ad uictum abundè ipsi suppeditat. B Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata essent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauienses suis uerbis castigent, fideiq; & officij admoneant, eoq; prętextu ociosè & accuratè rem omnem & consilia exulum cognoscant. Responsum est à Vuratislauiensibus, se non hostem, sed filium principis recepisse: putasseq; gratum id fore principi, à cuius fide non recesśissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. De exulibus autem orare ut optimus princeps, calamitosos homines clementia sua, reditu'q; in patriam dignaretur, ne'ue desperatione salutis ad duriora cõsilia capessenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur posse, quam ipse sibi sumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominẽ, qui dominatum omnem ad se transtulisset, pergat offendere. Hæc misśi, principi referunt. His addunt, parum se abfuisse, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellet. Nõ cessandũ sibi ratus Vuladislaus, neq; patientia sua cõfirmãdũ uires & auda exulũ, raptim quãtas potest copias cogit: cũ ijs ipse, quãuis infirmus, proficiscitur. Nam Secechum quo minus mitteret, in causa illud fuit, quòd uerebatur ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteretur. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cũ Voislao quem puero custodem & curatorem, & quasi magistrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorũ, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo, ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patens oppidum & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterum Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pędagogũ absentẽ illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam contendit, frequens adhuc ea tempestate & copiosum oppidum. Eum igitur Vuladislaus, dies commoratus Vuratislauiæ, persecutus est: ueritus, ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouandas res procliuium, auxilijs sese cõfirmaret. Nec eũ fefellit opinio. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, ad eum confluxit: quorũ ille suasu atq; fiducia hosti.ẽ

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

Vuratislauiensis conuẽtus postulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pędagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrem & filium. Goplus lacus.

prorsus animum aduersus patrem induit. Venienti, cum septem aciebus instructis ad A marginem Copli lacus, qui Crusuiciam in insulæ modum ambit, occurrit. Nec mora expedit & Vuladislaus ordines: canunt utrinq; signa concurrunt infestæ acies. Acrius multo pugnabant ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se confererent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere, cædunt, cæduntur q;. Ad extremùm acrius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebant, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibiq; uel à persequentibus trucidantur, uel aquis mergũtur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iumentorum aliquandiu pòst apta non esset. E' Vuladislai exercitu non ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Oppidum quòd receptum ipsi præbuisset, militi in prædam concessum: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, solitudinem redactum est. Dimisit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneumq; in custodiam Vececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit. Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorũ precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit: filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit. Nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterq; post se principatum obtineret designauit. Cui rei dissensio ipsorum occasionem dedit. Nam quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani siue Cassubij, qui Marchiani nunc uocantur Santocum arcẽ penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormientes trucidare parebant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus strepitu atq; trepitatione excitis concisi sunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cũ dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta citò ad patrem reuerterũt. Hac igitur dissensione ipsorũ motus pater, ac ueritus, ne magis in dies inter eos odia filiscerent, certos principatus fines utriq; descripsit. Cæterùm interea dum Vula- B dislaus Sbigneum Crusuiciam persecutus erat, Prædislaus Boemorum dux, ad omnẽ occasionem, qua Polonis noceret, attentus, simul ut exulibus promissum præstaret, cũ tumultuaria suorũ manu raptim in eã orã, quæ ad Nyssam fluuiũ est, prædabundus excursionẽ fecit: Bardũ arcẽ defensorib. uacuã, ut in pace, nullo negocio cepit, & exussit. Aliã ipse in rupe quadã eminẽti & undiq; prærupta, loco opportuno celeriter cõstruxit, & Cameneciã appellauit: relictoq; ibi aliquãto præsidio, cũ reliquis copijs domum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Boemũ cõparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita manu quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi propulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille in commodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit apud suos, qui Boemis & Morauis erant finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Boemos referunt. Ibi rumor à paucis (ex inuidia ne uel odio cõfictus, an ex uero timore ortus, nescio) mox tota peruasit castra: unoquoq;, ut fit, addente aliquid ijs, quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Boemorum à Sececho sparsam esse, ut conflato adolescentis temeritate bello periculo ipsum obijceret, aut à patre duntaxat sesungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, omniaq; ad inuadendũ principatum, & ad exitium absentis Boleslai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens & factiosus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus necessitudine & affinitate sese implicauerat: cõplures propinquos & gẽtiles suos ad multos honorũ gradus euexerat: præfecturas regias plerasq; per suos, & per se ipse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & sublatus secũdis rebus, & nõnullis in rempub. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præsenti illo rerũ suarũ statu acquieturũ nõ esse: neq; æquo animo laturũ, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quam apud patrẽ: quos animaduerteret suo merito nõ optimè in se animis affectos esse. Augebat suspicionẽ & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionẽ illam comes non iuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaũ in immen-

Sbigneus captus. Crusuicia direpta. Sbigneus in gratiam receptus, & Boleslao exæquatus. Pomerani Santocũ adorti repelluntur. Dissidiũ Sbignei cũ Boleslao. Boemi Silesiam inuadunt. Nyssa fluuius. Bardũ captum & incensum. Camenecia arx in Silesia. Rumor falsus Boemicæ excursionis. Secechi inuidia. Secechi opes & ingenium.

A immēſum omnia ij, quorū animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, quiq; creſcere ipſi aliena inuidia uolebant, & qui impenſius Sbigneo fauebant, quorum fortaſsis illud erat commentum aduerſus Secechum. Et facilè ambitioſi adoleſcētis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignum eſſe facinus, ab uno ſic omnes ludificari. Non ferendū eſſe diutius impotentē eius dominatum, & intentas in capita principū ſuorū inſidias. Placet acciri Sbigneū, quē ſciebāt Sececho ob relegationē & cuſtodiā infenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcētes aduerſus Secechū, dato & accepto inuicem iureiurando: patrē aut exorandū ſibi eſſe ſtatuūt, aut terrore exercitus cogendū, ut Secechū à ſe, & ab adminiſtratione reipub. penitus amoueat. Vuratiſlauiā in primis in poteſtatē ſuam redigunt, propterea quòd Voiſlaū præfectū eius urbis cū Sececho ſentire credebāt. Ibi dum cætera comparant, uenientē fortè Voiſlaum, rerū omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & cauſam ſciſcitāti, proditio & inſidiæ obijciuntur. Purgare crimē cupiens, non auditur. Repulſus, ad Vuladiſlaum in Maſouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo pòſt adſunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs ſuis: haud longè à uico caſtra metantur: miſsis legatis, conſtantem fidem & pietatē ſuam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando aſſeuerant: inuidioſam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cū contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adſpirantem, atq; adeò graſſantem exaggerant: inſidias ſibi ab eo comparatas, & manifeſtè à ſe deprehenſas eſſe: orant, ne inultum ſcelus illud & læſam maieſtatem ſuam eſſe patiatur. Per omnia ſe patrem indulgentiſsimum debito honore & obſeruantia proſecuturos eſſe, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm ſalutem ſuam, dignitatemque ipſius minimè neglecturos, & ingratū atq; ſceleratum Secechum uel inuito patre perſecuturos. Idem ſecum ſentire uniuerſam Poloniam, paucis neceſſarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum'ne uni malefico, qui ſe incantamentis dementaſſet, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an unum illum Deo hominibusq; exoſum, à ſe & à ſuperbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant epiſcopi aliquot & proceres è uiciniorib us locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs perſuaſum eſt principi, ut filiorum
B poſtulata faceret potius, quàm uim & furorē multitudinis unà cum Sececho experiretur. Reſtitui poſtea Secechum in ſuum locum, & iuuenes ei reconciliari poſſe, ubi iræ eorum paulùm reſediſſent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturum ſe de Sececho, quod poſtulaſſent. Adeunt ipſi ad patrē adoleſcētes inermes, & læti euētu illo cō ſilij ſui: uenerabundi patrē ſalutāt, & ueniā cœpti ſui nō tam temerarij, quàm neceſſarij, ut ipſis uidebatur, ſupplices petūt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorū ruit. Secechus cōſpectū eorū declinās, diſceſsit ad arcē ſuā Secechouiā, foſsis atq; propugnaculis bene munitā. Id ubi adoleſcētes cognouerūt, ſtatuūt eū perſequi: neq; quieturi eſſe, niſi aut ſublato illo, aut è Polonia pulſo, uidebantur. Nō poterat id pati Vuladiſlaus. Itaq; nocte intēpeſta clàm traiecto nauigio Viſtula, tribus tantum miniſtris comitatus, ad Secechū contendit, præſentia ſua periculum à capite ipſius, quemadmodū credebat, depulſurus. Nec eū ſpes fefellit. Cognito nāq; patris cōſilio, adoleſcentes mutant conſiliū: partitiq; inter ſe copias, additiones à patre ſibi deſtinatas uterq; proficiſcūtur: arces primarias, eiectis Secechi partiū præfectis & cuſtodibus, in poteſtatē ſuā redacturi. Et Boleslaus quidē facilè, & nemine repugnāte, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibuſdā ſuę ditionis munitionib. potitus eſt. Sbigneus à Ploſco repulſus, Boleſlai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploſcum obſidetur. Interea Martino Gneſnēſi archiepiſcopo, ſene optimo, interueniēte & adnitēte, pax iterū inter patrem & filios, Secechi exilio ſancita eſt. Qui in Ruſsiam exulatum abijt, & quāuis longo pòſt tēpore placato Boleſlao ab auxilio redierit, nunquā tamen ad priſtinū dignitatis atq; potentiæ gradum peruenit. Arces quàs occuparat Boleslaus, patri reddidit. Interea pertæſi quietis Pomerani & Caſſubij, & cōmodam rerū nouandarū occaſionē ciuili Polonorū bello oblatam ſibi eſſe rati, Santocum arcem, noſtris ad reprimendos ipſorum motus ualde opportunam, per fraudem intercipere conati ſunt: ubi dolus non proceſsit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipſi arcem è regione illius quæ à noſtris defendebatur, magna celeritate excitarunt, unde noſtros commeatu & pabulatione prohiberent, & ipſi liberius in Poloniam incurſiones facerent. Quod

Conſpiratio contra Secechum.

Voiſlaus præfectura amotus.

Zarnouecia

Legatio filiorum ad patrē principem.

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petūt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vuladiſlaum.

Ploſcum obſeſſum à Sbigneo.

Secechus in exilium pellitur.

Pomerani à Boleſlao adoleſcentulo uicti.

Quod publico'ne consilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. A Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumq; abfuit, quin cum fugientibus simul irrumperet. Repressi, & qui dudum nostros obsidebant, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensaq; munitione sua, subobscuræ noctis silentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat. Fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucosq; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse superius memorauimus, ab eo donatus, magnisque præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et continuato die noctuq; itinere, summo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, amplisque spolijs, Ploscum ad intermissam missam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem omnesque perfudit. Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod specimen ediderant, baltheis militaribus à Vuladislao principe donati sunt. Insequenti anno B Russi ducibus Volodimiro Nouogrodensium, Dauide Olecho Pereaslauiensium, Volodoro Præmisliensium principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniæ fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè lateq; factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuentes cõsecutus, nocte intempesta, dum fessi potiq; dormiũt, sublato ad terrorẽ hostium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re subita trepitantes superare. Ad fugam spectabãt omnes, resistebat nemo: nec tamẽ fugæ consilium explicabant, ueriti, ne subducentibus aspectũ hostium tenebris, in insidias sese præcipitarent. Impeditos cędunt nostri: neq; captiui cessant, sed scissis ruptisq; uinculis obuios quosq; uel obtruncãt, uel ijsdem, quæ ipsi dudum gestarãt uinculis cõstringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero nostrorũ, strage fusi Russi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præsidio cum paucis effugêre. Sequenti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & angore cõfectus obijt, pridie Nonas Iunij, cũ uiginti regnasset annos, uixisset propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugossus, opinari nonnullos, qui ante se scripserint, eũ à Sbigneo filio dolo interemptũ esse. Solenni quidem pompa ab ambob. filijs, & magna procerũ atq; nobilitatis frequẽtia in basilica Plocensi sepultus est. Mortem uerò eius non eodẽ modo tulere filij. Nam Boleslaus quidẽ mœrori ac luctui totũ se dedit: Sbigneus uerò omnib. rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totũ sibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocensi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus. Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

Boleslaus in Boemiam profectus. *Camenecia arx in Silesia Polonis donata.* *Pomerani iterum profligati à Boleslao.* *Baltheo militari donatur Boleslaus.* *Russorum excursio in Poloniam.* *Russi superantur à Boleslao.* *1102 ann. Vuladislai principis mors.* *De thesauro controuersia fratrum.*

BOLESLAVS TERTIVS, COGNOMENto *Criuoustus.*

PErsolutis Vuladislao principi iustis, nihil eorum mutatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. Concessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atq; Cuiauiam, & Lenciciensem tractum: cætera ipse cũ summo imperio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam, hoc est,

Poloniæ diuisio.

hoc eſt, Poſnanienſem & Caliſsienſem tractum, Sbigneo adiungit, non admodũ ueriſimile eſt, Vuladislaum maiotem portionem, & ipſam Poloniæ totius uetuſtam metropolim Gneſnam, quę in maiore Polonia eſt, notho potius quàm legitimo filio attribuiſſe. Nec ſanè quicquã negocij Boleslao prius, quàm in ſuam poteſtatẽ paternum omnem principatum redegit, cum Pomeranis atq; Pruſsis, quod paulo pòſt exponemus, fuiſſet, ſi maior Polonia cum Cuiauia & Maſouia, quę orę populos illos à cætera Polonia diſiungunt, in Sbignei ſortã ceſsiſſet.

Boleslai mores.

Tanto autem patris deſiderio Boleslaus tenebatur, ut diu lachrymis & fletibus nõ tẽperaret: geſtabatq; de collo ſuſpenſam in pectus auteam laminam, in qua nomen & imago patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam eius ſibi refricaret: & quicquid uel faceret, uel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia, & exaudiente patre: ita ut ſumma in iuuene exiſteret modeſtia & uerecundia.

Boleslai uxor.

Exacto luctu annuo, ſuadente & orante ſenatu uxorem duxit Sbislauam. Suentopelci ſiue Stopolci Michaelis (ſic eum Ruſſorum annales uocant) Kiouienſium principis filiam: non ſine indulgentia tàmen Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eſſent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius ſoror germana eodem patre Volodimiro, ſed alia tamen matre orta, Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit.

Sbignei improbitas.

Eas nuptias Sbigneus non modò non cohoneſtauit, ſed penè defœdauit & interturbauit, ſi euentus conatui reſpondiſſet. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad uniuerſum principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium.

Boriuoius Boemorum dux.

Boriuoius Vuratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Boemis poſt Prædislaum fratrem, Vngara matre natum, ſuorumq; fraude occiſum, principatum tenebat. Ad eũ ſe contulit Sbigneus: perſuaſit precibus & pecunia, ut ſub nuptiarũ tempus in Boleslai ditionem inuaderet.

Grez.

Boemorum contra Polonos expeditio.

Ad Grezam arcem iam Boemi peruenerant, cum ſubitò murmure & fremitu caſtra cõplentur, ad iniuſtũ ſe bellũ cõtra cognatos & cõfœderatos duci: minimè neceſſaria expeditione, nec minorib. propemodũ, q̃ in quos eant, Polonos, incommodis, ſe ab auaro principe ſuo confici. Boriuoius ubi uidet, alienos eſſe ab illo bello Boemorũ ſuorũ animos, reduxit exercitũ. Ita conatus ille primus, ſumptusq; Sbignei tũ incaſſum cecidit, niſi quòd in ſequentẽ annũ bellũ tamen conflatũ eſt.

Poloni infeſtant Morauiam.

Nã Boleslaus incurſione illa Boemorũ ſuperiori anno facta prouocatus, primo uere coegit exercitũ, eũq; mox duce Zelislao miſit in Morauiã. Nam ipſe ne una proficiſceretur, magnis precib. à procerib. & noua nupta exoratus eſt. Iamq; Zelislaus peruaſtata triparti to agmine Morauia, ingẽti pręda onuſtũ reducebat exercitũ, cũ certior fit, Suẽtopelcũ

Suentopelcus Morauorum dux.

Morauorũ ducẽ cũ magnis copijs à tergo uenientẽ, non lõgius duob. miliarijs à ſe abeſſe. Itaq; pręmiſsis impedimẽtis atq; captiuis, ſigna cõuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte cõſerit. Pugnatũ ęquo marte aliquádiu, plurimũq; humani ſanguinis utrinq; fuſum eſt, ducib. ubiq; prælium inſtaurantib. Ad extremùm neutrò inclinante uictoria, utriq; mœſti & pro uictis ſe gerentes, illi quidem in Morauiam, noſtri uerò cum præda incolumes in Poloniam ſeſe recepere.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atque militis officio fungitur, dextram amiſit. Quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit.

Morauia iterum uaſtatur à Boleslao.

Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æſtate Boleslaus ipſe tranſmiſsis montibus atque ſyluis, quibus Morauia à Polonia & Sileſia uerſus occidentem ſolem diſiungitur, incurſionem in Morauiam fecit: exuſtisq;, nemine reſiſtente, plurimis uicis atq; pagis, aliquanto tamen minorem prædam quam Zelislaus reuexit: proptetea q̃, agreſtes à Sbigneo, ut creditum eſt; de aduentu Boleslai certiores facti, in uaſtas ſyluas cum gregib. & armentis ſeſe occuluerant.

Legatus Pontificis max. Epiſcopi duo depoſiti.

Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gualto epiſcopus Beluacenſis in Poloniã uenit: adhibitaq; ſcelerũ ac flagiciorũ indagine & correctione, fauẽte & adiuuante principe, duos epiſcopos Gneſnenſis prouincię ſedibus ſuis eiecit. Qui uerò ij fuerint, non liquet: niſi quod Dlugoſſus alterum ex ijs Ciaslaum fuiſſe ſuſpicatur: qui Cracouienſem ſedem permittente Boleslao ſine authoritate Pontificis max. uſurpauerat.

Vuladislaus filius Boleslao natus.

Geminata eſt autem Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia, nato filio Vuladislao. Quanquam contaminabant eam lætitiam Sbignei non obſcuræ machinationes, à quo exciti eſſe Boemi, ſolicitati Pomerani, dicebantur: & rem credibilem faciebat, quod ipſe cum ſuis copijs ad Boemicam expeditionem & fratri pręſto nõ fuiſſet. Diſsimulabat tamen Boleslaus, & patientia ſanare fratrem uolebat.

In Caſſubiã & Pomeraniam expeditio Boleslai.

Cæterum Caſſubios & Pomeranos è Polonia prædas agentes coercere, & inſigniter ulciſci cupiens, æſtate ſequenti in Boemos expeditionem ſimulat.

Ad

Ad Glogoniam conuenire equites iubet. Inde conuerso itinere, per densas syluas septimis castris ad Colbergam, frequens & opulentum ea tempestate oppidum maritimum peruenit: & nocte in syluis quieti data, insequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidum præterfluit, & maiore copiarum parte ad subitos hostium impetus, si forte eos aduentus suus non fefellisset, sustinendos relicta, cum reliquis oppidum improuisò adortus est. Iamq; portas oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis concursu, recipere se coactus est: ueritus, ne sui, pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonam de domibus atq; tectis operam nauare possent, opprimerentur. Plerіq; enim è nostris prædæ cupidiores, ad suburbana diripienda discurrerant. Primo tumultu dux hostium, qui in eo tunc oppido commoratus erat, in fugam se eiecit. Boleslaus castigatis ijs, quorum importuna prædæ cupiditate factum erat, ne oppidum primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationem aggressus, ubi casso labore & uulneribus confici suos ab oppidanis strenuè mœnia defendentibus animaduertit, direptis & incensis suburbanis, in Poloniam cum præda reuersus est: paucisque diebus quieti datis, cum iisdem copijs inexpectatus in Pomeraniam rursus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, socium & consanguineum suum liberaturus. Nam is propter iniustum & crudelem dominatum captus à suis, in uincula coniectus erat. Itaq; præmissis qui Suatoborum repeterent, ipse non magno interiecto spacio cum exercitu subsequitur. Pomerani repentino hostium aduentu territi, Suatoborum dimittunt, & ad Boleslai castra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij sui, & non optimæ erga se ante eum diem fidei, statim reduxit exercitum. Insequenti anno rursus, missa cum Scarbimiro magistro militum, quem comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniam, nemine prohibente, depopulatus est. nam ipse cum prædatoribus illis profectus non est. Haud longè tamen à Pomeranorum finibus aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam familiari suo ad nuptias pariter atq; dedicationem templi inuitatum. Adueniens maiore lætitia explet conuiuium. Inde princeps hilarior, uenatum se in syluam cum centum, non amplius, equitibus è conuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc fortè raptim in Poloniam, sua damna compensaturi, incursionem faciebant, cum incidisset, fugere turpe ratus, manus cum hoste, quamuis longè impar, conseruit. Magnaq; in eis strage edita, dum iterum atq; iterum perrumpit hostile agmē, deficiente ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitibus alium equum ipsi suppeditante, uix cum triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit, Pomeranis in stuporem uersis, & persequi abeuntes non ausis. Et mox ad suos peruenit, qui re cognita, correptis armis è conuiuio ad ferendam principi suo periclitanti opem accurrebant. Pomerani sine mora, omissa instituta incursione, quæ malè adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepere. Feruntur autem fuisse ad tria millia. Sic temeritas principis, prosperum tamen euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde consauciatus, dextrum etiam oculum amisit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis omnem Poloniam, multa (ut fit) ueris affingens. Concurrunt ad uisendum primores: obiurgant principem periculosæ temeritatis: orant, in posterum ne sese, remq; pub. in tantum discrimen præcipitet. Ille contrà, reprehensionem facti sui, quod iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus, si ipsis uideatur, differendam esse censet: hostem uerò, si uicem suam, cæterorumq; fratrum doleant, secum statim ut ulciscantur, hortatur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapsi, quantum quisq; copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Russorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suatopelcum Boemorum principem cū ualida equitum peditumq; manu expeditionem parare in Poloniam. Erat autem is Suatopelcus, quem & Conradum dici reperio, Ottonis Morauorum ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorum principatum illis diebus inuaserat. Atq; id eo liberius faciebat, quòd magni erant motus in Germania, bellumq; ciuile primum inter Henricum eius nominis quartum Cæsarem, & Rudolphū ducem Sueuorum, Henrico uinenti à principibus. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quem pater ipse imperij consortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suatopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptum è fuga Boriuoium Polonis infensus: siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dicebatur. Distrahebatur ancipiti consilio Boleslaus, Pomeranos ne prius ulciscere-

Colberga.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorum dux.

Pomerania rursus uastatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suatopelcus siue Suatoplugus Boemorum dux.

Germanici motus.

Henricus IIII & V, et Rudolphus Cæsares.

A ulcisceretur, an Boemorum excursionem reprimeret. Hic salus multorum agebatur: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritum ne crescerent hostibus animi patientia sua. Tandem aduenientibus Rusis & Vngaris, utrumq; bellum persequi statuit. & Scarbimirum quidem cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipse cū reliquis ad saltum Hercinium, qui Boemiam terminat, Boemis obuiam ire pergit. Verum ij cognito Boleslai occursu, quieuerunt: nec eos tunc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatum erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiam prodeunte, exercitum præda onustum reduxit. Mentio facta Vngarorum admonet nos: ut ne prætereamus id, quod in ipsorum annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geisæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum à Ladislao patruo sibi delatum, ultrò concesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri nullam per hęc tempora Polonorum in Vngariam expeditionem commemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos esse referunt. Verisimile est, eos mutuam sibi nauasse operā. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus est, & cum Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiensium principis, ad quem Sbigneus profugerat, in gratiam rediit. Sequenti anno maiore ui Cassubijs & Pomeranis bellum fecit: iam ij malorum pertæsi, & assiduis agrorum suorum uastationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant: soli Bialogradenses (ciuitas ea fuit in primis diues & populosa) ferociores, cæteros quoq; à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnem belli molem confert: Sed prius tamen missis cum legato duobus scutis animos eorum tentat, album'ne, quo pax, an rubrum, quo bellum excidiumq; significabatur, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine Polonorum se sibi candidam uictoriam pacemq; paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, summa ope urbem expugnare nititur. quatit murum aries: ipse princeps periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorum hostilium, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad

B portam urbis excindendam suis præiret. Depelluntur tandem summa nostrorum ui è propugnaculis hostes, nostriq; liberius effractis portis, cæsisq; uel summotis, qui in introitu urbis repugnabant, in urbem signa inferunt. Tunc demum Bialogradenses abiectis armis, clementiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iubet: euocatoq; & castigato magistratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac uictoria & uictoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velinum, quod Iulinum fuit olim, urbs emporio nobilis, nunc oppidum ignobile est, Cosselinum, & aliquot præterea oppida Pomeranorum, atq; Cassubiorum in potestatem Boleslai uenere. Ciarnicouum excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit. Ad extremùm, sub autumnum reuertente eo, per deditionem receptum, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditum est, cum is religionem Christianam, à qua alieni adhuc erant Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai successorumq; eius principum Poloniæ uerba iurasset. Quod autem de excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozle oppidum supra Odram situm, ad reprimendas Boemorum siue Morauorum incursiones per opportunum conflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus, dolo Boemorum incendium id conflatum esse: eosq; mox locum denuò munituros, & præsidio firmaturos, ni ipse anteuerteret: nec tamen eum, quem in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatū, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere uolebat. Itaq; Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad instaurandum Cozle iret, poposcit. At ille non modò non fecit postulata, uerumetiam legatis fratris superbo & pleno contumeliæ responso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cum paucis uoluntarijs, summa celeritate confecto itinere, restaurato oppido Cosle, ac mox recepto Ciarnicouo, quòd hyems iam instabat, dimisit exercitum. In Poloniam reuersus, ad senatum de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Constabat, eum aduersus commune placitum (quod inter fratres iureiurando interposito conuenerat, ut neuter sine altero fœdus cum quoquam percuteret, & alterius hostem suum uterq; duceret) cum Pomeranis fœderatum esse; his crebros nuncios & munera mittere, uicissimq; ab eis accipere: captiuos, si

Pomerania uastata à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus. 1106 ann.

Suentoslaua Boleslai filia.

Cassubicum & Pomeranicum bellū.

Bialogradū Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

Vrbiū Cassubicarū & Pomeranicarum deditio.

Ciarnicouū à Boleslao in potestatē redactum.

Gneuomirus Ciarnicoui dominus Christianus factus.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozle oppidum exustū, & instauratum.

Sbignei cōtumacia.

Sbignei doli.

qui fortè de eius ditione capti essent, ei condonari. Proferebantur testimonia, & literæ eius interceptæ, ad Boemos & Pomeranos scriptæ, quibus eæ gentes aduersus Boleslaum solicitabantur, ac doli in caput Boleslai concinnati aut meditati aperiebantur. Certatim quisq; in senatu partim hæc exaggerant: partim alia præterea, quæ acceperant, aut compererant, proferunt. Censent omnes non esse ferendum diutius monstrum illud: sed armis persequendum, & aut tollendum de medio, aut certè pellendum hostem publicum: qui eo sit capitalior, quod sub specie societatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis, maluit ad clementiam & misericordiam fratris, quam summam esse in eo nouerat, confugere: quàm uirium & armorum eius, uniuersæ Poloniæ consensu nitentium, in se periculum facere: præsertim cum suorum animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Pomeranis parum iam spei reponeret. Etenim Boleslaus cum Boemis quidem pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebantur ij tunc, ut uidetur, Saxonum Marchię Brandeburgensis fines proferentium Danorumq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinum Cracouiensem episcopum, & Iaroslaum Russorum ducem, ut vult Gallus, ueniam, & Masouiam, cætera ditione sua Boleslao concessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit. Hoc tempore Pomeranorum manus, siue ea prædabunda fortè incursionem fecerat, siue intentis in unum insidijs ad rem certam uenerat, Spicimirum uicũ improuiso inuasit. Secesserat eò tunc cum paruo comitatu Martinus archiepiscopus Gnesnensis, pius & uenerandus senex. Atq; is ad primum tumultum & aduentum hostilem timore subministrante consilium atq; uires, inter contignationem templi absconsus latuit: ministri uerò & comites eius dilapsi, partim euaserunt, partim in fuga ab hostibus capti sunt: inter quos erat archidiaconus Gnesnensis. Eum Pomerani quod & sacerdos, & splendidè uestitus, & magna oris dignitate præditus esset, Archiepiscopum esse rati, spoliato raptim templo, secum abduxerunt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicunq; archidiaconum & sacra templi uasa attigissent, domum reuersos, cum liberis, coniugibus, propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & saxa se allisisse: uel in amentiam uersos partim mutuis cædibus concidisse, partim dentibus & unguibus in seipsos sæuijsse. Hoc igitur malo perculsi, causaq; mali notata, archidiaconum cum sacris uasis & omni instrumento templi Spicimiriensis conquisito, domum remiserunt. Hęc ita diuinitùs ad preces pij sanctique Archiepiscopi accidisse existimantur. Addunt Dlugossus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Christianam suscepisse. His adstipulatur Albertus Crantius, qui & ipse Pomeranos Boleslai huius principis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulò posterius. Eòdem pertinet, quòd Helmodus, Slauicarum sui temporis rerum scriptor, ante 400 annos scriptum reliquit: Ottonem Balenbergensem episcopum, inuitante pariter & adiuuante Boleslao Polonorum duce, Pomeranos inter Odram & Poloniam cum duce Verceslauo conuertisse ad Dominum. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat Crantius, Christo nomina dederant, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: sed rursus ad pristinam impietatem semel atq; iterum desciuerant. Post hæc Boemicum, & ex eo Teuthonicum bellum exarsit in Polonia, ex huiusmodi causa. Henrico quartò Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij, inferebatq; bellum Vngaris, ob uexatos & uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionem, & recuperanda Ierosolyma per Vngariam proficiscebantur, & Almum Colomanni regis fratrem exulem reducebant. Ad quod bellum Boemos etiam, utpote socios & uectigales Romani imperij, secum in exercitu ducebat. Hac tanti belli mole territus Vngarorum rex Colomannus, Geisæ filius, qui Ladislao patruo in regnum successerat, à Boleslao colloquium petijt. Loco dieq; constituto, conueniunt principes in Scepusiensi territorio: societatem inter se ineunt: communes amicos, communes hostes sibi fore promittunt: fœdus, quo firmum perenneque sit, noua affinitate sanciunt. Colomannus enim Iuditham Boleslai filiam, Stephano filio suo natu maiori despondit: Scepusiense territorium, quod Polonicæ ditionis erat, in dotem datum. Veniebat iam Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almum Colomanni regis fratrem natu minorem secum ducens. Idque factum esse quinq; annis antè, quàm Bonfinius supputat, multis authoribus & argumentis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodum conuenerat, auxilia mittit: ipse

Clementia Boleslai erga male merentẽ fratrẽ.

Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.

Archidiaconus Gnesnẽsis captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

Pomerani religionem Christianã suscepere.

Alb. Crant. lib. 5. ca. 28.

Vandaliæ.

Henrici V. Imp. expeditio in Vngariam.

Boleslai cũ Colomanno rege fœdus et affinitas.

Scepusiũ in dotẽ datum Vngaris.

A tit: ipse cum non contemnendis alijs copijs in Boemiam inuadit, Boriuoium & Sobeslaum Suatopelci Boemorum principis fratres patrueles, Colomanni regis sororis filios, exules in comitatu suo habens. Tametsi Venceslaus Hagecus uelle uidetur, non interfuisse huic expeditioni Boleslaum. Suatopelcus Henricum ad Vngaricum bellum cum auxiliaribus copijs sequens, Vasconi & Mutinæ proceribus summam rerum Boemicarum commendauerat. Hi ergo Boleslao fines Boemiæ ingredienti cum aliquanta suorum manu occurrunt: initioque prælio profligati, Pragam se receperunt. Polonus uastata magna parte Boemiæ, oppidisque aliquot captis atque direptis, incolumem & ingenti præda ditatum reduxit exercitum. Suatopelcus de domestico periculo certior factus, ægrè impetrato ab Imperatore fremente, & Polonis iam tunc minante, commeatu, raptim cum suis in Boemiam reuertit: cumque Polonos tunc ulcisci procliuè ipsi non esset, in suos iram conuertit, quasi eorum conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidem alter de ijs quibus princeps abiens imperium mandarat, in collegam culpam omnem transferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eo quòd Mutina gente Rauia siue Versouicia, in Polonos semper propensa, ortus erat. Itaque is cum duobus filijs, & alijs nonnullis primoribus Rauitis, & paruulis eorum filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reliqui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniam commigrarunt. In Vngaria nihil præclari gestum est à nostris: sed rebus cum Cæsare & Almo fratre amicè compositis, dimisit Colomannus auxilia. Reuertentem autem à Boemica expeditione Boleslaum duæ res aduersæ & molestæ excepere. Nam Sbislaua uxor eius uitam cum morte commutarat: Pomerani autem, seu Cassubij Vsce arcem Gneuomiro Ciarnicouiensi domino uel authore, uel adiutore, per deditionem interceperant, deceptis qui in præsidio fuerant, cum falsum de Boleslai morte rumorem confinxissent, quasi is uictus à Boemis, captusq;, & Henrico Cæsari traditus esset. Itaque omnibus rebus posthabitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniam cum paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimisso, ut præda Boemica exoneratus, ad Pomeranorum fines sibi occurreret. Nec tamen expectauit, dum is exercitus conueniret: sed cum paucis illis, ita ut uenerat rapida excursione, cædibus hominum & incendijs uillarum, hostium fines uastauit: non quo sic ulcisceretur eorum iniurias, sed magis ut incolumem se esse, & mox iustas pœnas de perfidis exacturum, ipsis ostenderet. Posteáquam uniuersus conuenit exercitus, Velenum oppugnat. nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vsce, præsidio tenebatur. Iam autem hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: sed cum hostibus, qui aliquanta manu coacta opportunitatem inuadendorum nostrorum obseruabant, sentiebat, eosque clàm per internuncios de omnibus rebus & consilijs fratris certiores faciebat, & prodendi perdendique eius occasionem quærebat. Nocte quadam castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorum adoriantur: perfacilè esse quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat fortè in statione & excubijs Boleslaus: quod quidem crebrò facere solebat. Is re animaduersa, hostes cum tumultu & strepitu in castra irrumpentes, cum ijs qui in statione erant, adoritur: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat. Concidunt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: conciduntur & capiuntur utrinque: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus est & Sbigneus, detractaque galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in sequentem diem asseruatus est. Orto die, refert rem Boleslaus ad castrense consilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit sententiam. Sed omnium acerbissimam Secechus palatinus Cracouiensis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauissimè in genus, mores, ingratitudinem, impietatem & perfidiam Sbignei inuectus, exaggeratis quæ is in patrem indulgentissimum, quæ in fratrem mansuetissimum, quæ in patriam optimè merentem peccasset, nullo non supplicio dignum, & unguibus atque dentibus si ferrum desit, populariter laniandum ac discerpendum esse pronunciauit: Boleslaum etiam de nimia & perniciosa ipsi totique reipublicæ facilitate & clementia obiurgauit. Productus, & causam dicere iussus Sbigneus, cum se non explicaret, & re manifesta redargueretur, non morte tamen, quemadmodum censebant omnes, sed exilio à mitissimo fratre damnatus, in Boemiam abijt. Velenenses uigilijs, defendæ-

Boemia uexatur à Polonis.

Rauitarũ excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepere.

Pomeranicũ bellum.

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

dendæque arcis labore assiduo fatigati, & desperato suorum auxilio, arcem apertis portis dedunt. Introgressi milites, crebris Pomeranorum defectionibus & immedicabili perfidia commoti, in omne genus hominum, nullo neque sexus, neque ætatis, neque ordinis discrimine, desæuierunt, nequicquam reuocante Boleslao, & uictis parci iubente.

Gneuomiris fustibus cōminuto capite interfectus.

Gneuomirus ad principem uiuus adductus, comminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisitque exercitum.

In Prussiam excursio Polonorum.

Gallus per hyemem etiam Prussos adortum eum esse memorat, concretis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præbet aditum alijs temporibus. Peruastatisque ferro & igni agris, magnam hominum & pecudum prædam abegisse, nemine obsistente, aut pugnæ copiam faciente.

1109 añ.

Germanicū bellum.

Sequenti anno, qui fuit post Christum natum millesimus centesimusnonus, Germanicum bellum exarsit, breue quidem illud, sed prospero successu, magnaque gloria Polonorum & Boleslai principis gestum. Cuius hæc fuit causa. Adiutos à Polonis Vngaros, & uexatos retractosque è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferens Henricus Cæsar, magis etiam à Boemis contra Polonos incitabatur. Solicitabatur & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaque spe implebatur, ut per Sbigneum Poloniam omnem nullo negocio in potestatem suam redacturum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduentu certatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngaricum bellum consecuta est, cum maximis copijs atque uiribus totius Germaniæ & Boemiæ Poloniam, qua Saxonibus atque Turingis confinis est, & nunc Marchiæ Brandeburgensis ac Silesiæ nomen habet, ingreditur:

Lubus arx capta à Cæsare, & archiepiscopo Magdeburgensi donata.

Lubus arcem & oppidum, quæ sedes episcopi etiam nunc est in prouincia Gnesnensis archiepiscopi, capit, & Magdeburgensi archiepiscopo donat, ut uolunt nonnulli.

Bythomia oppugnata.

Bythomiam deinde in illo ipso tractu sitam, aliam ab ea, quæ media est inter Cracouiam & Oppoliam, tentat: sed à Polonis audacter ex oppido erumpentibus repulsus, spei suæ & Sbignei pollicitis non respondere euentum iniquius tulit, & omissa atque in aliud tempus reseruata Bythomia, ad interiora contendit:

Recenū oppidum.

Recenum recepit: inde ad Glogouiam duxit. Iam eò Boleslaus partem copiarum præmiserat, quæ hostem transitu Odræ fluuij prohiberent, dum ipse Russorum & Vngarorum auxilia expectat.

Glogouia oppugnata & fortiter defensa.

Verùm Cæsar inuento uado haud ita procul à Glogouia transducit exercitum ad nonum Calendis Septemb. peneque nostros ultra Odram statiua habentes oppressit: paucos quidem milites in agris uagantes, & magnam agrestium pecudumque prædam cæpit. Reliqua militum manus partim in oppidum sese recepit, partim fuga dissipata est. Magna ui oppugnatur oppidum, frequens quidem ea tempestate, sed non munitissimum, Oppidani ueriti, ne capto per uim oppido, extrema quæque ab ab irato hoste paterentur, quinque dierum inducias petunt, quibus nisi succursum sibi esset, deditionem promittunt: obsides dant primorum ciuium liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quanto in discrimine sit oppidum, & quid cum hoste constituerint exponunt: orant, celeriter sibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum consilium. Affuturum se esse maturè pollicetur. Quòd ni affuerit ad constitutum cum hoste tempus, sustinere eos porrò impetum hostilem iubet. Ni faciant, deleturum se esse eos post discessum Cæsaris iurat. Malint ergo paucorum obsidium iacturam facere, quàm uniuersi perire.

Glogouiensium fides et constantia.

Valuit apud Glogouienses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaque biduo, quod de inducijs erat reliquum, ad sustinendam uim hostium omni ope sese comparant: turres & mœnia quassa & labefacta reficiunt: lapidum & aliorum telorum maximam uim in turres congerunt. Adueniente quinta die, imperator promissam deditionem poscit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidum: obsides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorum misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeant.

Pallia.

Sunt autem pallia, asseres compacti, qui milites mœnibus succedentes tegunt, & à missilibus defendunt. Sed nihilominus oppidani omne telorum genus in suos iuxtà ac in hostes congerunt. Qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis admotis muros iam scandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruunt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitesque agunt. Cæsar hostium siue pertinaciam, siue constantiam admiratus, & suorum uulnera & pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps, frustra tentata expugnatio est. Nec uoluit postea Cæsar suos periculo obijcere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas & Boemos

A Boemos ona illa oppugnatione amiserat. Ac Bauarorum quidem & Saxonum funera honorificè domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiam in campis tumulati sunt. Non recessit tamen ab obsidione Glogouiæ Cæsar. Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq; de suo milite copias habebat: itaque propius hostem accedit: nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis, faciebat: sed è latebris & insidijs hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alia quauis de causa castris egressos, per submissos milites excipiebat ac trucidabat: sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoque nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem sese rursus persequi, celeritate equorum suorum, & hostilium tarditate grauique armatura fretus. Itaque neque oppugnandi oppidum, neque reficiendi se, neque quiescendi spacium hosti dabat. Exurebat etiam circumiacentes uillas, obsidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatum mittere hostes, & longius petere commeatum necesse haberent: sæpeque reuertentibus præda excutiebatur. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaque castra laudes & uirtutes eius, compositis etiam ad id carminibus personabant: ita ut Cæsar capitali pœna, ne id fieret, sancire cogeretur, ueritus ne ea res formidine atque desperatione animos militum suorum deijceret. Angebatur autem ancipiti malo, obsesso quàm obsidenti similior. Et infectis quidem rebus ab obsidione discedere turpe, manere autem diutius in loco periculosum ducebat: ne non mutantem castra exercitum pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorum insultus conficerent. Tandem ui expugnare oppidum statuit. Cæterùm Suatopelcum cum Boemis ad sustinendos nostrorum impetus, ne se oppugnationi urbis intento, castra sua adorirentur, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostrorum conatus, tum in statione illa, tum aliàs. Verùm Suatopelci mors non parum adiumenti nostris attulit, aduersariorum uerò animos deiecit. Occidit autem eum Ioannes Cistes, eques Boemus exul, siue Boleslai consilio, & præmio percussori proposito, adductus, siue proprij exilij cæsorumque propinquorum Rauitarum dolore stimulatus. Certè

Belli gerendi ratio.

Suatopelcus Boemus dolo interfectus.

B patrata cæde, fuga, nequicquam persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus, magnis præmijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cæsarem, & omnem eius exercitum. Itaque tumultuarum in castris, ac tota nocte in armis uigilatum est, ne quid maius noctu nostri aggrederentur. Neque enim in uno illo tam audaci facinore conquietura esse Polonorum audacia uidebatur. Postero die comploratione circa cadauer facta, Cæsar ut Boemorum studia & uoluntates retineret, permittit eis, ut principem ipsi sibi, quem uelint, eligant. Illi Henrico & Venceslao, & Suatopelci filijs, & Vuladislao eiusdem fratre patruele, quē prius Suatopelco successorem interposito iureiurando designarant, præteritis, Ottonem eiusdem Suatopelci fratrem germanum Morauiæ marchionem absentem regnare iusserunt: à Cæsare missionem flagitarunt, deducendi funeris gratia, & quod uerebantur, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores, uel certè conscij necis fraternæ esse credebantur, principatum inuaderent. Ac ne Vuladislaus quidem tam insigni iniuria affectus, quieturus esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternæ mortis, principatum is occupauit. Ægerrimè Boemorum discessionem tulit Cæsar: maluit tamen hoc ipsis concedere, quàm ut ij nequicquam aduersante se, iritatis animis discederent. Boleslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli iam pertæsum, simul quòd hyems instabat, faciliorem placidioremque fore, legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum suum restituatur, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Duræ uidebantur nostris hæ conditiones, neque existimabant principem eas acceptulum esse. Ibi Henricus Cæsar ambitiosè admodum & arroganter ostentans legatis thesaurum, quem ingentem habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, quæ insigne habet lineas iunctas ui modum duorum trigonorum æqualium, acutos angulos habenrium, quorum bases sursum uersus pateant: uel, ut planius ac tudius dicam, in modum W literæ geminæ maiusculæ connexæ. Is igitur Scarbicus stultam Cæsaris iactantiam notans, annulo qoem digito gestabat, in thesaurum proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro, Id dictum intellectum Cæsar, gratias agendo elusit, Habdank, inquiens lingua Germanica,

Otto dux Boemus datus.

Vuladislaus principatū apud Boemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæsarem.

Henrici Cæsaris arrogantia.

Habdancorū familiæ origo.

manica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomen mansit, ut Habdanci dicantur. A Ex qua familia Michael comes Lubenense monasterium in maiore Polonia paolo pòst construxit atque dotauit. Hæc eo libentius commemoramus, quòd ex hac familia fuit Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo consilio, eruditione & iurisperitia non vulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuque corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniusticia oppugnanda singulari. Quibus rebus cum potentes & factiosos quosdam offendisset, eorum obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinem, quàm esse debuit. Cæterùm regi Sigismundo seniori, cuius iudicium diuinum erat, ita fuit charus, ut inuidi quidam & inimici, plus quàm filium eum diligi ab illo, dictitarent. Atque is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua commoda, quàm uirtutem & rempublicam habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturam mortem obijt, maximo nostro dolore. Etenim non in clientis, sed in alumni atque filij loco nos dilexit, ac de ornamentis nostris sedulò cogitabat. Sed unde deflexìmus, reuertamur. Reuersi ad Boleslaum legati, mandata Cæsaris referunt. Mirari ille confidentiam Cæsaris, & iniquitatem conditionum, quasi uictor uictis leges imponeret, ac non dubia adhuc esset Martis alea. Itaque quam non impetrabat pacem, ui & armis extorquere pergit, ac maioribus quàm prius damnis & incommodis hostem afficit, minus aptum per se, abductis Boemorum auxilijs, ad nostrorum insultus diurnos atque nocturnos reprimendos: nec ullam ei dat lignandi, pabulandi, commeatus petendi, atque adeò è castris prodeundi facultatem. His malis fatigati Germani, maioraque metuentes, aliò transferre bellum statuunt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione commeatuque laxiore uterentur. Simul autem elicere se nostros ad decernendum de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabant. Soluta igitur Glogouiæ obsidione, ad interiora Poloniæ & Vuratislauiam urbem instructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitque extremos hostium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec sustineri nostrorum impetus à paucis poterat: vulnerabantur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cum illi B conuersis signis ad prælium se expedirent, nostri diuersi refugiebant, rursusque ex interuallo iter prosequentes adoriebantur. Orabant principem nostri pleni fiduciæ, tota ut acie cum hoste dimicaret: satis sibi esse animorum, satis uirium ad apertum certamen: defungi se cupere semel totius belli labore: indignum esse, uastari agros suos, expugnari arces & oppida, se intuentibus. Quietos esse iubet Boleslaus, & ad omnia paratos: sibi curæ fore, quid facto opus sit. Cæsar magno cum labore & cæde suorum ægrè in conspectum Vuratislauiæ uenit. Est circum Vuratislauiam latè patens planicies: Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationem prælij, & nostris propter leuem armaturam & pernicitatem equorum, equitumque multitudinem, quàm hostibus commodior. Itaque paucis milites cohortatus. Adesse tempus, quod dudum flagitassent: meminissent pollicitationum suarum: cogitarent in eo prælio imperium, salutem & libertatem patriæ uerti: uiri, & maioribus suis digni esse pergerent: uastatos agros, incensas uillas, capta oppida, in seruitutem redactos agricolas ulciscerentur: gloriam denique maiorum suorum, Imperatore orbis terrarum deuicto, illustrarent. Deinde maiore, quàm aliàs, ui hostes à tergo & ab lateribus lacessit. Conuertunt illi acies more solito, nostros repulsuri. Non iam refugiebant nostri: sed celeriter ad signa & ordines, ita ut iussi erant, concurrentes, præter opinionem hostium, pugnandi copiam fecere. Prælium fermè exoriente sole initum, durauit usque ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes uictoria: reprimebantur nostri equites graui illorum armatura, nec densas peditum phalanges perrumpere poterant, sed quasi in murum incurrebant, maiore suo quàm hostium detrimento: iamque audacius illi uicissim signa inferebant: nutabant Poloni. Verùm Boleslaus omnia solicitè prouidens, ubicunque deteriori loco rem suorum esse animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, subsidiarias cohortes submittendo, instaurabat pugnam. Ad extremùm cohortes aliquot Silesiorum, facto cuneo ab aperto latere curriculo in hostiles acies inuehi iussit. Quod ubi factum est, celeriter inuadentibus nostris in auersos & inopinantes, perturbari cœpere hostium ordines. Nostri alacriores, mutua significatione & clamore sese cohortati, instare utrinque trepidantibus,

Ioan. Choinius episcopus Cracouiensis, & cancellarius Poloniæ.

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cum Germanis.

A dantibus, nec ſpacium colligendi ſeſe dare. Acrius tamen adhuc à fronte noſtrorum impetum ſuſtinebant hoſtes. Sed ubi ſuos à tergo cedere noſtris urgentibus reſpexere, inſugam ſeſe omnes conijciunt: in primiſque Cæſar ipſe, nequicquam reuocare fugientes conatus. Iamque non in ancipiti dimicatione, ſed in cæde fugientium & impedientium ſeſe noſtri uerſabantur. Plurimi mortales interfecti ſunt, permulti uiui in poteſtatem uenere. Atque ij honeſtè & liberaliter iuſſu Boleslai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiam ex noſtris ceciderunt: longè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire neceſſe erat) uulnerati ſunt. Campus, ubi pugnatum erat, plenus cadauerum, acerbum & miſerabile ſpectaculum exhibebat. Ac noſtri quidem conquiſiti & ſepulti ſunt: Germani uerò inſepulti, canibus & uolucribus eſca iacuere. Inde cum eò tanta uis canum conueniſſet, ut difficilem tranſitum præberet iter facientibus, Caninus campus à Polonis atque Germanis locus ille dictus eſt: & in hodiernum uſque diem utraque lingua nomen hoc, is qui ibi eſt uictus, retinet. Abeſt autem uno à Vuratislauia milliario. H. enim Mutius longè diuerſum ab hoc exitum, diuerſamque item cauſam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim is ſcribit: Poſt comitia illa Aquiſgranenſium, ſequenti anno iterum Francofordiæ conueniunt principes & Imperator, deliberantque de bello ſuſcipiendo contra Polonos, qui tributum Imperatori debitum dare recuſabant: regemque ſibi elegerant, ipſique coronam impoſuerant: qui tum Imperatoris erat ſummus contemptus. Quare conſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante Imperatoris aduentum in caſtris eſt: pugnatur aliquoties multo utrorumque ſanguine: ad extremùm uerò uicit Imperator, milite Germano fretus, & potentia ſua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoque ueteri aucto propter belli expenſas, reuertitur in patriam. Hactenus Mutius: neque cum Gallo illius temporis ſcriptore, neque cum ratione temporum congruenter. Neque enim tunc regem ſibi crearunt Poloni: ſed ante centum annos creatum, paulo ante illud tempus habere deſierunt. Sed nos cætera perſequamur. Boleslaus tam inſigni, tametſi non incruenta, uictoria triumphans, quod hyemis iam aderat, dimiſit exercitum ſuum: auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hyberna diſtribuit. Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factum eſt. Itaque cum Henricus Cæſar acceptam à Polonis apud Caninum campum cladem ulciſci inſequenti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionem habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne Italiam profecto, Poloni uicinam ſibi Germaniam infeſtis armis inuaderent. Ad hæc ſciebat, multos nobiles & egregios tribunos militum, centuriones, turmarum & alarum præfectos, quorum præclara opera in illa Italica expeditione uti poſſet, captiuos à Polonis detineri. Et pacem quidem cum Boleslao facere cupiebat: ſed offerre eam ultrò, quam dudum à ſe petitam negarat, turpe ſibi ducebat. Tandem communes amicos ſubornauit, qui Boleslao perſuaderent, ut ipſe eam à Cæſare peteret, ac de uoluntate ipſius illi prolixè pollicerentur. Vicit animum ſuum Boleslaus, ut ipſe ad Cæſarem Babenbergam, quæ urbs eſt Franconiæ, ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Adueniens comiter & honorificè acceptus eſt à Cæſare. Ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & inimicitiarum diſcuſſis atque ſublatis, pacem inter ſe fecerunt æquis conditionibus. Renouantur uetera primi Boleslai cum Ottone tertio Imperatore fœdera, nouaque affinitate ſempiterna amicitia inter ipſos principes & poſteros ipſorum ſancitur & ſtabilitur. Nam Boleslaus Henrici ſororem Adleidam uxorem duxit, & filio ſuo Vladislao impuberi adhuc Criſtinam eiuſdem Cæſaris filiam paruulam deſpondit: captiuos omnes Cæſari liberaliter remiſit, & ab eo uiciſsim oppida capta ſuperiore bello recepit: peractiſque magna celebritate & ſumma omnium lætitia nuptijs, datis & acceptis ultrò citroque magnis muneribus aucto nobilibus Germanis, nouas nuptas deducentibus comitatu in Poloniam reuertit. Tameſi Radeuicus Friſingenſis in eo libro, quidem de Rebus geſtis Friderici Imperatoris ſcripſit, Ger-

Boleslai de Henrico Cæſare uictoria.

Henrici Cæſaris fuga.

Caninus cāpus.

B

Boleslaus princeps ad Cæſarē profectus pacē petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintū Cæſarē, & Boleslaum Polonorū principem.

trudim Leopoldi Marchionis Austriæ filiam, Henrici Cæsaris neptem, Vuladislao uxorem fuisse memorat. Post Germanicum bellum, quod dudum exposuimus, Boriuoius oblatam Suatopelci fratris interitu, & Ottonis atque Vuladislai de Boemiæ principatu contentione, occasioné non prætermittendam sibi esse ratus, quin principatú, unde à Suatopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus certatim ad eum proceribus & equitibus, paruo negocio Pragam & Vissegradum, caput Boemiæ, in suam redegit potestatem. Sed euocatus à Cæsare ad cognitionem ac disceptationem causæ pariter cum Vuladislao fratre, qui impar uiribus Cæsaris opem implorarat, in uincula coniectus est: Vuladislaus uerò Boemorum princeps declaratus. Molestè autem ferens Boriuoij circumscriptionem Boleslaus Polonorum princeps, motusque Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus insequenti anno, cum Henricus Cæsar Romam ad suscipiendum diadema imperatorium profectus esset, in Boemos duxit exercitum. Præmissis autem legatis, postulat à Vuladislao missionem Boriuoij, & ut se arbitro constitui de principatu inter fratres patiatur. Recusat Vuladislaus, & ad arcendam uim Boleslai sese comparat. Itaque desperata pacificatione, noster Boemiæ oram eam, quæ cis Albim est, ferro & incendijs uastauit: Boemumque sua defendentem, commisso ad Cidlinam amnem prælio, profligarum, in fugam uertit: & mox cum magna præda & spolijs hostium, propter anni tempus in Poloniam sese recepit. Ad octauum enim idus Octobris prælium factum erat. Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos, Sobeslaumque humero saucium Boemia raptim excessisse scribit. Sed neque Vuladislaus secundis rebus suis tam facilè se ad reconciliandum sibi, reuocandumque Sobeslaum fratrem adduci passus esset: neque Boleslaus aduerso prælio debilitatus, Prussos & Pomeranos mox bello persecutus esset. Excurrerant ij prædabundi in Masouiam, uastatisque raptim agris & pagis permultis, celeriter se cum præda domum recipiebant. Præerat tunc Masouiæ Magnus comes, quem à Vratislauiensi præfectura amotum fuisse, superius in Vuladislao exposuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros persecutus, & prima luce inopinantes, & post populationis laborem, largioresque ex præda epulas alrum dormientes adortus, ad internecionem omnem illam hostilem manum deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes autem sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas syluas effugerant, sequentibus aliquot diebus ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Quin à mulieribus quoque duabus fraga legentibus unus captus, & reuinctis post tergum manibus adductus esse memoratur. Atque hæc uictoria de barbaris, Simoni episcopo Plocensi, pietate & sanctimonia uitæ uenerando seni refertur accepta, quod is & animauerit nostros in hostem, & pugnantibus ijs Dei opem implorare non cessauerit: Moysen populi Dei ducem imitatus, cuius precibus & extensione manuum magis quàm armis atque uiribus. Amalechitas profligatos esse, sacris Hebræorum literis proditum est. Non satis autem pœnarum Pomeranos atque Prussos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequenti expeditionem in Pomeraniam suis indixit. Conuenit exercitus ad Crusuiciam: iamque moueri castra debebant, ecce clara die, inspectante omni exercitu, apparuit in culmine basilicæ Crusuiciensis formosus iuuenis, candida ueste refulgens: cunctisque stupentibus desilijt, & ante signa progressus est. Ibi uniuersus exercitus lætus euestigiò motis castris diuinitùs oblatum ducem sequitur, insignem uictoriam ex hoste barbaro sibi pollicens. Vbi ad Naclum, Pomeranorum siue Cassubiorum tunc urbem facile principem, natura loci manuque munitam, uentum est, iuuenis ille malum aureum, quod manu gestabar, aduersus oppidum proiecit, subitoque disparuit. Nostri alacres partim scalis admotis muros scandere, partim portas refringere summa ui contendunt: parumq; abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed pleniot & illustrior ipsis de perfido hoste uictoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculsi, quindecim dierú inducias à Boleslao impetrant, ea lege, ut ni sibi interea succursum esset, dederent sese. Circum suos dimittunt, qui de periculo urbis certiores eos faciant, & auxilium petant. Iam ingentes Pomeranorum & Prussorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter se consultabant: fit fremitus totis castris ad primum nuncium Naclensium. De-

Boemia à Bel lum, & Boriuoij reductio.
Boriuoius à Cæsare captus.
IIII ann.
Boleslai expeditio in Boemiam.
Boleslai uictoria de Boemis.
Pomeranorũ & Prussorum excursio in Masouiam.
Pomerani profligati à Magno comite.
Simon episcopus Plocensis pius.
In Pomeraniam expeditio Boleslai.
Naclum obsidetur.

A fium. Deinde inito consilio, respondent Naclensibus in tempore se affuturos, opemque obsessis laturos. Quanquam autem quadraginta, uel ut uult Dlugossus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non ausi tamen aperto Marte cum nostris, quorum uirtutem sæpe experti erant, congredi, ex insidijs eos aggredi statuunt. Amotisque equis, ne eorum hinnitu proderentur, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo, dimicarent, per syluas, quæ à statiuis eorum ad Naclum usque pertinebant, silenti agmine iter faciunt, ut incautos & inopinantes nostros opprimerent. Nec sanè inanis eorum conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorum adorti essent. Dies erat Laurentij martyris memoriæ sacra. Nostri nihil de hostibus suspicati, & quod induciæ cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei uacabant. & iam sacris peractis discedebant, cum subitò conspicantur hostes, agmina è uicinis syluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione castra complentur. Perturbat omnes non tam multitudo hostium, quàm quod in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hostium cunctatio nostris colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spacium dedit. Nam posteaquam illi conspectos se à nostris animaduertere, de prima spe deiecti, locum castris cepetunt, frontem & latera sudibus præustis & hastis transuersis in modum sepis muniebunt. Boleslaus metu hostium animaduerso, paucis pro tempore milites cohortatus, in aciem educit. Loco se continebant hostes: & difficilis atque periculosa nostris futura erat pugna, quod & sepes quibus impeditus erat ad hostem aditus, conuellendi, & fossæ transeundæ, & densa illorum iacula sagittæque declinandæ erant. Animaduertit fortè Boleslaus nuda esse terga hostium, nec impeditum ea parte accessum. Itaque Scarbimiro magistro militiæ negocium dat, ut cum ipse hostem à fronte adortus in se conuerterit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auersos impetum faciat. Quod ubi factum est, clamore cædeque à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hostes trepidatio & confusio. Perculsis instat etiam à fronte Boleslaus, perrumpit impedimenta. Hostes utrinque circumuenti, & uallo illo suo ac spe impediti, fugam non explicabant. Itaque in medio maxima strage concisi sunt, ita ut cæsorum numerus ad uiginti septem millia peruenisse dicatur. lacubus etiam & paludibus multi hausti esse memorantur. Capti fuere bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerent, operta, tumulum instar collis effecere: quem Dlugossus ad sua tempora extitisse scribit, monimentum tantæ uictoriæ. Naclenses desperatis rebus suis, deditionem fecere: eorumque factum sex alia oppida secuta sunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum, unum de proceribus & consiliarij sui præfecit, de Gryphonum siue Gryphium familia: hominem non tam opibus aut natalium splendore, quàm uirtute & scientia rei militaris clarum. Exarsit deinde rursus Boemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit, Sobeslai exulis restitutio. Reuocauerat quidem eum Vuladislaus frater post Polonicum bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zatecensemq; tractum ipsi attribuerat, Suatanæ matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cæsare absente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto pòst, cum non satis placatum & beneuolum fratris animum erga se animaduerteret, & à Vascone primo & intimo consiliario incitari eum inse, siue certo indicio, siue falsa æmulorum delatione (ut refertæ sunt æmulationibus, suspicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulæ principum) didicisset, per insidias eum interfecit: fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere ab Ekenbergo Cæsareo arcis Donini profecto dolo captus, in custodia asseruatus est. Vnde, cum negligentius assetuaretur, post unum mensem elapsus, in Poloniam euasit. Huius ergo togatu Boleslaus Polonorum princeps bellum in Boemos iterum suscepit. Præmisit autem legatos ad Vuladislaum, postulans, ultrò ut cum Sobeslao fratre in gratiam rediret, principatumque partiretur. Cui respondit Vuladislaus, Non eiectum à se esse Sobeslaum, neque ulla iniuria affectum: sed ipsum ingratum & immemorem benignitatis suæ, fidelissimum consiliarium suum indignè interfecisse, & conscientia sceleris profugisse. Exulare etiam apud se Sbigneum, Boleslai fratrem. Eum si Boleslaus in partem principatus à patre attributum restituat, neq; se recusaturum de Sobeslao.

Pomeranorum castra expugnata.

Boleslai de Pomeranis & Prussis insignis uictoria.

Captiuorū numerus.

Naclum per deditionem receptum à Polonis.

Boemicum bellum.

Sobeslaus captus et elapsus.

Doninaarx.

Boleslaus

Boleslaus cum nihil impetraret, Boemiam cum infesto exercitu ingreditur: obuia quæq; uastat, Closcum oppidum exurit, & in prædam dat militibus: nequicquam, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum suis copijs Vuladislaus, sua defensurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam alitudine aquarum, quàm quòd limosum solum habet, uadatu difficilis. Dat optionem Boemo Polonus, ut uel ipse, permittente se, amnem traijciat, uel se transire patiatur. Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellæ tempestatesque ualidæ prospectum ademerant: ibi Boleslaus paucis ad seruanda castra, & qui clamore atque strepitu hostem à suspicione auerterent, relictis, reliquum exercitum secundum amnem progressus aliquantum, silenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco ubi Cibina in Albim influit. Cursuque ad hostilia castra contendens, uacua ea reperit. Etenim Boemi, cum transmisisse amnem Polonos persensissent, raptim abierant. Vastati deinde sunt à nostris ultra Cibinam agri. Deficiente porrò, quemadmodum scribit Dlugossus, commeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neque tamen populationes intermisit. Vbi ad syluas, quæ Boemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum est, nocte intempesta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quasi adessent hostes, castra compleuit. Verùm is tumultus statim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in papilione suo precationi uacabat, sedatus est. Postero die ab exploratoribus cognitum est, Boemos syluas insedisse. Itaque re diuina facta, procuratoque sacris Christi mysterijs exercitu à sacerdotibus, Boleslaus graui ac diserta oratione milites ad cauendas insidias, & ad refutandum hostium impetum, si quem in se reuertentes, locorum opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoque, robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum syluæ peruenerat, cum subitò hostes dato signo è latebris prosiliunt, & quam tumultuosissimè undiq; in Polonos inuadunt. Sustinent nostri impetum inuadentium, saluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hostem, qui fortè ante alios pugnam ciebat, manu sua peremit. Huic proximum Derslaus pocillator: horum exemplo incēsus ardor cæterorum militū, Boemorum uim ea parte primùm repressit. Nec minore alacritate alijs quoq; locis nostri non iam sustinebant hostem, sed referre pedem cogebant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signum dat receptui suis Vuladislaus: aderat enim unà cum Sbigneo. Nec nostri eos sese recipientes initiò persecuti sunt, ueriti ne in insidias præcipitarētur. Vallis enim, densitate arborum obscura, & insidijs apta, in quam Boemi refugiebant, suspicionē nostris faciebat, simulari fugam. Verùm ubi ueram illam esse fugam cognouere, fugientes aliquousq; persecuti, extremos tamē non paucos hostium partim ceperunt, partim trucidarunt: repetitaq; e uestigiò in Boemiā excursione, quemadmodū Dlugossus memoriæ prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Closcum modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno, qui fuit à Christo nato 1114, memorat: nihil præterea. Quando autem, aut quo modo id in potestatem Boemorū uenerit, non reperio. Magni per hoc tempora fuere motus in Italia & Germania, quibus distentus Cæsar, ad res Boemicas animum aduertere non potuit. Etenim Romā is ueniens, Paschalē pontificē max. & aliquot purpuratos seu Cardinales, ut uocāt, sacerdotes cepit, & abductos in custodia habuit: cumque hoc modo diadema Imperatorium, & alia quædam à pontifice extorsisset, diris ab eo deuotus est postea. Quæ res plerosque omnes Germanorum principes ab Henrico alienauit, ita ut intestino bello Germania Saxonibus authorib. exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur Ipse uerò Henricus pulso Paschali, alium Romanis inuitis dedit Pontificem: eoque celeriter extincto, alium ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius nominis secundus à purpuratorum sacerdotum collegio, ipso inconsulto successor electus esset. Sequenti anno, cum parari rursus in se à Polonis expeditionem Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem superiorum offensarum promittit. Constitutoq; loco ac tempore, cōueniunt principes apud Nyssam fluuiū: ibi pax inter fratres, & Ottonem marchionē Morauiæ patruelem, quē Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiuran-

Cibina fluuius. *Boemorum fuga.* *Boemi repreßi à Polonis.* *1114 ann.* *Germaniæ motus.* *Paschalis pontifex cū Cardinalibus captus à Cæsare.* *Saxones rebellant Henrico Cæsari.* *Boem. & Polo. principum conuentus.* *Pax inter Boemos principes.*

A iureiurando utrinq; dato, redintegrata est. Sobeslao Gradecensis tractus, cum quinq; castellis in Boemia: in Morauia uerò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vladislao fratre concessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cum expeditis copijs Prussiam ingressus, uicos, pagos & oppida, longè lateq; extenta populatione, ferro & igni uastauit: & nusquam prodeunte ad dimicationem hoste, magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuersa loca distribuit. extantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum nomen retinent. Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Boemorum & Pomeranorum armis penitus abiecta, cũ hos quidem debellatos à Boleslao accepisset, cum illis aũt pacem factam esse sciret, Cæsaris uerò affinitate potentiorẽ etiam Boleslaum esse iudicaret, fratris clementiam & misericordiam supplici legatione rursus tentat. Agnoscit ac deprecatur culpam: fratris fidei atq; potestati totum sese permittit: orat ne inops egensq; in exilio uitam finire cogatur, ut paululum quid sibi in patria præ manu datur, unde uitam sustentare possit. Quicquid id fuerit, eo se contentũ: & fratri, quem ipsi Deus & uirtus ipsius dominum constituisset, obsequentẽ semper fore. Emollijt fregitq; hæc legatio Boleslai animũ, pronum suapte natura ad misericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquã reclamantibus proceribus. Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit: sed quem legati supplicem ad pedes fratris prostraturũ se esse polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedens, præferri sibi strictum gladium de more principum iussit. Dissimulauit id quidem Boleslaus, & comem se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animum eius subire facti pœnitentia, quòd insanabile cernebat ingeniũ Sbignei. Alebant eum igniculũ in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atq; suspicionibus odium eius inflammabant. Nunquam esse quieturum illum, eoque reditum impetrasse, ut quem aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisque suis Boleslaus consultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitissimum, ut de

B nece fratris quibusdam mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneum, frustra implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, sed oculis orbatum esse, nec ita multo pòst animi dolore uita eum decessisse memorant. Vehementer quidem Boleslaum admissi facinoris, contaminatæq; una illa labe existimationis suæ pœnituit: multisq; postea lachrymis, eleemosynis & laboribus peregrinationũ ultrò susceptarum id scelus eluit, quemadmodum inferius exponemus. Non multò autem interiecto tempore, post patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouiensem cepit: in carcerem compegit: excæcauit: senatu mouit: abdicare se utroque magistratu coegit: propterea quòd is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi atrogaret, ac de principalis laude uirtuteque detraheret: eumque, propinquorum, necessariorum, & beneficiariorum suorum multitudine, & gratia populari fretus, contemneret, conuicijs & maledictis incesseret, & iam in apertam rebellionem euasurus esse uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua manuque promptus, & factiosus, Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, non reperio. Atq; ex eo tempore deinceps castellanus Cracouiensis palatino prælatus, priorem eo, & omnibus alijs palatinis in senatu regio locum obtinuit. Hoc tempore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonum successorem accepit. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cum Vuladislao fratre in gratiam reductus est, partemque principatus Boemici ab Albi fluuio ad Meridiem uergentem, ut scribit Dlugossus, secundum Hagecum autẽ Septentrionalem, in ditionẽ accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddentibus. Itaq; nõ multo pòst Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit, & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se contulit, ibique diem uitæ clausit extremum. Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitũ in Poloniã immisisse, propterea quòd Poloni ipsi, patriq; ipsius sæpe iniurij fuissent, & latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ uiolassent:

Prussicũ bellum.

Sbigneus fratris misericordiã implorat & impetrat.

Sbignei fastus.

Sbignei caedes.

Scarbimirus palatinus Cracouiensis excæcatur & magistratu mouetur propter arrogãtiam.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Radossus episcopus Crac. uicesimus.

1117 ann.

Boriuoius Boemus restitutus, & rursum profugus.

Vngarorũ excursio in Poloniam.

eumq; exercitum longè lateq; grassatum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingen A ti præda domum rediisse. Cuius rei, præter Bonfinium, nemo fecit mentionem. Cū Boemis quidem ac duce eorum Vuladislao Stephanum fortuito prælio commissum esse, quod idem Bonfinius subiungit, Hagecus quoque ac Dlugossus noster prodidere: euentu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iam atque debellatos magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum uis atque inundatio, quæ neque seri agros, neque meti passa est (neque id in Polonia modò, sed in uicinis quoque regionibus) quiescere eum coegere. Præcesserat autem eos imbres tale ostentum quòd cœlum totas tres horas per occasum solis ardere uisum est. Per quod tempus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerandus senex, mortuus, successorem sacri collegij suffragijs accepit, Iacobum Znenensem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iaroslaus Vuladimiriensium dux, Sbislauæ reginæ frater, Volodimiri parraui, qui Kiouiensēm principatum post mortem Stopolci fratris occuparat, insidias fugiens. Acceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo mansit, dum Prussico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atque tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coortæ, uehementes ac diuturnæ fuere. Extremam autem uastitatem timentes Prussi & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumque & agrestium multitudinem armatunt, & Boleslao cum exercitu adnenienti occurrerunt, ultimam prælij fortunā tentaturi, & uiam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnarum à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarant. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderetur. Iraque multo plures capti, quàm cæsi, reliqui flore omni iuuentutis amisso, cum oppidis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem superius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens B Boleslao, & cum Pomeranis hostibus Polonorum societatem iniuerat. Hic perfidiæ suæ sibi conscius cum ueniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat: Naclumq; armis, propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Nadum obsidere cœpit ad sextum Idus Septembris. Tentabat principis animum Suentopelcus per internuncios: culpam deprecabatur: pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quòd pessimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: & uulnere, sagittæ ictu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum pariatiores quàm initiò crediderat, ad perferendam obsidionē hostes oppugnationem autem oppidi, eo præsertim anni tempore, per difficilem esse animaduerteret, fremeretuerò exercitus, ne hyberno quidem tempore militiæ uacationem sibi concedi, nec solum cum hostibus, uerùm etiam cum frigore, procellis & niuibus se conflictari, tandem negatam diu ueniam dat Suentopelco & Naclensibus: pecuniam & obsides imperat, fuitq; inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Calendas Ianuarij. Verùm æstate proxima noua Suentopelci & Naclensium defectione permotus, non iam cum totis Poloniæ uiribus, sed cum euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam contendit. Iam enim domiti plerique omnes reliqui Pomerani erant, neq; cum Suentopelco sentiebant. Adueniens Vissegradum, arcem & oppidum, quod à Suentopelci præsidio tenebatur, sextodecimo die expugnat & capat: & octo dies ibi, ut agrotos & saucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. In itinere quædam oppida primo impetu cepit. Naclū post superioris anni obsidionem melius etiam munitum, & comeatu refertum erat, & Suentopelci præsentia & industria magnum momentum oppidanis ad resistendum principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus, eoq; maiore studio & conatu ad expugnationem eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidum admouit, defensoresq; mœnium balistis & omni genere missilium è propugnaculis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorum sustinebant: & uel de superioribus locis saxis, aqua, & pice feruenti eos qui propius successerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & ma-

1118 ann. *Inundatio aquarū & tempestates* *Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.* *Iaroslaus Russorū dux ad Polonos confugit cū uxore & liberis.* *Pomeranicum bellum.* *Boleslai uictoria de Prussis & Pomeranis.* *Suentopelcus rebellis Boleslao.* *Suentopelci deditio, & noua rebellio.* *Vissegradū captum.* *Naclum oppugnatū & captum.*

A & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non sine magno operæprecio. Obseruata enim nostrorum negligentia, & uenti opportunitate, coiectaq; magna ui sarmentorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorum exusserunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartæ tamen acerrimè defensæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hostibus, mœnibus adhæsere. Inde nostri cominus hastis atq; gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidum transcendere cœpere. Obstinatè tamen hostes ad eum locum conglobati resistebant, neq; consistere nostros in mœnibus patiebantur. Pacem deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido & facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatum est, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem concederentur, tandem desperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suentopelcum ducem dedunt: quem Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut vult Dlugossus, in potestatem Polonorum uenit: religionemq; Christianam bis antè susceptam, & bis rursus repudiatam, cum Varcislao duce, tunc demum authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memoriæ proditum est, tertiùm recepit, & hucusq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias Vuladislao filio cum Cristina Henrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit: quibus Stephanus rex Vngariæ, Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Russorum quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boemus, itemq; Iaroslaus Vuladimiriensium dux, affinis Boleslai, uterque fuga salutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decem annorum sterilitatem, filium Cazimirum peperit. Eodem quoque anno Volodor Præmisliensium dux, cum sæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec desisteret admonitus, à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, decies mille pondo, seu uicies mille marcis argenti sese redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo

Machinæ incensæ à Naclensib.

Suentopelcus in carcerem coniectus. [approx: *Suentopelcus in carc. coperijt.*]

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

Vuladislai ducis Polon. cũ Cristina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122 ann. Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Præmisliensium dux captus ac dimissus.

B trium mensium uernorum æstu & siccitate. Insequenti anno Vuladislaus Boemorum, & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, testatasque rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem. Quinetiam coactis utrinq; copijs, prælium inter se commisere. In quo uictus Sobeslaus ad Cæsarem, atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit, propter Rusſicam expeditionem, quam Iaroslai affinis sui exulis causa suscipiebat. Quam cum prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater: qui & ipse cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: itemque Volodor & Basilius Præmisliensium duces, & Volodimirus alterius cuiusdam Volodori filius. Itaque communibus armis & consilijs à Polonis, Vngaris & Rusſis illud bellum gerebatur. Breuique Belsum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatæ, uel deditæ, in potestatem Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiam Russorum metropolim itum est. Præcedebat autem Iaroslaus exercitum, cum septem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hostilem exercitum pedestrem, cum quo conserta pugna superior esse uidebatur. Sed summisere suis oppidani subsidium: itaque instauratum est prælium. Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confosso ab hostibus equo, in terram excussus est. Acre circa eum certamen fit: hinc Kiouiensibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandem Rusſi, & in urbem se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obsidere pergunt. Sed non multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiensibus, orantibus Rusſis, qui in castris nostrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Volodimirus iam inde ab initio in ulteriorem Rusſiam, quam Albam uocant, se receperat, neque mœnibus, neque fidei Kiouiensium sese credens. Aliquanto aliter hæc Vngarorum habent historiæ. Bezen eæ uocant principem, cui hæc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata sit: nec ullam in ea nostrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiso (quemadmodum & nos exposuimus) eo, qui reducebatur, murmure ac tu-

Annonæ caritas.

Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.

Rusſicum bellum.

Belsum. Ciruenum. Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Rusſus interfectus.

Rusſis pax data.

multu contra regem concitato, quòd magna strage primo illo prælio fusi essent, & cum A periculo expugnare metropolim Russorum iuberentur, conuersis subitò signis, nec ulla re cum hoste constituta, in Vngariam reuertisse memorant. Poloniam quoq; iterum ab eodem rege per legatos uexatam, uastatamq; narrant. Quod nobis non admodum fit uerisimile, propterea quòd necessitudo & affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hostile de ipsis inter ipsos opinari sinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non solum humanitatis, uerùm etiam necessitudinum Stephanus, quàm fuisse fertur, Boleslaus quidem noster tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè sua uexari pateretur, præsertim cum alijs bellis tunc non distineretur: ita ut sequenti anno, qui fuit post Christum 1124, nouam in Danos expeditionem susceperit. Est autem Dania, siue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Chersonesum Cymbricam, & adiacentes in sinu Baltheo siue Venedico insulas complectitur. Causa uerò expeditionis Danicæ Boleslao fuit, Petrus, clara & illustri apud Danos ortus familia: qui cum se iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contulisset, magna ingenij dexteritate, industria, uirtute, officio & suauitate morum, ad hæc commendatione regis Danorum, citò se in gratiam & amicitiam Boleslai insinuauit, ita ut postea multis magnisque possessionibus, & in primis comitatu Scrinnensi, & uxore illustri è genere ducum Russiæ, quę Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohonestaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam Petrus, & ita se ad mores Polonorum accommodabat, ut nemo tanta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò eius Guilelmus, cui Suentoslao nomen nostri dedere, facilè princeps erat procerum Daniæ, & plurimùm ualebat gratia apud Henricum regem Danorum, præfectus ab eo maximis quibusque regni negocijs. Cum autem regem Abelus frater occidisset, regnumque inuasisset, habebat in potestate sua thesaurum regium ingentem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto numero militum ueniens, thesaurum illū auferat, potius quam ut is ad manus crudelissimi parricidæ, & inuisi omnibus suis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem Petrus. Pollicetur is non grauatim opem suam, cùm ut homini de se bene merenti gratificaretur, tum quòd ea expeditione & opes B Poloniæ augere, & nominis sui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanum Pomeraniæ maritimum oppidum ad transportandum exercitum instructa, distributoque in milites donatiuo, cum primùm per anni tempus rectè potuit, naues conscendit: & commoda tempestate usus, improuisus in primo litore Daniæ, ad quod classis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissisq; circum proceres & nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facilè sibi adiunxit: cum profiteretur se ulciscendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum causa aduenisse. Tyrannus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus Dania, munitiones Danis reddidit: regem eos, quem uellent, creare sibi iussit. Confectis & constitutis rebus omnibus, thesaurum & omnem Petri cognationem secum auexit: & secunda nauigatione usus, paucis diebus in Poloniam reuersus est. Fertur autem successu temporis hic Petrus septuagintaseptem templa diuersis in locis in Polonia de secto lapide extruxisse ac dotasse, quorum pleraq; adhuc extant: itemq; duo monasteria ijs qui se Præmonstratenses uocant, qui tunc primùm extiterunt: alterum quidem puellis in Vuladislauiensi diœcesi in Chalino pago, quod postea Strelnum transtulit: alterum uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiensibus, titulo sancti Vincentij, quod Vuratislauienses nostra memoria prætextu metus Turcarum demoliti sunt. Florent adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utentes: indeq; Labenciorum nomen habet ea familia. Nonnulli etiam peculiariter Dunini, hoc est, Dani uocantur. Interim dum Boleslaus Danicam expeditionem obit, Volodor Præmisliensium dux cum abesse eum comperisset, immemor fœderum & iurisiurandi, quod ei Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cum exercitu uicinam sibi Poloniam præsidio uacuam cædibus & incendijs uastauit usq; ad Biecium oppidum, ingentemque pecudum, iumentorum & hominum prædam abegit. Itaque reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militum data, insequenti æstate bellum Volodoro fecit. Aduenienti occurrit impigrè Volodor cum non contemnendis suorum copijs, & aliorum Russorum principum auxilijs, uastationem suarum ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam; nec ille detrectauit.

Conserun-

1124 ann. *Daniæ descriptio.* *Petrus Duninus.* *In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.* *Petri Dunini opera.* *Præmonstratenses monachi.* *Vuratislauiensis monasterij S. Vincentij demoliti.* *Labencia familia.* *Dunini.* *Russicum bellum.* *Biezz oppidum.* *Russi uicti à Polonis.*

A Conferuntur manus: ſed uix primum noſtrorum impetum Ruſsi ſuſtinuere. Mox in fugam acti, nequicquam reuocante Volodoro diuerſi dilapſi ſunt. Caſtra fugientium à noſtris direpta. Cecidere de Ruſsis in eo prælio & in fuga multi fortes & inſignes uiri: inter quos præſtabant, Nauorotnicus & Zaſcitnicus. Dux Volodor Haliciam fugit, ibi uires reparaturus. Poſt uictoriam Boleslaus liberius hoſtiles regiones diuexauit ac depopulatus eſt, uicemq́; Ruſsis cum fœnore reddidit: citoq́; reduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter urgentem hyemem, quæ ſæuiſsima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum fortuitóne incendio, an à Boemis clàm ſubornato, propter receptum Sobeſlaum exulem: cui Boemiam eodem anno repetenti (propterea quòd Vuladislaum fratrem, rerum Boemicarum tunc potientem, periculoſe ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniam & milites liberaliter ſuppeditauit. Et redintegrata quidem pax eſt inter fratres, Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis diebus Vuladislaus extremum clauſit diem, eiq́; Sobeslaus in principatu, procerum & populi fauore ſucceſsit. Quod moleſtè ferens Otto marchio Morauiæ, cum ipſe Sobeslai uiribus imparesſet, Lotharij Cæſaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto ſucceſſor deſignatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus ſuis negocium inſequenti anno, ut eum in Boemorum principatum inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumecinum oppidum Boemiæ à Sobeſlao profligatus eſt: Vbi Otto etiam cecidit. Sobeslaus uerò cum Cæſare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorum duce, Henrici defuncti ſororis filio, & ipſo ad imperium adſpirante, bellum imminebat, in gratiam redijt, & impotentius dominari Boemis cœpit. Fratrum enim filios, & proceres nonnullos in carcerem coniecit. Hoc ipſo autem anno Volodor Ruſſorum Premislienſium dux, in medio belli apparatu uita deceſsit. Verùm filij eius Volodimirus & Roſcislaus exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uaſtandos Polonorum fines immiſerunt. Sed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exuſtis, citò ſe domum recepit: non plus habens animorum, quàm ſui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & conſequentibus aliquot Boleslaus princeps, cum pleræq; omnes

B finitimæ gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis diſtinerentur. Etenim Stephanus Vngarorum rex cum Græcis & affine ſuo Conſtantinopolitano Imperatore bellum gerebat. Apud Ruſſos Volodimirus & Roſcislaus, Volodori ducis filij, belligerantes inter ſe, uires eius gentis diſtrahebant. Ne apud Boemos quidem quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæſarem arma ſumpſerant, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallenſis abbatis, doctrina, pietate & ſanctimonia uitæ clari, opera ipſi reconciliati ſunt. Rogerius autem Normannus, Innocentio eius nominis ſecundo Pontifice maximo Roma pulſo, utriuſq; Siciliæ regis titulum primus uſurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumq́ue diuinum, animum adiecit. Nam baſilicam Cracouienſem, humilem etiamtum & neglectam, in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſupellectilem quoque eius ueſte precioſa, auroq́ue & argento facto maiorem in modum auxit. Quin & collegium ſacerdotum ſiue canonicorum eius baſilicæ, uiginti ad ueterem numerum adiectis, amplificauit, eiſque certos pagos & poſſeſsiones ipſe, Radoſſus uerò epiſcopus decimas attribuit: permiſit autem pius princeps epiſcopo ius omne conferendi ea ſacerdotia, ipſius arbitratu. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidem poſtea Criſpo, à capillorum ſpecie, cognomentum fuit. Anno Chriſti milleſimo centeſimo uigeſimooctauo memorat Dlugoſſus Boleslanum filio ſuo filiam regis Daniæ cum ampla dote uxorem accepiſſe. Sed quinam is filius fuerit, ille non meminit, nec nos conijcere poſſumus. Nam Vuladislaus quidem natu maximus è Sbislaua ſuſceptus, habebat Criſtinam uxorem ſuperſtitem. Cazimirus autem uix ſeptimum tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, quem ſequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaum Polonorum principem Magno Nicolai regis Danorum filio, filiam ſuam per internuncios deſponſam, in matrimonium collocaſſe, eamq́; cum exercitu & claſſe inſtructa in Pomeraniam deduxiſſe: eódem Nicolaum regem & ipſum naualibus copijs inſtructum, occurriſſe: coniunctiſq́; copijs Iulinum urbem inſignẽ & uetuſtam eos expugnaſſe, & Varcislao duci Pomeranorum communi hoſti pacem petenti dediſſe: deinde Nicolaum ſponſam filij ſecum deduxiſſe. In Daniam uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionem.

Cracouia cõflagrauit.
Sobeslaus Boe. princeps.
Lotharius Cæſar.
1126 ann.
Saxones profligati à Boemis.
Sobeslai crudelitas.
Ruſſorũ excurſio in Poloniam.
Visloca fl.
Vngari regis cum Imperatore Cõſtant. bellũ.
Ruſſorũ ducum inteſtinũ diſsidiũ.
Cõradi Sueui bellũ contra Cæſarẽ Lotharium.
S. Bernardus.
Siciliæ utriuſq; primus rex Rogerius.
Cracouienſ. baſilica à Boleslao exornata.
Canonicatus 20 Cracouiæ additi à Boleslao.
Boleslaus Criſpus natus.
1128 ann.
Danorũ regis affinitas cũ Boleslao.
Sax. lib. 13. Dan.
Crant. lib. 5. c. 29. Vand.
Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de se ipse sumit interfecti fratris.

Posthæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta sacerdotum atq; egenorum impendijs atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique uictu & cultu corporis, cilicio pro ueste utens, & cinere sese aspergens, ægrotorumque mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satis faciebat, nisi & laborem longæ molestæq; peregrinationis adijceret. Itaq; solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati habitu suscepit: atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotem aut mendicum prætereiens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret.

Peregrinatio Boleslai in Narbonensem prouinciam.

Quindecim dies apud diui sepulchrū ieiunijs & supplicationibus uacans, cōmoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationē instituit: eaq; religiose & pedestri item itinere obita, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendidè & honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege, genero suo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam adijt ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi archiepiscopi opera in propatulum prolatas è latebris, in quibus diu, post captum & uastatum à Boemis exulante Cazimiro rege id oppidū, paucis conscijs delituerāt: & octoginta marcas auri & multas gemmas in urnam diui contulit.

In Vngariā.

Gnesnam. S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

His peractis, non ita multo pòst Cazimirum filium immatura morte defunctum amisit. Verùm eum mœrorē uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miecislao nomen inditum: senisq; cognomen postea pueto, propter grauitatem morum & prudentiam, additum est. Alium item sequenti anno enixa est, qui aui materni & auunculi Cæsarum nomine, Henricus appellatus est. Quo quidem anno Boleslaus expeditionem in Vngariam fecit, ut nepotes suos, quemadmodum Dlugossus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno superiori: & Vngari Belam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cum Almo patre excæcauerat, regem sibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno frustrati, & uitæ præterea suæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniam ad Boleslaum auum confugerant.

Donarium Boleslai templo Gnesnē.

Miecislaus filius Boleslao natus. 1132 ann.

Henricus Boleslai filius.

Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Russorum auxilijs in Vngariam contendit. Occurrit ei in Scepusiensi territorio cum magnis Vngarorū & Austriorum copijs Albertus Marchio superioris Pannoniæ, siue Austriæ, cum quo soror Belæ regis nupta erat. Committitur durū prælium. Tandem uirtute & constantia nostrorū ac ducis solerti diligentia in fugam aguntur aduersarij: nec longius eos fugientes nostri persecuti sunt. ita enim à principe præceptū erat. Duxit deinde ad Budā metropolim Boleslaus: sed in itinere certior fit, Sobeslaū Boemū in gratiā Vngarorū excursionem in Poloniam fecisse, & Vuratislauiensem tractū ferro & igni uastare. Aduocato castrēsi consilio consulitur in medium, quid facto opus sit: uicitq; ea sententia, quæ propria defendenda potius, quàm aliena uindicāda esse censebat. Itaq; intermisso in præsens Vngarico bello, Boleslaus magnis itineribus aduersus Boemum sua inuadentem, rectà per Morauiam contendit. Verùm Boemos cognito Boleslai aduentu, domum se cum præda raptim recepit: nec anni tempus spacium nostris dabat, ingratum & perfidum hostem ulciscendi. Quocirca dimisit tunc exercitum Boleslaus.

In Vngariā expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Austriæ.

Silesiā depopulātur Boemi.

Boleslaus ex Vngaria in Silesiam cū exercitu contendit.

Cæterùm æstate, quæ consecuta est, parantem eum in Boemos arma magnis precibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebant, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem prosequeretur. Itaq; Vuratislauiensi conuentu & comitatu omni præsidio ad tutandos fines suos, aduersus uim Boemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Russis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere resistente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo se coniungentibus, ad Vissegradum, quò Bela se receperat, contendit. Interim cognoscit, Boemos maiore ui Silesiā rursus, cedentibus suis, qui relicti erant in præsidio, nec sustinere uim hostiū ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omissis iterū Vngaris, trāsmissisq; celeriter montibus atq; syluis, quæ Morauiam ab Vngaria disterminant, magnam Morauiæ partem, ut par pari referret, depopulatus est, uastatisq; agris abacta ingenti præda in Poloniam reuertit. Nec deinceps reductionem nepotum & Vngarorum exulum

Boleslaus iterū in Vngariam ducit exercitū.

Silesia iterū uexata à Boemis.

Morauia uastatur à Polonis.

A exulum tentauit, ne maiorem quàm pro uiribus belli mollem in se attraheret: eo quòd Lotharium Imperatorem magnis precibus & muneribus à Bela rege inuitatum, opem suam illi promisisse. Aliter hæc ab Vngaricarum rerum scriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquisse: nec Polonæ uxoris eius mentionem ullam faciunt: sed Borichum è Russa Colomanni regis uxore natum, siue is uerè Colomanni filius fuerit, siue ex adulterio susceptus, pro Colomanni filio sit habitus, eum inquam, post Stephani mortem à Polonorum & Russorum principibus adiutum, quasi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuisse. Nec tamen Polonos atq; Russos eo bello ad prælij dimicationem uenisse: sed amica Belę regis legatione & postulatione motos, deserto Boricho, uti notho, populariter domos reuertisse. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manserant, ab aduersarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouiensis (sic enim illi habent) captum esse. Horum utrum uerius sit, legentium esto iudicium.

Vngarorum historia.

1134 ann.

Boemicum bellum.

In sequenti anno Boleslaus iniurias Boemorum quàm cumulatissimè ultum ire cupiens, ualidis suorum & auxiliariorum Russorum copijs Boemiam longè lateque usque ad Albim flumen, ferro & incendijs omnia miscens, peragrauit. Nam Boemus, quamuis iustum & ipse haberet exercitum, nusquam tamen cum nostris aperto marte congredi ausus est: uerùm ex insidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab uniuerso exercitu castrisque prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occasionem bene gerendæ rei captans. Itaque noster agris, uicis & oppidis hostilibus fœdè uastatis, cum ad pugnam elicere hostem non posset, ingenti præda onustum exercitum reduxit atque dimisit. Nec multo pòst Boemus citato agmine eam Poloniæ siue Silesiæ oram, quæ ad Odram est, aliquantisper depopulatus, raptim se inde domum recepit, ueritus, ne Boleslaus reuocato, quem dimiserat, exercitu, reditum suum impediret.

Silesiam depopulantur Boemi.

Russorum à Polonis defectio.

Hoc tempore Russi cœpere nouas res moliri, eo quòd molestè ferrent, assiduò sibi milites & auxilia imperari: & ea fortassis opinione elati, quasi sine se Poloni gerere bella non possent. Author eius consilij Iaropelcus Vulodimiri filius Kiouiensium princeps erat, qui in conuentu cæterorum principum Russiæ, huiuscemodi orationem habuisse perhibetur.

Iaropelci oratio ad Russos suos.

Seruitutis incommoda.

Quàm dura conditione Polonorum principi seruia-B mus, Princeps, non est necesse pluribus uerbis exponere. Nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati estis, prætereani, multitudini quidem certè nostrorum hominum, quæ seruituti assueta, sine alieno domitatu rectè uitam degere non potest, tamen quàm acerbus sit istius seruitutis sensus, uidetis. Quis autem omnino tam patiens est, ut & graue tributum pendere, & in alieno solo procul à patria, nullo suo compendio, alieno iussu ductuq; perpetuò militare, & apertis periculis obijci se, aliumq; expertem periculi laborum & vulnerum suorum pręmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum nostrorum, qui perniciosa ambitione & intestinis dissidijs hoc malum sibi accersiuerunt, & florentissimum imperium fœda seruitute commutarunt: nullum'ne nos quæremus eius mali exitum? Ego uerò honestè mori, quàm turpiter seruire malim, principes: idemq; de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorũ armis uicti, cum ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij contra alios Polonorum opem suo iuxtà ac aduersariorum malo implorassent: hostes experti, quos in auxilium aduocarant. Nos coniuncti & concordes id iugum nõ excutiemus? Quasi uerò non magis nos quàm Boemi & Vngari, atq; adeò ipsi impotentes domini nostri Poloni, multitudine & uiribus abundemus. Quòd si bene ij rem gerũt aduersus Vngaros & Boemos, nostrum id est totum: nostris illi uiribus ualent, non suis: nostra iuuentus primos & acerrimos hostium impetus sustinet: illi sibi cauent post principia.

Russi quomodo subacti à Polonis.

Russorum uires.

Occasio recuperandæ libertatis.

Quod si ullum unquam fuit tempus, quo assere re nos nullo negocio in libertatem possemus, nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis, quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Boemico distinentur. Quorum neutri sanè pares erunt, si nostra ipsis auxilia detrahamus: tantum abest, ut nostra præterea arma sustineant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad uictoriam & amplissimum imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobisque militauerint, quæ nos dudum ipsis præstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad oĩa obsequentẽ, tum odio duræ seruitutis & Polonici nominis inflammatam multitudinem. Videte modò, ne studium illi uestrum ductusque defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringunt sese mutuò iureiurando: cõsultatur de

apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id consiliũ ad tempus, dũ quæ opportuna ac necessaria essent ad tantũ bellũ cõpararentur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorũ fluxa & infida ingenia, ad Boleslaũ: conturbabat eũ illa alieno suo tempore constituta rebellio, quæ ad duo maxima bella tertiũ nõ minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Conuocat senatũ: exponit de intempestiua Russorũ defectione: dicuntur sententiæ. Ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius comes Xiansensis, uir magni ingenij & consilij, in eam sententiam uerba fecit, ut diceret, non maximo negocio nascentem rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. Ad earnque rem operam suam pollicetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neque tamen consilij conscijs, assumptis, in Rusſiam ad Iaropelcum proficiscitur. Exilium & fugam simulat: Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutumque latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio. gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem. Multa de Boleslao & statu rerum Polonicarum quærit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus responsa sua ad illius uoluntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum cæteris principibus consilio, maturare rebellionem statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu, secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, comprehendit: constringit: & equo impositum celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, studium & operam Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcum uerò custodiæ tradidit. Vnde intra uertentem annum, maximo auri & argenti pondere à Basilisco, siue Vasilco fratris sui filio redemptus, ad principatum, suum data Boleslao fide, in potestate eius se fore deinceps, reuersus est: in qua tamen fide fallenda patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit. Vt par pari referret, Vngarum quempiam, hominem non ignobilem, cæterùm uafrum atque callidum, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorum partes ad Boleslaum delatus, captata occasione uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene asimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiam creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia quæ habebantur de republica, adhiberetur, ac præfectura Visliciensi donaretur. Cum sedatos esse penitus Rusſicos motus Boleslaus existimaret, maiore apparatu ad Boemicum bellum sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse clientem ac tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactum iri, si legatos ad Cæsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratisſimum. Hoc eò faciebat Lotharius, quòd in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Balembergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eódem & Boemus. Tentatur pax inter disſidentes principes: quæ cùm coire non posset, tamen ne magis iritatis animis ij discederent, trium annorum inducias, instante maximè & orante Cæsare, inter se pacisćuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Haliciensem demum cladem, de qua paulò inferius dicemus, interuenientibus utriusque gentis proceribus, firmata est. Nugatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neque per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: idque non ut Boemis commodaret, sed quòd rebellabant Poloni, tributumq; Romanorum Imperatori debitum à duodecim annis non pendebãt. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus Imperatori obuiam misisse: atque eum in Saxonia occurrentem, ad Lotharium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret. Se Romano Imperatori deinceps dicto

Russorũ ingenium. *Petri Vulostouicij consilium.* *Petri Vulostouicij audax facinus.* *Iaropelcus captus, ac dimissus.* *Vngarus perfugam se simulat.* *Vngarus præfectus Visliciensis.* *Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.* *Boleslaus ad Lotharium Cæsarẽ profectus.* *Polonorum cum Boemis induciæ.* *Hagecus.* *H. Mutius.*

A dicto audientem fore. Id utrunq; cum ille fecisset, magnaque insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius autem narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoq; Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributum Pomeraniæ Rugiæque nomine, tãquam ad Romanum imperium pertinentium, poposcisse: uerùm illum negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cum Cæsare, ad Italicam expeditionem, pontificemq; reducendum, ac diadema Imperiale ab eo accipiendum spectante & festinante, Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de causa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum mentionem fecimus, commodam proditionis occasionem nactus, & celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij, ad Visliciam adesse cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerem, nec eum latissimum, & pontes sublicios aditus est. Eratque tunc temporis frequens & populosum id oppidum: quanquam ne tunc quidem desertum est. Eò igitur Vngarus, de aduentu Russorum certior factus, cõmigrare uiciniam omnem cum liberis, uxoribus & facultatibus suis iubet. Libenter facit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se suaque loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad condictum tempus Rusi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempesta nocte: ingentem uulgi, nullo neque sexus neque ætatis discrimine aut misericordia cędem edunt: oppidum succendunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. „Oderunt enim ferè proditorem principes „atque reges, quamuis proditionem ament. Reuersus autem è Germania Boleslaus cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Iaropelcum & Russos iras concipit. Cumque primùm per anni tempus res geri potuere, non modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agrestibus magnum comparauit exercitum, & Rusiam fremens, perinde ac leænæ uel ursæ rapto fœtu solent,

Vislicia oppidum.

Vislicia direpta à Rusis, & incensa.

Proditionis præmium.

Rusticũ bellum.

B ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul & uirium suarum infirmarum sibi conscius, procul in paludes atque syluas sese abdiderat) Vuladimiriensi regione omni & proximis quibusque crudelissimè uastatis, afflictis, & exustis, cum ingenti præda reuertit in Poloniam. Iritatus magis, quàm fractus ea clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorum principes, de ratione belli cum Polonis gerendi consultabant: & in eam ueniebant sententiam, ut dolis aggrederentur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem obtulit. Etenim cum comperissent Ioraslaum Haliciensium ducem cum Polonis sentire, & ab eo consilia sua prodi, principatu eum eiecere. Itaque in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Rusi, eum à Polonis reductum, & se ultum iri. Anteuertendos & fallendos sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine, tanquam in tranquillis rebus uenientes ex improuiso opprimerent potius, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Halicienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eum primo quoque tempore reducat: affirment, pœnitere Russos, quòd eum eiecissent, quippe qui offensum Boleslaum uehementer metuant: quieturosque eos esse, & culpam deprecaturos. Faciunt iussa Halicienses. Eadem penè confirmant nobiles quidam Vngari, Haliciensibus finitimi, ab eisdem principibus ad astruendam & perficiendam institutam fraudem conducti & summissi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaq; iusto quidem, sed minori tamẽ, quàm pro belli magnitudine & clandestino apparatu Russorum, exercitu Iaroslaum reducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ (quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Rusia diuidẽtium, situm, salinas habet) primæ Vngarorum turmæ instructę gratulabũdæ occurrũt: & præteruectæ nostros, extremum agmen claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idem & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao cœpit. Accitoq; Vusebοrio palatino Cracouiensi, & magistro militiæ, suspicionem suam cum eo communicat.. Dum hæc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidijs consultant, ecce apparent procul à fronte instructæ Russorum acies, quas Iaropelcus citato cursu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatum se in insidias, & in medio hostium conclusum Boleslaus uidebat. Et quanquam longè imparem se numero hostium

Vuladimiriensi ora uastata.

Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos.

Russorum fraus.

Boleslaus credulus.

Haliciæ situs.

animaduertebat, tamen qui semper solitus esset uincere, satius esse ducebat, honeste occumbere, quàm fugiendo uictoriam ultrò hosti concedere. Itaq; instructis pro tempore contra utrumque hostem aciebus, & paucis cohortatus milites, signo dato primus in imminentem à fronte hostem impetum facit. concurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorum, clangor tubarum & armorum strepitus. Contendunt nostri de salute, Russi de uictoria. Iamque nostrorum res ueterani exercitus uirtute, & peritia meliori loco esse incipiebat, ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamque in hostibus stragem edebat: cū subitò perturbatis ordinibus, & fugæ initiò à palatino nomen memoratur, orto, sequentibus eum qui proximi steterant, magna pars exercitus Polonici in fugam coniecta est. Pugnabat nihilominus cum paucis, & ijs quidem partim saucijs, partim lassis, Boleslaus: & cum fugere sibi turpe duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui insidebat, multis uulneribus confectus atq; debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius, obscurus & originarius, ut ait Vincentius, sublevatum eum equo suo imposuit: & ut patriæ magis quàm gloriæ suæ rationem duceret, fugaq; melioribus se rebus seruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies septies uictor princeps (tot enim secundis prælijs dimicasse memoratur) nobilissimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera præsenti se morti eripuit Reuersus in Poloniam, palatino quidem fugæ principi leporis pellem, colum, & fusum dono misit, meticulositatem eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad uoluntarium suspēdium adactus est. Militem uerò salutis suæ authorem (nam & is fortè saluus è prelio euaserat) insignibus nobilitatis, luculenta pecunia & possessionibus remuneratus, etiam ad honores amplos & magistratus euexit, posteritatemq; eius omnem nobilitauit. Deinde fiscum suum in redemptionem captiuorum, qui permulti erant, effudit. Nec tamen omnes redimi potuere: multi barbaris uenditi, in fœda seruitute cōsenuerunt. Et uehementer quidem angebatur animo Boleslaus, ut solent ij qui perpetuò secundis rebus usi, aduerso aliquo casu affliguntur. Pudebat & pigebat eum suiipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat: quippe qui nimis credulus & incircumspectus fuisset: Sed tamē de labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Russis atq; Vngaris, sedulò etiam atq; etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, Sobeslao Boemorum principe Closci conuentum egit, pacemq; fecit, arbitris utriusq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulantibus, conspectum hominū & colloquia uitabat. Quæ res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in languorem corporis & morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique conuenerant, & quatuor filijs adstantibus, de concordia apud eos de uerba fecit: partitusq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Vuladislaū natu maximum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiori anno natus erat, prætererat. Id cum proceres obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, ut ne illum exortem patrimonij relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoque portionem portionem suam esse disignatā. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atq; portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; suo tempore succedet. Diuinitus'ne id quod futurum erat, præsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mēte diuinare, an uerò discerpere in plures partes principatum noluerit, dicere non habemus. Nec ita multò pòst sacris Christianorū mysterijs ritè procuratus, uita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrē annos trigintasex, uixisset quinquagintatres. Funus Ploscū solenni pompa elatū, & iuxta patrē conditū est. Fuit aūt Boleslaus hic, habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri: os ei carbunculus morbus ab ineunte adolescentia distorserat, atq; inde Criuousti cognomentū habuit. Animo uerò excelso fuit, & periculorum contemptore: iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex equo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremùm exitij causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatē cùm in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabāt, promptus:

Russorū cū Polonis prælium. Boleslai uirtus. Palatini fuga. Gregarij militis præclarum facinus. Boleslai uictoriæ. Fugæ merces. Virtutis præmium. Boleslai excelsus animus. Polonorum fœdus cum Boemis. Cazimirus filius Boleslao natus. Polonia diuisa inter Boleslai filios. Vaticinium Boleslai. Boleslai mors. Anni uitæ & regni Boleslai. Boleslai figura, ingenium, & studia.

A ptus: modestia & clementia singulari: laudis & gloria cupidus: pacis artium nō penitus expers, uerùm belli studijs longè præstantior, ad quæ à teneris, quod aiunt, ungui culis toto animo ferebatur. Hinc omnem fere principatum suum bella gerendo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus & felix, excepto ultimo illo Haliciensi prælio. Obijt autem anno Christi nati 1139, cum eum Lotharius Imperator uno anno anteuertisset: cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum, cuius mentionem superius fecimus, suffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuouste claudamus hunc Librum: sequentes quinque secto ac discerpto in plures principatus regno bellisque ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res gestas complectetur.

1139 ann. Lotharij Imp. mors. Conradus Cæsar.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Sextus.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

MORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorū omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudum sub unius imperio florentes & formidabiles cunctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps discerptis uiribus atque studijs, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, constitutionemq; paternam ualituram esse, fratribus fratris imperium dedignantibus, & illo immoderatius fortaſsis B utente potestate sua. Neq; contentos eos fore sua quemq; sorte, sed alienas inter se mutuo appetituros & inuasuros, & uim ac inuicem à se iniuriam propulsaturos: atq; ita ciuilibus & parricidialibus armis inter se concursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florentem dudum rempublicā euerti. Itaq; aliquandiu triste silentium omnes tenuere, promiscueq; à fratribus imperabatur, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum conuentu apud Cracouiam instituto, cum flagitatio fratrū, studiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuersam rerum summam non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret, necessariò Boleslai constitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & summa belli, pacisq; authoritas penes natu maximū uerò & summa belli, xacisq; authoritas penès natu maximum esset. Partitione patris facta, Vuladislao quidē natu maximo Cracouiensis, Siradiensis & Lenciciensis tractus, itemq; Silesia obtigêre: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia & Cuiauia, Culmēsisq; ac Dobrinēsis tractus: Miecislao Gnesnēsis, Posnaniēsis, Calisiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis. Cazimirus uerò infans exors, quēadmodū pater uoluerat, à Vuladislao curandus atq; educandus susceptus est. Ita ad suas quisq; ditiones & quasi satrapias discessere, ut Vuladislaum tamen principem agnoscerent, eiusq; maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum ac tricesimum agebat annum. Nam hæc anno Christi 1140 acta sunt. Extincto uictore ac terrore gentium Boleslao Criuousto, mutataq;, uti diximus, forma reipub. nō diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorum dux immemor fœderum, quæ cum eo principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum iecerat, nondum exacto à morte Boleslai anno, Silesiam infesto exercitu longè lateque populatus est, nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnem eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coscenum inter lacus & paludes munitione & præsidio firmare adoritur. Sed hoc molientem uindicta diuina, iusta uiolati fœderis & iurisiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto desistere coactus est: relatusq; Pragā, nō multo pòst inualescēte morbo, extinctus est. Ita bellū exoriēs repētè inter initia unius morte sedatū est. Neq; enim Vuladislaus, Vuladislai regis filius, qui Sobeslao patruo (filius eius ꝑteritis) apud Boemos, in

Principatus multorum perniciosus reipub.

Comitia Cracouiæ.

Diuisio regni Polonici

Vuladislao summa rerū permissa.

1140 anñ.

Silesia uexata à Boemis.

Sobeslaus Boemus extinctus.

Vuladislaus Boemorum princeps.

Vuladislai Polonorum principis ambitio.

mos, in principatu successit, ei bello uacare potuit, domesticis motibus prohibitus, A nec noster acceptas iniurias, uastationemque ditionis suæ ulcisci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulsandam iniuriam magis spectans, & inuadendis alienis potius, quàm suis defendendis inhians: propterea quòd molestè ferret accisum & mutilatum principatum, sibique erepta esse, quæ fratribus patris uoluntate cunctæque Poloniæ consensu cesserant. Ægrum sua sponte eius animum uxor Cristina superba, auara & ambitiosa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorum loco habebat, nec eos ad ministerium, ac uix ad conspectum suum admittebat, Germanis suis impendio delectata, magis etiam inflammauit, quod eum præter mores iuraque gentium ad quartam modò partem principatus detrusum esse dictitaret, qui in uniuersum principatum patri, utpote natu maximus, succedere debuisset: se Cæsaris filiam, Cæsaris neptem, ex inclyta familia cum amplissima dote in spem uniuersi principatus ipsi nupsisse: nunc uerò ad exiguam sortem cum liberis communibus redigi, qui quidem post patria mortem ad egestatem, indignam suo genere & ipsorum ordine, redituri essent. Quòd si ille uir esse pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui se uisuram esse domi totum regnum. Patrem eius non tulisse unum fratrem participem imperij: ipsum tres ferre? Quartum quoq;, ubi adoleuerit, si sapiat, portionem suam repetiturũ esse. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilem esse: neminem ipsi obsecundaturũ. Quid si quis reliquorum fratrum ad summum illum principatum adspiret? Quid si omnes inter se contra unum conspirent? Tunc uerò nullam ipse fore spem salutis, nisi in fuga & exilio. Præstare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadẽ identidẽ iterãdo, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandẽ ad maturandũ impiũ facinus uirum impulit. Sed ut sub honesto prætextu laterét scelus, & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduersante multitudine suorũ, cogitata perficeret, senatũ cõuocat: queritur, Perniciosam & exitialem esse reip. partitionẽ principatus à patre suo institutã, propterea q, multitudo principũ cùm hostes ad inuadendũ audaciores, tũ ciues ad resistendũ infirmiores, redderet. cuius rei aliquem iam gustum paruo temporis spacio ipsi fecissent, uexati impunè à Boemis: qui non modò commouere se, dum penes unũ patrem suum fuit B imperium, ausi non essent, uerùm etiam pacis conditiones ab eo accepissent. Neq; uerò diu quietã esse posse ab intestinis discordijs atq; ciuilib. bellis eã rempub. quę à pluribus exęquato dominatu, non certis legibus, sed arbitrio cuiusq; gubernetur. Nec diu maiestatem unius cuiuspiam ab ijs conseruari solere, qui non modò genere, sed uiribus etiam & potentia uni illi pares se esse sentirent. Exemplo esse recenti penè hominum memoria Sbigneum, qui licet genere impar fratri Boleslao, tamen quod pater eũ illi ex iusta uxore suscepto exæquasset, tantis malis, cladibusq; rempub. inuoluerit, ut eam euersurus omnino fuerit, nisi iusta fratris indignatio aliquãdo tamẽ eũ de medio sustulisset. Boemos quoq; & Russos uicinos suos nullã aliam ob causam ciuilib. bellis inter se ad excidiũ penè collidi, quàm quòd in multos partita sint eorũ imperia. Quocirca uellẽt, iuberent, ut penes unum se, quẽ primogeniti prærogatiua cęteris fratrib. prætulisset, uerè esset regnum. Attribututum se esse fratribus aut definitos è fisco suo reditus, aut serò agros nonnullos & territoria, in quibus illi uitam honestè sustentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occasionem habeant. Multo esse præstabilius, paucos quosdam incommodo ac detrimento affici, quàm uniuersos perire. His addit Cristina (aderat enim in senatu, quo minus liberè eius intuitu sententiæ dicerentur) cùm alia quæ uidebantur, tum, sic in sua Germania, sic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & sapientia præcellerent, moribus atque legibus receptum esse, ut maximus natu in bona paterna succedat, cæteris fratribus paululum aliquid præ manibus det, unde uiuant. Hac spe se Vuladislao nuptui datam esse. Deinde sententias rogati senatores, cum stupefacti rei nouitate, aliquandiu silentium tenuissent, tandem omnes, paucis à Cristina subornatis exceptis impium & crudele principis cõsilium detestari: orare: monere: ne patris ultimã uoluntatem irritam faciat, ne uniuersæ Poloniæ consensum aspernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde esse dissimile, quod de Sbigneo commemoratum sit: illum nothum fuisse, nec ullo more aut iure in partem principatus admitti debuisse: hos legitima uxore, & quidem Cæsaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non posse. Illum improbum, impudentem, & iam inde ab initio in patrem impium extitisse: hos liberalibus ingenijs, honestissimè educatos, summo

Cristinæ ingenium & mores.

Cristina maritum in fratres incitat.

Vuladislai principis oratio in senatu.

Cristina in senatu.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas senatus Polonici.

A summo esse pudore & modestia, æquissimisque animis ferre. & laturos porrò esse maximi natu fratris principatum. Magis autem consultum esse reipub. si plurium ea " consilijs & armis coniunctis defendatur, quàm si ex unius iudicio & propugnatione " dependeat. Non posse commodè unum omnia prospicere nec ad omnes regni partes " suis opem ferentem pariter accurrere nec omnia per se munia principatus obire. " Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, magisque beneuolen- " tem esse fratri fratrem, quàm extraneum. His & alijs dictis propemodum ad sanita " tem reuocata erat mens principis, nisi uiolentior uxoris amor, nocturnæque eius persuasiones & blanditiæ, quæ plurimum apud uxorios uiros ualent, tantoq; pestilen tiores sunt, quanto plus potest is quem superant, præcipitem eum egissent. De li- berato scelere, tributum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditioni- " bus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiam: & si renuerent, iustum haberet " belli ipsis inferendi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipienda quæ eo- rum ditionis erant animum conuertit. Nec tamen Polonorum, quibus iam suspe- ctus & exosus esse cœperat, quosq; alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia uti ad eam rem ausus est: sed Russorum, cum quibus materno genere con- iungebatur, auxilia clàm acciet, cum his apertè iam in fraternas ditiones grassatur. Edi cit, ne cuiquam Poloni, præter se, obediant. Contumaces aut uinculis aut uerberi- bus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus partim per Russos occuparat, partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumq; " dominorum auidum) leuitate defluentibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fra " tris proposito perspecto, quid faciant porrò cum suis consultant. Animaduertunt à bello ciuili animos popularium suorum abhorrere: nec ipsi satis animorum ad uim fra tris propulsandam habebant, propterea quòd & uiribus minus ualebát, & quantum cuiq; fidendum esset, nesciebat. Itaq; ad misericordiam procerũ confugiunt: paternorũ meritorũ, paternæ uoluntatis, publiciq; omnium ordinum consensus de partiendo im perio ipsos admonent: ipsorum fidei & protectioni se suaq; commendant. Ad fra- B trem etiam proficiscuntur: & quoniam caput illorum consiliorum Cristinam glo- tem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius suppli- ces implorant. Verùm ea surdis auribus leuirorum preces accipiebat, & salutem reip. " quæ omni necessitudini præponenda esset, causificabatur. Commouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenum misericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentum erat, quòd Vuladislaus extremum militem in suos immittebat: tum au- tem auaræ importunæq; mulieris odio, quæ præter hanc in fratres mariti sui inclemé tiam, nouis etiã exactionib. animos multorum offenderat. Etenim ea, cùm alia quædã auarè & crudeliter instituerat, tũ uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & rusti- cani statis & solennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos & gallos gal linaceos, anseres, oua, mel, auenam, porcos, triticũ in cellam principis inferret. Quod cum semel atq; iterum ac tertiùm in gratiam principis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuum deinceps esset, sanxit. Itaq; impensius iam & apertius nonnulli iuueni- bus fauebant. in primis aũt Vuseborius palatinus Sendomiriensis, & magister militię, & Petrus Danus, comes Scrinnẽsis: quorũ ille nonnũquã Russos ex insidijs paruis prę lijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principem ab instituto auocabat, quę res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnib. de reb. cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoq; consilio ac studio ipsi narrauit. Ex canduit subitò in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatũ fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi to tum diem inuestigandis & persequendis feris defatigati, ad uesperum ad focum con- structa è cespite mensa, cũ se pane & ferina carne, & aqua fontana utcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus domesticarum lauticiarum & mol lium stratorum recordatus, ioco Petrum appellans: Mollius, inquit, nunc Petre uxor tua cum Abbate Scrinnẽsi siue Suleouiensi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocum ioco retunderet: Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. Erat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine non inelegans, quo familiarius Cristina utebatur, ita ut nussita- retur uulgò, eum cum illa clàm consueuisse. Tetigit id dictum principis animum: & sermonibus quidem tunc iocisq; finem fecit, uultu uerò ne postea quidem satis dis- simulauit siue dolorem, siue solicitudinem; incertũ, liberiori ne dicto Petri offensus, an de

Vxorũ suasiones efficaces.

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrũ possessiones inuadit.

Boleslai filij deprecantur fratris iniuriam.

Procerũ alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

Honoraria munera.

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus

Iocus perniciosus.

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tam scrupulose ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Cristina ubi tristiorem cogitabundumq; præter morem uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam. dissimulat aliquandiu Vuladislaus. Ad extremùm uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrum iras conceperat, occasionemq; ulciscendi eius quærebat. Quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo quòd Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolenta mulier apud maritum noctesq; diesq;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquam uoti compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq; potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates ampliss. Calissiensem Crusuiciensemq; tractum omnem Boleslai Criuousti nomine administrasset, tunc autem Vuratislauiensi præesset. Subornat tandem Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatum, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamen ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudem eum incautum opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quem Iaxæ Serborum siue Vinidarum duci in matrimonium collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq; celebritate apparabat: eò se Dobessus quoq; magno comitatu confert, securumq; & nihil eiusmodi suspicantem Petrum solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagunt, correptum celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamq; popularem: Reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum fuisset. Contrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem eum capitalemq; hostem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessuram, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem perfecitq;, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atq; oculi effoderentur. Sic ei, ,, & sæpe multis, liberior cum principe iocus malè cessit. Vixit tamen post eam calamitatem Petrus quinq; annos. Feruntnonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea uisum & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse, propter pietatem, qua summa erat. Mortuus, apud Vuratislauiam in sancti Vincentij, quod templum & monasterium ipse condiderat, honorificè sepultus est. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricum Austriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prælio superauit. Sed nostra persequamur. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictum est, excarnificato, minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari. Creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupêre. Minus autem dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere magnis Russorum fretus auxilijs, quibus Suatoslaus Vuseuolodi Kiouiensium principis filius Izaslaus Dauidis, & Vuseuolodimirus Haliciensium duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Plosco, omnique Masouia propulerat. Restabat Miecislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens: Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Rusi agros liberioribus excursionibus: exurebant uicos & pagos: captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant: diripiebant fana: uimq; honestis puellis ac matronis inferebant: ne à pueris quidem abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatem & crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti gliorum, tum patriæ indignã & calamitosam sortem miseratus, sacro pontificium cultu & infula, quo augustiorem speciem principi exhiberet, indutus, & carpento in castra, & usq; ad ipsum Vulatislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet. Negat esse boni ,, principis, patriam, à qua in lucem editus, indulgenter educatus, & ad summum ho- ,, norem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere. ,, Negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tu- ,, endos susceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus

Petri Dani opes & præfectura.

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Rusis.

Ciuile bellũ inter fratres

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principem obiurgat, ac diris deuouet.

A onibus exuere, sed vitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cum optimis fratribus in gratiam rediret: Præstare, vt eorum fideli ope & opera aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm vt infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorum armis illos iret perditum, & quasi in sua spe viscera sæuiret. Si homines non reuereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè violatę humanę coniunctionis & societatis vltorem. Non commouit hæc Archiepiscopi oratio, quamuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum vir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quando, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contemnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius vices gero, authoritate, sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentũ conuertit, in columnam, quæ tentorium principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentorium solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis visa est. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita vt mirarentur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituère, sed nullo operæprecio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationem Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit: & vel ad prædas agẽdas quoquouersus discurrebant, vel genialibus epulis & compotationibus ludisq; & lusibus indulgebant, vel his rebus grauati & fatigati altum stertebant: in stationibus rari, nec ij satis sobrij excubabant. Delitescebant in abdito Boleslaus, Miecislaus, & Henricus cum modico militum præsidio, occasionẽ bene gerendæ rei captantes: ij posteaquam vel ex transfugis, vel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certò didicere de negligentia & securitate aduersariorum, silenti agmine ad castra propius

Omen malum.

Castrẽsis negligentia.

B accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito vexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertère id vexillum præter morem extensum Russorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: Rogant, quid'nam rei sit, & quid sibi velit vexillum illud? Respondet Vuladislaus, deditionis esse signum. Parcendum esse Rusi censent supplicibus: negat Vuladislaus vllum fore ijs, qui tam obstinatè obsidionem sustinuissent, misericordiæ locum. Nec multo pòst, exauditur ab extremis castris ingens clamor atq; strepitus, iam intra vallum & in cæde versantium hostium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsque militum, è stipula stramentisque factis, celeriter ignem subijciunt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus, nec quid agerent, aut quò se verterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Nec à vero abhorret, diuinitus formidinem illam exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit qui se victoribus opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum psuci & inordinati occurrerant. Nam cæteri vel ad ducum tentoria, vel ad corripienda arma, vel ad sternendos equos, vel ad efferenda quæ quisque charissima habebat, festinabant, vel attoniti denique amentium more huc atque illuc discursabant. Ad extremùm grassante latè vndique ferro atque incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glouunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cum Rusis ducibus & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoq; Rusi, non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorumque castra. Duglossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miecislaum, & Henricum, primo Vuladislai aduentu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnamque obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse, & clementiam atque misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter veniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederent, dura hæc, ita vt erant sanè, visa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis victoris, & apud quem nihil sancti esset, fidei sese committere.

Vuladislaus vincitur & fugatur.

Duglossus.

Erupisse deinde aliquoties ex oppido,& non nulla strage in hostibus edita,repulsos ta- A.
men esse. Deinde cum quieuissent aliquandiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione,& securiores negligentioresque reddidissent eos,qui in stationibus & ad opera excubabant,captato tempore, armatisq; omnibus qui arma ferre poterant in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito,vt aut vincerent,aut non inulti occumberent:& clarissima illa victoria,de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt,fuit à Christo nato millesimus centesimus quadragesimus quintus. Parsum est autem ciuibus iussu iuuenum,quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit.Magna fit statim ea victoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim a victo ad victores,& augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ,in fidem & potestatem pristinorum dominorum vltrò redibant. Non contenti autem victores iuuenes eo,quòd fratrem se oppugnantem profligassent,suaq; omnia recuperassent,exterminare eum etiam vicissim proprijs ditionibus,& principatu eijcere instituunt, rati nunquam eum ad sanitatem & modestiam rediturum esse: verùm Russorum auxilijs fretum,bellum renouaturum. Itaque æstate sequenti,cum eo,quem ad manum habebant, exercitu, validiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiam contendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset,diffisus munitioni arcis, suorumque studijs & voluntatibus,& fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset,relicta Cracouiæ vxore ac tribus filijs,per Silesiam in Germaniam profugit: Conradi tertij Cæsaris,vxoris suæ sobrini,opem imploraturus. Cracouienses cum primùm aduenientibus Boleslao, Miecislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga,& consensu totius Poloniæ,aperuêre: nec multo pòst arx etiam deditur.In qua recipiéda, summa animorum moderatione iuuenes vsi sunt. Liberos & vxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorum militum atq; procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò vellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerent,dimiserunt. Sic infelix Vuladislaus, qui suasu vxoris iniustè aliena concupiuerat,sua iustè amisit: & qui in amplissima fortuna principatusque prærogatiua non acquieuerat,in exilio cũ mala consultrice vxore miser contabuit, quemadmodum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius initium, Ianicus,qui postea Vratislauiensis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnesnensis fuit, Ianislausq; dictus est,& Clemens,fratres germani,equestri Gryphium siue Gryffonum,vt vulgò vocant, familia orti,monasterium Andreouiense condiderunt: eique oppidum ipsum Andreouiam, & septem pagos de bonis suis attribuerunt: atque in eo Cistercensis sectæ monachos,à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos,collocarunt. Imposuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis addictis monasterio, vt corda cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posterisq; suis memoriæ sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouienses decimas quasdam ei monasterio: itemq; Ianicus, posteaquam Gnesnesis archiepiscopus factus est,non modò decimis, verùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit. B

1145 ann.

Defectio Polonorũ à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in pot. iuniorũ fratrum uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

Andreouiense monasterium.

Andreouiensis monasterij tributũ.

BOLESLAVS CRISPVS.

Exacto cum vxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatisq; sententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat,principatus & summa rerum defertur, & quæcunque in ditione Vuladislai fuerant.Cazimirus etiam natu minimus frater,eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementerque regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum sibi deuinxit.Nonnulla enim bona & possessiones,quæ sui iuris fuerant,ipsis vltrò donauit & addixit:eoque summa ij fide,summoque studio vicissim eum defenderunt, nihil neque Russorum,neque Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti,aut precibus emolliti.Nam instabat Vuladislaus assiduò,cùm apud Vuladislaum ducem Boemorum , ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem,vt eorum vel authoritate in paternum principatum restitueretur,vel armis reduceretur. Solicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocillarant,& nolebant consentientem Poloniam irritare, à cuius exigua quadam parte victi profligati-

Boleslai Crispi benignitas.

Vuladislai exulis solicitudo.

A profligatique dudum essent. Cæsar verò & Boemus prolixè promittebant: verùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normannorum in Syria, Saracenorum Turcarumque vi inclinatis, Edessaque nobili & vetusta vrbe Mesopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militantibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus viris & episcopis à Bernardo abbate Claræ uallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse videretur Cæsar, misit legationem ad Boleslaum cæterosque fratres, vt Vuladislao ereptum patrimonium & principatum sua sponte redderent, potius quàm arma sua experirentur. Neque enim se rectè & affini & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sententia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribusque suis iniuria affectum esse Vuladislaum: se necquicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre, & ab vniuersa republica possessionibus ac dominationibus, iam penè exutos, cum pacem tamen nullis æquis conditionibus impetrare possent, vitam defendisse suam, illumque omnis diuini & & humani iuris violatorem, fratres insontes & obsequentissimos eijcientem, intolerabilemque in liberos populos dominatum vsurpantem, non tam ipsorum viribus, quàm diuina vltione euidenter perculsum, fugientemque, magno vniuerso Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamque iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, ne'ue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno malo reipublicæ facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed ijs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad vim & iniuriam faciendam nemini opem eius patêre debere: quippe qui ab innocentia contra scelus, ab officio contra improbitatem, à modestia contra audaciam, à iusticia contra iniusticiam, denique à pietate contra parricidium stare debeat. Esse Vuladislaum affinem Cæsaris, se verò cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare, non bellum expectare, cuius nullam neque dedissent, neque daturi essent occasionem. B Habere se illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par esset: libenterque in alijs rebus authoritati eius obsecundaturos, in vna illa re id fieri non posse. Libentius se cum quouis capitali hoste, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros esse: & quid'uis potius passuros, quàm commissuros, vt suo sibi iumento, quod dicitur, malam rem asciuisse, & rempublicam, quę in fidem suam confugerit, prodidisse viderentur. Fregit ea responsio Conradi animum, ita vt multum de studio suo in Vuladislaum deinceps remitteret, præsertim quòd ad expeditionem Asiaticam totus spectabat: quamuis à proceribus suis & Boemo, quos sedulò vnà cum liberis & vxore prensabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remensi, quod Eugenius tertius pontifex maximus, initio pontificatus sui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Cristinæ propinquus, de principibus & episcopis Polonorum per legatos questus est, quòd illi quidem fratrem, hi verò dominum suum contra fidem & iusiurandum paterno principatu pepulissent. Sed quid effecerit, non comperio. Conradus verò Cæsar expeditionem illam suam Asiaticam cum maturasset, per Poloniam, quemadmodum scribit Dlugossus, statuit iter facere, quòd & compendiosior ea via esset, & minus periculorum haberet: simul quòd non diffideret, se Vuladislaum cum fratribus coràm reconciliaturum esse. Et acceptus quidem est à Boleslao cæterisque fratribus perquàm honorificè & liberaliter, vnà cum Vuladislao Boemorum principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, siue Sbigneo, omnique Germanorum & Boemorum exercitu, & vsque ad pontum Euxinum deductus: cæterùm de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, nisi quòd pollicitus est Boleslaus cum fratribus, se, cum reuertisset ab illa expeditione Cæsar, quæ is vellet, facturum esse. Multi verò voluntarij è Polonis militiæ illi nomina dedêre, & cum Cæsare profecti sunt. Alij, per Vngariam eum non satis composito agmine profectum esse in Thraciam, volunt. Vincentius verò crebrioribus legationibus eum de restitutione Vuladislai cum Polonis egisse memorat. Sub hyemem eiusdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Russiam, Izaslai Kiouiensium principis, conspiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: castrisq; apud Cemerinum positis, totam hyemem ibi consumpsit: & nulla re memorabili gesta, propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russorum, in Polo-

Conradi Cæsaris & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriã.

Bernardus abbas Claræ uallis.

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Cri spi responsum.

Principis officium.

Remense cõcilium.

Conradi Cæsaris expeditio in Asiã.

Boemorum principes in Asiam militatum profecti.

1147 an.

Russicũ bellum.

niam rediit. Izaslaus verò post discessionem auxiliorum Lusci obsessus ab hostibus, pacem tandem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus archiepiscopus Gnesnensis mortuus, Ianicum, siue Ianislaum, cuius paulo antè mentionem fecimus, è Vuratislauiensi episcopa euocatum, Boleslai principis studio adiutum, successorem accepit. Huic verò Vualterus, equestri Zadoreorum ortus familia, successit: qui basilicam Vuratislauiensem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, ritusque Lugdunensis basilicæ in eam induxit. Anno vno interiecto, reuersus ab Asiatica expeditione Conradus, cum non multum ibi operæprecij fecisset, magnamque copiarum suarum partem partim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Constantinopolitani Imperatoris amisisset, bellum Polonis intulit, vt per vim Vuladislaum exulem in principatum restitueret, cum Boleslaus cæterique fratres promissorum admoniti tergiuersarentur, quòd dicerent: Vuladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summamque reipubl. perturbationem reformidare. Verùm id bellum in speciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam vt Cæsar cum validis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non destitit Boleslaus cum expeditis turmis, quas de suis tumultuariè coegerat, omnibus locis opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex insidijs obseruare, & in incautos hostes impetum facere, interdumque totum exercitum reficientem se aut quiescentem subito tumultu, & ad castra adequitantis exercitus ostentatione exagitare & perterrefacere. Illis verò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim se cum suis recipiebat, nec vnquam rem fortunæ & vniuersæ dimicationi committebat. Cum autem ad Odram substitisset, & castrametatus esset Cæsar, eo quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & nostri vlteriores ripas obseruantes difficilem traiectionem ipsi effecerant, simul autem è Germania noui quidam motus ipsi afferebantur, quibus ad rerum domesticarum curam reuocabatur, accepta fide Boleslaus in castra ad eum venit: factaque publica audientia, Vuladislai fratris facinora & peccata omnia in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reipubl. Polonæ luculenta oratione exposuit: necessariam expulsionem, iustamque restituendi eius recusationem suam, & vniuersæ reipublicæ excusauit: necessitudinem suam cum Conrado maiorem, quàm Vuladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem & Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent, neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contemnenda Cæsari & nonnullis principibus, maximeque ijs, quos gratia plurimùm valere apud Cæsarem didicerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadentibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cæsare ductum iri diutius opinione sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutum est: dimissusque postridie exercitus, necquicquam reclamante Vuladislao exule, & item Boemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic nescio quid comminiscitur de Tartaris & Saracenis vnà cum Russis à Vuladislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao victis pulsisque, qui vtrique populi procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæsare facta, aut verius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Miecislaus vxores duxere sorores Germanas, Vuseuolodimiri Halicienſium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiam, Miecislaus verò Eudoxiam. Verùm hic, hac nõ ita multo pòst mortua, nondum exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geisæ regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæterùm Henricus cœlibem vitam secutus, ad Hierosolymitanam militiam cum non contemnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelæ commendato: cumq; totum annum ibi commoratus, non vulgare virtutis suæ specimen aduersus barbaros Saracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertens autem in Zagosce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operam, condidit, & luculentis reditibus instruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium: qui cum in Asia aliquando militasset, reuertens vnum de canonicis sepulchri Christi Domini nostri, diui Augustini instituto viuẽtibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus secum deduxit, eamq; sodalitatem in Polonia propagauit, condito ei templo ac domicilio in pago suo Miechouia, quod nunc oppidũ est, quinto à Cracouia milliario, eoq; & duob. item alijs pagis sodalitati attributo. cui etiã Gedeon episcopus Cracouiẽsis decimas quasdã posterius

Ianislaus archiepiscopus. *Vuratislauiensis basilica et ritus eius.* 1149 ann. *Conradi Cæsaris expeditio in Poloniam.* *Polonorum cum Germanis belli gerẽdi ratio.* *Boleslaus ad Cæsarem in castra uenit, & bellum sustulit.* *Boleslai & Miecislai uxores.* *Hẽricus dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.* *Templarij in Poloniam deducti.* *Iaxa Gryphius.* *Canonici sepulchri Christi.* *Miechouiense cœnobiũ.*

A posterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauitque etiam monasterium virginibus professionis Præmonstratensis, vt vocant, in suburbano suo Cracouiensi, supra Vistulam, quod Zuerinecium, quasi tu dicas viuarium, appellatur. Quod nomen posteriori fortassis tempore excepit, cum ibi Casimirus secundus rex uiuarium construxisset. Impetrauit autem Iaxa idem loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe omnium onerum, munerum atq; pensionum, quę ad principem atq; rempubl. pertinerent, sempiternam immunitatem. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atq; iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus Cæsarem stimulabat, quòd contemni & postulata & minas suas, nec promissa præstari à Polonis principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa valetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nonnulla imperij perturbatione distentus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit vtendas fruendas, vnde se & vxorem liberosq; sustentaret: adiunxit exiguas equitum peditumq; copias, cum quibus ille crebris excursionibus Vuratislauiensem tractum & viciniam illam omnem, extructis in cõfinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id vbi cognouit Vuladislaus, munitis pręsidio militũ arcibus, in Germaniam se recepit, siue metu, siue auxiliorũ petendorũ gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxilijs deditionem fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Conradus Cæsar mortuus, antequam Imperatoris diadema adeptus esset, solicitudine & metu grauis belli Polonos liberauit. Quieuitque tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio succesfsit,

Zuerinecen se cœnobiũ.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemcium et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann. Cõradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

B petendo imperiali diademate, pacandisque, seu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Cisalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis atque deijciendis occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus: orat de reductione sua: Et quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorum, fastum Polonorum & contemptionem Cæsareæ maiestatis & authoritatis exaggerans. Idem plerique Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosque ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant Imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi Senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperent Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse verò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea vis erat, vt quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse viderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158. Fridericus Imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur: & ad vndecimum Calendas Septembris Odram amnem, nemine prohibente, vado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam valido exercitui opponere: sed munera inter se copiasque partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura vterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs vim faciebant, partim villas & oppida sua, qua iter facturum esse Imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita vt neque progredi rectè Imperator, propter pabuli & commeatus inopiam, neque vestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius men-

Legatio Friderici Imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici Imperat. expeditio in Poloniam.

tio facta est, atque Glogouia, non obscura oppida, conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad vescendum, neque vinum aut ceruisia ad bibendum suppeteret, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaque intestinorum dolore laborari vulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamque non mussitabant milites, sed apertis conuicijs & maledictis Imperatorem incessebant, quòd ab eo ad inauspicatum bellum ob rem alienam educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul quod res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit. Verùm metuebant, si nulla pace facta retrocederet, vt satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat, nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu vicissim inuasuros ac deuastaturos esse. Sin pacis mentionem prior fecisset, pro victo se habitum atque contemptum iri: vtrumque autem non ›› ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum qui ›› bellum alteri intulerit, aut pacem vltro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum Imperatoris cum probè calleret Boemorum princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, vt de pace ad Imperatorem mittant, aut ipsi veniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositum. Placabiliorem enim ipsis Fridericum se reddidisse. Amplectuntur nostri consilium: petita acceptaque fide ad hostem proficiscuntur: ibi multis vltro citroque habitis sermonibus, pax tandem his legibus constituitur: vt Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & vt Boleslaus vnà cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax sit, Adleidam Imperatoris sororis filiam Miecislaus tertiam vxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Duglossus. Nam cum restitutionem illam, quam postea Fridericus velut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset, paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse Imperatori, se ad natalem Christi Dei nostri Magdeburgum venturum esse, & Polonis Boemisque disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris vsurum: quod tamen non præstiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in Supplemento eius libri quem Otto episcopus Frisingensis illius temporis de gestis huius Friderici Imperatoris conscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandem, quam non exposuimus, fuisse memorat: successum verò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, Posteaquam Imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem vitæ constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagosque suos vastasse. Ad extremùm autem peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducem supplicem, & imperata se facturum recipientem, prouolutum ad pedes Imperatoris, veniam impetrasse: cum iusiurandum dedisset, non ad contumeliam Romani imperij fratrem à se fuisque pulsum esse: promisissetque Imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Augustæ verò, siue Imperatrici, viginti marcas auri: & obsides Cazimirum fratrem cum alijs quibusdam nobilibus dedisset. De Vuladislai verò iniuria rem ad arbitrium Boemorum & Polonorum Magdeburgum, vt nos quoque è Duglosso retulimus, reiectam esse. Neque tamen stetisse vlla ex parte promissis & iuriiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neq; Imperator exigere, si prius pensitatum esset, neque Radeuicus commemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cum Polonis, deduxit Imperator exercitum, & anno sequenti expeditionem in Italiam profectus est, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu, Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema imposuit, regemque eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Boemorum vsus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim verò à nostris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi vxor ex dolore partus, cũ Lescum alterum filium peperisset. Nam biennio antè Boleslaum pepererat.

Bythomia et Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

Friderici cõsultatio.

Pax inter Imperatorẽ et Polonos.

Silesia Vuladislao attributa.

Polonorum auxilia Imperatori ad Italicum bellum.

Miecislai tertia uxor, filia sororis Friderici Imperatoris.

Radeuicus historicus.

Vuladislaus rex Boemorum factus.

Fames in Polonia.

Boleslai Crispi filij.

Duxit

A Duxit postea Boleslaus alterام uxorem, Helenam Roscislai Præmisliensium principis filiam, suasu fratrum, cum ij ad Adleidæ Miecislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, post tredecim annorũ exilium. Verùm in ipso apparatu extinctus, & Aldemburgi in Holsatia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditum est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenientē, Plodeci clam ueneno sublatū esse. Vixit autem Vuladislaus quinquaginta quinque: præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miecislaum, & Conradum, cui Lasconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quē quidem Conradus Imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte cōmutauit. Nam filij non ausi absente Imperatore Silesiæ principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demũ anno post mortem patris, nempe anno post Christum natum 1163, instante precibus atq; minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto euersoq; Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnem, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq; ad Boemorum, Mysnensium, Saxonumq; fines in ditionem suam acceperunt, ea quidem lege, ut maiestatem summi principis Polonorum comiter cōseruarent, neue patris tyrannidem imitarentur. Silesiæ uerò nomen à confluxu multorum populorũ inditũ esse uidetur, siue tūc, siue aliquāto prius, nēpe posteaquā Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Boemis & Saxonibus eam oram inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi conuenæ dicantur lingua Polonica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atq; hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui procerus siue altus cognominatus est, Vratislauiensis tractus: Miecislao Ratiboriensis & Oppoliensis, Cōrado uerò Glogouiensis & Crosnēsis obtingeret. Ex his Miecislaus insano mulierculæ B cuiusdam amore captus, Opauiam oppidũ ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autē restitutio illa Vuladislai filiorũ curæ Friderico Imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atq; constitutũ fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocaret, nec prodiret quispiam, prodijt hic Boleslaus inconsulto Imperatore, & inscijs omnibus, non ferens uniuersi exercitus ignominiam. Cumq; infestis hastis concurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoq; de mœnibus prospectantibus, & utrisq; euentũ pugnæ expectantib. primo impetu deiecit noster hostem, humique prostratum celeriter de equo desiliens confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutem ad sidera efferente. Ex eo autē tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis fratrumq; eius curam maiore studio confecto, Mediolanensi bello incubuit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoque omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, consilijque totius sententia Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: transductoque Ossam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit, ferro & incendijs omnia miscens, & magnas predas agens. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui nō plus decem millibus peditum, & sexdecim millibus equitum facere possent, pacem supplices à Boleslao petunt, imperata se facturos pollicentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & uana multorum deorum superstitione sese abdicent, & Christianā religionē populariter recipiant. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamē præsentib. iuxtà ac impendentib. malis adacti, accipiunt cōditionē: demoliũtur fana & simulacra falsorũ deorum: uni uero Deo, quē nos colimus, deiecta aut desolata

Boleslaus alteram uxorem duxit. Vuladislai mors. Plodecz. Vuladislai filij. Cristinæ mors. 1163 ann. Mediolanũ euersum. Silesiæ ducum origo. Silesiæ fines & nomen. Slezaci. Silesiæ diuisio. Opauia donata amicæ. Boleslai pro certamen. Prussicũ bellum. Prussi religionē Christianam recipiunt, & mox rursus abijciunt.

pridem instaurant: liberos post desertam religionem sibi natos, ritu Christianorum initiant. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalesceret, tributum quidem exiguum Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Christiani facti non essent, ut in seruitutem adducerentur, & sub hasta uenundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Christo, sed magis deuitandi præsentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit, Poeta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediere. „ Neq; enim firmam atq; stabilem sedem habere potest „ religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem „ in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prussi in pristinum errorem apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cõstantius Christianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his, quæ patrarant, paterentur, ad Boleslaum principẽ legatos mittunt cũ donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modò Christianę necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle, aut posse abijcere: & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire. Leuius, quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. Itaq; sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciens suam, quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. „ Neq; cogitabat, non habere modum, neque finem „ temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunq; „ homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prussi uidentes impunè sibi cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo pòst, exactores principis propellunt: factaq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinantibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscens sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidem ditionis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cæterùm anno sequenti, qui fuit post Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suæ sibi conscij, desperabant ueniam, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumueniant. Erant apud Boleslaum in castris Prussi quatuor perfugæ non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prussi clàm per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maiorib. promissis ad proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prussiæ partem nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida & compascua, limosos abscessus & uoragines occultabant. Circum hæc, uti conuenerat, latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamq; multitudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recipisse affirmant: persuadentq; principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantum progressum est, dictitantibus transfugis perbreuem esse eam difficultatem, ibi signo dato subitò Prussi pedites undiq; è latebris prosiliunt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. Poloni neque progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium, neq; regredi poterant, terra abscedente, & equites ac pedites armatos hauriente. Et à fronte quidem & ab lateribus acriter instabant hostes, à tergo uerò nostri extremi primorum receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neq; submitti subsidia laborantib. possent: quin ut quisq; suis opem laturus, aut hostem exultantem incęde ulturus procurrerat, ita & ipse se, & illo quibus succurrebat,

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Prussorũ defectio & excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 ann.

Polonorum expeditio cõtra Prussos.

Proditio Prussorum.

Poloni profligati à Prussis.

A succurrebat, magis etiam impediebat. Eratq; miserabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progressi, & inopinato hostium occursu aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seq; inuicem proterebant & proculcabant. Multi ibi mortales cæsi, longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæterorum corpora salui ad extremum agmē, quod firmiori loco substiterat, sese recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atq; debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miecislao fratre, nihil cunctati, in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquisito. Prussi mortuorum spolijs potiti, dijs ea suis, quibus uictoriam acceptam referebant, consecrarunt. Sub finem eiusdem anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi dominatu, Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationem placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mādaretur. Tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & alijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa est, quoad uiueret, quo commodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuseuolodi Belsensium ducis filiam. Displicuerat id quod factum erat de Sendomiriensi ditione, filijs Vuladislai: existimabantq; ij, partem eius aliquam post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, quòd is munitiones quosdam in Silesia, cum eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorum iræ ueteres, & dolor exilij, ereptique summi principatus, & Cracouiensis ditionis: quæ utraq; hæreditario iure secundum patrem sibi arrogabant. Hæc omnia repetendi percommodam occasionem oblatam sibi esse arbitrabantur, quòd inuisum esse offensione illa & re malè atq; inconsideratè gesta imperium, nomenq; Boleslai proceribus & equitibus plerisque animaduertebant. Fortasse non deerant etiam, qui eos in spem recuperandi illa uel omnia, uel pleraque, clàm uocarent, & operam studiumque suum pollicerentur. Itaq; apertè querebantur de iniurijs Boleslai principis: arma bellumq; ciuile nō

B dissimulanter parabāt: è Germania auxilia & mercenarios milites accersebant. Id ubi Boleslaus cognouit, uiriū suarū & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus, ne latius incēdiū illud diffunderetur, neu certa finitimarū gentiū fiducia rē illam iuuenes inceptarēt, per proceres & consiliarios cōmunes de cōponendis reb. agit: ijsdēq; arbitris de summo quidē principatu, ac de Cracouiensi, itēq; Sendomiriensi ditione postulata filiorū fratris modestè refutauit, quòd Cracouiensem ditionem cū summo principatu, totius Poloniæ consensu coniunctā esse diceret: principatū aūt iustè eiecto patre eorū, summa omnium uolūtate ad se delatū, & alioqui illo è uiuis sublato, ad se, qui illi esset natu proximus, nō immeritò attinere. Porrò Sendomiriensem ditionē rectè fratri Cazimiro datā, quem non oporteret exortē esse patrimonij. Eā fuisse mentē patris, ut is cæteris fratribus absq; liberis decedentibus succederet. De Sendomiriensi nōnihil se uoluntate eius detraxisse, quo rectius onera ac dignitatem principatus sustineret. Idē se fecisse in Silesia, cùm fratribus cæteris, tum senatu uniuerso assentiente. Sed tamen liberaliter se eis remittere & condonare, quæ ad eam diem in Silesia retinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agnoscerent. Quo iuniores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit, rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consilijs seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, procerumque persuasione, conquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum suppressum est. Non cessarunt tamen seditiosi quidam, è Cracouiensi ditione homines, equestris ordinis, res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuēre, Iaxa, cuius superius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factiosi homines, ad Cazimirum Sendomiriensem ducem, ætate & gratia populari florentem, summum principatum deferebant: Boleslaum perosi, quòd ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera esse dicerent: simul ut Miecislao, qui ætatis beneficio Boleslao succedere debebat, uiam præcluderēt, de quo nō optimè sentiebāt. Et egit quidē ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæterùm principatum delatū modestè recusauit, quòd negaret suū esse, fratri maiori & optimè de se merito principatū eripere, quē omni ope defensum & adiutū ire deberet. Illos quoq; non æquum facere, qui tot annos clementi &

Hēricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomiriensium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Silesiorū duces in Boleslaum principem concitantur.

Cracouiensis ditio principatui addicta.

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiensis nobilitatis motus cōtra Boleslaū principem.

Cazimiri moderatio & sapientia.

moderato illius imperio usi, ad extremum quasi uetulum canem eum expellerent, & quidem bene merenrem, & æquitate animi prudentiaq; sua potius, quàm armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Prusicam, qua maximè offenderentur, non „ tam temeritate eius, quàm diuino permissu acceptam esse. Neminem neq; tam fœli„ cem esse, neq; ram omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam „ interdũ diuinitùs consilia principũ; & bene cõsulta malè cadere, ꝓpter peccata populi. Quòd si deterius etiá aliquáto principatú administrasset, quàm administrarit, Boleslaus, ferri tamẽ eũ cõueniret, ꝓpter patris Boleslai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius, tolerabiliter tamẽ imperanrem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxisset, ornassetq; deijcerẽt. Se quidem non modò non fore socium eius consilij & periurij, uerùm etiá summo conatu fratri cõiunctissimo & beneficentissimo opitulaturũ esse. Ita rursus gliscens ciuile dissidium, Cazimiri grauitate & constantia sopitum est. Præerat tunc quartumdecimum annum Plocensi ecclesiæ episcopus Vernerus, equestri Rosarum familia, integritate & sanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Bolesta uir potena & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ soleam equi cũ cruce altrinsecus superposita insigne gerit, Crascum pagum adimebat. Erat aurem is castellanus Viznensis, & oram illam Prusis finitimam pro Boleslao Crispo administrabat. Eum igitur comiter & blandè Vernetus per se & per amicos orat & admonet, ne uim faciat ecclesiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: causam obtinet: in possessionem reponitur. Molestissimè id ferebar Bolesta, multaq; maledicta in mansuetum episcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Prusis consuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & bene potos, promissis etiam oneratos, noctu ad obtruncandũ Venerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suá uenerat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa: effractisq; portis, in cubiculo dormientem episcopum cum Benedicto monacho Benedictensis sectæ trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto episcopi puer cubicularius, is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnensis * Petrus, familia Srenauius, qui Ianico nõ multo antè successerat, de cõsilio & uoluntate cæterorũ episcoporũ toti prouinciç suç sacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto archiepiscopi Boleslaus princeps, cõprehendi Bolestam, & ex uinculis causam dicere apud se, contemnatumq;, in foro Gnesnensi, ubi hæc agebantur, extructo rogo cremari iussit. Benassus uerò post patratum illud scelus nusquam postea comparuit: creditumq; est uulgò, eum terræ hiatu absorptum, meritum sancto episcopo supplicium expendisse. Verneri corpus Ploscum delatum, honorificè sepultum est. Nec ita multo pòst uarijs & salutiferis hominum generi miraculis cœpit scpulchrum eius celebrari. Cui Lupus gente Gozembius, custos eiua ipsius basilicæ, succesit. Aliquot deinde annis, quibus uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerũt res in Polonia, neq; memoratu dignum quicquam gestum est. Postea moritur Boleslaus, & Cracouiæ sepelitur, anno Christi 1173, cum principatum Poloniæ annos 27 tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco, cui posterius Albi cognomẽ inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulo ante parrem obierat. Moriens tutelá filij Cazimiro fratri commendauit, eumq; hæredẽ filio substituit. Supellectilem aũt omnem inrer eundem fratrem, filium, & uxorem partitus est. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geisç filius Vngarotum rex uita excessit, continuato ferè funere cũ duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter post altetum infeliciter regnum eius inuaseranr. Huic autem frater germanua Bela tertius successit. Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorum senio confectus, Fridericum filium natu maximum inconsulto Friderico Imperatore pro se regnum administrare iussisset, successorem ab Imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium patruelem suum, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A' quo cum sibi metueret, solum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum. Sobeslaus autem regio nomine abstinens, principatum paucos annos gessit. Ac totua tunc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidem cum Vngaris & Orientis Imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. Idem autem Emanuel ab Alexandro pontif. max. nõ ignarus inimicitiarũ eiua cũ Friderico Barbarossa magnis pollicitationibus ac donis Occidẽtis imperiũ ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuariensem archiepiscopũ, uirũ sanctum, libertatẽ & immunitatem ecclesiasti-

Vernerus episcopus Plocensis Bolestæ fraude occisus.
Bolestæ familia.
** Petrus archiepiscopus Gnesnensis.*
Interdictum archiepiscopi.
Bolesta parricida uiuus exustus.
Miracula ad Verneri sepulchrum.
Lupus episcopus Plocensis.
Boleslai mors.
1173 ann.
Lescus Boleslai filius.
Stephanus Vng. mortuus.
Bela rex Vng.
Vuladislaus rex Boemorum regno motus.
Sobeslaus dux Boemis datus ab Imperatore.
Veneti cum Vngaris & Græcis bellum gerunt.
Emanuel ambit Occidentale imperium.
Thomæ Cãthuarien. archiepiscopi cædes.
Angliæ rex regno pulso.

A ecclesiasticam defendentem cum occidisset, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæque motus ab Henrico Saxonum duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne longius recedamus. Ante obitum Boleslai Crispi, Gedeon gente Gryphius, post Matthæum, hominem gulosum & helluonem, qui Roberto uito bono pioq; Radosii successori, successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab archiepiscopo Gnesnensi Petro, ut tunc moris erat, assentiente Boleslao, confirmatus. Qui post est Kelce oppidum in remotis sylnis condidit, in eoq; templum secto lapide exædificauit, & collegium sacerdotum primariorũ, quos prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorum ibi instituit, cum eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memoratur: Eum Boleslai principis nuncium, subsidium in sumptus belli postulantem, ad latrinam duxisse, & spurcè, ibi facultates suas reconditas esse, dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius otæ episcopo.

Friderici Imp. acta. Gedeon episcopus Cracouiensis. Episcoporũ confirmatio ab archiepiscopo. Kelcense oppidũ & collegiũ à Gedeone episcopo conditũ. Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies. Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIECISLAVS SENEX.

Boleslai Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratrisq; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum studia Cazimirum inclinabant, uicit tamen maior pars, quæ Miecislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, utpote natu maiorem, nequaquam prætereundum esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, Senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominum fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initiò statim aspero & auaro dominatu hominum uoluntates offendit, noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens, & leuibus de causis, uelut ob cæsum ursum aut ceruum, captum'ue capreolum bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubique uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum B querimonias audiebat, sed eos inclementioribus dictis à conspectu suo repellebat. Iudicia & alia munera publica quęstuosè mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim ij liberè quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorum hominum. Quibus permotus Gedeon Cracouiensis episcopus, uit magni animi & constantiæ, Miecislaum semotis arbitris adit, mixtisq; cum grauitate blanditijs orat & admonet, placidè & benignè more maiorum ut regnet: contentusq; usitatis uectigalibus, & operis hominum, ne quid præterea à libero populo exigat: abhorrere enim uehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus ritè atq; ordine idoneis hominibus mandet, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & ministros peccare. Commemorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora & recentia, quibus eum ab instituto deterreret. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum eum sibi reddidit, & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil pertinere. Addiditq; princeps: non ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbitratu se gesturum esse principatum. Tam superbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamen solicitudinem subueniendi afflictæ patriæ, atq; emendãdi principis. Cum autem apertis monitis suis præclusum esse aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo eũ ipsiusmet iudicio reuincat. Mulierẽ subornat, quæ sordido & miserabili habitu assumpto, ubi in conspectũ principis uenit, lamẽtabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecislaus, accitam, quid queratur, quid'ue sibi uelit, rogat. Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio cõmendasse, illum porrò mediastinis pascendum cõmisisse: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, seq; ad extremam inopiam inde redactam esse: rogare, ut cuius culpa damnum datum esse, ab eo præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati uenerant, negant sua negligentia damnũ datum esse, uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris culpa. Eum enim uenationi deditum, feros canes alere, qui soluti partim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in prædam dederint. Enim igitur damnum præstare oportere: se neque canes abire, neque dispersis ouibus succurrere

Miecislaus mutauit mores. Miecislai asper dominatus. Venationes principis erant in Polonia. Magistratuum peccata. Gedeon episcopus corripit principem. Miecislai contumacia. Sapiens cõmentum.

succurrere potuisse. Aderat & adolescens, crimenq; in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere. Neq; tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Miecislaus, cum nonnihil cogitasse, condemnat matri siue nouercæ adolescentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores principis iudicium. Ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte. Adolescens certè matemæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet, quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit, & relaxarit, qui non modò præsidio gregi aduersus lupos no fuerunt, uerùm ipsi uel concerpserunt, uel cetè dissiparunt, quo magis luporum morsibus esset obnoxius. Verùm tunc demum iusti & ueri iudicis functus eris officio, si iudicatum ipse facias: & quę in alios statuis, primus ipse in te pręstes. In te ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu namq; matrem tuã, rempub. Polonam florentissimam dudum & & amplissimam, affligis. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris fastigium extulit: tibi gregem suum, seq; ipsam curandam atq; tuendam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, acerbos & crudeles exactores & præfectos facultatibus & sanguine innocentium hominum saginas: quorum ceca cupiditate & asperitate fit, tenuiores ut à potentioribus, perinde quasi à lupis, impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda reipublicæ abs te præstanda sunt, queadmodũ ipse iudicasti, si nõ humano, at diuino quidẽ certè iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quãuis potẽs, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. Quanquã aũt te uolẽte ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò Senis cognomen iam inde à puero meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret. Tu mali occasionem das, dum canes illos tuos non coerces, dum lupos non persequeris dum deniq; precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatamque matrem, afflictam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum quam seruare debes. Si præstare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis hominũ relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad genua tua accidentẽ supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitùs salutem & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiere, seueriorem fortasse, quàm cognominis tuus Miecislaus rex, quàm Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus frater, quàm denique omnes quicunque usquam auarè & crudeliter dominati sunt, quando quidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incensus hac oratione episcopi Miecislaus, fremens è senatu sese proripuit multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta opprobare uidebantur, minitans, & plusculum iræ & odio suo indulgens. Grauior etiam deinceps hominibus esse pergit. Forte is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atque sæuitiam eius cum animis suis reputarent conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicę consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miecislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus: quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis Cazimirũ Sendomiriensium ducẽ nominat: grauitatẽ eius, humanitatẽ, facilitatẽ, iusticiam, solertiam, uigilantiam & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis recte factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum in primis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel uno facto eius posse cognosci. Accidisse aliquando, ut cũ aulico quodã suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentemque Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illumque noctis beneficio elapsum, postridie inuentum. & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatem minuisset: Minimè gentium inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquisset: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci non posset, in se fortunæ alumnum commotus esset. Se magis in culpa esse, qui conditionis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm

Gedeonis oratio libera ad principem.

Miecislaus contumacia.

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensium ducis laus.

Iusticiæ & moderationis insigne exemplum.

uerùm etiam ipſi gratias agere, quòd ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum principe in ſe admitteret, neu ſe ludo, aut vlli rei leui ac inhoneſtæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, ſeueriorem in ſeipſum quàm in alios iudicem, homini à quo læſus erat, omnium iudicijs damnato, indulſiſſe. Quin & argentum omne quod ludo quæſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferendum eſſe principatum: eum iure & more Miecislao ſuccedere debere: eum fama virtutum ſuarum & gratia plurimùm valere apud omnes ordines, ita vt ei nihil negocij futurum ſit, vim Miecislai, ſi is principatum repetat, repellere. Si recuſet, conſenſu ſuo & authoritate reipublicæ, cuius ipſi perſonam ſuſtineant, vel inuitum cogendum eſſe, vt cauſam publicam ſuſcipiat. Huic ſententiæ cum omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Cazimirum rectà contenderũt: eum recuſantem, & pietatem ſuam, ætatisque fraternæ prærogatiuam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt, quòd dicerent, longè diuerſam eſſe rationem huius temporis à ſuperiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam conſilio & conſpiratione delatum principatum, nõ ſine iuſta ſigillatione violati officij in optimè de ſe meritum, & iuſtè impetrantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc verò Miecislai mores atque tyrannidem publicè peroſis omnibus, neque diutius ferentibus, à publico eum conſilio rogari & flagitari, vt afflictæ & oppreſſæ patriæ ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, videat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, ne'ue ea aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atque alijs dictis vix tandem eum, vt poſtulatis ſuis annueret, impulerunt. Sic Miecislaus cum non multum ſupra quatuor annos aſperè & impotenter dominatus eſſet, abſens principatu deiectus eſt, anno poſt Chriſtum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius pontifex maximus Friderici imperatoris vim metuens, ad Venetos confugiſſet, & Otto Imperatoris filius cum claſſe Pontificem repetens, à Venetis victus & captus eſſet, pax Italiæ reddita eſt. In Aſia verò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimiſſus, paulo pòſt obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus tutor à patre datus, extinxiſſet, imperium vacans occupauit. Ad noſtra reuertamur.

Cazimirus reluctans ad principatum uocatur.

Miecislaus quãdiu principatum obtinuerit.

1117 ann.

Alexander Papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Frid. Imp. filius captus.

Emanuel Cõſtant. Imper. captus & mortuus.

CAZIMIRVS.

CAzimirus igitur ad ineundum principatum, redigendumque in ſuam ditionem Cracouienſem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus eſt: ne non accitus, ſed velut inuaſor alieni, venire videretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis hominum multitudo, liberatorem & ſeruatorem eum ſalutans. Cracouienſis quoque vrbis atque arcis portæ ei apertæ ſunt, & breui nemine aduerſante rerum potitus eſt. Certior autem de excluſione ſua factus Miecislaus, cum intelligeret ſummo totius conuentus Cracouienſis conſenſu Cazimirum fratrem receptum eſſe, & ita ſe comparare, vt nihil domeſticas ipſius vires atque potentiam reformidaret, ad externa ſibi auxilia confugiendum eſſe exiſtimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus neceſsitudines, pleraſque affinitatibus conſtitutas. Nam generi eius erant Sobeslaus Boemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum ſiue Lotoringorum duces, quemadmodum vult Dlugoſſus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem ſuperius fecimus, tunc dominatum eſſe, eundemque Norico, ſeu Bauariæ fuiſſe reperio. De Lotoringo verò nihil conſtat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miecislao generum tunc fuiſſe Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi verò rogati, nihil tunc opis ſocero attulerunt, partim domeſticis diſſenſionibus atque bellis, partim auxilijs Imperatori mittendis in Italiam & Aſiam, quemadmodum Dlugoſſus ſcribit, impediti. Sobeslaus quidem Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum victus, & principatu eiectus eſt. Saxonum verò dux Henricus cum Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentem deſeruiſſet, & Germanos in eum concitaret, abſens in comitijs Germanorum damnatus ab Imperatore, dominatu ferè omni exutus eſt, vt ſcribit H. Mutius. Nam Aſiatica expeditio poſterius à Friderico comparata eſt. Deiectum autem de ſpe externorum auxiliorum Miecislaum, ac de recuperando principatu ſolicitum, grauior etiam caſus perculit. Otto enim filius eius natu maximus procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miecislai adhuc erat, occupatis

Miecislai conatus ad recuperandum principatũ.

Miecislai affines.

Boemici motus.

Sobeslaus principatu eiectus.

Henricus Saxo dominatu pulſus.

Miecislaus ſenex ab Ottone filio pulſus.

nonnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit: missisque ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæque ditionis suæ natu minoribus filijs, è tertia vxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternæ ditionis Ottonem facilè passus est: Gnesnam modò, propter veterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuisset, in potestatem suam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoque proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt. Atque is citeriori quidem Pomeraniæ, in qua Gdanum, siue Dantiscum est, Samborium comitem, Ziræ, quem Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, vt vult Vincentius: vlteriori verò quæ Stolpensis dicitur, Boguslaum, seu ducem, seu comitem gente Gryphium præfecit. Quorum vterque posteriori tempore non pro præfecto, sed pro domino atque principe gerere se cœpit, conciliatis sibi popularium & vicinorum studijs. Quanquam perplexi hic sunt nostrates Scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnem à Miecislao ad Cazimirum deficientem duobus præfectis gubernandam mandatam esse scribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Mesciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant. Boguslaum etiam à Criuousto Boleslao, Pomeranis & Cassubijs ducem datum esse testantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium, duces maritimæ oræ, generos Miecislai, Pomeranorum verò & Rugianorum ducum filias cum eiusdem Miecislai filijs nuptas fuisse produnt. Posterius autem Lescum principem Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè se à principe, Cracouiæ ferè degenre, ius petere, Suentopelco Mesciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum summa potestate mandasse, & Gdanensem Suecensemque palatinos ei parère iussisse: atque eum ipsum denique Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuisse. Nos hanc difficultatem sic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè lateque patuit, atque etiam nunc patet, in eo tractu, qui est secundum sinum maris Venedicum, à Vistula flumine fermè vsque ad Chersonesum Cymbricam, ac Danicam, à Slauis siue Polonis eius oræ habitatoribus inditum: quasi quis dicat maritimam. Eam à suis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicæ historiæ scriptor, & Albertus Crantius: & nos etiam superius aliquoties indicauimus. E quibus Varcislaum, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gente sua ad religionem Christianam conuersum fuisse, illi memorant. Nos etiam è Dlugosso & Vincentio magnam Pomeraniæ partem, quæ citerior est, ab eodem Boleslao subactam: vlteriori vero ad Odram flumen, vbi Stetinum est, Boguslaum (Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, seu verius relictum esse, retulimus. Hic autem Boguslaus cum à Friderico imperatore incitatus, Danos bello prouocasset, vt scribit Crantius, ab eis victus fractusque, Vologlossum, Iulinum, Osnam, Camenum vrbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amisit. Cætera, vt videtur, retinuit, cum se ad Polonorum opes contulisset: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam mansit. Citerior verò à præfectis Boleslai, ac deinde filij eius Miecislai, cognomento Senis, administrata, cum ad Cazimirum, vti dudum ostendimus, defecisset, ab eo Samborium satrapam siue præfectum accepit: qui & ipse postea pro principe se gessit, Oliuense monasterium vno ab vrbe Gdano milliario Cisterciensibus monachis condidit. Lescus deinde Cazimiri huius filius Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Mesciugi (siue is Samborij frater, siue alioqui præpotens in ea gente vir fuit) filium, oræ illi præfecit: ad quem ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt. Quo successu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum viribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patreque suo dissimulanter vsurpatum, apertè & ex professo sibi vendicare & gerere cœpit, & ad posteros transmisit. Fieri autem potuit, vt librariorum errore Mesciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem est Zira, apud Vincentium ac Dlugossum legatur. Nec inusitatum est Dlugosso temporum rationem peruertere, & nonnullos non suis titulis appellare. Quod hic quoque accidere ei potuit, nempe vt ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos, qui posterius ea vsurparunt: & generos affinesque Miecislai vocarit, qui postea facti sunt, vel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Mesciugum duntaxar quæstorem & generum fuisse Miecislai memorat. Recuperauêre deinde Poloni magnam Pomeraniæ citerioris partem. Nec patuam Marchiones Brandenburgenses interuertêre, quod vtrumque suis locis narrabitur. Vlteriorem

Gnesna Cazimiro conceditur.

Pomerani à Miecislao ad Cazimirum deficiunt.

Pomeraniæ præfecti.

Gdanensis et Suecensis palatini.

Pomeraniæ descriptio et nomen.

Pomeraniæ vlterioris duces.

Varcislaus dux Pomer. Christianus.

Boguslaus dux Pomeranorum à Danis victus.

Boguslaus in clientela Polonorum.

Stolpensis.

Pomeraniæ citerioris ducum origo.

Samborius satrapa.

Oliuense monasterium conditum.

Suentopelcus præfectus Pomer. principatum arripuit.

Dlugossi incuria.

Mesciugus quæstor & gener Miecislai.

Pomerania ditionis Polonicæ.

A riorem verò partim à Saxonibus Mechelburgen.& ijſdem Marchionibus accíſam,par-
tim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinenr: ſed ſtirpis Germani-
cæ,& Romano Imperatori non ita pridem facti obnoxij. Fuêre aliquando eriam in
clienrela regum Poloniæ,quemadmodnm oſtendetur inferius. Suntque modò quo-
que,Bythouiæ arcis,& Lemburgi vrbis, ac totius illius territorij nomine. Sed nos ad
noſtram hiſtoriam curſum reflectamus. Pulſus & excluſus omni ſuo dominatu Mie-
cislaus,Ratiboriam cum vxore & liberis ſe recepit. Inde ad Fridericum imperatorem
affinem ſuum profectus,cum nequicquam opem eins imploraſſet, proprerea quòd is
& Italicis rebus diſtinebatur, & in Aſiam expeditionem parabar, reuerſus, & omni
auxilio deſtitutus, ad fratris miſericordiam per intemuncios confugit. Nec fanè
durum ſe & inexorabilem Cazimirus fratri calamitoſo & ſupplici, & ſummo prin-
cipatu ſe abdicanti, ſuamque modò portionem petenti, præbuit. Indignum enim
iudicabat, fratrem nihil malè vnquam de ſe meritum, filij ſcelere omnibus fortu-
nis exutum, exulare & egere: commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortu-
næ mutatio, & inconſtans humanarum rerum conditio. Iraque ad ſenatum de re-
uocando Miecislao, & ad dominatum ſuum reſtituendo refert. Grauiter cunctus
ſenatus, & non obſcuro murmure eam orationem principis excepit: petitoque ſeor-
ſum ab ipſo colloquendi & conſultandi ſpacio, obiurgat principem, quòd priua-
tum officium publicæ ſaluti atque traoquillitati anteferret, præſentemque peſtem
optimè de ſe merenti patriæ, ac ſibi ipſi quoque vellet accerſere. Illum nunquam
conquieturum, neque vllam recuperandi ſummi principatus occaſionem præter-
miſſutum eſſe: nihil de moribus & crudelitate ſua mutaturum, eiectionis ſuæ recor-
datione. Deſineret itaque reſtitutionis illius mentionem facere, aut ipſe quoque
ſibi ab infenſa Miecislao multitudine caueret. Hoc reſponſo ſenatus deterritus Ca-
zimirus, gratias agere de tam conſtanti erga ſe voluntate, neque quicquam deinceps
apertè de reuocando Miecislao mouere: clàm tamen, vincente miſericordia & pieta-
te, impenſius ipſi fauere, & vt ſibi aliqua ratione proſpiceret, monere: non aduer-
ſante ſe id factutum eſſe. Habebat Miecislaus filiam nuptam cum Meſciugo, cuius
B mentionem paulo antè fecimus, ſiue is oræ maritimæ princeps fuit, ſiue ſatrapa
& quæſtor Miecislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum
Miecislao in illa demum aduerſa ipſius fortuna generum factum eſſe indicat. Flo-
rebar aurem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera recon-
ciliatis ſibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gne-
ſnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim vi, partim per de-
ditionem recepit, non ignaro, verùm conniuente Cazimiro. Quibus rebus con-
ſternatus Orro, petita & impetrata venia, patris poreſtati ſeſe omniaque permiſit.
Sic Miecislaus poſt biennium rurſus omni dominatu ſuo à patre attributo potitus
eſt. Cazimirus verò initio ſtatim principatus ſui, vectigalia illa & labores, cæte-
raque onera, quibus inſtituendis & exigendis Miecislaus offenderat, ſuſtulit: iudi-
dicia correxit: magiſtratuum licentiam coercuit: infinitamque poreſtatem circumſcri-
pſit: calumniatores vel exilio multauit, vel inuſta fronte aut facie notauit. Ad maio-
ra deinde animum intendit. Inoleuerat ſuperiorum principum negligentia & con-
niuentia prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, vr iter facien-
tes, quotieſcunque & vbicunque collibitum eſſet, agros atque prata agreſtium & op-
pidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulum, ſed etiam victum omnem ipſis
imperarent, ſiue adeò ipſi effractis horreis atque cellis per vim auferrent: neque con-
tenti quantum libuiſſet abſumpſiſſe, reliquum etiam malicioſe profundebant, diſ-
ſipabant, & corrumpebant: iumenta è paſcuis & ſtabulis, arque etiam iuncta curribus
& aratris vtenda, vel potius ad curſum abutenda abducebant: eaque vel defatigata
& enecta dimittebant, vel ſi fortè placuiſſent, retinebant & vſurpabant. Ad hæc, in
poſſeſsiones & facultates morientium epiſcoporum, ac cæterorum ſacerdotum in-
uadebant, easque diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & prin-
cipis horrea, prædia, fiſcumque facultatibus, quæ cultus diuini adminiſtris & egen-
tibus dedicaræ erant, augebant. Hæc quamuis iniqna, iniuſta, crudelia & impia,
quamuis acerba miſeris hominibus & inrolerabilia, tamen quia longa conſuetudine
inueterauerant, legiſque vim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus e-
ranr vtilia, defendebantur, perdifficilè erat abrogare. Sed tamen anno Chriſti 1180.
comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura ſtudioque contendit & perfecit Cazimi-

Pomeraniæ fines mutati.
Pomeraniæ duces clientes imperij Pol.
Miecislai exilium.
Cazimiri piet.u.
Senatus principi aduerſatur.
Miecislaus Pomeranorum ope ditionem ſuam recuperat.
Otto Miecislao patri reconciliatur.
Cazimiri ſtudia digna principe.
Barbara procerum immunitas lege abrogata.
Ecclesiaſtica bona uexata.
1180 ann.
Comitia Lenciciæ.

Synodus Lanciciens. *Execratio eius facientis bonis ecclesiasticis, et agrestium.*

rus, & legem pertulit, qua barbarici illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omnino sublati sunt. Ac ne quando resumerentur octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob rem institutæ sententia graui anathemate, audiente & assentiente vniuerso conuentu execrati sunt, dirisq; deuouerunt, quicunque in posterum agricolæ cuipiam pabulum, annonam, obsonium, iumentúmue vi aut arte aliqua, præterquam ad hostium aduentum denunciandum, rapuisset, rapi'ue iussisset: item qui in bona episcoporum & sacerdotum decedétium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunque is tandem esset genere, honore ac dignitate, etiam summa præditus. Fuêre verò episcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto successerat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vuratislauiensis, Onoldus Vuladislauiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudentius Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vuratislauiensis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad Pontificem maximum, de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione missi, facilè quod petebant ab Alexandro tertio impetrarunt. Domesticos quoq; motus quosdam per ea tempora excitatos optimus princeps placidè & sine bello composuit, ita vt nulla non pars reipublicæ curata, ac melius quàm dudum constituta esse videretur. Obtinebât Silesiæ dominatum certis ac distinctis finibus Vuladislai filij, quemadmodum superius exposuimus. Ex his Miecislaus forte sua non contentus, Vuratislauiam Boleslao ademerat: verùm Cazimirus inter eos pacē fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam restituit: Miecislao verò, quo æquiori animo conquiesceret, Osuencimense territorium de suo largitus est: filiumque tunc ei natum è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Cazimirum appellauit. Nam quod Dlugossus etiam Bythomiense territorium Miecislao tunc à Cazimiro donatum esse scribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos ex eiusdem Dlugossi sententia suprà memorauimus. Subdit idem Dlugossus, Brestensem, Drohicinensem, Vuladimiriensem & Præmisliensem oram omnem, quæ non parua est pars Russiæ, tunc à Cazimiro in potestatē redactā esse. Ac Brestensem quidē cum à Polonis defecisset, à Cazimiro mox receptam esse, etiam Vincentius, quo viuente hæc acta sunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem. Verùm Drohicinensem non incredibile est pariter in potestatem Polonorum venisse, quippe quæ Brestensi proxima sit: Præmisliensem necessarium etiam, si ad hostes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, vt statim exponemus, nisi per Præmisliensem terram. Cæterùm Vuladimiriensem tractum, posterius victis prælio Russis, vt mox dicemus, cum duce Romano in fidem eius venisse credibile est. Adfuit quidē Romanus Cazimiri filio Lesco, quod suo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugossus, Cazimirum Breste oppidum intra duodecimum, posteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum esse: authores defectionis, capitis pœna affecisse: arcem supra oppidum extruxisse, eiq; præsidium imposuisse: atque hæc anno Christi 1182 acta esse. Inde porrò ad Haliciam duxisse exercitum, Mescislaum ducem, quasi nothum à fratribus pulsum, reducentem. Molestè ferebât eam expeditionem plerìq; proceres, fortassis recordatione cladis apud illum oppidum Criuousto Boleslao regnante acceptæ: mussitabantq;, se ad externum & iniustum bellum pro notho contra iustos duces & hæredes procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, dissimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam ventum erat, cum nunciatur, Vuseuolodum Belsensium, & Volodimirum Haliciensium ducem Mescislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Russorum auxilijs appropinquare. Tunc verò apertè nostri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouiensem ductorem exercitus, velut authorē illius expeditionis: queri, se planè prodi hostibus. Contrà Russi alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum, magorum & aruspicum, quibus ea gens, quamuis Christiana, apprimè dedita est, prospera omnia suis pollicentiū, conuitijs nostros lacessebât. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capessendum cohortatur. Eosdem esse hostes, quos ipsi cùm aliàs sæpenumero, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam fratribus suis ducibus pauci multos vicissent atq; profligassent: alacritatem illam inconsultæ temeritatis, conuitia verò mulierositatis esse argumentum. Ipsi qui se viros semper, quàm mulieres esse maluissent, manu ferroq; maledicas linguas vlciscerentur: seq; indignos esse illis maledictis, dignos maioribus suis Russiæ domitoribus ostenderent: & manibus partim patrum, partim

Margin notes: Episcopi Poloni. — Zdislaus archiepiscopus. — Silesiorū duces reconciliati. — Osuencimense territorium Silesiæ additum. — Russiæ pars recuperata Polonis. — Breste Lituaniens. receptum à Polonis. — 1182 ann. — Haliciense bellum. — Polonorum fremitus. — Russi magis et sagis dediti. — Cazimiri oratio ad milites.

A partim propinquorum suorum, qui ijs ipsis in locis non virtute, sed dolo ac proditione victi cecidissent, sanguine perfidorum hostium parentarent. His animatos in aciem educit: ac sinistro quidem cornu Palatinum Cracouiensem præficit, ipse verò dextrum administrat: nec mora, signis canere iussis, pugnādi potestatē facit. Explicant & Russi suas acies: concurritur infestis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittarijs, nec iam satis seruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit: siue adeò ipse satagens, vt scribit Vincentius, magno vitæ suæ periculo succurrit, & inclinatam aciem vix restituit. Reprimuntur feroces Russi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati sese mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerso cæteri, qui dextrum nostrorum cornu adhuc sustinebant, terga vertunt & ipsi. Persequuntur nostri: maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in resistentibus, stragem edunt: permultos viuos capiunt: duces hostium, commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri, castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Mescislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd semper in fide & clientela principum Poloniæ futurus esset. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe statim post receptum Breste, Cazimirum de aduentu hostium certiorem factum, dissipatis suis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & instructos impetum fecisse, & per hostilem aciem cum victrice aquila penetrasse. Id conspicatos cæteros Polonos, & ipsos perturbatis hostibus institisse: atque ita parta victoria, fugatisque hostium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendisse, eiusque dominatum Mescislao sororis suæ filio tradidisse. Dum hæc in Russia geruntur, Miecislaus senex, iam antè ad omnem recuperandi summi principatus occasionem intentus, & multa sæpe apud suos de Cazimiro fratre questus, conatusque clàm procerum animos ab eo alienare, ac sibi adiungere, tunc verò absente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem suam omnem in id studium intendit. Lescum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramque comitem, qui curator Lesco à Cazimiro datus, Masouiam atque Cuiauiam omnem, & Lesci consilia gubernabat,

Cazimiri victoria de Russis.

Miecislaus in Haliciensem principatum restitutum, in fide & clientela Polonorum principū se fore promittit.

Miecislaus Masouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Lesci.

B muneribus & ingentibus promissis, fallacibusq; dictis induxit, vt ipse a Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutorque, reiecto Cazimiro, nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atque viribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia, curatoris persuasione, quod verebatur is, ne paulo pòst à curatione illa, Miecislai authoritate amoueretur. Asseuerabat enim Miecislaus, conuenisse sibi secretò cū Cazimiro fratre, vt ipse pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Russica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in verba Miecislai, iubente Lesco. Id cum accepisset Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere: verùm tacitus apud se, quid nam facto opus esset, cogitare. A ciuili quidem bello vehementer abhorrebat. Insultare ipsi plerique proceres, quòd intempestiua lenitate sua & misericordia eò redactus esset, vt hostem experiretur, cui ipse impēsius indulsisset, quemq; meritò pulsum exulem pati nequiuisset. Ferebat autem hæc æquo animo Cazimirus, & quauis alia ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium sanare, & ius suum recuperare malebat. Et citò sanè mansuetudini & lenitati eius fortuna respondit. Nam vt Miecislaus curationem Lesci ac dominatus eius administrationem inijt, amouit veteres præfectos & magistratus in Masouia & Cuiauia, nouosque arbitratu suo instituit, ac pro domino, non pro curatore gerere se cœpit. Molestè ferebat Lescus, negligi se, viuentemque dominatu suo penè excludi: Zira verò authoritate sua excidisse se, & ad extremùm contemptum spretumque iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo & benignissimo principe Cazimiro alienassent, & vltimam patris voluntatem temerè immutassent. Ad hæc, quo magis insignem illam iniuriam dissimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè consulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Masouijs & Cuiauijs proficiscuntur. Fatentur peccatum: excusant imprudenter verius, quàm maliciosè factum: deceptos se esse, & in fraudem inductos à Miecislao, quòd ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Cazimiro constitutum esse, vt ipse Lesco hæres esset. procidunt: errati veniam petunt: orant, & obsecrant lachrymantes, vt se in gratiam fidemque recipiat: deierant fore se deinceps semper in potestate eius, & Miecislaum cum magistratibus eius propulsuros. Ignoscit Cazimirus supplicibus, comiter prius

Miecislaus hæres a Lesco tutorque scriptus.

Cazimiri lenitas & mansuetudo.

Lesci pœnitentia.

rer prius castigaris,& quòd resipuissent,collaudaris.Inde Lescum amplexatus,exoscu- A
latus,& amplirer muneratus,flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque
ita ille fecit, & vix biennium postea vixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo

Cazimirus Masouiã & Cuiauiam redigit in potestatem suã. Lescus moritur.

exhaustus, destitui se viribus & vitali vigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt,& se vi-
uente Masouiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miecislaus turba-
ret. Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. Ex eo tempore Masouia sem-
per, Cuiauia etiã aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorũ eius perman-
sit. Aegrè successionẽ illam Cazimiri tulit Miecislaus, q. diceret, iure se quoq; è semisse
fratris filio hæredem esse. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quie-
uit. Anno deinde post Christum natum millesimo centesimo octogesimoquinto bel-

1185 ann.

lum Russicum, & ex eo natum Vngaricum Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa.

Mescislaus dux Haliciẽsium ueneno sublatus à suis.

Mescislaus ad Haliciensem principatum à Cazimiro, quemadmodum dudum expo-
suimus, reductus, vix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Po-
lonos milites circum se præsidij causa habebat, in eosque erat propensior, parum fidei
suis habens, veneno sublatus est, & reuocatus Vulodimirus ex Vngaria, quò se ex ad-
uerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vuladimi-

Vulodimirus à Bela rege Vngariæ captus. Vngari Haliciam interuertunt.

riensium ducem, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam
contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed
non modò non impetrauit, verùm etiam in vincula coniectus est: missusque celeriter
cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem suam
redigeret. Venienti Andreæ magno cum plausu Halicienses portas arcis aperiunt,
rati Vulodimiri eum, non suam agere: præsertim affirmante illo, Vulodimirum po-
nè se sequi. Occupata arce, profitetur id, quod erat, non Vulodimiro, sed sibi se domi-
natum quæsiuisse. Deinde iurare omnes in verba sua cogit. Renuentes, aut cunctan-
tes modò capit: cæteros arce excludit, magistratibus amouet: ac per suos Vngaros

Vulodimirus elapsus principatũ Haliciensem repetit.

omnia administrat. Cæterùm Vulodimirus tam apertè circumscriptus à Bela, cum
biennium ferè in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, iisdemque
ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, te-
nentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Russi, cum quibus B
viciniam omnem latrocinijs infestare cœpit, ingentesque prædas hominum, pecu-
dum & iumentorum etiam è Præmisliensi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri &

Cazimirus Russos latrocinantes reprimit.

Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus: verùm misso cum expeditis copijs
Nicolao Cracouiensi palatino, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac
montes, quibus Polonia & Russia ab Vngaria disiungitur, propulit. Cum autẽ in angu-
sto res suas positas esse Vulodimirus secum perpenderet, iamque non tam de recupe-
randa Halicia, quàm de salute sua cogeretur esse solicitus, damnabat ipse consilium
suum, quòd Russos atque Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui com-
pendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit:
ad quem cum petita per internuncios fide venisset, facilè non modò veniam, sed
etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum sem-

Vulodimirus à Cazimiro reducitur.

per fore. Mittitur ad eum reducendum cum valido exercitu Nicolaus palatinus,
mirantibus cunctis tantam in Cazimiro vel facilitatem, vel leuitatem animi, atque
temeritatem, quòd hostem adiutum iret, amicumque regem, & quidem præpoten-
tem bello lacesseret. Verùm Cazimirus non tam misericordia exulis & supplicis Vu-
lodimiri commouebatur, quàm sibi surreptam esse Haliciensem ditionem per in-
iuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occasionem, Russis i-
psis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non a-

Halicia obsessa à Vulodimiro.

mittẽdam sibi esse iudicabat. Coniungunt se cum nostris Russi, pariterque corona Ha-
liciam obsident, fossisque & castellis circummuniunt, ne quid ad obsessos impor-
taretur, quos nouerant breui difficili annona vsuros esse. Alacres initiò obsidio-
nem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quòd prope-
diem Belam regem cum magnis copijs ad liberandum filium affore sperabant. Sed

Vngari Haliciã eijciũtur à Polonis.

cum is moraretur, nec iam alimenta obsessis supperterent, deditionem fecere, pa-
cti cum Nicolao palatino, vt sibi cum rebus suis saluis discedere liceret. Exce-
dentibus adiunxit Palatinus præsidium militum vsque ad fines Vngariæ, ne quid ho-
stile paterentur. Arx & dominatus Vulodimiro tradita sunt. Magnam ea victo-
ria & restitutione Vulodimiri laudem atque gloriam apud exteras gentes, & maximè
apud Russos Cazimirus adeptus est, quòd, quem Bela hospitem violarat ipse hostem,

A deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna sede collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188, Hierosolyma à Saladino potenti & bellicoso Saracenorum rege capta sunt, post octauum & octogesimum annum, posteaquam in Christianorum potestatem redacta erant. Eam ob rem Clemens tertius pontifex max. de recuperanda ea urbe solicitus, cum omnẽ, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoq; totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimam, misso ad id legato, imperauit. At Bela rex nõ ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæq; Haliciæ, quererabatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent. Et iustum quidem in Polonos bellum maiore ui moliebatur: tunc autem misso, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est. Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria. Vastabantur utrinque agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumq; minimè necessarium bellum perfidi hostis gratia: quem non adiutum ac restitutum, sed supplicio, propter temeritatẽ uexatamq; Poloniam, affectũ esse oportuerit. Nẽ Vngaris quidem bellum illud placebat. Et distinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Quod tamen ipsum quoq; Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptum est. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos princeps atq; ciuitates, ad recuperandã Hierosolymã, ferendamque rebus Christianorum in Asia afflictis opem. Effecitq;, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent, Fridericus uerò Imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum magnis copijs eò proficiscerentur. Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij factum est. Nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste fameq; absumpti sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine quodã abluit, uì fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo centesimo nonagesimo.

1188 an. Hierosolyma à Saracenis capta. Decima imperata ecclesiasticis à põtifice. Vngaricum bellum. Vngari cum Venetis de Dalmatia bellum gerunt. Christianorum expeditio in Syriam. Friderici imp. mors.

B Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempore postea diuturnis & grauibus bellis inter se conflictati sunt. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriusq; gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utriq; ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ, fiunt ut interim de pace pro ocium constitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosq; proceres atq; equites illa Vulodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Russiam controuersiarũ quarundã de finibus inter Vuseuolodum Belsensium, & Romanũ Vuladimiriensium duces cõponendarũ causa profectus esset, celeriter cõtra eum conspirarũt. Miecislaũ accersunt ad recipiendũ amissum pridem principatũ: & quo magis studia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirũ in Russia ueneno extinctum esse. Accurrit prope rè Miecislaus: recipitur à pceribus, præfectis, & cętera multitudine. Cracouiã uenienti portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Lisiijs, siue Vulpijs, qui à conspiratione illa alieni, firmo eam arcem militũ & clientum suorum præsidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerso illius arcẽ in oppido excitauit Miecislaus, è materia duroq; robore: Bochnæ item aliam: de quarum munitionibus aduersariorũ & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipse uicissim aduersarios impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione suorum, auxilia Vulodimiro, Romano & Vuseuolodo imperat, ipsosque duces proficisci secum iubet: præterea quantum potest uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu. Miecislaus, ubi appropinquare Cazimirũ cum ualido exercitu cognouit, Boleslaum filium cum Henrico Kitlicio, qui ipsi cùm aliorum consiliorum, tum repetendi principatum semper author fuerat, in præsidio nouæ ararcis relinquit: ipse in maiorem Poloniam maioris exercitus comparandi causa, magis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionẽ accepit & exussit. Fratris quidem filio & plerisq; omnib. aduersæ partis militibus non modò uitam & libertatem concessit, uerùm etiam ampla munera largitus est. Qua indulgentia & clemẽtia sua ita sibi cùm omnium, tum in primis Miecislai fratris

1190 an. Gallorũ cũ Anglis & Venetorum cum Pisanis belli origo. Induciæ cum Vngaris. Miecislaus senex à minoribus Polonis ad principatũ reuocatur. Cracouiæ arx clauditur Miecislao. Cazimirus principatũ recuperat Russorũ auxilio. Clementia Cazimiri.

animum deuinxit,ut nunquá is deinceps,quoad uixit Cazimitus,de repetendo prin- A
cipatu cogitarit. Cętetùm Kitlicius, cũ culpam illius belli solus sustineret, supplicioq; destinatũ se esse intelligeret,in penetralia primarij tẽpli,quod Trinitatis appellatur, Cracouię sese abdiderat. Sed Rusſis uictorię fiducia,innata auaritia ad diripiendũ tem plũ irruentibus,in turbã se immiscuit,ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Russorũ, in tetuentu Cazimiri sedato,defensoq; thesauro templi, Kitlicius in turba agnitus & cõprehensus,Romano duci à Cazimiro traditus est in exiliũ deportandus. Rusſi pręmijs affecti, domos remisſi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, siue adeò innouata est,& principum ipsotum congressu apud antiquũ pagum in Scepusiensi territorio cõfirmata, ea lege,ut obliteratis utrinq; iniurijs, & cõdonatis inuicem offensis,rex Vngarotum Haliciensi ditione & Rusſia omni se abstineret,communes amicos, communesq; hostes Vngari & Poloni haberent: ad extremùm proceres & principes ipsi donis inter se certarunt,conuentumq; amicè soluerunt. Pacatis domi tebus, Cazimitus Prusſis ijs, quos Polesſianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptam, fratrisq; Henrici mortem ulcisceretur, & gentem barbaram atq; rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Boles laus Miecislai, Boleslaus altus, & Miecislaus Vuladislai, fratrum filij. Vbi ad fines bar barotum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimitus, instructaque acie,& exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia denique circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec sanè cassa fuit ea cura atque diligentia. Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad omnem occasionem bene gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus atque doli. Nostri quàcunque proficiscebantur, incendijs atque cædibus omnia uastabant, nec ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsotum suotum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Prusſi, pacem supplices à Cazimiro petiuetunt: parci reliquijs suis flagitatunt: superiorũ annotum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos san ctè promisetunt: obsides centum dedetunt, primotum filios: captiuos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de nostris capta teddiderunt. Nam ad religio- B
nem Christianam, quam abieceranr, reduci se pasſi non sunt. His legibus pacem impetrarunt. Cazimitus, deducto è Prusſia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapientia & felicitate sua extinctis, pacis artibus, hoc est arcibus & oppidis instaurandis, moribusque & legibus ciuium emendandis reliquum ętatis tempus transmittere cogitabat: & magnam sibi uirtutis & sapientię opinionem apud exteros iuxtà atque suos conciliauerat, ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus deinceps tegnaturus esse uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à Pontifice maximo Lucio eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris easq; ab Ægidio Mutinensi episcopo allatas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum catetua, & solenni sacerdotum pompa obuiam progresſus, reuerenter exceperat, & in suburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòst in formam oppidi tedactum, Clepatia nunc dicitur, exttucto magnifico templo, collocarat: idque templum splendida supellectili dotauerat, & collegium sacerdotum canonicotum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento tum de suo tum de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem tedituum, parœciæ diui Michaelis Rupensis detractam addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memorię sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimitus totum eum diem tei diuinæ in æde diui,& piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine, non inepta in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pesſimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitus'ne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus ab illi-

H. Kitlicius malus consultor in exilium missus.

Pax & cõgressus regis Vngari cũ duce Polono Vngari Rusſiæ dominatu sese abdicarunt.

Prusſicũ bellum.

Prusſis pax data.

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiam apportatæ.

Cleparense oppidum, tẽplum & collegium sacrum.

Cazimiri pietas.

Cazimiri mors.

Mores & studia.

A ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur. Cæteris moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxta atque clemens, bello paceque clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleouiensi in Gnesnensi diœcesi Cisterciensi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absq; liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio pòstea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius togatu adiecit. In principatu uerò Floriano martyri ædem atq; collegium, ut iam commemorauimus, instituit, & Copriuunicense monasteriũ eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Quod amplius etiã deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunq;, ut ad principis sui studia homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidere: uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchoscense in sua diœcesi ijsdẽ Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinius Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratensis sectæ: Oliuiense quoq; Cisterciensibus item monachis in Vuladislauiensi diœcesi eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit autem Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquitque duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit, & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrem anno mortua est, cum castè religioseque uixisset. Nam Boleslaũ puerum admodum uiperę morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Cazimirus, pòst Christum natum millesimus centesimus nonagesimusquartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi sepul-
B tus est, magna uxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

Fulco episcopus Cracouiensis.
Suleouiense monasteriũ.
Copriunouiense.
Vanchocense.
Buscense.
Vitouiense.
Plocense.
Oliuense.
Liberi Cazimiri.
1194 añ

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Septimus.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non existimarunt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoque tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi foris'ue, præbente occasionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouiæ ut frequentes ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot uarijs studijs atque sententijs certatum est. Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Cazimiri meritorum, censebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatũ, & quidem prinsquam Miecislaus senex, aut Vuladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omnino ex re atq; dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adstipulabatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperij habenas cõmittere: cauendum esse, ne hęreditarium principatũ facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & successio, Miecislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent, esse proximos

Comitia Cracouiæ de creando principe.

gradu

gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui natu maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miecislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducẽ & uicinum sibi esse, & armis prudentiaque multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miecislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, quinam huius sententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta est, uicissetque adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque dominatu hæreditario, quàm utrunque Miecislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilij quis caussificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit, curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter & copiosè dictis assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Cazimiri filium natu maiorem, principem renũciant. Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & summi principis authoritatem esse iubent, ea quidem lege, ne quid illa sine consilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem suum, ac de studio erga filiũ eius Lescũ, primusq; in uerba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorem eius esse uoluissent, eiusmodi iusiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miecislaos senem & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora, iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore.

Lescus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iusiurandũ in uerba principis.

Hæc ubi Miecislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modum, non modò quòd præteritus esset, sed quòd temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaque & ipse arma ad persequendam iniuriam comparare, & suos, atq; etiam Silesios iritare, quòd ad creandum communem principem, quẽ cõmuni totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati essent. Facile aũt persuasit Silesiorũ ducib. ut secũ consilia armaq; communi causa coniungerent: quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudẽ principatus, quẽ ad se maximos natu Criuousti Boleslai nepotes potius quàm ad Lescum puerũ, eius quẽ Boleslaus pater exortẽ & exheredẽ esse noluisset, filiũ, pertinere asserebãt, & in cuius adipiscendi spẽ nõnullã Miecislaus Oppoliensis iam uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorũ siue duce, siue satrapa, auxilia Miecislaus senex corrogauit: & è suis quantum potuit maximum exercitum coegit, & magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prelij dimicatione, se aduersarios & principatum ipsum in potestatem suam redacturum esse. Sed eum spes fefellit. Nam Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, non contemnendas & ipse copias ex omnibus regionibus, quæ in ditione Cazimiri erant, collegit: & Romanus Vuladimiriensium siue Luscensium dux euocatus, nõ paruam Russorũ manũ in auxilium Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Miecislaus senex inuaserat, & apud Mosgauã amnem septimo à Cracouia milliario statiua habebat: cum hostes adesse prius propemodũ uidit, quàm audiuit. Nondũ ei Silesiorum auxilia conuenerant. Id cũ scirẽt aduersarij, anteuertendũ sibi esse prælio existimarũt, dum pares hostib. esse possent: quibus uniuersis, si se cõiugerent, impares futuri erãt. Itaq; instruũt acies, & pugnãdi copiam faciunt. Nihil cunctatus Miecislaus, educit & ipse suos. concurritur in festis animis: magno ardore utrinque pugnatur: cerneres miserabile spectaculum notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; misericordia aut respectu pietatis inter se confligentium: cadebant multi utrinque: nemo referebat pedem: & magis quisque ferire hostem, quàm declinare ictum studebat. Boleslaus Miecislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in conspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulneribus acceptis, Russis suis partim cæsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miecislaus ipse sauciatus, cum sese qui'nam esset, detracta casside prodidisset, & supplex uitam peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam & Miecislaum cecidisse putabant) pugnandi pertinaciam remisere. Nec minores cedentibus institere, lassi & ipsi, debilitatique uehementer: & quòd satis sibi esse ducebant in funesto ciuilique bello,

Miecislaus iterum ad principatũ adspirat.

Bellum ciuile inter Polonos.

Mosgaua fl.

Prælium ad Mosgauam.

Boleslaus Miecislai filius, occisus.

Romanus Vuladimiriensium dux uulneratus.

Miecislaus uulneratus.

belli

A belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant, Miecislaum in acie inter confertos milites præliantem perisse. Ita ex acie quasi ex composito utrinque discessum est, cũ dubio marte à mane usque ad uesperam propemodum pugnatum esset. Nec multo pòst, Lescianis cæsos recognoscentibus, & spolia legentibus, superuenere Miecislaus Oppolensium & Ratiboriensium dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vuratislauiensium ducis filius cum recentibus copijs: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixisque signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis consedere, cum ij, qui ex aduerso erant perterriti atque diffugientes, pugnandi copiam facturi non esse uiderentur. Sed non tulerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem, cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen subsidijs superiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem processere. Nec Silesij feroces pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, ut rem sua mora perditam restituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum ingens utrinq; cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto, minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamẽ fugientes texit. Postero die Silesij, cũ Miecislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, & à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducem suum sequentibus deseri se uiderent, nec usque adeò fractos profligatosque minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis atque uiribus prælium instaurare, aut alioqui negocium facessere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria usis, domi præsertim possent: trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uariosq; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant secundæ res Lescianorum, tristiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaque anxius & pendens animi, misso uno de sacerdotibus administris suis ad locum prælij, qui duobus tantum aberat milliarijs, rem omnem certò cognoscit: & quod uerebatur, ne Miecislaus senex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cæsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga nõ contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptamq; ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se contulit, & ut Cracouiam potius aliasq; arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiam esse Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendum esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantum sit fidei in singulis præfectis arcium, atq; etiam in oppidanis. Solere plerunq; homines aduersis principum suorum rebus nutare, atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebat. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miecislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cesserant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant.

B

Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cœlestino, eius nominis tertio: habitisque synodis, cùm alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerant, correxit, tum sacerdotibus imperauit, ut concubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cum idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorũ & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictũ fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis, nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset, nisique Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus capitur.

Silesij uincunt.

Fulconis episcopi studium.

Fulconis consilium.

Legatus pontificis max. uenit in Poloniam.

Sacerdotibus, uxores ademptæ.

Legati apostolici periculũ in Boemia.

septimo pontifice maximo, ante centum annos ætate sua in Germania tentatum esse A scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta sunt, fuit 1197, Christo nato. Insequenti anno Vulodimirus Halicienſium dux mortuus, nouæ expeditioni occaſionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Halicienſem, nonnulli Ruſſorum duces, & in his facile princeps Romanus dux Vuladimirienſium, ſuo quodam iure ſibi eum depoſcebat, quod & Vulodimiri fratris filius eſſet, & bene meritum de Polonis & Leſco principe ciuili il lo bello ſe eſſe diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere: ſed eos reſpectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo conſtituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne ſi nulli Ruſſorum eam conceſsiſſent, omnes eos penitus à ſe alienarent. Quanquam autem non ſatis conſultum eſſe uidebatur reipub. Polonæ, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Ruſsis, acceſsione illa Haliciæ magis etiam augere, tamen offendere eum repulſa alieno ſuo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulſam paſſus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum noſtris illaturus eſſe uideretur. Itaque decreuit frequens ſenatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Halicienſem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienſes, crudelitatis eius metu. Ibi Leſcus cupere cum exercitu illo proficiſci. Perteſum ſe eſſe mollis & ocioſæ uitæ, quam eo uſque inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet: uelle deinceps armatum inter armatos uiros uerſari, & quæ principis eſſent munera, uſu condiſcere. Si adhuc nequirent alium, tamen eum ſe uſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarēt. Quod ſi non impetrarent, tamen uel cum uno comite ſe caſtra ſecuturum eſſe. Itaq; approbante ſenatu, & indolem dignā principe, & neutiquam degenerem à maiorib. ipſius certatim extollente, cum exercitu proficiſcitur, palatini Cracouienſis cuſtodiæ commendatus. Vbi in Halicienſem agrum uentum eſt, occurrunt Halicienſes armati & inſtructi: præſenſerant enim, Romano ſe addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulſi fuſiq;, ueniam B petunt: auri & argenti, gemmarum, ueſtium & equorum magnam uim Leſco polli centur, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominum imponat. Poſteaquam id non impetrarunt, imperata omnia ſe facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt: iuſsiq; Romano ſacramentum publicè dixerunt. Is porrò Leſco & Poloniæ principibus fidem ſuam obſtrinxit: Halicienſibus autem iuſtè & clementer ſe dominaturum eſſe ſanctè promiſit. Quod tamen poſtea non præſtitit. His peractis, dimiſſoq; exercitu, Leſcus Cracouiam rediit.

1197 ann. *Halicienſiũ dux Vulodimirus moritur.* *Halicienſis principatus Romano duci conceſſus.* *Leſci principis indoles* *Ruſsi à Leſco profligati.* *Romanus dux iurat in uerba Leſci.*

MIECISLAVS SENEX ITERVM.

Mieciſlaus uerò ſenex, quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad malè tentata prius eſſet ſegnior, animo tamen haudquaquam conquieſcebat: neq; cogitationem recuperandi iniuſtè prærepti ſibi, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos conuerſus eſt. Ac primùm quidem Cuiauienſem oram, quæ in poteſtate Cazimiri liberorum erat ditioni ſuæ finitimam per fraudem quarto poſtquam apud Moſgauiam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis uindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, atque diſſenſionem palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis (quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò uſque progreſſa eſt, ut Gouoricius ſolum uertere cogeretur) maiora deinde moliri Miecislaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem, & palatinum fratrem eius donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem ſolicitat. Quod ubi non ſucceſsit, muliebrē ſexum credulum, atq; deceptioni propter infirmitatē conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrem, penes quam tunc erat ſumma rerum; allegat: negat Leſcum ritè principem creatum eſſe, neq; ſe inuiro certum ſtabilemq; principatum obtinere poſſe: quem ipſe bis ſibi præreptum, omni ratione repetiturus atq; uindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non uires domeſticas, non auxilia externa: Leſcum uerò puerum eſſe: curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm ſecum ſentire: ſenatū in duas factiones diuiſum inter ſe diſsidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipſam declaraſſe, cum Cuiauienſem terram impunè occupaſſet. Verùm ſi ſibi ea principatum concedat, redditurum ſe eſſe

Cuiauia ſubacta à Miecislao ſene. *Diſſenſio palatinorum.* *Gouoricij fuga.* *Miecislai conatus.*

A se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq; ipsos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certosque sibi successores in principatu ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atque conuenientius eum à se, qui tamen de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari posse. Dedignari Polonos equites atque proceres æqualium dominatū, se & cæteros duces ducibus ortos, & regibus oriundos minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem. Quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familiæ & factionis suæ uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus sit, auxilius fretum. Hæc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatum pacatumq; iri, tranquillumq; & florentem principatum maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Miecislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quæ diui Bartholomæi memorię consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriusq; partis, se ea omnia, quemadmodum conuenissent, rata firmaque habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miecislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquid eorum non seruasset. Ita rursus Miecislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, è Boemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonas Maij, terræ motus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus consequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius conquassauit. Quæ res inaudita propemodum in his regionibus, prodigij loco habita est. Eodem anno Constantinopoli à Gallis & Venetis capta, Imperator Constantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciam ad Romanum confu-

B git: cui cum Alexius puer à uictoribus suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus succesit, Orientemq; sublato schismate Rom. ecclesiæ reconciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorum res per id tempus in deterius lapsæ, nec multo pòst euersæ sunt. Quin Betica etiam, siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia & Hibernia insulæ Rom. Pontifici uectigales factæ sunt. In Germania uerò Henricus imperator Friderici filius & successor, cum regnum Sicilię uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renunciasset, moriens longam litem & controuersiam de Imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris non pro tutore, sed pro Cæsare se gessit, inunctusq; & coronatus est ritu solenni Magunriæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius pontifex max. Philippo diris deuoto, confirmauit. Inde studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autem Philippo Præmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum ex interuallo tertius, suscepit, & successoribus suis reliquit. A' Friderico autem tributi, & munerum quorundam Imperatori debitorum immunitatem obtinuit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus post Belæ patris mortem, cum paruo tempore, nec sine impedimento Andreæ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andream successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annum totum nequicquam Helena Miecislaum senem literis atq; legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinem causificantem. Ad extremùm ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa, quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemque datam requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulans, iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipsius naturæ exacto, se teneri negat: habere se iure gentium & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidem iam adultos, atq; maturos principa-

Miecislai iusiurandum.

Henricus archiepiscopus Gnesnensis.

Miecislaus principatū recuperauit.

1200 an.

Terræ motus.

Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales conuersi cū Romana ecclesia.

Granata à Saracenis subacta.

Anglia & Hibernia Romano Pont. uectigales.

Henricus imperator Rō. Germanici motus.

Fridericus secundus Cæsar.

Præmislus Ottocarus rex Boemorum.

Emericus rex Vngarorum.

Ladislaus & Andreas reges Vng.

Miecislaus promissa nō seruat.

tui. Eos nefas esse pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi: & adultris filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimissa atq; reiecta Helena, ingenti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilinm: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtēperasset, probare. Neq; tamen solicitudinē pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Craeouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miecislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimque extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solitudinem, & indignam deiectionem, Miecislai fraude & sua stulticia factā, deplorat. Quæ à se malè cōsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Miecislao statutos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odiū Miecislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè non leuiter animos procerum atq; equitum, propterea quòd nonnullos possesionibus certis & antiquis deturbarat, easq; possesiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: & quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Helena pro filijs solicita.

Miecislai odium.

LESCUS ALBUS CUM HELENA *matre iterum.*

ITAQUE quasi sublato signo pleriq; omnes proceres Cracouienses in Miecislaum conspirarunt. Quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouiensis idoneam, absente tunc fortè Miecislao, occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamque cū Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq; munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus ultrò, qui eas pro Miecislao tenebant, cum totius Cracouiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miecislai mansit. quod oppidum ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorum iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnibus & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagosq; factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amisis intra breue spacium temporis quatuor filijs, mortuus, solum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quæ etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus Iaroslaus episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertiùm deiectus principatu Miecislaus, non destitit tamen rursus ad eum aspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem, quibus prius, artibus grassantem. Bello enim repetere amissum principatum, perdifficile sibi esse ducebat. Sed Helenam iterum blanditijs atq; dolis aggreditur. affirmat, non per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerùm per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum, Eos non siuisse se promissa implere: eamq; eiectionis suæ causam esse, quòd obnixius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absque ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoque quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberisque suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miecislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerāt inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis „ irritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri summi magistratus absque offensione multorum „ non possint. Tametsi ipsis quoq; secundis rebus, atq; etiam rectè factis, necessaria „ propemodum comes est inuidia. Neq; Gouoricium tantam ulciscendi inimici occasionem ne-

Lescus Cracouia potitur.

Bythomia retēta à Miecislao.

Boleslaus Vuratislauiensium dux mortuus.

Hēricus Barbatus.

Lubense monasterium.

Daporta mala.

Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.

Helena à Miecislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouiensis ob ex conatū Miecislai.

A onem neglexisse credibile est. Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita sua & studium in illos commemorat: orat, ne se, famam, caputq́; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidem inimicos cæpisset, dum ipsis fidelis esse studet, dumq́; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquam odio se oppugnari, sed obstantem uafris Miecislai conatib. & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorũ partes enixius defendentẽ, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi, circumscribi illi, & à principatu excludi non possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes grassentur: ne resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturũ. Vbi uidet nõ cõmoueri precibus suis implacabilẽ mulierẽ, Posnaniam ad Miecislaum, quamuis infensum sibi hostem, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq́; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sepeq́; iritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atq; adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Existimabat autem, non ingratam Miecislao transitionem suam fore Nicolaus, quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset, ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert. Qua fide erga Cazimirum & liberos eius eò usq; fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq́; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miecislaus, benigneq́; & liberaliter habitũ, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus palatinus ad Miecislaum transijt.

Cracouiensem principatum Nicolaus palatinus reddit Miecislao.

MIECISLAVS SENEX

Tertium.

B Atque inde iam apertè profiteri Helenæ Miecislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum, quin & Visliciense territorium, & tria præterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Polonici cogitantem, mors inopinata oppresſit, septuagesimumtertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calisiæ, in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse condiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploque in alium locum postea translato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre Vuladislao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Cisterciensis sodalitatis, ex monasterio Veteris montis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoque perpetuo sanxit, ut non nisi Colonienses ad ea monasteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Coloniensibus habitus esset, cum eò adolescens religionis causa uenisset, Ita quidem Dlugossus & Miechouiensis de his duobus monasterijs memoriæ prodiderunt. Tametsi ex diplomate ipsius Miecislai, cuius exemplum nos uidimus, non apparet ea Coloniensibus uel Germanis duntaxat solis esse attributa. Extruxit etiam idem Miecislaus ptochodochium, siue hospitale, ut uocant, recipiendis & sustentandis egenis, Posnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit, curam militibus ijs, qui Hospitalarij dicti sunt, mandauit. Sed ijs postea deletis, ad eos qui S. Ioannis Ierosolymitani appellantur, ea curatio translata est. Curator, qui unus est, & regio beneficio præficitur, Cõmentator uulgo uocatur. Cosciolense quoq; monasteriũ Benedictinorũ in suburbano Calissiensi, eiusdẽ Miecislai opus esse Dlugossus scribit: itemq́; Lubense ad Odrã amnẽ in diœcesi Vuratislauiensi. Tametsi q̃, ad Cosciolense attinet, nõ conuenit ratio tẽporis. Nam octauo demũ anno post Miecislai mortẽ cõditũ id esse memorat. Nisi fortè uiuente eo inchoatũ, tũc demũ à liberis eius perfectũ, uel ex testamento ędificatum est. De Lubensi aũt uariat idem scriptor: quod ex ijs quę superius cõmemorata sunt, deprehendi potest. Sed Lubinense opinor dicere uoluit, supra Vartã flumen in diœcesi Posnaniensi situm. Reliquit autem Miecislaus senex hęredes, Ottonem & Vuladislaum filios, nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non

Miecislai pactorũ immemor.

Miecislai mors.

1202 añ.

Calißiense collegiũ conditum.

Landense & Vangrouecense monasteria Teuthonibus attributa.

Hospitale Posnaniense.

Cosciolense monasteriũ.

Lubinense monasteriũ.

Miecislai senis filij.

Vuladislaus Sputator.

ita multo pòst patrem secutus est, relicto Vuladislao item filio impubere: cui Sputatori postea, propter crebræ sputationis uitium, cognomen fuit. Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Lasconogus etiam à gracilitate crurum dictus est, aliquandiu gessit.

VULADISLAUS LASCONOGUS.

Comitia de creãdo principe.

Miecislao sene defuncto, in Lescum album rursus uniuersi ferè conuentus Cracouiensis studia prona erant, negabantq; locum esse creando principi, uiuente Lesco, qui iustus princeps esset, omnium suffragijs creatus, se fraude doloque Miecislai bis principatu summotus esset. Eius autem principatum diuino quoque iudicio comprobatum esse, inuasore Miecislao iusta numinis uindicta tam citò de medio sublato. Aduersabatur huic sententiæ Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre episcopo, quorum magna tunc erat authoritas & potentia, propter splendorem familiæ, magnasque necessitudines & clientelas, ita ut perdifficile esset in conuentu quippiam ijs inuitis statuere. Erat autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri, obdudum memoratam iniuriam. Ad hæc sciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atque in amicitia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini. illud uero peruicere, ut ea demum lege Lescus principatum reciperet, si Gouoricium relegaret. Missi ad Lescum legati, mandata conuentus exponunt. At ille dubius animi ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnosum esse uidebatur, principatum ultrò oblatum refutare, & subesse alteri malle, omnibus præesse, cum posset. Sed eijcere per summam iniuriam charum sibi fidumq; consiliarium, ac de se bene merentem, nolebat: indignumque iudicabat, tam duras & iniustas leges sibi dici. Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò sibi suisq; posteris Lescum consulturum esse, si propter se unum seniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitæ suæ, in aliam familiam transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atque cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta, in eam quidem partem, ut is ilico negaret, tanti se facere principatum, ut eius adipiscendi gratia tam fidum consiliarium proderet, immerentemq; magistratu simul & patria eijceret. Principatum quidem duplici nomine ad se pertinere, quòd & hæres Cazimiri esset, & à conuentu pridem electus & expetitus, nunquam se eo abdicasset. Verùm tyrannicam illam uocem, Si ius uiolandum sit, regnandi causa uiolandum esse, non placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & à maioribus suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent: se in paterna ditione sua acquieturũ esse potius, quàm per scelus principatu potiturũ. Et cũ his mãdatis legatos dimisit mœstos, & palatini sui fastũ, arrogantiã, & impotentem iracundiam detestantes. Cognita Lesci sententiã, denuò consultatur in cõuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniquitas & acerbitas decreti superioris de relegando Gouoricio: admirabantur Lesci uirtutem, & excelsum uereq; regium spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem consiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neq; tamẽ mutare decretum illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbũ & plenũ contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat, contendebatq; summo studio, ut cuiuis potius quàm Lesco principatus mandaretur: perfecitq; tandem, ut Vuladislaus Lasconogus, Miecislai senis filius, quasi iustus hæres, absens princeps renunciaretur. Missi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei persuaserunt: nec aliter tamen, quàm si Lescus eum omnino refutasset. Verebatur enim eius potentiam, memineratq; patrem suum semel atq; iterum in gratiam eius à Cracouiensi conuentu uel deiectum, uel eiectum. Itaq; ad Lescũ mittit: postulata Cracouiensis cõuentus, & quid ipse respõderit, exponit: negat se prorsus quicquã aduersus sentẽtiam Lesci facturũ, ad quẽ lõgè antè delatũ esse principatũ sciret, queq; ibi inimicũ capere nollet: nec se tã cupidũ esse, ut principatus causa ius sanguinis uiolandũ sibi esse duceret. Respõdet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus procerib. diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleq;: nec aduersus animi sui sentẽtiã facturũ esse Vu-

Nicolai palatini Cracouiensis implacabilis iracundia.

Gouoricij palatini Sendomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iustitia, & animi magnitudo.

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modestia.

A esse Vuladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vuladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum inijt: magnaq; facilitate, humanitate & iusticia, atq; liberalitate etiã studia & uoluntates hominũ adiungere sibi cœpit. At Rom. Vuladimiriensiũ & Haliciensiũ dux immemor iurisiurãdi sui, inaudita crudelitate nobilitatẽ ferè omnẽ Haliciensem, nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde vsurpans: Melle neminem, nisi interfectis apibus securè uesci posse. Interfectorum autem & proscriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnasque diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, ubi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraque moliri cœpit. Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionem suæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Mox legatis eius amicè res repetentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum ultrò à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Miecislaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauiensi accepta. Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd dicerent, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere, accensus ira, apertè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infestabat. Cohibebat uerò Sendomiriensis nobilitas liberiores eius excursiones, & ex eius agris uicissim prædas agebat. Maiore deinde ui Romanus bellum gerere instituit: coactoq; ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atque religioni (sic enim Russi nos, qui rectè in religione Christiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appellant) exitium superbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinẽsem arcem toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradum copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia uirium suarum ad interiora Poloniæ contendit, immaniter & contumeliosè in omnem sexum, ætatem, statumque, & maximè in sacerdotes, atq; etiã in innoxia tecta sæuiens: legatos Polonorũ æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocensis episcopus, (nã de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Lesco) cum incerto responso dimittit: Transmissoque partim nauibus, partim uado flumine Vistula, apud Zauichostum oppidum in ripa castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos esse. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis aciebus adesse uidet, consternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi præter opinionem dimicandum esset. Neque rectè explicare ordines poterat, nostris perpetuo cursu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus optimè esset meritus, illati animos ipsi adderet, præterea autem nostris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palatinus Plocensis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conradus adolescentes aberant de consilij sententia cum aliquanta manu præsidij causa addita, à longè euentum prælij expectantes, ut si qui durior casus exercitum afflixisset, recipere se commodè ad tutiora loca possent. Romanus uerò in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis fungens officio, ne manus quidem à nostris abstinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinque cadentibus, cum nostris ira uirtusq; suffragarentur, hostes uerò abundarent multitudine, & dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoq; multis uulneribus equo fugæ præsidium mandare coactus est, equã effœtam nactus. Qua uectus cum Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientium, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnans, partim fugiens ad internecionem ferè deletus est. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam usque, ut vult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis latitantes, à rusticis hominibus conquisiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demersa perijt, partim fugam præcipitans, & in angusto uado se impediens: partim ruinam faciente ripa ulteriore, pressa pondere multitudinis, quæ prima fugiens, tranato flumine conuersa & conglobata constiterat. Reuertentes nostri, castra

Romani Vuladimiriensium ducis tyrannis & superbia.
Prouerbiũ.
Rußicũ bellum.
Minæ Romani.
Lublini obsidio.
Prælium apud Zauichostum.
Christinus comes palatinus Plocensis.
Gosdouia familia.
Romani fuga, & interitus.
Rußi profligati.

copiosa & opulenta diripuere. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iusto honore tumularunt.

Episcopi integritas. Vuladica episcopus apud Russos.

Verùm postea id effossum Lescus, Rusis flagitantibus, & captiuos omnes dimittentibus, ac mille marcas argenti appendentibus, reddidit, ut Vuladimiriæ in sepulchro maiorum suorum sepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionem illam in Poloniam facturus, missis munerib. petiuisse à Vuladimiriensi episcopo, qué Rusi Vuladicam uocant, ut se exercitumq; suum solenni precatione & omine, siue benedictione, ut uulgo dicimus, dignaretur. Quod cum ille recusasset, affirmans, nefas esse, Christianos Christianis iniustum bellum inferentes eo honore dignari, indignatum Romanum, mortem ei minatum esse, cum ex eo bello uictor domum reuertisset. Illum uerò constanter respondisse, se mortem pro ueritate neutiquá reformidare: nescire autem Romanum, an ex eo bello reuersurus sit. Vnde postea episcopus ille sanctitatis opinionem apud uulgus nactus est, quasi diuinitùs futurum belli euentum præsciuisset.

Somnium.

Fertur item idem Romanus, nocte ea quam prælium consecutum est, somniasse, magnam multitudiné passerum, à longe minori numero achátidum ab ea parte quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam esse. Idque somnium, cum amicis manè narraret, senioribus atq; prudentiorib. triste & mali ominis uisum esse.

1205 añ.

Dies quo apud Zauichostum pugnatum est, fuit ad tertiumdecimum Calendas Iulij. Et quoniam is Geruasij & Protasij Christi martyrum memoriæ dicatus est, aram postea Lescus eorum nomine in basilica Cracouiensi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer accisos esse successu temporum, Dlugossus memorat.

Lituani à Russis uicti, & uectigales facti. Liuones ad religionem Christianá adducti. Ordo militiæ Christi in Liuonia.

Per hoc tempus Lituani, gens fera, syluestris & obscura, Russorum agros prædis agendis infestare cœpere. A' quibus cruento prælio uicti, subera, restes & fasces frondeos, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. Apud Liuonea uerò, cum Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam religionem paulo antè propagare cœpissent, Albertus alter, quo facilius barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quæ militiæ Christi dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ ipsi attribuit.

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAgnam è Rusica uictoria uirtutis & felicitatis opinioné Lescus apud suos pariter atque exteros consecutus est, eoq; maius sui desiderium in animis Cracouiensis conuentus accendit. Summis eum laudibus passim omnes efferebant, Vuladislaumq; suum prę eo contemnebant: Patrum etiam utriusq; merita inter se comparabant: & reiectum à se temerè & iniustè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant.

Lescus ad principatú reuocatur. Vuladislai Lasconogi modestia. 1206 añ.

Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus palatinus Cracouiensis uita defunctus est. Itaq; summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatum obstiterat, summo consensu conspirát, ut excluso Vuladislao, Lescum iustum principem accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittút. Nec ille, cum uniuersi conuentus consensum uideret, cúctatus est, quin postulatis eorum annueret, ueniensq;, Cracouiam & omnes, quæ ad principatum pertinebant, munitiones nemine repugnante in potestatem suam redigeret. Nam Vuladislaus, uir modestus & quietis amans, cognito consensu conuentus, cessit, & Posnaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natú 1206.

Cracouiensis episcopi prærogatiua. Vincentius Cadlubcus episcopus Cracouiensis. Episcopi libera electio.

Insequenti anno Fulco quoq;, siue Pelca, Cracouiensis episcopus, Palatini frater uita excessit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia ab Innocentio tertio pontifice max. impetrauit. Successit autem ei magister Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpositus Sédomiriensis, gente Roseus, uir doctus, ut núc ferebát tempora, & pius: qui primus Polonorum historiam gentis suæ conscripsit: liberis collegij sacri suffragijs creatus & expeditus. Perfecerat enim id collegiú per Ioanné archidiaconú, ut libera sibi deinceps esset electio episcopi, in quá se principes peruerso more etiam tunc ingerebát.

Russorú duces multi, ac dissidentes inter se.

In Russia deinde Lescus princeps per legatos res quasdá uario marte gessit, siue excursionib. eis gétis in Poloniá prouocatus, siue ad ferendá Colománo Vngarorum regis filio opé inuitatus, siue utrúq;. Neq; enim constat hic sibi Dlugossus, & Vngarorum annales totum id bellum prætererunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, secundú Dlugossum, res habuit. Post Romani mortem, Russorum ducibus, qui in magnum iam numerú excreuerant, dissidentibus inter se, & alijs alios pellentibus, debilioribusq;

contra

A contra potentiorem aliquẽ, patronum atq; defensorem sibi accersentibus, cum à Polonico nomine propter proximam superioris temporis cladem abhorrerent, Colomannus Andreę regis Vngarorum filius Haliciensem principarum adeptus est, à Rusſis expetitus. Veniens autẽ Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo habebat, solẽni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ siue Haliciæ appellatus est: quod iam inde ab initio de sententia Andreæ patris constitutum erat. Inscientibus autem Rusſis hæc acta sunt: itaq; confestim eorũ animos à Colomanno alienarunt, sic vt nõ diuturna illi esset principatus illius & regni possesſio. Non multo enim pòst, cum ille pacata omnia sibi esse crederet, partemq; exercitus in Vngariam remisisset, conspirãt contra eũ Rusſi, autore Mescislao, Mescislai illius (opinor) qui à Cazimiro principe reductus, Haliciensium dux fuit, filio, viro forti & magnanimo, ita vt & ipse Chrobri cognomentum adeptus sit: qui ante aduentũ Colomanni Haliciensem dominatum sibi vendicabat. Is igitur ex Rusſis & Polouucijs valida manu facta, Colomannum eijcit cũ omni comitatu ipsius: in quo Vincentius Cracouiensis episcopus, & Iuo Sauli comitis filius, gente Odrouansius, cancellarius Poloniæ, qui & ipse postea fuit Cracouiensis episcopus, fuisse memorantur. Nos, quid ibi duo isti tunc egerint, aut cur porisſimum à Cracouiensi episcopo Colomannus vnctus, ac regio diademate cinctus sit, nõ intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuisse Polonos, vt non modò præripi sibi Haliciensem dominatum, quẽ armis suũ fecerãt, ab Vngaro paterentur, verumetiam consilio ad id ipsi auxilioq; suo accommodarent. Itaq; existimamus, Colomannum non à Rusſis expetitum esse: sed vxore ducta Salomea, Lesci Albi sorore, Haliciensem dominatum controuersum in dotẽ, concedentibus Polonis, accepisse: eoq; nouam nuptã ab episcopo Cracouiensi, & à Cancellario ad constitutum locũ deductã, & possesſionem Haliciæ Colomanno traditam esse. Quod cum displiceret Rusſis, externi dominatus insolentibus, & veritis ne cum principe religionẽ pariter, cuius tenacisſimi sunt, mutare cogerentur, libenter eos cũ Mescislao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduersus Vngaros & Polonos conspirasse. Nec nobis fit verisimile, Colomannum Galatiæ, siue Haliciæ potius q̃ Rusſiæ principẽ atq; regem se dici passurum

B fuisse, si Russorum consensu atq; decreto communi accitus fuisset. Longè enim clarius atq; splendidius Rusſiæ totius, q̃ vnius ciuitatis Haliciæ, nomen erat. Nec planè dissentit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionem Colomanni, subdit, eodem anno Salomeam ipsi nupsisse. Quàm aptè verò cum strage ac turpi fuga cohærent nuptiæ. Inuertisse igitur ordinem rei gestæ videtur Dlugossus, vt nonnunq̃ aliàs. Sed vtut est, sequenti quidem anno Lescus Colomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda misit auxilia. Colligebat & Mescislaus ingentes copias: coniungebant enim se cũ eo Volodimirus Rurici, Roscislans Dauidis, & alter Roscislaus Mescislai, ducũ filij: educebat & valida Polouuciorum auxilia: qui propriũ etiam dolorem interfecti superiori anno ducis sui vlcisci in Vngaris cupiebãt. Primo aduentu recepêre Vngari & Poloni Haliciam: communitaq; diligentius arce, & Colomanno cum vxore & imbelli multitudine in ea relicto, hostibus aduentanribus obuiam progresſi, prælium commiserunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrum tenebant cornu, Russos loco mouerunt, fugientesq; longius persecuti sunt. Quin in altero quoq; cornu iam ad Vngaros inclinabat victoria. Ibi Mescislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè securos disſipauit, & magna strage profligauit. Maiorem etiam in Polonis sine ordine reuertentibus stragem edidit, cum vexillum eorũ captum erexisset. Accurrentes enim ad id, à Polouucijs pariter & Rusſis conuersis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus est. Colomannus autẽ à victoribus in arce diu obsessus, tandem fame & siti adactus, deditionem fecit, & annum ferè totum vna cũ vxore Salomea in custodia asseruatus est à Mescislao. Deinde Andrea patre satagente per legatos, dimissus est: conuenitq; inter regẽ & Mescislaum, vt Maria Mescislai filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet, post triennium autẽ Mescislaus Haliciam Colomanno redderet. Quod cum ille fecisset, nõ multo pòst Colomannus à Daniele Romani filio rursus exactus, & à patre longè pòst, ab Asiatica, vt videtur, expeditione reuerso, restitutus, cum vix triennium pacatũ regnum obtinuisset, incertum veneno'ne an morbo extinctus, vacuã Haliciæ possesſionẽ, & belli materiã Rusſis reliquit. Ex eo tempore Vngari reges Rusſia prorsus exciderunt: nihilo tamẽ minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vuladimiriã fortasſis corruptè sic vocãtes) reges deinceps appellari voluerunt, ꝓpterea q̃ vtrunq; principarũ Romanus, cui succedebat Colomãnus, tenuisset. Elati victoria illa tã insigni Rusſi, adiũctis etiã Lituanis, crebris excursionib. Poloniã vexarũt,

Colomãnus Haliciæ rex factus.

Mescislaus dux.

Colomãnus Halicia pellitur.

Colomãnus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

Colomanni uxor Salomea Lesci soror.

Rusſi tenaces religionis.

Polonorum auxilia Colomanno contra Russos misſa.

Russorum victoria de Polonis & Vngaris.

Colomãnus captus cum uxore.

Colomãnus Haliciam recuperauit.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari sibi uendicant.

& afflixerunt. Qua re motus Lescus, Sulislaum Castellanum Sendomitiensem cum A
expeditis copijs ad vastandam vicissim Russiam misit. Cui cum occurrissent Russi, ma
gna clade profligati sunt: cæsi multi, capti non pauciores: inter quos quinque fuere du
ces, Suentoslaus Mescislai, eius opinor, qui cum Vuseuolodo Romani patre & viro so-
roris suæ de Vuladimiriensi principatu bellum gessit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volo-
dimirus, & Constantinus: qui ad Lescum adducti, & ab eo aliquandiu in vinculis habi
ti, postea dimissi sunt. Poloni verò magnam prædam tunc è Russia retulerunt. Fuit au-
tem hic annus à Christo nato 1211. Quo cometes decem & octo diebus mensis Maij, co
ma in orientem obuersa apparuit, fururorum malorum, quæ statim Sarmatiam vtran-
que afflixerunt, prodigium. Aliquandiu postea tacito quasi consensu pax fuit inter Po
lonos atque Russos. Cuius & illa non minima causa fuit, quòd Russi anno sequenti no
uum dirumque hostem nacti sunt, qui vires eorum deinceps penitus attriuit, & multas
alias Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atque cladibus inuoluit,
ac penè funditus euertit. Tartari enim, Scythica gẽs, siue à fluuio, siue à multitudine no
men habens, quod ipsa quoque vsurpat. Vsus Tartaros propter Tartaricam immanita-
tem eos dici obtinuit. Hi ergo cum antè vltra Caspium mare, & intra Imaum montem
ad orientem solem obscuri ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitassent, circa annum
Christi 1202. vel, vt alij volunt, 1188. finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorum re
ge, cui seruierant, Asiam penè omnes victores longè lateq; peruagati, & Rha siue Volga
flumine transmisso, ad occidentem progressi, vicinis Russorum Polouucijs, campestria
ad Tanaim & Mæotim paludem loca habitantibus (indeq;, vt nostra fert opinio) finiti
morum Russorum lingua non valde diuersum à Polonis nomen sortitis, bellum intu-
lerunt. Quamuis autem perpetui Russorum hostes essent Polouucij, necessitate tamen
adacti opem eorum implorarunt. Nec defuêre Russi rogantibus in communi pericu-
lo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne sese eo bello implicarent, contra ius gen-
tium interemêre. Commisso prælio victores Tartari magna strage Polouucios & Rus-
sos fudêre & fugauêre. Fugientes autem Russos ipsi etiam Polouucij excepêre, &
spoliatos trucidauêre. Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipsis deleti, & o-
mnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Chersoneso à Tartaris habitari cœ
pta. Deinde Russi debellati & subacti sunt, ita vt non modò tributa ipsis penderent, & B
iussa facerent, sed etiam seruis antè suis Lituanis prædæ essent. Quod suo fortassis lo-
co attingemus. Nunc nostra persequamur. Nullum deinde Lescus quoad vixit bellum
gessit, pace & ocio impensius delectatus. In pace verò iustè, clementer & moderatè
principatum administrauit: ædificia publica partim collapsa instaurauit, partim noua
excitauit. Obibat autem cunctas regiones ditioni suæ subiectas, causasque & contro-
uersias hominum omnibus in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: in sontes, &
maximè in sycophãtas siue calumniatores animaduertebat: oppressos potentiorũ in-
iurijs vindicabat. In Pomeraniam verò cum venisset, atque eadem illa, quæ alibi, age-
ret, rogatus à Pomeranis, quòd longius ij se ius à principe non sine magno incommo-
do atque impendio petere quererentur, quemadmodum superius attigimus, Suento-
pelcum vniuersæ Pomeraniæ præfecit, & amplissimam potestatem atque iurisdictio-
nem etiam in Palatinos, qui tunc duo erant, nempe Gdanensis & Suecensis, & in cæte
ros magistratus ipsi concessit. De reditibus autem totius Pomeraniæ 1000. marcas si-
ue 500. pondo argenti quotannis fisco principis Polonorum vt penderet constituit, &
iureiurando in sua posterorumque suorum principum Poloniæ verba eum adegit.
Quam tamen ille fidem non diu seruauit, quemadmodum posterius exponemus. Ma
souiam verò & Cuiauiam Lescus de consilij conuentusque sententia Conrado fratri
minori in sortem patrimonij concessit, comitijs eam potissimum ob rem Sendomiriæ
habitis. Deinde duodetrigesimum agens annum, rogatu procerum vxorem duxit Gri
mislauam Iaroslai vnius de Russorum ducibus, quem captiuum habuerat, filiam, an-
no Christi 1220. Ex qua anno sequenti Boleslaum filium, qui postea Pudicus appella-
tus est, suscepit, in arce Corcinensi editum: deinde filiam Salomeam. Neque memora-
bile quicquam præterea est in principatu Lesci huius, quamuis diuturno, præter mor-
tem eius: quam priusquam persequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Po
lonia non indigna memoratu, breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vura-
tislauiensium ex Heduigi vxore, filia Bertholdi ducis Carinthiæ & marchionis Mora-
uiæ, fœmina lectissima, Henricum & Conradum, cui Crispo cognomen fuit, filios ha-
bebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat: sed tamen partitus
inter

Marginal notes:
- *Russi à Polonis profligati.*
- *Russorũ duces capti.*
- *1211 ann.*
- *Cometes.*
- *Pax inter Polonos et Russos.*
- *Tattari, seu Tartari.*
- *Polouucij.*
- *Polouucij et Russi à Tartaris victi.*
- *Tartarorum sedes.*
- *Russi Tartaris vectigales.*
- *Lescus studia pacis amplexus.*
- *Iudicia principis.*
- *Calumniatores coerciti.*
- *Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.*
- *Pomeraniæ vectigal.*
- *Lescus fratri Masouia & Cuiauia cessit.*
- *Grimislaua Lesci uxor.*
- *1220 ann.*
- *Boleslaus Pudicus.*
- *Hẽricus Barbatus diuidit principatum inter filios.*

A inter eos dominatum pater, Vxoris suasu minori quidē Lusaciam & Lubussensem tractum, Henrico verò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia assignauerat. In qua partitione cum Conradus non acquiesceret, bellum fratri fecit, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior sibi defuit: sed coacto & ipse tumultuario exercitu, obuiam fratri prodijt. Pugna commissa in loco cui nomen Studnicia, inter Legniciam & Goltibergam, Henricus victor extitit. Conradus cum se ex fuga Glogouiam ad patrem recepisset, salutem consecutus est. Verùm non ita multo pòst in Tamauiensi saltu venationi vacans, & feram agitans, lapso equo ceruices fregit. Fertur autem Heduigis diuinitùs filij interitum præsciuisse. Tam enim religiosa & pia fuit ea mulier, & sanctimonia vitæ præstans, vt Prophetico spiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebniciense monasterium tertio à Vuratislauia milliario maximis sumptibus exædificauit, & puellis Cisterciensis sectæ attribuit. Addixit autē Heduigis, indulgente viro, illi monasterio oppidum ipsum Trebniciam, & complures pagos suos dotales, ita vt in mille hominum alimenta reditus eius suffecturi esse viderentur. Quod exemplū secutus Nicolaus Henrichouius, vir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à secretis fuit, & ipse patrimonium suū omne Cisterciensibus monachis, assentiente Henrico Barbato, donauit: extructoq; eis monasterio in pago suo Henrichouio, ipse quoq; ibi religionē professus, vitā peregit. Tantum verò tunc pacatis rebus vigebat in Polonis religionis amplificandæ studium, vt eo potissimū inter se certarent. Nam & Miecislaus Vuladislai filius, dux Oppoliensis & Ratiboriēsis, Ribniciense monasterium Præmonstratensis sectæ puellis condidit ac dotauit: qđ postea filius eius Cazimirus, quē vnicū reliquit, Ciarnouansum transtulit. Et Vincentius Cracouiensis episcopus, cū basilicæ Cracouiēsi, cuius supellex vniuersa, tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contulisset, decimasq; nonnullas collegio eiusdē basilicæ in distributiones quotidianas, & in lucernā, quę perpetua in templo arderet, addixisset, episcopa se addixisset, episcopa se abdicauit, nequicquā aduersante principe, ac dissuadēte collegio sacerdotum, & in Andreouiensi monasterio reliquos quinq; vitę annos religiosè exegit, cum decem annis episcopus fuisset. Huic verò Vincentio qui successit, Iuo Sauli filius,

B cuius etiā superius mentionē fecimus, Romam profectus, ac Dominici Calaguritani, qui tunc nouæ sectæ & sodalitatis, quā à studio concionandi Prædicatorum vocant, auctor florebat, doctrinā vitamq; admiratus, Iacicū siue Iacinctū gentilē suū de territorio Oppoliensi canonicū Cracouiēsem atq; tres alios de comitibus suis, à Dominico instituti vitæ illius edoctos atq; professos, Cracouiā secū reduxit: nouæ sodalitati primariū in vrbe Cracouiēsi templū, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit: copiosam supellectilem templo dicauit: victū vestitumq; sodalibus suppeditauit. Parœciā verò inde ad templū virgini matri Dei Mariæ dicatū, ob id tūc à se constructū, transtulit. Complura deinde eidē sodalitati cœnobia in Polonia cōdita sunt. Quin Kiouiam quoq; & Halicıam ea paulo pòst colonias suas deduxit. Sed nō potuit eā diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, veritus ne ab ea Russi sui à schismate & ritibus Græcorum abstraherētur. Idem Iuo Caticense etiā monasterū Cisterciensibus monachis cōdidit: ńec multo pòst Mogilam locū à Vendæ reginæ tumulo dictū vno à Cracouia milliario supra Vistulā id transtulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac senio debilitatis Prochodochium, siue hospitale, vt vulgò vocant, in suburbano suo Cracouiēsi, Prandnico dicto, exædificauit, pagosq; ac decimas quasdā in alimēta attribuit, eiusq; hospitalis curā & administrationē hospitalarijs fratribus, qui se de Saxia vocāt, mandauit. Posterius autē incommoditatem loci, ab vrbe & frequētia hominū remoti, cū animo suo perpendens, Cracouiam id transtulit, extructis nouis ædibus atq; templo, qđ Spiritui sancto dedicauit. Quo tempore etiā parœciam vicinā, sanctæ Crucis dictā, in vrbe, & alterā in pago suo Biscupicēsi, altero ab vrbe milliario, illis ipsis hospitalarijs iure sempiterno addixit. Sendomiriæ quoq; idem episcopus Dominicanis fratribus siue prædicatoribus monasterium erexit. Tamesi variat Dlugossus. Nam ab Adleida Lesci sorore monasterium illud conditū esse, alibi memorat. Quæ tamen aliquāto ante inuectam eā sectā in Poloniā, vt ipse vult, obijt. Nisi fortè pecuniā eius testamēto relictā Iuonem in ædificationē monasterij impendisse existimandū est, ita vt ambo, hic opera, illa sumptu conditores illius monasterij fuisse videantur. Idem Iuo etiam Mestouiense atque Dlubnense monasterium, & Derzansnensem, Vuauurincicensem, Dalessicensem, & sancti Pauli apud Sendomiriam parœcias condidit. Iam Henricus archiepiscopus Gnesnensis Theodorici ducis Bernensis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipse in hoc

Lusacia et Lubussensis tractus in ditione Polonorum.
Bellum inter fratres.
Conradi interitus.
Heduigis sanctimonia.
Trebnicense monasteriū conditum.
Trebnicensis monasterij prouēius.
Henrichouiēse monasterium.
Ribnicense monasteriū.
Cracouiensi basilicæ supellex et decimæ à Vincentio episcopo donatæ.
Vincentius abdicauit se episcopa.
Iuo episcopus Cracouiensis.
Dominicanorum sodalitii secta Cracouiam inducta.
Iacinctus in diuos relatus.
S. Trinitatis monasteriū.
S. Mariæ tēplum Cracouiæ.
Hospitalarij de Saxia.
S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Sendomiriēse monasteriū Domin.
Mestouiense et Dlubnense monasteria.
Parœciæ quædam.

Ecclesiastici ordinis exēpto à iurisdictione iudicum profanorum.

hoc pietatis studio nauauit operā. Perfecit enim diligētia & autoritate sua, vt principis A
atq; omnium ducum procerumq; Polonorū cōsensu, & vniuersi conuētus constitutio
ne, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cū adscriptitijs etiam & subditis suis ab omnium
profanorū iudicū, etiam ducū atq; ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber es
set, ita vt ne per exceptionē quidē ullam, aut reconuentionem pertrahi sacrorum mini
stri ad vllum profanū, siue laicū, vt vocant, forū possent. Eamq; constitutionē Pontificis

Sacerdotibus uxores ademptæ.

max. & sedis apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes verò omnes ex decreto sy-
nodi à se cōuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebāt adhuc pleriq; post edictū le-
gati pontificij, abdicare coēgit, iureiurādo ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede apo

Legatio nata.

stolica archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Mortuus deinde est
anno Christi 1219. cū decē & nouē annis ecclesię illi præfuisset. Cui Vincētius successit.

Vincētius archiepiscopus.

Biennio pòst densi atq; continētes per totā æstatē imbres ingenti aquarū inundatione
vehemēter Poloniā afflixēre: plurimos pagos atq; vicos euertēre atq; abripuēre: sege-
tes hybernas vastauēre: vernam sementē fieri passi nō sunt. Consecuta mox est hyems

Inūdatio, fames, pestis in Polonia.

acris & horrida. Inde fames & pestis postea totū triennium sæuientes, maximā vim pe
cudum, iumentorū atq; hominū absumpsēre: in his tantis malis, Iuonis episcopi benefi-

Iuonis episcopi beneficentia.

centia egentibus passim exposita, permultis saluti fuit. Et sanè mirū est tunc longè mi-
nores, q̄ nūc sunt, reditus episcopæ sufficisse tamē pio & benefico episcopo in tot tan-
tosq; sumptus, in cultū diuinū & subleuationē egentiū, vt par fuit, collatos. Verùm di
uinę benignitatis fuit, vt liberaliter semināti vber messis proueniret. Moderati verò ac
temperātis episcopi, vt paruo contētus, dispensatorē nō dominum se esse meminisset.
Sed institutū nostrū vrgeamus. Masouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatū Lescus Con-

Conradi nequitia.

rado fratri, quemadmodū iam antè diximus, concesserat. Sed quoniā is iuuenis admo
dum erat, & ocio, desidiæ, voluptatibusq; deditus, Cristini palatini Plocēsis grauissimi
& clarissimi viri, cuius etiā superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia admi
nistrabat. Et rectè is sanè se gerere: domi scelera seuerè coercere: foris Prussis, & Lithua
nis finitimis formidabilis esse, ita vt vulgò iam ab exteris magnus Masouiæ palatinus

Inuidia et calumnia in aulis principū regnant.

vocitaretur. Inuidere ipsi eam gloriā atq; autoritatē multi, atq; in his Ioannes Ciapla,
Scholasticus Plocēsis, & cancellarius ducis, cæteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino B
apud Conradum obtrectabat, & inuidiā odiumq; omni ratione cōflabat. Admonebat
crebrò Conradum Cristinus officij sui: & cū remissiorem & nequiorē in dies fieri ani-
maduerteret, in frequēti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eā igitur occasionē exo
ptatam æmuli ejus cupidè arripuēre, iratumq; sua spōte Cristino Conradū magis etiā
iritarūt, multis falsis criminibus in eū cōfictis, & in primis, q. is ad dominatū Masouiæ

Cristini palatini cædes.

aspiraret, & Conradi vitæ insidiaretur. His incitatus Cōradus, Cristinū in vincula con-
iecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: optimè merētem
›› pessimè remuneratus. Verùm nō nouum, neq; inusitatū hoc est apud principes: apud
›› quos ferè plus loci est perditis palponibus, assentatoribus, atq; calumniatorib. q̄ recta

Prussi Culmensem tractum in potestatem suā redegere, & Masouiā vastauere.

monentibus. Sed non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam vbi sublatū de medio
Cristinum, quē Deum vocabant, Prussi accepēre, resumptis animis in ditionē Conradi
incursarūt: & Chelmnensis quidē, siue Culmensis tractus magnam partē, palatini eius
loci (cū is puellę cuiusdā Prussæ amore captus esset) proditione in potestatē suam rede
gerunt. In Masouiā verò progressi, maximis eā affecēre incommodis, ferro & igni lon-
gè lateq; grassantes, ita vt Ploscum etiā oppidū, Masouiæ caput exurerēt. Nam arx cum

Ploscum incensum à Prussis.

basilica in ea sita, iam antè fortuito conflagrarat incendio, quo supellex basilicæ, perq̄
splendida absumpta est. Ad quæ incōmoda illud etiā accessit Masouiæ, q. cathedra Plo

Plocensis episcopa biennium vacauit.

censis post mortē Goslai bienniū episcopo caruit, cū plures pariter à dissentiēte colle-
gio electi essent. Quibus malis adactus Conradus, cū Prussorū excursionibus cohiben
dis per se ipse par nō esset, Cruce signatos milites in auxiliū cōtra barbaros Christiani

Cruce signati in Prussos immissi.

monachi sectæ Cisterciēsis opera vndequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erāt
Henricus dux Silesiæ, Vuratislauiensisq; & Lubussensis episcopi, & multi è nobilitate
Polonica. Quorū ope cū Chelmnensem siue Culmensem & Lubauiensem tractū in po

Christianus episcop. Culmensis.

testatem suā redegisset, Christianū ibi primū episcopū constituit, quo per eū barbari ad
religionē Christianā adducerētur: eiq; & successoribus eius episcopis Prussiæ, siue Cul
mensib. partē tractus Chelmnensis, in quo fuerūt arces, Grudentū, Vapscū Coprinum

Culmēsis episcopæ bona & reditus.

(Coprivunnm fortè) Villisazū, Colnum, Ruch, Razinum, profundum Turnum, Pinum
& Plochum, cum omnibus villis & prædijs, ac centum pagis iure sempiterno donauit.
Adiecit etiam Gedeon Plocensis episcopus, assentiente sacro collegio Tarnouum,
siue

A siue Tormniam & Papouiam cum omnibus eius oræ pagis seu villis suis, & omni iure profano iuxta ac ecclesiastico, qđ habebat in tractu Culmēsi: atq; etiā decimas, ijs bonis exceptis, quæ tunc Silesiæ, dux Henricus obtinebat. Id adeò anno Christi 1222 Louitiæ actum est, vti videre est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, Cracouiensi, Posnaniensi, Vuratislauiensi, Lubussensi episcopis consignato. Cuius exemplum extat in archiuo regio. Vnde licet colligere, archiepiscopum quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamē ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prussi potuerunt. Itaq; inito consilio, & missa ad Albertum archiepiscopum Rigensem legatione, sodales siue fratres militiā Christi professos, qui rubri ensis imaginem cū cruce in pallio insutam gestāt, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, vt sibi contra Prussos præstò essent. Verùm ij quoque vno prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prussis ac deleti sunt, ita vt quinq; soli euaderent: qui & ipsi Dobrino repudiato in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est ex huiusmodi causa. Suppetias is Conrado fratri cōtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter q̄ ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij comitis Odrouansiorum, aduersæ factionis, suasu & consilio. Permolestè tulit eam notā familiæ suę inustam Marcus palatinus Cracouiensis (nam Gryphius & ipse erat) itemq; Andreas magister & canonicus Cracouiensis, suprà memorati Ioannis frater. Itaque cum clàm contra principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, vt ad principatum, iure optimo ad se pertinentem (quippe qui natu maximus tunc esset in familia Criuousti Boleslai monarchæ) sibi vendicandum adspiraret: operam ad id studiumq; suum, & maximę partis procerum equitumq; Cracouiensis conuentus, quibus exosus

B sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, affirmansq; eum nullo negocio voti compotem fore. Henricus (vt est ingenium hominū, quod opes, honores & eminentiam attinet, insatiabile, & facilè sperat, creditq; quod optat) passus est sibi persuaderi ab homine, quem illustri familia ortum, ac summo honore fungentē, gratia & authoritate plurimum valere in conuentu Cracouiensi nouerat. Itaq; facta de suis manu satis valida, spei plenus, frustra reclamāte vxore Heduigi, Cracouiam contendit. Neq; Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitū quantum potest maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubniam amnē vno à Cracouia milliario Henricus cum suis copijs peruenerat, cū de apparatu & exercitu Lesci maiore q̄ suo, cognoscit, & maiorem longè q̄ Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscēdi principatus reperit. Nec ausus rem prælij periculo committere propter nō obscurum pauorem suum, ad Lescum misit, tempus locumq; & modum colloquij petens. Non abnuit Lescus, pacis & ipse amans. Conuenitur vtrinq; pari numero procerum & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Aderat autē & Conradus. Ibi multis vltrò citroq; sermonibus habitis, tandem Iuonis episcopi opera maximè pax componitur inter duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatum, sese abdicat. Vtriq; verò, nunq̄ se alterorum bonis & possesionibus inhiaturos, sed cōmoda honoremq; alterorum inuicem curaturos defensurosq; esse paciscuntur. Deinde inuitatus Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splēdidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis venerat, amicissimus discessit. De Marco palatino nihil memoriæ proditū est, quid factū sit. Sed verisimile est, ei Lescum Henrici opera reconciliatū esse. Nam post Lesci mortē in eo conuētu, qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & vxori filioq; Lesci nō defuit. Eodem tempore maior quoq; Polonia nō immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nondum egressus ex ephebis, æqualium suorum suasu & cōsilio liberari à tutela patrui Vuladislai Magni, siue Lasconogi, & partiri eum secum dominatum flagitabat. Cum nō impetraret, coacta clàm aliquāta manu, Calissiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cū tumultuarijs copijs nobiliū iuxtà ac rusticanorum accurrit: arcem obsidet, nō instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimū diem iam durabat obsidio, cū commeatus obsessos deficere cœpit.

Quocirca

Tarnouia, siue Tornnia in Culmēsi. Papouia. 1222 ann.

Liuonienses milites Christi contra Prussos euocati.

Dobrinensis tractus.

Liuonienses milites deleti à Prussis.

Ioānes Gryphius ignominia notatus.

Hēricus Barbatus ad interuertendū principatū concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiēsem principatum.

Dlubnia fl.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

Vuladislaus Sputator Calissiam intercepit.

Quocirca qui in præſidio erant,vitam & incolumitatem pacti,arcem Laſconogo dedi A dere.Porrò Sputator per noctem cum ſeptem tantum comitibus effugit,& ad Leſcum principem Cracouiam, deinde in Vngariam ſe recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus,nouem fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquanto antè acciderant. Poſt hæc Vuladiſlaus idem Sputator ſocietate & affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita,quòd filiam eius Helingam ſiue Helenam vxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt,

Vſce arx à Vuladiſlao Sputatore intercepta. Noteſius fl. Guida fl. Vſce arcis obſidio.

& Suentopelci ope Vſce arcem, cum duorum fluminum Noteſij & Gnidæ allapſu & ambitu,tum manu qnoqne munitiſsimam intercepit, indeque ſubiectas ac vicinas oras vexare cœpit:prædia patrui,& Mogilnenſe monaſterium diripuit:complures equites,qui cum Laſconogo ſentiebant,interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filij,non obſcuris iuuenibus in primis adiutoribus vtẽs. Hæc vbi accepit Laſconogus, validum ex omni dominatu ſuo conſcribit exercitum:arcem Vſce,cùm difficilis eſſet expugnatu,obſidione cingit,caſtella pluribus in locis extruit:vnde diſpoſiti in ſtationibus milites obſeruarent,ne quid ad obſeſſos importaretur, ne'ue iterum Vuladiſlaus Sputator manus ſuas effugeret. Vineas,turres,& alia opera ad mœnia agit,& machinis murum nequicquam quatit.Vbi hàc non proficit,diuturna obſidione & fame ad deditionem obſeſſos adigere ſtatuit. Cumque ad medium menſis Iulij à primo vere duraret obſidio, nec obſeſsi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari,atque ij inermes ferè, atque ebrij quoque in ſtationibus apparere. In caſtris etiam pauci ac diſſoluti obuerſari.Hoc animaduerſo,hi qui obſidebantur,alere etiam ipſi data opera ſimulato metu obſidẽtium negligentiam. Die quadam cum infrequentes admodum ſtationes & infrequentia caſtra ſupernè conſpexiſſet Vuladiſlaus Sputator, celeriter inſtructis in arce ordinibus, cohortatusque paucis milites, apertis portis erumpit:deiectaque nullo negocio ſtatione hoſtium,ad caſtra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus,& inopinata re perturbatis,ſtragem edidit: donec Laſconogus retractis & animatis ſuis,globoque facto,in cæde exultantes repreſsit, & in arcem compulit.Multos ibi nobiles & fortes milites,& palatinum Poſnanienſem,Dobrogoſtium Laſconogus amiſit.Quo incommodo conſternatus, poſtero die obſidionem ſol B uit. Diſcedentem Sputator magna iam fiducia ſuarum virium ſecutus eſt, & multi ad eum à Laſconogo,accepta fama prælij,quę deteriorem etiam quàm erat rem Laſconogi fecerat,deficiebant.Poſnania quoque & Caliſsia, primaria oppida,non grauatè ſeſe ei venienti dedidère. His tam ſecundis generi ſui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus,cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq; partis,& gratia populari tumeret, inſolentior factus, à Leſco principe magnopere contendit, vt ſe ducis, ſiue principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, & ſempiternum id ſibi poſteriſque ſuis eſſe iuberet,vt ij tamen ſummo Polonorum principi obtemperarent. Conceſsiſſe id auum eius Criuouſtum Boleſlaum in inferiore Pomerania & Caſſubia Boguslao gentili ſuo. Refutauit poſtulata Suentopelci Leſcus. Qua repulſa ille accenſus, ad defectionem ſpectare cœpit, neque penſionem annuam de more Leſco miſit. Leſcus igitur cum conſilium eius non modò hominum ſermonibus, verùm etiam re ipſa deprehendiſſet,communicato cum Henrico Barbato conſilio,Ganſauam,quę villa eſt Tremeſnenſis monaſterij prope Znenam in maiore Polonia ſita,vniuerſæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies Martini ſancti epiſcopi memoriæ dicata eſt, indicit, quaſi de republica ac de componendis inteſtinis ducum maioris Poloniæ diſsidijs: re vera autem,vt Suentopelcum prætextu comitiorum enocatum,ſine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus, & vltrò in principem inſidias intendit vnà cum Vuladiſlao genero:quòd eius quoque iuxtà ac ſuam rem agi,nec minus illius,quàm ſuo periculo comitia illa inſtitui diceret,& ad ſpem ſummi principatus adipiſcendi eum incitaret. Conuenêre ad præſtitutum locum atque diem Leſcua princeps,Henricus Barbatus,Conradus,Vuladiſlai duo,Laſconogus & Sputator duces, archiepiſcopus Gneſnẽſis, Cracouiẽſis,Vuratiſlauienſis, Vuladiſlauienſis, Poſnanienſis & Lubuſſenſis epiſcopi, & electus nuper Plocenſis, magnusque procerum numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: miſsiſque ſubinde per ſpeciem excuſandæ ſuæ moræ hominibus ſtatum omnem comitiorum cognoſcebat, & occaſionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vuladiſlaos actum atque tractatum eſſet, ac Suentopelci aduentus requireretur,propterea quòd totius conuentus ſententiæ eò inclinabant, vt ipſe & Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detri-

Drobogoſtius Palat. Poſ. occiſus. Vuladiſlaus Laſconogus uictus. Vuladiſlaus Sputator maiorem Poloniã occupat. Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio. Suentopelci defectio. Comitia apud Ganſauam.

A mentis cum Sputatore illatis satisfacerent, quartaque dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulêre. Ibi Suentopelcus cũ expedita suorum manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpens, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtruncat: Lescum quærit: ad balneum, vbi eum esse acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu Suentopelci, exilit: & equũ nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cũ plerisque suis persequitur: illum vnum se potissimùm petere, in vno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium & prementium se manus non potuit, conuerso equo & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicãs apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot vulneribus debilitatum prostratumq;, Peregrinus Veisemburgius, vnus de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protexit, confossusq; & concisus deficiente vita superiacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati vtrunq; exanimem, discessêre, & recolligendi sui spacium Henrico concessêre: qui raptim furtimque Vuratislauiam delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinæ restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus, quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato 1226, secundum Vincentium: vel, vt vult Dlugossus, 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci verò corpus Cracouiam relatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatum euectus esset. Sed in his trigintatribus annis Miecislaus quidẽ duos ferè, Vuladislaus verò filius eius tres annos, quibus summoto Lesco principatum obtinuêre, sibi vendicant. Per hoc tempus Prussis Masouiam vehementer vexantibus & vastantibus, inops consilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano episcopo suggerente & suadente, fratres siue sodales Teuthonicos, & ipsos piam contra B barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos (qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant) per eum ipsum Christianum Roma acciuit: Chelmnensemq; seu Culmensem tractum, & quicquid terræ est inter Vistulam, Mocram, atq; Deruanciam flumina, eis tradidit: his legibus, vt contra Prussos sedulò & summis viribus bellum gererent. Vbi verò eos domuissent, Culmensem quidem tractum redderent: cætera verò quæcunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum ex æquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis ne quàm vim aut iniuriam facerent, néue hostes eorum receptarent, aut vllo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christiana alienos, vt ipsis, cum opus fuerit, præstò essent. Si quid horum transgrederentur, pœnæ, quæ contra ingratos est ex iure gentium, subiacerent: hoc est, beneficia accepta amitterent. Hæc ita inter Conradum & suprà memoratos fratres Crucigeros, quorum tunc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducem suum appellant) conuenêre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata & confirmata sunt: quæ nos è libro vetusto Germanica lingua scripto, qui in arce Lubauiensi asseruatur, viri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa præditi Stanislai Hosij, dudum Culmensis, nunc iam Varmiẽsis episcopi beneficio eruta & subministrata, bona fide hîc inseruimus. Nã pacta ipsa publicis literum monnmentis consignata, partim iniuria temporum & negligentia nostrorum amissa, partim fortassis etiam studio Crucigerorum suppressa perière. Friderici quidem secundi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligẽtius ijdem Crucigeri asseruarunt: quo ille confirmauit ipsis possessionẽ terræ Culmensis, & quicquid ij de Prussis postea capturi essent, itemq; terram quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset inter Prussiam & nouam Marchiam: quasi verò imperium aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset vnquam. Ac terram quidem illam, quæ est inter Prussiam & nouã Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiam attingit eis, iure hæreditario filijs suis & vxore assentientibus, cõcessit. Vxor autem eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agathia potius. Etenim Russi θ Græcum, hoc est th, quasi ph siue f pronunciant: vt est videre in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs similibus. Oscam nostri vocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem superius fecimus. Adiecit etiam mi-

Lescus interfectus à Suẽtopelco.

Hẽricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus et seruatus.

1227 ann.

Suẽtopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

Teuthonicorum S. Mariæ ordo.

Culmensis tractus Teuthonibus cõcessus iure hospitij.

Pacta Conradi cũ Teuthonibus fratribus.

Hermannus de Salza primus Magister Teuthonicorum in Prussia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

Friderici secundi Imperatoris diploma.

Dobrinum donatũ Crucigeris.

θ quomodo Russi pronũcient.

Crucigeris donata. litibus illis Crucigeris Guntherus episcopus Plocensis, Gedeoni paulo antè mortuo A suffectus, uillam cum insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopam suam pertinentes ex ijs agris, quos Germani agricolę colerēt. Quin & collegium Vula dislauiense ius suum omne in villa Visin eis concessit, accepta à duce Conrado com- *1228 ann.* pensatione. Atq; hæc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. Libet autem hic adscribere nomina & ordinē testium, quibus præsentibus supra ripam Vistulæ ex aduerso Plosci hæc confecta, ac diploma consignatum est. Michael episcopus Cuiauiensis, Mikul archidiaconus, magister Ioannes Dobroslaus, magister Petrus, canonici Plocensis ecclesiæ, Gotardus cancellarius, Gregorius succancellarius, Ioannes abbas bea- *Ciruensco.* ti Alberti Plocensis, Venceslaus abbas, Gerardus præpositus, Petrus prior Ciruenensis ecclesiæ, Bogussa palatinus Masouiæ, comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus castellanus de Plõsk, Matthæus castellanus de Racianz, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus castellanus antiquæ Vuladislauiæ. *Nessouia Crucigeris donata.* Biennio porrò interiecto Nessouiam arcem cū tribus pagis in ditione Cuiauiensi, Conradus addidit: Christianus verò episcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Culmensi acceperat, prēter ducentos aratores, & quinq; prēdia eis concessit: modium *Culmēsis episcopus sua donauit Teuthonib. Crucigeris.* tritici, & alterum siliginis de singulis aratris in omni agro Culmēsi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Paulò aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos vetusta scripta ac diplomata, quæ post Dlugossum nostra memoria in archiuū regium è Prusia relata sunt, secuti sumus. Ita Crucigeri Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Conrado Landisbergio duce, quem Hermannus de Salza ipsis præfecit, magistrumque appellauit, Masouiorum & Polonorum defendendorum, & Prusiæ barbaris eripiendę prouinciam suscepēre: & mox primam in terra Culmensi munitio- *Fogelsang castellum.* nem in ripa Vistulæ excitarunt, eamq; Fogelsangum ab auiū cantu, Germanica lingua, dixēre. Inde verò Masouijs adiuuantibus, & voluntarijs multis vndique pietatis ergò *Toruniа.* accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros pagosq; vicissim *Rogozno.* infestare cœperunt. Toruniam deinde, Risembergam, quæ eadem Prabuta est, & alias quasdam arces & oppida non ignobilia paucis annis munierunt. Rogouiam verò, quæ *Culma siue Chelmno.* Rogoznum est, & Culman, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas, in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. B *Frider. 2. Imper. expeditio in Syriā.* Per hoc ipsum verò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, post vexatā Italiam, vix adactus à Gregorio nono pontifice maximo, expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit, nisi quòd Ierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; *Friderici Imper. rex Ierosolymorum.* eius vrbis ritu solenni appellari se curauit. Mox reuersum Italici motus excepēre: quos ille quidem placidè composuit, sed Ierosolyma non multo pòst amisit. Titulum tamen eius regni etiam posteri & successores eius retinuēre. Sed nos ad nostra.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Octauus.

BOLESLAVS PVDICVS.

Monarchia elanguit. NVLLAM quidem propemodum vim & authoritatem Lesci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit: nec ferè is in quenquam, nisi in suæ ditionis homines, perinde atque cæteri potestatem exercebat: suáne id ignauia & angustia animi, an illorum contumacia, an verò vtroque, non quærimus. Cæterùm post mortem eius maior etiam confusio & perturbatio consecuta est, ita vt vix aliquod summi principatus, & communis reipublicæ vestigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, nec- *De tutela Boleslai & administratione principatus cōtrouersia.* dum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit: sed de eius tutela ac de summa rerum nihil constitui publico consilio potuit, cum proceres inter se dissentirent, & nonnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarent: alij verò, quorum multo maxima pars erat, vnà cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiēsi, atq; Pacoslao Sendomiriensi palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atque sæuitiam reformidātes,

A ad Henricum Barbatum, ducẽ Vuratislauiensium, tutelam pueri,& administrationem principatus deferrent. Neq; verò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisére,sed armis ac per vim, quasi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro se vterque vsurpare aggresi sunt. Itaq; comparatis vretq; magnis viribus,in Cracouiensem oram inuasẽ-re. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat. Henricus verò maiore quàm Conradus celeritate vsus,& procerũ fauore fretus, duas extemporè munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit,alteram ad Mezibozum:easq; validis militum præsidijs muniuit, vt inde aduersariorum conatus tetunderet, tractumq; illum omnem in porestare sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruci-geris,vti modò exposuimus,constituta, omnia sibi in eo posira esse existimabat, si nouas munitiones & præsidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienses sibi resisterent.Itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandam contẽdit. Occurrit ei Henricus: dutũ prælium committitur.In quo multis vtrinq; candentibus, Præmislus quoque Conradi filius inrer primos pugnans interficitur.Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iusit,& pro victo abijt. Nec mulro pòst ad alteram munitionẽ duxit,quasi mutaturus cum loco fortunam,& acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoq;, cum eum Henricus cõsecutus esset, apud Vurocirissum pagum eodem quo prius,ac deteriore etiam euentu pugnauit.Profligatus autem,in syluas & montes proximos,inde verò in Masouiam ad redintegrandum exercitum se recepit.Henricus verò debellatum iam credens,& q, hyems instabat,vt tempori agricolę sementem facere possent,dimisit exercitum. Ipse verò sine vllo metu cũ paucis comitibus in Cracouiensi rractu versabatur.De quo certior factus Conradus à sui studiosis,improuisus cum expedita manu aduolat:Henricumq; in Spitcouicensi villa diuinæ rei vacantem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaq̃ accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitum,ad liberandum patrem. At Heduigis pia,quæ ab initio futuri,vt credibile est,præscia, viri consilium illud de principatu adipiscendo non ptobarat,tunc quoq; dubios euentus belli secum repurans,& sanguinis Christiani atq; cognati profusionem,quæq; bellum consequi solet calamirares & nefanda sce-

Bellum ciuile inter Henricũ & Conradum duces.

Præmislus Conradi filius occisus.

Cõradus bis uictus ab Henrico.

Hẽricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Hẽricum uirum liberat, & pacem inter cognatos duces cõponit.

B lera perhorrescens,iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionẽ filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atq; parricidialis belli incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus arq; suasu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimisit:duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao vxores despondit. Henricus aurem turela Boleslai & administratione principatus,iureiurando inrerposiro se abdicauit. Exinde Conradus,nequicquam renitenre Grimislaua,Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod rempus Præmislus siue Ottocarus rex Boemorum vita defunctus, Venceslaum filium, quem viuẽs designauerat,ac diademare cinxerat, successorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tempus fuère. Nam Vuladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius mentionem fecimus,similemq; fugæ receptum, coadunatis nouis copijs,& vicinorum auxilijs,recuperare amissa,& vlcisci fratris filium statuit.Nec ille segnior,quamuis inferior tunc viribus (quippe qui soceri auxilia dimisisset)ad resistẽdum patruo occurrit,& superioris tempotis successu confisus, temerè magis q̃ animosè pugnandi copiam fecit,commissoq; prælio fusus,viuus in patrui potestatem venit. Verùm aliquanro pòst,custodum fauore elapsus,ad Suentopelcum socerum profugit.Quem nõ modò armis atque copijs instruxit Sueutopelcus, verùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduẽtum eotum Lasconogus suis diffisus, quos ptopensiores in Sputatorem esse animaduertebat,non tentata belli fortuna(rametsi superatum prælio nonnulli volunt)cessit,& Ratiboriam ad Cazimirum ducem se recepit.Vbi cum in quartum annum exulasset,multiq; è maiore Polonia,quos vel Sputatotis tædium cæperat,vel æs alienum,scelerisue conscientia, & iudiciorum metus premebar, ad eum conuenissenr, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandum dominatum adspirare cœpit. Sed eũ fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim aliquára manu Gnesnam, cum ea venienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans nõ illos modò oppidanos,sed & plerosq; alios,atq; etiam nobilitarem ad se defecturam. Verùm vbi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ contriuit, neq; quisquam omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs ad-

Affinitas inter Masouios & Silesios duces.

Venceslaus rex Boem.

Vuladislaus Sputator pellitur.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Gnesna obsessa.

 uentare

uentare nunciatum est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pôst mœrore confectus, Srodæ vitam cum morte commutauit, & in Lubinensi monasterio, vel (vt alij volunt) Raribotiæ sepultus est, vir propter libidines & fœdos mores suis exosus. Hic autem Vuladislaus Stolpensem ditionem in Pomerania incuria sua, vel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternũ genus ad principes Poloniæ referebat, vi subiugatam. Ita quidem Dlugossus, inconuenienter, vt videtur, ijs quę alibi scripsit. Nos verò quid ex alijs Scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeraniæ pars superbam & iniustam externi regis dominationẽ indignè ferens, ad Suentopelcum Pomeranorum dominum siue ducem transijt. Nullos autem Vuladislaus Lasconogus reliquit liberos. Itaq; eius morte vniuersa maior Polonia in ditionem Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamen Boleslaum Lesci filium à Vuladislao (sed Lasconogo'ne an Sputatore, incertum est) anno Christi 1228 adoptatum esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiẽsi. Sputator verò Dei benignitati successus suos acceptos referens, vt aliquod grati animi documẽtum in propagando cultu diuino ederet, Olobocẽse monasterium Cisterciensis ordinis virginibus condidit, & locupletauit. Quanquã Vitbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit itẽ hic ipse Vuladislaus, quemadmodum Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniensem, & oppida pagosq; earum, etiam quos in posterum ecclesiæ illæ acquisituræ essent, vacatione omnium laborum atq; munerum, & immunitate pensionum, quæ principibus ducibus'ue debentur: ad hæc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atq; adeò ipsorum principum iurisdictione omnes, quicunq; in ditione illarum ecclesiarum essent, liberauit. Quanquam hoc prius iam in vniuersa Polonia Henrici archiepiscopi opera in conuentu effectum esse diximus. Fecit etiam idem Vuladislaus potestatem archiepiscopo Gnesnensi & episcopo Posnaniensi monetam cudendi, & venandi in syluis atq; bonis suarum ecclesiarum: quod antea nemini præter principem licebat. Crobiam quoq; amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum, Posnaniensi episcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiam ipsi, iniustus verò & superbus dominatus odium etiam apud plerosq; omnes proceres conflarunt, ita vt in eius expulsionem coniurarent, & Henrico Barbato, quẽ propter Gansauiensem proditionem & vulnera hostem Vuladislao esse senserant, accito, se dominatumque omnem dederent. Nec ausus est Vuladislaus Henrico cum valido exercitu uenienti sese opponere, diffisus viribus suis, & voluntatibus militum. Sed Bnino atque Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna verò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerũ cõfugit. Henricus verò munitionibus plerisque omnibus atque oppidis facilè potitus; Bninum quoque & Sremum refecit, & præsidia opportunis locis imposuit, eisq; Boruoium nepotem suum ex filia Adleda, Dipoldi marchionis Morauiæ filium, præfecit. Ipse reliquas copias domum reduxit, domesticóne aliquo bello reuocatus, an vindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumque, priusquam ad subiuganda reliqua, quæ in fide Vuladislai perstiterant, reuerteretur. Nam vt Conradus dux Masouiæ, concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & metu odioque Conradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad pontificem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Perusiæ honorificè, relaxationem per vim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono studio pariter cum matre ferebatur, siue adeò sui iam iuris esse cupiebat. Hæc vbi non obscuris indicijs atque signis intellexit Conradus, Boleslaum vnà cum matre per speciem colloquij euocatum capit: Cirscumque, quæ arx est in Masouia, asportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata sententia, suasu Vuladislai Sputatoris, & Marci palatini Cracouiensis opera, in Secechouiense monasterium, quod in tractu Sendomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Ipse verò cum nonnullis ducibus finitimis, & cum nouis hospitibus ac defensoribus Crucigeris, expeditionem in Prussiam fecit, hostilemque regionem longè & latè igni ferroque vastauit. Dum autem Conradus eo bello distinetur, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera abbatis Nicolai

Franci,

Vuladislai Lasconogi mors.
Pomerania Stolpensis siue Stolpẽsis amissa, & à Suentopelco recepta.
Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.
Olobocense monasteriũ.
Gnesnensis et Posnaniẽsis ecclesiarum immunitas & prærogatiuæ.
Ecclesiarum Polonicarũ immunitas.
Monetæ cudendæ et uenandi ius.
Crobia episcopo Posn. donata.
Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.
Bninum & Sremum arces incensæ et refectæ.
Boruouius nepos Henrici ducis.
Poloniæ minoris motus.
Iuo episcopus ad Pontificem profectus.
Absolutio à iureiurãdo.
Boleslaus Pudicus captus à Cõrado, et elapsus.
Cirscũ arx.
Prussia uastata à Masouijs et Crucigeris.

A Franci, partim corruptis, partim inebriatis & ſopitis cuſtodibus, intempeſtæ noctis ſilentio diſpoſitis clàm equis effugit, Zauichoſtoq; & Sendomiria potitus, non auſus eſt tamen vſquam in ſua ditione conſiſtere, propterea quòd præcipuis arcibus Conradus Maſouios ſuos præfecerat: ſed in Sileſiam ad Henricum profectus eſt. Venientem humaniſsimè, vt par erat, Henricus accepit, & conſolatus eſt: comparabatque exercitum, quo eum reduceret, Conradumque eijceret. At Cracouienſis conuentus plerique omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obſcurè illis fauere, & in Conradum conſpirare. Erat in Sendomirienſi tractu Boleslaus Conradi filius, ſiue à patre, ad Pruſsicum bellum proficiſcente, ne quid fortè ipſo abſente nouaretur, cum imperio relictus, ſiue tunc primùm accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim ſic eum appellemus, quo dilucidior fiat hiſtoria) ac de motu Sendomirienſium atque Cracouienſium nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu ſuorum, crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis eſſe didicerat, imò verò promiſcuè, nulloque amici & inimici diſcrimine cædibus & incendijs debacchabatur: & Visliciæ belli ſede conſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Porrò aduerſarij Vislicienſe territorium viciſsim infeſtabant. Venit tandem cum valido exercitu Henricus, Boleslaum Pudicum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouijs, magno omnium ordinum conſenſu atq; alacritate ſuſceptus eſt, & Cracouienſem & Sendomirienſem oram omnē facilè in ſuam redegit poteſtatem. Et quoniam permagnos ſumptus fecerat, paternus autem Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidem ditionē vnà cum principatu ſummo, permittente Boleslao, Henricus ſibi retinuit, Sendomirienſem verò ei conceſsit. Cum autem is non ſatis tutò ſe in vicinia Conradi eſſe exiſtimaret, Scalam Præginenſem arcem cum territorio in Cracouienſi tractu, ab Henrico, vbi cum matre vitam degeret, impetrauit, & quinquennium fermè ibi vſq; ad Henrici obitum exegit. Atq; eo quidem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1234, Conradus à Pruſsica expeditione reuertens, ſatis habuit exortum domi inopinatum bellum propulſare. Siquidem Miſnenſis Marchio, cum ipſe quoq; piæ aduerſus barbaros Pruſſos militiæ nomen dediſſet, Ploſcum arcem eius interceperat, incertum B cupiditate'ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multisq; cum baſilica in quam confugerant, crematis. In ſequenti verò æſtate Conradus in Henricum arma mouit, & proceres Cracouienſes atq; Sendomirienſes nequicquam ad defectionem ſolicitauit. Cum autem omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitum propius Cracouiam, Scarbimirienſe & Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidijsq; firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice mōtis cui arx impoſita eſt, & ad mœnia vrbis caſtrametatus eſt, templumq; diui Andreæ, quod tunc ſuburbanum erat, caſtelli loco communiuit, primus Polonorum auſus Deo cōſecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, ſed tamen vniuerſæ dimicationis diſcrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari poſſe Conradum exiſtimans, propterea quòd ſibi domi bellum gerenti rerum omnium copia ſuppetebat, hoſti verò longius frumentari & pabulari, aut domo ſupportare commeatum non ſine periculo neceſſe erat, cum ſubinde diſpoſitæ ab ſe turmæ ex inſidijs in pabulatores & frumentatores impetum facerent. Qui verò in præſidio Cracouiæ erant, omnes oppugnantium conatus fruſtrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, vaſtatis agris, incenſis pagis & villis, non modico etiam viciſsim detrimento accepto, in Maſouiam redit. Neq; tamē præſidia de quatuor, quib. diximus, locis deduxit. Verùm ea pòſt Henricus, extructis & munitis è regione caſtellis, in anguſtum redegit. Illud verò quod in templo diui Andreæ erat, longa obſidione ad deditionem compulit, & aduerſarios incolumes decedere permiſit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentumq; vt Henricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione ſe abdicarent, præſidia deducerent: ac Boleslai Pudici, qui iam pubeſcebat, arbitrio permitterēt, vtrum ipſe ſibi curatorem ſumeret, cuius conſilijs in adminiſtrando principatu niteretur. Facta poteſtate eueſtigiò is patruo præterito, Henricum ſibi delegit. Moleſtè id tulit Conradus, verùm tamen præſidia ex pacto deduxit. Et deſponſas pridem filijs ſuis Henrici neptes, Conſtātiam quidē natu maiori Boleslao, Gertrudim verò Cazimiro vxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum dominatum ſuum, quibus quiſque finibus poſt ſe dominaretur, ne quid diſsidij ſe defuncto inter eos oriretur. Ipſe verò quoad vixit, nihilominus omnia adminiſtrauit.

Cracouienſis nobilitas alieno à Conrado.

Boleslai Maſouij crudelitas.

Henrici Barbati expeditio in minorem Polon.

Hēricus principatum obtinet.

Scala Præginenſis arx.

1234. ann.

Ploſcū à marchione Miſnenſi interceptum et recuperatum à Conrado.

Cōradi expeditio in Cracouienſem oram.

Cracouia obſidetur.

Conradus rebus infectis diſceſsit.

Pax inter duces.

 niſtrauit.

Miesco Cossisco dux à muribus absumptus.

nistrauit. Vnde fit verisimile, post Miesconis, siue Miecislai, cui Cossisconi cognomentum fuit, interitum hanc diuisionem factam esse, quamuis de eo posterius Dlugossus memoret. Scribit autem, eum cum Cuiauiæ dominatum à patre accepisset, & inopum, viduatum ac pupillorum bona diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingenti multitudine murium inuasum, & frustra naui fugientem, muribus etiam per aquas eum persequentibus, miserabiliter perijsse, exemplo ,, futurum posteris, ne se rapinis, iniurijs & sanguine miserorum hominum saginent.

Cazimiri Oppoliensis mors et filij.

Hoc tempore Cazimirus dux Oppoliensium & Ratiboriensium Miecislai filius vita excessit, & Miecislaum atque Vuladislaum filios ex Venceslaua vxore susceptos reliquit. Quorum Miecislaus cum Iuditham Conradi Masouij filiam vxorem duxisset, sine liberis decedens, fratrem habuit successorem.

Bela quartus rex Vngariæ.

In Vngaria verò Bela eius nominis quartus Andreæ patri in regno successit.

Henrici Barbati acta.

Facta pace cum Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, vt sumptus in bellum factos compensaret.

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

Et rectè vtiliterque multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliares, virginales, & viduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmauit: magistratus bonis & industrijs viris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit.

Opotauia Lubussensi episcopo donata.

Opatouiam verò oppidum cum sexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorum ditione fuerat, Lubussensi episcopo iure sempiterno adiunxit, & addixit, assentiente Boleslao.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Quin & in Silesia Borcum oppidum & territorium, & in maiore Polonia postea Cazimiriam, cum quatuordecim pagis atque decimis, eidem episcopo donauit. Quod quidem ille miseratione episcopi fecisse videri potest, propterea quòd ei Landigrauius nescio quis aliquanto prius arcem Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodum Dlugossus memorat.

Dlugoßi perplexitas.

Idem auté non multo pòst prodit, à Villebrando Magdeburgensi archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatá esse, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperarore Romano, olim cum Criuousto Boleslao bellum gerente, eam captam, & ecclesiæ suæ donatam esse diceret. Verùm ab Hentico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatá esse. Quæ quidem inter se nõ satis congruunt: nisi hanc archiepiscopi Magdeburgensis inuasionem in Lubussum ad superius tempus retrahamus, eandemq; esse putemus cum illa Landigrauiana, qui archiepiscopo eam munitionem quæsiuisse, vel sibi quæsitam, illi ex pacto tradere potuit: at verò post priorem illam interuersionem ab Hentico Barbato recuperatá fuisse existimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum commemorauimus, episcopo Lubussensi in compésationem dedisse, statimq; eam rursus amisisse. Nunc quidem oppidum id est in ditione marchionis Brandeburgensis. Fieri autem potuit vel librariorum, vel ipsius Dlugosi errore, vt Landigrauium scriberet pro marchione, quem Germani Margrauium vocát. Cæterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugossus vigintisex annis ante illa Landigrauij tempora, Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandenburgensi illud ipsum territorium vendidisse, & ex eo tempore à Polonia alienatũ fuisse scribit. Quo quidem tempore necdum Henricus patri successerat, nescio an iam tũ vxorem habuerit. Quin vnicũ is filium reliquit moriens, Henricum, nõ Boleslaum.

Cracouiensis & Vratisl. episcoporum contentio de loco.

Sed nõ vnum hoc est Dlugosi peccatũ in huius temporis historia. Sic enim ferè hic omnia confudit & implicauit, vt in veritate & ordine rerum explicádo, Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Verùm de Lubusi alienatione nos inferius ex eodé Dlugosso referemus.

Laurentius episcopus rosarum odore extinctus.

Nunc ad curriculũ reuertamur, si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus. Is igitur cũ in contentioné de loco cũ Laurentio Vuratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali venisset, nec ei, quamuis probáti prærogatiuá suam sedis Apostolicę diplomate, Vuratislauiensis cederet, profectus iterũ ad Pontificem max.

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.

quo tempore Conradus dux Masouiæ principatum administrare cœpit, quemadmodũ superius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouiensi ecclesiæ, quam Lampertus Zula episcopus ante centum quinquaginta annos negligentia sua amiserat, recuperauit.

Iuonis episcopi Cracouiensis mors.

Verùm cum Romam religionis ergò Perusia (vbi Pontificem conuenerat) profectus esset, reuertens æstate media, æstu & itineris labore confectus, in morbum incidit: ex quo non multo pòst prope Mutinam decessit, cum duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiam à Dominicanis fratribus relatum, & in ipsorum templo conditum est.

Neo

A Nec postea turæ fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticum honoré résumerent. Pallio quidem margariris distincto eriam nuncij sacris operantes, more archiepiscoporum utuntur. Nisi fortè hoc solum ius pallij tunc impetrauit Iuo. Apud basilicam sanè nullum extat eius rei monumentum. Vacauit autem Iuone mortuo, cathedra Cracouiensis biennio, propterea quòd Vislaus Coscelecius canonicus gente Zabauius, & magister Andreas Gryphius Scholasticus Marci palatini Ctacouiensis filius, qui cum Iuooe in Italiam profectus erat, de ea litigarent: hic quidem prouisione Pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam Pootifex adiudicaret: Andreas uerò postea post Petrũ Plocensis episcopus factus est. In intertegno autem illo, ur ita dicam, basilica Cracouiensis fortuiro incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plumbo tegebarur, excitaro conflagrauit. Quam Vislaus postea instaurauit, & alreram quoq; excirauit. Nunc iam ad maiotem Poloniam reuertamut. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cũ Conrado belligeratur, Boriuoius, qui ab eo cũ prȩsidio in maiore Polooia relictus erat, cœpir abuti potestate sua. Etenim cũ fines booorũ episcopi & ecclesiȩ Posnaniensis inuaderet, nec alijs iniurijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniensis ex cõdicto Sremum ad eum uenisset, ut certorũ hominum arbitrio ijs de rebus cũ eo transigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm nõ impunè ei cessit uiolasse sacrosanctam episcopi maiestaté. Nam & episcopus, cum fortè euasisset, è cœtu Christiaoorũ eũ eiecir, & Vuladislaus cum prædatoria manu, qua agros aduersariorũ & oppida uexabat, noctu à custodib. in arcem Sremensem intromissus, ipsum cũ Sendiuoio, nobili & potenti equire, multisq; alijs militibus, qui ad primũ tumultũ nõ diffugetant, obtruncauir, arcemq;, ne receptaculũ deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidetur, aliũ ab illo, cuius superius mẽtionem fecimus, hũc fuisse Boriuoium, Polonũ, equestri familia ortũ. Henricus cognitis ijs, quȩ maiore Polonia gerebãtur, à Cracouiensib. tebus eò conuersus, ur Vuladislaõ reprimeret, neq; ullã ei munitioné, ex qua bellum teoouare posset, reliquã faceret exercitum cõscribit, & ad Goesoam, quæ adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia fȩrè & roboribus Gnesna munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militib. Vuladislai defendebatur, multiq; oppu-
B gnantium, cũ sub mœnia successissent, saxis atq; alijs telis, aut contis etiã superne icti cadebant. Erumpendo item sæpius obsessi, obsidentes magnis incõmodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædã ad expugnationé excitaræ (quas tamen bombardas fuisse, quæ posterius inuentæ sunt, credere non liber) suóne uitio collapsæ, an hostium ui disiectæ, tuinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicæ suȩ ditionis res componendas reuocatus, soluir obsidionem, & ad extremas ditionis suæ Silesicæ oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multo pòst rirè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremum anno Christi 1238. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henrico filio, cui Pio cogoomé datũ est, relatum, honorificè sepultũ est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq; ȩgrotũ uisere, neq; mortui funus deducere, aur obuiam ei prodire uoluit, ne quo terũ humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam cæreris, uiris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè cõiunctissimi mariti mortem tulit, impium esse uoluntati diuinæ aduersari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitulatetur. Communi enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixere. Ex quo tempore Henricus barbam promisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Eo defuncto, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatum cœpir. Sed abhorteoribus ab eo uoluntatibus omnium, prærer paucos, & Henrico Henrici Barbati filio faueotibus, fidemq; suam obligantibus, mœrore ac dolòre animi in grauem morbum incidit, cum apud socerum esset in Pomerania: & paucis diebus moritur, relictis Præmislo & Boleslao, qui postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniam relatum, permittente Henrieo Pio, in basilica (nam ita mãdârat moriens) sepultum est. Post eius mortem Naclense & Vscense territoria cũ arcib. suis in fide filiorum eius permansere. Gnesna uerò deditione facta in potestarem Henrici uenit. Cærerùm Cooradus Masouiæ dux Henrici morte rursus in spem Boleslai Pudici fratris filij opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clandestinis latrocinijs, ac mox etiã apertis excursionib. cœpit. Ad cuius conatus teprimẽdos Boleslaus, aut externa quoq; auxilia sibi adiungeret, ad Belam quartum Vngarorum regem legatos misit:

De Cracouiensi episcopa tis.
Vislaus episcopus Cracouiensis.
Cracouiẽsis basilica arsit.
Poloniæ maioris motus.
Boriuoij impotentia & cædes.
Paulus episcopus Posnaniensis captus.
Vulad. Spuctator Sremẽsem arcẽ recepit.
Henrici Barbati expeditio in maiorẽ Poloniam.
Gnesna oppugnata, nec tamẽ expugnata.
Henrici Barbati mors. 1238 añ.
Heduigis res humanas despexit.
Henrici Barbati cũ Heduigi uxore continentia.
Henricus quare Barbatus dictus est.
Vuladislaus Sputator mortuus.
Vuladislai filij.
Henricus Gnesna potitur.
Conradus uexat terrã Sendomiriensem.
Boleslai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.

cuius legationis principes fuere, Clemens Clementouius castellanus, & Ianusiius palatinus Cracouienses: noua cum eo fœdera icit, siue adeò antiqua firmauit: filiam eius Kingam, quæ & Cunegundis dicta est, anno Christi 1239 uxorem duxit, puellam moribus & sanctimonia uitæ nobilem. Dos ei quadraginta millium marcarum fuit. Tali autem coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata postea consensu mutuo religione, ambo perpetuam uouêre continẽtiam. Hinc Boleslao Pudico cognomẽ inditũ. Post hæc aũt fœdera & nuptias Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verùm Bydgostiam arcẽ in Culauia, quæ ciuili illo inter ipsum & Henricum bello uiginte, à Suentopelco Pomeranorum domino intercepta erat, in potestatẽ suam redegit. Nec tamẽ quieuit Suentopelcus: quin postea tumultuaria excursione Inouuladislauiam oppidum, compluresq; pagos circũcirca ferro & igni depopulatus est. Porrò à Prussis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Crucigerorum & uoluntariorum quorundam Teuthonũ ducum, atq; etiam Pomeranorũ armis fracti, & in angustũ redacti erant. Cæterum domi nõ perinde trãquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, sua sibi temeritate & furore præcipiti, falsa suspicione inflammato, accersiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiam, ut sponsam & affines suos uiseret: captusq; cõsuetudine sponsæ, diutius ibi, nequicquam reuocãte patre, cõmoratus est. Suspecta res ea Cõrado, ut est ferè suspicax & sollicita tyrãnis, esse cœpit, uerito, ne quod filius cum Henrico socero (uiuebat enim adhuc) cõtra se & cæteros fratres consilium iniret. Neq; enim adhuc Hẽrico quamuis reconciliato, ac duplici affinitate secũ cõiuncto, credebat. Erat cum Cazimiro Ioannes Ciapla iuris peritus, Vuladislauiensis & Plocensis Scholasticus, atq; Ducalis cãcellarius, custos & moderator adolescẽri à patre datus. Eũ igitur Cõradus, quasi conscium, siue adeò authorẽ consiliorũ filij, literis reuocauit: captumq; causa nõ cognita in carcerẽ cõiecit, ac mox quæstionibus subiectum, eodem furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploscum Conradus ante aliquot annos, condito eis monasterio, induxerat) deposuissent, & Christiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor mariti furori suffragata, ereptũ, & in plaustro duob. bub. contumeliæ causa uectũ, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monasterium Dominicanorum ex aduerso basilicæ erecta, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt fratres Dominicani, quo minus iterum id deponerent, atq; honorificè sepelirent. In quo quidem euidenter diuina iusticia apparuit, scelesta & sacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo sceleris usa, propterea quòd is iniustæ & nefariæ Cristini palatini necis autor, aut sanè incentor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt susurronum ac delatorum, quibus aulæ & aures principum patent, exitus. Hoc uerò Conradi facinus, & patratum in sacerdotem Dei parricidium Andreas Plocensis episcopus, Marci palatini Cracouiensis filius, uindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus archiepiscopus Gnesnensia, cuius genus & familia non memoratur, re cognita maiore animo uniuersæ Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quamobrẽ excanduit quidẽ primum Conradus, uerùm pòst ad se reuersus agnouit culpã, & Lenciciã ad archiepiscopũ, ut ille iusserat, uenit: de admisso scelere archiepiscopo arbitratu satisfecit: Louiciã uillã cũ circumiacentib. syluis sanè quàm uastis archiepiscopo Gnesnensi sempiterno iure donauit, ea lege, ut is Plocẽsis canonici ius semper obtineret, & marcam auri duci Masouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vuladislauiensi item & Plocensi ecclesijs idem Conradus multa largitus est. Atque ita archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Conradus dux à delegatis Pontificis maximi Gregorij IX, episcopo Vuratislauiensi, & Scholastico Cracouiensi à crimine absolutus est, cum ea quæ archiepiscopo, & Vuladislauiensi atque Plocensi episcopis receperat ac donarat, unà cum filijs suis confirmasset. Id adeò 1240 Christi anno actum est. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ sodalitati diui Francisci Asisinatis, nouo tunc instituto uiuenti, Praga accitæ, condidit: itemque Pompo secundus magister Crucigerorum, Toruniæ: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouiensis gente Gryphius, qui Cedro uulgò appellatus est, in pago Scíricio monasterium Cisterciensibus monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hæreditario pago sub Carpatho monte prius ædificauerat: uerùm transferre coactus est, quòd locus ille in confinio Vngarorum situs, infestus esset latrocinijs. Cuius monasterij reditus Vislaus & Prendota episcopi Cracouienses attributis decimis quibusdam auxerunt. Bronisius etiam

1239 ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Coniuges cõtinentes.
Boleslaus unde uocatus sit Pudicus.
Bydgostia intercepta & recepta.
Suentopelcus Cuiauiam populatur.
Prussorũ uires fractæ à Teuthonibus.
Ioannes Ciapla Scholasticus Plocensis à Conrado suspensus.
Calomniæ pœna.
Interdictum archiepiscopi in Plocensi diœcesi.
Conradi pœnitentia.
Louicia archiepiscopo donata.
Archiepiscopus Gnesnẽsis canonicus Plocensis.
1240 añ.
Monasteria Franciscani sodales.
Pompo secũdus Magister Teuthonicorum in Prussia.
Sciricense monasteriũ.

A sius etiã comes gente Vienanius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hæreditario Goscicouo in Posnaniensi diœcesi ijsdem Cisterciensibus monasterium condidit, quod Paradisi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè, Brescense etiam monasterium supra Vistulam quinto à Cracouia miliario, Præmonstratensibus monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditum, possesionibusq; ac decimis dotatum est. Consecutum est deinde tempus, quo Polonia tota, dudum intestinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiam barbararumq; gentium quasi inundatione quadam noua, miserabiliter diuexata & afflicta est. Tattari nanq; Russia, quemadmodum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1240 Sendomiriensem tractum in Polonia Russiæ finitimum magno impetu inuaserunt, exustaq; arce Lublinensi, omnem illam regionem usq; ad Vistulam longè lateq; depopulati, Zauichostum etiam arcem in ripa Vistulæ sitam, incenderunt: indeq; in Russiam reuersi, deposita tuto loco prçda, quam ingentem abegerant, & asportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuersi sunt, transmissoq; Vistula flumine glacie cõcreto, Sendomiriam expugnauere: Copriuunicense monasterium, quod etiam Pocriuunicense appellatur, diripuere: utrobiq; præter ciues magnam agrestium & nobilium multitudinem, quæ illuc confugerat, unà cum monachis interfecere: progresiq; longius nemine prohibente per Visliciam Scarbimiriam usq;, quod oppidum septem miliarijs abest à Cracouia, peruenere. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis generis præda onusti, ingentem etiam hominũ utriusq; sexus forma & ætate florentium, multitudinẽ loris adstrictam in morem pecudum præ se agentes reuertebantur. Continebat se Boleslaus princeps Cracouię simul cum matre, nusquã ausus tantæ hostiũ multitudini sese opponere. Cçterùm Vulodimirus palatinus Cracouiensis coacta aliquãta manu insecutus abeuntes, apud Turscum pagũ uno à Polsnecia oppido miliario stariua habentes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio, stragẽ edidit. Verùm postea Tattari animaduersa nostrorum paucitate, facilè multi paucos, & multa cæde fatigatos, superarunt, & cæsis nonnullis, reliquos in fugam uerterunt. Neq; tamẽ longius insequi fugientes ausi sunt, ueriti ne in insidias præcipirarentur. Interim B aũt dum pugnabãt Tattari, captiui discissis uinculis in proximas syluas effugerunt.

Paradisi monasterium.
Brescense monasteriũ.
Tattari Poloniam uastant.
Zauichostũ incensum.
Sendomiria expugnata.
Copriuunicense monasteriũ direptũ.
Tattari ad Scarbimiriam usq; prædas agendo progresi.
Poloni apud Turscum à Tattaris funduntur.

Porrò Tattari sua strage perculsi, metuentesq; ne maioribus nostrorum copijs opprimerentur, raptim atq; tumultuariè sese recipientes, & saucios atq; ęgrotos abijcientes, prope Secechouiam in magna sylua, quę Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, ut insequentes fallerent. Inde postea in Russiam redire. Nec multo pòst auctis maiorem in modum copijs, irarum pleni in Poloniã reuertere. Et cũ apud Sendomiriam biduò statiua habuissent, quo plura populationibus complecterentur, bifariã diuisi sunt. Ac pars quidem Lencicienſem & Cuiauiensem oram duce Kaidano uastarunt, cũ reliquo uerò exercitu Battus summus eorum dux & imperator, Sendomiriensem tractum uersus Camionam fluuium & Isilzam siue Ilzam arcem & oppidum episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nuncupari, Dlugossus memorat. Tametsi Bonfinius in libris de rebus Vngaricis, Battum per id tempus cum longè maximis copijs in Vngariam expeditionem fecisse scribit: Petam uero ab eo cum parte exercitus missum ex Rusia, in Poloniam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam in Vngariam ad Battum uenisse. Satis quidã cõstat, Tattaros Batto & Kaidano ducibus per idem tempus Vngariã omnem cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia & Bulgaria toto triennio cædibus & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiã fugato. At proceres & equites Cracouienses & Sendomirienses, non ferentes charissimam patriam, se inspectanribus tam crudeliter uastari, parentes, uxores & liberos suos dulcissimos omni genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci, uillas atque penates incendi, religiones sanctissimas atque templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & sanguine sacerdotum pollui, Christi *IESV* Dei & hominis corpus cœlitib. ueneran- dum, impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tattaris apud Chmelicum pagum, non longè à Sidlouia oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporibus suis uiã ipsis ad ulteriora obstruerent. Tattari ubi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostros aduenientes procurrens, ut mos est genti, prælium commisit: altera in subsidijs erat, ut laborantibus

Captiui Tattarorum elapsi.
Tattari iterum biparti to agmine totam Poloniam peruastant.
Battus dux Tattarorũ.
Batti uia.
Peta Ta. dux.
Vngaria cũ finitimis prouincijs triennio uastata à Tattaris.
Polonorum clades apud Chmelicum à Tattaris accepta.

suis fer-

ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pauci erant, ſimplicem aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnam capeſſebant. Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vulodimiro palatino & Clemente caſtellano Cracouienſi tenebāt. In dextro aũt Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius caſtellanus Sendomirienſibus ſuis præerant. Pugnatũ eſt horis aliquot acriter: ad extremũ Tattari multis fortib. uiris amiſsis, cedentes ad ſubſidiariã aciẽ ſeſe recepere, noſtris alacriter inſtantib. & debellatũ eſſe credentibus. Ibi uerò denuò inſtauratur præliũ. Tattari integri & recentes feſsis & ſaucijs ſuccedũt. Noſtri primo ſucceſſu freti, extremũ conatũ faciũt, ut aut plena uictoria potiãtur, aut uerò honeſtè pro patria mortẽ oppetãt. Tandẽ amiſsis ducib. & fortiſsimis quibuſq; militib. ad paucos redacti terga dedere, & itinerum notitia ſyluisq; tecti, euaſere. Ceciderũt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & præſtãtes, Criſtinus Sulcouicius, Albertus Stẽpocius, Nicolaus Vitouius, Zemẽta, Grambina & Sulislaus. Factum eſt aũt hoc prelium decimaoctaua die Martij. Cõtinebat ſe per id tẽpus Boleslaus Pudicus cũ Grimislaua matre & Kinga uxore in arce Cracouienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerũ profuit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quoq; maior etiam uix eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquandiu commoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerũt. Tenuiores uerò in ſyluas, montes & paludes ſeſe abdiderũt. Porrò Tattari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiam contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ, ac domicilium principis eſſe didicerant: & cum uacuam defenſorib. reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamen diui Andreæ nomine dicatum duabus turrib. munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis ſupernè compluribus barbaris, qui propius acceſſerant, defenderunt. Neq; enim immorari Tattari in expugnatione tẽpli noluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendum. Sed in Sileſiam ingreſsi, cum diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus apud Ratiboriam flumen traiecerunt.

Boleslai Pudici fuga. — *Pienina arx* — *Cracouia incenſa à Tattaris.* — *S. Andreæ tẽplum defenſum.* — *Sileſia à Tattaris uaſtata*

Seruabat ripam ulteriorem Miecislaus dux Ratiborienſium Cazimiri filius cum parua manu. Is igitur in eos, qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigendo pariter & natando (ualẽt enim ea re ipſi, iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente, ceſsit, & Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe coniunxit. Tattari uerò continuato curſu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt: uerùm id incenſum repererunt. Oppidani namque cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò, qui in præſidio arcis erant, uacuum, ne hoſtibus prædę uel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tattari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt: diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti, quod fuit huiuſmodi. Cieslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouienſis, Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vuratislauienſi apud diui Adalberti, & ad primum tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tattarorum, omneq; territorium ingenti atq; terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt, & Legniciam, ubi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerant, contenderunt auctis uiribus ſuorum aduentu, quos in Lencicienſem & Cuiauienſem tractum excurſionem feciſſe, ſuperius memorauimus. A'quibus etiã Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptũ, & monachæ omnes, præter tres, quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuère, Buſco eum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperũt. At Henricus aduẽtu hoſtiũ cognito, obuiam ei progreditur, procurato à ſacerdotib. ſacris myſterijs exercitu, eo quidẽ animo, ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atq; focis, & pro populo ſuo dimicans occumberet: non modò non deterrente, ſed etiam atq; etiam hor-

Tattari natandi periti. — *Vuratislauia incenſa.* — *Tattari ab arce Vuratislauienſi refugerunt.* — *Miraculum.* — *Vitouienſe monaſterium direptum.* — *Buſcenſe monaſterium.*

A etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præscia, tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas esse ducebat. Quinq; autem agminibus exercitus eius cõstabat. In primo erant cruce signati ex uarijs gentibus, summi Pontificis autoritate & cohortatione post cladem superioris anni collecti: cum quibus ordinati erant fossores ex metallis Goltibergensibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi marchionis Morauiæ filius. In secũdo erant maiores Poloni & Cracouienses nõnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vuiodimiri palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Miecislaus dux Ratiboriensis & Oppoliensis cum suis copijs. Quartum tenebat Pompo magister Prussiæ cum suis Crucigeris. In extremo erat ipse Henricus cum flore militiæ Silesicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidem Tattari fecerunt. Est sub Legnicia planicies spaciosa ad Nyssam amnem, quæ Bonus campus dicitur. In ea igitur concurrunt acies, primiq; cruce signati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnã ineunt, & primos barbarorum præcursores facilè fundunt. Verùm illis siue pulsis, siue de industria cedentibus (etenim fugiendo pugnare genti maximè usitatum est) primum illud agmen cruce signatorum productum longius à suis, & à multitudine barbarorum circumdatum, denso imbre sagittarum obruitur, ita ut pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erant. Tametsi ne loricæ quidem, aut thoraces, aut galeæ satis uim Tattaricarum sagittarum sustinent. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit. Succedit alterum agmen ex duobus iunctum, cui dux Oppoliensis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hostes in cæde primorũ exultantes, magnam stragem edidit, cum balistarij contra sagittarios eorum constitissent. Quod animaduertentes Tattari, duo item agmina suis laborantibus succursura submittunt. Neq; tamen segnius nostri pugnam cient, donec quispiam de exercitu Tattarorum eques ab latere nostris ex improuiso appares, Polonica lingua, ut fugerent, identidem uociferatus, eos cõturbauit, & in fugã conuertit, orto fugę initio à Miecislao Oppoliensi, qui uocem illam amici esse, saluti suorum consulentis, quasi iam reliqua agmina à barbaris deleta essent, credidit. Ibi Henricus nihil suorum strage fugaq; deterritus, extremo agmine cum Crucigeris cõiuncto, fugientes insequentium Tattarorum impetum excipit: instauratoq; prę-

B lio, Tattaros uicissim premit. Succurrit & Battus, siue Peta suis uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uiribus pro uictoria: exæquataq; rursus aliquandiu pugna, tandem Henrici res uirtute militum, meliore loco esse cœperant. Ibi Tattari fugam neutiquam simulatam capessunt. Instant nostri fugientibus. Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X literæ figurã præseferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cũ signifer uehementius quateret, fũmum atq; nebulam densissimã & fœtidissimã exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat, totumq; adeò exercitũ nouitate & miraculo rei stupefactum perturbauit. Incantationibus id quibusdam Tattari effecerant, quibus iuxtà ac ariolationibus atque diuinationibus cæteris cùm alias, tum in bello plurimum utuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Tunc uerò barbari, ubi nostros trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt: perturbatisq; ordinibus magnam cædem faciunt: in qua Pompo magister Crucigerorum cum fortissimis quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos, qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen, cum aliquandiu fortiter pugnans hostium uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se melioribus rebus seruaret: perruptisq; hostilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus, nempe Sulislao, de quo superius, Clemente palatino Glogouiensi, Conrado Conradi, & Ioanne Iuani filijs nobilibus & fortissimis uiris, iam periculum euasurus esse uidebatur, cum subitò fortuna conatũ eius destituit. Equus enim, cui insidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipsi à cubiculario eius petitum subministrarat, tamẽ dum insequentes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementẽ se maximè Tattarum sublato brachio gladium uibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollũt, dedu ctumq; per manus Henricum ad alterum balistæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & uestimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui eum fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes imposito in alium equũ duce, ferro per medios hostes uiam sibi atq; duci patefaciens, saucius cũ duob. ministris uix euasit.

Herici exercitus.

Prælium cũ Tattaris apud Legniciam.

Tattari fugiendo pugnant.

Sagittæ Tattarorũ penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Stratagema Tattarorũ.

Silesiorũ & Polonorum fuga.

Tattari uincunt Polonos magicæ artis præsidio.

Tattari magica arte multum utũtur.

Pompo magister Crucigerorũ Prussiensium occisus.

Henrici fuga & cædes

Poloni Ioannis fortitudo.

suasit. Quem cum nouem Tattari pertinacius ad unum miliarium persequerentur, nactus Lusmanium quendam, & ipsum cum duobus fugientem, conuersus & eius ope fretus, octo de persequentibus se Tattaris peremit, nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulis singulæ auriculæ à Tattaris præcisæ, nouem ingentes saccos explerent. Inter quos in primis clari Poloni fuêre, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput hastæ infixum Tattari ad arcem Legniciensem (nam oppidum nostri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq; eos qui in præsidio cum liberis Henrici erant, poscebant. Quam cum negarent illi, uastatis per circuitum uillis atq; pagis, recesserũt ad Othmuchouum. Vbi cum quindecim diebus statiua habuissent, Ratiboriensem oram repetita excursione uastarunt: octoq; dies ibi commorati, in Morauiam inuadunt. Quam cum nemine prohibente, & Venceslao rege in Boemia delitescente, amplius uno mense usq; ad Austriæ & Boemiæ fines crudeliter diuexauissent, in Vngariam superatis montibus atq; syluis peruenerunt. At Henrici corpus post discessionem Tattarorum inter cadauera sex digitorum in læuo pede argumento Anna uxore indicante, inuentum, cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in sancti Iacobi, quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat, Anna uerò uxor postea consummauit, honorificè sepultum est. Cæterum Heduigis mater, quæ monasterij Trebnicienfis munitioni diffisa, Crosnam unà cum grege monacharum & Anna nuru sub aduentum barbarorum se receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter consolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filiũ perperisset, cuius ipsa uiuentis pietatem summam in se experta semper esset, quique ad extremum pro religione & populo suo uitam alacer proiecisset. Fertur autem, cum Henricus exercitum Legnicia contra Tattaros educeret, saxum grande è culmine tẽpli uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse, ita ut parum abfuerit quin eũ extingueret. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est. Henrico Pio cæso, Boleslao Pudico nusquam comparente, oppidis, uicis atq; pagis ad uastitatem redactis, nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiam timens, quòd sine principe & Magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus, statim magistratus creauit: pleriq; enim tempestate illa Tattarica desiderati erant, Clemẽtemq; Ruseciũ Sulislai filium gente Gryphiũ Cracouiensem palatinũ fecit. Permolestè tulit Conradus dux Masouiæ alienũ sibi, Cazimiri principis filio Lesci albi fratri, in principatu prælatum esse. Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt: fœdus cum eo percussit: auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationibus distentum, de quibus paulò inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus est, Tattari ex Vngaria per Scepusiensem tractum excursione rursus facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, & maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Osuencimense territorium citi reuersi, atq; ibi tres annos commorati sunt. Conradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitisq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiusq; familæ & clientium, dedentibus sese ultrò omnibus, in suam redegit potestatem. Cæterùm Clemens palatinus Cracouiensis, & alij qui cum Boleslao Caluo sentiebant, cum impares essent conatibus Conradi reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus est: sed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: constitutisq; rebus, in Masouiam redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretur, recognita superuenit iterum Conradus cum maioribus copijs, cum quibus Boleslaus Caluus congredi non ausus, in Silesiam se recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus destitutum se ope Boleslai cernens, petita impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Conradus, cum belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agrestibus, uerùm etiam equestri & sacro ordini imposuit:

Stragis magnitudo. *Legnicia arx defensa* *Tattari Morauiam infestarunt.* *Henrici cadauer inuentum.* *Heduigis cõstantia.* *Omen infaustum.* *Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur.* *Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.* *Tattari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.* *Conradus Masouiorũ dux principatum inuadit.* *Scala arx Conrado dedita.* *Conradus asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.*

A imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quæ post tantas clades atq; calamitates à Tattaris illatas, famemq; grauem cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnum odium Conrado conflarunt. Redierat is fortè in Masouiam. Ibi proceres Cracouienses clàm de eijciendo ipso consilia ineunt: nonnullos conscios, qui Boleslaum Pudicum perquirant, dimittunt. Atq; is de uoluntate & studio suorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Cõradus cum alienatos esse à se Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus animos accepisset, ac de cõsilio reuocãdi Boleslai Pudici, & eijciendi sui persensisset, properè accurrit cũ non contẽnendo comitatu suorũ: dissimulatoq; cõsilio comitia apud Scarbimiriã indixit. Ad quæ cum frequẽtes proceres & equites conuenissent, capiuntur quidã ex eis nobiliores, qui contra eum sentire uidebantur, & in Masouiam uincti abducũtur. Cæterùm Clemens palatinus cautior, & aduentũ Conradi celerẽ, comitiaq; illa ęstate media præter morẽ indicta suspecta habẽs, cũ Sulcone & Theodoro fratribus, & alijs nonnullis ad Boleslaũ Pudicũ, qui in Pienina arce in Vngarię finibus ad eũ diem latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst prima die mẽsis Augusti illi qui in Masouiã abducti erant, fractis cõpedibus, intẽpesta nocte cũ euasissent, omnẽ suorũ multitudinem palàm cõtra Cõradum concitabãt. Eorũ reditu cognito Clemẽs palatinus cõfestim aduolat, & facta manu, cõiunctisq; uiribus Cracouiam in potestatem suã redigunt eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atq; sexus, exultans atq; gratulabunda obuiam sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiensi, gente Odrouansio, cognomẽto Bialacouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, denuo iurant in uerba principis. Quo cõsensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebãt, Boleslao eas reddiderunt. Factus aũt certior Cõradus de defectione minorũ Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit: cumque uideret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione (neq; enim spacium cogendi exercitus habuit) sese cum præsidio continere, obsidere

B eum cœpit: & quòd longius ductam iri obsidionem, neq; satis uirium se ad bellum in hostico gerendum habere sentiebat, templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerso arcis in eodem colle situm, tunc extra munitionem erat, nunc intra arcem est, castellorum loco uallis atq; fossis cõmunitis, cõmendataq; cura exercitus & obsidionis Boguthę equiti Cracouiensis territorij, secũ sentiente, in Masouiam, ut mox maiores copias adduceret, recessit. Nec mora, Bogutha mutata fide de tẽplis pręsidia deduxit, obsidionẽq; soluit. At Conradus conscripto maiore exercitu, accitis etiã auxiliũ Pręmislo Posnaniensi & Miecislao Oppoliensi ducib. Lituanisq; itẽ & Iazygibus, siue Iazuingis barbaris, tractũ Sendomiriensem populabundus ingreditur. Ac de Lituanis quidẽ, qui'nam sint, superius memorauimus. Iazyges uerò siue Iazuingi eiusdem cum Lituanis linguę, ut uolunt nonnulli, eorũdemq; morum & religionũ fuere, & ad Austrum extremas Litvuaniæ syluas Poloniæ finitimas incoluere. Quæ regio à nostris Polesse siue Podlesse, quasi syluestris & subsyluana uocatur: alij uerò Podlasse, quasi Lachis, hoc est, Polonis finitimam à Russis dici uolunt: cuius caput est Drohicinum oppidum. Gens bellicosa admodum, contemptrixque mortis: uerùm pugnandi cupiditate & pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta est à nostris, quemadmodum inferius exponemus. Ipse quoq; Coradus cũ suis Masouijs eam inimicã & infestã expertus est. Quod uel è diplomatis eius quibusdam per hoc ipsum tempus, quod nunc persequimur, editis constat. Quorum diplomatum copiam mihi fecit nuper uir amplifs. Iacobus Vchanius Gnesnensis archiepiscopus, ad eam familiam, ad quam ea pertinent, genus suum referens. Testatum enim ijs facit Conradus, se assentientibus filijs suis uillam Sluzeuum immunem cum quibusdam prærogatiuis donasse Gotardo comiti Lucæ filio, propterea quod is nauiter & animose cum Prussis, Livuanis, & Iazuingis dimicans, septem duces Iazuingorum captiuos abduxisset, sibique repræsentasset: qui singuli septingentis marcis argenti puri sese redemerint. Sed ad curriculum reuertamur. Fuerunt etiam Dacis & Pannonibus finitimi Iazyges Metanastæ, nescio an ijdem cum his, & an illinc huc, an uerò hinc illuc aliquando commigrarint. Extantq; etiam nunc eorum reliquiæ ad Tybiscum fluuium in campestribus Vngarię. Hos igitur populos Cõradus dux tũc cõtra Boleslaũ exciuit. Nec Boleslaus cõmittendũ sibi existimauit, quin sua defenderet. Itaq; magna celeritate quãtũ potuit e-

Fames in Polonia.
Boleslaus Pudicus reuocatur.
Comitia Scarbimiriæ.
Cracouienses proceres & equites capti à Conrado, & elapsi.
Boleslai Pudici reditus.
Prendota episcopus Cracouiensis.
Boleslaus Pudicus principatum recuperat.
Cracouiẽsis arcis obsidio.
Boguthæ defectio.
Cõradus bellum infert Boleslao.
Iazyges siue Iazuingi qui nã fuerint.
Polesse seu Podlasse.
Drohicinum opp.
Iacob. Vchanius Gnes. archiepiscopus.
Gotardi comitis uirtus.
Iazyges Metanastæ.

xercitum comparauit,in quo erant & Vngari:& ad Suchodolum pagũ Conrado occurrens,quamuis esset uiribus longè inferior, tamen pugnandi copiam fecit.Et fauit sanè iustiori causæ Deus,hominũq; preces pro Boleslao pasſim ſupplicantiũ exaudiuit.Cõmiſſo enim prelio,numeroſus ille Cõradi exercitus cũ ducib.ſuis à Boleslao fuſus,& in fugam actus eſt.Victorq; uictoria moderatè uſus,neq; fugientes longius perſecutus eſt, & ſaucios benignè recreauit,& captiuos dimiſit. Cuius quidẽ moderationis fructum mox conſecutus eſt.Etenim ſtatim reliqui de nobilitate Sendomirienſi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erant,unà cũ munitionibus quas obtinebãt, in poteſtatem eius uenere. Conradus uerò,qui Prendotę epiſcopo Cracouienſi extrema quoq; dudũ cõminatus erat,quòd ipſo authore eiectũ ſe eſſe non ignorabat,turpiter uictus in Maſouiam ſe cũ Cazimiro filio,cęteris domos ſuas dilapſis,recepit.Boleslaus recuperatis omnib.quę abſens amiſerat,Cracouiam reuertens,ingenti omnium gratulatione exceptus eſt.Nec in maiore Polonia poſt Tattaricũ bellum quietæ res fuere. Nã poſt interfectum Henricũ Pium à Tattaris Boleslaus Caluus filius eius natu maximus cũ dominatũ ſuſcepiſſet, grauis nobilitati & cæteræ multitudini eſſe cœpit: atq; externos indigenis,Teuthonas Polonis, & quidẽ infimos optimatibus præferebat. In hos perparcus & reſtrictus,in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magiſtratus eis mãdaret:& quòd ſine modo familiaritate eorũ delectaretur,in cõſiliũ quoq; eos adhibebat. Malè hæc res Polonos proceres habebat. Itaq; queſti inter ſe de faſtu ducis,& contẽptione ſui,celeriter cõtra eum authoribus Bogumilo palatino Poſnanienſi,Cecundo Gneſnenſi,Thoma Poſnanienſi caſtellanis & Domaratho iudice conſpirarunt:& conuentu apud Poſnaniã acto,Pręmiſlaum & Boleslaum Vuladiſlai Sputatoris filios,bonæ indolis iuuenes,accient:abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos ſibi conſtituunt.Commorabantur autẽ ij in arce Vſcenſi,quam de patrimonio ſolam habebant reliquam.Naclum enim Suẽtopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones,una excepta, cui Præmentæ nomẽ: cuius pręfectus in fide Boleslai Calui perſtabat.Quam tamen haud ita multo pòſt nobilitas expugnauit.Tulit eã iniuriam & contumeliam non iniquiſsimo animo Boleslaus Caluus,ſuadente auia Heduigi, quę & antea maritum,poſterius filium ab eo dominatu fruſtra auocauerat:& tunc nepoti,ne iniuſtè iuſtis hęredibus olim ereptum retineret,aut repeteret,perſuaſit.Quin is poſteriori tẽpore affinitatẽ etiam cũ Præmiſlo contraxit, collocata ei in matrimoniũ ſorore ſua Elizabetha,una de quinq;.Verùm id poſt mortem Heduigis actum eſt. Vix enim uno anno ea poſtea uixit, altero poſt filium defuncta:qui fuit à Chriſto nato 1243, ſeptimo Idus Octobris .Corpus eius,q, croceũ, dum uixit,propter rationẽ uictus duram atq; tenuẽ,aſsiduaq; ieiunia fuerãt, poſt mortẽ inſolito ſplendore coruſcaſſe fertur,Deo perhibẽte teſtimonium ſanctimonię & pietati eius.Quanquã tertio demũ & uiceſimo anno pòſt,à Clemẽte pontifice maximo in numerũ ſanctorũ, examinato bene ac diligenter negocio,relata eſt. Sepulta eſt autem Trebniciæ.Crucigeri quoque Teuthones eodem tempore, hoc eſt poſt Tattaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magiſtrum ſuffeciſſent, non modò Pruſsiam bello quæſitam, ſed etiam ea, quæ initiò a Conrado duce acceperant, penè amiſerunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Conrado contra Pruſſos cum barbaris bellum uaria fortuna geſsiſſent , nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipſi condidiſſent , quædam de hoſtibus cepiſſent , atque ex his nonnulla rurſus amiſiſſent, & quodam tempore ui barbarorum magna ſtrage uicti cæſique in arctum redacti eſſent , ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus magna ex parte Pruſſos debellatos domuerunt, & ad recipiendam religionem Chriſtianam adegerunt. His eorum ſucceſsibus inuidens Suentopelcus, ſimul autem ſibi ac dominatui ſuo metuens , Pruſſos clàm partim ad bellum , partim ad defectionem atque rebellionem ſollicitauit : & quo magis eos ſibi obnoxios , & Crucigeris infeſtos & irreconciliabiles hoſtes redderet , perſuaſit ijs , qui Chriſtiani iam facti erant , religionem Chriſtianam, quam inuiti ſuſceperant , rurſus abijcerent : Germanoſque & Polonos omnes , qui uel negociabantur apud ipſos, uel etiam domicilia in Pruſsia fixerant , conſtituta certa die trucidarent . Quæ cum illi impigrè peregiſſent , munitioneſque omnes, præter Balgam & Elbingam , interfectis ubique præfectis & præſidijs, in poteſtatem ſuam redegiſſent, Suentopelcum belli ducem creant, eique parituros ſe eſſe recipiunt. Accepit lubens delatum

Marginal notes: Prælium apud Suchodolum. — Boleslai uictoria & moderatio. — Conradi fuga. — Boleslaus Caluus propter propensionem in externos exosus suis. — Maiorũ Polonorum defectio à Boleslao Caluo. — Bogumilus palat. Posnan. — Vuladislai Sputatoris filij. — Naclum à Suentopelco interuersum. — Prœmenta arx expugnata. — Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectum è maiore Polonia. — Heduigis sanctæ mors 1243 añ. — Heduigis in diuos relata. — Suentopelci bellum contra Crucigeros Prussiæ. — Crucigerorum res gestæ in Prussia. — Prussorum defectio à religione & Crucigeris. — Balga & Elbinga munitiones retentæ à Crucigeris.

A delatum imperium Suentopelcus, confestimq; obsessis terrestribus iuxtà ad fluuialibus itineribus, quicunq; Crucigericarũ essent partium, siue in Prussiam proficiscerentur, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq; celeriter Prussorũ atq; Pomeranorũ suorum copijs, Culmẽsem tractũ omnẽ ferro & igni uastauit. Vbi ad quatuor millia hominũ partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrũ quicquã in eo tractu, prᴂter Toruniã, Culmã, siue Chelmnũ & Razinũ arces, quib. potiri nõ potuit, reliquit. Neq; eũ authoritas Guilelmi episcopi Mutinẽsis legati Apostolici ab incœpto deterruit. Qui quidẽ legatus Prussiam tũc in diœceses & episcopas, nẽpe Varmiensem, Sambiensem & Pomesaniensem distinxit, quemadmodũ uult Dlugossus. Tametsi nondũ eᴂ regiones penitùs à Crucigeris subactæ erant. Fungebatur tunc apud Crucigeros magistratu, quẽ illi Marsalcum uocant, Ditrichus, siue Theodoricus. Is igitur cõuocato cõsilio, cõsultat quid facto opus sit. Incõsultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationẽ cũ Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis cõiunctis maiores erant, quàm ut à se tũc sustineri possent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones suas defenderent, & per omnẽ occasionẽ Suentopelci terras uicissim infestarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Crucigerorũ ditioni finitima, arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante tertium nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, & custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit: thesaurũ, in quo diuæ Barbaræ (illius'ne Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiam, incertũ est) corpus erat, asportauit, arcemq; accito & imposito præsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquã expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cum reliquis in Crucigerorum ditionem excursionem fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ Cõradi filio, quẽ Ditrichus haud falsò cõijciens euenturũ id quod euenit, in auxiliũ acciuerat. Cõseruntur manus: uincitur & fugatur Suentopelcus. Neq; cõtenti uictores præsenti uictoria, in Pomeraniã etiam inuadunt. Coniunxit se cum eis Præmislus dux maioris Poloniᴂ, precib. Crucigerorũ euocatus. Quã quidẽ expeditionẽ eo lubentius suscepit, B ut suam quoq; iniuriam in Suentopelco auo materno ulcisceretur. Nec satis habuerunt agros, uicos atq; pagos populari, Vissegradum etiam urbem expugnarunt. Deinde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Præmislo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuens, pacem cum Crucigeris Guilelmi legati Apostolici opera facit, datis obsidibus Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimissi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Crucigeri, adduci nequiuere. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato fœdere, uocatisq; in auxilium Prussis Culmensem regionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Non tulere Crucigeri eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædam excutere studebant. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis transeunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeunda palude impediti essent: cui prudentiores facilè assentiebantur. Improbabat hoc consilium nouus marsalcus Berlinus, utpote ferocior, & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptumque iri, si extremum agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderẽt. Quin & alterum agmẽ in auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lᴂtus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum, & nonnullos alios oppidanos Culmenses, magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabantur, solutos sibi remittant. Sed prodito consilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Crucigerorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incenderent. Ipsi uerò cũ Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eamq; longè lateq; ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cru-

Suentopelcus à Prußis bello præficitur.

Razinũ arx

Prußiæ episcopæ.

Zartauicia arx à Crucigeris intercepta.

Crucigerorũ uictoria.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Vissegradũ captũ à Crucigeris.

Naclum ereptum, & Præmislao redditum.

Msczug.

Pax inter Suentopelcum & Crucigeros.

Suentopelcus Culmensem oram iterũ uastat.

Consiliũ senile & iuuenile.

Crucigeri uicti à Suentopelco.

Cuiauia uastatur.

cigeris contra se uenisset. Neq; authoritate legati Apostolici, ac ne interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu Pomesaniensi nauigationes & commercia Polonorum cum Crucigeris prohibebat, nauesque diripiebat. Quibus malis fracti Crucigeri, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoque obsidem remitti sibi poscebat. Facilè intelligebant Crucigeri, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaque in Pannoniam superiorē, quæ iam Austria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adseruandum commendarunt. At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoq; arcem, cui Succe nomen est, in ripa Vistulæ citeriore, ubi uorticosissimus amnis est, ædificat, frustra prohibentibus Crucigeris, & aliam arcem Puterborgum ex aduerso ædificare orsis. Nam à cœpto postea destitere. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Austriæ, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ auctis copijs, in Pomeraniam excursionem fecerunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentem prædam abigebant, cum in eos Suentopelcus, accitis properè Prussis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus non est) impetum facit. Et auxiliares quidem, qui cum præda antecedebant, hostium uim non sustinentes funduntur, fuganturq;. Extremum quoque agmen Cazimiri & Crucigerorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciensis signifer cohortatione sua pugnam restituit. Cumq; neutra pars referret pedem, pars Austriorum è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicantes incidit, hostesque auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugam uertit. Adueniens autem Opisso abbas Messanensis ab Innocentio quarto pontifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suētopelcum & Cazimirum & Crucigeros redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurādo, quod nihil deinceps commune cum Prussis habiturus esset. Quib. factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Crucigeris & Pomeranis, ad Boleslaū nostrū reuertamur. Conradus dux Masouię pòst Suchodolensem cladē de ulciscendo Boleslao Pudico sedulò cogitabat: & cum imparē se eius uiribus uideret, Lituanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem, in Sendomiriensem oram sibi proximam tunc usq; ad Vistulam inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouiensi, & Secechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Cōradus cū suis, cęde & incendijs in obuia quęq; sęuiens.

Zantir arx condita. — Succe arx condita. — Puterborgū arx. — Pomerani uicti à Crucigeris. — Legatus Pōtificis Opisso abbas. — Lituanorū & Iazygū excursio in Poloniam.

Coegit & Boleslaus exercitum, quantum angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissaq; apud Iarossinum pagum pugna, uincitur, & multis cæsis captisq;, fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobilitatem inuasit. Quocirca metu & præsenti periculo constricta, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cęteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atque ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atque Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iam deuastarant. Hac iniuria commotus Prendota episcopus Conradum uelut inuasorem ecclesiasticorum bonorum, incendiarium, & sacrilegum, publicè anathemate atq; diris deuouit. Quas Fulco siue Pelca archiepiscopus Gnesnensis cum uniuersa synodo, ea de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu. Verùm eas non ita multo pòst Boleslaus deiectis eius pręsidijs recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorum excitus discessisset. Barbari enim siue à Suentopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operę indignati, siue adeò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem conuertentis, in Masouiam ipso absente excursionem fecerant, ad Cechanouiam usq; oppidum progressi. Quanquā nō impune illud eis cessit facinus. Nam à Cechanouia reuerti cum ingenti præda incipiētibus ad tertium Idus Iulij, Masouij Lencicienses q; equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt, & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excussa præda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum uacuū habitatoribus, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant: sed ea ne, an

Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Conrado & barbaris. — Sendomiriensis nobilitas Conrado sese dedit. — Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado. — Cōradus anathemate ictus. — Prussi Masouiam uexarunt. — Prussi profligati à Masouijs. — Ploscum incensum.

A anteriore quadam barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miecislao genero duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitũ. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque è regione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulæ miscetur: eumq; locum fossis, aggeribus, castellisq; muniuit. Et quod obsidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulam nouam arcẽ munijt in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miecislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatẽ. Quo cognito ij quoq; qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miecislao mortuo Leloniensis quoq; arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst is extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Ziemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirũ, & Rospram arces inuasit, & fratrem cũ uxore Gertrudi captũ in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacẽ nactus, collapsa & uastata bello instaurare, deprauataq; corrigere instituit, magnāq; mãsuetudinis & probitatis laudẽ etiā apud exteros adeptus est. Qui status rerũ minoris Poloniæ hoc fuit admirabilior, quòd nõ modò cętera Polonia, uerùm etiā tota penè Europa bellis tũc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex, posteaq̃ Tartari accesserũt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis afflicti regni uirib. Fridericũ Austriotũ ducẽ ulcisci, ꝓpterea quòd is sibi sub tẽpestate illa Tartarica tria territoria, & argẽti auriq; permultũ uiolento pacto extorsisset, Vngariāq;, nihilo mitior Tartaris, populatus esset. Cõmisso aũt prælio Fridericus occisus est. In Boemia uerò Præmislus Venceslaũ patrẽ regno spoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimissus, in Morauiā illo iubente concessit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infestabat, factio-

B nesq; Guelforum & Gibellinorum, sumpto à Pisis initio, in singulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu postea ipsam exercuerunt & afflixerunt. Cumq; Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non posset, coacto Lugduni concilio imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanosq; principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ diuæ Elizabethæ filium, successorem ei absenti crearent: quamuis ipse Fridericus, post Henricum filium captum & mortuum, Conradum alterum filium successorem sibi destinasset, regemque Romanorum appellasset. Cum autem Henricus Turingus apud Vlmam interfectus esset, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem princeps regem appellarunt. Nec multo pòst Fridericus quoq; profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principium illud fuit in Silesia. Henricus pius dux Silesiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore, Ottocari primi regis Boemorum filia quatuor reliquit filios, Boleslaũ cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vuladislaum. Ex his duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati, & in Italiam missi, literis nauabant operam: & Conrado quidem Bambergensis episcopa, Vuladislao uerò Salisburgensis archiepiscopa promissa erat. Itaq; reliqui duo fratres de Annæ matris & consilij sententia dominatum paternum in Silesia inter se partiti sunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauiensis, Henrico uerò Legniciensis tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhæredes essent, Conradus quidem Henrico in Legniciensi, Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao consors accederet. Verùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legniciensem portionem meliorem esse iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea consors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum non esse existimaret, repudiato Vuratislauiensi dominatu Legniciensem usurpauit, Henrico uerò Vuratislauiensem concessit. Atq; hic fomes postea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipsos fuit, quemadmodum suo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vuladislai Sputatoris filijs præripi sibi suadente auia passus esset, ad recuperandum eum adspirare cœpit:

Conradi expeditio contra Boleslaum Pudicũ.
Cracouia obsidetur.
Rudaua fl.
Tinecensis arx.
Lelouia.
Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.
Miecislaus Oppoliensis obijt.
Conradus Masouiorũ dux obijt.
1247 an.
Boleslaus Conradi filius mortuus.
Boleslai Pudici studium.
Vngaria uexata ab Austrijs.
Fridericus Austriæ dux occisus.
Italiæ status.
Guelfi & Gibellini.
Friderico abrogatum imperium in concilio.
Germaniæ motus.
Henricus Cæsar.
Conradus Cæsar.
Friderici Imperatoris mors.
Guilelmus Cæs.
Entius Friderici F. captus.
1250 an.
Henrici Pij filij.
Silesiæ principatum diuisio.
Dissidium inter fratres.

Copanicia arx. arcemq; nouā Copaniciam ſupra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam enim Præmislus quoq; cum fratre dominatum partitus erat: & Caliſsienſem quidem *Poloniæ maioris diuiſio.* tractum à Proſna amne ad Præmentam arcem, & inde ad Vartam fluuium, & Moſinam arcem, & Sepnum paludem fratri conceſſerat, Poſnanienſem uerò & Gneſnenſem ipſe obtinebat. *Pax inter maiores Polonos & Sileſios.* Ad eam igitur munitionē prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres copiascō parabant. Sed proceribus utriuſq; partis interuenientibus pax inter affines duces conſtituta eſt, his quidem legibus, ut Prēmislus Boleslao Caluo Santocum, Medireciam, & Sbanſinum (quam arcem non ita pridem condiderat) daret: illę uerò nouam munitionem demoliretur. *Sbanſinum arx cōdita.* Nec multo pòſt Barnimus Caſſubiorum & Slauorum dux, ſiue is à Samborio, ſiue à Boguslao, ſiue aliunde ortus fuit, Santocū ſibi *Barnimus Caſſubiorū dux.* uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus eſt. Et facilè quidem paucis arcem defendētib. expugnaſſet, ni properè ei Prēmislus ſuccurriſſet. Nec mora Boleslaus quoq; *Santocū oppugnatum.* Caluus ad ferendam ſuis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obſidione receſsit. Boleslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. *Santocū maiori Poloniæ adiunctum.* Sub idem tempus Cazimirus dux Lencicienſis atque Cuiauienſis, ut cum alterius iniuria dominatum ſuum amplificaret, Landenſe territorium in tractu Caliſsienſi inuaſit, monaſteriumque eiuſdem nominis ſupra Vartam fluuium ſitum *Lādenſe monaſteriū captum, & receptum.* præſidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Caliſsienſis deiecto Cazimiri præſidio mox recepit: diſiectiſque propugnaculis, monachis reſtituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum ſuorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Crucigeris icerat, cum ſubitò cum Pruſsis in Crucigerorum ditionem irrupiſſet, multoſq; *Suentopelcus Culmenſem & Cuiauiam infeſtat.* mortales apud Golubum incautos oppreſsiſſet, in Cuiauiam quoque impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros ſibi deuinceret, ſuorumq; inopiam releuaret. Anguſtiore enim annona Pomerani iuxtà atq; Crucigeri tunc utebantur. Itaque magna clade Cuiauiam affecit, plurimiſque interfectis hominibus abſque ullo ſexus ac *Golubum.* ætatis diſcrimine, incenſis uillis atq; pagis, permagnam prædam aſportauit. Quanquam ea præda à Crucigeris excuſſa eſt, cum Suentopelcus reuertens: ex itinere munitionem, quam tunc illi è regione Chriſtiburgi arcis muniebant, expugnare adortus, cōmiſſoq; prælio ſuperatus eſſet. *Suentopelcus bis uictus à Crucigeris Pruſsienſibus.* Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, ſed reparato exercitu mox ad Chriſtiburgum redijt: cumq; præmiſsi ab eo præcurſores à decurrentib. ex arce Crucigeris reiecti, tumultuoſius ad reliquum agmen ſe reciperēt, *Pomerania uaſtata à Crucigeris.* exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum ſe mutuo præcipites in Viſtulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periere. Freti autem hoc ſucceſſu Crucigeri, uiciſsim Pomeraniam excurſione facta, maiorem in modum uaſtauerūt. In Pruſſiam quoq; ij, qui Balgæ & Elbingæ in præſidijs erant, populabundi excurrere. Sed cū *Crucigeri ad internecionem profligati à Pruſsis.* præda onuſti reuerterentur, in inſidias à barbaris præparatas incidere. Vbi cùm propter iniquitatem loci, & circumfuſorum barbarorum multitudinem neq; recipiendi ſe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eſſet, hoſtibus ſeſe, fruſtra diſſuadentibus Magiſtro & Marſalco, dedidere, & ad unum omnes trucidati ſunt. Qua clade *Pruſſorū cōuentus ſiue regiones à Crucigeris ſubactæ, & Chriſtianæ factæ.* uehementer eorum uires attritę ſunt: ſed recreatę non multo pòſt Germanorū principum auxilijs: atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent ij feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, uſq; adeò, ut quinq; conuentus, nimirum Pomeſanus, Erminius ſiue Varmienſis, Pogeſanus, Barthenus, & Nactaginus ſiue Nactanginus ſubacti, religionem Chriſtianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam ſenio confectus eſſet, his Crucigerorum ſucceſsibus, & *Pax inter Pomeranos & Crucigeros.* authoritate Iacobi Leodienſis archidiaconi legati Apoſtolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio pontifice maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer *Legatus pōtificius Iacobus Leodiēſis archidiaconus.* exagitato & afflicto aliquid ſubſidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vuratislauiam epiſcoporum ſynodo impetrauit, ut quinta pars redituum eccleſiaſticorum ex tota Polonia in trienniūm ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem *Synodus Vuratislauiæ.* ieiunij eius, quod eſt ſolenne cunctis Chriſtianis ante Paſcha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri inſtituto vulgò ſeruarent, indulſit, ut eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ. *Subſidium pontifici ab epiſcopis Poloniæ decretum.* Per eadem tempora Sileſia, Boleslao Caluo authore & incentore ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato ſacerdotio à Boleslao fratre, præter ſpem eius, portionem Legnicienſis dominatus ſibi deſtinatam repeteret, Vuladislaus uerò archiepiſcopus factus, partem ſuam in Vuratisla-

A Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempserat, redire velle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit: è Germania mercenarium militem acciuit: Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atque flammis infestauit: Neimarco oppido cum templo & hominibus incenso, Vuratislauiam contēdit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas instituebatur. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionem sustinuit, obsidentesque crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit, cum Henricus impar fraternis viribus, ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauiæ expugnatione, vastatis longè lateq; agris atq; pagis, cū munitiones Heinrici præsidijs tenerētur ac defenderētur, reduxit exercitum tristior, q. duabus expeditionibus sumptuosis nullū tantis sumptibus dignū operæpretium fecisset. Sed tamē tertiā deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet vnde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ij latrocinijs ditionē eius cœpêre: inde odisse eum iam sui, ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnē suā in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidem eis satisfaceret, arces eis quasdā & possesiones hypothecæ nomine habendas dedit. Deniq; Lubussense territoriū Brandenburgensibus marchionibus Ioanni & Ottoni oppigneráuit. Atq; ex eo tempore id in Saxonum potestatem venit. Cum autē Boleslaus inops egensq;, & suis exosus, nec satis compos mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vuratislauiam adductus, fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai victa est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo, & cū externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat: neq; Conrado portionē ipsius, quēmadmodum receperat dudum Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zythauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominibus oppignerauit. Hinconē Mirsonis castellani Crosnensis filium, q. magnas pater eius facultates habebat, vt pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cū alijs finitimis

B ad Conradū ab eo defecit. Sed cū is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neq; satis virium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoq; parū spei sibi reliquū esse cerneret, ad Prēmislum Posnaniensium & Calissiensium ducē supplex confugit. Quē benignè accepit Præmislus, & bene sperare iusso, sororē suam Salomeam ipsi despondit: nuptijsq; Posnaniæ celebratis, Thomam castellanū Posnaniensem, & Thomislaum pincernā cum filio gente Nalencios, quos in vincula quasi cōtra se conspirassent coniecerat, archiepiscopo Gnesnēsi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Reuera autē illi ea re animū Præmisli offendisse existimabātur, q. factū eius improbabāt, cū is absq; consilij sententia Gnesnensem tractū Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias aūt illas Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationē misit, postulans vt ij Conrado fratri iustā partē patrimonij concederēt. Ac Henricus quidē negauit à se repetendā esse Conradi portionē, sed à Boleslao: & cū eo acturū se ea de re pollicitus est: Boleslaus verò durius respōdit: Conradum sacris initiatū iure omni patrimonij repetēdi excidisse. Quocirca Præmislus cū exercitu suo, fratrisq; Boleslai, Legnicensem tractū ingreditur, Cōradum secū ducēs: & magna celeritate arcē Bythomiam siue in veteribus ruinis, siue alio quodā opportuno loco supra Odrā nō procul à Glogouia excitauit, & turribus, aggeribus, fossisq; muniuit: turmasq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cū quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu vexaret, quoad ius suū ab ipso consequeretur. Et paucis quidē diebus debellatū erat, si ad extremū fortuna Conradi cœptis respondisset. Nam Boleslaus Caluus dū incautius fortè aduersariorū copias & nouam munitionē speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agentibus, & in custodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas cōditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset. Dum autē Præmislus cū fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorū & inferioris Pomeraniæ dux arcē Drenum, quā Germani Dresnam vocant, noctu sopitis custodibus intercepit. Sed eam Præmislus post vnum mēsem expugnatam recepit, hostesq; in præsidio repertos captiuos abduxit. Sbansinum quoque tunc à latrunculis è Lubussensi arce excurrentibus interceptum, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quendam incidissent, eumque abigere vellent, pastor gregis direptionem deprecatus, præ-

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Silesici motus, & bellū inter fratres.

Neimarcū.

Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mēte captus.

Lubussense territorium Marchionibus oppigneratum.

Boleslaus captus à fratre, & dimissus.

Zythauia.

Gerlicia.

Crosnēses ad Conradum defecêre.

Salomea Cōradi uxor.

Nalencij in uincula coniecti.

Conradus portionē patrimonij bello repetit.

Bythomia condita, uel instaurata.

Bolesl. Caluus iterū captus & elapsus.

Drenum, siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.

mij loco indicauit eis, proximam arcem, Sbansinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à succedentibus sibi quotidie per vices vicinis rusticis custodiretur, facilè ipsos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam venientes, ianitores fallerent. Itaque introgressi, ianitores constrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Præmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequenti iussis, festinus ad Sbansinum accurrit, & ostentata specie obsidionis ad deditionem adegit prædones illos, vitam tantum pactos. Redegit autem hic ipse Præmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium: quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miecislaus dux Oppoliensis & Ratiboriensis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulso Vuladislao Præmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperandum Præmislus huiusmodi occasione vsus est. Miecislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus, legitimus hæres fuit. Is, cum vxori Miecislai Iudithæ Conradi ducis Masouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contradotem vulgò, elegantiores verò Donationem propter nuptias vocant, de more atque iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, vt loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possessionem non satis certam firmamque sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cum rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem (vnde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis vltrò in fidem & potestatem eius venit. Nec multo pòst aduenête, qui à Cazimiro ad accipiendam possessionem missi erant: sed cum didicissent, à Præmislo Rudam teneri, re infecta recessêre. Neque postea Vuladislaus ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam verò Henrico duci Vutatislauiensium, qui Iuditham posterius vxorem duxit, numerauit. Alio quoque incommodo idem Vuladislaus paulo antè affectus est, à Brunone Olomucensi episcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratiboriense armata manu aggressus, cum templis & monasterijs exussit. Ab arce siue repulsus, siue tribus millibus marcarũ à Vuladislao acceptis (nã & hoc fertur) placatus, recessit.

Rudense seu Velunense territorium receptum à Præmislo. Vuladislaus dux Oppoliensium.

Ratiboria incensa ab episcopo Olomucensi.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Nonus.

CAETERVM in minore Polonia cum pacatum iam principatum Boleslaus Pudicus obtineret, anno Christi 1252 salis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum est, quinto à Cracouia milliario inuenta sunt. Vnde vbertes principi reditus accessêre. Kingæ, siue Cunegundis vxoris Boleslai pietati & sanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, verùm etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Exinditur autem id etiam nunc altissimis & latè sub terra patentibus puteis, siue specubus, supernè egesta humo, solidum duritie lapidea, molesque ingentes trochleis, equorum, vel hominum opera circumactis extrahuntur, nonnullæ crystal i penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoque columnæ miræ magnitudinis excisæ, fornices è sale itidem excauatos, & contignationes specuum cum omni superiacêtis terræ mole, & oppidum ipsum superædificatum villasque sustentant. Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Aliquanto post etiam apud Veliscã vno ac dimidio à Cracouia milliario ad eundẽ modũ id excindi & excoqui cepit. Cum hoc metallo simul alius quoque thesaurus ingẽs & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam D. Stanislaus martyr Christi, & episcopus quondam Cracouiensis, satagête Boleslao principe, & episcopo Cracouiensi Prendota, ab Innocentio quarto pontifice max. de amplissimi collegij sentêtia, re diligentissimè iterum atque iterum examinata, in numerum sanctorum relatus est, centesimo demũ & quinto ac septuagesimo anno post mortẽ, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perficienda cũ non minima difficultas esset, propter tantã temporũ intercapedinem & vetustatẽ, vno atque altero miraculo diuinitùs edito, sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis episcopus vir grauissimus, & summa in collegio Cardinalium authoritate præ-

1252 ann. Salinæ Bochnenses.

D. Stanislaus martyr in diuorũ numerum relatus.

1253 ann. Miraculum.

A tate prædìtus, qui maximè huic negocio aduerſabatur, ſubito grauiſsimoque morbo correptus, & aliquot dies noctesque afflictus, nocte quadam in lecto vigilans, virum quendam auguſta ſpecie, cultu pontificali perquàm ſplendido ſibi adſtantem, nomenque ſuum & morbi illius cauſam edentem cum vidiſſet audiſſetque, impetrata venia è veſtigio ſanitati reſtitutus eſt: eodemque puncto temporis ad Pontificem cunctis rei miraculo ſtupentibus profectus, viſum ei ſuum, ac tam ſubitam valetudinis mutationem ordine enarrauit: nempe Stanislaum epiſcopum ſibi paulo antè appatuiſſe, & ab eo clementer obiurgatum ſe eſſe, quòd vnus maximè ipſi aduerſaretur: morbumque ſuum ſubitò depulſum eſſe, cum de ſententia deceſſurum ſe eſſe polliceretur. Itaque orare atque hortari pontificem, vt ſublata omni comperendinatione ſanctum epiſcopum in album martyrum adſcribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius rem tam diu comperendinatam tandem ad ſextum Idus Septembris, Aſiſij in baſilica diui Franciſci memoriæ dicata ſolenni ceremonia peragere ſtatuit. Ea verò die illuceſcente cum ipſemet ſacris operaretur, ecce in baſilicam infertur adoleſcens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus proſequente. Ibi pontifex humi proſtratus Deum orat, vt iuuene illo ad vitam reuocando ſanctitatem ſui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum viuus atq; ſanus exurrexit, qui erat mortuus, quaſi de ſomno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis ipſe pontifex è ſuperiore loco pro concione grauem & luculentum ſermonem habuit de vita ac meritis Stanislai: eiusque memoriæ diem anniuerſarium ad octauum Idus Maij, quo die cæſus eſt, dicauit. Deinde anno ſequenti Prendota epiſcopus Cracouienſis ſacri corporis eius reliquias ſolenni pompa de ſepulchro leuauit, & hominum venerationi expoſuit. Interfuêre verò ei celebritati archiepiſcopus & epiſcopi Poloniæ quicunque per valetudinem potuêre, itemque Gerardus Ruſſorum, & Vitus Lituanorum epiſcopi. Nam & hi ad religionem Chriſtianam iam accedebant, & illi ad ſocietatem eccleſiæ catholicæ ſeſe adiunxerant, quod vtrunque mox plenius exponemus. Adfuêre etiam cum Boleslao Pudico, Præmislus Poſnanienſium, Cazimirus Lencicienſium atq; Cuiauienſium, Ziemouitus Maſouiorum, & Vuladislaus Oppolienſium duces, & Opiſſo iterum legatus A-

Miraculum.

Ruſſorum epiſcopus catholicus.

Lituanorum epiſcopus primus.

Opiſſo legatus apoſtolicus in Poloniam iterum.

B poſtolicus: præterea ſacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiſcui vulgi non modò ex Polonia, ſed etiam è Sileſia, Morauia, Boemia & Vngaria tanta multitudo, vt vrbs non exigua eam non caperet, ſed in campis ea ſub diuo gregatim diuerſari cogeretur. Præceſsit autem anno vno celebritatem illam ingens aquarum inundatio in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus ab Aprili menſe vſque ad viceſimam quintam Iulij delapſis, ita vt campi, agri, ſyluæque nauigabiles eſſent. In Maſouia verò præterea Lituani Viznenſem oram vaſtarunt. Tertio deinde anno Lublinenſem quoque tractum depopulati ſunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus ſiue Mindacus, qui Crucigerorum armis debilitatus, & in anguſtum redactus, anno Chriſti 1252 religioni Chriſtianæ initiari cum ſuis aſſenſus eſt, & Samagitienſem, Veiſenſem, Curonienſem, & Iazygum ſiue Poleſſenſem tractum donaturum ſe eſſe Crucigeris promiſerat, vt imminenti ab ipſis exitio ſeſe eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus eſt à ſummo Pontifice, & à Rigenſi archiepiſcopo atque Culmenſi epiſcopo ſolenni ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòſt ſtabilitis rebus ſuis, neque Crucigeris promiſſa præſtitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Chriſtianorum regionibus prædas agebat, vt tunc è Lublinenſi, pòſt ex alijs, quemadmodum ſuis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit cauſa. Poſt interfectum Auſtriæ ducem Fridericum Præmislus, ſiue Ottocarus Venceslai Luſci regis Boemorum filius Auſtria potitus erat, ductâ in matrimonium ſorore Friderici Margarita iam anu, quę prius cum Henrico Friderici Imper. filio nupta erat. Ac Styriam quoq; & Carinthiam & Hiſtriam idē Ottocarus ſibi adiunxerat: quod eo facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc vacabat poſt mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabāt, intra breue ſpacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cū Bela rex Vngarorum bellum facere vellet, & virium ad id ſatis non haberet, Boleslaum generum Cracouienſem principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè Venceslaus rex poſt Miecislai Ratiborienſium & Oppolienſium ducis mortē, cum is nullos reliquiſſet liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio ſuo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, vt in gratiā ſoceri manum

Inundatio.

Lituanorum excurſio in Maſouiā & Poloniam.

Lublinenſis arx incenſa.

Lituani religionē Chriſtianam accipiunt, et abijciunt.

Mindacus Lituaniæ rex creatus.

Morauicum bellum.

Venceslaus Luſcus rex Boemiæ.

Auſtria & Styria in ditione Boemorum.

Bela rex Vngariæ Auſtrijs bellum infert.

Opauia à Boemis occupata.

Boemorum

Boemorum distineret, Opauiamque Poloniç rursus adiungeret, in Opauiensem oram A cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eam longè lateque vastauit, magnamq; prædam abegit: nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecium vllum fecit. Quin à Morauis fusus fugatusque esse fertur. Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicæ ad Opauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugarur autem de auxilijs à Venceslao rege missis Cracouiam contra Tattaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principarus Poloniæ ad Vuladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, verùm à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, libetior fuit excursio Lituanis in Poloniam. Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Pręmislum filium, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit: cum quo Bela pacem fecit. In Silesia verò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. Quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer dux maioris Poloniæ cum Boleslao fratre, quem iniuria, quemadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone archiepiscopo reductus est: ac denuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiam, Rudam seu Velunum, Pysdros, Stodam, Bninum, Biechouiam, Gezum & Pobiediscos ei concessit. Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis in Vuratislauiensem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram, quæ est citca Olesniciam, Sytzouiam, Trebniciam, & Cerequiciam oppida, vsque ad Vidauam amnem vno à Vuratislauia milliario, deinde & vltra Odram vadato flumine depopulatus est, propterea quòd Henricus dux Vuratislauiensis neque ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neque ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Adhæc, non soluebat Præmislo quinquaginta marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiusdam Germani captiui fide iusserat. Templis tamen & monasterijs, & possessionibus eorum atque hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuêre milites edicto Præmisli. Erat tunc Vuratislauiæ Opisso legarus summi Pontificis, existimabatque contumeliam fieri sedi A- B postolicæ, quòd se præsente & penè inspectante Vuratislauiensem oram Præmislus infestaret. Itaque sacris ipsi & omnibus qui sub ditione eius erant, interdixit. Sed mox postulante Præmislo interdictum illud abrogauit, veritus, ne ad summum Pontificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis transgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vuratislauiensis & aliorum procerum interuentu componitur: & Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obsides & captiuos dimittit. Alijs item, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. Dum hæc ita geruntur in Silesia, Mendocus dux Lituanorum abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis vicinis erat. Coactoq; è suis Lituanis pariter atq; Prussis idem sentientibus valido exercitu, in quo triginta millia armatorum censebantur, Masouiam omnem crudelissimè vastauit: pagos & oppida q̃ plurima, & caput gentis Plocensem arcem defensoribus vacuam, incēdit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorum præda domum remissa, in Crucigerorum ditionem eodem furore inuasit: eaq; peragrata & exusta, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram vero prædam permagnam abegit. Crucigeri nō ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tūc sese continuêre. Postea verò anno Christi 1255, aduenientibus Ottocaro duce Boemorum, necdum enim diadema regium susceperat, marchionibus Brandenburgensi & Morauiæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi (qui fortè Varmiensis fuit, quem etiamnū Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelandensem vocāt) episcopis, cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiá professa, aucti viribus & animis, vicissim Prussis bellū inferunt: & illis ad prælij dimicationē nusquā prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi, qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebāt barbari, in potestatem Crucigerorum venêre, & religionem Christianam suscepêre. Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Crucigeri cū socijs condidêre, præsidijsq; firmauêre. Quarum altera ad Preglam fluuium & sinum maris Balchei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi regius mōs: altera Brunsberga, quę aliquandiu postea fuit sedes episcopi Varmiensis, appellata est. Hæc quidem ob honore & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, vt

Opauiensis tractus uexatus à Polono.
Hageci nugæ.
Venceslaus rex Boemiæ mortuus.
Ottocarus regnat apud Boemos.
Præmislus cū fratre redit in gratiam.
Fulco archiepiscopus.
Poloniæ maioris noua diuisio.
Præmislus dux Silesiam infestat.
Præmisli religio.
Lituanorum excursio in Masouiā & Prussiam.
Plocēsis arx incensa.
1255 ann.
Boemorum ducis & aliorū Christianorum expeditio in Prussiam.
Ermeland, Varmia.
Sābiensis terra subacta à Crucigeris, et ad religionē Christianā adacta.
Pregla fl.
Regius mōs, siue Kynixberga arx condita.
Brūberga.

A sis, vt vult Hagecus atque Dubrauius, illa verò Ottocari regis Boemorum: quæ postea tribus oppidis peramplis ac splendidis adiunctis, & portu maris amplificata, magistri quodam tempore fuit, nunc ducis est domicilium. Cum autem Ottocari huius & Kynixbergæ mentio facta sit, operæprecium est Æneę Syluij errorem, quem nonnulli alij secuti sunt, redarguere: qui Ottocarum hunc omnes eas regiones, quæ inter Boemiam & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tattaris Kynixbergā arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quę ipsi'ne de se Boemi finxerint, an Aeneas gratiam ab ipsis inire voluerit, non constat. Rem quidem ipsam ab Aeneæ narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedentibus consensus, euidenter ostendit, ita vt pluribus hic verbis triplicem Æneæ errorem coarguere necesse non sit: nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tattaris, qui eò tunc non peruenêre: de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis, vel Saxonibus & Pomeranis: & quod suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suisque viribus confecerit. Aut dicat Æneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, & interiacentes illas prouincias amiserint. Conditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam Ottonis marchionis Brandenburgensis. Et tamen marchiones sibi Prussiam eam ob rem non vendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Crucigeris Suentopelcus Romanorum dux, vt superius narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prussis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante vno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod vbi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum, tanquam ad restinguendum commune incendium. Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Ziemouitus autem dux Masouiæ octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ, ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxêre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteque munitissima, egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam eregionè eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit,

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

Brandeburgum in Prussia conditū.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

Noua arx e regionè Nacli.

B eique importato copioso commeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad vexandos, & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ vtrinque ex arcibus eruptiones, & conflictus Marte vario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionem in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, vt videtur, & Masouiensi, in quam se magna multitudo Pomeranorum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamque antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primum tumultum custodibus, verùm inopinata re perculsis, & quasi capta iam arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu nō contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato, suos laborantes victus inopia, confirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem vel capiendam vel euertendam cōuertit. Primumq;, quo minore suorum periculo quod volebat efficeret, sarmenta & pinguia ligna in fossas, quibus arx munita erat, comportari iubet, vt ea strue incensa arcem cremaret. Magna vi lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiam è remotioribus syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij, subiectoque igni, id quod iam comportatum erat materiæ, sine vllo arcis periculo comburunt. Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, vi arcē expugnare nititur: factaq; è clipeis testudine, milites eius siccas fossas transgrediuntur, & sub ipsa propugnacula subeunt: atque alij ignem subijciunt, alij ascijs & securibus ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis & magnis molibus supernè deiectis, iaculisq; vehementius afflicti, viginti desideratis, compluribus vulneratis, irrito cœpto recesserūt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto. Cumque aperta vi noua arce potiri non posset, ad dolos se conuertit. Reducto enim domum exercitu, aucto que, statim reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in insidijs considit: suis in antiqua arce noctu per fidum internuncium, quid fieri velit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmodum iussi erant, decurrūt, & aduersarios ad pugnam prouocant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant: instant Poloni fugientibus, ita in insi-

Racianzū incensum.

Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

Poloni funduntur à Suentopelco.

in insidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad vnum partim cæsis, partim captis, Suentopelcus victoriæ signa præ se ferens, ad nouam arcem accedit: deditionem postulat. Respondent ij, qui erant in præsidio: Plures in arce superesse qui de fraudulentis victoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos conatus in irritum recidere, difficulterq; se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone vno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per sententiam Poponis ex compromisso latam Prǽmislo Naclum reddidit, Præmislus verò Suentopelco pro impendijs & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti, certis pensionibus exoluturum se esse, nouem obsidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit postea. Captiui vtrinque dimissi: Pax perpetua mutuo iureiurando firmata est, ita vt neuter alterius ditionem vnquam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps, & prudens: iusticia autem & animi moderatione in iudicando tanta, vt eius iudicium victus atque victor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo vidit. Vsque adeò verò addictus fuit religioni & cultui diuino, vt per tempus quadragenarij ieiunij cilicio super nudum corpus, & vino diluto admodum, aut insipidiore ceruisia vteretur. Nocturnis temporibus cum dormire putabatur, prolixæ precationi vacabat. Porrò qua die cœnam Christi vltimam anniuersario ritu recolimus & repræsentamus, duodecim pauperum pedes reuerenter abluere, extersosq; deosculari, & pauperes ipsos vestire quotannis solitus est. Ouanscense monasterium Cisterciensis sectæ puellis ad Vartam fluuium condidit. Srodicense verò Dominicanorũ Posnaniam transtulit: Gnesnense etiam xenodochium, siue hospitale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, & præposito Miechouiensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnesnẽsi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi verò Bucum donauit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis alijs laudibus eum cumulari à Bascone annalium scriptore, custode Posnaniensi Dlugossus memorat. Sed eius Basconis scripta nos nõ vidimus. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Constantiam, Veronicam, Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha vxore susceptas, & filium posthumum post quartum mensem natum: cui paternum nomen inditum est. Eodem anno, qui fuit post Christum natum 1257, Iacicus siue Iacinctus diui Dominici institutũ vitæ professus post exhaustos multos labores in Polonia & Russia pro religione Christiana, de exilio huius vitæ in cœlestem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris. Qui multis post mortem annis interiectis propter sanctimoniam vitæ actę & miracula, nostra memoria in numerum sanctorum relatus est. Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus, tum bello superiore exhaustus, vt iram simul & cupiditatẽ suam expleret, facinus aggressus est impium & sacrilegum. In episcopum enim Vuratislauiẽsem Thomam templum Goreum se dedicantem, & Bogusalum præpositum, & Heccardum canonicum, cum Teuthonibus satellitibus suis manus iniecit, captosque ad subuculam vsque expoliauit, & in arcem Vulai, atque inde Legniciam deportauit. Poscebat autem eos decem millia marcarum. Quæ cum non darent, coniecit eos in tetrum carcerem constrictos compedibus. Qua re cognita Fulco archiepiscopus Gnesnensis Lenciciam synodum conuocauit, ac de synodi sententia Boleslaum Caluum diris deuouit. Vuratislauiensi verò omni diœcesi sacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem maximum Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit, & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille archiepiscopo, vt Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis militia promulgata vnà cum cæteris episcopis concitaret. In eandem sententiam Magdeburgensi quoque archiepiscopo de concitandis Germanis rescripsit. Sed interim Thomas pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarũ manipularium in pecuniarias per totam diœcesim suam, vnà cum præposito & canonico se redemit. Conscijs fratribus Henrico & Conrado Boleslaum hæc patrasse creditum est, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinueruntque mor dicus tam ipsi, quàm posteri eorum id, quod tunc ab episcopo per vim expressum est. Neque verò vno illo scelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus

Pax inter Suentopelcũ & Præmislum. *Xyna oppidum.* *Præmisli mors & laudes.* *Sobrietas et animi moderatio.* *Pietas & religio principis.* *Ouanscense monasteriũ conditum.* *Basco annalium scriptor.* *Præmisli liberi.* *Præmislus posthumus natus.* 1257 ann. *Iacicus monachus sanctus.* *Boleslai Calui facinus impium.* *Vuratislauiẽsis episcopus in uincula cõiectus.* *Vulai arx.* *Boleslaus Caluus excõmunicatus.* *Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauiensi diœcesi.*

A radus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus est. Sed hoc non itidem successit. Certior enim factus Conradus de insidijs fratris, cum Legniciam ab eo dolosè ad conuiuium vocaretur, cum expedita manu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Legniciæ latère iussis, cum paucis expeditioribus veniens, à Boleslao simulati officij causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus: captumque eum, metu perculsis omnibus, asportauit, & in custodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab episcopo Vuratislauiensi emunxerat, pecunia multatum, postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit. Anno sequenti terræ motus vehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter raritatem rei, nõ metu tantum, verùm etiam religione impleuit, velut magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excursionibus afflicta est. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradiensis, Lencicensis, & Cuiauiensis causa fuit: cuius inexplebilis cupiditas eò progressa est, vt Ziemouito fratre in vincula coniecto, quemadmodum superius memorauimus, Siradiensem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad vtrumq; peruenire debebat, solus occuparet: Landense territoriũ, vnde prius à Boleslao Pio duce Calissiensi depulsus erat, iterum inuaderet: itemq; Racianzum episcopo Vuladislauiensi auferret: quod tamen pòst reddidit, cum ei litem intendisset episcopus: Lelouiense verò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita vel præsidio firmata arce in colle supra oppidũ. His igitur de causis primus omnium Boleslaus Pius Calissiensium dux in eum arma sumpsit, inita societate cum Varcislao Boguslai filio, Cassubiorum & Stolpensium Pomeranorum duce, q. is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiam Posnaniensem dominatum, vtpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaq; conscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cum Varcislao viribus Cuiauiam vastabundus ingreditur. Inouuladislauiam arcem cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Non habebat Cazimirus exercitum, & Inouuladislauiæ cæterisq; munitionibus suis metuebat. Itaq; consilium ex re capit. Legatione B ad Boleslaum missa, bellum deprecatur. Landense territorium redditurum se ipsi esse promittit, arcemq;, quam in eo præsidij causa communierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleslaus, obsidionem soluit, exercitumq; dimisit. Sed Cazimirus nõ modò non præstitit Boleslao quæ receperat, verùm etiam Calissiensem tractum vicissim insequenti anno populatus est, cum de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tũc Boleslaus Calissia Posnaniam, cum de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua cui Soleciæ nomen est, non procul ab Opatouico archiepiscopi pago, hostilem exercitum consequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multò, quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorẽ prospectum adimebat, clamantium verò sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, vniuersum agmen in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quosdam ex hostibus, tum Martinum Cuiauiensem palatinum saucium, captiuum abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòst Hercaboldum Gnesnensem (quanquam is mendosè fortasse Gnesnensis pro Posnaniensi Duglosso appellatur) Nicolaum Calissiensem palatinos, Simonem sacerdotem Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate per speciem colloquij euocatos, cepit, vt captiuorum commutatione palatinum suum recuperaret. Deinde Pacossum oppidum, quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indeq; Calissiensem oram liberius infestabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Ziemouitus Cazimiri frater, vt & Boleslao subuenirẽt, & suo quoque nomine Cazimirum vlciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio viribus, Lencicensem tractum crudeliter vastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hisce incommodis, metuque maiorum Cazimirus, inducias duorum mensium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato. Sed elusis ducibus, amotoque præsenti periculo, nõ seruauit fidem. Itaque insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante verò Cazimiro, non prius deduxit, quàm ille arce Landensi & Pacosso præsidia deduce-

Bolesl. Caluus à fratre captus.

1258 ann.

Terræ motus.

Cazimiri ducis cupiditas & scelera.

Ziemouitus frater captus.

Siradia prærepta.

Landẽse territorium inuasum.

Racianzum captum.

Lelouia intercepta.

Lelouia arx munita.

Varcislaus Cassubiorũ dux.

Cuiauia infestata à maioribus Polonis.

Inouuladislauia obsessa.

Calissiensis regio uexatur.

Boleslai audacia & uictoria.

Mart. palatinus Cuiauiensis captus.

Palatini Posnaniensis et Caliss. capti.

Pacossũ oppidum captum.

Lencicensis arx munita, & Ziemouito tradita.

Landa & Pacossũ Boleslao Pio reddita.

ret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus necessitate fecit, cum alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo filij eius, Lescus, cui Nigro cognomen fuit, & Ziemomyslus, è priore matrimonio suscepti, veneno, vt aiebant, à nouerca appetiti, vt verò credere par est, iusta Dei vindicta incitati, Siradiensem atque Lenciciensem ditionem absente patre, proceribus cum omni nobilitate fauentibus occuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Ziemomyslus verò Lenciciensem obtinuit. Ita qui aliena iniustè appetebat, sua turpiter amisit. Atque hi tunc sanè ciuiles motus in Polonia inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, atque liberos extiterunt. Dum autem hi sic inter se bellum gerunt, ecce Tattarorum ingens vis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam sese per Russiam mense Decembri effudit, Russis ipsis adiutoribus atque ductoribus, nec scio an authoribus etiam, vt Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant. Itaque summa celeritate vsi, & Lublinensem oram, quam à Lituanis vastatam superiori tempore Daniel Russorum rex arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præsidioque firmata vsurparat, prætergressi, in interiorem Sendomiriensis tractus impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monasterium Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & vigintiquinque pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ, quod perinde est, vitæ institutum professis attribuerat: diripiunt, itemque id, quod in Lyssecio siue Caluo monte situm est: Sendomiriense oppidum incendunt: arcem, nullo respirandi spacio defensoribus dato, die nocteque oppugnant, verùm nullo operæprecio. Nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis vicina nobilitas, & oppidani atque agrestes multi cum vxoribus, liberis & fortunis suis, ad primum aduentum hostium eò confugerant. Ibi Russorum duces, Leo & Romanus, Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tattarorum erant, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, vt si se, arcemque seruatum ire velit, ad Tattarorum duces in castra veniat: & imperata se facturum professus, paruo se, arcemq;, & omnem multitudinem redimat: fidem dát, nihil in ea re fore periculi: se hæc ita confecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodnm præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabant autem promissa sua impetratis aliquot dierum inducijs. Itaque præfectus cum Sbigneo fratre & primoribus ex nobilitate ad castra hostium, quemadmodum conuenerat, proficiscitur: duces barbarorum, vt erat edoctus à Russis, adorat: de salute sua & arcis supplex agit. Barbari in supplices impetum faciunt, spoliatos & verberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore, effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectãtibus defensoribus, inuehũtur, & promiscua cæde in perterritos & latebras quærentes grassantur. Matronas tantum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libidinem (vt est gens libidinosissima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquum vulgus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta verò cædes in arce tunc facta esse dicitur, vt sanguis cæsorum ad Vistulam vsque deflueret. Incensa arce barbari nulla mora interiecta versus Cracouiam Russis ducibus itineris contendunt, & vrbem defensoribus vacuam incendunt, valetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria in Vngariam cum vxore (mater enim anno superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Clemens palatinus tutatus est. Tattari verò cædibus & incendijs vsque ad Bythomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti in Russiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt, fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam præcedenti anno de eadem Tattarorum excursione, & strage Sendomiriensi memorat. Nisi fortè bis tunc Tattari in Poloniam excurrerũt. Quod quidem inde mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumã initio mensis Decembris factam esse scribit idem. Nam eam, qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum vsque diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate postridie Calendas Iunij, Sendomiriæ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri quarti pontificis max. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hæc tempora Michael Palæologus imperium Constantinopolitanum, pulsis Gallis cũ Balduino Imperatore post annos quinquagintaocto, vel (vt alij volunt) tres & sexaginta, Græcis restituit: ne multo pòst in Lugdunensi concilio concordiam inter Græcos

Cazimirus à filijs Siradia & Lencicia pulsus.
Tattari inuadunt Poloniam.
Lublinum à Russis interceptum, & turri munitum.
Zauichostense monasterium conditum, & mox direptum.
Sendomiria incensa.
Russorũ duces.
Adoratio principis apud Tattaros.
Sendomiriensis præfectus à Tattaris occisus.
Sendomiriẽsis arx capta & incensa.
Strages insignis.
Tattari libidinosi.
Cracouia iterum incensa à Tattaris.
Boleslai fuga in Vngariam.
Arx deleta est. 1260 ann.
Martyrum dies Sendomiriæ.
Constantinopolitanũ imperium Græcis restitutũ.

A Græcos & Latinos tredecies ſciſſam & refectam, redintegrauit. Siculum verò & Nea-
politanum regna, quæ poſt Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius no-
thus inuaſerat, Clemens quartus pontifex maximus Carolo Ludouici regis Franco-
rum fratri addixit. A' quo Manfredus,& mox alio prælio Corradinus,Friderici è Con
rado filio nepos,interfectus eſt. Tattarorum autem duces quidam in Aſia religionem
Chriſtianam ſuſceperunt, & magnas res in Syria & Perſia ſocijs Armenorum regibus
contra Saracenos & Ægyptios aliquandiu geſſerunt. E` quibus vnus Caſſanus,ſucceſ-
ſoribus ſuis Perſarum regibus nomē dedit. Quòd autem Ruſſorum regis mentionem
dudum fecimus, ita ſe res habuit. Poſt mortem Colomanni Vngari Halicienſium re-
gis,Daniel Romani ducis filius aduerſæ factionis ducibus vel domitis,vel in ſuam ſen
tentiam adductis,magnam potentiam & monarchiam ferè in Ruſsis Auſtralibus vſur-
pabat. Et quo maiorem ſibi authoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem lega-
tum apoſtolicum in Poloniam miſſa, cum promitteret ſe cum vniuerſa gente ſua ad
Romanæ & catholicę eccleſiæ ſocietatem ſiue vnitatem acceſſurum,& Chriſtianas re-
giones aduerſus Tattaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Chri
ſtianis incuſſerant,defenſurum,nomen ac diadema regium ſibi & poſteris ſuis,nequic
quam diſſuadente Opiſſoni Prendota epiſcopo Cracouienſi, & nonnullis alijs,impe-
trauit.Verùm conſecutus id quod concupierat,fidem & iuriſiurandi religionem viola-
uit,& in priſtinum errorem relapſus, non modò non defendit à barbaris Chriſtianos,
verùm etiam cum Tattaris, vt iam diximus, pariter infeſtauit, mox etiam cum Litua-
nis. Nam cum eis Suarnonem ſororis filium, cum magna manu ad populandam va-
ſtandamque Maſouiam miſit. Qui celeritate vſi, Ziemouitum ducem cum Conrado
filio & aulico comitatu in Iaſſouuſco prædio ſecurè ruſticantem, cepêre, & ſupellecti-
lem eorum omnem diripuêre. Et Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate
interfecit, Conradum verò Mindacus, cui ceſſerat,ſeruauit,precioque accepto poſtea
dimiſit. Tunc autem his patratis, Maſouiam penè omnem duce orbam Ruſsi cum Li-
tuanis populabundi peragrarunt. Non tulêre Maſouij,duces ſuos circumuentos eſſe,
& patriam vaſtari. Itaque facto agmine equites pariter & agreſtes hoſtibus obuiam
B prodeunt: & quamuis longè impares viribus,tamen indignatione animos miniſtran
te,apud Dlugoſedlum pagum impetum in eos faciunt,& magnam quidem in eis ſtra-
gem edunt, ſed ad extremum abundante hoſtium multitudine ſuperantur, & fugam
capeſſunt. Hac elati victoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati,
incenſis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegêre. Miſeratus autem acer-
bam illam cladem Maſouiæ Boleslaus dux Caliſsienſis,& precibus Gertrudis Ziemo-
uiti vxoris exoratus, venit cum exercitu in Maſouiam, copioſum commeatum & fa-
bros ſecum ducens: releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocenſi,quæ ab
hoſtibus exuſta fuerat, refecta, & munita, & viduæ liberiſque eius Boleslao & Con-
rado tradita, diſceſsit. Reuertuntur deinde æſtate ſequenti Lituani in Maſouiam, &
non reſpondente eorum cupiditati atque ſpei præda, longius progreſsi,tranſmiſſo flu
mine Viſtula,Louicienſe territorium, quod Archiepiſcopo Gneſnenſi à Conrado pri-
mo Maſouiorum duce donatum eſſe memorauimus, ferro & incendijs vaſtarunt. Gra
ues autem iam admodum non modò Maſouiæ, ſed & Boleslai Pudici ditionibus Li-
tuani eſſe cœperant, ni diuinitùs auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorum motus re-
ſpirandi ſpacium nobis dederunt. Etenim Mindacus Lituanorum dux à Stroinato
fratris filio per inſidias dormiens cum filijs interfectus eſt, & Stroinatus dominatu
potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Chriſtianos. Mox enim initio
principatus ſui Maſouiam circa Ciruinum depopulatus eſt, captaque Orſimouia arce
mares quidem puberes trucidauit, impuberes verò cremauit: porrò fœminas cum cæ-
tera præda captiuas abduxit. Sed citò ſcelerum ſuorum pœnas dedit. Nam à Voiſalco
Mindaci interfecti filio ſuperſtite, qui monaſticæ vitæ inſtitutum apud Ruſſos profeſ-
ſus erat,& à Theophilo eiuſdem Mindaci conſobrino venationi vacans captus,excru-
ciatus, atque necatus eſt. Nec ita multo pòſt Voiſalcus Lituanorum dominatu poti-
tus, à Leone Danielis Ruſſorum regis filio per dolum interfectus eſt. Dum hæc ita
turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam ſibi eſſe il-
lam occaſionem, quin Iazygas finitimos & infeſtos ditionibus ſuis vlciſceretur. Itaque
duxit in eos exercitum, & quidem compoſito agmine, inſtructaque acie incedebat.
Neque enim dubitabat eos, vt erat gentis ad moriendum iuxtà ac vincendum perti-
nacia, ad pugnam quamuis iniquam ſibi occurſuros eſſe, neque paſſuros, vt ſe inſpe-

 ctantibus

Græci cum Latinis coniuncti.

Siculum & Neapolitanũ regna ad Gallos trãſlata.

Manfredus & Corradinus occiſi.

Tattari Chriſtiani.

Perſarum reges à Caſſano Tattaro originem et nomen habent.

Daniel rex Ruſſorum.

Ruſſorũ perfidia.

Suarno dux Ruſſ.

Ziemouitus Maſouiorũ dux interfectus.

Cõradus redemptus.

Maſouia uaſtata à Ruſsis.

Maſouij uicti.

Cuiauia uexata à barbaris.

Plocẽſis arx inſtaurata.

Louicienſe territorium uaſtatũ à Lituanis.

Mindacus Lituanorũ rex interfectus.

Orſimouia arx.

Stroinatus trucidatus.

Voiſalcus Lituaniæ dux interfectus.

Iazyges à Boleſlao Pudico uicti ac penè deleti.

stantibus regio sua vastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est. Nam vt is fines eorum ingressus est ad vicesimam secundam diem mensis Iunij, adest mox omnis multitudo barbarorum Conatho duce ad depellendum bellum parata, & vix præuisa à speculatoribus nostris illucescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate contendit. Educit suos Boleslaus in aciem: concurritur infestis animis: cumque aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemque inter primos pugnam cientem amittunt. Nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem vsque cæsi sunt, adeò vt ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere, capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio vasta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt nouum genti præficeret episcopũ, cuius exemplum extat apud Dlugossum. Verùm id fortasſis tunc ad rem collatum non est. Nunc sanè tractus ille est in diœcesi Lucensi, seu Luceoriensi: quæ episcopa Ludouici regis studio & opera posterius condita est. Annus hic fuit post Christum natum 1264, quo post cometæ trimestrem apparitionẽ pestis acerba in pecora & pecudes in Polonia grassata est. In Prussia verò Crucigeri aduersa fortuna vsi penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cum Theodorico Marsalco in prælio quodam amiserunt. In sequenti anno Rusſi, duce Suarnone, magna vi in Sendomiriensem oram populabundi inuasêre. Sed à proceribus Sendomiriensibus cum nobilitate & agrestibus præter opinionem occurrentibus, & impetum in palantes facientibus, insigni clade profligati, & cæsis captisq; multis, & prȩda omni excussa, in turpem fugam acti sunt. Iritatus autem vehementius quàm solebat Boleslaus excursionibus Russorum, eas pariter & Ziemouiti cædem vltum ire cupiens, anno sequenti expeditionem in Rusſiam suis indicit. Ad Ropcice oppidum conuenire omnes iussi. Summa rerum & administratio belli Petro palatino Cracouiensi commissa. Nam Boleslaus ipse ad eam expeditionem profectus non est. Verùm precationibus & supplicationibus cum Kinga vxore vacans exercitus sui curam & protectionem Deo commendabat. Petrus verò suscepto exercitu hostilem regionem ingressus, prudenter & accuratè omnia agere, instructis ordinibus, cautè progredi, speculatores quoquo uersus dimittere, castris loca opportuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores absque firmo armatorum præsidio castris emittere: non ignorans, cum vafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de castrensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia faciebat. Non multum in hosticum progresſis Polonis apud Pietam, hoc loco nomen est, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à nostris castrametatus est. Et eo quidem die quieuêre nostri. Sequenti verò, qui erat decimusnonus Iunij, quòd eo die prosperè contra eosdem Russos apud Zauichostum ante complures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illius victoriæque admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primùm Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armorum plures de Polonis vulnerantium, magno mox impetu Poloni in hostiles acies inuehuntur, & cominus hastis atque gladijs rem gerunt. Nec mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem hostes, instant nostri, Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam se conijcit. Hic verò vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuò sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis viuos capiunt, & plena potiuntur victoria, direptisque opulentis castris, & agris maiorem in modum vastatis, victores in Poloniam reuertuntur. Ita verò vires & animi Russorum ea clade fracti sunt, vt ij permultis deinceps annis nihil hostile contra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus represſisse ea victoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mitis princeps: cuius cum vxore precibus à Deo impetrata esse illa victoria existimata est, magis quàm humanis viribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, vt quadruplo ea nostros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ astitisse duos viros candidatos, & futurum belli euentum prædixisse. Atq; ij Geruasius & Protasius martyres, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt.

Conath dux Iazygũ interfectus.

Iazygum reliquiæ ad religionẽ Christianam adactæ.

1264 añ.

Pestis in Polonia.

Crucigeri afflicti à Prussis.

Russorũ excursio in Poloniam.

Rusſi pulsi.

Rusſicũ bellum.

Ropcice oppidum.

Exercitus ducendi ratio.

Danielis regis mors.

Rusſi et Tatari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precum piorũ efficacia.

Vastata

A Vastata est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Calissiensis cum Conrado marchione Brandenburgensium, de Santoco bellum, quanquam incruentum, gessit. Cuius originem perplexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaum Conrado marchioni Constantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Santocum in dotem dedisse memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptum esse, & Conrado traditum. Atque id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad recuperandam arcem. Sed intercedentibus vtrinq; proceribus, conuenisse inter duces, vt Boleslaus Santocum, Conradus verò Drenum, ne prædonibus & publicè pacis turbatoribus essent receptui, demolirentur. Duplex hîc peccatum est. Nam si Santocum in dotem datum fuit Conrado prius, quomodo postea vel ab eodem interceptum, vel à Boleslao, qui dederat, armis repetitū est? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod ante aliquot annos in potestate Præmisli Boleslai fratris fuisse, & ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptum fuisset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur non habemus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabrisq; reuertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinatum arcis Santocensis muniuit: commeatum importauit, & præsidium imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionem atque discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè voti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm vt sustinere vim oppugnantium diutius possent, ni citò Boleslaus saluti suorum, qui in præsidio erant, consulens, missa ad Conradum legatione, se rupturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto præsidio demolitus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est. Fatale hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vratislauiensis dux veneno, vt creditum est, extinctus est, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vuladislaus patruus, archiepiscopus Salisburgensis paucis annis, quibus superstes fuit, gessit. Deinde Salomea Haliciensis regina Boleslai Pudici soror, cum post mortem Colomâni viri integra in Zauichostensi monasterio, deinde in Scalensi (nam

B eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pieque vitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Cracouiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus post mortem seruatum, suauē odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint. Iisdem diebus Cazimirus quoque Cuiauiensis & Lenciciensis dux obijt, qui moriens Lescum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradiensem ditionem retinere passus est, vt ab eo fuerat occupata: reliquas verò Ziemomyslo Lesci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat, cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cui Loctico, quasi cubitali propter breuem staturam cognomen fuit, & Ziemouito ex altero matrimonio susceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lenciciensis obtigit: Cuiauiensem verò Ziemomyslus & Vuladislaus inter se diuisēre, ita vt Ziemomyslo Vuladislauiensis, Vuladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem verò Ziemouitus obtinuit, quam vel promisso tenus acceperant, ac non re ipsa obtinuerant Crucigeri, vel certè reddiderant Cazimiro post longas controuersias: quas extitisse inter eos, argumento sunt arbitria & compromissa, quæ extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terræ concessionem à Conrado patre factam Crucigeris approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium Dominicanis in Breste oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus est ætate decrepita. Reliquit autem quatuor filios, Mestuinum siue Mesciugum, Varcislaum, Samborium & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, vt bello Crucigeris inferendo, quoad possent, abstinerent: Polonos verò duces omni ratione & beneuolentia sibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores magnis se postea calamitatibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto pontifice sancto & religioso vita defuncto tribus ferè annis sedes Romana vacauit, propter ambitionem ac dissidium Cardinalium. Porrò Ziemomyslus Cazimiri filius Vuladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Crucigeris, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius viuere, eorum arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus offensa nobilitas, mussitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremùm eo non mutante mores, Boleslao Calissiensium duci sese dedidit.

Masouia à Lituanis & Prussis uastata.
Brandeburgense bellū.
Conradus marchio Brandeburgensium.
Santocū & Drenum arces dirutæ.
Drzen.
Hēricus Vratislauiensium dux obijt.
Vuladislaus archiepiscopus Salisburgensis.
Salomea Haliciensis regina moritur uirgo sancta.
Scalense monasterium Zauichosto trāslatum.
Cazimirus Cuiauiensiū dux mortuus.
Cazimiri filij.
Lescus Niger Siradiensium dux.
Locticus cur uocatus Vuladislaus.
Cazimirus Lenciciensium, Ziemomyslus Vuladislauiensiū, Vuladislaus Brestēsium.
Ziemouitus Dobrinensium.
Suentopelci ducis Pomeranorum obitus.
Suentopelci filij.
Suentopelci præceptum.
Apostolica sedes uacauit tribus annis.

Bydgostia Boleslao Calissiensi tradita. dedidit. Qui iam Bydgostia supra Berdam fluuium sita Theodorici Prusi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Cazimiro Ziemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. *Berda fl. Boleslai cum Ziemomyslo trāsactio.* Exorauit postea Boleslaum Ziemomyslus, vt sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placataque nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune deinceps fore cum Crucigeris. Dissidium autem illud Ziemomysli cum suis ansam dedit Lituanis, vt Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Masouia. Hoc *1269 ann.* anno, qui fuit à Christo 1269 longa inter Plocensem & Culmensem episcopos controuersia arbitrio episcopi Vuladislauiensis & magistri Crucigerorū sublata est, ita vt *Culmēsis episcopi cū Plocensi transactio.* Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauiensi daret Plocensi episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi diœcesi, præter eas, quæ illi ipsi ecclesiæ donatæ erant, vendicabat. Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Calissiensem & Saxonas, siue marchiones Brandeburgenses, recruduit, ex huiusmodi causa. *Brandeburgense bellū.* Otto marchio Conradi frater cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam, inter Lubussum & Medireciam comportata celeriter domo materia, extruxit, & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit. *Otto marchio Brandeburgensis. Sulentia arx condita.* Id vbi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinio Poloniæ munitam esse, tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur: cæterùm Medireciam ipse vicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit. *Medirecia arx munita.* Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans oppidum diripit, & incendit, arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum subitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum vastauit: deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. *Sulētia expugnata & incensa.* Nec mora, milites factà è scutis & clypeis testudine, munitionem subeunt, dimotaque securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimentis mox arcem omnem, nequicquam restinguere conantibus Saxonibus corripuit, & cum præsidiarijs pariter absumpsit. Pauci cū Sabello præfecto arcis flammis sese eripientes, viui in potestatem nostrorum venêre. Ad extremum nostri restincto igne prędam ambustā diripuêre. Ita tūc Boleslaus Ottonem vltus, reduxit exercitum. Sequentis autem anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, vt viseret Boleslaum Pudicum, profectus esset, non prætermisit eam occasionem Otto: sed magna celeritate vsus, quamuis hyberno tempore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, vallis, fossis, commeatu, & præsidio muniuit. *Santocū restauratum.* Reuertens autem Boleslaus, vbi pacta cū Conrado inita ex professo temerata esse comperit, ipse quoq; Drenum instaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. *Drenum refectum, & à Saxonib. interceptum.* Sed aliquanto pòst, cum nostri negligentius, vt solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est. *Portēta & prodigia.* Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouiensi quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai comitis vxor trigintasex pueros viuos vno partu edidit, vicesima die mensis Ianuarij. *Pueri 36. vno partu editi.* Sexta verò die Decembris crepusculo nouus & insignis splendor in figuram crucis efformatus, cœlitùs non modò vrbem, sed omnem circumcirca regionem illustrauit. *Monstrum.* Calissię intra octauam diem natalis Christi natus est vitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & septem pedibus vitulinis: capitum autem maius quidem antrorsum in loco suo, minus verò retrorsum ad caudam situm erat. Ab eius cadauere canes atque volucres abhorruêre. *Inundatio insolita.* In Silesia verò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyssam fluuios triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedenti quoque anno ferebantur visæ esse in aere armatorum acies inter se concurrere. Æstas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inundatione non modò segetibus, verùm etiam pecudibus & iumentis, pagisque & oppidis plurimùm incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacrificijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quædam aduersa nostris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. *1271 ann.* Insequenti anno, qui erat post Christum 1271, Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atque Dreni ereptione iritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium *Brandeburgense bellū.* & Ziemomysli adiutus, bellum fecit marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad

prælij

A prælij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendētes, uastato Santocensi agro, ad Soldinum duxit: & scalis admotis oppidum cępit, diripuit, & incendit, magnáq; prędá abegit. Reuersus Crusiiciense territoriū Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, arcē demolitus. At in Silesia parū abfuit, quin Boleslaus Caluus Contadū fratrē caperet in Boleslauice oppido securū. Sed tamē effugit is, de hostili aduētu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido aūt Boleslaus potitus est. Duxit autē Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Misnensis marchionis filiam, quæ cum Corradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat: cum qua non multo pòst, Crosnam, Greifensteinū, & Prinū oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum post mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgensi archiepiscopo ea decem millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellum quod à Boleslao Calisiensi cum Brandeburgensibus marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaum exortū erat. In eo cū firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus e carcere fratris elapsus, Conradi marchionis Brandeburgensis opem implorauit, iustam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gdanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellum facti, quos permagno ęstimabat, exoluantur. Magna tūc sanè erat potētia marchionum, ut est etiamnū, ita ut longè imparem uiribus se illis esse Mesciugus nō ignoraret. Venit autem ipsi in mentem belli, quod Boleslaus Calisiensis cū ijsdem marchionibus gerebat. Itaq; missa legatione, non difficulter impetrat à Boleslao, ut secū aduersus communes hostes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus, & iunctis cū Mesciugo copijs, ad Gdanensem arcem admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die facti s testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedunt sub ipsa mœnia & propugnacula, præsertim cum defensores à sagit-

B tarijs eminus uulnerarentur: & alij quidem conuellunt & rescindunt munitionē, utpote ligneam: ignem alij subijciunt, alij scalis admotis mœnia scandunt: & quamuis superne cum pice & aqua feruenti perfunderētur, tum saxis & alijs telis obruerentur, tamen pertinacius urgentes oppugnationē, ad extremū, cum hostibus tela deficerēt, ui irrumpunt, & ira odioq; inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerum ij quoq; cum arcem à nostris teneri cōspicarētur, uitam tantùm pacti, proiectis armis sese dedidere: qui compedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E' quibus paucos quosdam, qui impensius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Mesciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos, Scrobotouum & Vitominū Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratum cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eique expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextumdecimum annum agentem, præfecit, adiunctis quorum consilio faceret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Iòanne Castellano Calisiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito uastatur longè lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnatur, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen, deprecante Præmislo, uita conceditur. Abigitur ingens præda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitum dimitteret, cognoscit, Drenum arcem paruo hostium præsidio teneri, Cassubiosq; qui in castris eius militatāt, domū abeūtes nauigio primá portá arcis incēdisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenū cōtendit, & Saxonib. deditionē faciētibus, arcē recepit, præsidioq; cōmuniuit. Dedititios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerēt, ne quam uim à nostris paterētur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatum est, pacéne facta, an inducijs, an pertęsis belli ducib. cōquiescentib. nihil cōpertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadā bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gēte Polucosio, Iasci siue Ioānis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici secratarius

Soldinū captum & incensum.

Crusiciense territoriū Ziemomyslo redditū diruta arce.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

Crosna, Greifensteinum, & Prinum à Polonis alienata.

Przm.

Dissidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datū marchioni Brandeburgensi.

Bellum contra marchionē in Pomerania.

Gdanensis arx expugnatur.

Oppidū deditum.

In marchiā Polonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

Strelce arx condita, & mox capta & incensa.

Drenum receptum.

Pauli episcopi Cracouiēsis contaminata uita & improbitas.

sine cancellarius esset, Prendotæ episcopo mortuo, à collegio sacerdotũ electus, successit. Is enim suę dignitatis immemor, cũ totus uoluptatibus, uenationi & libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principem uerò Boleslaũ contumax esset, nec precibus & monitis, neq; collegij sui, neq; principis flecteretur, & prȩterea monacha quadam de Scalensi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prȩdio degens ab Ottone & Zegota iuuenibus, equestri Topororum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mensem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu. Sed cum Ioannes archiepiscopus Gnesnensis omni prouinciȩ suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuirijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus dimitti eum iusserat, & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamen conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cum Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorum hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum, qui cum sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiã ære alieno oppresi essent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiã in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicũ inimicitiæ, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacẽ Bela paulo ante mortem suam, cum in Morauia malè rem gessisset. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cũ eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chunos siue Hunnos magnis incõmodis Boemos affecit. Quibus adductus Boemus, ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igitur anno Christi 1273, ad constitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipso simul aberant, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prætexentes, quòd is se inscijs, nec de conuentus sententia Lescum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque uerò usquequaque incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc autem onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi prȩbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis cõplures ei infensi erant, spearabantque mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatumq; ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter se tunc uiuente Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multorũ uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tunc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Oppoliam proficiscuntur. Nihil horum latebat Boleslaum. Saluto igitur conuentu Opauiensi rebus infectis & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur, & proficiscentes Oppoliam aduersarios incompositos & inopinantes cum aulico suo procerumque comitatu apud Bogucinum pagum altera die Iunij mensis adoritur. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremùm Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales exceptis ferè aduerso pectore uulneribus utrinque cecidere, sed multo plures tamen ex aduersarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cæsorum & profugorũ partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa cõiuratione siue adeò

Paulus episcopus captus, & Siradiã asportatus.

Interdictum Archiepiscopi.

Paulus episcopus dimissus.

Pauli episcopi conatus improbi.

Conspiratio minorũ Polonorum cõtra princip.

Nouarũ rerum cupidi quinam esse soleant.

Stephanus post Belã patrem apud Vngaros regnat, & Boemis bellum facit 1273. añ.

Boleslai Pudici conuentus cum rege Boem.

Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.

Iudiciorum prauitas & corruptela.

Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.

Nobilitatis onera.

Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliensium deficiunt.

Polonorum cum Boemis induciæ.

Boleslai Pudici uictoria contra defectores.

A ſiue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinẽſem oram excurſionem fecere, magnamq́ue prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinenſi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum eſt autem, à Paulo epiſcopo barbaros etiam tunc excitos eſſe, ut cæſorum apud Bogucinum ſanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq́; ſceleratum animum diuina clementia paululum tunc repreſsit nouo & inuſitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitùs increpitus eſſe fertur, huiuſmodi uerbis: Vę tibi Paule epiſcope: Melius tecum actum eſſet, ſi natus non fuiſſes. Atque hanc uocem à ſeptuaginta hominibus tunc eum circumſtantibus auditam eſſe. Monachus etiam quiſpiam per quietem uidiſſe dicitur lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Væ tibi Paule epiſcope, quoniam cepiſti, & occidiſti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepiſſet, expauefactus, fertur ſcelera ſua maiorem in modum deploraſſe. Dumq́; ſolus in cubiculo fletibus indulget, rurſus talibus dictis compellatum eſſe memorant: Ne timeas Paule epiſcope: Age quod lubet, ſeptimo deinde anno morieris. Atq; eum reſpondiſſe: Optimè ſecum actum eſſe Diuinam miſericordiam, ſi ſibi ſeptem annorum ſpacium ad expianda prę terita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs, qui ad fores cubiculi obſeruabant exauditas eſſe. Credibile eſt autem, Sathanæ eas fuiſſe, primùm deſperationem, deinde ſecuritatem illi & maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam ſuam quamdiu uixit Boleslaus. Neq; uerò inulta Lituanis excurſio illa fuit. Nam dum illi Lublinenſem oram populantur, Poleſſenſis eorum ditio & Pruſsia uiciſsim à Maſouijs & Cuiauijs uaſtata eſt. Reſumpſerant enim uires tunc Pruſsi cũ Lituanis coniuncti, magna ſtrage profligatis aliquoties Crucigeris, & munitionibus eorum quibuſdam expugnatis, & ſolo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladiſlao duci Oppolienſium, quòd ſuis nouas res molientibus fauiſſet, exercitu cõſcripto, accerſitisque à Boleslao Caliſsienſi & Leſco Siradienſi ducibus auxilijs, Oppolienſem & Ratiborienſem oram omnem infeſto agmine depopulatus eſt, ita ut ſuburbana quoque primariorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vula-

Lituani Lublinenſem oram populãtur.

Paulus epiſcopus diuinitus admonitus.

Poleſſenſis terra & Pruſsia uaſtata à Maſouijs & Cuiauijs.

Sileſicũ bellum.

B diſlaum potuit. Sed carpſit is tamen ex inſidijs hoſtes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinque in ſequentem annum bellum parabatur: cõtrahebantur auxilia conſcribebantur milites mercenarij. Sed gliſcens bellũ Boleslai Caliſsienſis opera conſopitũ eſt. Nihil autẽ illo & proximo deinde anno memorabile uſquam in Polonia geſtum eſt, præter contracta & conciliata quædam decum matrimonia. Nam Præmiſlus iunior dux Poſnanienſis ſextumdecimum annum iam egreſſus, uxorem duxit Lucardem Henrici, ſiue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum ſeu Vinidarum ducis filiam, neptem Barnimi Sceecienſium ducis ex filia, ſuadente Boleslao patruo, qui nullos ad huc ſuſceperat liberos ex Iolenta ſiue Helena Belæ regis Vngarorum filia, ſorore Kingæ. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri contumelia propter pellicem offenſa, pedeſtris paternam domum redijt. Porrò Leſcum Siradienſem cum Griffina uxore Roſcislai Bulgarorum ſiue Ruſſorũ, ut uult alicubi Dlugoſſus, ducis filius Boleslaus Pudicus Siradiã profectus in gratiam reduxit, cũ illa accuſata publicè uiri frigiditate, detractaq́; uitta matronali reſumptoq́; uirginali cultu corporis totos quatuor annos ſeſe ab eo ſeiunxiſſet. Duo uerò portenta illo biennio in Cracouienſi territorio extitiſſe memorantur. Puer dentatus eodem, quo natus eſt die, diſtinctè & articulatè locutus eſt, donec religioni Chriſtianæ initiatus, & dentes, & ſermonis uſum amiſit. Alius uerò ſemeſtris in urbe Cracouienſi prolocutus, Tattaros aduenturos, & Polonorum capita præciſuros eſſe prædixit. Rogatusque, diuinitùs id ſe ſcire, & ſibi quoque illud malum impendère reſpondit. Quod poſt duodecimum annum euenit, quemadmodum ſuo loco exponemus. Non libet autem & miraculum ſilentio præterire, quod illo tempore multis teſtibus accidit. Homo quidam ſplendidus equeſtris ordinis, ſed uiolentus & rapax, & ſuis iuxtà ac alienis hominibus grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religioſis quibuſdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ ſuæ ſaluti conſuleret, negauit ſibi ueniæ locum relictum eſſe. Iam enim diuino iudicio traditum ſe eſſe dæmonum poteſtati. Nec mora, audiuntur à circumſtantibus uehementium uerberum, & percuſsionum ſtrepitus. Apparent in corpore ægroti, fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obſtupeſcerent. Inter

Præmiſli Poſnanienſium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Griffina Leſci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticinium infantis.

Rapacis & iniuſti hominis ſupplicium.

Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullumq; gemitum edens, ter infelicem animā exhalauit, hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternùm expenderet: ut esset exemplo ijs, qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Hunnus apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatē belli inijt. Fuerat quidem Rudolfus hic comes Habspurgensis Ottocari stipendiarius & Marsalcus, siue Magister curiæ. Sed cum ille imperatorium decus sibi delatum superbius aspernaretur, ad huncid delatū est à principib. electoribus. Faciebat aūt imperator designatus bellū Ottocaro, in uerba sua iurare dedignanti: simulque repetebat ab eo Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericū & Vlricū duces iure feudi, ut uocāt, & caducæ hæreditatis ad Imperium deuolutas esse diceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidijs exagitari cœpit, materiā subministrāte inuidia. Grauiter ferebāt & duces, & proceres, Crosnā, Prinū, & Greifensteinū Cōradi culpa in externorū potestatē recidisse. Sed neq; Cōradus ipse, neq; frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterāt. Nam decē millia numûm aureorū archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis, Henrici tertij fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerū suorū redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum legationem sub specie repetendæ portionis hæreditariæ, secundùm mortem Vuladislai fratris, qui archiepiscopus Salisburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielcz, & nihil tale metuentem missis satellitibus cepit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est: itaque eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt: exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis magna auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensi conuentui auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorato Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium & Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium: & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, & pugnantium paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm se ex acie subduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus maiore animo, boni imperatòris fungens officio nutantes suos confirmabat, laborantibus succurrebat, & non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Præmislus dux Posnaniensium. Clade hac perculsus Vuratislauiensis conuentus, Ottocari siue Præmisli Boemorum regis opem implorat. Et cum antehac Crosnense territorium Ioanni Brandeburgensi marchioni hypothecæ nomine quatuor millia marcarum ab eo mutuati tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat. Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare terras, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum: sed iniquis Henrico conditionibus, nempe ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum

Marginalia: 1276 an. — Ladislaus rex Vngarorum. — Rudolfus Cæsar bellū infert Boemis. — Silesici motus. — Inuidia. — Crosna redēpta ab Henrico Vuratislauiensi. — Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo. — Lehen arx. — Henricus Probus. — Silesiorū intestinū bellum. — Boleslai Calui fuga. — Henrici filij fortitudo. — Præmislus dux Posnaniensium captus. — Crosna marchioni Brandeburgensi oppignerata. — Closcū Boemorum regi traditum. — Pax iniqua in Silesia.

A Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorfum (oppida ea sunt) iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum. Nam duo millia is Henrici causa falso expensa referebat. Cæpit uerò Henricus, & in carcerem compegit suos nonnullos ex equestri ordine, quòd cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prusfsis peruastata Masouia, Culmensiq; & Cuiauiensi tractu, Lencicie nsem quoq; crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoque prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initium noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est: portendens. Memoratum autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse. Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum, piscationibus & usibus hominum exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretum uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio denique monstrum horrendum caprino capite, & in speciem ignis ardentibus oculis extractum esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse, ac toto lacu discursans terribilem strepitum ac sonitum edidisse, afflatosque ab eo nonullos homines fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calisiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus marchiones Brandeburgenses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram occurrit Otto Longus marchio Ottonis tertij filius cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoque prælio facile funditur, fugaturque, ut pote uiribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium se continuit. Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum, & intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Condidit & monasterium Gnesnę puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis. Consecutus est autem sub finem eiusdem anni ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis, & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultumque Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorūq; adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atq; pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis principem hospitio acciperet, subuectionesq; ipsi ut præberet, quando ei usu ueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hæc fecit potestatem singulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ac expeditione bellica eximendi, ministerij sui causa: inferiorū uerò ecclesiarum collegijs dimidium eius numeri. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus. Cracouiæ item apud sancti Marci, ei sectę mendicantium, quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgensi quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraque oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabiliuit. Regnauit autem Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem patris quinquaginta duos annos. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset: ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calisiensi ad eam se contulerat, distractis & in usus egenorum distributi cunctis facultatibus suis, diuì Francisci professioni & instituto uitæ sese addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam refragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit: ibiq; reliquum tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito peregit. Non multo autem ante hos duos tertius quoque Boleslaus Legnicie nsium dux, co-

Crosna redēpta. *Prusfi & Lituani Masouiam, Culmensem, Cuiauiensem, & Lencicie nsem tractum uastant.* *Prodigium.* *Spectrum.* *Brandēburgense bellū.* *Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.* *Boleslaus Pius dux Calisiensium obijt.* *Dupinum, Neslussū & Boleslauecia arces cōditæ* *1279 añ.* *Boleslai Pudici mors.* *D. Francisci cœnobium.* *Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.* *Crizanouicense monasterium.* *Cœnobium D. Marci.* *Cracouiēsis urbs iure Teuthonico uti cœpit.* *Boleslai Pudici ætas.* *Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitam amplexa.* *Sandecense monasteriū.* *Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicie nsis dux obijt.*

Rudolfus Cæsar.

dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excefsit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boemorum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cæsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Successit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinq; aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto marchio Brandeburgensis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus Vuratislauiensium in Silesia dux Closcum iure suo recepit. Atq; hoc uerius est, & ijs quæ suprà memorauimus magis consentaneum, quàm quod scribit Ioannes Dubr. Polonum eo tractu à Rudolfo donatum esse, propterea quòd is Ottocaro militans, eum prodidisset, è prælio se subducens cum Milota præfecto Morauiæ. Rudolfus quidem post eam uictoriam in Boemia nihil sibi iuris usurpauit, Albertum modo filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A' quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuere usq; ad nostra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Indorum, Siculorum, Neapolitanorumq; regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos. E' quibus Maximilianus natu maximus à patre Ferdinando, cum ego regia legatione apud eum fungerer, rex Rom. & successor designatus, illo intra uertentem annum defuncto: hoc biennio, dum hæc à nobis recognoscuntur, imperij gubernacula suscepit, princeps singulari elegantia, comitate, humanitate, complurium linguarum peritia, & prudentia præstans. Sed iam ita Nonum hunc librum finiemus, & ad curriculum nostrum reuertamur.

Ottocarus secūdus Boemorum rex occisus in prælio.
Venceslaus rex Boemorum.
Dubr. lib. 17 hist. Boem.
Closcū Silesijs redditū.
Austriæ ducū & archiducum origo.
Carolus V. Imperator.
Ferdinādus Cæs. & rex.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimus.

LESCVS NIGER.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouiensi & Sendomiriensi Lescus Niger, ex fratre ipsius patruele ortus: quem ipse sibi Boleslaus successorem disignarat, quiq; siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo, Cracouiam cum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Rusſis ingruente: cuius metus locum atq; spacium contentionibus & nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme in Lublinensem oram cum ingenti Russorum, Tattarorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: eaque peruastata Sendomiriensem quoq; tractum ferro & igni infestabat. Sed cū Varsius Cracouiensis castellanus, & palatini duo nempe Petrus Cracouiensis, & Ioannes Sendomiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum, altero à Sendomiria miliario cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero, opposuissent. Commisso enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetū in Russos fecissent, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamen, quòd fugiendo pugnare consueuerunt, represso gradu restiterunt nostris paululum. Sed mox & ipsi, deserti à Rusſis, instantibus nostris in ueram fugam acti sunt. Fugientes longius persecuti nostri magnam stragem edidere. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uictores potiti sunt. Cætera multitudo amissa præda euasit. Non contentus autem ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Rusſiam duxit, ut Leonem ulcisceretur: qui nondum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rusſiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilem regionem ad Leopolim usq; (quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita esse & nomen sumpsisse uidetur) peruagatus, direptis exustisq; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentius seruatæ ac defensæ erant, captis & euersis, ingentem prædam abegit: in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa

Leo Russorum dux.
Russorū cū Tattaris & Lituanis excursio in Poloniam.
Rusſi cū barbaris superati à Polonis.
Rusſia uastata à Polonis.
Leopolis à Leone condita.
Lunoua.

A cæsa uerò ad quinq; millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281, Lescus contra Vuratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Henricus hic, quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibusdam, quemadmodum superius dictum est, mulctatus, induxerat & ipse in animum suum facinus probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legniciensem Boleslai Calui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium duces, ad conuentum & colloquium, quasi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cæperat, & Vuratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid uicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indignè id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excusatione usus, nō uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolens, cum crebris literis atq; legationib. nihil æqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano pollicentibus. Itaq; coadunato exercitu, & auxiliarib. illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, triplici agmine Vuratislauiensem Henrici ditionem aggressus, acerbè eam diuexauit usq; ad Vuratislauiensia suburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducem suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta sæuientibus. Nec tamen his malis, aut lachrymis & conuitijs suorum Henricus cōmotus est, ut uel propulsaret illatum bellum, & miserabilem suæ ditionis uastationem prohiberet, uel captos duces dimitteret, ac se suosq; præsentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratislauiensi se cōtinebat. Peruastata omni ora Vuratislauiensi, & abacta ingenti præda Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domum reduxit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum, eius, in cuius potestate erant, arbitratu se redemere. Ac Præmislus quidem Rudense seu Velunense territoriū ipsi concessit. Legniciensis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cū triginta hastatis militaturos esse dato iureiurando receperūt, obsidibusq; cauerunt. Per idē tēpus Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex cōposito Gallis omnib. à Carolo ad Petrū Arragonensem defecerunt, & Gallū regē Hispano cōmutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminarium fuit. B Prussi uerò Crucigerorum ditionem uehementer afflixerunt, & longè lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum, Marieuerderum, Zantirum, Clementiam, siue Plementiam, & Grudentum arces de ipsis cæperunt, ac diruerunt. Insequenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs subita excursione Lublinensem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de more Lescus reddebat Cracouię, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec mora, omissis rebus omnibus arma corripere his qui circum se, quiq; in itinere erant equitibus, & se sequi iussis, magnis itineribus in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaq; agebatur animi, quòd sibi hostem ulcisci, suosq;, qui captiui abducebantur, uindicare procliue nō esset. Neq; enim cum parua manu longè maiorum hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notissimos syluarum & paludum tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris & in somnia fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde postero die lætus, ab archangelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certæ uictoriæ persequi barbaros iussum esse, pro concione exposuit. Quo sermone animatis militibus, & impedimentis cum commeatu ponè se sequi iussis, ipse cum expeditis arma tantum & aliquot dierum cibaria ferentibus, recentibus abeuntium hostium uestigijs insistit, & inter Naruam & Nemenem flumina tertiadecima die Octobris eos consequitur. Neq: enim illi præda impediti, celerius iter facere potuêre. Perculsi sunt inopinato Polonorū aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles atq; timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicabantur. Sed tamen arma citò expediunt, authoribus maximè Iazygibus, qui summa erant audacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies non sinebant. Non segniter & illi primos nostrorum impetus excepere. Sed in pugnam intentos captiui suorum signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriuntur. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabant, & hostibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos secum ducebant barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebant. Itaq; ancipiti malo perturbati, effusa fuga

1281. anno Hēricus Probus nomine, non re.

Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.

Lescus bellū infert Henrico Vuratislauiensium duci.

Velunensis terra Hērico Vuratislauiensium duci concessa.

Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit. Siculæ uespere.

Prussi multa de Crucigeris cæperunt

Lituanorū excursio in Lublinēsem oram.

Somnium.

Narua fl. Nemenes.

Lesci Nigri insignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

proximas syluas petunt. Instat fugientibus Lescus: instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem persequendi finem fecit. In eo prælio reliquię Iazygum, qui pertinacius nostris restiterant, & à suscepta religione defecerant, penitus deletę sunt. De Lituanis quoq;, qui quatuordecim millia bellatorū expleuisse dicebātur, nō multi euaserunt. Cōplures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore suorum, mortē sibi consciuere. De nostris, quod mirum cuiq; ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidē desideratus est. Lescus recuperata omni prędа, & cumulata etiā hostium cęsorū spolijs, uictor in Poloniā reuersus, Lublini tēplum, monimentū uictorię suę condidit: ac diui Michaelis, quem in somnis uictoriā sibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis enim conuentus Ioanne palatino & Cristino Castellano eius oræ authoribus, cum quibus & Paulus episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit, & Conrado Masouiæ duci accito sese munitionesque suas subdidit: nec uinci beneficijs & secundis rebus Lesci potuit, ut conceptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Lescus hoc sic abire passus non est. Nam coacto tumultuario exercitu de Cracouiensi ditione & aulico suo comitatu, in Sendomiriensem oram contra Conradum profectus est. At ille de aduentu Lesci certior factus, cum se non satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manum secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens confestim se cum maioribus copijs reuersurum. At Lescus magna animi moderatione & mansuetudine usus, proceres authores defectionis destitutos à Conrado, facile sibi reconciliauit: per quos conuentū omnem unà cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq; ciuile bellum sapienter oppresit. Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia usq; adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præsens malum euitaturi, in Vngariam atq; Rusiam commigrarent. Sed utrobiq; pro salute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam operti sunt. A' Rusis quidem tributi nomine Tattaris in seruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Hunnis barbaris uenundati. Per hoc tempus Philippus episcopus Firmanus legatus pontificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorum rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Hunnas pellices post leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipse quoque rex pòst ab Vngaris suis in honesta custodia asseruatus aliquandiu, ad extremum ab Hunnis, quorum consuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. E' Polonia uerò legatus in Prusiam contendit, & controuersiam inter Mesciugum Pomeranorum ducem & Crucigeros diremit. Etenim Varcislaus Mesciugi frater, cum se ad Crucigeros contulisset, eorum uitę institutum amplexus, patrimonium suum ipsis donarat. Eius exemplum secuti alij duo fratres, & ipsi bona sua eisdem Crucigeris addixerunt, honestum uictum quoad uiuerent ab eis cum familia sua pacti. Ac donationes quidē illas legatus rescidit. Cæterùm Mesciugum induxit, ut Gneuense siue Meuense territorium ipse donaret Crucigeris. In quo mox illi arcem condiderunt, præsidioque firmarunt, Puterburgum demoliti. Sequenti anno mense Octobri rursus Lituani per Lucouiense territorium in Sendomiriensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine resistente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia nostri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant ex equestri ordine, cæterisque sine mora sequi iussis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hostem persequitur. Sendomiriensis autem conuentus nobilitatem simul & rusticanos homines, præmissis ueredarijs de aduentu suo certiores facit, & occurrere sibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, ubi haud longè se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, ut uiri esse pergerent, & coniugibus ac liberis dulcissimis, propinquis, necessarijs, atq; etiam agricolis suis, qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos senes atque paruos pueros, uastatos agros, incensas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata sacra nauiter ulciscerentur, & insignem suam patriæq; communis ignominiam, uel cum uitæ suæ discrimine uindicarent. Honestissimum esse pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos fortesq; uiros cupidiores esse debere. Non prouenire autē magnam atq; solidam gloriam

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomiriensiū defectio à Lesco. Cōradi ducis Masouię fuga.

Lesci benignitas & moderatio.

Fames in Polonia.

Legatus pōtificius in Poloniam & Prußiam.

Ladisla Vngarorum regis nequitia, improbitas, & interitus.

Pomerani duces Crucigeris sua donarunt.

Gneuense territorium donatū Crucigeris.

Gneua arx condita.

1283 ann.

Lituāni Sendomiriensem agrum uastant.

Lesci oratio ad milites.

A gloriam sine magnis periculis. Neque tamen eo se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionem, nullo de suis amisso, profligassent, quiq; furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsisq; suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Atq; ipse princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducunt, atq; ibi de salute sua consultant. Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant: nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eo quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam persecuturos se eos esse certò sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamen hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituũt. Itaq; relictis in sylua cum paruo imbecilliũ & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisq; arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur. Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnẽ expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsere. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit: quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totũ corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaq; in parte gereretur, ut sicubi laborantes suos conspiceret, mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit, Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi, qui cum Cracouiensi palatino, & aulico Lesci comitatu cõcurrerant repressi, ad fugam spectare cœperunt. Quo animaduerso cæteri quoq; conuersi syluas petiuerunt. Inde porrò continuato cursu quoquouersum diffugerunt.

Lituanorum consultatio.

Lituani iterum uicti à Lesco.

B Poloni deposita in syluis præda potiti sunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros, quicunq; in sylua delituerant, conquisitos trucidarunt. Reuertentesq; magna omnis generis hominũ occurrentium lætitia excepti sunt. In Paulum episcopum Lescus Lituanicarum illarum excursionum, atque item defectionis Sendomiriensis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas necessitudines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatẽ suam infensus erat, ita ut non incredibile esset, cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo concitatam fuisse, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus. Dimissusq; deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, castellano & palatino, decanoque & Scholastico Cracouiensi arbitris, à Lesco accepit. Nam tria millia marcarum argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi. Insignis est hic ipse annus & alio insolenti facinore. Etenim Lucardis Præmisli ducis maioris Poloniç uxor à pedissequis suis iugulata est. Nec expers huius culpę Pręmislus, quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & vulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus vulgo cantari solitum esse memorat. in quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis maritum pro amore coniugali, & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius paricidij Præmislo ea fuisse fertur, quòd nullos ex ea susciperet liberos. Quasi uerò id in arbitrio sit cuiuspiam, ac non diuinitùs concedantur liberi. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius, Rixam Sueciæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduersitatibus fuit obnoxius. Insequenti enim anno Henricus dux Vuratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sendiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sendiuoius Ioannis

Paulus episcopus turbator iterũ captus.

Derzãzina episcopo Cracouiensi donata.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Calissia Henrico Vuratislauiensium duci prodita

palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mandandis magistratibus A & honoribus præteriretur. Et nisus est quidem Præmislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus est ea conditione, ut pro Calisiensi arce Olobocense territorium Henrico daret, & arcem ei suis sumptibus in eo exędificaret. Quam arcem tertio pòst anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmisli potestatem redegerũt. Neq; eã tunc Henricus armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore: ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindicta postea alienis, cum suo hærede careret, reliquit. Atq; ut prætermittamus, quod Calisiensis arcis proditorẽ Ioannem cum Beniamino nescio quo equite in carcere aliquandiu tenuit (qui minus etiam dignum facto suo præmium tulere) illud quidem certè detestabile eius facinus silentio prætereundum non est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem, & in episcopũ eius Thomã secundum Thomæ illius, quem Boleslaus Clauus in uinculis habuerat, sororis filium patrauit. Etenim per magnam uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius diœceseos præter ius & morem in bellum, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calisiensi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcẽ episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopi & sacri ordinis bona inuasit: mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitanti uoluit: superbeq; insuper & minaciter respondit. Erat tunc archiepiscopus Gnesnensis Iacobus, gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationẽ & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; Pontificum maximorum mutationem fauore & arbitrio Martini quarti pontificis (electione collegij Gnesnensis posthabita) successor datus. Is igitur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi unà cum socijs & fautoribus sceleris & sacrilegij exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnib. locis, quę in ditione Hẽrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres, pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesiasticam. Quę res maioris pertinacię & crudelitatis Henrico causa fuit. Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditione sua eiecit. Qui quócunq; in Poloniam commigrabant, humanè & benignè recipiebantur. Episcopus autem cum in concilio Lugdunẽsi de ui & iniuria Henrici nec quicquã questus esset, propterea quòd ille iam prius aures concilij falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens Ratiboriam se contulit: ubi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo auxilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonosque uiros de suis, à quibus reprehensus erat de scelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quòd inimico suo receptum præberet: minasque adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis captisque urbibus ab irato hoste euenire solent. Qua re cognita episcopus collocutus cum suis, indignum esse ait, ut sua paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculum subeat, aut ullo prorsus afficiatur incommodo ac detrimento. Præstare, ut ipsi soli uel capitibus suis iram tyranni exatient, quàm tot insontes & bene merentes hospites suos eodem secum exitio inuoluant. Induit deinde sacras & pontificales uestes, nonnullosq; de sacerdotibus, quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet. Ita spectabilis cum uenerando illo cœtu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Venientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine afflatus de papilione exilijt, & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est: augustius quiddam humana specie in uultu episcopi contemplatus. Benignè eum humo episcopus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lachrymis, certamque ueniam, si eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam, pariter ingrediuntur. Ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Hen-

Olobocum à Polonis recuperatum. *Henricus Probus ad dolos factus.* *Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Henrico duce.* *Othmuchouia arx.* *Iacobus Suinca archiepiscopus Gnesnensis non per electionem.* *Interdictum ac diræ Archiepiscopi cum synodo in Henricũ.* *Franciscani sodales interdictum contempsere.* *Episcopus cum sacerdotibus eiectus è Vuratislauiensi diœcesi.* *Lugdunense concilium.* *Cazimirus dux Ratiboriensium.* *Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi & sacerdotum exulum.* *Thomas episcopus Vuratislaud hostem sacrato uestitu egressus, irã eius fregit.*

A cum Henricus redderet quæcunq; episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat, & pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad hæc ampla munera & immunitates ecclesiæ largiturum reciperet. Quibus peractis soluit obsidionem, & ab Archiepiscopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictumq; sublatum est. Vt autem referret gratiam pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotum in arce Ratiboriensi instituit, eiqne decimas quasdam de suis attribuit. Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctæ Crucis in insula Vuratislauiensi à regione basilicæ condidit, & collegium sacerdotum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex uxore, Ottonis Longi marchionis Brandeburgensium filia nullos liberos susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiæ & episcopo Vuratislauiensi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam donationem abnuisset. Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum ducē, quo captiuitatem suam ulcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerum atque nobilitatis consilio Conradus Cirnensium Masouiorum dux ad suscipiendum principatum accerseretur. Cui cum exercitu uenienti Varsius Castellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sendomiriensis palatinus, & Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progressi sunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omnium conspiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiensis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelæ Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defen-

Henrici ducis cum Thoma episcopo transactio.

Ratiboriæ collegium sacerdotū institutum.

S. Crucis tēplum & collegium sacerdotum Vuratislauiæ.

Vuratislauiæ donatio refutata ab episcopo.

Polonia minor ad Conradum Masouiū à Lesco defecit.

Cracouia in fide Lesci permansit.

B sionem Cracouienses ciues. Ecqnoniam difficultet se arcem & urbem pariter tutari posse existimabant, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quòd distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinendam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant: & non modò impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco præmia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consilium illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres, quid agerent: se omnia charissima, & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata essent, irritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cumque perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcem defendebant. Quanquam autem uastarant paulo antè Tattari Transyluaniam & Vngariam usque ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Hunnorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen nititur: dissipatoq; longè maiori, quàm Lescus habebat, exercitu, in Masouiam usq; profuit, ueritus ne alienatis à se aduerso prælio uoluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in potestatem Lesci ueniret. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus, ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Hunnos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit: urbem accuratius muniuit: eiusq; regimen

Cracouiensium ciuiū fides & constantia.

Tattari Vngariam uastarunt.

Conradus uincitur à Lesco & fugatur.

Raba fl.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

Teuthonibus, qui fidem ipsi præclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quod ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, ostendit. Hæc anno post Christum natum 1285 gesta sunt. Quo etiam Boleslaus Masouiorum Plocensium dux, Conradi frater, Russiam, siue adeò quæ Russi in tractu Lublinensi & Polessensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum onustus præda domum reuertisset, mox idem incommodum à Russis accepta damna ulciscentibus, in ditione sua uicissim pertulit. Insequenti uerò anno Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnullos de suis eò prodendę arcis causa submisisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenientibus, ij subornati erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado concesserunt, plus sexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis: quos cum reliqua præda abegerũt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit: noctuque aggressus arcem, uigilibus cæsis facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis inuicem quas interceperant, arcibus, damnisque Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè abijt Masouijs, alienæ rei manus admouisse. Eodẽ enim anno ab ijsdem Lituanis, quos in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt, & Sochaciouia Ploscumq; arces negligentius custoditæ, captæ, & exustæ. Prussiam tunc nouo uermiũ genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Claui filius, obijt. Sequenti uerò Lescus dissimulato proposito, per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lituani cum Prussis Dobrinensem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinumque oppidum magna hominum strage edita diripuerant, & incenderant, cum in expectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent. Fratris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni, nemine resistente, uastauit, & cum ingenti præda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutatæ sunt, ne impunè ferret, Deum & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc, licet nemine persequente, complures tamen de suis in traiectu flumine amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius terra longè lateque à Tattaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tattari fame domestica stimulati, per Russos & cum Russis primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones, cædibus & incendijs nusquam abstinentes, depopulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nullam patrem Siradiensis, eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione, suasu Russorum penitus abstinuerunt: & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & furore in pagos & oppida usque ad Carpathum montem debacchati, Sandecense tamen monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitùs immisso, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga: nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Cõstantia, quę Danielis, Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso cœtu monacharum, quæ ad septuaginta fuere, ad hæc cum magna sacerdotum & equestrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitissimam, ac unum tantum, & eum quidem peranguftum aditum habentem, sese receperat. Tandem satiati cædibus atque præda barbari, in Russiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tunc abegisse dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, itemque paruos pueros immaniter trucidant. Ne Russi quidem, quamuis socij tributarij, prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari excessuri è Russia, ut est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæsorum cordibus, & præsentissimo ueneno

1285. añ.

Masouij Russiam, Russi Masouiã populantur.

Gostininũ à Cõrado surreptum.

Ploscũ à Vuladislao interceptum.

Pax inter Lenciciensis & Plocenses.

Lituani Masouiã uexãt.

Sochaciouia & Ploscum arces incensæ.

In Prussia uermes ueneno si.

Bernardus Legniciæ dux obijt.

Dobrinũ à Prussis incẽsum.

Masouia Cirnensis à Lesco uastata.

Tattari Poloniam uastant cũ Russis.

Lysecense monasteriũ intactum.

Cracouia tẽtata à Tattaris.

Sandecense monasteriũ intactum.

Pienina arx

Tattarorũ præda.

Puellarũ captiuarũ numerus.

Russis socijs etiam nocuere Tattari.

Tattari maliciosi.

A veneno imbutis, & verubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postes ex aquæ venenatæ vsu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerba illa cuncti dominatus sui vastitas animum Lesci emollijt: quin is reuersus ex Vngaria, in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum ducem Masouiæ rursus parare cœpit. Sed cum segniorem ad eam esse cerneret Cracouiensem & Sendomiriensem nobilitatem, Matthæo Siradiensi palatino mandat, vt ipse cum Siradiensi, quę minus calamitatis à Tattaris pertulerat, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus: & iam permultis vicis pagisque vastatis, præda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem virium, siue ex industria vastari passus erat, cum valida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, vicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur: & securum incautumque exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere, quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit: quo sensim tabescẽs vltima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289, vitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est: bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ aliorum magis quàm ipsi imputãdum est. Donauit hic episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis, in cuiuscunq; solo essent, intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Ziemomyslus frater, dux Vuladislauiensium, nõ toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux Henrici fortè Vuratislauiensium ducis vim & arma timens, Venceslao Boemorum principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoq; Vuratislauiensis aliquanto prius, viuente adhuc Ottocaro rege, fecisse memoratur. Quanquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Boemorum B principem, sed cognatum hæredem habuit.

Masouia Cirnensis vastatur à Siradiensibus.

Siradienses fusi & præda exuti à Masouijs.

Matthæus palatinus Siradiensis occubuit.

Lesci Nigri mors.

1289 ann.

Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.

Ziemomysli ducis Vuladislauiensis mors, & filij.

Oppoliensis principatus addictus principi Boemorum.

Vuratislauiensis item.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Lesci Nigri mortem consecutum est, vsque ad resumptum atque renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnũ, interregnum nobis appellare visum est, propterea quòd Cracouiensem dominatum, penes quẽ summus Polonię principatus post exactum regem Boleslaum secundum & intermissum regnũ per multos annos manserat, nemo tunc vnus obtinuit. Quanquã enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imò & Albus ferè Boleslai pater duces Cracouienses nihil omnino authoritatis & iurisdictionis in cæterorum ducum ditionibus habuerunt, nos tamẽ quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoq; in principum siue monarchatum ordinem redegimus. Deinceps verò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem vnum summa rerũ esset, interregnum id tempus vocare collibuit: quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis vita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis, atq; Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi vendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius vi & potentia vsurpabat. Primũ omnium Vuladislaus Locticus Lesci mortui frater, eodẽ patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungentẽ sese à reliquis, & vltrò se ipsi subdentẽ occupauit: ad cæteros quoq; adspirabat. Verùm Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducẽ Plocensem, Conradi fratrem, principem creauêre, posthabito Conrado, cui se bis antea viuente Lesco subiecerant: propterea quòd is remissius & ignauius tunc agere visus, oblatum sibi principatum non retinuisset, & quòd ipsi postea cum Lesco ditionem eius vastassent, veriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiamq; solenni pompa deducitur. Nec multo pòst Henricus dux Vuratislauiensium, omissa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè potentes erant, portas vrbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre. Ibi Boleslaus

Vuladislai Locticus Siradiensem dominatum occupauit.

Bolesl. Plocensis accersitur ad principatum.

Henricus Vuratislauiensis Cracouia potitur.

Boleslaus deserit principatum.

noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cũ nõ maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu venerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & nequicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiam redijt: dictitans, se nõ ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiendum, accersitum venisse. Post discessum Boleslai, arx quoque Cracouiensis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præsenti consilio, legationem ad Henricum mittunt: leges quasdam ipsi, si apud se dominari vellet, præscribunt. Quas cum ille accepisset, princeps renunciatus est.

Hẽricus principatum adeptus.

Nec tamen diuturna ei possessio principatus fuit. Vuladislaus enim Locticus, iam Siradiensis dux, indignũ ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quæsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat.

Vuladisl. Locticus principatum bello petit.

Cazimirus quoque frater dux Lenciciensis, & Conradus ac Boleslaus Masouij cum suis per se ipsi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis Cracouiam primo vere contendit ad deijciendum Henrici præsidium. Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de cõsilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipse ægrotaret, Henricum Legnicensem Boleslai, & Præmislum Sprorauiensem Conradi filios patrueles suos, & Boleslaum Oppoliensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit.

Silesiorũ expeditio contra Vuladislaum.

Quorum aduentu cognito Vuladislaus, ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis vtrinque cadentibus, ad extremum Vuladislao cessit victoria.

Seueria oppidum.

Vuladislaus vicit Silesios.

Præmislus Conradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Oppoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam & Suetnicium Vuladislaus Silesios fudisse fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius venirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renunciatus est.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Sed hic irem non diu possessionem principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauiensis non deiectus Seueriensi clade, præsertim quòd ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursus exercitum Cracouiam cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) transmittit.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiam accessisset, in vrbem à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, vt fieri solet capta vrbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atque tenebræ incerta omnia, & longè quàm erant formidabiliora reddebant. Erat in vrbe cum præsidio Vuladislaus, verùm inopinato tumultu perterritus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionemque metuens ad Franciscanos sodales se recepisset, vbi suos passim per vicos & plateas cædi, & se quæri didicit, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit.

Vuladislaus Cracouia pulsus.

Qui verò partium eius fuerant in vrbe, reperti ab aduersarijs partim necati, partim capti sunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem episcopus expers fuit, quòd impensius Vuladislao fauisset.

Paulus episcopus captus.

Hẽrico principatus recuperatus.

Deinde in agros & villas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuisse existimabantur, ferro & igni sæuitum est. Quibus malis adacti cæteri, certatim in potestatem Henrici redierunt. Henricus constitutis vtcunque rebus Cracouiæ, & valido præsidio imposito, episcopo ac cæteris captiuis dimissis, properè in Silesiam reuersus est, quòd Henricum Vuratislauiensem veneno à suis, vt creditum est, subministrato animam agere, siue adeò mortuum iam esse accepisset.

Hẽrici mors.

Henricus Legniciensis Vuratislauia potitus.

Henrici Vuratislauiẽsis testamẽtum.

Veniens autem Vuratislauiam post mortem eius, multorum ciuium & procerum ac militum fauore vrbe & arce, ac dominatu denique omni Vuratislauiensi potitus est, elapso per fugam Conrado patruo, Glogouiensium dnce, quem defunctus dux testamento hæredem in eo dominatu instituerat.

Præmislus successionib. fortunatus.

Nam Cracouiensem & Sendomiriensem ditionem, cum ipse nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit.

Pomerania Præmislo donata.

Quem per idem tempus Mesciugus etiam Pomeranorum dux, cum vxorem quidem habuisset, sed monacha quadam pro concubina abusus fuisset, fratribus siue iam extinctis, siue iusta vindicta præteritis, successorem sibi designauit, & mox Pomeranos in verba eius adegit: & intra quartũ annum mortuus, vacuam ipsi Pomeraniæ possessionem reliquit.

Cracouia Præmislo seruata.

Morte atque testamẽto Henrici cognito, vrbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur: Sendomiriensem verò dominatum Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouiensi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta rationes eius omnes conturbauit.

Gryphina donat principatum Venceslao Boemo.

Etenim Gryphina Lesci Nigri vxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue ne dotalibus bonis à victore eijceretur

A tur venita, missis clàm legatis ad Venceslaum Ottocari & Kunegundis sororis suæ filium, Boemorum ducẽ, donauit ei Cracouiensem & Sendomiriensem dominatũ, quẽ sibi à Lesco marito donatũ esse, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quãuis cassam & inanem donationẽ Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam superiori anno Nicolaum fratrẽ suum nothum, per iniuriam Opsuiensi dominatu eiecisset, & Vuratislauiensem principatũ Henrici ducis morte vacuũ, à Rudolfo Cæsare socero suo impetrasset. Tametsi possessionem eius non adijt. Itaq; anno sequenti, qui fuit post Christum natũ 1291, cum ipse motibus quibusdã domesticis, & morte Rudolfi actioni Cæsaris electione, cuius pat cũ cæteris electoribus ius paulo antè obtinuerat, impediretur, Tobiam Pragensem episcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Poterat Pręmislus Cracouiam defendere ac retinere, sed quia cum Vuladislao quoq; rem sibi fore videbat, ne duplici bello pariter sese implicaret, & vt exorientem Vuladislai potentiam, quã suspectam habere cœperat, validiori hoste ipsi obiecto reprimeret, deducto præsidio suo Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiensis in potestatem eorum venit. Ad Sendomiriensem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionẽ potiuntur, deinde Oblecomum arcẽ prope Vistulam sitam vi capiunt. Sendomiriam verò oppugnare adorti, à Vuladislao cæsis captisq; cõpluribus, & plurimis vulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaq; inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sententiam suam de donatione mutaret, in Boemiam se receperũt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, & expugnat: Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiam progressus, omnem circumcitea regionem, atq; adeò suburbana etiam ipsa vastat ac diripit. Nec tantum animorum & virium habebant Boemi & nostri qui cum eis sentiebant, vt liberiores Vuladislai excursiones reprimerent. Itaq; ad Venceslaum mittunt, vt sibi subueniat. Mittit ille ei rursus Tobiam episcopum cũ mediocri manu, vt eos vtcunq; confirmaret; & vel inducijs cum Vuladislao bellum suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neque viribus Vuladislao parem se esse cerne-

B ret, neq; ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiam rebus infectis redijt. Cum autem vexare Cracouiensem oram Vuladislaus non intermitteret, crebris suorum nuncijs & querelis excitus Venceslaus, ipse per se insequẽti anno expeditionem in Poloniam fecit, & Ottonem Longum Brandeburgensem marchionem, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotẽtes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractum post medium mensem Augustum Cracouiam aduenerũt: & accepti honorificentissimè, aliquot septimanis ibi de ratione belli cũ Vuladislao gerendi consultarũt, cũ ille quiesceret interim, & hostium consilia obseruaret. Tandem in Siradiensem eius ditionẽ impetũ faciunt, eamq; liberiore excursione depopulãtur. Habebat quidẽ exercitum Vuladislaus, sed nusquã tamen ad vniuersę rei dimicationẽ veniebat: verùm ex insidijs vexabat hostes, & sæpe quiescentes, & corpora curantes, q̃ tumultuosissimè ad castra adequitans exagitabat: pabulatores & frumentatores & lignatores è latebris subitò prosiliens excipiebat, ita vt ij postea nusquã è castris absq; forti equitũ peditumq; præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorem Vuladislaus incusserat. Quare non diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce verò in palustri loco sita, ne tentata quidẽ, Cracouiam, atque inde mox domos suas reuerterunt gloriabundi, quasi magnum operæprecium fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum neque manu, neque situ munitum incendissent. Nec ita multo antè Lituano, duce Vithene per syluas Masouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Brestense territorium depopulati, magnã prædã abegerant. Annus hic insignis est etiam morte Kingæ, siue Kunegundis vxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius vnquam viri experta concubitũ, post mariti mortẽ distributis in vsus egenorũ, & in cultũ diuinum facultatib. suis, in Sandecẽsi monasterio plus duodecim annis durã exegit vitã. Sanctimonia verò eius multis & stupendis miraculis cùm ab ea viuente, tum post mortẽ ad sepulchrũ eius editis diuinitùs comprobata fuisse, à Dlugosso memoratur. Sanctam fœminã improb. episcopus Cracouien. Paulus cõsecutus est: qui cùm alijs studijs minime dignis episcopo, tũ venationi sic fuit deditus, vt venatorem, q. ferã imprudẽs à cassibus repulerat, venabulo transfigeret. Accepit autẽ is successorẽ Procopinm præpositũ Sendomirieusem & canonicũ Cracouiensem, quẽ Dlugossus Russum de gente Cuslorum,

& Gry-

Opatia Boemo quæsita.
1291 ann.
Boemorũ expeditio in Poloniam.
Cracouia in potestatẽ Boemorum venit.
Vislicia potiti Boemi.
Oblecomum arx.
Boemi repulsi à Sendomiria.
Vislicia recepta à Vuladislao.
Vuladislaus Cracouiensem orã infestat.
Pragensis episcopus cũ exercitu iterum in Poloniam venit.
Vẽceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cũ marchione Brandeburgensi.
Siradiensis tractus diuexatur.
Siradia oppidum exustum.
Lituani Cuiauiam populati.
1292 ann.
Kunegundis principis mors.
Castit. &c. Religio.
Pauli episcopi mors, & homicidium.
Procopius episcop. Cracouiensis.

& Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora Conradus dux Glogouiensis bellum aduersus Henricum Legniciensem animo versabat ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cum imparem se illi esse viribus intelligeret, incautum dolis circumuenire studebat, & clandestinis nocturnisque incursionibus & latrocinijs ditiones eius vexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidniciensium ducem felicitati fratris inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuentus partem illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratu, vt arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepigisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit. Porrò Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum vnum de familiaribus & consiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed patrem eius Pacoslaum gratia & fauore principis insolescentem, Henricus capite plecti iusserat, quòd is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eũ Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurãdo dato persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non ignota Conrado erant. Itaque cum faces Lutici animo subderet, ac malè curatum uulnus refricaret, effecit, vt plus apud eum valeret vetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vuratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis: Henricumque præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit: & vili palliolo tectum, atque equo impositum continuato nocte dieque cursu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde vinctus Glogouiam perductus, in angustum vas ferreũ concluditur. * In eo duo erãt parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo vase sex totos menses asseruatus, neque sedere, neque iacere potuit. Ad extremùm eò redactus est, vt iam tabescente corpore, sanies & vermes de scapulis & femoribus eius scaturirẽt. His malis victus tandem: numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datisque Namislouiensi, Beroltouiensi, Crucibergensi, Bycinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauicensi territorijs dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere voluit, orante patre, quàm Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia postea quam Venceslaus Boemus vastata, quemadmodum exposuimus, Siradiensi ora recessit, vt cum Adolpho Cæsare, qui Rudolfo successerat, affinitatem contraheret, Vuladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos vastationem agrorum prohibere volentes afficiebat. Verùm Tattarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata vires eius debilitauit. Hoc adeo 1293 anno accidit. Insequenti verò Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Crucigeris, & vix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lencicienssem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atque templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit & incendit, agrosque vastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochaciouiam oppidum, vadato Bzura amne, consecutus est, collatisque signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus, & interfectus, victoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto cæteri terga vertêre. Tantam verò prædam hominum abduxêre tunc barbari, vt viginti capita singulis cederent. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lenciciensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem anno

Silesici motus. *Iauoria, Stregomum, Reichembachũ, Francensteinum et Strelinum duci Suidniciensi donata.* *Pacoslaus cædẽ iussus plectitur, quamuis grauiosus apud ducem.* *Luticus Pacoslai filius, Henricũ dominum suũ dolo capit.* **Crudelitatis exemplũ.* *Transactio Glogouiensi duci addita.* *Henrici Vuratislauiensium & Legniciensium ducis mors, & liberi.* *Boleslai immanitas.* *Sobota arx.* *Adolphus Cæsar.* *Vuladislaus Locticus infestat Cracouiensem orã.* *Tattari Sendomiriẽsem tractum depopulati.* *1293 ann.* *Vithenẽ dux Lituanorum vastat Lenciciẽsem tractum.* *Lencicia incensa.* *Bzura fl.* *Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.* *Lenciciensis dominatus Vuladislao accreuit*

A anno Conradus dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòst Crucigeri Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculum esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Crucigeris, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis vsus, ita vt vxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam Decimo libro finis esto. Vndecimi verò initium à resumpto regno sumatur.

Conradus Masouiorũ dux obijt. Vizna à Cruciferis exusta. Boleslai Masouij uxor Lituana.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vndecimus.

PRAEMISLVS REX.

PERTAESI malorum Poloni proceres, quæ Poloniam discerpto in multos principatus regno miserandum in modum afflixerant, respicere ad regnum & vnius dominatum cœpêre. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionem afferebat. Etenim Præmislus, Præmisli Posnaniensium ducis filius posthumus, vir acer, & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem solus obtinebat: In marchia Brandeburgensi & in Pomerania præclarum virtutis specimen superiori tempore dederat: Pomeraniæ accessione auctus, Henricique Vuratislauiensis testamento Cracouiensium & Sendomiriensium princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Et iam Cracouiensis conuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelso animo Præmislus, regnumque ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum non modò non aspernabatur, sed appetebat etiam & ambiebat. Igitur B anno Christi 1295, indictis Gnesnam, vetustam totius Polonię metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimumoctauum annum agens: & mox vicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioanne Gerbisso Posnaniensi, Ioanne Romca Vuratislauiensi, Goslao Plocensi, & Conrado Lubussensi episcopis. Nam Procopius Cracouiensis, vel iam erat mortuus, vel certè ægrotabat. Vislaus autem Vuladislauiensis incertum qua de causa abfuit. Porrò Culmensis à Crucigeris prius in ordinem redactus erat, tunc autem, vt nihil ij prorsus commune cum Polonis haberent, à Gnesnensi archiepiscopo abstractus, Rigensi subiectus est. Conuentus autem vniuersus, qui erat frequentissimus atque celeberrimus, cum palatinis & castellanis gratulans, fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisque indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, vt Poloniam vniuersam pacaret, & in concordiam pristinam vnumque corpus redigeret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorum ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odio, ac dissidia intestina componenda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis tollendisque manum admouit, quo facilius laxatæ exhaustæque suorum vires reficerentur & coalescerent. Et quoniam Crucigerorum Prussiensium vicinitatem suspectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiscendo Gdano (quod ipsi propter portus commoditatem, ac transmarina commercia fructuosius multò, quàm tunc erat, fieri à se posse intelligebant) quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit septimo vel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores marchiones Brandenburgenses fuisse existimantur: qui veteribus odijs incitati, & potentiam vicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam veriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum reipublicæ curis atq; negocijs animum apud Rogosnum Polonicum in vicinia marchiæ Brandenburgensis relaxaret, quòd

Præmisli opes. Polonorũ regnum quàm diu uacauerit. 1295 ann. Præmislus rex creatus Gnesnæ. Culmẽsis episcopus Rigensi archiepiscopo subiectus. Præmisli regis studia. Crucigerorum uicinitas Polonis suspecta. Gdanũ munitur. Præmislus insidijs marchionũ Brãdenburgensium sublatus. Rogosnũ in Polonia. Est alterũ in Culmensi.

quòd continentes ei loco syluæ iucundas venationes præbebant, tempore etiam ad id A inuitante, quo vulgo, more ex prisca, vti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautum opprimerent, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore susceptis, & valida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circundant, rati omnibus qui circum regem erant longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen primo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re consternatus cum paucis qui euigilarant, in hostes ad se venientes, nesciens quinam, quamque multi essent, insiluit: & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt nostri: attollunt semianimem regem Saxones, & equo imponunt, vt eum secum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre posse videretur, pugionibus immaniter confossum reliquêre. Volunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, Zarembas quosdã & Nalencios (equestres eæ sunt apud Polonos familiæ) cædis Præmisli, si non adiutores, conscios certè quidem fuisse, quòd seueriorem eum vindicem scelerum & inhonestas parandę rei familiaris rationes refrenantem non ferrent: mansisseq; patrati sceleris notam in his familijs, vt neque rubris vestibus vti, neque inter equestres homines in acie consistere eis liceret, vsque ad id prælium, quo Cazimirus secundus rex cũ Russis conflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cum maioribus eius conditum est. Creditur autem vxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidem, vt concupierat, non reliquit, præter vnicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannem Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Condidit autem Præmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calisiensi, Posnaniæ verò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo dimidiam decimam, quæ vicesima est, redituum de salinis Cracouiensibus iure sempiterno donauit. Cui donationi deinde Venceslaus Boemus alterũ tantùm adiecit, ita vt deinceps episcopo non vicesima, sed decima penderetur. Auulserunt postea marchiones B Brandeburgenses ab ecclesia Posnaniensi præposituram, vt ita loquar, Santocensem, peramplum sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odram, Inam, Draham, Vartam, & Notesium amnes. Conferendæ autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptã Marchiones Soldinensi ecclesiæ adiunxêre. Controuersia diu Romæ agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomento Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, indeq; nouam Marchiam vult esse constitutam. Nec abhorret à vero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi fortè Pomeranos Prussorum nomine appellauit.

Bacchanalia. Cineris dies. Præmisli mors. Zarembæ et Nalęcij Præmisli necis conscij. Præmisli filia. Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis. Cracouiensi episcopo decima in Salinis donata. Præpositura Santocensis. Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

Sublato Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus est, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nono rege creando frequentes Posnaniam conuenerunt. Iniecta est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Crucigeris impendêre videbatur, viro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mandare suadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potissimùm idoneus visus est: quippe qui & bellis compluribus gestis acer, atque peritus rei militaris esset, & non parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni vires esset adiecturus, cum Siradiensem, Lenciciensem, & Sendomiriensem tractum omnem, & Cuiauiensis magnam partem ditione teneret, Cuiauiensiumque ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non de futura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calisiensis filiam habebat in matrimonio. Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in vnum corpus coalescere, dignitatemque suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse videretur, magno consensu eum regem creant. Et in verba noui regis omnes iurant. Venientique arcium & munitionum

Vuladislai Loctici potentia, & rei militaris peritia. Vuladislaus Locticus rex creatur.

Ationum omnium possesio traditur. Distulit tamē is, incertum qua de causa, solennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, sed hæredis regni Polonici vsurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cū honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanumque iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumq; abducto, Voislaum queudam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Boemorum præsidia fautoresq; crebris excursionibus vexauit. Tametsi præter munitiones, quas præsidijs Boemi tenebant, haud ferè quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebant Silesij fermè Boemis, & ad cæteras oras Poloniæ aditū eis præbebāt, Vuladislaum verò regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiamque longè & latè depopulatus, luculentam prædam nemine prohibente auexit. Siquidem dissidebāt ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidniciensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vuratislauiensium & Legniciensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum fœdo tetroque carcere ad mortem adegisset, magnaq; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, veritos ne inter se belligerantes tertio prædæ essent, cum Conradus duo territoria, Boslauecense & Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauecense verò retinuit, & in eo Clicendorfiam arcem condidit. Idemque, cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, vt mœnium vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur. Boemum quoque bellum sibi propter Vuratislauiensem principatum tentātem, ad Landishutam intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu post pacificationem illam cum Boleslao, Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vuratislauiensis accedente Glogouiæ institutum est. Secutus est eum Boleslaus: qui primus subditis suis & Henrici fratris filiorum exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatemq; ex censu pro magnitudine possessionum & redituum descripto militare iussit, cum viritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidniciensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus verò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus verò gibbosus Strinauiensis dux, præpositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad archiepiscopam Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ vsum ibi non esse, repudiata archiepiscopa reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi verò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem à fratre compedibus vinctus est. Vnde suorum vi & ope liberatus: paruo tempore vixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus Boemus cum Iuditha vxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Lokticus post Silesicam illam expeditionem, in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio voluptatibusq; dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto viuere assueti, ne in pace quidem ab iniurijs atque vexationibus tenuiorum, & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarumque matronarum & virginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coercebat, sed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoque boni & vigilantis principis munera negligentius obibat, mulierculam amoribus irretitus, ita vt externi quoque & finitimi Saxones plerasque Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehensus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cumque nihilo minus ecclesiastica bona vexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satisfecerit episcopo Vuladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, vt conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in minorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogarent: Henricoque Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu

Hæres regni Poloniæ.
Lescus Gdanum occupauit.
Voislaus Pomeraniæ præfectus.
Silesijs bellū facit Vuladislaus rex.
Silesiorū ducū dissidia.
Cozonouia arx.
Clicendorfia arx.
Brega, Nemciū & Grotcouia oppida munita.
Vuratislauiensium cōtumacia coercita.
Conradus Glogouiēsis mortuus.
Glogouiense collegium.
Bolesl. Suidniciensis obijt.
Militādi ratio iusta.
Bolesl. Suidniciēsis filij.
Cōradi Glogouiēsis filij.
Cōradus archiepiscopā Salisburgensem repudiauit propter ceruisiam.
Cōradus captus à fratre.
Venceslai coronatio apud Boemos.
Vuladislai incuria & ignauia.
Militum licētia.
Vuladislaus Lokticus a moribus deditus.
Interdictum episcopi Posnaniensis.

1300 an. Iubileus institutus. Cracouienſi,& nemo potentior hoſtis obijci Vuladiſlao poſſet.Id autem anno Chriſti A nati 1300 factum eſt. Quo anno Romæ Iubileus,imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice maximo primùm inſtitutus eſt. Per hæc tempora Lituani cum reliquijs Pruſſorum aſsiduis excurſionibus Crucigeros in Pruſsia & Liuonia affligebant. *Lituani cum Pruſſis Crucigeris graues.* Nihilo tamen magis ij infeſtandi ſuos epiſcopos, & in bona munitionesque eorum inuadendi ſtudium remiſerunt. Itaque & Fridericum Darbatenſem epiſcopum eiecerunt, & Rigenſem archiepiſcopum Ioannem patronum ſuum, quo facilius Rigam *Crucigeri in Liuonia epiſcopis graues.* ipſi auferrent,in vincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quiſpiam obſcuro loco natus apud Turcas dominatū arripuit, & res magnas geſsit,ac poſteris ſuis regnum & nomen reliquit. *Ottomanus Turcarum rex primus.*

VENCESLAVS REX.

Accitus igitur ſplendida legatione Venceſlaus, adfuit ſine mora, Gneſnæque de more à Iacobo archiepiſcopo inunctus,ac regio diademate cinctus eſt: & mox Poſnaniam profectus, procerum ſuaſu vxorem duxit Rixam,quæ & Elizabetha dicta eſt,Præmiſli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum ſuum apud Polonos ſtabiliret. *Venceslaus Boemus coronatur, & Rixā Præmisli regis filiam uxorē ducit.* Deinde dimiſsis quoquouerſum copijs cū Henrico ſiue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladiſlai fuerant, in poteſtatem ſuam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Ruſsi tempus aduenisse rati,quo tanquā in vacuam finitimæ ſibi Poloniæ poſſeſsionē impunè poſſent inuadere,dū Vuladiſlaus deſertus ferè à ſuis de retinendo, ſiue adeò recuperando regno laborat. *Vuladislaus bonis omnibus ſpoliatus.* Venceſlaus verò nouus rex ſtabiliendo eo, & redigendis domi in poteſtatem ſuam ijs qui imperium eius adhuc detrectabant,occupatus eſt,magnis copijs Sendomirienſem tractum infeſtarunt: & longè lateque peruagati,capta & incenſa arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tunc erat,raptim cū ingenti præda domum ſe receperunt, prius ferè quàm ad Venceſlaum regem de excurſione eorum nuncia perferrentur. *Ruſsi Sendomiriensem agrum vastarunt. Corcinensis arx incensa à Ruſsis.* Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati ſunt. *Dobrinū vastatum.* Malebat autem Venceſlaus tunc Vuladiſlaum perſequi,quàm Ruſſos vlciſci. Verùm Vuladiſlaus cautus atque callidus, nuſquam pedem figere, nemini ſe credere, omnes habere ſuſpectos, in ſyluis & ſolis locis latitare, locumque ſubinde mutare, famem cœliique B inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos vbi partim alienos à ſe eſſe, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius conſenſum metuere, decretumque comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omni à Boemo ſpoliatus eſt, abiecta ſpe recuperandi regni, & inſidias aduerſariorum declinans,in Vngariam ſeceſsit. *Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.* Inde porrò Romam priuati habitu profectus,facinora ſua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuerſus in Vngariam, Amedei palatini Vngariæ hoſpitio vſus eſt annis aliquot, occaſionem expectans,qua regnum ereptum repeteret. *Amedeus palatinus Vngariæ.* At Venceſlaus rex ſubactis omnibus, quæ in ditione eius fuerant, Goſtininum quoque & Ploſcum adortus eſt. Sed re infecta, agris tantùm vaſtatis, è Maſouia ſeſe recepit. *Goſtininum & Ploscū à Boemis oppugnatur.* Nec tamen memoriæ prodirum eſt, quæ ipſi cauſa vel inuadendæ Maſouiæ, vel re infecta inde diſcedendi fuerit: niſi fortè cum initio Maſouij regem eum agnoſcere noluiſſent, armis belloque territi, & in poteſtate eius fore ſe profeſsi, eum placarunt. Conſtitutis autem rebus ſuis in Polonia, relictiſque præfectis Boemis, penes quos rerum ſumma eſſet, in minore quidem Polonia Nicolao duce Opauienſi, in maiore Fricio Sileſio: in Cuiauia verò Taſſa Viſſemburgio, in Boemiam redijt: ſiue quia *Boemi Poloniæ præfecti. Albertus Cæsar.* pronisſo ſibi opus eſſe putabat, ne quid ſe abſente Albertus dux Auſtriæ, & nouus Cæſar victo & interfecto Adolpho turbaret in Boemia vel Morauia: ſeu quia peſtis Poloniam infeſtare cœperat: ſeu quia Vngari quoque, poſt Andreæ cognomento Veneti, qui Ladiſlao ſucceſſerat, mortem, regem eum ſibi expetebant. *Peſtis in Polonia. Vngarorum reges.* Quanquam enim miſerat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adoleſcentulum Caroli Galli Siculorum regis filium, ex Vngara matre natum, viuente adhuc Andrea, ſed non omnes cum eo ſentiebant. Multis diſplicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipſe Venceſlaus delatum ab Vngaris regnum ſuſcepit: ſed filium ſuum Venceſlaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòſt repudiantem controuerſum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab iſdem accitus & coronatus, à Ladiſlao palatino Tranſyluaniæ captus eſt: nec dimiſſus, donec & ipſe regno ſe abdicauit. Poſt id tempus Venceſlaus Poloniam nunquam aſpexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm vetuſta

A tusta Lublini ereptione, tū noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudum diximus, iritati, vltrò expeditionē aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Russi, magnum & ipsi coegerunt exercitum, Lituanorumq; ac Tattarorum auxilia sibi adiunxerunt, & apud Lublinum nostris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecēre, freti multitudine sua. Nec nostri, quamuis longè pauciores, pugnam detrectarunt, & summa ope adnixi, victos hostes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit: fuissetq; maior, ni propinqua arx Lublinensis receptum eis præbuisset. Tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à nostris, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, vt fit in magna hominum multitudine deditionem fecēre. Ita Lublinensis arx post septimū & quinquagesimum, ni fallor, annum, posteaquam à Russis capta erat, à Polonis recuperata est. Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum, sub Carpatho monte, quem Crempacum opinor nostri vocant. Et erat quidem ager ille in ditione episcopi Cracouiensis, verùm Venceslaus eū Biecensi arce & oppido, quod & ipsum in confinio Vngarorum situm, nomen Vngarico q̄ Polonico similius habet, commutauit: Parœciæ tamen conferendæ potestatem penes episcopum reliquit. Cuius rei monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugossus memorat. Nobis quidē id videre non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiusdem temporis vidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam episcopo Cracouiensi donauit. Cæpit deinde noua spes recuperādi regni affulgere Vuladislao, cum Polonis exosa iam esse inciperet Boemorum superbia & auaricia, & Venceslaus Vngarice bello sese implicasse videretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum nō ignarus esset Vuladislaus, arripuit oblatam occasionem: & Amedei hospitis ope adiutus in Poloniam cū aliquanta manu Vngarorum contēdit. Adueniens ex improuiso Pelciscam arcem, quæ in ditione ecclesiæ Cracouiensis tunc erat, Visliciæ imminentem occupat. Mox Boemorum præsidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam arcem & oppidum in suam redegit potestatem. Hinc iam omnis vicinia vi & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo pòst Venceslaus, vt fortè Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, vel veneno, vt existimatum est, appetitus, lenta tabe absumptus est, nono Calend. Iulij, anno Christi 1305. Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco esse cœperunt. Nec magno is negotio agrestium ferè opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis vndiq; Boemorum præsidijs, recepit. Tunc demū primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuētus fortunam secuti, cum Vuladislao se coniungunt, & ad subigendas Cracouiensis oræ munitiones ducem eum sequūtur. Iam verò & Ioannem Mulcatam Cracouiensem episcopū Vuladislaus sibi reconciliauerat, cum ei Biecense territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus suis capta redditurū se esse promisisset. Venienti cum exercitu Cracouienses ciues Alberto aduocato authore portas vrbis aperuēre. Nec mora, arcem quoq; Boemi dedidēre, cū tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus (qui patri hæres in Boemia successerat) & victus atq; commeatus inopia pressi, longiorem obsidionem sustinere nō possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum vsurpabat. Sed antequā Poloniæ fines attingeret, Olomuci quod oppidum primarium est Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quiescēs interfectus est, à suis ne, an subornatis ab Alberto Cæsare percussoribus, ne tū quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Vtrumq; sanè fama vulgatum fuit. Ex eo tempore Boemi externos reges & principes habere cœperunt. Ac primùm quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo Venceslai iunioris soror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum statim Albertus Cæsar expulit, & Rudolfum filium suum cum Rixa siue Elizabetha regina vidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cum paulo pòst Pragæ obijsset, Boemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæsar eis inuitis præficere volebat: sed in ipso apparatu belli à Ioanne Rudolfi fratris sui filio interfectus est. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Perosi enim hominis mores Boemi, ab Alberti successore Henrico Cæsare eius nominis septimo, Ioānem filium Lucemburgensem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iunioris sororis maritum, sibi regem dari postularunt, & impetrarunt, & ritu solenni regnare iusserunt. Hæc omnia intra sextum annum peracta sunt post mortem Venceslai.

Minorū Polonorū expeditio contra Russos.
Russi cū Tattaris & Lituanis victi à Polonis.
Lublinensis arx per deditionem recepta à Polonis.
Sandecia cōdita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempas mons.
Biecz arx et oppidum.
Ploche arx episcopo Cracouiensi donata.
Vuladislaus regnum repetit.
Pelcisca arx ecclesiæ Cracouiensis.
Vislicia.
Lelouia.
Venceslai regis mors.
1305 ann.
Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiā recepit Vuladislaus.
Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.
Venceslaus interfectus.
Boemorū regum stirps defecit.
Boemorum principes post Venceslaum tertiū.
Albertus Cæsar interfectus.
Henricus septimus Cæsar.
Ioannes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM. A

MOrte autem eius vulgata apud Polonos, tunc verò Boemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum voluntates perseuerant, sibi prospicere, ac de præsidijs vndique decedere. Nostri verò, quos ad eundem diem metus Boemorum continuerat, in potestatem Vuladislai veniunt & habitis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuẽtuum consensu Vuladislaus iterum rex creatur. Posnaniensis modò & Calisiensis aberát, q; abhorrerẽt ab imperio Vuladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & veriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaque à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi Conradi filio, quod ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tũc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur, & Archiepiscopus sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi vacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ archiepiscopi, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando pontifice maximo post Benedictum vndecimum, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus archiepiscopus, confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione discederet, extremum vitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit successorem. Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: verùm illo nusquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones modò defendente, vastatis per æstatem aduersariorum agris, villis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab vniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem Præmislum & Cazimirum duces Ziemomysli fratris filios toti Pomeraniæ, Gdano excepto: quod pariter cum arce Bogussæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecère, Calisiam & Stauissinum oppida incendère, & omnem circumcirca regionem vastauère, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306, B octaua die Maij Basilica Cracouiensis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit, cum ex ea parte vrbis, quæ circum ædem omnium sanctorum est, fortuito incendio ardente carbo ardens vento delatus in tigno basilicæ plumbo tectæ inhæsisset. Sed basilica dirutis veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quartumdecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili, gente Oxio, qui Ioanni successit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & episcopo, verùm etiam vniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi: ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcunque per illud tempus vacare contigit, in eum vsum conuersis. Non diu verò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. Author notiorum motuum fuit Petrus cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ siue Suanzæ palatini Gdanensis filius, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao in quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre si nõ impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouem arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis, re nondum matura, eius consilijs, aduolat Vuladislaus, captumque Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortassis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, vt Polonia Crucigerorũ armis exagitaretur. Dimisit enim eũ non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatũ, se de ipsorum tamẽ salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulère. Acciti Ioannes & Voldemarus tutores eius marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepère, partim expugnauère, adiuuante Petro cum fratribus, necessarijs & clientibus. Ad Gdanum deinde castra admota sunt. Et oppidani quidem, cũ magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas vrbis aperuerant.

Boemi Polonia excedũt.
Maiores Poloni Henrico Glogouiẽsi sese subijciunt.
Metropoliticæ sedis vacatio.
Ianislaus archiepiscopus Gnesnensis.
Vuladislaus Henrico duci bellum facit.
Pomerani iurant in verba Vuladislai.
Gdano præfectus Bogussa.
Lituani maiorem Poloniã vastant. Calisia & Stauissinum oppida incensa.
1306 an.
Cracouiẽsis arx & basilica arsit.
Nancerus episcopus Cracouiensis.
Collecta seu contributio ad instaurationem templi Cracouiẽsis.
Pomerania marchionibus prodita.
Palatinus Gdanensis.
Petrus cancellarius Pomer. proditor captus, et dimissus.
Gdanenses dediũt se marchionibus.

A aperuerant. Arcem tenebat Bugoſſa iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ ſe perfidia Petri non contaminarat. Is igitur veritus, ne obſeſsi extrema pati cogerentur, ne'ue aut moleſtia diuturnę obſidionis fracti, aut largitione corrupti, hoſti arcem dederent, cum Nemira honeſtiſsimo equite maximis itineribus ad Vuladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq; Sendomiriæ, de ſtatu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanenſis arcis edocet, opemque eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui ſe eis affuturum eſſe auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bugoſſa, quàm præſens neceſsitas poſtulabat, ſi tunc primùm indici vniuerſæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præſertim æſtate iam declinante, ſuggerit Vuladislao, vt Crucigerorum Pruſſium opera ad defendẽdum arcem vteretur, tantiſper dum ipſe commodè bellum aduerſus Saxonas comparare poſſet. Erant vicini Gdano Crucigeri, ſemperq; ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum ſe amiciſsimos eſſe, ita vt iure optimo eſſe debuerant, præ ſe ferebant. Itaque approbat Bugoſſæ conſilium Vuladislaus: extemploque Bugoſſa ipſe cum regijs mandatis ad magiſtrum Crucigerorum proficiſcitur. Dato cõcilio, commemorat Polonorum, & maximè Vuladislai maiorum in Crucigeros beneficia: pro ijs vnã illam gratiam poſtulat, vt arcem Gdanenſem aduerſus Saxonas defendendam ſuſcipiant. Non immemorem, nec ingratum fore erga ipſos Vuladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, conſtituerũt cum Boguſſa, vt dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum vnum ſuis ſumptibus defenderent, deinceps verò poſt exactum annum quæcunque impendia facerent, vt ea Vuladislao expenſa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa ſibi eſſent. Damnorum verò, ſi qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta amica, dignamq; religione & profeſsione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ ſe ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam vim commeatus ſecum importarunt. Ac munera domiciliaq; cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant ſatis defendere munitionem, ſed crebris eruptionibus hoſtem laceſſebant, ita vt is in oppidum ſe recipere cogeretur, & ad extremum inſtante hyeme obſidionem ſolueret, relictoq; in oppido aliquanto præſidio diſcederet. Verùm id quoque non ita multo pòſt expugnatum, & præſidium interfectum eſt, ac de autoribus defectionis ſumptum ſupB plicium. Et iam non magnopere opus erat adiutoribus ac defenſoribus Crucigeris: verùm tamen alebãt ij metum Pomeranorum, & ſubinde plures armati in arcem ſubmittebantur. Cum autem ſuperiores iam ſe eſſe Pomeranis animaduerterent, ferocius ſeſe gerere, ac ſæpe cum illis iurgari atque rixari: ad extremùm apertius totam ſibi arcem vendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipſumque præfectum arcis Boguſſam in carcerem compegerũt. Qua neceſsitate adductus Boguſſa noua pacta cum ipſis iniuit, nimirum vt totam arcem ipſis concederet, ipſi verò eam Vuladislao ad primam eius petitionem deinde redderent, cum is impenſas belli eis exoluiſſet. Suſpicabantur quidem Pomerani ſubeſſe dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præſens exitium ante oculos obuerſabatur. Itaque cuncti arce exceſſerũt. Qua re ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere conſilij, de accendis in auxilium contra Saxonas Crucigeris. Videbat enim ſe lupis, quod dicitur, oues commendaſſe, & non ſublatum, ſed duplicatum ſibi eſſe bellum, duosq; ſe pro vno hoſtes cæpiſſe. Ac tum demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante, Crucigeros ad interuertendum Gdanum aſpiraſſe: nec multo diſsimili cupiditate, quamuis diſsimili arte, Michalouienſem ditionem Culmenſi ac Dobrinenſi finitimam vſurpaſſe. Acceperant eam hypothecæ nomine à Leſco duce Cuiauiæ, ac domino Viſſegradenſi (hoc enim titulo is in diplomate ſuo vſus eſt) datis ei mutuò trecentis marcis Torunenſibus, quibus ille ſe in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Crucigeris cum Leſco, vt ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure ſempiterno Crucigerorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Leſcus cum fratribus pecuniam intra conſtitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, deguſtata ſemel poſſeſsionis & vtilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud cauſificantes, donec aliquanto pòſt Leſcus neceſsitate adductus, acceptis inſuper ab eis ducentis ſexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure ſuo omni ſeſe abdicauit. Hæc cum ſecum de Crucigeris Vuladislaus reputabat. Nec tamen ſpem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Exiſtimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen ſi ipſe in colloquium cum eis veniret, facilè authoritate ſua ad æquas conditiones rem perduci poſſe. Alebant illi hanc ſpem eius blandis reſponſis,

Boguſſæ fides.

Pernicioſum concilium.

Gdanẽſis arcis defenſio commendata Crucigeris Pruſſienſibus.

Pacta Crucigerorũ cũ Boguſſa defendenda arce Gdanẽſi.

Gdanum receptum.

Gdanenſem arcem Cruciger in ſuã redegerunt poteſtatem.

Boguſſa cũ præſidiarijs Pomeranis captus à Crucigeris.

Michalouienſem ditionem quomodo adepti ſint Crucigeri.

Crucigerorum pacta cum duce Cuiauiæ.

quo maiore vi ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem A constituto loco atque tempore conueniunt rex & magister Crucigerorum Henricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus vterque suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum magistro de iniuria occupatę arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Crucigerorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisque viris, & eximiam ,, pietatem atq; religionem nomine & habitu profitentibus dignum sit. Atque vt ingra- ,, ti, iniusti, atque impij esse vellent, fidem quidem certè vel vnicum, vel maximum so- ,, cietatis humanæ vinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè violarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæque exprobratione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim ne Pomeranorum insolentia, suorúmque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse. quam retinere ipsi per se non possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum postulare Vuladislaus ait, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis, quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in ea stare velle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ vtilitate. Itaque re infecta, & iritatis magis animis disceditur. Cruciigeri omnem iam Pomeraniam animis complexi, maiore vi bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quòd sciebant, Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri: & à Lituanis insuper non minus ipsius, quàm aduersariorum eius agros infestari. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi verò Crucigeri prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi vtendum rati, anno Christi 1310, magnas è Germanis suis copias conducunt, cum marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege, vt ij retinerẽt, quicquid B superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum verò, Dersauiam, & Suece munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facilè est de alieno esse munificum. Deinde Crucigeri ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimùm tempore, quo plurima eò multitudo hominum vndique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est, primis Augusti mensis diebus. Idque eo maximè consilió fecère, vt ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros vsus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimumque negocij in expugnando eo habituri esse videbantur Crucigeri, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum cæperunt, ingentemque cædem hominum omnis ordinis, ætatis atq; sexus ediderunt, vt eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionum deterrerent. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab vllis barbaris, q̃ tunc à religiosis illis, & Polonorum beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tysciouum appellatur à Polonis, ducũt exercitum: ñeq; tamẽ interim populationibus & incendijs pagorũ & villarum, hominumq; cædibus abstinẽt. Præerat arci Cazimirus dux, cui cũ Præmislo fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd nõ parua ei erat cum Crucigeris & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum depositturos esse, propterea quòd meminerat, prolixè eos sibi fratriq; suo de studio & beneuolentia sua polliceri. Admissus in conspectum Magistri & Commendatorum (nam sic ipsi vocãt eos, qui rectius legati vel præfecti dicerẽtur) supplicis habitu, Magistri erga se fratremq; Pręmislum beneuolentiã atq; pollicitationes cõmemorat. Eius hortatu se administrationẽ Pomeraniæ suscepisse. Nihil vnq̃ hostile, sed bonam vicinitatẽ, & auxilium ab eo sperare iussos. Orat deinde, vt pollicitationum suarum & officij memor esse velit, exercitumque deducat. Si quid ipse frater'ue suus, aut Pomeranorum quisquam, aut patruus denique suus Vuladislaus in eum,

Vuladislai cum Crucigeris expostulatio.

Magistri Crucigerorum responsum.

Lati grossi siue Pragenses.

Lituani Calißiensem et Siradiensem tractum uastant.

1310 ann.

Crucigerorum fœdus cũ marchionibus.

Pomerania bello petita à Crucigeris.

Gdanenses nundinæ.

Gdanensis urbs prodita Crucigeris.

Crucigerorum crudelitas.

Tysczouu.

Commendatores Crucigerorum.

Cazimirus dux supplex Crucigeris.

A in eũ, uel in ordinẽ Crucigerorũ deliquisset, cumulatè satisfacturos esse. Superbè & improbè ei Magister respõdit, fassus ea, q̃ ille cõmemorarat: uerùm eò id se fecisse, q. ipsos, quàm potentiorẽ quempiã uicinũ habere mallet. Nunc se, quàm illos, Pomeraniã obtinere malle. Sibi se esse amiciorem, quàm ipsis. Verùm eã tamẽ se eis gratiã facere, ut eis præsidiũ deducere, & res suas saluas auferre liceat: aut si id nollent, sese suaq; defenderẽt. His dictis, mensam apponi iubet: inuitat hominẽ comitesq; eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Crucigericus arcem obsidione cinxit. Peracto prandio, cũ Cazimirus nihil æqui à Magistro impetraret, & in arcem cum suis reuerti uellet, uidet aditum obsessum ab hostib. Mittit ad Magistrum, qui eum admoneant, pręter officium & ius gentium id sibi factum uideri, quod interim dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludatur. Respõdet Magister, Errasse Cazimirum, qui existimarit, se cum tanto exercitu ad quietem somnumque capiendum eò uenisse, ullumque tempus uacuum à rebus gerendis intermissurum esse donec Pomeraniam in suam redigat potestatem. Si sibi ille auscultare uellet, arcẽ sibi, deducto præsidio, rebusque exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cũ sciret arcẽ non satis munitã esse aduersus tantam uim hostium, neq; cõmeatu instructã, consiliũ cæpit necessariũ dedendæ arcis: saluisq; rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Succensem arcẽ se cõtulit. At Cruciger Dersauia incensa, ulterius progresi, Nouum, Choiniciam, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserunt. Deinde ad Suece castra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura arteque bene munita, & ad ferendam longiorem obsidionem instructa, quòd in eam se Prémislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ supererat, cũ copijs & facultatibus suis cõtulisset. Quod cũ intelligerẽt Cruciger, maiore cura ad expugnationẽ eius animos intendere cœperunt: excitatisq; machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea sed limo oblita erant, quatere instituerũt. Ac duob. patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quo uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebãt. Facilè autem omnes alios Siffridus quispiam Commendator, optimus scilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc sibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui

B quotidie compluribus funibus atq; restibus in equum impositis, deuouebat non prius se sumpturum esse cibum, quàm omnes illos funes atq; restes in suspendẽdis Polonis siue Pomeranis expẽdisset. Verùm hãc eius plus quàm barbaricã immanitatẽ iusta numinis uindicta diutius impunè grassari passa non est. Etenim quadam die cum ad focum adstaret, furijs derepentè exagitatus, in ignem se proiecit, & sic infelix, qui permultos iniustè perdiderat, iustè perijt. Nihil tamen Crucigerorum illa crudelitas minæque, eorum qui in præsidio erant, animos à defendenda arce & obsidione perferenda retardabat. Crucigeri cum animaduerterent sedendo se tempus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos sese conuertunt. Andream Cedrouicium quempiam de Pomeranis, auro corrumpunt, ut arcem sibi proderet. Is autem nocte quadam chordis catapultarum, & balistarum, quibus nostri maximè hostium uim eminus reprimebant, succisis, ad Crucigeros transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur postero die Crucigeri magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis ppius puoluũt ab ea parte, quę interrupto fluminis ambitu liberiorẽ pbebat aditum. Nostri cũ summouere hostẽ solito ferocius urgẽtẽ oppugnationẽ, uellẽt, reperiũt balistas & catapultas redditas esse inutiles. Re noua pculsi, tamẽ oblatis fortuitu telis extremũ conatũ faciunt: & partim cõtis mœnia scãdẽtes hostes detrudũt, partim saxis & molib. deiectis audacius succedẽtes obruũt, ita ut receptui canere Magister cogeretur. At nostri periculo illius diei admoniti, ac ueriti, ne grauius in se à Crucigeris capta arce consuleretur, misso caduceatore menstruas inducias à Crucigeris impetrarunt, deditionem pacti, ni sibi intra id tempus subueniretur. Vuladislaum de omnibus rebus certiorem faciunt: nisi celeriter opem sibi ferat, actum esse de se, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Rospirensem castellanum cum aliquanta manu in auxilium Pomeranis proficisci iubet, ut bellum modò duceret. Verùm is negligentius agens, neque ausus per hostilem exercitum in arcem perrumpere, priusquam conspexisset hostem, retrò abijt. Finitis inducijs, cũ nulla spes auxilij obsessis ostentaretur, post septuagesimum obsidionis diem excedunt arce Præmislus & Cazimirus duces cum Bogumilo præfecto arcis, & Ottone Lexico castellano, atque omni præsidio, armisque & facultatibus suis, & ad

Magistri superbum & improbũ responsum.

Dersauia dirta Crucigeris.

Choinicia et Nouum oppida capta.

Suece arx obsessa & oppugnata.

Siffridi Cõmendatoris mira improbitas.

Siffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Castellanus Rospirensis timidus.

Suece deditur.

Pomerania subacta à Crucigeris. Vuladislaum profecti, humanè ab eo recreati sunt. Ita nunc Suecensem arcem simul A & omnem Pomeraniam Vuladislaus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda sollicitus est. Etenim cæperat iam maiores Polonos Henrici tædium, quòd contemni se ab eo, & iura institutaque maiorum suorum uiolari uiderent. *Maiores Polonia in fidē Vuladislai ueniunt.* Itaque conuentu Gnesnę habito, deserto Henrico, in Vuladislai fidem & potestatem reuenerát. Quod cum accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit. Cui uenienti Posnaniam ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuère, præsidiumque accepere. *Posnanienses Henrici præsidiū recipiunt.* A' quo in prælatos & canonicos, domosque eorum in insula ad basilicam sitas, sæuitum est, quòd cum Vuladislao sentirent: & Nicolaus cognomen Samotula archidiaconus Posnaniensis interfectus est. *Silesiorū militum acerbitas.* Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initioque prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potius est. *Silesij eiecti à Polonis.* Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperenturúe. *Posnaniensium pœna.* Nec ita multo pòst Henricus domi à Boleslao duce Vuratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs. *Henricus à Boleslao uictus & mortuus.* Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò natu minimo Glogouiensis dominatus cederet. *Henrici filij. Glogouiēsis dominatus diuisio.* Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus: susceptique eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. *Cazimirus filius Vuladislao natus.* Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. *Fames in Polonia.* Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Crucigeri, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possesionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. B Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Crucigeris amissam Pomeraniam posse. *Poloni regis conuentus cum crucigeris apud Breste.* Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. Ibi Magister grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusque Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo & Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem Crucigerorum stipendijs militatura promittit: addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorumque eius conditurum se esse. Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit. *Pomeraniā emunt Crucigeri à marchionibus Brandenburgensibus.* Magister uerò repulsam passus, ut aliquem tamen duntaxat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à marchionibus Brandenburgensibus Ioanne & patruo, tutoreque eius Voldemaro decies mille marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudū depulerat, emit, eamq́; emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit. *Riga erepta Archiepiscopo, & Crucigeris addicta.* Nec dissimili scelere Liuonienses quoque Crucigeri eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Crucigerorum, quindecim milibus aureorum acceptis, addixit. Multa præterea nefaria utrique Crucigeri in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoquo designabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandæ apud barbaros religionis Christianæ curam habere. *Crucigerorum facinora.* Quæ literis Clementis quinti pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni archiepiscopo Bremensi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum. *Templarij deleti.* Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per u-

A per uniuersum orbem Christianum, quasi dato à Pontifice signo è Viennensi concilio, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones: bonaque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra persequamur. Quo minus autem statim Prussienses Crucigeros Vuladislaus ulcisceretur, suaque ab ijs erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitumque in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit. Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderent. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent: monerentque eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Boleslaus, cum non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deductoque de domo aduocati præsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps Boemiaque exulauerunt. Profugorum bona Vuladislaus adueniens in fiscum suum redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis atque tabernis ademit: primarios quosdam ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præsidioque suo muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligendi, penes quos administratio urbanarũ rerum esse solet, abstulit, & in palatinum transtulit, ut uel ita superbiam & rebellionẽ ciuium in posterũ reprimeret. Insimulatus est etiã Ioannes Muscata episcopus Cracouien. cõscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditũ est, B quod esset Silesius. Itaq; multis pòst incõmodis affectus est à Vuladislao: captũ quoq;, & in custodia seruatũ referũt. Biecẽse quidẽ territoriũ ei nõ reddidit Vuladislaus quẽadmodum promiserat. Atq; ex eo tempore id in regum potestate mansit. Quin ad Mie chouiensem quoq; præpositũ omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentũ & uberẽ ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excesit. Masouiæ quoq; dux Boleslaus eodem anno, nempe 1313 mortuus, Ziemouitum & Troidenum filios è Lituana uxore susceptos, & Venceslaum seu Vanconẽ è Boema hæredes reliquit. Per idẽ tempus Henrico Imperatore ui ueneni eucharistia dati extincto, Principes electores per contentionem duos crearunt Cæsares, Fridericũ Austrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa, Vuladislaus: nec ad uindicandam Pomeraniam animum adiecit. Nisi fortè fames in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis vulgò abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Crucigeri augescente in dies cupiditate, ut solet in ijs, qui intercute morbo laborant, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis, iniustas manus abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparãt, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia ecclesiarum inuasere: decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri aliquod iugera continens) quaterni tantum grossi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Crucigeris supprimerentur multa sacerdotia. Iniquius hæc tulerunt archiepiscopus Gnesnen. & Vuladislauiensis atque Posnaniensis episcopi, qui decimas è Pomerania capiebãt: itẽq; Ioãnes Plocen. cui etiã ex territorio Michalouien. decima negabatur. Et cũ hoc quidẽ Carolus Magister transegit ea lege, ut septem annis immune esset id territorium à pensione decimæ: post eos uerò nonaginta

Cracouienses ciues ad Boleslaum Opoliensem defecerunt. Aduocati domus Cracouiæ. Cracouia recuperata à Vuladislao rege. Aduocatia Cracouiensis. Cracouienses ob defectionem puniti. Senatus electio translata in palatinum. Ioannes episcopus Cracouiensis captus. Biecense oppidum non redditum episcopo. Lentcouice pagus præposito Miechouiensi ademptus. Boleslai Opoliensis mors. Boleslai Masouiæ mors et liberi. 1313. añ. Henricus Imperator ueneno sublatus. Fridericus et Ludouicus Cæsares. Fames & pestis horrenda in Polonia. Crucigerorum iniquitas in ecclesiasticos. Decimæ usurpatæ, & sacerdotia suppressa à Crucigeris. Mansus siue laneus quid.

nonaginta marcas Torunen. episcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores essent iuris sui, Magistrum, Commendatores, & cæteros Crucigeros publicè in templis execrabantur, & locis quibusdam sacris interdixere. Verùm cōtemnebant eam disciplinam, religiose semper à bonis pijsq; hominibus obseruatā, Crucigeri, prętextu prouocationis ad Pontificem max. Qua re adducti episcopi, cōmunicato cū Vuladislao rege cōsilio, Gerardū Vuladislauien. episcopum, in cuius diœcesi est pleraq; omnis Pomerania, ad Ioannem eius nominis uicesimumsecundum pontificem max. qui tunc demum post duorum annorum triumq; mensium uacationem Clementi quinto successerat, miserunt, ut nō modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerum etiam de erepta per summam iniuriam Pomerania, regis & uniuersæ Poloniæ nomine Crucigeris litem intenderet: simul autem ut Vuladislao diadema & nomen regium impetraret. Existimabant enim inauspicato id sibi Præmislum iniussu Pontificis assumpsisse, quod non ignorarent interdictū fuisse eo decore nomini Polono post cędem diui Stanislai. Non latuit consilium Polonorū Crucigeros: & ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaq; miserunt & ipsi ad Pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litemque quantum possent ducerent. Regnabat tūc apud Boemos, Ioannes cuius mentionem superius fecimus: nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæreditarium secundum Venceslaum sibi uendicabat. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxere Crucigeri, ut Vuladislao negocium facesseret, & ne regnū ei decerneretur, summa ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Crucigeri, tributum Pomeraniæ toti imperarunt binos grossos in singulas marcas: unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, ut toto fermè quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Crucigeros Archiepiscopo Gnesnensi, Posnanien. episcopo, & abbati Mogilnen. delegaretur: quòd uerò ad regnum attinet, ut non impediret Pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. Nam apertè Vuladislao regnum decernere noluit, cùm quod necesse non esset, tum ne Ioannem, & socerum eius Philippum regem Francorum offenderet. Secreto tamen uoluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Eamq; Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat Pontifex, mansit, suam cum Crucigeris litem persequens. Cum igitur sentētiam Pontificis nō tam rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus atq; proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diem Ianuarij mensis, Vuladislaus cū uxore Heduigi in basilica Cracouien. tunc primùm instaurata & consummata ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur anno Christi 1320. Atq; ex eo tempore ius coronandi reges, atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam, propter amplitudinem splendoremq; urbis, & plurimas maximasq; commoditates, translata sunt. Nec multo pòst Vuladislaus rex Elisabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Crucigeros. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorū, apud Breste Cuiauiense ius dicentium. Sed tamen refutata à iudicibus friuola appellatione, (cum causam suam Vuladislaus plurimorum fide dignorum, sacri pariter & profani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset) damnati sunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parērent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita ut nusquam ijs pręsentibus sacra fieri liceret. Per id autem tempus Lituani impunè Dobrinū rursus & Masouiam depopulati sunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Silesia paricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est, & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudē amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Polonæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vuratislauiensium & Legnicensium fuit: cuius auaricia maximam dedit Ioanni Boemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidnicìensium duce, per se ipse paternū dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offensi cæteri fratres,

cum &

Crucigeri excōmunicati. — *Polonorum legatio ad Pontificem max.* — *Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.* — *Corona iterum petita Polonis à Pontifice.* — *Ioannes rex Boemorum.* — *Pomeranis tributum impositum.* — *Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.* — *Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Crucigeros.* — *Vuladislaus cum uxore Cracouiæ coronatur.* — 1320 ann. — *Regni insignia Cracouiam translata.* — *Elisabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.* — *Crucigeri à delegatis Apostolicis dānantur, & excommunicantur.* — *Dobrinum uexatum à Lituanis.* — *Silesiorū ducum intestina bella.* — *Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.* — *Boleslaus Vuratislauiensium dux, prodigus & auarus.*

A cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vuratislauiensis, Legniciensis, & Bregensis. Quæ cum inæquales essent, placuit, ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumeraret. Legniciensis quidem trigintaduo millia marcarum, Vuratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, Bregensem ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus sortitis, Henrico quidem Vuratislauiensis, Vuladislao uerò qui iam hypodiaconus erat, Legniciensis obuenit. Qui cum uterq; præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit & exoluit, Vuladislaus uerò Boleslao Legniciense territorium cũ oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cũ tenui admodum fortuna esset, malo usus consilio, uexare & suam & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus instituit, ut Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendamq; Legniciam adigeret. At ille abundans uiribus, cũ fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremũ eum cæpit, & in uincula coniecit. Deinde, proceribus interuenientibus, cum eo pacificatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legniciensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu stetit Vuladislaus: uerùm infestare rursus latrocinijs instituit Boleslai ditionem ex Hornisperga castello cuiusdam equitis. Dumq; incautius prædas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum uiginti socijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissusq; postea misericordia fratris, egens uagusq;, nec satis compos mentis uixit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicensium duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quę auus ipsius Cõradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, quemadmodum suprà memorauimus, extorserat. Cumq; regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere, Namislouiam, Berolthouiam, Cruciburgum, Bycynam & Cuncestadiam oppida sibi traderet: uicissim autem ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hæ tantæ accessiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquam in barathrum quoddam, aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tantum æs alienum contraxit, ut Nemciense territorium Bernardo Suidniciensium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiensibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum consilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominatum concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cesinensium, Bithomien. duces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti. Emerat & Closcũ Ioannes Rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum proximas Silesiæ oras latrocinijs per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Francsteinũ quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adiecisset, fauentibus ciuibus magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum eorum ducem uel blanditijs uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posse animaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cumque Præmislo Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negotio rex à Ioanne, qui conscius fortasse necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquanto post paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipse Henricus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes rex, totiusq; regionis sibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq; Bregensis & Legniciensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendũ Henrico Vuratislauiensium duci bellum perpulit. Quare clandestinis primùm incursionibus Boleslaus Vuratislauiensem oram latrocinantis in morem uexauit, deinde apertis uiribus infestare adortus est. Agebat hoc quidem Rex, ut fratrũ dissidijs res suas in Silesia stabiliret, commissosque inter se ut facilius opprimeret, aut uerò alteri ferendo

Diuisio dominatus inter fratres.

Bregensium dux Boleslaus.

Henricus Vuratislauiensis.

Vuladislai latrocinia.

Hornisperg arx.

Vuladislaus Legniciensis in carcerem coniectus à fratre.

B *Boleslai prodigalitas.*

Oppoliensis Ratboriensis Cesinensis, & Bythomiensis duces Boemo subditi.

Closcum à rege Boem. emptum.

Francsteinũ emptũ à rege Boem.

Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.

Glogouiam rex Boemorum in suam redegit potestatem.

Hẽricus Zeganensis mortuus.

Bellum inter fratres.

Ioannis regis Boemorum nafriũ ingenium.

ferendo opem & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret: sed eum prima hæc spes fefellit. Henricus enim, cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tamen satis non posset, ad Vuladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusque fidei se ac dominatum suum omnem tradidit. Ac facile sanè Vuladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eum cõpescuit: quo facto, uir bonus Henricum sua sibi habere iussit, ut sorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vuratislania propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit. Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio deniq; inimici fratris tandem induxit, ut sibi Vuratislauiensi dominatu cederet: Closcumq;, quoad uiueret, utendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus proceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non multo pòst Hainouiense & Goltibergense territorium, quæ Vuratislauiensis senatus hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebat, per iniuriam ei ademit, dignamq; nauatæ sibi ab ipso in adipiscendo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vuratislauia Boleslaus, fœderisq; & iurisiurandi, quod sibi inuicem dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, eum admonuit. Commemorauit etiam sua merita & beneficia, quòd eum difficilimo eius tempore eiectum à Boemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi esse, quàm illi responderet, atq; ad eius quoq; ditiones per fas atque nefas in potestate suam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam uirgula oblata occasio. Vuladislaus enim tertius Boleslai frater, quem exclusum Legniciensi dominatu in Masouia uxorem duxisse superius diximus, dissipata dote, renertens in Silesiam, Legniciam Ioanni uendere se uelle ostendit, literasq; Legniciensium exhibuit, quibus illi se ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate Regis Boemi libenter fore ostendebant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit, interim Boleslaum ad se accersit, & quæ secum Vuladislaus egerit ipsi exponit, & literas Legniciensium commonstrat. Addit deinde: Si Legniciam ipse retinere uelit, in sua & Boemorum fide atque clientela semper se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amissurum. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoque ad extremum Vuratislauiensibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem quæ regis Boemi soror fuit, amisisset, & alteram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse quidem Bregam secessit, filijs uerò Venceslao & Ludouico Legniciensem dominatum ingenti ære alieno grauatum concessit. Verùm post Legniciensis conuentus, collata in commune pecunia, omne id exoluit. Post hæc reliqui quoque duces Silesiorum, nempe Glogouiensium, Zeganensium, Olesnicensium, Stinauiensium & Falkembergensium ultrò in ditionem Boemi regis concessere, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis libertatem suam Boemis prodidere. † Miliciam uerò arcem episcopi Vuratislauien. idem rex Ioãnes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu post Nankerus episcopus & anathemate regem pręsentem senatumq; Vuratislauiensem regis adiutorem deuouit, & ipse cũ omnib. presbyteris & monachis Vuratislauia excessit: nec tamen arcẽ recuperauit. Solus Bernardus Suidniciensium dux gener Vuladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus aliquandiu postea in fide & societate Polonorum permansere. Retinet etiamnum pleraq; omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Polonis deductæ pensionem, quam S. Petri numum uocant: cuius antea mentionem fecimus. Quæ quidem per illa ipsa Silesicæ defectionis tempora eò redacta est, ut numus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cum antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Per idem tempus Lusatia quoq; regno Boemorum accessit, cum Henricus dux Furstenbergensis ius suum omne in ea regi concessisset. Quod itidem fecit etiam in Lubussensi ditione, & Francofordia ad Oderam. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutæ: iamq; ad Vuladislaum reuertamur: quem tot tantæq; difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam solicitum eum faciebat erepta à Crucigeris Pomerania, & auulsa à Boemis Silesia: postremò crebræ Lituanorum in Poloniam excursiones intendere eum animum

ad illa

Vuratislauiensis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

Perfidiæ pœna Hainouia & Goldiberga Vuratislauiensibus adempta.

Legniciensis dominatus in clientelam Boemorum regis uenit.

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Legnicienses æs alienũ sui ducis dissoluerunt.

Silesij duces reliqui Boemo sese subdidere.

† Milicia arx episcopi intercepta à Boemis.

Ioannes rex diris deuotus.

Nancerus episcopus Vuratislauia excessit.

Suidnicenses soli in fide Polonorum permansere.

Sancti Petri numus per Silesiam.

S. Petri numi ratio mutata.

Vuladislai regis Poloni difficultates & consultatio.

A ad illa bella non sinebant. Itaque incertus consilij deliberabat quid faceret, & quò se primùm uerteret. Videbat Crucigeros non modò non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoque tractui inhiare: quem redactum penè in solitudinem à Lituanis, ipse nuper à Vuladislao duce Ziemouiti fratris filio acceperat, concessa ei quoad uiueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cum Crucigeris Boemos, ut ab eorum societate auelli non possent, præsertim cum Silesia in ditionem suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterq; per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat, quin cum utroque dimicatio futura esset. Iam Saxones quoque Brandeburgenses lingua & fœdere cum Crucigeris coniuncti, nō defuturi ipsis esse uidebantur: & alioqui imminebant ipsi quoq; Poloniæ per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorum arcēdas præsidio militū distinendæ minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus alios illos hostes admodum sufficiebant. Assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniȩ Lituani uexabāt. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Ploscensis oppidum ac centum triginta pagos in Masouia diripuerant, & incenderant. Neque uerò facilè ij domari poterant, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent, & domi fluminum obiectu syluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum solitudinum uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame confligendum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè ij mitigari ulla ratione, & in societatem pertrahi possent. Ad quam rem perficiendam nonnullam spem illud faciebat regi, quòd communes sibi cum illis hostes Crucigeros esse nouerat. Assidua nanque bella Crucigeri cum Lituanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gediminum principem gentis, siue magnum Ducem, quo nomen à Russis acceptum, à Lituanis quoque usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Ca-
B zimiro regis filio uxorem petant: nec dotem aliam ab egeno principe, quàm captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauatè Gediminus legatorum postulatis annuit: initaq; cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, ueniens Cracouiam, religionemq; Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit, anno Christi 1 3 2 5. Atque ex eo tempore Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorum, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studioq; in Crucigericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere: primumq; Masouios & Saxonas Brandenburgenses, qui utriq; fœderati erant Crucigeris, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiam exercitu è Cracouiensi & Sendomiriensi nobilitate comparato, ferro & igni eam longè lateque uastauit, & oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandenburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens: & ad Francofordiam usque cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populationes uerò in omnes partes exerceri iussit: incensisque plurimis pagis atque uicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem inde abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, & magnam hostium cædem fecerunt, matronas atque uirgines contumeliose constuprarunt: delubra ac templa passim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & præclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquam ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulum ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei periculum faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprumque turpe morte honesta euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam

Dobrino rex Vuladislaus potitus.

Boemorum cū Crucigeris societas.

Poltouia direpta & incensa.

Poltouuse K.

Lituanorū domandorū difficultas.

Gediminus magnus dux Lituanorū.

Polonorum cū Lituanis fœdus.

Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxor duxit.

Dos Lituanæ sponsæ.

1 3 2 5. an.

Poloni Masouiam populantur, & Ploscum incendunt.

In marchiā Brandenburgensem expeditio Vuladislai regis cum Lituanis.

Francofordia ad Odrā.

Lituanorū crudelitas.

Monachæ facinus memorabile.

Lituani Masouiam uastant.

prædabundi domum reuertere. Non tulit autem uastationem illam Lituanorum A Andreas quidam eques Masouius. Verùm maiore inflammatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter barbaros insinuasset. Dauidem præfectũ Gartinensem, insignem inter Lituanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lituani in Marchiam excursionem fecere, & cum cædibus & incendijs in obuia quæque desæuissent, prædã raptim abegere. Crucigeri uerò cum Venceslao Masouiorũ duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt. Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in eos Vuladislaus, qui ne Pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam sibi redderent, commouebantur, quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabant. Itaque in sequentem annum, qui fuit millesimus trecentesimus uigesimus octauus, expeditionem toti Poloniæ in Crucigeros indicit: à Carolo rege Vngarorum genero suo non contemnenda auxilia impetrat: à Lituanis item atque Russis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hostium fines ingressus, Culmensem tractũ omnem usque ad Ossam amnem flammis, cædibus, & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas se abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt fer. hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Crucigeri cum Masouijs in Cuiauiam. Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis funduntur hostes: & Masouij quidem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Crucigeri uero fortiter dimicantes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus episcopus Cracouiensis ad episcopam Vuratislauiensem lite duorum competitorum per septem annos uacantem translatus, Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Insequenti anno Ioannes rex Boemorum à Crucigeris in auxilium uocatus, cum grandi exercitu uere ineunte in Prussiam aduenit, & cum Crucigeris se coniunxit. Arx inde Dobrinensis diu & acriter oppugnata & labefactata deditionem tan B dem fecit, dedente præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono palatino Lencíciensi: eiectisque Polonis, Crucigerorum præsidio, concedente Boemo munita est. Vexabant tamen nostri, carpebantque hostilem exercitum, & ex insidijs in pabulatores & prædatores crebrò impetum faciebant: commeatum quoq;, qui Vistula supportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed ad uniuersæ rei dimicationem, cum essent longè impares, non ueniebant. Itaq; hostes motis ex Dobrino castris, trãsmissoq; Vistula flumine, Vuladislauiam oppidũ adorti, primo impetu cæperũt, & exusserunt: & ab episcopi quidem sacerdotumq; cæde abstinuere, cæterum edixerunt eis, ne quod omnino ædificium ibi denuò excitarent. Cechocinense quoque territorium, quod in ditione episcopi erat, abstulere. Erat autem tunc episcopus Vuladislauiensis Mathias Golancieuius, cognomẽto Paluca, Slauunici castellani Naclensis filius, gẽte Toporus: qui Gerardo Auinione mortuo à Pontifice max. suffectus fuit. De cuius prodigioso ortu illud memoratur, Matrem eius duodecim filios uno partu edidisse: uerum ex ijs unum illum uixisse, reliquis mox ut nati erant mortuis. Deinde in Masouiam pariter ingresi Boemi & Crucigeri, eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gentis, ut se Ioanni quasi iusto Polonorum regi subijceret. Quis nã uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat: sed Venceslaum fuisse indicant Ioannis regis literæ, quæ extãt in archiuo regio: quibus ille testatur, Venceslaum à se Masouiam, & præsertim Plocensem, Vissegradensem, & Gostininensem iure feudi, ut uocant, obtinere. Dum autem iusti uideri uolunt Crucigeri, ne iniustè ac per uim Pomeraniam usurpasse dicerentur, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regem, ut sibi Pomeraniã iure sempiterno donaret. Cuius donationis exemplum est apud Dlugossum. Dobrinũ quoq; idẽ ipse Ioannes quatuor millibus & octingentis sexagenis (sic enim appellat) Pragẽsibus eisdem Crucigeris se uẽdidisse cõsignatis literis testatur: his quidẽ legibus, ut eos priuilegio pontificio à pensione decimarũ ex eo territorio liberet, nec aliter pacẽ faciat cũ Vuladislao, qui se asserit regem Cracouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm si is, itemque Ziemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinensis sese abdicarit. His peractis, ingruente hyeme reduxit Ioannes exercitum, & stulta uanitate de subactis

Andreæ audax facinus.
Lituanorũ in Marchiã excursio.
Couale arx capta & incensa à Crucigeris.
1328 añ.
Prussicum bellum.
Septentrionales populi expugnãdarum munitionum imperiti.
Crucigeri et Masouij uicti à Polonis.
Nancerus è Cracou. episcopa ad Vuratislauiensem transfyt.
Ioannes Grotus episcopus Cracouiẽsis.
Ioannes Boemorum rex in Prussiam cum exercitu uenit.
Dobrinum deditum & Crucigeris traditum.
Vuladislauia capta et incensa.
Cechocinũ episcopo Vuladislauiensi ablatum.
Prodigiosus partus 12 filiorum.
Masouia Plocensis in ditionem Boemorũ uenit.
Pomerania Crucigeris donata à rege Boemorũ Dobrinũ uenditum.

A de subactis, & ad religionem adactis barbaris triumphauit. Dubrauius cum Hageco memorát eum grandi pecunia, nempe quadraginta millibus numum aureorum Loćtico inducias uendidiſſe. Aeſtate uerò ſequenti, matureſcentibus ſegetibus conuenit rurſus magnus Germanorum & Boemorum militum mercenariorũ numerus ad Cruцigeros: & coniunxerant ſe cum eis Liuonienſes quoq; iam inde ab initio. Cum quibus copijs illi facto impetu in finitimas oras Polouiæ, Viſſegradum Cuiauienſe & Naclum arces ui, ſed non ſine magna ſtrage ſuorum cæpere, & excuſſere. Nam Radeouiam noſtri cremarant, ne capta, receptaculum eſſet hoſtibus ad excurſiones. Apud Racianzum epiſcopi Vuladislauienſis arcem diutius morati ſunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiſerunt, quod à multis ea nauiter defendebatur: ad extremum tamen ea quoq; potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus ijs, qui in arce erant, aquam ſuppeditauerat. Itaque ibi maiorem exercuere crudelitatẽ in omne genus hominum, ut uulnera ſua cædemq; ſuorum ulciſcerentur. Paucos de nobilitate, cum ira iam deferbuiſſet, uiuos ſeruarunt: in quibus erant inſignes, Suentoslaus frater epiſcopi, & Vincentius caſtellanus Starogrodẽſis. Quos omnes epiſcopus quadringẽtis marcis pecuniæ redemit. Ad hæc ut bona ſua recuperaret, pepigit idem cum Crucigeris ut ſenos modò groſſos annuos in iugera decimę nomine tam ipſe, quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeranienſibus agris acciperent. Qua re uehementer acciſi ſunt reditus Vuladislauienſis epiſcopæ. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorum Auſtriorum, atque Lituanorum auxilijs Crucigeri accepere, omiſſa oppugnatione alienorum, ad ſua defendenda redierunt. Poſteaquam autem hoſtium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateque populationes in tractu Culmenſi iuſsit: nec ullum crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In transmittendo Deruancia flumine aliquantum difficultatis fuit. Nam uada eius ripasque Crucigeri caudicibus ac ſudibus per longum ſpacium impedierant, ipſiq; in ulteriore ripa caſtra metati, tranſire noſtros prohibebát. Rex facta ibi aliquot dierũ mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciã, cum animaduerteret quò ſe cunq; ipſe uerteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit:
B ipſe cum cetero omni exercitu auerſo ab eo loco itinere, uerſus Brodniciam ire pergit: conſequuntur hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati. Ibi noſtri, ut iuſsi erant, è latebris prorumpentes, uadum præſidio uacuum ſuperant, fumoque ſignum dant ſuis. Quo uiſo Rex citato agmine retrò unde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauioribus utebantur equis hoſtes, itaque non potuere tempori ad uadum noſtris occurrere: aduentantiumq; uim ij qui primi de noſtris tranſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Crucigeri inopinata re perculſi, ceſſere noſtris pugnandi copiam facientibus, dilapſique in munitiones ſeſe recepere. Ibi uerò noſtri effusè agros pagosq; hoſtiles uaſtarũt: uillas, uicos, & ſuburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerunt. Deinde præmiſſa in Poloniam præda omni, Dobrinenſem oram ingreſsi ſunt: & arce Dobrinenſi tentata, cum eam egregiè tutantibus Crucigeris capere non poſſent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmenſi tractu uſque ad Oſſam amnem ferro & igni abſumpſere. Pruſsia ultra Oſſam, quæ iam Crucigeris patebat, erat reliqua. Quam cum noſtri intactam dimiſſuri non eſſe uiderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Crucigerorum, qui Grudenti ſiue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ ea conditione, ut Dobrinenſem arcem atq; tractum & Bydgoſtiam Crucigeri Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorum & Ioannes Boemorum reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduerſus caſus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictũ, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios uerò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexere. Mox paricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum regiorum membratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris uariant authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidem uolunt: alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre ipſa conſcia & conciliatrice illatum, ulciſci eum uoluiſſe memorant. Non ita multo pòſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſium Valachorum palatino temerè bellum intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus cum Crucigeris conſtitutis, reduxit Vuladislaus exercitum

Crucigerorum cũ Boemis altera in Poloniã expeditio.

Viſſegradũ & Naclum capta & incenſa.

Radeouia incenſa.

Racianzũ captum.

De decimis Pomeranicis tranſactio.

Vuladislaus cũ exercitu ingreſſus in Pruſſiam.

Deruantiæ fluuij traiectus.

Gruziadz.

Induciæ inter Polonos & Crucigeros.

Caroli Vngariæ regis periculum.

xercitum, auxiliaq; dimisit. Illi porrò liberati præsenti metu, minus iam pacem cupere: nec Boemum ad arbitrandum de Pomerania, sicut conuenerat, adducere, cum Carolus rogatu Vuladislai præstò esset. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandum

1331. ann.

in sequentem annum, qui fuit 1331, bellum impulsi sunt. Comitia Vuladislaus rex

Chencinẽsia comitia. Chencini.

æstatis initio apud Chencinos habuit. In ijs cùm alia nonnulla de republica salubriter de amplissimi consilij sententia constituit, tum quòd graue sibi & periculosum bellum cum Crucigeris impendere non ignorabat. ætatemq; suam ingrauescentem, & uires laboribus & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat, Cazimirum filium

Cazimirus regis Vuladislai filius maioris Poloniæ præfectus.

unum & uiginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè se Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut tuto is esset, si quid aduersi sibi in Prussico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomoranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Posnaniensis, gente Nalencius, præfecturam illam sibi ademptam esse, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, ne priuatus, inuidia & odio populari conflagraret, cũ non usque-

Vincentius Samotulius transfugit ad Crucigeros.

quaq; inculpate magistratũ gessisset. Itaq; ira & metu pessimis consultorib. usus, clã ad Magistrũ Crucigerorum Marieburgum profectus est: & causis aduentus sui expositis, molienti sua sponte bellum aduersus Polonos facile persuasit, ut in maiorẽ Poloniam expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna prҫda potiri, sed & munitiones plerasq;, & Cazimirum regis filium sua suorumq; opera facilè in potestatẽ possent

Crucigerorum expeditio in maiorem Poloniam.

redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marsalcus & Otto Luterbergius de sententia Vincentij omnia facere iussi sunt. Qui traiecta apud Toruniam Vistula profecti, parum abfuere, quin Breste & Vuladislauiam ex improuiso caperent, ni citato cursu armorumque & uexillorum forma proditi, ab ipsis usque portis concursu nostrorum cum ignominia, ducentis amissis, repulsi essent. Nec eis tunc uacabat oppugnationi oppidorum insistere, ad aliud longè maius facinus profectis: cuius per agendi spem omnem in celeritate, nostrorumq; securitate ponebant. Itaque magnis & occultis itineribus in maiorem Poloniam perueniunt: & capta primo impetu exu-

Slupcia incẽsa.

staq; Slupcia Posnanien. episcopi oppido, continuato itinere Pysdros contendunt, in quo oppido Cazimirum esse didicerant: magnoque impetu adorti oppidum non

Pysdri capti & incensi. Cazimiri fuga.

munitum, facilè eo potiuntur. Sed euentus eorũ spei non respondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hostium factus certior, cum paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximam syluam receperat. Quamobrem irati Crucigeri, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerant, incensi, omni crudelitate oppidanos deseuierunt: direptumq; oppidum cũ templis, & sacris iuxtà ac profanis rebus omnibus exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartã ferro & igni depopulati sunt. Atq; inde cum ingenti præda retrò unde uenerant, abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem & operam suam Crucigeris. Itaq; & tunc pro nauata opera muneratus est, & maioribus promissis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos esse cœpit, sicut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum nu-

Crucigeri in Poloniã rursus.

merus ex interiore etiam Germania & Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem æstate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorum populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladibus domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atque aliquid etiam præterea lubentes concederent, pacemq; redimerent. Profecti igitur composito & pacato agmine per Cuiauiam, quòd eam reuertentes suæ ditionis face

Lencicienſis arx capta et incensa.

re destinabant, in Lenciciensem tractum insultum faciunt, arcem ui capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calisiensem oram iter flectunt:

Calisiensis tractus uastatus.

qua omni peruastata, oppido tamen potiti non sunt, non fine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Boemorum regem frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnam, Znenam, Naclum, Srodam, Pobedisca, Clecicum, Costrinum oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt,

Gnesna, Znena, Naclũ, Sroda, Pobedisca, Clecicũ, Costrinum oppida direpta & incensa.

ne templis quidem & monasterijs sacrisq; rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quæsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs, contra Austrios magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, prospero ubique successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum esse. Et quasi hoc parum esset, addit Ioannes Dubrauius tertiam quoque contra Fridericum Mysnensem expeditionem, inter duas superiores interiectam. Sed horũ fides penes authores esto. Nos ad Crucigeros reuertamur.

Qui dein-

A Qui deinde in Siradiensem tractum impetū fecerunt, & pari celeritate uniuersum percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio, Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Shadecum oppida cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginū, etiam Deo dicatarum, pudori usquam parsum est. In direptione autem Siradiensis monasterij cum præses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem cōmendatorem Elbingæ cognitum agnouisset, cædemq; innocentiū hominū, qui eò cū facultatibus suis cōfugerant, atq; direptionē monasterij sui supplex deprecaretur, Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reiectus est. Quasi nō satis esset re ipsa barbarum esse, nisi & lingua id profiteretur. Ad Calissiam deinde expugnandam reuertere: sed amissis nonnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere. Est enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quàm situ & natura loci, nempe à Prosna flumine latius, ut in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidum & territorium uastarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Glussinum oppidum habitabant, equestres pariter & agrestes munito loco se cum uxoribus, liberis & familijs, cum gregibus & armentis & cæteris facultatib. suis continebant: ductaq; fossa longa ad septem miliaria, & lacu in eam immisso, aditū ad se hostibus præcluserant. Qua re cognita Crucigeri magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandum locum mittunt. Quibus uenientib. nostri cum paucis turmis à Rege ad huiusmodi causam submissis, ad aggerem intrepidè occurrunt: consertoque prælio, fusos & impeditos ingenti strage interficiunt, ita ut pauci admodum manus nostrorum longè agilioribus equis utentium effugerent. Quin & alijs locis opportunis eos palantes, & liberius prædas agentes nostri excipiebant atque trucidabant. Neque enim longè Vuladislaus rex cum non contemnendis suorum copijs aberat, sed nusquam certo loco figebat pedem, nec audebat prælio rem committere, non ignarus, quantum esset robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Discruciabatur autem summopere, uidens patriam charissimam tam immaniter uastari, flagrantes & fumantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem penè hominum omnis generis atque ordinis multitudinem

Siradiensis tractus uastatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus & Shadecū arces & oppida incēsa.

Neprest.

Calissia defensa.

Calissiæ situs.

Coninū uastatum.

Crucigerorum strages apud Nezamyslum lacum.

Phalanx & cataphracti Germanorū

B partim cæsam, partim captam. Augebat dolorem eius, quòd neque opem nullam rebus suis tam calamitosis afferre, neque hostem ulcisci procliue sibi esse arbitrabatur. Cum igitur inops consilij, animum in omnes partes uersasset, una tandem uia utriusque rei expediendæ ipsi se ostendit: nimirum, ut Vincentium sibi reconciliaret, eiusque proditione uel circumueniret hostes, uel consilia eorum perturbaret. Intelligebat enim, quantum in [eo] momenti Crucigeri ponerent. Itaque secretò per internuncios eum hortatur, ut afflictæ ac penè perditæ patriæ misereatur, impunitatem admissi pollicens: addit alia, quæ ad flectendum placandumque eius animum ualitura esse iudicabat. Nec malè ipsi consilium hoc cecidit. Subijt enim animum Vincentij patrati sceleris pœnitentia. Reputabat secum diligentius, quantum infamiæ sempiternæ notam nomini suo inustam ad posteros esset transmissurus. Itaque proditione proditionis memoriam obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriam obscurare statuit: constitutoq; tempore, nocte quadam per speciem exploratoris è castris Crucigerorum egressus, ad Regem uenit, ueniam supplex petijt, & impetrauit. Deinde eum ad conferendas cum hoste manus animat. Docet in tanta multitudine plurimam esse fæcem hominum inermium & imbellium. Si nostri uiri esse pergerent, & in inopinantes impetum facerent, fore ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri neq; uim nostrorum sustinerent, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac deinde intentum in pugnam, à tergo cū suis adortus, noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Crucigerorum reuertitur: nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: Regem pauidum & conscium uirium suarū non diutius exercitū tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Crucigeri, sublata spe pręlij, cum satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prędam uix traherent, ad hæc imbrib. & frigoribus autumnalibus urgerētur, reuerti in Prussiā incipiunt. Et quoniam pręda grauiorib. & impeditis lentius progredi necesse erat. Ottonem Brunsdorfium commendatorem magnum, & Russum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandum Breste ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Blerum siue Plouuce pagum prope Radeouiam peruenerant, ubi latè patens est planicies, ita ut opportunior is locus ad prælium esset nostris equitatu maximè

Vincētius Samotulius redit in gratiā cum rege.

Plouuce pagus clade Crucigerorum nobilis.

 ualentibus

ualentibus, quàm hosti, cum subitò illucescente die, ij qui extremas seruabant excu-bias in exercitu Crucigerorum, renunciant in castra, Polonorum exercitum adesse. Non creditum est narrantibus, Vincentio maxime sibi ea exploratioria esse affirmante donec strepitus aduentantium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus est. nam conspectum densa nebula adimebat: & tamen non credebant nostros, quos penitus contempserant, rem uniuersæ dimicationi commissuros: sed abeuntium modo iter solitis adequitationibus & particularibus certaminibus impedire conaturos. Vbi uerò aciem ad dimicandum instructam cum signis adesse sensere, tunc demum tumultuari, & ad arma cõclamare primores: perturbari re noua cætera multitudo, cum uix armãdi se spacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, classico expergefacti erant, & semisomnes, quid nam rei esset alius alium percontarentur. Instructis tandem utcunq; primis ordinibus in aciem prodeunt: cathenisq; per baltheos primorum & antesignanorum inmissis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus nostris posset Rex, parumper impetum suorum inhibuit, donec nebula, quæ incerta omnia reddiderat, resideret: atq; interim milites graui oratione ad pugnam incitauit: quæ huiusmodi fuisse fertur. Non uos latet, milites, cum quibus nobis hostibus res sit, nempe qui beneficiarij sunt maiorum nostrorum, acciti in hæc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio essent contra uicinos barbaros. Nunc ij ingrati & impij pro maximis beneficijs parricidialia arma in nos conuertere. Pomeraniam nobis surripuere uerius quàm eripuere, iremq; Cuiauiam penè omnem, reliquæ etiam inhiant: neque hoc satis illis est. Cernitis iam omnem ferè Poloniam crudeliter ab eis uastatam, populatos agros, incensos pagos, euersa oppida, aratores uestros ignominiose necatos, parentes, coniuges, liberosque uestros dulcissimos uel cæsos, uel in fœdam & contumeliosam seruitutem abstractos: quorum quidem ploratus & eiulatus miserabiles exaudire potestis. Adsunt enim probè, & proditi fidem uestram incusant: implorarent, si uos adesse intelligerent. Quid ego commemorem profanata ac direpta templa Dei opt. max. & monasteria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra monachas? respersa sanguine innocentium hominum & sacerdotum, qui pro uestra salute & incolumitate huius regni sacra faciebant, ueneranda Christi *IESV* mysteria? Hæc uos pati potestis milites? tam ferrei estis, ut uos uestrarum coniugum, sororum, & filiarum ad stupra trucium Teuthonum asseruatarum non misereat? tam duri, ut non paruorum liberorum & fratrum uestrorum misera conditione moueamini? quos Germani milites cauponibus, lanijs, coquis & meretricib. in intima Germania in perpetuam seruitutem addicent. At sacra Polonorũ pietas tam indignè & contumeliose attrectata fere non deberis: acrius ac promptius pro his semper maiores uestri, quàm pro liberis & coniugibus, nedum pro facultatibus suis dimicarunt. Quid uerò? creditis consceleratos hostes malis nostris iam satiatos, modum ullum cupiditati & credulitati suæ posituros esse? Non facient profectò, nisi uos sedibus uestris omnino propulerint, aut sanguiné uestrum prorsus exorbuerint, nomenq; extirparint: nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim deos placere solitæ. Sed ne ego uirtuti uestræ diffidere uideor, qui uos tam diligenter in hostem tam trucem incitare instituerim: quasi uerò non per me steterit hactenus, ne cum eo manus consereretis. Fateor equidem, ad hancusque diem obstitisse me sedulò uobis prælium poscentibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, uestro ipsorum sanguine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed melioribus rebus & minori discrimini uos seruaui, milites. Neque enim semper aperto Marte bella gerenda esse existimo. Arte doloque utendum, ubi impar sis uiribus. Plurimum etiam momenti habent temporum & locorum opportunitas. Ita sæpe maximos hostium exercitus à paucioribus. nostris fusos profligatosque reperiet, qui ueterum reminisci uolet. Nunc ita nobis instructa expeditaq; sunt omnia, ut diuina iustitia, quæ proculdubio fauebit iustiori causæ, & uestra uirtute fretus, confidam in manibus nos habere uictoriam, daturosque nobis ilico perfidos & impios hostes condignas scelerum & audaciæ suæ pœnas. Primùm enim certum exploratumq; habeo, multitudine eos nobis præstare, non uiribus. Quanquam ne multitudine quidem iam superant. Nuper enim florem ipsum & robur exercitus sui ad subigendã reliquã Cuiauiã præmiserũt. Fex ferè imbellis cũ captiuis, sarcinis & impedimẽtis mansit. Neq; par illis nobiscũ dimicatio est. Illi enim mercede conducti ferè, & alienũ bellum belligerantes, & multorum scelerum sibi conscij, minus studij minusq; animorum ad prælium

Vuladislai regis ad milites concio.

Crucigerorum crudelitas & impietas.

Germani olim humanis hostijs deos placarũt.

A prælium afferent. Vos pro ijs rebus, quæcunque homini sunt charissimæ, & pro patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis. Tum autem securi hi dudum, & soluta omni disciplina militari re noua & inexpectata conturbantur. Auditis enim clamorem illum dissonum & inæqualem, timoris argumentum. Aspicitis cursitationem trepidationemque ad signa concurrentium, imò verius fugam circumspectantium. Postremò ita nobis constitutum est, vt eos in pugnam intentos, si modò primum vestrum impetum sustinebunt, alius & inopinatus hostis à tergo inuadat. Vincentius is est palatinus quondam Posnaniensis, cuius ope & consilio in primis nituntur. Is namque iustas iras vestras hostium capitibus placare, & nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres, pugnam capessite, totque millia captiuorum fratrum, liberûm, coniugum, & aratorum etiam vestrorum vindicate: cæsos vlciscimini, fumantesque adhuc pagos & vicos vestros inuiso cruore respergite, imperium & libertatem vestram defendite: quæ vtraque in discrimen veniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Denique Deum piorum adiutorem, & scelerum atq; flagitiorum, contaminatorumque sacrorum suorum & religionis sacrosanctæ vltorem inuocate. Hæc elocutus, vbi alacres & incitatis animis pugnam poscentes aspexit, & iam nebula residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinque acies aulicorum, quæ erat firmissima, magno impetu & infestis animis in hostes inuehitur. Excipiunt illi qui contra constiterant non impigrè. Deinde cæteræ acies concurrunt præter subsidiarias. Pugnatur vtrinque summa contentione, neque quisquam pedem referebat. Adest omnibus locis Vuladislaus suos animans, & fessis integros submittens: ipse indefessus, quamuis effœto & senili corpore. Feruescente autem prælio cũ Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam rex cœperat, ne quẽ is dolum necteret. Circumspiciebant & milites, memores promissorum regis: cum ille à tergo hostium, sublato clamore cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi verò turbari illi re noua perculsi, primi quoq; exaudito post se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quid'nam id esset. Instant nostri acrius respectantibus & remissius pugnantibus. Nec mora cæsis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm

Aulicorum acies.

Vincētij Samotulij proditio.

Crucigeri uincuntur.

B quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanq; dolori iracundiæq; Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Etiam plena victoria potiti esse videbantur, cum ecce longo interuallo, vtpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire aspiciunt. Erant autem ij, quos ad Breste capiendum præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias suis veniebant. Ibi Vuladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succumberent, neu sibi partã victoriam eripi finerent, mox in venientes impetum facit, ne quod eis clade suorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines sese immiscente perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori prælium illud fuit. Non enim vim nostrorum recenti victoria ferocium hostes sustinuêre. Itaque paruo negocio vertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuêre, graui armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui etiã laboris impatientibus. Cæsa feruntur his duobus prelijs hostium viginti millia. Tametsi Dlugossus supra quadraginta millia refert. De nostris quingenti, vel, vt apud alios reperio, triginta tantũ de promiscua multitudine, ac duodecim de nobilioribus cecidêre. Inter quos insignes fuêre Zegota Morauicius, Cracouiensis signiferi duo, Cristinus Ostrouius, Prendotæ castellani Cracouiensis filius, Sendomiriensis, & Iacobus Suinscius, vel, vt alij habent, Smnscius castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit xxvij. Septembris, qui translatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniam ferè ad vesperum pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postero die cæsorum, quem dixi, numerus recognitus, & spolia lecta sunt. Vbi rex obequitans, fortè conspicatus est vnum de suis, hominem equestris ordinis multis vulneribus debilitatum, resupinato corpore iacentem, & ilia per vulnus effluentia manibus cohibentem: conuersusque ad comites, Quam magnus hic est, inquit, huius viri cruciatus. Respondit ille: Maiorem esse eius, qui in eodem pago malum vicinum habeat, qualem ipse expertus sit. Rex contrà, Bono, inquit, animo es. Istoc ego te malo liberabo, si vixeris. Et sublatus curatusque, totum pagum amoto malo vicino regia munificentia adeptus est: insuper præclarum virtutis testimonium consecutus, ad posteros transmisit, vt stemma eius familiæ,

Pugna instauratur.

Victoria geminata.

Strages Teutonum.

Vicinum malum.

Ielitorum familia. quæ tres hastæ transuersæ sunt, Ielitorum, hoc est, ilium nomine appelletur, cum prius A Kozleroghi ab Hirci cornibus diceretur. Fuit autem is Florianus cognomento Shari. *Kozleroghi.* Vincentius palatinus ob nauatam bene operam, non modò impunitate donatus, verùm etiam abrogata infamia pristino honori restitutus est. Sed non impunè ei cessit hostes in patriam induxisse. *Vincētius Samotulius pristino honori restitutus.* Insequenti enim anno conspiratione nonnullorum equitum, quos ira & dolor amissarum rerum charissimarum in eum stimulabat, interfectus est. *Vincentij Samotulij cædes.* Statuerat Vuladislaus cursum illius victoriæ mox prosequi, sed eum Boemi cum Silesijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primùm cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum post victoriam illam in Pomeraniam, & in Crucigerorum ditionem ducturum esse exercitum, cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniamque obsidere cœperunt, vt auerso rege Crucigeri respirare possent. *Boemorũ expeditio in Poloniã.* Quod cum accepisset Vuladislaus, mutato consilio, ad propulsandum nouum bellum cum vniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Silesiam præproperè se recepit. *Boemi repulsi.* Nec eum tunc Vuladislaus persecutus est, quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, vt vires in sequentem æstatem refocillarent. Ferunt quidam, è Boemis & Silesijs apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, præter fossores, qui in cuniculis opus faciebant. *Ioannes Dubrauius.* Aliquanto aliter narrat hæc Ioannes Dubrauius, & quidem nullo, quod sciam, authore. Nempe Ioannem regem à Prussis euocatum in Pomeraniam primum duxisse exercitum, vt ea quæ Polonus ibi interceperat, Magistro restitueret. Quo facto, ad populandam Poloniam cum Prussis eum contendisse, vt vlcisceretur incommoda à Polonis circum Opauiam vastatis agris nuper data. Peruastatis autem impunè circum Posnaniam agris, cum nemo ipsi occurreret, Cracouiam obsedisse. (quasi non longius ea absit à Posnania, quàm Olomucia à Cremesirio, vel Vyscouia, cum tamen absit ferè sexaginta milliaribus Polonicis.) Et quamuis fame premeretur exercitus eius, non prius tamen discessisse ab obsidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorum inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm sint verisimilia, cuiuis facilè est iudicare. Tentata est deinde pax inter Vuladislaum & Crucigeros, Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamen non conuenit, Crucigeris Pomeraniam non reddentibus. Et paucis pòst diebus ij cum è Germania nouis copijs aucti essent, B Cuiauiam quatuordecim diebus ad finem Nouembris populabundi infestarunt. *Crucigeri Cuiauiam populati.* Nec multo pòst initio noui anni, nihil morati asperitatem hyemis, iterum, sed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingressi, Breste oppidum obsederunt, rati fame se oppidanos ad deditionem compulsuros. *Breste obsessum & deditum.* Sed cum frustra tres menses in obsidione insumpsissent, ea die, qua vniuersus Christianus orbis salutarem Christi Iesu mortem anniuersario ritu recolit, quæ Parasceue dicitur, summa vi oppidum oppugnant. Nec segnius nostri defendunt: verùm quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Alij septimo obsidionis die deditum id esse memorant, cum die cœnæ Domini hostes id obsidere cœpissent. Crucigeri imposito ibi præsidio, ad Inouuladislauiam castra mouerunt, eamque mox dedentibus oppidanis acceptam, itidem præsidio munierunt. Progressi vlterius, Gneuucouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux, Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus cum hoste, vt sibi suisque res suas asportare liceret, ipse inspectantibus & permittentibus Crucigeris, arcem incendit. Et cum miserabili illo suo Cuiauiensis nobilitatis comitatu ad Vuladislaum regem profectus est. Ignobiliora deinde oppida seu vicos Crucigeri facilè in potestatem suam redegêre. Pacossum arcem Albertus Coscelecius palatinus Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incommodis hostes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinensis oræ possessionem sibi stabilirent Crucigeri, demoliti Breste vetus, munitiore id loco condiderunt, & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas segetes, & Vngarorum auxilia expectauit. Quæ cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. *Poloni Culmensem tractum infestant.* Et hostibus prælij superioris euentu pauidis, & pugnam detrectantibus, vastare eorum regionem longè lateque cœpit. Excitus autem quoquouersus collucentibus pagorum & vicorum suorum incendijs cædibusque agrestium Lutherus magister, decernere prælio cum rege cupiebat: verùm Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. *Induciæ annuæ inter Polonos et Crucigeros.* Itaque meliore consilio vsus, caduceatorem ad regem misit, & cum æquas pacis conditiones accepturum se esse reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis copijs sumptibusque dignum egisse videretur, vtq; Silesios,

qui

A qui superiore anno Poloniæ arma inrentarant, vlcisceretur, in Silesiam copias duxit. Acnemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hostium cæpit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, valido hostium præsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij, qui erant in præsidio, fisi viribus suis, & situ arcis. Itaque motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, vi expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per vim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidêre. Sæuitum est autem in præsidiaros atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatisque ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortē sibi sensit, ritu Christiano sacris Christi mysterijs participauit: deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus assidentibus languida voce commendauit, & vt eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum verò ad colendam iustitiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello ingratos Crucigeros, recuperandaque ea, quæ illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias anno Christi 1333, inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu promptus: virtute verò tanta, & animi magnitudine vsque ad decrepitam ætatem varia fortuna exercita, vt cum maximis regibus rectè comparari possit. Ac eo qui-B dem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Polonorum expeditio in Silesiam.

Costenum captum.

Vuladisl. Le-thici mors. 1333 ann.

Vuladislai virtutes.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Duodecimus.

CAZIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENTO MAGNVS, REX.

IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt vt Cazimiro regnum post patrem mandaretur, auxilia ipsi contra quemuis hostem pollicentes. Et facilè ij quod postulabant impetrarunt, cum absque eo omnium procerum pariter & equitum voluntares eòdem inclinarēt. De vxore noui regis scrupulus iniectus est. Negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite eā coronari debere. Tamen exorata à filio cessit: atq; vt iniectum scrupulum prorsus demeret, Sandeciam antiquam secedens, diui Francisci institutum vitæ professa est. Itaq; Cazimirus vnà cum Anna vxore xxv. die Aprilis in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solenni ritu inunctus diadema accepit. Datus est autem ei iuuenilium consiliorum moderator Iascus, siue Ioannes Melstinius, castellanus Cracouiensis, vir grauis & prudens, & amans reipubl. Et quoniam videbat Cazimirus omnem pene Poloniam Crucigerorum armis, atq; domesticis latrocinijs, quæ patre regnante impunitate increbuerant, attritam, domesticis malis priusqā externis manus admouit. Et cum Crucigeris quidem inducias fecit, per quas perpetua pax suprà memoratis Vngarorum & Boemorum regibus arbitris componeretur. Adiectum in pactis, vt magister Crucigerorum Breste oppidum Ziemouiro duci Masouiorum Cirnensium, aut Matthiæ Vuladislauiensi episcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Cazimiro traderent: sin minus coisset pax, magistro redderent. Verùm in eo magister fidem non

Comitia Cracouiæ.

Vngari oratores.

Heduigis regina in monasterium se cessit.

Cazimirus cum uxore coronatur.

Ioānes Melstinius moderator regis.

Induciæ cū Crucigeris.

non seruarit. Nihilo tamen minus mansêre induciæ: quibus durantibus, diligenter vbiq; prædones & infestatores publicarum viarum perquisiti, exquisitisq; supplicijs affecti sunt. Neq; quicquam præterea memorabile eo & sequẽti anno in Polonia gestum est, nisi qnod xxiij. die Aprilis intra annum à coronatione regis ingens nix decidit, quę cum quinq; dies durasset, præter omnium expectationem, eximiam fertilitatem agris attulit. Insequenti verò anno, qui fuit 1335, tanta vis locustarum peruagata est, vt volantes solis aspectum hominibus adimerent: humi verò stratæ equorum vngulas altitudine superarent: quæ depastæ maturescentes segetes, angustiorem annonam fecêre. Nouembri demum mense eiusdem anni pax inter Cazimirum & Crucigeros arbitrio Caroli & Ioannis regum Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, q; Ioannes homo callidus atq; disertus satagens pro Crucigeris Carolum in suam sententiam adduxisset, aduocati magis q̃ arbitri functus officio: id quod deprehendere est ex eius ipsius literis ad Theodoricum magistrum scriptis. Accepit tamẽ eam pacem Cazimirus, plus q̃ dignum erat quietis & ocij cupidus. Fuit autem in conditionibus, vt Crucigeri Pomeraniam concedente rege retinerent, atq; etiam Nessouiensem arcem in Cuiauia supra Vistulam, nempe vt vtranq; ripam & naulum in potestate sua haberent, eodem iure quo Culmensem atq; Torunensem tractum olim à maioribus Cazimiri accepissent. Dobrinensem verò & Cuiauiam, ne ea quidem portione exclusa, quæ ad Cazimirum ducem, Ziemouiti filium pertinebat, regi redderent, ac decem millia florenorum pro damnis datis annumerarent. Etsi in decreto nulla fit mentio eius pecuniæ: sed ex diplomate pontificio, quo cognito controuersiarum inter regem & magistrum certis iudicibus postea, cum non starent pactis Crucigeri, delegata est, appatet, id quoq; conuenisse. Profugis autem vtriusq; partis, vt liceret ad possessiones derelictas reuerti, vel vendere eas arbitratu suo. Dubrauius cum Hageco memorant, inter ipsos quoq; reges Polonum & Boemũ Vngari arbitrio tunc pacta conuenisse, vt Polonus Boemo ius omne in Silesia concederet: Boemus verò ne regis Polonorum appellationem deinceps vsurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi vt remitteret, acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti. Ac de his quidem conditionibus consentiunt: de illa verò dissentiunt, quòd Dubrauius illud quoq; conuenisse scribit, vt Polonus Boemo pecuniã debitam (pro redempta pace, opinor) exolueret: Hagecus cõtrà, viginti millia marcarum Polono à Boemo numerata vult esse, ne quid iuris in Vuratislauiensi ditione, & in omni Silesia & Oppoliensi sibi vendicaret. Addit idem, societatem tunc ab omnibus tribus regibus contra Ludouicum Cæsarem initam esse: quod Dubrauius prætermisit: vultq; idem, & quidem solus, hæc omnia viuente & præsente Loctico confecta esse. Aliquid horum tunc actum est, mortuo quidem Loctico: cæterùm tributum illud, cuius & Bonfinius facit mentionem, vnde aut quando Boemo natum sit in Polonia, nõ possunt ostendere isti, si vltima cum primis aptè & conuenienter volunt contexere. Prospectum est etiam tunc, quid fieri oporteret aduersus turbatores pacis, permissumque subortis, ne haberent necesse, præsto esse suo vtrique regi, qui pacem turbaret. Sponsalia quoque pacta interuenerunt inter reges. Cazimirus enim despondit Elizabetham filiam Ioanni Henrici Bauariæ ducis filio, Ioannis regis, nepoti, impuberem impuberi, cum dote quinque millium sexagenarum Pragensium. Quibus Boemus septem millia & quingentas de suo addebat. Sed hæc per legatos acta esse videntur in Boemia: nec diu durata fuerunt. Soluto conuentu, non tamen reddebant ex decreto & pacto Cuiauiam Dobrinumque Crucigeri Cazimiro, quamuis approbasset is sententiam regum ex comprouiso latam, nisi etiam disertè vnà cum senatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum à se & à posteris suis prorsus abdicaret. Quod cum ille ad senatum & comitia retulisset, omnibus indigna res visa, post tam iniquum arbitrium nouas etiam durioresque pacis leges ab hoste perinde atque à victore sibi ferri. Itaque bellum malle, quàm tam iniquam & ignominiosam pacem. Cum autem de ratione belli gerendi consultaretur, placuit non inferre id quidem: sed si inferatur, propulsare: atque ad Pontificem maximum primo quoque tempore de vi & iniurijs Crucigerorum, propter religionem ad eius iurisdictionem pertinentium, referre. Legatus ad eam rem curandam missus Ioannes Grotus Slupecius episcopus Cracouiensis, qui nequicquam inficientibus negotium aduersarijs, magna cura ac diligentia tandem perfecit apud Benedictum eius nominis duodecimum pontificem maximum, vt is Galardum Titulensem præpositũ, & Petrum Geruasium Aniciensem canonicum

Nix sub fin. Aprilis.

1335 ann.

Locustæ.

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Crucigeros.

Pacta inter Boemum et Polonum reges conuẽta.

Boemicorũ scriptorum dissensio.

Crucigeri pactis conuentis cũ Polono non steterunt.

Legatus Cazimiri regis ad Pontif.

Delegati Papæ de controuersijs Polonorum cũ Crucigeris.

A nicum legatos & iudices ea de re in Poloniam & Prussiam mitteret: qui Polono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Crucigeris curarent: de cæteris verò controuersijs cognoscerent. Crucigeri verò, vt prætextum aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorum decreto, neq; Pontificis mandatis parendi haberent, perfecerunt apud Ludouicum Cæsarem, cui tunc neq; cum regibus, neq; cum Pontifice conueniebat, vt is Magistro Theodorico Aldemburgio & vniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquã de ijs terris, quas ab imperio haberent, cuiquam concedant, néue apud vllos iudices de ijs disceptent, præter assensum suum. Cum autem iudices à Pontifice delegati Varsauiæ cognoscendæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Crucigerorum, anno Christi nati 1336 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinensem, Culmensem & Michalouiensem ditionem. Crucigeros autem ad centum nonaginta quatuor millia & quingentas marcas Polonicas pro damnis datis, itemq; ad mille sexcentas marcas, impensarum nomine condemnarũt: ad hæc vt ij templa & monasteria in Polonia superiore bello direpta & exusta instaurarent, cumq; iudicata non facerent, anathemate deuoti sunt, & sacris interdictũ omnibus locis, quæ in ditione eorum essent, & ad quę quispiam eorum peruenisset. Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, nisi quòd Lituani crebris excursionibus Masouiam, quamuis affinitate ducum sibi coniunctam depopulati sunt. Tametsi non omnes illæ excursiones prosperè eis ceciderunt. Nam anno 1337, cum direptis Cechanouia & Poltouia oppidis cum copiosa præda incomposito agmine, vt solent, reuerterentur, ingruentibus exinopinato Masouijs, cum trepidi mutuò se in tractu Naruæ fluuij impellerent & impedirent, plurimos de suis partim cæsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prædam omnem amisêre. Ne contra Crucigeros quidem satis prospera fortuna tunc vsi sunt. Libet autẽ insigne quoddam facinus eorum commemorare. Cum Crucigeri Germanorum quorundam principũ auxilijs adiuti agros eorum infestarent, & arcem Pullen obsedissent, barbari qui erant in præsidio, desperatione retinendæ arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & vxores suas, ac seipsos ad extremùm in eam coniecerunt, ne viui in potestatem hostium B venirent. Quid interim Cazimirus rex egerit, non constat. credibile tamen est, eum studia pacis, ad quæ factus erat, coluisse: arces & oppida muniuisse: leges partim nouas condidisse, partim veteres correxisse, iudiciorum rationem emendasse. Huius enim regis ea sunt maximè opera in Polonia: quæ certè vno & altero anno perfecta nõ sunt. sed hæc pluribus persequemur inferius. Vnum quidem nunc est commemorandum, quod propriè huius temporis est: quod is cum nullos ex Anna vxore liberos susciperet, præter vnam filiam, successorem sibi in regno designauit, indictis ad eam rem comitijs Cracouiam ad viij. diem Maij anno Christi 1339. Vbi re in consultationem senatus posita, quamuis alij Ziemouitum, alij Ianussium duces Masouiorũ, alij verò Vladislaum Oppoliensem mallent, quòd omnes hi è vetusta regum Poloniæ prosapia oriundi essent, peruicit tamẽ Cazimirus, vt omnium sententiæ in Carolum regem Vngarorum sororis suæ virum, & filios eius inclinarent, refutatis aliorum, qui dissenserãt, sententijs: quod diceret, Silesios quidem defectione ad Boemos, indignos sese eo honore reddidisse: è Masouijs autẽ nihil dignitatis & amplitudinis regno accessurum esse, cum ij stipendiarij, socij & vasalli, vt vulgari verbo vtamur, Polonorum sint. In neutris verò satis fore virium & præsidij contra hostes. Porrò Caroli filios Ludouicum & Stephanum, præclaræ indolis iuuenes matre Polona ortos, ac tanti regis filios, amplificaturos esse regni maiestatem: nec eis defuturas esse Vngarorum opes, siue ad defendendos, siue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi sententia, conuentuq; dimisso, mox Vissegradum in Vngariam ad Carolũ se contulit Cazimirus cũ splendido procerum & equitum comitatu. Ibi fœdera inter vicinos duos populos renouata & confirmata sunt, & pacta cum rege & regijs filijs de sententia totius conuẽtus Polonici inita. Eodem autem anno Cazimirus vxorem Annam amisit, mulierẽ lusibus & choreis supra modum deditam, & musicos, qui voce, flatu, & pulsu canendo eam oblectarent, quócunq; iter faciebat, circumducere secum solitam. Sequentem annũ Russia meridionalis subacta, & in prouinciæ formam redacta insignẽ facit. Fuerat ea quidem olim in ditione regum & principum Polonorum, quemadmodùm superioribus libris exposuimus, Boleslaorum maximè armis subiugata: sed cum suos tamen duces indulgentia nostrorum haberet, pedetentim deinde iugum excussit eo potissimùm tempore,

Ludou. Cæsaris interdictum.

1336 ann.

Decretũ contra Crucigeros.

Crucigeri anathemate deuoti.

Lituani Masouiam uastarunt.

1337 ann.

Lituani Cechanouiã et Poltouiã diripuêre.

Narua fl.

Lituani fusi.

Lituanorũ facinus forte.

Cazimiri regis studia.

Cazim. successorem sibi designauit regem Vngariæ.

1339 ann.

Cazimirus in Vngariã profectus.

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Anna regina musicis et lusibus dedita.

Russia Australis quando à Polonis defecit.

tempore, quo Polonica respublica multis imperijs discerpta, mox etiam ciuilibus atq; adeò parricidialibus bellis concussa ac euersa propemodum, neque spacium, neque vires ad coercendos rebelles Russos habuit. Ad extremùm paulo antè hæc tempora, in quibus nunc versamur, cum mascula progenies Danielis regis liberorum, quorũ summa erat in Rusis authoritas & potentia, defecisset, Lubartus Gedemini Lituanorum ducis filius, cum Vuladimiriensium ducis filiam vxorem duxisset, omni eo tractu Rusiæ, qui Lituanis finitimus est, Rusis ducibus, quorum propter multitudinem atque discordias extenuatæ erant vires, vel deuictis, vel in deditionem acceptis potitus est.

Rusia à Lituanis occupata.

Nã cætera Rusia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam vergit, in Boleslai, qui Troidem Cirnensium Masouiorum ducis filius fuit, ditionem concesit, quòd ei Maria Russa matre de genere ducum Russorum edito, legitima secundum auunculos succesio deberi videretur. Nec tamen hic dominatus diuturnus ei mansit. Offensi enim Rusi intemperantia eius, & sororum, vxorum, filiarumque suarum stupris, siue grauioribus exactionibus, siue ob magistratus externis mandatos, seu denique propter diuersitatem religionis siue rituum, veneno eum de medio sustulêre.

Bolesl. Masouius dux Russorum.

Boleslaus ueneno extinctus.

Quod vbi accepit Cazimirus rex, ratus venisse tempus, quo Rusiam maiorum suorum negligentia amissam, facilè in potestatem suam posset redigere, subitario exercitu de aulico suo procerumque suorum comitatu coadunato stipatus, mense Aprili magnis itineribus in Rusiam contendit: Leopolim caput gentis circunsidit. Nec longum tempus intercesit, cum sese arcemque superiorem & inferiorem, atque oppidum Rusi dedidêre, illud vnum pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri & argenti, gemmarum, preciosarum vestium, & reliquæ supellectilis, vetusta Russorum ducum gaza, in ijs arcibus reperta est: in qua insignes erant duæ cruces aureæ, plurimis & preciosis gemmis distinctæ: quarum altera portionem ligni, in quo Christus Iesus pependit, inclusam habuit: quæ extat etiamnum in basilica Cracouiensi: itemque duo diademata cum sella, & veste auro gemmisque rigente. Quam gazam Cazimirus reuertés in Poloniam secum asportauit, & arces ipsas, vtpote ligneas concremauit, ne earum fiducia Rusi debellarent, cum ipsi distrahere in præsidia earum copias suas exiguas nõ satis tutum sibi esse existimaret.

Cazimiri in Rusiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita et incẽsa.

Thesaurus Leopoli inuentus.

Tantisper auté commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione vniuersali, copiæ ad certum locum conueniunt, rursus cũ ijs copijs ad subigendam reliquam Rusiam reuertitur instante iam messe, nulloq; negocio Præmislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubaciouia, Tustano, cæterisque omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita vt ad Cremeneciam vsque arma circumferret. Quam tamen ex pacto cum Iauunuto, Keistuto, & Lubarto Lituanis ducibus Gedimini filijs, eiusdemque nepotibus duobus Georgijs Narimundi & Coriathi filijs inito penes Narimundi filium ad tempus sequestratam esse passus est. Vuladimiriensem verò, Luscensem, Belsensem, Chelmẽsem, & Brestensem dominatus ad biennium intactos eis reliquit. Cauebat enim, ne sibi ad cætera stabilienda impedimento essent. Hoc autem pactum paulo pòst, Iauunuto summo principe & natu maximo inter filios Gedimini ab Olgerdo & Keistuto fratribus capto ac de principatu deiecto, Olgerdus idem, cum ipsi succesisset, renouauit. Extat eius exemplum in archiuo regio Cracouiensi: in quo enumerantur arces, quas Lubartus in Volynia, quas'ue Keistutus in Polessensi tractu retinebant: additur etiam, quòd rex & Lubartus mutuã sibi opem ferre debebant. Si quid autem controuersiæ inter ipsos exoriretur, vt ea regis Vngari arbitrio decideretur.

Rusia à Polonis subacta.

Cazim. foedus cum Lituanis ducibus.

Rusia Lituanicæ ditionis.

Olgerdus princeps Lituaniæ.

His ita gestis rex conuentu Russorum habito, in formam prouinciæ Rusiam à se subactam redegit: Palatinos, castellanos, præfectos, iudices, & alios magistratus Polonorum more instituit, Russosque eodem cum Polonis iuris esse iusit. Neque deinceps consilio publico ea pars Rusiæ à Polonis desciuit. Cæterùm Lituani rursus duce Keistuto Masouiam depopulati sunt. Per hoc tempus Ianislaus archiepiscopus Gnesnensis extrema senectute defunctus successorem accepit Iaroslaum Scotnicium, gente Bogorium. Nankerus quoque Vuratislauiensis episcopus religiosissimus, & continentissimæ vitæ veneno, vt creditum est, extinctus, Prædislaum Pogorelecium gente Crimalium, Bononiæ tunc studijs doctrinæ vacantem, successorem accepit. Qui cum Ioanne Boemorum rege de iniurijs ecclesiæ Vuratislauiensis pontifice maximo arbitro transegit. Cumque Grotcouiam arcem & oppidum à Boleslao Bregensium duce emisset, & ecclesię Vuratislauiensi adiunxisse, eius nomine in fide & clientela regis Boemi se vnà cum sacro eiusdem ecclesiæ collegio esse foreque semper, professus est. Cætera eius ecclesiæ libera manserunt aliquandiu. Idem autem episcopus Vuratislauiensem senatum nudis

Russi exæquati cũ Polonis iure et prærogatiuis.

Lituani Masouiam uastarunt.

Iaroslaus archiepiscopus Gnesnensis.

Nancerus episcopus obyt.

Vuratislauiẽses supplices episcopo.
Vuratislauiæ incendium.

A nudis pedibus & capitibus, discinctumq;, & pallijs depositis ad se venientem, & satisfacientem, pro eo, quod in Nankerum episcopum & ecclesiam deliquerat, deprecante Carolo marchione Morauiæ, in gratiam recepit: arsitque non multo pòst tota Vuratislauia. Reuersus à Rusſico bello Cazimirus, cum luctum annuum post mortem Heduigis matris expleuisset, viduus ad vxorem ducendam rursus animum appulit. Despondit autem ei Ioannes rex Boemorum filiam suam Margaritam viduam (quæ cum Palatino Rheni nupta prius fuerat) icto contra quosuis hostes fœdere. Cum autem ea defuncta esset ante nuptias, fœdus quidem cũ Ioanne & Carolo eius filio marchione Morauiæ confirmauit ea lege, vt Ioannem in loco patris, Carolum verò in loco fratris vterini haberet: cæterùm regem Vngarorum & Boleslaum ducẽ Suidnicienſium clientem suum nominatim exciperet: quibus se deesse posse negauit, si eis Boemus bellum faceret. Extant apud Boemos eius fœderis diplomata, anno Christi 1341, Pragæ conscripta: apud nos non extant. Hoc autem ita constituto, vxorem duxit Cazimirus Adleidam, siue Heduigim, Henrici Hessorum Lantgrauij filiam cum dote duûm millium sexagenarum Pragensium (sic enim in pactis scriptum est) promissa. Quę cum esset deformior, mox eam despicatui habere cœpit: & concubinatum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atq; fascinatus, segregatam à se in Zarnouecensem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno sequenti ad funus Caroli regis cohonestandũ, consolandamq; sororẽ in Vngariã profectus, mox ad voluptates & libidines suas redijt. Quę quidẽ sic animũ eius emollierũt atq; dementarunt, vt paternorum præceptorũ dignitatisq; suæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Crucigeris acciperet potius, quàm erepta ab ijs bello repeteret. Ad quod quidẽ gerendum satis virium, præsertim accesſione Rusſiæ, habere videbatur. Lite enim cum eis ad extremum perducta, quemadmodum superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, vt iudicata soluerent, facilè Cazimirus concesſit petẽtibus, vt iure omni quodcunq; illi à maioribus suis Poloniæ principibus haberent in Pomerania, Culmensi & Michalouiensi ditione, sese posterosq; suos iureiurando interposito & literarum monumentis consignatis abdicaret: ac de sigillo etiã, quo diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobri

Cazimiri libidines.
Zarnouecia arx.
Carolus rex Vngarorum mortuus.
Cazimiri regis trãsactio cum Crucigeris.

B nensem ditionem ab eis reciperet. Itaq; constituto cum Magistro Crucigerorum congressu Inouuladislauiæ ad xxij. diem mensis Iulij, comitia quoq; suis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Calisſiæ verò non modò regis, verumetiam Ziemouiti Visnensium, Ziemouiti Cirnensium, & Boleslai Plocensium Masouiorum ducum, procerum item quorundam Polonorum, & ciuitatum nonnullarum diplomatis consignata est. Episcopi neq; vt signarent, neq; vt approbarent adduci vlla ratione potuẽre. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit 1343. Tam damnosa pace facta, recuperataq; Cuiauiæ ac Dobrini posseſsione, Cazimirus reliquo eius æstatis & autumni tempore Henrico Zeganensium duci bellum intulit, & quidem magnis viribus, eo quòd verebatur, ne Ioannes Boemorum rex suppetias ei veniret. Causa belli fuit, vt recuperaret Vuschouense territorium, quod Teuthones Freistatense, siue Frauenstatense vocant, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulsum. Donarat autem Ioannes Stinauiensis dux mortis causa Boemo id oppidum: itemq; Stinauiam, Goram, & Lubinum. Vnde fit verisimile, Ioannem de alieno liberalem fuisse, vel eo mortuo Henricum oppido potitum esse. Vbi ad oppidum ventum est, quassatis aliquot diebus deiectisque muris, captum id est, nequicquam defendentibus Silesijs: quos capi rex iussit, & bona eorum militibus diripienda concesſit: cæterùm oppidanis parsum est, & cùm alia, tum cudendæ monetæ ius, quod à duce acceperant, concessum & relictum. Inde progressus, Stinauiam cępit ac diruit, agrumque circumiacentem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitum, Henricus dux supplici legatione ad eum missa, ac deinde in castra ipse cum fratribus suis Conrado, Ioanne & Præmislo venire iussus, pacem æquisſimis legibus impetrauit, Vuschouensis tantum territorij iure omni ac vendicatione à se abdicata. Ita bellum illud paucis diebus solutum est. Hoc ipso anno comperio transactionem quandam inter hunc ipsum regem & Carolum marchionem Morauiæ regis Boemi filium Neumburgi in Silesia ad Pentecosten factam esse, qua remisit Cazimirus Carolo decem millia sexagenarum grossorum Pragensium, quę ipsi mutua dederat: itemque alias pecunias literis obligatas (verba sunt diplomatis) & quod idem Verinco (de quo mox plura) debebat, regi autem soluturum se esse alio diplomate receperat. Collocauit etiam eodem anno Ca-

1343 an.
Cazimiri expeditio in Silesiam.
Vuschoua capta.
Stinauia diruta.
Pax cum Zeganensi duce.

Pomeranorum ducum fœdus cũ Polono rege.

zimirus filiam ſuam Elizabetham è priore vxore ſuſceptam in matrimonium Boguſ- A
lao duci vlterioris Pomeraniæ ſiue Stecinenſium, quos Germani Stetinenſes vocant.
Societatemq́; cum eo & fratribus eius Barnimo & Varcislao iniјt his legibus, vt fœde-
rati mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruci
geros, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eosq́; intra menſem, ex quo eſ-
ſent admoniti, mitterent, vel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione vtriq; auxiliari-
bus commeatum & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autem ſibi quiſq́; proſpiceret:
munitiones ab hoſtibus recuperatæ, vt redderentur ei cui ademptę fuiſſent. Quæ verò
ad neutros prius pertinuiſſent, captę inter ſocios diuiderentur: aut dato alteri dimidio
precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorum ducũ cum Po-
lonis fuit, non minus metu Crucigerorum, q̃ affinitate conciliatum. Dos autẽ puellæ
fuit viginti millia ſexagenarum Pragenſium, pręter cæteram ſupellectilem & parapher
nam peramplam ſanè & ſplendidam. Viciſsim autem Boguslaus duûm millium ſexa-
genarum prouentus annuos nouæ nuptæ promiſit. Nũptiæ Poſnaniæ ſub finẽ Februa-
rij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidem anno magna vis locuſta
rum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tattarorum copiæ in Rusſiam & Poloniam
inundauêre, à Daſcone, quem rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, & non-
nullis alijs Ruſsis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazi-
mirus longiſsimè aberat, Crucigerorum colloquijs, Sileſico bello, & filiæ nuptijs occu
patus, miſsis clàm legatis, admonuêre Tattarorum principem ſiue Cæſarem, ne tribu-
tariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam ope
ramq́; polliciti. Habebant autem ij inuiſum Polonorum imperium, cùm quòd non li-
benter ferè externis parent homines, tũ quòd ſectæ ritibusq́; ſuis, ne callidè ſenſim abo
lerentur, metuebant. Videbant enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam,
ſiue adeò catholicam eccleſiam tranſire, pluresq́ue in dies honoribus & alijs præmijs à
rege oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tattari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in
Poloniam magna vi contendunt. De quorum aduentu cum tempori Cazimirus à ſuis
è Ruſsia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum ob-
uiam ei profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis ha-
buit, non auſus cum longè maioribus copijs manus conſerere. Eminus modò hinc ba- B
liſtis, illinc arcubus velitatum eſt. In qua velitatione Albertus palatinus Sendomirien-
ſis, gente Habdancus ſagitta ictus cecidit. Tattari fruſtrà tentato multis in locis tranſi-
tu Viſtulæ magno cum tumultu populabundi, & ferro atq; igni obuia quæq́; vaſtantes
per Lublinenſem tractum retrò abiêre. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppu-
gnatam, expugnare potuêre. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno Maſouios malè pu-
gnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quod nam id bellum fuerit,
aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, nõ reperio. Nec ſanè Maſouij confines vſ-
quam ſunt Sileſijs. Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorum rex
cum Carolo filio marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorum hyberno huius anni
tempore magnis viribus, ſed ſucceſſu non ſatis pari apparatui Crucigeris opem feren-
tes feciſſe memorantur. Inſequenti autem intulit Ioannes bellum Poloniæ, Zeganen-
ſi bello, cuius paulo antè meminimus, prouocatus, cum Henricus dux opem eius im-
ploraſſet, ſeq́; & ſua omnia eius fidei permiſiſſet. Ac tanto quidem ardore animi id fe-
cit rex ſeniculus, laboribusq́; confectus, cùm alterum quoq; oculum iam amiſiſſet, vt
tum deinde libenter ſe moriturum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice pal
paſſet. Sed eum ſpes ſua fefellit. Et venit is quidem per Opauienſem, Ceſsinenſem, &
Oſuencimenſem tractum in conſpectum Cracouiæ, cum maximis Boemorum, Sileſio
rum atq; Teuthonum copijs, biduoque apud Cirinum pagum abbatis Mogilenſis ca-
ſtra habuit. Sed noſtris neq; frumentari, neq; pabulari liberè eum ſinentibus, neque tã-
men pugnandi copiam facientibus, veritus, ne in anguſtum redigeretur, ſiue commea-
tu, vt ſcribit Æneas Sylius, deficiente, ſiue metu Vngaricorum auxiliorũ Polonis à Lu
douico nouo rege Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, vt vult Antonius Bonfinius, ſol-
uit obſidionem: bipartitoq́; agmine, quo plura populationibus complecteretur, exer-
citum reuerti iuſsit: ipſe cum paruo comitatu præceſsit. Et vnum quidem agmen ver-
ſus Ilcuſſum, alterum autem verſus Lelouiam abijt. Quod vbi didicere noſtri ab explo
ratoribus, bipartito & ipſi hoſtes abeuntes concito curſu inſequuntur: & hos quidem
apud Bialam pagum, illos verò apud Pogoniam adepti, vtroſque magno impetu à ter-
go adoriuntur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam vertunt. Pauci fa-

Dos regiæ filiæ.

Locuſtæ in Polon a.

Tattarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.

Albertus palatinus Sendomirienſis à Tattaris occiſus.

Maſouiorũ cum Sileſijs bellum.

Lituania uexata ab Vngaris, et Boemis, & Crucigeris.

Ioannes Cæcus rex Boemiæ bellum infert Polonis.

Cracouiæ obſidio.

Boemi profligati à Polonis.

mæ &

A mæ & honoris amantes resumptis animis insultum nostrorum paulisper sustinuêre. Verùm ij quoque paruo negocio, vtpote pauci & perturbatis ordinibus, fusi fugatique sunt. Cecidêre in vtroq; prælio & fuga de primoribus Boemis, Zagiz, Ptarsco, & Also Strambergius, seu Sternbergius: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferioribus ordinibus cæsi, captiq;. Captiui Cazimiri iussu benignè curati sunt: diu tamen captiuitatem pertulêre. At Ioannes rex accepto à fugientibus suis cladis nuncio, mœstus in Boemiam redijt: nostri verò cum victoria non contemnendam prædã reportarunt. Palma rei bene gestæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanzo data. Itaq; magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is ornatus est. Topori verò Hinconis nomen ab Hincone Boemo capto deinceps vsurpare cœperunt. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1345. Paulò aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias à Polonis profligatas esse, verùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Boemi regi suo in auxilium adducebant. Excessisse tamẽ statim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Causam autem belli huius vult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractum priores infestassent, dum Boemo, qui Suidnicensium ducẽ bello premebat, par pari referre studẽt. Conatus est enim Ioannes rex Suidnicensem ducem Boleslaum Bernardi filium, qui vnus inter duces Silesiorum cum Polonia adhuc sentiebat, subigere, oppugnauitq; Suidniciam: sed repulsus inde, Landishutam cæpit, nec multo pòst rursus amisit, cũ Boleslaus armatos curribus prætextu mercium deuectos eò clàm immisisset, præsidiumque Boemorum partim interfecisset, partim expulisset. Dlugossus Suidnicensium duci posterius, quàm Polonis tũc bellum à Boemis illatum esse velle videtur. Extat autem exemplum diplomatis, à Conrado duce Olsnensi, Henrici, ni fallor, fratre hoc anno confecti, quo is testatum facit, se Goram, Stinauiam, Fraunstadiam, & alia quædam eiusdem oræ Ioanni regi oppignorasse quinque millibus marcarum Polonicarum in bellum contra regem Cracouiæ (hoc enim verbo vtitur) ab eo impensis. Neutrum autem bellum persecutus est Ioannes, cùm stabiliendi Carolo filio imperij studio, rum morte præpeditus. Principes enim electores, Clemente sexto pontifice maximo & Philippo Francorum rege adnitẽtibus, filium ipsius Carolum Morauiæ marchionem Ludouico Cæsari viuenti adhuc, sed podagrico ac diris deuoto, per id tempus suffecerunt. Nec diu postea vixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini suo suppetias contra Anglos iuisset, inclinante ad Anglos victoria in aciem se produci iussit, ibique interfectus occubuit. Perfecit is apud Pontificem maximum, vt Pragæ deinceps esset archiepiscopus, qui ius haberet coronandi regis. Successit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæsar. Nec multo pòst Ludouicus quoque Cæsar perijt. Quo imperante in plerisque Italiæ vrbibus noui tyranni extitêre. Qui postea ducum & marchionum titulis, indulgentibus pontificibus, sese cohonestarunt. Per idẽ tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, vt Andreæ fratris Neapolitanorum regis mortem vlcisceretur. Nam eum Ioanna vxor, eademque cognata strangulauerat, & Philippum Tarentinum principem, & ipsum cognatum thori regnique consortem fecerat. Quibus exactis Ludouicus regnum in suam potestatem redegit. Nec multo pòst adnitente Pontifice maximo, Ioannæ id certo pacto restituit: illa verò Auinionem vrbem Narbonensis prouinciæ Pontifici in loco mercedis iure sempiterno donauit, perfrictaque semel fronte, totam sese libidinibus dedit. Interim in Polonia nihil memorabile gestum esse proditur, præter pacem nouam inter Cazimirum & Carolum Cæsarem Namislouiæ compositam. In qua conuenit etiam, ne noster à Boemo debitum repeteret. Leges etiam in comitijs Vislicensibus scriptæ sunt, quibus palatinorum & iudicum infinita potestas certis cancellis coercita est, vt ne ex moribus aut è libidine sua, sed è scripto iure deinceps iudicarent. Certę etiam mercedes eis & alijs administris iudiciorum constitutæ sunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigeretur: mulctæq; quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc sublatus mos barbarus iurisiurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis verbo lapsus esset, atque adeò titubasset, causa, quamuis iusta, cadebat. Nec illud sanè silentio prætereundum est, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conscelerati quidam homines sacrilega cupiditate adducti, sanctissimum corpus Christi sub forma panis reconditum cum ferculo suo è templo Omnium sanctorũ memoriæ dicato suffurati essent, atque id ferculum non aureum, vt crediderant, sed æreum inauratum esse comperissent, apud Bubalum, siue Bauolum pagum suburbanum, qui erat in ditione collegij basilicæ Craco-

Prendota Galca.

1345 an.

Suidnicensium duci bellum illatum à Boemis.

Landishuta amissa et recuperata.

Carolus Cæsar et rex Boemorum.

Ioannis Boemorum regis mors.

Pragẽsis archiepiscopus.

Carolus rex Boemorum.

Ludou. Cæsaris mors.

Italiæ tyranni.

Ludouici regis Vngarorum expeditio in Italiã.

Ioanna regina Neapolitana scelesta et libidinosissima.

Regnũ Neapolitanũ Ioannæ concessit Ludouicus.

Auinio donatus Rom. pontifici.

Leges Cazimiri regis.

Iurisiurandi barbarus mos sublatus.

Miraculum.

Bauolus pagus.

uienſis, in cœnoſam paludem id irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atque faculis dies noctesque aliquot perpetes colluſtratus eſt. Id miraculum cum ad episcopum perlatum eſſet, neq; cauſa tamen eius pateret, poſt indictum triduanum ieiunium epiſcopus eò cum ſolenni pompa ſacerdotum, & ſupplicationibus profectus eſt: repertamq; ſanctiſsimam Euchariſtiam ingenti cum veneratione eò, vnde ſublata erat, retulit. In eo verò loco, vbi ea reperta eſt, Cazimirus inſequenti anno auguſtū templum titulo corporis Chriſti decoctis lateribus ædificauit: ſucceſſuq; temporis peramplum ſpacium muro complexus, nouum oppidum condidit: & Cazimiriam de ſuo nomine appellauit. In quo monaſterium etiam aliud excitauit ſodalitati eremitarum Auguſtinenſium. Mortuus eſt eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1347, Ioannes Grothus epiſcopus Cracouienſis: qui præter voluntatem Vuladiſlai regis Nankero ad Vuratislauienſem epiſcopam propter iram & contumeliam eiuſdem regis tranſeunti ſucceſſor datus erat. Ei verò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio ſurrogatus eſt. Qui cum regio nomine legationem obiret ad Pontificem maximum intra vertentem annum Auinione mortuus, ſucceſſorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium gente Roſeum, decanum Cracouienſem, qui comes ipſi fuit itineris. Fuit autem Grothus vir excelſi & conſtantis animi, ita vt Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scarbimiriam condentē authoritate eccleſiaſtica, deſiſtere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, vt eo oppido condito Scarbimiria, quæ eſt in ditione præpoſiti Scarbimirienſis, desereretur. Quin & patrocinium eiuſdē præpoſituræ, vt ita dicam, concedēte rege ſibi & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis vendicauit. Anno deinde 1349 fecit Cazimirus rex expeditionem in Ruſsiam, vt eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus vſurpabant regno ſuo adijceret: magnaq; fœlicitate vſus, vna æſtate expugnatis arcibus Luſco, Vuladimiria, Breſte, & Chelma, cæteris in deditionē acceptis, Volyniam omnem, Belſenſemq;, & Breſtenſem tractum in poteſtatem ſuam redegit: Ruſſos duces deditionem facientes retinere ſua iuſsit, primarijs modò munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior quietiorque ipſi eſſet Ruſsiæ poſſeſsio, quoniam Vngarorum reges ad ſe eā pertinere antiquo iure, ſicuti ſuprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, aſſentiente etiam Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatię tranſegit, & contra Crucigeros ſocietatem inijt. Atq; eundem Ludouicum certum ſibi ſucceſſorē in regno Polonorū deſignauit, ſi ipſe ſine maſculis liberis decederet. Quòd ſi Ludouicus quoq; nullos maſculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratris eius filius rex Polonorum eſſet. Miſit autem tunc Ludouicus matrem ſuam in Poloniam, vt ſuo nomine iuſiurandum à Polonis acciperet. Reuerſus autem à Ruſsica expeditione Cazimirus, & ſecundis rebus, laudibusq; hominum inſoleſcens, neq; de libidinibus quicquam remiſit, ſed palàm concubinas Opocini & Creſſouiæ alebat: & cum à Bozenta epiſcopo Cracouienſi officij ſui admoneretur, non modò non reſipuit, ſed etiam ſubiectos ipſi homines in territorio Sendomirienſi per Ottonem Pilecium gente Topororum, palatinum & præfectum eius loci indebitis tributis & laboribus vexauit. Porrò cum his de rebus epiſcopi Poloni Pontifici maximo indicaſſent, isq; moneri eum ſuo nomine vellet, Martinus cognomento Bariſca vnus de vicarijs canonicorū baſilicæ Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in profluentem Viſtulę demergi ab eo iuſſus eſt. Verùm nō diu ſcelus id diuina maieſtas inultum eſſe ſiuit. Nam & rex diris deuotus eſt à Bozenta epiſcopo, & peſtis acerba, quam epidemiam Græci vocāt, quaſi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit, tanta vi graſſata, vt pagos atque oppida hominibus vacua redderet. Ac initiò quidem triduana febris ardens cum ſputo ſanguineo miſeros mortales paſſim abſumebat: deinde verò in quintum prolata diem, carbunculis & apoſtematibus enecabat. Quanquam autem arcano id fiat Dei optimi maximi iudicio, & ab hominū intelligentia abſtruſo, tamen non nouum, neque inuſitatum eſt, pro principum peccatis ſubiectam eius multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam ſolùm peſtis tunc vexauit, ſed vniuerſum ferè orbem terrarum peruagata eſt. Creditum autem eſt vulgò, eam à Iudæis infectis veneno fontibus, effectam eſſe. Itaque exquiſitis ſupplicijs ij nullo neque ſexus, neque ætatis diſcrimine per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus ſpoliati ſunt. Increbuēre tunc per vniuerſum ferè Chriſtianum orbem greges virorū pariter ac mulierū nudis ſupernè vmbilico tenus corporibus obambulantiū & flagellantium ſeſe, diuinamque clementiam miſerabilibus vocibus implorantium, vexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoque ij tunc venēre ex Vngaria. Sed cum ea ſiue

Cazimiria cum templis condita.
1347 an.
Petrus episcopus Cracouienſis.
Bozenta episcopus Cracouienſis.
Socolnici oppidum.
Scarbimirienſis præpoſitura.
1349 an.
Ruſsicū bellum.
Volynia, Belſenſis, Chelmenſis et Breſtenſis prouinciæ à Cazimiro rege ſubactæ.
Cazim. trāſactio de Ruſsia cum Vngaris.
Ludou. rex Polonorum deſignatus.
Poloni iurarunt in uerba Ludouici regis.
Cazim. flagitia & ſcelus in preſbyterum.
Opocinum Creſſouiæ.
Mart. Bariſca demerſus iuſſu Cazimiri.
Cazimirus iterum excōmunicatus ab epiſcopo.
Peſtis in Polonia.
Iudæi trucidati.
Flagellantes ſeſe.

A ea siue religio, siue superstitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitus immunis
esse deprehenderetur, pœnis coercita & extincta est. Neque tamen hic tunc malorum
finis Poloniæ fuit. Quin vbi pestis conquieuit, Lituani ob ereptam siue præreptam
Russiam iritati, quamuis graui bello à Crucigeris, qui magna tunc habebant Germa-
norum & Gallorum auxilia, premerentur, tamen crebris excursionibus Sendomirien-
sem tractum penè omnem vastarunt, fusis fugatisque nostris, si qui fortè obijcere sese
ipsis ausi sunt. Russiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripue-
rat, Russis fidem mutantibus, & præsidia Polonorum eijcientibus, in potestarem suam
redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belso, & Breste, quam arcem Cazimirus cocto latere
munierat, per deditionem potiri. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populaban-
tur. Habet enim Breste situm versus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus
permunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum vtranq; arcem nouis muris & præsi
dio Polonorum munitam esse cognouissent, non tentata oppugnatione, circumiacen
tem oram omnem ferro & igni fœdè vastarunt. His tot tantisq; detrimētis excitus tan
dem Cazimirus anno Christi 1351, comparatis magnis copijs, vnà cum Ludouico Vn-
garorum rege in Russiam rursus expeditionem fecit: victisque leui prælio Lituanis, ac
duce eorum Lubarto (quanquam variat Dlugossus, & Keistutum hoc loco, non Lubar
tum nominat) capto, arcem tractumq; omnem Vuladimiriensem recepit, exercitumq;
dimisit hyeme appetente, siue adeò remittente, vt vult Bonfinius. Nam is hyeme con-
gelatis paludibus, lacubus & fluminibus, & non in Russia, sed in Lituania bellum hoc
gestum esse memorat. Lubartus autem cum religionem Christianam suscepturum se
esse vnà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multo pôst è captiuitate euasit. Verùm
dimissus'ne à rege, an cum negligentius asseruaretur, custodias frustratus, non satis li-
quet. Fidem certe fefellit, fœdusq; ictum statim rupit. Vnde fit verisimile, dimissum esse
icto fœdere, vt alibi Dlugosso placet. Ingressus autem cum tumultuaria manu in Rus-
siam, & Vuladimiriam ex improuiso adortus, in suam potestatem redegit, direptamq;
incendit. Atq; ita omnem illum tractum Russiæ dudum à Cazimiro sibi ereptum, recu
perauit. Haliciam hic Dlugossus memorare videtur pro Vuladimiria: sed librarij fortas
sis id mendum est. Longissimè enim abest à Lituanis Halicia, confinis Vngariæ & Va-
B lachiæ. Et repetitam quidem esse bello posthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem
Dlugossus refert. Quando vero eam amiserint, posteaquam semel ea tunc potiti sunt,
alibi non prodit. Infestarunt deinde ijdem Lituani Sendomiriensem tractum vsque ad
Zauicholstum. Nec deerāt de nostris, qui se barbaris duces ad vastandam patriam præ-
berent. Inter quos insignes à Dlugosso memorantur, Petrus Psonca gente Ianinius, &
Otto Scecarouicius de Topororū familia: qui locorum & rerum periti, clàm excursio-
nes Lituanorum dirigebant, & nostrorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauendæ
essent insidiæ, aut vis nostrorum, præmonebant. Fortè fortuna Petrus à barbaris in in-
teriorem Poloniam excurrere destinantibus, ad exploranda vada Vistulæ præmissus,
inuentum vadum & infixis in alueo fluuij prælongis stipitibus notat, Lituanis renun-
ciauit. Paulo pòst cum piscatores ad eum locum nauiculis aduecti stipites in fixos ani-
maduertissent, id quod erant suspicati, euulsos eos non longè in profundiori & vorti-
coso flumine infixerūt. Nocte intempesta Lituani, quo facilius nostros fallerent, & in-
cautos trans flumen opprimerent, ad Vistulam venientes, secundum signa monstran-
te Petro traijcere incipiunt: & non pauci qui primi ex agmine in flumen se præcipita-
uerant, eius altitudine & vorticibus absorpti vnà cum equis perierunt. Id vbi duces a-
nimaduertēre, dolum subesse rati, Petrum quasi proditorem in ripa capite plexerunt:
maioresque insidias veriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus recesserunt. Fertur
autem postea Iagello, cum esset rex factus, tam Petri, quàm Ottonis bona propter il-
lud facinus confiscasse. Ac Sciecarouice quidem vix extremo tandem vitæ tempore
magnis procerum precibus exoratus, Zadicæ Tarloni Ottonis nepoti reddidisse: Cris
sonouum verò, quod Petri fuisset, Lubinensi præfecturæ adiunxisse. Tattari quoque
per idem tempus ab Olgerdo vno de ducibus Lituanorum euocati Russiam inferiō-
rem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipsa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati
sunt. His tot tantisque calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admissum in sa
cerdote necando scelus lachrymis & austeriore vita expiare instituit: missoque Albri-
co siue Alberto cancellario Dobrinensi, absolutus, & societati ecclesiasticæ à Clemen-
te sexto pontifice maximo reconciliatus est. Simul autem impetrauit, vt sibi decima
decimarum ab vniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium

Lituani Sendomiriensem tractum vastarunt.
Russi à Polonis ad Lituanos deficiunt.
Bels.
Bugus fl.
Leopolis munita à Cazimiro.
1351 ann.
Russicū bellum.
Lubartus dux captus & elapsus.

Lituani Sendomiriensem agrum populati sunt.
Psonca & Sceccarouicius proditores.
Piscatorum fraus.
Petrus Psonca proditor iugulatus.
Proditorum bona confiscata.
Tattari Podoliā populati.
Cazimirus absolutus.
Decima decimarum regi donata à Pōtifice.

aduersus barbaros Lituanos atque Tattaros conferretur: itemque, ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis archiepiscopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cùm quæ ad ascriptitios eius & agrestes pertinebat, tum quæ ad conuectionem & venditionem decimarum, rapinasque earum coercendas. Ad hæc possessiones & prædia Radlouiensia, Vsciensia, cæteraque in regione submontana, quæ per vim occuparat, episcopo reddidit. Quarum rerum extant eius diplomata in basilica Cracouiensi. Condidit etiam complura templa, partim cocto latere, partim secto quadroque lapide: in quibus sunt, Sendomiriense, Visliciense, Sidlouiense, Stobnicense, Zagoscense, & Gargouiense. Multaque præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc edidit. Extat in archiuo regio conspiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atque vno & viginti signis consignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittuntque conspiratores, se non prohibituros, quominus pecudes & iumenta sua pignorentur. Quòd si regem vel præfectum non exorauerint, soluturos quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi voluerit, quóue pertinuerit ea conspiratio, non liquet, nisi quod iniurijs fortè & asperitate præfecti regij expressa esse videri potest. Inde quietæ res domi forisque complures annos fuère. Cæterùm Prussiam Lituani crebris excursionibus infestarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura studioque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quæ priusquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Christi 1353, cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium verno ac penè æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxissent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in sextum vsque diem durauit. Qua soluta postea, cum corruptas esse segetes omnes existimarent, tanta præter spem vbertas frugum, quanta vix vnquam aliàs fuit. Intercesserunt etiam hoc anno pacta quædam inter Carolum Romanorum & Boemorum, & Cazimirum Polonorum, reges, quibus Carolus abdicauit se iure omni, qd' vsurpabat in Plocensi principatu & Masouia. Cazimirus autem vicissim Bycinam & Cruciburgum ei concessit. Assensus est etiam, vt Boleslaus Suidnicensis & Iauoriensis dux, collocata Carolo in matrimonium Anna Henrici fratris filia, principatus suos quasi dotales causa mortis ei donaret, si nullos ipse mares liberos relinqueret. Anno deinde 1355, missi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se neque posteros suos vllum tributum aut exactionem vlli ordini Polonorum neque sacro, neque profano imperaturos, neq; iter facientes oneri cuiquam omnino futuros. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus, quę fiunt vltra fines regni accepta, militantibus exoluturos. Accessit eodem anno Masouia ad societatem cæteræ Poloniæ, & regiæ authoritati sese subdidit. Quod vt planius fiat, paulò altius quædam de Masouiorum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quantū licebit, eruenda sunt. Conradus & Boleslaus, de quibus in Boleslao Pudico multa memorauimus, Ziemotiti ducis Masouiorum filij fuère. Ex his Conradus cum sine liberis decessisset, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Præislaua Russa, siue Lituana priore vxore duos filios, Ziemouitum & Troidenum, è Boema verò Vanconem, siue Venceslaum suscepit. Hi post mortem patris Masouiam ita inter se partiti sunt, vt Ziemouito Cirscum, Raua, Liuum, Gostininum: Troideno Varsauia, Sochaciouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum: Vanconi vero Plocensis tractus cederet. Ex his Ziemouitus vnicum sui nominis filium successorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorum Boleslaus Russiæ principatum adeptus, quemadmodū superius exposuimus, veneno extinctus est: Cazimirus verò patri successit. Porrò Vanconi vnicus itidem filius Boleslaus hæres fuit. Atque hi omnes clientes, & vt ita dicam, feudatarij Cazimiri fuère: quanquam non comperio, sua'ne sponte regis authoritatem secuti, an vi subacti sint. Illud quidem in pactis fuisse constat, Si quis eorum nullos mares liberos reliquisset, vt ei rex hæres esset. Itaque cum primus omnium Boleslaus Plocensis orbus vita decessisset, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemq; Plocensem cocto latere muniuit, Nec multo pòst duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eā ipsam arcē hypothecæ nomine ipsi addixit. Neq; tamen

Ecclesiastica immunitas Cracouiensis diœcesos. Decimarum conuectio et venditio. Radlouiensia & Vsciensia bona reddita episcopo. Tēpla à Cazimiro condita. Maioris Polonorum cōspiratio. 1353 ann. Nix & gelu post mediū Maium. 1355 ann. Ludouici priuilegium Polonis datū de nouis exactionibus dānisq; in bello acceptis. Masouia Poloniæ redintegrata. Masouiorū ducū genealogia. Masouiæ diuisio. Masouij in fide & clientela regis Polonorum. Plocensis ditio in potestatem regis uenit. Ploscum mutuum.

A tamen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno enim 1354 extremum uitæ clusit diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscum, & ditionem eius omnem in suam redegit potestatem. Supererat Ziemouitus, qui sibi legitimam successionem secundum fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Boemos, uel ad Crucigeros deficeret, fraternamque hæreditatem bello repeteret, ita cum eo constituit, ut ei totius Masouiæ dominatum traderet, dummodo ille non hæreditario iure, sed regia munificentia, & in feudum, ut uocant, se eum habere, regisq; maiestatem se cum posteris suis comiter cōseruaturum, & contra quosuis hostes, barbaros iuxtà atq; Christianos, auxilio semper Polonis affuturum, neq; cum quoquam fœdus ullum inconsulto rege icturum, solenni ritu & iureiurando profiteretur. Cui rei dies dicta est Calissiæ ad sextum Cal. Ian. anno Christi 1355. Itaq; uenit eò ad regem ex condicto Ziemouitus cum Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua procerum & equitum Masouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uerba eius posterorumq; regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate subiectionem suam testatus est, cuius diplomatis exemplū extat apud Dlugossum, ex archiuo regio descriptum. Quo illud etiam cautum est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum accepta rex nemini solueret: Plocensem autem tractum omnem, quoad uiueret, retineret. Porrò secundum mortem regis in ditionem Ziemouiti is unà cum Vissegrado & Plonsco eodem iure, quo cætera, recideret. Quoniam autē Elizabetha Vanconis quondā uxor, tunc uerò uidua, pleraq; mariti sui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cū Ziemouito rex transegit, ut post mortem uiduæ, ea quidem quæ cis Vistulam erant Ziemouito: ea uerò quę ultra flumē, sibi primū, ac post suā demum mortem eidem Ziemouito cederent. Hæc tunc sic acta atq; transacta sunt. Intercessere tamen pòst inter hos principes nonnullę bonorum cōmutationes. Facit quidem Dlugossus & alterius Ziemouiti Visnensium ducis, qui & ipse supscripsit pactis Prusicis, mentionē: itemq; Ianussij ducis Masouiæ. Sed undénam ij orti sint, aut quē hæredem Ziemouitus hic reliquerit, quam ue partem Masouiæ Ianussius obtinuerit, & quando mortuus sit, quem deniq; successorē habuerit, neq; ille ꝓdidit, neq; ego inuenio. Nunc ad Cazimirū regē

Pacta Cazimiri regis cū Ziemouito Masouiorū duce.

Masouij iurant in uerba regis Poloni.

Pactum cū Venceslai uxore.

B reuertamur. Qui cū Poloniā atq; Russiā partim bellis superioribus & excursionib. barbarorū, partim pestilentia exinanitā, minus cultam, minusq; populosam esse cerneret, Teuthonici generis hominibus siue accitis, siue ultrò uenientibus agros attribuit: quorum non exiguæ reliquiæ in submontana & Vngaris finitima regione & Russia in hodiernum usq; diem manent, utentes lingua crassiore, ac non dissimili ei, qua in Silesia, Morauia, Boemia, & Prussia uulgò utuntur. Indeque sumpta nomina pagis & oppidis à se conditis uel habitatis indiderunt. Qualia sunt Lemberga, Landeshuta, Pilsna, Gorlicia, Freistadia, Hicinū, quod Germani Ticinum uocant, Rosemberga, & alia eiusdem modi. Eorum cura & opera Polonia frequentari, & cultior esse pagis & oppidis cœpit. Sunt enim ij frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda, & lautius habitant. Fuit autem in eos & in cæteros oppidanos & agrestes propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum suorum, siue adeò procerum etque nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuscemodi ausi essent: ita ut uulgò rusticorum siue plebeiorum rex uocarentur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi uti permisit: sed suis quoq; Polonis, nobilitate excepta id indulsit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgense tribunal prouocabatur, non sine quadam ignominia Poloni nominis, & magno sumptu ac dispendio litigantiū, sustulit eam prouocationē Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremū & prouinciale iudiciū Teuthonicū cōstituit, ad quod prouocationes omnes ab inferiorib. iudicibus ex tota Polonia fierēt. Cui quidē iudicio præsidet peritus eius iuris aduocatus cū septem scabinis (sic enim appellari eum quæsitorē cū iudicibus usitatum est) quos magnus procurator arcis legit. Ab eo quoq; iudicio ad regem est prouocatio. A quo extrema causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatū decurionib. seu consulibus delegatur. Ab his non est prouocatio. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochnia, Velisca, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiam, si uelit, de ijs prouocationibus cognoscat. Habent autem suprà memorati septem iudices cum quæsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatē omniū onerum atque exactionum regiarum: neq; iudicari à quoquam nisi à rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorē cultioremq; externis

Germani incolæ Poloniæ.

Plebeiorum rex.

Iudicij Teuthonici supremi institutio Cracouiæ.

Sex ciuitatū iudicium.

colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reipublicæ ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Mathias Borcouicius, ortus equestri Napiuonum familia, cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir impiger. Qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debebat, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quę res cum ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus & obiurgatus, ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Olstinensem arcem deportatus in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulcisci uelle diceretur, iussu regis interfectus est. Bona eorum, in quibus erant Cosminum & Zacia munitiones, confiscata sunt. Filius uerò Mathiæ profugus, cum ex marchia Brandenburgensi in Polonos mercatores atq; equites postea grassaretur, quodā tēpore in oppido Rosrazouo ab agrestibus trucidatus pœnas dedit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarent causam tam diræ mortis Mathiæ palatino fuisse, quòd de stupro reginæ insimulatus esset. Sed quæ nam ea regina fuerit, Dlugossus non memorat. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecia castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita, uixisset, ad extremum biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta est, & paulo pòst è uiuis excessit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouiensium ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequenti, illud quod diximus supplicium de palatino Posnaniensi sumptum esse Dlugossus memorat. Insequenti anno controuersiæ quædam de iure decimarū, de iurisdictione ecclesiasticorū iudicū, de uisitationib. & exactionib. archidiaconorū, præpositorū, & parœcorū, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nankero episcopo in instaurationem basilicæ Cracouiensis usurpabantur, inter Bozentam episcopum Cracouiensem, & nobilitatem Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gnesnensi archiepiscopo, extinctæ: sunt & Lublinensis, ac Secechouiensis territorij homines, propter uastitatem ex Tattarorum & Lituanorum crebris incursionibus immunitate decimarum spacio triginta annorum donatæ. Statimque illis ipsis diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priusquam persequimur, explicanda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundum ueterem gæographorum descriptionem, Tyra fluuio, qué nos Nestrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Russia & Podolia est, diuidi scribitur: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab Oriente Hierasso, quē Pruthum nunc dici opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à Meridie uerò eodem Danubio à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna & Seruia est, disiungitur. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremū à Traiano Imperatore, quemadmodum scribit Eutropius, subacta, & in formam prouinciæ redacta est. Cum autem bellis superioribus exhausta esset infinitas hominū copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros urbesque colendas eò transtulit. Sed tamen haud ita multo pòst, sub Galieno, ac deinde sub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam sub Gratiano principe possederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum, commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, lingua noua ex ueteri sua barbara & Romana confusa ac corrupta utuntur. Per multa tamen retinent Latina uerba. Tametsi Russiam quoque Slauicam linguam in usu habent, siue propter uicinitatem & commercia, siue quod à Slauis ea quoque regio, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæotide palude & Ponto usque ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit: quemadmodum Libro primo ostendimus. Nec totam tamen ea gens Daciam tenet. Est enim pars eius occidua Transyluania, Vngarorum prouincia, quæ ab Vngaris Saxonibus, Ceculis, & ipsis quoque Valachis nunc habitatur. Ripensem uerò Rascij incolunt. Sunt autem Valachi gens dura, bellicosa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam siue præfecto, siue domino eos nomē hoc accepisse, ut primùm Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulassi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque Slauorum lingua non modò hi populi, uerumeti-

Borcouicius palatinus latro.
Napiuonū familia.
Cosminum & Zacia confiscata.
Heduigis reginæ mors.
1358 an.
Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.
Daciæ descriptio.
Dacia à Traiano Imp. subacta.
Eutropius.
Valachorū origo.
Valachorū lingua.
Slauica lingua unde apud Valachos.
Valachorū mores.
Valachi unde dicti.

A nerumetiã omnes qui sunt Italici generis Vulasi & Vulosi dicuntur; q, ipsum etiã argumento est, Italicam hanc gentem esse. Agros non magnopore colunt Valachi, sed armẽtis atq; gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis pascuis abundet eorum regio. Inde fit fortasse, ut nostras aliquanto maiores oues & boues ibi nascantur: quorum maximam ac penè infinitam uim nõ modò finitimis Rusis atq; Vngaris, uerũetiam Polonis, Prusis, Silesijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq; quotannis suppeditant. Religionem Christianam colunt, sed Græcorum ritu. Obscura & ignota penè usq; ad hæc tempora, quæ nunc persequimur, ea gens fuit. Primumq; hoc nomen in Vngarorum historia reperio tempore Caroli regis: qui anno Christi 1 3 3 0, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant, Latinè palatinum dici usus obtinuit, bellum gessit. Vocatur etiam Moldauia hæc ipsa regio à flumine, an aliunde, nondum satis compertum habemus. Posteriori quidem tempore gens una in duos dominatus secta, nominibus quoq; distingui cœpit, sic ut ij, qui ad Orientem & Septentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi sunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò Meridionale Transyluaniæ latus attingunt, Multani à nostris, à cæteris uerò Transalpinensea uocentur. Nonnulli hos proprie Valachos, illos Moldauos appellant. Huic ergo genti huiusmodi de causa bellum fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morum suauitatem plures fauebãt. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaq; nullo negocio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & insidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis suæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profuit: & cum se in potestate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit, ut se ad paternum dominatum ui & armis reduceret. Igitur Cazimirus conscriptum è minore Polonia & Rusia exercitum non contemnendum, initio mensis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano misit. Nec malè Polonis ea succedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè superiores euadebant. Petrus ubi se imparem esse animaduertit eorum uiribus, ad dolum se conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internun

Valachorũ studia.

Religio Valachorum.

Voieuoda Valach.

Moldauia.

Transalpini siue Multani.

Valachicũ bellũ, eiusq; causa.

B cios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingressuris sylua densa & impedita, quæ Ploniny è sole sterilitate uocatur. Eam igitur Petrus cum suis insedit, & qua nostri iter facturi erant, arbores succidit, ita ut trunci tamen utcunque hærerent. Vbi nostri indaginem illam ingressi sunt, ibi coorti ex insidijs Valachi, arbores succisas ui impellunt ab extremis orsi, ita ut cæteræ mutuò sese impellerent. Qua ruina nostri sic obruti sunt, ut qui obtriti & extincti non sunt, uiui tamen ferè, debilitatis & collisis membris, in hostium potestatem uenirẽt. Pauci de extremo agmine salui euasere. Capta sunt in eo conflictu tria uexilla magna, Cracouiensium, Sendomiriensium, & Leopoliensium: signa minora militaria seu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Lissorum, Rauiorum, Gryphiorum, Stenauiorum, Habdancorum, Polucosarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad se perlata mœstus, ac de proditione exulum questus, de redimendis captiuis ad hostem misit, & facilè impetrauit. Fuerunt autẽ inter eos maximè insignes Nauoius Tencinius Andreæ palatini Cracouiensis filius: & Sbigneus Olesnicius Sbignei eius, qui postea fuit episcopus Cracouiensis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachiam alia non minor domestica post unum annum consecuta est è pestilentia: quæ cũ per populos latè serperet, Poloniã quoq; sex mensibus autumnalib. & hibernis afflixit, ita ut in oppidis atq; pagis dimidiam fermè partem hominũ absumeret. Cracouiæ quidẽ uiginti millia mortuorũ censa sunt. Magis aũt ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus grassata est. Crucigeri uerò ope Ludouici marchionis Brãdeburgẽsis, qui fuit filius Ludouici Cæsaris, Lituaniam tribus excursionibus uehementer tunc afflixerunt, Keistutumq; ducem Gedimini filium cæperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus est: nec multo pòst iterum ac tertium captus, custodias frustratus euasit. Anno sequenti, qui fuit 1 3 6 1, Cazimirus rex missis Auinionem ad Vrbanum quintum pontificem max. Innocentij successorem oratoribus, impetrauit, ut in Rusia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò siue adeò Cazimiriæ noua academia institueretur: id quod Carolus Imperator & rex Boemorũ Pragæ iam fecerat. Atq; illud quem perfectum est eodem anno, primusq; archiepiscopus Leopoliensis fuit Cristinus, homo

Ploniny.

Poloni à Valachis cõtrucidati.

Nauoius Tencinius.

Sbigneus Olesnicius.

Pestis.

Lituania uastata à Crucigeris.

Keistutus Lituanus ter captus à Crucigeris.

1361 ãn.

Pragẽsis academia.

Archiepiscopatus in Rusia institutus.

equestris

Academia Cazimiriæ inchoata.

equestris ordinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gnesnensi archiepiscopo præsente rege consecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum consequentibus annis magno sumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non est, Cazimiri morte intermissum. Inuidere ipsi fortaſsis fata hanc gloriam, ut integra solidaque Vuladislao Iagelloni maneret. Præterea repullulans rursus inter episcopum Cracouiensem & regem, sacrumq; & profanum ordinem controuersia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiscopi Gnesnensis, qui tunc fortè Cracouiensem diœcesim uisitabat, ex compromiſſo sedata est. Cuius decreti exemplũ extat in cõstitutionibus regni & synodalibus uulgò editis. Hoc eodem anno Vuratislauia fortuito incendio conflagrauit. Insequens annus annonæ penuria & fame apud Polonos & uicinos populos insignis est. Ac ueris quidem tempore lætæ arriserunt segetes: Iunio uerò mense tempestates & aquilones cũ pluuijs coorti florem segetũ decuſſere, & iam enascentia grana corrupere. Itaq; fame uulgò laboratum est: quod malum tamen regis beneficentia & solertia non sine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq; horreis ingens uis frumenti è superiorum annorum ubertate reliqua: id frumentũ rex extemis quidẽ ac ditioribus suis iusto precio uendi iussit: plebs uerò egena partim commutatione rerũ frumẽtũ accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidẽ tẽpore cõplures arces & oppida muris, uallis, atq; foſsis munita sunt: piscinę, aggeres, & aquę ductus multis in locis facti. Atq; inter cętera alueus à Cracouia Bochniam usq; per quinq; miliaria duci institutus, quo deriuata ac immiſſa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cæteræ merces ultrò citroq; nauibus uel ratib. portarentur. Verùm is alueus perfectus non est. Redegit autem & pecuniã nõ modicã Cazimirus è frumento uendito. Quæ splendori eius anno sequenti nõ minimũ suffragata est in nuptijs neptis, filiæ Boguslai ducis Scecinensiũ: de quib. breuiter cõmemorabimus.

Vuratislauia arsit.

Fames in Polonia.

Munitio arcium & oppidorum.

1363 an.

Inimicitiæ inter Carolum Imp. et Ludouicum regem Vng.

Inimicitiæ erant inter Carolũ imperatorẽ & Boemorũ regẽ, & Ludouicũ Vngarorum regem, qui gener Caroli fuerat, leuibus quibusdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ; sed conuicio Caroli sic auctæ, ut bellum utrinque magnis uiribus appararetur. Ludouicus Cazimirum cum Russorum ac Tattarorum auxilijs & per eum Sigismundum Danorum regem, Boguslai propinquum in societatem belli pertraxerat. Carolus Boemiam, Morauiam & Germaniã omnem ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit Vrbanus pont. max. de pace cum utrisq; diligenter egit per legatum suum, Ioannnm quempiam sodalem Franciscanum, uirum prudentem & eloquentẽ; qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicũ & Cazimirum recurreret, Carolumq; eò adduxiſſet, ut is satisfacturũ se eſſe aduersarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem confecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri regis, Elisabetham Boguslai filiam, quartam uxorem duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicienſium ducis filiam, per quam Suidnicienſem dominatum sibi & succeſſorib. suis Boemorum regibus quæsiuit, paulo antè morte sublatam amiserat, cum Venceslaum filium ex ea suscepiſſet. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carnisprivium uulgò uocant.

Legatus pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Regum & principum conuentus Cracouiæ.

Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigismundus Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerso Istro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Rusſiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Ziemouitus Masouiorum, Boleslaus Suidnicienſium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppolienſium, & Boguslaus cum sponsa filia.

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

Ad extremum uenit Carolus cum splendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atque reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti sunt, & non modicum spacium pedibus progreſsi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret Carolus, sponsam cũ patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit: deductusq; cum ingenti pompa, in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hospitia distributa.

Nuptiarum apparatus.

Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iuſſu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentiſsimè habiti sunt, durantibus usque in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorum atq; dispensatorũ prouidentia, tamẽ ne quid magnificentię desideraretur, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini, alia auenæ plena, unde sumerent quantum quisq; uellet. Præerat autem procuratoribus ac dispensatoribus omnibus

regijs

A regijs Verincus Germanus, consul Cracouiensis, quem Cazimirus propter singularẽ industriam atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat, & omnium consiliorum suorum nõ modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum esset ditissimus, non habuit satis nuptias illas regio nomine quàm splendidissimè administrare, sed ut sua quoque magnificentia Poloniæ splendorem adderet, Imperatori, regibus, ducibus & proceribus eorum domi suæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est: in primis autem regi suo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere sempiterno inter reges icto, ac iureiurando firmato, & missis inter se ultrò citroq; amplissimis muneribus, domos quisq; suas diuersi discesserunt ad fines usq; regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus nepti in dotem centum millia florenorum. Infestata est etiam deinde hoc ipso anno Polonia peste populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aspera & niuosa, ut feras quoq; bestias in syluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animũ ad recuperandam eam partem Russiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Russorum magis, quàm ui Lituanorum amiserat: indictaq; toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduersus Russos & Lituanos profectus est. Cum autem Belsensium fines primùm attigisset, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato rege imperata facere pollicitus, impetrauit, ut ditionem illam suam retineret. Itaq; ibi nihil hostile nostri fecere. Quin & Chelmensem ditionem cum Chelma arce de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Nam Lubarto petenti ueniam dare noluit. In Volyniam deinde siue Vuladimiriensem tractum exercitum promouit: & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luscum, Vuladimiriam, & Olescum arces ui in ditionem suam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atq; ita Lubarto eiecto oram illam omnem subactam ac tributariam factam, Alexandro duci Michaelis Coriachi filio, Gedemini nepoti, attribuit. Et quo facilius eum in fide & officio cõtineret, Luscum & Vuladimiriam ipse retinuit, præsidiaque ijs arcibus imposuit. Deinde successu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuisset, latericio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea
B rebellionem tentauit. Porrò Lituani nunquam deinde, quoad uixit Cazimirus, neq; Russiam, neq; Poloniam infestarunt, eo quòd satis habebant negocij cũ Crucigeris, & quòd præsidia contra eos opportunis locis rex collocarat: Masouiã semel duce Keistuto impunè depopulati sunt, ad Poltouiam usque prouecti. Quo oppido direpto incensoque, quippe quòd munitum non esset, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam se cum facultatibus suis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incẽdio subijcientibus. Neque memorabile ullum Cazimiri regis factum post subactam Russiam quatuor illis annis, quibus postea uixit, memoratur, nisi quòd cum Petro quoque Lubussensi episcopo, quem bonis quibusdam spoliarat, transegit, ea lege ut episcopus Lubussensis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici Barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum suum agnosceret: & quòd comites Dreni ipsi quoq; cum ea ipsa arce & Santoco se in ditione Cazimiri & regum Polonorum antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt: itemq; quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata, in Prussiam se contulit cum pacato comitatu, uidendi Marieburgi aliarumq; arcium & oppidorum caussa, quæ Crucigeri frequentia & permunita, & bene constituta habuere, ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Crucigeris, quocunque adijt, acceptus est. Quin & inimicitias cum Carolo imperatore suscepit, idque siue sua sponte & aliqua iniuria prouocatus, siue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipso tempore bellum Carolo indixisse, & Morauiam infestasse memoratur. Extat quidem in archiuo Cracouiensi fœdus & societas Cazimiri cum Ludouico anno Christi 1369, disertè contra Carolum Imperatorem & regem Boemorum inita. Nec illud silentio prætereundum est, quòd per hoc tempus metalla Bythomiensia plumbi cũ argento intermixto feracia euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipsi erat à sacris concionibus. Neque hac modò pœna Bythomienses facinus illud luerunt, sed etiam ab episcopo Cracouiensi interdicto perculsi, & honore omni priuati sunt, damnatique, ne qui ex posteritate eorum deinceps sacris initiarentur, aut ulla sacerdotia obtinerent, Sed ab interdicto & cæteris pœnis post biennium

Vernici Germani dignitas ac magnificentia.
Dos nepti à Cazimiro rege data.
Pestis.
Hyems aspera.
Russicũ bellum.
Georgius dux Belsensium.
Chelma Russica capta.
Volynia subacta, & Alexandro tradita.
Luscum & Vuladimiria arces Polonorũ præsidijs munitæ.
Vuladimiria muro constructa.
Masouia uexata à Lituanis.
Poltouia incensa.
Cum Lubussensi episcopo transactio.
Comites Dreni & Santoci dedunt se regi Polon.
Cazimirus rex in Prussiam profectus.
Cazimiri cũ Ludouico fœdus contra Imperatorẽ 1369 an.
Bythomiensium metallorũ interitus.
Bythomiensium pœna interfectos sacerdotes.

biennium demum apud Pontificem max. permagno se redemerunt. Erat autem tunc episcopus Cracouienſis Florianus Morſcius genere Ielitius, Caſtellani Sendomirienſis filius, poſt Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amiſſoque uiſu obijt. Sub hoc ipſum tẽpus Boleslaus dux Suidnicienſium & Iauorienſium mortuus, Carolum Imperatorem & regem Boemorum affinem ſuum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod reliquum fuerat, Boemorum regno adiectum eſt. Sed iam Cazimiri mors ſtylum noſtrum ad ſe reuocat. Anno igitur Chriſti 1370. cum hyemem Cracouiæ Cazimirus exegiſſet, uere appropinquante in maiorem Poloniã profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt. Deinde autumno inde diſcedens, in Sendomirienſi tractu & in Ruſsia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam, quod oppidum in Siradienſi tractu eſt, peruenerat, cum eum grauis caſus afflixit. Fortè enim ad ſextum Idus Septemb. qui dies Mariæ Dei matris natalis anniuerſario & ſolenni ritu à Chriſtianis celebratur, uenatum in proximas ſyluas, fruſtra diſſuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco & inter uepres perſequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur, uehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita ut febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis medicorum præſcriptis, intemperantius uiueret, & piris, malisque, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, ſeſe ingurgitaret, balneisque nimium ureretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit, quin rheda uehi poſſet, medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quòd ibi faciliorem eſſe medicationem dicerent. Itaq; Sendomiria Chrobranos profectus, cũ ex agitatione itineris grauiore æſtu urgeretur, frigidam aquam præter ſententiam medicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorum arte mitigatis, lectica in Copriuunicenſe monaſterium delatus ſuccollantibus aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusque aliquantulum, iter inſtitutum proſecutus eſt. Offeci autem cum alterius de medicis Matthæi permiſſu mulſam bibiſſet, rurſum deterius habere cœpit: ſed tamen Corcinũ, atq; inde poſt aliquot dies pridie Calendas Nouẽbr. Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam perueniſſent: tacitè eos admonens promiſſorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo ſanitatem erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè ſibi dicãt, an de uita ſua deſperarent. Sed ijs, ut ſolent, bonam ſpem oſtentantibus, nihilominus cum deſtitui ſe uiribus animaduerteret, accito epiſcopo Cracouienſi Floriano, ac Vuladislao duce Oppolienſi ſororis ſuæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum illis ipſis diebus ad uiſendum eum miſerat, itemq; inſignioribus nonnullis de cœtu ſacro baſilicæ Cracouienſis, ad hæc & aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana religione, uti Chriſtianum decet, mori ſe profeſſus eſt: teſtamentumque condidit, quo multa multis cùm ſatellitibus, tum nothis filijs ſuis, plurima Cazimiro Scecinenſium Pomeranorum duci largitus eſt: quædam etiam Gneſnenſi & Poſnanienſi baſilicis: Cracouienſi uerò crucem illam inſignem, quàm Leopoli deportarat, cum incluſa portione ligni crucis Chriſti. Duabus uerò filiabus è tertia uxore ſuſceptis, ſtragulam ueſtẽ omnẽ, ac dimidiũ aureę, argẽteę, & gẽmeę ſupellectilis: reliquũ aũt eiuſdẽ ſupellectilis matri earũ uxori ſuę legauit: adminiſtrationẽq; ſiue executionẽ teſtamẽti Ioanni Strelcio, cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiẽſi & Cancellario regni cõmiſit. His ritè peractis, ſacris myſterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitam cũ morte cõmutauit: ac tertia die pòſt, in baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorificè ſepultus eſt. Vbi extat adhuc eius monumentum cũ imagine ſculpta in marmore. Regnauit autem Cazimirus annos triginta ſeptem, uixit ſexaginta: pacis quàm belli artibus & operibus clarior: unde etiam Magni cognomentum ſolus hic inter Polonorum principes nõ tam uirtute bellica & uictorijs meruiſſe uidetur, quàm operibus magnificis, & plurimarum arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium ſummorum pariter & infimorum hominum erga ſe beneuolentiam iiſdem, quibus collegerat, uirtutibus, hoc eſt, iuſtitia, facilitate, humanitate, elegantia, & clemẽtia, ad extremũ retinuit. Etenim ad gloriam quidẽ plus ualent bellicæ uirtutes: præſens uerò hominũ beneuolentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, ſed has gratiore memoria proſequuntur. Tametſi bellicæ quoque gloriæ nõ expers fuit cùm alibi, tum in Ruſsia maximè: quam à maioribus ſuis amiſſam, maiore felicitate, quam ſudore recuperauit. Nonnulli à corporis habitu & ſtatura Magni cognomentum

Marginalia: Florianus episcopus Cracouiensis. — Bozentinũ arx & oppidum. — 1370 añ. — Prædboria. — Cazimiri casus. — Sendomiria fructuum optimorum ferax. — Chrobrzany. — Vuladislaus dux Oppoliensis. — Testamentũ Cazimiri regis. — Cazimiri mors. Aetas. — Magni cognomentũ unde.

A gnomentū ei datum esse uolunt. Hic princeps inextricabiles iuditiorum laqueis resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorum ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent ustionibus & sectionibus, non nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum temporū bellis & alijs calamitatibus fastā & infrequentē, populosiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorū in Polonia plerorūq; omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiensem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à Cracouia, Velifcam, Scauinam, Ilcussum, Bendinum, Lelouiam, Sendomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opocinum, Vauelniciam, Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninū, Petricouiam, Lenciciam, Ploscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castella mœnibus cinxit. Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem utranq;, Pysdrensem, Siradiensem, Velunensem, Lenciciensem, Colensem Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicensem, Boleslauecensem, Ostressouiensem, Premisliensem, Landiscoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Sorstenensem, Ocecensem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecensem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecensem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Trebouuliensem, Haliciensem, Tustanensem, Opocinensem, Prissouiensem, Rauensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas refecit. Templa uerò præter ea, quæ supra enumerauimus, Nepolomicense, Corcinense, Solecense, Opocinense, Lapsicense, & in arce Cracouiensi duo, quorū alterū sancti Michaelis, alterum S. Georgij nomine dedicatum est: è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Stanislai cæde nobile, itemq; ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Præ

Cazimiri uirtutes & præclara facta.

Arces & oppida munita à Cazimiro magno.

Templa à Cazimiro condita

B terea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplā & luculentam supellectilem ad cultum diuinum accommodam attribuit. Mogilense quoq; monasteriū imperfectum cōsummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exornauit. Eius etiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouiensi. Fuit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulā: cuius uestigia se uidisse Mathias Mechouiensis paulo antè nostra tempora memorat. Locus etiamnum uetus nomen retinet, Zvuerzinecz dictus lingua uernacula Ziemouitum Masouiorum ducem, episcopo Posnaniensi ut decimas de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condemnauit. In summa, publica regis huius acta, & opera pleraq; omnia laude digna sunt: ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorē. Cæterùm domestica uita fuit impurior: in cibo potuq; intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis, quàm cum iustis uxoribus consueuerat, Boemam quandā Rochicianā, captus eius pulcritudine, in loco iustæ uxoris haberet, prómissa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij, interueniente abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut in Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaq; iusta pœna diuinitùs affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singulari fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritateq; etiam præditi essent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autem, ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defrau

Zuuerzinecz

Vitia Cazimiri.

Iudæorū prærogatiuæ in Polonia unde sint.

Effigies Cazimiri.

Vuladislauiensis basilica noua. demus, Mathias Golancieuius, gente Toporus episcopus Vuladislauiensis, qui 42 annos episcopi munere functus est, basilicā Vuladislauiēsem nouā cōdidit in oppido, cum prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzum cocto latere muniuit: deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito, eiusdem basilicę episcopam cōcesit. Quanq̄ postea pœnituit eū facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. *Vuladislauia & Racianzum arces munitæ ab episcopo.* Iaroslaus uerò Scotnicius gente Bogorius, archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recensebuntur. Per hoc tēpus Crucigeri Prusienses atq; Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus inter se certabant: nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. *Heluetiorū incrementa.* In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam Librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentesq; externi generis regibus dedicemus.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Tredecimus.

PROOEMIVM.

IAM inde à Lecho conditore usq; ad mortem Cazimiri secundi, semper Polonia sui generis reges atq; principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore Libro pertractauimus, excepto. *Externi reges.* Deinceps uerò, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius commemorauimus, nullos mares liberos ad hocusque tempus, quo hæc scribimus, reliquisset, exteri apud Polonos regnarunt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in huncusq; diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam alibi gesserunt rationem expectabit. Quanquam enim per reges atque principes historiam ducimus, tamen instituti nostri est, non tam uitas regum ipsorum atque principum, quàm res gestas Polonorum persequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliâs gesit, quæque ij, qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam historiam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tempore Iagellonis regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, nisi si quæ erunt, quæ minus ad nos pertinere uidebuntur. Hæc semel pręfati, iam susceptum opus à morte Cazimiri secundi regis prosequamur.

LVDOVICVS VNGARORVM ET *Polonorum rex.*

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Ziemouitus dux Masouiorum à Ioanne filio, quem hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscum, Rauam, Vissegradum, Gostininum, & Sochaciouiam arces in suam redegit potestatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cùm quòd sciebant ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo redempti erant. *Ziemouitus Masouiorū dux munitiones quasdam occupat.* In utraq; etiam Polonia & in Russia post vulgatam mortem regis noui quidam motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiam Ottonis marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus, cum didicisset proditione trium Saxonum, qui in præsidio Santoci erant, arcem eam à paucis custodiri, & à commeatu imparatam esse, præfectumq; eius Sendiuoium Virium castellanum Bninensem abesse, cum tumultuaria agrestium ferè manu eò accurrit, arcemq; oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Slesinio impigro iuuene, qui cessantibus Saxonibus proditorib. cum paucis suis arcem defendebat, uigilijs & labore confecto per deditionem accepit. *Santocū Polonis ereptū. Sendiuoius Slesinius.* Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cū Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriēsem arcē in *Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta* Volynia,

A Volynia, posteaq̃ primo impetu capere non potuit, circũsedit. Præerat arci Petrasius Turscius de satrapia Lenciciensi. Is quãuis diutius obsidionẽ sustinere potuisset, tamẽ Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iusserat, Cracouiã profecto, cũ necũde quicquã opis expectaret, ferocitate & minis Lituanorum territus, arcẽ ligneam ueterem, quã tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus ualido præsidio firmauit. Nouã uerò, quam Cazimirus duobus annis magna cura sumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamẽ cõsummauerat, diruit, & solo æquauit. Inde in Lublinensem atq; Sendomiriensem tractum excursionem fecere ijdem barbari, magnasq; prædas egere. Ac inter alia Lysecense siue Calui montis monasteriũ diripuere. Vnde cũ inter aliã prædã portionẽ crucis Christi auro inclusam asportarẽt, & ad fines Poloniæ peruenissent, memorabilis res accidit. Plaustrũ enim, quo crux cũ cætera præda uehebatur, nulla ui neq; iumẽtorũ neq; hominũ loco moueri potuit: quin subitò cõcidebãt exanimati homines, equi & boues, quicũq; id plaustrũ attigerãt. Obstupefacti re noua Lituanorũ duces, cum ex Russo quopiã miraculi & cladis suæ causam cognouissẽt, mox crucẽ cũ Chorabala quodã nobili captiuo, libertate donato ad locũ suũ remisere: ipsi cũ reliqua pda domos suas salui peruenêre. Neq; enim erat q nostros in arma coegeret, ut fit soluta disciplina omni morte principis. Nam Ludouicus rex Vngarorũ, quem Cazimirus multo antè successorem sibi designarat, licet mox de morte auunculi certior factus esset, tamẽ continuit sese domi: & quorsum consilia Polonorum urgerẽt, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata sententia alij regnum mandarẽt. Erant enim superstites duæ filiæ Cazimiri: Erat & Cazimirus Stecinensium dux, nepos ex filia: Erant etiã Cuiauiensiũ & Masouiorum duces propinqui & necessarij. Matrẽ tamẽ suam Ludouicus Cazimiri regis sororẽ celeriter in Poloniã pmisit. Nec ita multo pòst uenerũt ad eũ Vissegradũ è comitijs Polonorũ oratores, Florianus episcopus Cracouiensis, & Ioãnes Strelcius cãcellarius Poloniæ, rogãtes ut primo quoq; tempore in Poloniã ueniret, regnumq; destinatũ susciperet, ac præsentia simul & impendẽtia pericula depelleret. Audita ille legatione, aliquandiu, quid faceret, deliberauit. Cunctãti cũ & nostri orando, & Vngari proceres suadendo instarent, tandem respondit: Non satis intelligere, neq; hos quid suadeant, neq; illos quid petant. E' neutrorum enim id re fore: sicuti ne duobus quidem gregi-

B bus expediat, unum habere pastorem. Satis & abundè esse negocij, uni populo præesse. Duas respub. uix ulla ratione sine alterutrius, siue adeò utriusq; malo & incõmodo ab uno administrari posse. Ita tũc Ludouicus. Sed tandẽ uictus precib. oratorũ, annuit. Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, statim eum ingenti delectu habito in Poloniam profectũ esse, regnumq; testamento legatum à proceribus & legatis populorũ petiuisse, & facilè impetrasse scribit. Venientem proceres Poloni cum frequenti nobilitate ad Sandeciam obuiam progresi excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rursus armatæ ciuitatis occursu honorificè consalutatus est. Postero die rogatus publicè à Ioanne Cancellario, an testamentũ Cazimiri regis ratum esse iuberet, præcipitanter assensus est. Sed admonitus ab ijs qui proximi de senatu aderant, multum detrimenti eam rem Poloniæ allaturam esse propter profusas donationes & legata Cazimiri, & quòd de fide quoq; scripturæ testamenti dubitaretur, ad senatum ea de re per Vuladislaum Oppoliensium ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras quidem omnes donationes ualere, de ea uerò, qua Stecinensi duci Siradiensis, Lenciciensis (quam post mortem Ziemouiti auunculi sui Cazimirus recuperauerat) ac Dobrinensis ditio, itemq; arces Crusuicia, Bydgostia, Vulotouum, & Valcia cum suis territorijs donabãtur, itemq; de ea, quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terrestres iudices, quos uocant, disceptandũ esse censuit. Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomiriensis, & Vilcicus Naborouius subiudex terræ Cracouiensis lecti iudices, re bene perpensa, decreuerunt eas donationes irritas esse debere, quòd non de sententia senatus factæ, ualde damnosæ essent reipub. Cui decreto senatus rogatus à rege subscribere noluit. Et sanè in utranque partem res erat perdifficilis de Stecinensium duce. Nam si is omnibus ijs, quæ sibi donata erant, potius esset, permultum regi detractum esset: cauendumq; erat, ne fretus ea potentia, regnum inuaderet: sin repulsam pateretur, bellum ab ipso & à Carolo Imperatore, cum quo soror eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo transegit Ludouicus, ut is in Dobrinensi tantum ditione, & Bydgostia, Vulotouo, & Valcia acquiesceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc peractis, rursus de coronatione regis ab archiepiscopo & maioribus Polonis scrupulus iniectus est, quòd ij contendebant, ut ea Gnesnæ more ueteri fieret. Sed Ludouicus

Petrasius Turscius. *Lituanorum excursio in Poloniam.* *Lysecense monasteriũ direptum.* *Miraculum.* *Ludouici regis cũctatio.* *Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniam.* *Polonorum oratores ad Ludouicum.* *Sapiens dictum.* *Regna plura nõ bene ab uno administrari.* *Ludouici regis aduẽtus in Poloniã.* *De legatis Cazimiri iudicium.* *Iudices delegati.* *Transactio Ludouici cũ duce Pomeranorum.* *De coronatione cõtrouersia.*

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

proximorum regum Vuladislai aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re secuturũ A se esse dixit. Quo responso sedatis maioribus Polonis, decimoseptimo die Nouembris ab Iaroslao archiepiscopo Gnesnensi, adstantibus Floriano Cracouiensi, & Petro Lubussensi episcopis in basilica Cracouiensi diadema solenni ritu accepit. Nec tamen desiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum rex nouus euulsit: imò plus etiam accendit, cum non modò dissimilis esset Cazimiri, sed ne adiri quidẽ à nostris sine interprete posset: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperanda ea, quæ superiori tempore à Polonia auulsa erant, uerumetiam enormem donationem adijceret, qua Vuladislao duci Oppoliensium, Vngariæ palatino, Ostressouiensem & Velunensem tractum omnem, qui Rudensis olim dictus est: itemq; Olstinense, Crepiciense, & Bobolicense territoria in satrapia Cracouiensi: adhæc Brezniciense in Siradiensi donauit. Sed tamen tum ab hoc ipso Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinensi (quanquam de Vuladislao uariat Dlugossus) solenne iusiurandum accepit, quòd perpetuò in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accrescerent, si ij nullos mares liberos relinquerent. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti basilicæ Cracouiensi oblatum atq; donatum est, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu & eiulatu ingens defuncti regis desiderium testata est, præsertim quòd cum eo successionem regum suorum uetustissimam à Piasto usq; propagatam, extinctam esse cerneret, regnumq; ad externum regem peruenisse, qui longè absuturus esset. Quod cum Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam, & constituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iusta uxore natæ, atq; exhæredes pronunciarentur. Quòd adeò ingrati hominis facinus non sine iusta diuini numinis uindicta factum esse uideri potest, ut filiæ Cazimiri paternarum libidinum & stupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Postea tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita est. Vt uerò postulatis maiorum Polonorum satisfaceret Ludouicus, in maiorem B Poloniam post paucos dies profectus est, & biduum Gnesnæ commoratus, paratum sibi in basilica Gnesnẽsi soliũ ascẽdere noluit, affirmans id neq; sibi, neq; Polonis decorum fore, ut coronationem Cracouiæ peractam quasi in dubium reuocarent. Deinde Cracouiam reuersus, cum animos Polonorum uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorum offendisset, neq; de recuperando Santoco & Vuladimiria cõsilij quicquam inijsset, mox in Vngariam redijt, Transalpinensium Valachorum Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commissa. Nec mora, cum duobus exercitibus Valachiam Transalpinensem ingressus, alterũ quidem in syluis circumuentũ ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suam redegit potestatẽ: & ne tã facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinum oppidum, q. fortè Zuuerinũ Slaui dixêre, instaurauit, prȩsidioq; firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa consilio iuuenes & imperitos homines in senatum allegit, compluresq; bonos & graues uiros magistratib. mouit, & nihili homines atq; assentatores eis suffecit. Ac inter alios in primis Prædislaus Goluchouius palatinus Calissiensis uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq; Otto Pilecius successor datus esse memoratur. Quã rem ægrè tulere maiores Poloni, & parêre Ottoni, quãuis & genere & uirtute præstanti, detrectabant, propterea quòd nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita contra leges præfecturã obtinebat. Sed tamen homo splendidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factiosissimum & sibi maximè aduersarium esse nouerat, ita os eius comitate & munificentia sua primum obstruxit. Sic aliquanto patientius deinde imperiũ eius ferri cœptũ. Sed cũ ora illa Polonię finitimorũ latrocinijs infestaretur, neq; Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, compescere ea posset, & nobilitas uulgo eius odio militiã detrectaret, cessit inuidiæ, & præfectura se abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena successor datus est. Neque is tamen satis prędonum uim & furta coercuit. Pestilens hic, itemq; sequens annus Polonis fuit. Prodigium etiam insigne Posnaniæ accidit. Basilica enim cum adhȩrente sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita, ut perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice in sacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, solas Præmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Insequens annus nihil ferè memorabile

Marginalia: Ludouicus rex Polonicarum rerũ negligens. — Ludouici profusa donatio, Oppoliensium duci facta. — Pomeranici & Oppoliẽsis ducis iusiurandũ regi Pol. datũ. — Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ. — Vngarorum uiolentia. — Elizabethæ reginæ administratio regni commissa. — Ludouicus Transalpinam recuperat. — Seuerinum. — Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ. — Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges. — Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ. — Pestis. — Prodigium.

A morabile habet, præter quædam de Iaroslao archiepiscopo: nempe quòd is Ziemouitum Masouiorum ducem ecclesiastico interdicto perculit, eoq; adegit, ut duorum pagorum donatione ipsi satisfaceret, pro eò quòd Petrasius Cristini palatini Plocensis filius bona eius ecclesiastica in Masouia iubête uel certè conniuente Ziemouito latrocinio infestasset, uexassetq;. Nec multo pòst senio confectus & oculis captus Iaroslaus, cũ supra triginta años archiepiscopus fuisset, Nicolao Cossutouio præposito Gnesnensi propinquo suo archiepiscopam concedere statuerat. Sed cum is improuidè sine regia commendatione & collegij Gnesnensis consensu Auinionem ad Gregorium undecimum pontificem max. ea de re se contulisset, infecto negocio inanis rediit. Neque tamen Iaroslaus dimittendæ archiepiscopæ cogitationem deposuit: sed Ioannem Suchyuilcum iuris canonici Doctorem cuius antea mentionem fecimus, sororis filium successorem sibi legit. Verùm is quoq; plusculum negocij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius causam Ludouico apud Pontificem max. Ad extremùm tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus est. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicensibus possessionibus ac decimis in ora Calisiensi indulgentia Pontificis max. ad usum suũ retentis, in Landense monasterium secessit, & biennium ferè ibi exegit. Deinde pertæsus monasterij Calisiam commigrauit, ubi intra uertentem annum uita excessit. Permultum hic archiepiscopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: aulas archiepiscopales Gnesnæ, Lenciciæ, Veluni, Calisiæ construxit. Louicienses reditus primus ita auxit, ut cum antea census duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret. Aedificauit etiam templa Gnesnæ, Calisiæ, Curelouiæ, Opatouici, & Vneouiæ: ubi & collegiũ sacerdotium instituit, & monasterium Benedictinis condidit, ac Tinecensis abbatis iurisdictioni id subdidit. Dotauit idem nouam parœciam in oppido nouo Crepiciensi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iurisdictionem sibi posterisq; suis archiepiscopis in ea parœcia, in Cracouiensi diœcesi sita, usurpauit, cõniuente Bozenta episcopo Cracouiensi, qui dotare eam noluit. Istinarta enim amnis eo loci Gnesnensem

B & Cracouiensem diœceses dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quòd cum iuuenis adhuc Bononiensis academiæ rector esset, transtulit inde academiam sua autoritate propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum à magistratu urbis capite plexum: nec prius eam restituit, donec pro cæde Angli satisfactũ est. Fertur autem Iaroslaus mandasse moriens, ut cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in basilicam sepeliendum inferretur, quòd non ritè neq; ordine archiepiscopum se factum esse diceret. Hæc de Iaroslao suffecerint: quæ omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediit, ac filiam suam natu maiorem Mariam filio eius Sigismundo, è quarta uxore suscepto, paruulo etiamtum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Pater uerò marchiam Brandeburgensem ab Ottone Ludouici filio ipsi emit. cum autem duas filias ex Elizabetha Stephani Bosnensium reguli filia susceptas, duoq; regna haberet Ludouicus, utriq; filiæ uiuens cupiebat prospicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni prospexisse uidebatur: de altera autem solicito, fortuna siue consilium talem occasionem obtulit. Poscebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quasi rastrale dicitur, duodenos grossos latos, & singulos modios siliginis & auenæ in iugera siue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi solitum erat. Negabant proceres sacri pariter & profani ordinis, quòd ab eo Poloniam immunem factam esse liberalitate Cazimiri dicerent. Cumq; ille admonitus à nonnullis, promissam modò, non etiam datam esse à Cazimiro immunitatem illam argueret: solutũ enim esse id uectigal quo ad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuncios, ut si alterutrum de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse reciperent, binos tantum grossos quotannis deinceps in iugera penderent, quibus regem agnoscerent: ab reliquis pensionibus & oneribus, quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas, eique subiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, præterquam si rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc demum ut nobilitatis subditi cũ regijs opus facerent. Accepere conditionem Poloni. Atque inde in hodiernum usq; tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi. Tametsi episcopi tunc ne id quidẽ suos agricolas pendere passi sunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazimi-

Ziemouitus Masouiorũ dux dirus deuotus, quòd nõ coerceret bonorũ ecclesiasticorũ inuasores.
Iaroslaus cedens abdicauit se archiepiscopa.
Ioannes archiepiscopus Gnesnensis.
Iaroslai mors.
Louicia Opatouicum, Vneouia & Camenũ arces conditæ.
Louicienses reditus.
Vneouiense collegium.
Fines diœcesum.
Iaroslai archiepiscopi magnus animus.
Iaroslaus nõ ritè factus archiepiscopus.
Sigismundo Caroli filio Ludouicus rex filiam suam despõdit.
Marchia Brandeburgensis à Carolo Imperatore empta.
Poradline uectigal imminutum.
Polonis alteram de filiabus Ludouicus reginã sibi destinarũt.
Polonorum equitum immunitas & libertas.
Episcoporũ subditis immunes à poradline uectigali.

Cracouiensis ecclesiæ immunitas. *Honores & magistratus ne supprimantur.* *Externi & illustres ad honores & magistratus non admittendi.* *1374 an.* *Ducum Cuiauiensium propago.* *Ludouici secunda uxor.* *Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.* *Bydgostia in potestatē regis redacta.* *Gneuucouia empta.* *Vuladislaus monachus accersitur ad regnum.*

ri magni remissionem. Cuius quidem remissionis Cracouiensi duntaxat ecclesiæ factæ, extant diplomata utriusq; principis in basilica Cracouiensi. Monasteriorum uerò adscriptitij, præfectis regijs exigentibus, & conniuentibus episcopis aliquandiu totam ueteri more pendere coacti sunt. Illa quoque in pactis fuere, ne rex magistratum siue honorem ullum perpetuum supprimeret, néue externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidē arcis cuiusquā aut oppidi, iurisdictionē adiunctam habeat: imò ne indigenę quidem illustri, ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenere Cassouiæ anno post Christum natum 1374. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps exagitata est, persequamur, paulo altius repetito principio. Ziemomyslus Vuladislai Loctici frater tres filios moriens reliquit: qui sic patrimonium inter se partiti sunt, ut Pręmislo Bydgostia cederet, Lesco Inouuladislauia, Cazimiro Gneuucouia. Ex his solus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladislaum, cognomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor Loctici filia educandam suscepisset, Bosnensium regi Stephano in matrimonium collocauit: de qua Elizabetha item filia nata est, quæ secunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladislaus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro, successisset, causamq; de ui & alieno agro usurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iussus esset, furore percitus temerè Bydgostiam repudiauit: nec eam pòst ullis precibus recuperare à Cazimiro potuit. Postea Gneuucouiam quoq;, acceptis mille florenis, regi concessit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus esset, tandem Cistercium ueniens, monachus factus est. Nec multo pòst mutato consilio, Diuione in Burgundia Benedictinorum sectæ sese addixit, & complures annos ibi commoratus, & sororis Cazimiriq; regis liberalitate sustentatus est. Cum igitur proceres quosdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitere externi regis & absentis, muliebrisq; dominationis cœpisset, communicato clàm inter se consilio legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum misere, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus agnatus uiueret. Ac facilè is, ut erat leuis, in spem & cupiditatem adipiscendi regnī adductus est. Quoniam autem diaconus iam erat, Auinionem ad Pontificem max. obtinendæ indulgentiæ siue dispensationis causa contendit, legatis Basileæ se expectare iussis. Et quamuis nihil à Pontifice impetrasset, tamen Basileam, atque inde legatorum suasu, dimissis eis, in Vngariam dissimulato proposito ad affinem regē profectus est: apud quem reginæ propinquæ suæ magnis precibus perfecit, ut ad Pontificem max. pro se legationem mitteret, quo sibi mutato ordine, & abiecta professione possessiones & principatum obtinere liceret. Sed repulsam etiamtum passus, clàm se cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria subduxit, & ueniens, Inouuladislauiam arcem ex improuiso occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba sua iurare iussit. Inde Gneuucouiam, eadem celeritate usus, in potestatem suam redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cæpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cum necem præfecto sub arcem adducto minaretur, ni ea sibi dederetur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent, sumpta maiore fiducia postero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cum perlata essent, celeriter Ludouicum regem de statu rerum Cuiauiensium certiorem facit: simulque facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladislai contendit. Obsessa primùm Inouuladislauia, cum nihil esset spei in Vuladislao, deditionem fecit. Quare permotus Vuladislaus, simul & ab ijs, qui cum eo se coniunxerant, desertus, reliquas quoq; arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis. Quæ diutius expectata cum frustraretur, & inopia premeretur, rursus eadem, quæ prius moliri suadentibus & incitantibus quibusdam improbis instituit. Sed cum Sendiuoius præfectus consilia eius sensisset, ratus, ita ut erat, Scripinium sororis suæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, senem inertem & ebriosum, insidijs eius maximè opportunum esse, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & sorore sua, ne id faceret, exoratus est. Ad hunc ergo fallendum subornat Vuladislaus piscatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum esset, sopito eo pariter & custodibus, ut ferè ad exemplum heri familia sese componit, nocte intempesta missa à Vuladislao manus scalis admotis arcem, custodes, præfectumq; cæpit: sed Scripinium propinqui postea mille florenis redemēre. Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorum,

Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia. *Sarleiū arx.* *Subinius præfectus obstat conatibus Vuladislai ducis.* *Vuladislai noui conatus.* *Scripinius per ebrietatem Zlotoriam amisit.*

A oppressorum, & facinorosorum hominum concursus ad Vuladislaum factus est. Inter alios etiam Vlricus Bodcæ Drenij, qui superiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus suis sustentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitumque manu in auxilium ei veniens, Racianzum arcem episcopi ex itinere capere nixus est: sed repulsus ab ijs, qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumque arcis Gerardum Sloneuium viuum in potestatem suam redegit, quem Sendiuoius postea magno redemit. Infestabat autem Vuladislaus ex arce Zlotoriensi maiorem Poloniam latrocinijs vsque adeò, vt Sendiuoius solus cum maioribus Polonis reprimere eum non posset. Itaque & Iascus siue Ioannes Cmitha gente Srenauius præfectus Siradiensis cum nobilitate Siradiensi ad restinguendum gliscens incendium profectus est. Verùm eius currus, & impedimenta cum alia via subsequerentur, à Vuladislao intercepta sunt, Iascus tamen nihilo segnius cum Bartholomæo Veisemburgio præfecto Brestensi coniunctis copijs, Vuladislao ad vexãdos Inouuladislauienses numerosam magis quàm bellicosam multitudinem ducenti apud Gneuucouiam occurrit, consertoque prælio, facilè eum fudit fugauitque. Nactus autem nauiculam Vuladislaus fugiens Vistulam traiecit, & in Zlotoriensem arcem se recepit. Et quamuis Sendiuoius præsidium militum in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excursiones eius collocasset, agebat ille tamẽ nihilo minus prædas ex vicinia. Quare maiore vi Sendiuoius contra eum bellum gerere instituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs sumere arma iussis, accitoque etiam in auxilium Cazimiro Scecinensium duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotoriensi oppugnatus ac circuncessus aliquandiu, non modò sustinuit obsidionem, verumetiam non leuibus incommodis ac detrimentis obsidentes se afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præuecti silentio castra obsidentium, non modò eos qui longius à castris egressi erant, excipiebant, verumetiàm extrema statiua infestabant: quin machinis etiam quibusdam artificiosis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, & summouebant. Earum verò machinarum opifices & administri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladislao prodiderat, alter, cui nomen Hanco, Brestensis moletrinæ hæres captus superiori tempore à Vuladis-

B lao. Cum autem hic ipse Hanco exitum illius belli & obsidionis, quam diu sustineri non posse propter commeatus penuriam videbat, secum reputaret, metuens ne fraudi sibi esset hostes patriæ iuuisse, consilium cæpit prodendæ arcis: sed re coniecturis quibusdam deprehensa, subiectus quæstionibus, rationem & ordinem omnem meditatę proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emisit Vuladislaus Hanconis generum ad hostes cum mandatis ipsius de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli solus obtinere cuperet, Cazimirum quidẽ ducem cæterosq; proceres consilium suum celauit, ipse verò intempesta nocte, quemadmodum constitutum erat, cum expedita suorum manu sine vllo strepitu ad arcẽ accessit: patefactaque porta, cum iam vigintisex milites immisisset, antequam ipse cum cæteris ingressus est, milites Vuladislai, qui hæc supernè clàm obseruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecère: cuius pondere & clauis prominentibus insignes duo equites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vscensis dominus oppressi sunt. Nec mora, illustrata ignibus arce, vigintisex illi qui primi ingressi erant, saxis & iaculis vndique coniectis obruti sunt. Ita in insidias præcipitatus Sendiuoius, tot fortibus viris amissis tristis mœrensque in castra redijt. Illucescente verò die fremens ob acceptam ignominiam, totis viribus arcem oppugnauit vsq; ad vesperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinensium dux saxo per cassidem ictus in capite, non diu postea vixit. Postero die cum Vuladislaus de retinenda arce desperasset, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itemq; ijs, quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit, & ad regem in Vngariam missus, decẽ millia florenorum ab eo pro Gneuucouiensi territorio accepit. Adhæc abbatia quadã luculenta in Vngaria donatus est. In qua aliquantisper commoratus, Diuionem redijt: ibiq; resumpto monachi habitu, vitam finiuit. At illi, qui eum ad res nouandas in Polonis adiuuerant, partim voluntarium sibi exilium indixêre, partim carcere & bonorum confiscatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladislao duce, quem & ipse Album vocat, ac toti Poloniæ vult præfuisse, commemorat. Sed quorsum attinet omnes omnium opiniones persequi? Pertæsa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici regis mater, excesserat è Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum

Gneuucouia incensa.

Iascus Cmitha.

Vuladislaus dux victus.

Hanco proditione molitus.

Cazim. Scecinensis Pomeranorum dux interfectus.

Vuladislai exitus.

Alber. Crantius.

Elizabetha Polonia recedit.

recepta, à filio acceperat: sed non ita multo pòst pœnitentia ducta, indulgente eodem in Poloniam rediјt. Venienti cum magno & splendido comitatu proceres Poloni Cracouienses & Sendomirienses apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: simulque renunciarunt, compertum se habere Lituanos de inuadenda vastandaque Polonia consilium iniuisse. At illa muliebri leuitate, quietos & securos eos esse iussit, filium enim suum tam longis grauibusque manibus prędi tum esse, vt ad solum nomen eius non modò Lituani, sed & cunctæ in circuitu nationes contremiscant. Nec mora, Lituani cum valida manu è Lituania & Russia coacta, ducibus Keistuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurso magnis & clandestinis itineribus, propter vastitatem, Lublinensi tractu, quicquid loci in Sendomiriensi tractu est ad Sanum & Vistulam flumina populabundi & vastabundi magna celeritate peruagati sunt, ita vt permulti mortales de nobilioribus quoque & locupletioribus vel in fuga, vel in domibus suis incauti à barbaris opprimerentur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit: quã integram, nihil vsquam hostile passi, abegêre. Quanquam per idem tempus ipsi quoque à Crucigeris Prussiensibus domi suæ magno incommodo affecti sunt, sex territorijs Samagitiæ vna atque altera excursione peruastatis. Neque tamen Elizabetha quicquam de lusibus & choreis atque symphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota remisit, donec eam præsentius aliud malum perculit. Vngari qui cum ea venerant, domestica consuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiam siue ad mercatum, siue ad priuatum cuiuspiam vsum importaretur, passim diripiebãt. Id Prędborius Brezius nobilis adolescens ne ipse quoque pateretur, familiam suam armatam ante domum suam, quæ ad portam vrbis Cazimiriensem siue Bochnensem dictam sita erat, obseruare iussit. Ibi cum Vngari in fœnum, quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij verò ministri prohiberent, iurgium atq; prælium inter Vngaros & Polonos ortum est. Quod cum concursu vtrinq; suis opem ferentium atrocius fieret, missus à regina Iascus siue Ioannes Cmitha, præfectus Cracouiensis ad sedandum tumultum, sagitta Vngarica in turba in ceruicem ictus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi necessarij & familiares eius furẽtes, facto vndiq; concursu in Vngaros coorti, magnam cædẽ fecẽre, nõ eorũ tantùm, qui se in tumultu illo obtulerant, sed eorũ quoq;, qui in hospitijs ac diuersorijs inuenti sunt. 160 Vngari eo die trucidati feruntur. Atq; ij modò salui fuerunt, qui in arcem effugere potuêre. Triduo deinde arx clausa, & ab armatis obsessa fuit. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1376. Paruo autem interiecto tempore Elizabetha mœsta in Vngariam reuersa est, Petro Cmitha Iasci filio in solatium necis paternę præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis vndecimus, cum cathedram & curiam pontificiam post septuagesimum annum Auinione Romam retulisset, accepissetq; Turcas Amurathe duce, traiecto nauibus Genuensium Hellesponto, plurimas Græcorum & Constantinopolitani Imperatoris (à quo contra rebelles principes in auxilium ex Asia prius euocati erant) vrbes cæpisse, magnaque strage Bulgaros, Serbos, & Albanos profligasse, Italiæ metuens, vndique subsidia corrogabat. Itaq; & in Poloniam ea de re legatum misit Nicolaum Maioricensem episcopum. Qui coacta Vneouiæ synodo episcoporum, vix illud impetrauit, vt bini grossi de vniuscuiusq; marcæ prouentu sacerdotiorum in sumptus eius belli conferrentur. Quoniam autem episcopus Vuratislauiensis Prædislaus Pogorelius paulo antè excesserat, relicta magna pecunia, præter contributionẽ redegit legatus ex illa hæreditate 30000 aureorum, & insuper 8000 annua pactus est pontifici e reditibus eius episcopę, donec aliquis Prædislao successor daretur. Cuius renunciationem siue approbationem ob id Pontifex in vij. annum distulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de sententia matris instituit: in maiore quidem Polonia Domaratum Pirschnicium, translato Cracouiam Sendiuoio Subinio. In Cuiauia verò amotis Bartholomæo Veisemburgio, & Bartholomæo Socolouio Petrassiũ Malocham: propterea quòd hic quidem pluris, quàm illi, præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus verò multis Vngaris in cæde suprà memorata saluti fuisset. Quoniam autem Ludouicus excursionibus Lituanorum in Poloniam, & Belsensium ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad episcopos & vniuersum ordinẽ ecclesiasticum totius Poloniæ, subsidium ab eis, & ab eorum agricolis ad pium bellum contra barbaros hostes petiuit. Negatum est, veritis episcopis ne munificentia illa sua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequi institutum bellum perrexit Ludouicus: indictaque toti Poloniæ

Muliebris stultitia. Lituanorum excursio in Poloniam. Samagitia vastata à Crucigeris. Elizabetha musicis & choreis dedita. Vngarorum uiolentia & rapinæ. Prædborius Brezius. Iascus Cmitha interfectus ab Vngaris. Vngarorum cædes Cracouiæ. 1376 ann. Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ. Pontifex Auinione Romam migrauit. Turcæ Græciam inuaserunt. Legatus pontificius in Poloniam. Synodus Vneouiæ. Cõtributio. Vuratislauiẽsis episcopæ uacatio. Præfecti Poloniæ. Subsidiũ ab ecclesiastico ordine regi negatum. Russicũ bellum.

A Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriam conuenire iussis, ipse cum non contemnenda Vngarorum manu transmisso Carpatho per Sanocum rectà Sendomiriam profectus est. Ibi conuentu habito, recensitisque copijs, cum abundaret viribus & multitudine, partem exercitus, in qua erat Cracouiensis & Sendomiriensis nobilitas cum Sendiuoio, ad recipiendam Chelmam misit: ipse cum reliquo ad Belsum castra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauum diem Chelma potitus, Grabouecíam quoque & Grodlum & Seuolossum munitiones cœpit: deinde ad regem Belsum adhuc obsidentem reuertit. Erat enim arx ea natura loci permunita: itaque fame rex præsidiarios ad deditionem compellere decreuerat. Venit interim in castra regis Keistutus dux Lituanorum, ex hoste pacificator factus: & his legibus pacem impetrauit, vt Georgius dux sese Belsumq; regi dederet, ac Lituani captiuos omnes Polonos redderent. Quæ cũ impleta essent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus delinitus, non modò Belsum ei reddidit, sed etiam Lubaciouiam, & centum marcas annuas in stipendium è salinis Bochnensibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atq; clientela Polonorum semper futurus esset. Fortassis autem & illud adiumento fuit Georgio atque Lituanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiam vulnerato, ad seditionem & cædem res spectare cœperat. Itaq; Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum arce Pieschoua scala mitigauit, exercitum verò, ne quod maius malum iritatis vtrinq; animis excitaretur, statim dimisit. Septem vexilla tunc habuisse sola Topororum familia fertur. Bis postea rursus Russiam à Lituano duce vexatam esse, bisq; eiectis barbaris à rege pacatam Bonfinius memorat. Cum autem ipsi vber & fertile solum Russiæ placuisset, & frequentari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, missa Auinionem ad Gregorium eius nominis vndecimum pontificem maximum legatione, effecit vt duæ ibi cathedræ episcopales, nimirum Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ verò archiepiscopalis instituerentur. Ita quidẽ Dlugossus scribit. Sed si prius metropolis Leopoli constituta fuit, quemadmodum nos superius ex eiusdem Dlugossi sententia prodidimus, episcopalẽ Haliciæ constitutã esse oportet. Vna enim archiepiscopalis est in Russia, & ea quidem Leopoli. Nos initio Leopoli episcopalem cathedrã regnante Ca-

B zimiro institutã fuisse existimamus. Neq; enim archiepiscopus vsquam instituitur, qui nullum in ditione seu prouincia sua episcopũ habeat: sicuti tunc in Russia nullus fuit: sed cum Ludouici opera plures episcopæ fierẽt, metropolim Haliciæ constitutam esse, quæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciam translato. Cætarùm quoniam propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Russiam instituit, Polonis, à quibus subacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensium Ludouici beneficentia iure hæreditario donata, ita vt iam dux Russiæ vulgò appellaretur, & ipse hunc titulum vsurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinensem ditionem atq; Bydgostiensem, quæ antiquitùs Vissegradensis vocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quę nuper Cazimiri Scecinensium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, Zlotoriam, & Sarleium, quæ à Vuladislao albo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, vt sacramento adactus, in fide & clientela, quod Feudum vulgò vocant, regum Polonorum semper esset, & ad solos masculos hæredes ea transmitteret. Russicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris attribuit. Recenset autem Bonfinius Emericum Agriensem episcopum, Georgium Zuderem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Russiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec sanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo voluntati eius refragarentur. Quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum: debilior prædæ erat potentiori: vis, non ius valebat: iudicia vel silebant penitus, vel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quòd nemo vnus vindex legum, scelerumque vltor erat, quem cæteri omnes vererentur. Hæc publica quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud videri faciebãt, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Russiæ patienter tũc latũ: de domesticis verò incõmodis crebris literis atq; nuncijs, & querimo-

nijs

Sanocum. *Chelma recepta.* *Grabouecia.* *Grodlum.* *Seuolossum.* *Belsum.* *Georg. dux Russorum regi sese et Belsum dedidit.* *Ludouici facilitas.* *Iurgium inter Polonos et Vngaros.* *Pescouisca à Petro Safranecio donata.* *Topororum vires.* *Episcopæ in Russia conditæ, Præmisliensis, Vuladimeriensis, quæ nũc Lucensis est, siue Lucceoriensis.* *Haliciẽsis archiepiscopa Leopolim translata.* *Camenecensis episcopa.* *Russiam Ludouicus Vngaris attribuit.* *Vuladislaus dux Russiæ.* *Dobrinensis & Bydgostiensis tractus Vuladislao pro Russia datus.* *Bydgostiẽsis Vissegradensis olim.* *Gneuucouia.* *Poloniæ mala ob absentiam regis.*

nijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non veniret in Polo A niam, quòd negaret auram Polonicam se ferre posse, Vuladislaum Oppoliensem pro se gubernatorem & vicarium misit. Et erar quidem id non ingratum plebi ac tenuioribus. Cæterùm nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, alrero Visliciæ, alrero verò Gnesnæ actis, negarunr se homini, quem ipsi sibi principem non constituissent, parituros esse, proprerea quòd id contra leges & instituta maiorum suorum esset. Atq; cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem missi, facilè effecerunt, vt is Vuladislaum reuocarer. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur. Interim autem dum hæc ita fiunt, vectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum esse diximus, dimidium eius, quod antiquitùs pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorum agrorum cultoribus exigi cœptum est, hoc est, seni grossi, & singuli modij siliginis & auenæ in iugera, negantibus exactoribus regijs, gratiam illam, quæ nobilitari facta esset, etiam ecclesijs & sacro ordini factam esse. Debere aurem ecclesiasticos homines æqui boniq; facere, quòd dimidium ferè eius vectigalis sibi suisq; agricolis remittatur. Quod si recusent, integrum se veteri more exacturos: ita enim se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archiepiscopus Gnesnensis synodum Calisiiam conuocauit: vnde legari in Vngariam missi Florianus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus, impetrarunt, vt eodem iure, quod ad illud vectigal attinet, cũ nobiliratis bonis ecclesiarum bona censerentur. Hæc vsq; ad annum Christi 1378, octo annis regnanre Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine, quo hìc à nobis conscripta sunt. Per quod tempus Lituani & Crucigeri mutuis se excursionibus & cladibus vehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore vitam cum morte commutauit, cum aliquanto antè Venceslaum filium natu maiorem adolescentulum regem Boemis designasset: ac deinde, redemptis magno principibus electoribus, Cæsarem fecisset. Constituiris vniuersi conuẽtus Boemici consensu & pacto iurato, vr regnum illud esset deinceps hæreditarium in masculis duntaxat, sublata fœminarum successione, quam ipsam quoq; prius sanxerat. Episcopum autem Olomucensem, ac ducẽ Opauiensem à potestate & iurisdictione Marchionis Morauiæ fecit immunes. Hoc eodem autẽ anno & sequentibus aliquot nõ vsquequaq; tranquillæ res fuerunr in maiore Polonia. Quanquam publico consilio nul- B lum bellum gestum est: sed priuatis viribus & latrocinijs propemodum cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infestati, & vis vi vltrò citroque propulsata est. Primùm enim Borcouij Pomerani homines equestris ordinis Valcienses oppidanos ita vexarunt, vt cum oppidum id fortuito incendio conflagrasset, aliò ciues commigrare populariter voluerinr, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cũ expedita suorum manu ingressus in Pomeraniam, Borcouios, peruastatis eorũ prædijs, vicis atq; pagis, coercuisset. Deinde Sendiuoius Virius castellanus Bninensis gente Nalencius ditionẽ Suarobori Scecinensiũ Pomeranorũ ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamẽ matre) defuncto successerat, igni ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioan. Ciarnicouij iudicis Posnaniẽsis fratris sui filij. Causa verò hostilitatis denũciatę hæc fuit, ꝙ Sendiuoius Cazimiro duci cũ Ottone Brandeburgensi marchione bellum gerẽti aliquandiu cum numerosa cohorte militauerat, nec ei Suarobotus Cazimiri hæres merita stipendia persoluebat. Suatobotus verò vastatione agrorum suorũ commotus, coacto de suis iusto exercitu, accitisque Stargardensium, & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equestribus & pedestribus Poloniæ fines ingressus, ad arcem Zlopensem, quæ erar Ioannis Ciarnicouij, castra meratus est. Postero die non ita mulro pòst ortum solis arcem vi capere adortus, vsque ad vesperum casso labore suos defatigauit, nisi quòd nõ paucos fortes viros aridas fossas sub restudine transgressos, & ascijs ac securibus munitionem perfringere conatos, saxis telisque supernè obrutos amisit. Induciæ deinde in sequẽrem diem factæ interueniente Sulisio Vedelio sepeliendorum interfectorum causa. Quibus sepulris Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoque agmine circumiacenres pagos exussit: nec mulro pòst pacem cum Sendiuoio fecir, cum ei debirorum stipendiorum pariter ac damnorum nomine satisfecisser. Nec tàmen diu frui optata pace Suatoborus potuit. Erenim anno sequenti, qui fuir 1380, Ioannes Vedelius cum à Ioanne Ciarnicouio arcem ac rerritorium Zlopense hypothecæ nomine vtendum fruendum accepisser, facta de asseclis suis ac de Zlopensibus Tusnensibusque aliquanta pedestri equestrique manu, in Scecinensium fines excursionem fecit, ratus impunè id facinus sibi fore, proptetea quòd sciebat Suatoborum

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ.
Conuentus Visliciæ & Gnesnæ.
Poloni non parent extero.
Legatio Polonorum ad regem.
Synodus Calisiæ.
Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis.
1378 ann.
Crucigerorum cum Lituanis bellũ.
Carolus Imperat. obyt.
Venced. Cæsar & rex Boemorum.
Borcouiorũ latrocinium.
Sendiuoius Virius Pomeraniam infestat.
Zlopum oppugnatum.
1380 ann.
Vedelius infestat Pomeraniam.

A Suatoborum alio bello cum Brandeburgensibus,& alijs Pomeranis gerendo distineri.
sed eum spes fefellit. Reuertentem enim cum luculenta præda è Piricensi ora abacta,
Suaroborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ cõsecutus est. Et poterat quidem
Ve el us cum suis in arcem Zlopensem propinquá euadere, sed cum prædam partam
no er amittere, nihil motus paucitate suorum, qui rusticani ferè & oppidani erant, ma
nus cum longè validiori hoste cõseruit, pœnasq; temeritatis dedit. Cecidère in eo præ-
lio de Polonis quadringenti quinquaginta, centum in propinquo lacu submersi perie-
re. Nec tamen Pomeranis incruenta cessit victoria. Per hoc tempus (quod certè silentio
prætereundum non est) machinam æneam, quam à sono terribili bombardam vocát,
cert ssimo vitæ & virtutis humanæ exitio Germanus homo apud Venetos excogita-
uit. Insequens annus Elizabethæ senioris reginæ matris Ludouici regis, & Ziemouiti
Masouiorum ducis morte insignis est. Ac Ziemouitus quidem moriens, duos filios
Ioannem & Ziemouitũ è priore vxore Nicolai Opauiensium ducis filia susceptos hæ-
redes reliquit, ita vt Ioanni Varsauiensis, Ziemouito Plocensis ditio cederet. Ex altero
autem matrimonio Zambicensium ducis filię Henricum filium & duas filias suscepe-
rat. Atque ex his alteram Vuladislao Oppoliensi, alteram verò Cazimiro Scecinensi, ac
deinde viduá Henrico Bregensi Ludouici filio in matrimonium collocarat, Henricum
verò sacris initiatum Plocensem & Lencicìensem præpositũ fecerat. Et Leucicìensem
quidem nõ sine vi & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id sacerdotium archiepiscopus Gnes-
ne sis contulerat. Nam & possessiones eius sacerdotij manu armata inuasit, & Loui-
ciam cum exercitu obsedit: nec prius soluit obsidioné, donec Pelca Henrico ius su m
concessit. Porrò matrem huius Henrici Ziemouitus, cum in eam deperiret, per satelli-
tes iugulauit, q. adulterij insimularetur. Sed eum postea facti vehemẽter pœnituit, cum
nihil certi de crimine eius comperisset, liberosq; ex ea susceptos persimiles sibi esse co
gnouisset. Fuit autem Ziemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus: eoq; grauior suis,
dum crebris exactionibus exhaustum profuso sumptu ærarium replere cogitur. Multa
ab ineunte ætate ecclesijs largitus, prouectior factus, eas vexauit & afflixit. Atq; ob id
diris non semel deuotus, & anathemate perculsus est. Hunc secutus Dobeslaus cogno
mento Sovuca Plocensis episcopus, successoré accepit Sciborium archidiaconum ap-
B pr perata electione, metu ducum Masouiorum, ne ij fratrem suum collegio sacro inui-
to obtruderét. Nec mora confirmatus is est à Ioanne archiepiscopo: eaq; confirmatio-
ne nõ contentus, Romam excurrés, aliam ab Vrbano pontifice obtinuit. Cæterùm Lu-
douicus rex matre defuncta cum assiduis & grauibus Polonorũ querelis fatigaretur,
vt reipubl. Polonæ constituendæ, iudiciorumq; aliquá rationé iniret, Budam eis comi
tia indixit ad mediá Quadragesimá. Erat rès noua, multaq; secũ ferebat incommoda,
ac etiá pericula proceribus atq; nobilitati, & vniuersæ reipubl. ad exteras oras per tan
ta locorũ interualla euocari. Frequentes tamé proceres eò profecti sunt, frequentiores
multo ex alijs ordinibus quos priuatæ iniuriæ, factaq; spes iudicij regij excitarat. Mul-
ta ibi variaq; de administratione reipubl. absente rege, ac de summa iudiciorũ iactata.
Ad extremũ de sententia regis paucis approbantibus summa rerũ Polonicarũ iudicio-
rum tribus, nempe Zauissæ Curosuáció gente Roséo episcopo Cracouiensi, qui non
ita pridé Floriano mortuo successerat, & Dobeslao castellano Cracouiensi Zauissæ fra-
tri germano, & Sendiuoio Subinio palatino Calisiensi & præfecto Cracouiensi man-
data. Iudicia verò nulla ibi exercuit Ludouicus, verùm omnia ad vicarios illos suos, si-
ue triumuiros (nihil enim vetát eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hæc auté fecit
potestaté Zauissæ episcopo omnium magistratuũ & honorũ, quicunq; vacaturi essent,
exceptis Castellania & palatinatu Cracouiensi, in Polonia conferendorũ. Ita conuétus
ille solutus est, & calamitosi homines spe iuris sui obtinédi frustrati, mœsti domos re-
uertère. Porrò triumuiri illi propositis de iure dicédo edictis, cũ obire Poloniam, à Cu-
iauia & maiore Polonia orsi, cœpissent, noua, sed tamé falsa spe rursus animos hominũ
erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominũ concursu
q rimonias & causas multorũ: sed nusquam ius dixerũt, omnibus Calisiam se sequi
iu is, q. eò Zauissam episcopum, sine quo iudicare nolebant, venturum esse sperabant.
Nam is profectus non erat cum cæteris, sed magistrum Ioannem Nasichouicium, ar-
chidiaconum Cracouiensem, & cancellarium suum pro se miserat. Hoc auté responso
accepto, omnis illa querentium multitudo maledictis incessens regem atque trium-
uiros, dilapsa est. Vexata sunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona ecclesiasti-
ca. Nam Vuladislaus quidem dux Oppoliensium vetuit in Dobrinensi tractu decimas
dari

Poloni à Pomeranis uicti.

Bombarda inuenta.

Elizabethæ senioris reginæ mors.

Ziemouiti Masouiæ ducis mors & liberi.

Henricus præpositus Plocensis & Lencicensis.

Ziemouitus uxorem occidit.

Ziemouiti mores.

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia.

Zauissa episcopus Cracouiensis.

Potestas conferendi honores & magistratus episcopo data.

Plocensis episcopi iniuria.

dari Plocensi episcopo. Insuper ab agricolis eiusdē episcopi quaternos & vicenos grossos in iugera seu laneos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao episcopo, interueniente Ioanne archiepiscopo Gnesnensi, & Sbiluto episcopo Vuladislauiensi in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam rediјt, ac de omnibus iniuriјs satisfecit. In maiore verò Polonia cum Bartholomæus Chotelius (nisi fortè Chotetius potius apud Dlugossum legendum est) qui etiam Cosminius appellatus est, cum is igitur viciniam omnē latrocinio infestaret ex arce sua Odalanouia, Domaratus præfectus eius oræ nobilitate arma capere iussa mandato regio expeditionem contra eum fecit. Ibi vulgus equitum crudeliter admodum in bona Gnesnensis & Lubussensis ecclesiarum debacchatum est: Bartholomæo verò petēti pax data his conditionibus, vt Regi arcem territoriumq́; omne traderet: æstimationem verò eius, hoc est, decem & octo millia florenorum acciperet, deducta tamen inde ea pecunia, quę Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòst, Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis, à Bernardo Garbouio intercepta est. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater præpositus Curelouiensis: qui inuitatus ad conuiuium à Petrasio Malocha præfecto Lenciciensi & Cuiauiensi, rixa de venationibus cum Nicolao castellano Lenciciensi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus quidē fugiens manus ministrorum Pelcæ euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior esset ad sustinendam vim & obsidionem, si qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantū potuit in societatem adsciuit, & cum his thesaurum Archiepiscopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiscopo reddidit, quàm impunitatem facti simul ac directi thesauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petrasio Malocha, & quibusdam aliјs proceribus interuenientibus pactus est. Receptam arcem Archiepiscopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & administrandam commisit. Insequentem annum 1382, aliquot primorum episcoporum, & regis mors, subsecutique motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuariј Zauissa episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus, cum aceruum fortè ad constuprandam rustiacanam puellam ascenderet, (variat enim fama) extinctus est. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre castellano Sendomiriensi elatum esset, ferunt noctu in basilica Cracouiensi, vbi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus equorū discursantium, dæmonumq́ue voces vociferantium: Proficiscamur meretricatū. Et mirū est, sed multorū sermonibus ac testimoniјs celebratum, hoc ita ferè vsu venire in hac basilica, non modò post funera nonnullorum clarorum hominum, vt aliqua terriculamenta existant, verùm etiam vt principum, episcoporum, atque etiam prælatorum, vt ita dicam, & canonicorum propinquæ mortes signis quibusdam prænuncientur. Instituit autem hic episcopus in basilica Cracouiensi collegium quoddam sacerdotum, quos Mansionarios vulgò vocant: alioqui profanis negociјs & voluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouiensi ecclesiæ annis duobus & dimidio. Successit autem ei Ioannes Radlicius regius medicus & cancellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauissam post alterum mensem Nicolaus Curnicius Posnaniensis episcopus secutus est, carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre quartana & gutturis atq; linguæ exulceratione tanta, vt vsum sermonis amitteret, afflictus, & ad extremum extinctus: homo garrulus, contentiosus, & amans litium. Et intra paucos dies Ioannes quoque archiepiscopus Gnesnensis decessit, vir dexteritate ingeniј, prudentiaq́; commendatior vulgo, dum priuatus vixit, quàm in magistratu, præcipiti iracundia, in ecclesiasticos homines dictis ac factis contumeliosus, nec satis acer defensor & vindex sacerdotum & bonorum ecclesiasticorum. In agnatos plus æquo propensus. Diripuerunt autem iј supellectilem omnem & facultates defuncti: quin & bona archiepiscopalia vexauerunt, & Vneouiam vix tandem successori eius Bozentæ, gente Seligio, reddidêre. Porrò Ziemouitus Plocensium dux, cum Archiepiscopum defunctum esse vita accepisset, facta manu pagos archiepiscopales populatus est, Louiciamq́; obsedit. Legato autem Gnesnensis collegiј Andreæ Ceretensi episcopo, qui vicarius siue à suffragiјs erat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti respondit: Ad se pertinere, vt bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret, dum cathedra illa vaca. Neque tamen id se postulaturum fuisse, si Louiciam canonicus quispiam, ac non inimicus suus Derslaus Iuenius castellanus Gnesnensis teneret. Quo responso accepto, maturauit collegium noui Archiepiscopi electionem. Electus est autem Dobrogostius

Margin notes: Bartholomæi Chotetij latrocinium. — Odalanouia regi quæsita. — Vneouia intercepta & reddita. — Pelca præpositus Curelouiensis occisus. — 1382 ann. — Zauissæ episcopi mors pudenda. — Cracouiensis basilicæ prærogatiua. — Ioannes Radlicius medicus episcopus Cracouiensis. — Garruli & contentiosi episcopi supplicium. — Ioannis archiepiscopi mors & mores. — Archiepiscopi bona direpta. — Bozenta archiepiscopus.

A stius Nouiduorius iurecōsultus, cantor Gnesnensis ac decanus Cracouiensis, gente Na lencius. Quo postulante soluit Ziemouitus obsidionē. Sed tñ Archiepiscopā Dobrogo stius tunc adeptus non est, aduersante ipsi Ludouico rege, q, eum Ziemouito, vt sibi in regno Poloniæ succederet, fauere Domarati præfecti delatione accepisset. Cum autem Dobrogostius præter sententiam regis Romam ad Pontificem max. vnà cum Nicolao Posnaniensi episcopo designato profectus esset, Taruisij ambo à Venetis à Ludouico subornatis capti sunt, ac detenti aliquandiu. Bozenta verò Seligius, qui regius procurator Cracouiæ fuerat, ab Vrbano vj. pontifice max. qui Gregorio successit, Archiepiscopus renunciatus est. Posnaniensis verò episcopus Ioannes cognomento Cropidlo Boleslai Oppoliensium ducis Vuladislai fratris filius, adolescens admodū factus est. In vtroq; perperā Vrbanus Ludouico rege petenti gratificatus est, vt in schismate, quo tūc ecclesia Romana differebatur, fauore eius sibi adiungeret, siue adeò retineret, & benè merenti gratiā referret. Miserat enim Ludouicus eo postulante Carolum fratris filium cum exercitu in Italiam, vt Ioannam reginam Neapolitanam, cuius studio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat Clemens vij. vlcisceretur. Per idem tempus Ludouicus rex cum languere se, ac sensim viribus destitui sentiret, vt viuens adhuc res filiarū stabiliret, indixit Polonis comitia sub finem Iulij Zuolenum, siue Zolium, quod oppidum est in Scepusio. Quò cum frequens senatus conuenisset, successores sibi designat in regno Polonorum, Mariam filiam natu maiorem cū Sigismundo sponso eius, marchione Brandeburgensi, Caroli Imp. & regis Boemorum ex Elizabetha nepte Casimiri regis filio, xiiij. annum tunc agente. In quorum verba proceres Poloni, iussu Ludouici statim iurarunt. Eundémne autē Sigismundum Vngaris & Polonis, an hūc quidem Polonis propter vicinitatē Marchiæ Brandeburgensis, Guilelmum verò Austriorum ducē Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim vxorem destinarat, Vngaris propter similem causam atq; commoditatem regem dare voluerit, nō constat. Soluto conuentu Zoliensi profectus est Sigismundus in Poloniam cū primoribus, & non contemnenda Vngarorum manu ad sedandos intestinos motus, & adeundam viuēte adhuc socero regni possessionem. Veniens autē in maiorem Poloniam Cosminum arcem & oppidum, itemq; Nabyssice & Cosminecium castella Bartholomæi Chotecij, fortè q, is latrocinari nō intermitteret, in potestatem suam redegit. Odalanouiam verò circumsedit. Nam eam Bartholomæus post priorē obsidionem ex pacto nō tradiderat. Deinde cum aliò festinaret Sigismundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Masouiam contendit, vt Ziemouitum ducem detrectantem, per vim sacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius vltrò iam id fecerat. Itaq; vastare ditionem Ziemouiti Sigismundus cœpit. Interim Ludouicus rex xiij. die Septembr. Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, vitam finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigismundus, omisso in præsens Ziemouito, Posnaniam se recepit. Ludouici verò funus Albam regiam, vbi regum Vngarorum ferè sepultura est, solenni pompa elatum est. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidem xij. annis, apud Vngaros verò vno & quadraginta: vixit sex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis atq; labris, capillo barbaq; crispa, sereno vultu, humeris parū incuruis. Moribus verò ita temperatis fuit, vt foris bella acriter & excelso animo gereret, domi placabilitate & iusticia pacem coleret: vtrobiq; prudentia & animi moderatione singulari esset: in contumaces seuerus, in supplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio superari se nō patiebatur: in doctos viros fuit propensior. Nam & ipse studia bonarum literarum atq; artium libenter coluit: nec ferè quicq̄ inconsulta astrologia solitus erat auspicari. Pietatis atq; religionis ita fuit obseruans, vt nō in postremis duceret, Iudæos & Cunos falsorum deorum cultores ad Christianam religionem adducere. Quod in Cunis quidem assecutus est: Iudæis autem cum neq; minis, neq; præmijs propositis persuadere posset, omnes proscripsit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaque nonnunquam dissimulato habitu vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaq; ex huiusmodi sermonibus in se suisq; castigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Bosnēses, Serbos, Croatas, Transalpinosq; ad officium reduxit. Valachiam siue Moldauiam cum Bogdano palatino in clientelam accepit: Dalmatiam Venetis eripuit. In Italia nonnulla bella gessit. Quibus negocijs distentus, non potuit tantam, quantam res postulabat, curam rebus Polonicis impendere.

Dobrogostio electo archiepiscopo, rex obstitit.

Bozenta archiepiscopus.

Schisma in ecclesia.

Ludou. rex Carolum fratris filium cū exercitu misit in Italiā.

Polonorū comitia in Scepusio.

Sigismundus rex Polonorum designatus.

Sigismundi aduentus in Poloniam.

Masouia uastata à Sigismundo.

Ludou. rex mortuus.

Ludouici effigies & mores.

Ludouic. sermones hominum de se captauit.

Ludouici res gestæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Quartusdecimus.

INTERREGNVM.

Russia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita. Volynia in potestatem Lituanorũ redacta

DIVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Russiæ plerasq; A præfecturas, quemadmodum supra memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Olescum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatinum arces cum territorijs suis Lubarto Lucensium duci, magna vi auri & argenti ab eo accepta, prodidêre. Sed nescio, an Sniatinum pro Rathno siue Rohatino, apud Dlugossum perperam scriptum sit. Sniatinum enim longius abest ab eo tractu & Lituanis: Rathnum verò fuit inter enumeratas modò arces, longaq; fuit de ea iuxtà ac de cæteris inter Polonos & Lituanos controuersia, quemadmodum suis locis fortasis attingemus. Nec tamẽ eam

Proditores pœnis affecti.

proditionem impunè tulêre Vngari. Etenim à regina Vngarorum Elizabetha Ludouici vxore infamia notati, bonisq; multati, & partim capitali, partim tetri carceris pœna damnati sunt. At in Polonia cum Sigismundus marchio rex iam esset designatus, non magna re magna facta est voluntatum commutatio. Postularunt ab eo proceres cum

Sigismũdus cur contemptus sit à Polonis.

frequenti nobilitate, vt Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret. Quod cum ille negasset, omnis illa multitudo, quæ ad eum confluxerat, domos dilapsa est. Profectus autem Posnania, Gnesnam venit: acceptusque à Bozenta nouo archiepiscopo honorificè, solennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit. Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato sollicitatus, cum durius & minaciter respondisset, sic animos eorum à se alienauit, vt mox conuen-

Miloslauia. Comitia Radõscis de nouo rege creando.

tu apud Miloslauiam habito legationem mitterent ad minores Polonos, vt ij conuentum secum pariter de statu reipublicę, ac de nouo rege apud Radomscos agere vellent. Obsecundatum est. Lecti de proceribus atque nobilitate minoris Poloniæ constituto loco cum maioribus Polonis ad vicesimamquintam diem Nouembris conuenêre, B eoque inclinabant plurimorum sententiæ, vt Heduigim Ludouici natu minorem filiam Ziemouito Masouiorum Varsauiensium duci vxorem cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Bozenta archiepiscopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contentionem & altercationem venerat. Tandem ita decretum est, vt memores pactorum cum Ludouico initorum, & iurisiurandi sui essent, neque progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præsens per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem verbo tacitè Sigismundus excludebatur, qui Vngariam simul obtinere

Comitia Visliciæ. Sigismũdus venit ad comitia. Oratores Elizabethæ reginæ.

bat. Altera deinde comitia minorum Polonorum Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: quo vicissim legati maiorum Polonorum venerunt. Venit & Sigismundus marchio cum Bozenta archiepiscopo ac Domarato præfecto, ne deesset causæ suæ. Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores Stephanus Agriensis, & Ioannes Chanadiensis episcopi. Atque hi facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, quòd fidem datam Ludouico de filiabus eius seruarent: idemque deinceps etiam vt facere pergerent, hortati sunt. Deinde postularunt, ne sententiam præcipitarent, neu quem prorsus regem sibi sumerent, donec à regina matre de filiabus constitutum esset, vtram in Vngaria, vtram in Polonia regnare vellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita est, quòd cum decreto Radomscensis conuentus, & cum voluntatibus omnium ferè congruebat. Itaque in eam sententiam itum est: placuit autem alia comitia Sradiam ad vicesimamsextam diem Februarij sequentis anni indici, & ibi certum

Sigismũdi offensa apud Polonos. Sigismũdus exclusus Craconia.

à regina responsum expectari, necquicquam deprecante Sigismundo. Offenderat enim is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos, cum cibum sumpturus esset, patiebatur: & quòd sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Boemo contulerat. Quocirca repulsam passus, Vislicia discedens, Cracouiam diuertere voluit. Sed eum Dobeslaus Curosuancius castellanus Cracouiensis non intromisit: veritus, ne eam vel dolo, vel vi accitis mox ex Vngaria militibus in potestatem suam redigeret, indeque promissis & largitionibus proceres & nobilitatem sollicitaret, & sibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam rediit.

A Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam venit, reperit Mariam sponsam suam ab Vngaris iam, non reginam, sed regem renunciatam & coronatam. Sed ibi quoque maiores etiam motus eum excepêre, alienata ab eo socrus voluntate, siue vt ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremum periculum adduxit, socrui verò exitio fuit. Etenim cum mulieres arbitratu Nicolai Garæ palatini regnarent, eumque & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio rege è Gallijs accersendo clàm consilia caperent, moti indignitate rei plerique proceres Carolum Neapolitanum regem, Ludouici defuncti regis fratris filium ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito, Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse, cesßisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodum scribit Bonfinius. Carolus verò partim dolis, partim aperta vi regnum adeptus, haud multo pòst reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato mulieres securæ omnium ad inferiores partes regni, & versus Croatiam iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum vocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem vlturus, impetum in reginas fecit: trucidatisque palatino & Blasio Farcasso Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabetham quidem in profluentem demergi iussit, Mariam verò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budam venienti, & bellum contra se comparâti, eam remisit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hîc persequi libuit, quo planior nobis historia nostra decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Ziemouito Masouiorum duci: quam Bartholomæus Chote eius homo audax & factiosus auxit, cum ad eum venisset, operamque suam & fidem ei pollicitus esset. Visum est autem, facilius eum voti compotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaque ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Calisßiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immissaque serra, capax hominis foramen faciebat, & alij murum ascendere nitebantur, cum exauditus est à

B vicino pistore strepitus, excitique vigiles, saxis alijsque telis fortuitu oblatis hostem ad irruptionem intentum superne simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus, munitionem suam Cosminecium, non ita pridem à Sigismundo marchione captam, recepit: Choteciam item præsidio communiuit, & Prosna amne transmisso Cosminum contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati præfecti repulsus, Parscum Michaelis Thomaßij munitionem octo diebus obsedit: eoque dominum loci adegit, vt is deserto Domarato, in partes suas transiret. Maiora autem in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat odio Domarati, quòd ille (veris'ne criminibus, an inuidia hominum, nescio) tantum sibi vulgò conflarat, vt publico placito nobilitas pleraque omnis parêre ei detrectaret. Quin cum is satisfacere in Vislicienßibus comitijs, minoribus Polonis arbitris vellet, responsum est: Non aliter satisfacturum esse, quàm si magistratu abiret. Auxit verò maiorem in modum odium eius, fama, quòd in Saxonibus, Boemis & Cassubijs copias comparare diceretur, quibus aduersariorum contumaciam reprimeret, & vinculis, contumelijs, bonorū direptionibus, & alijs malis eos coerceret. Quæ consilia eius vt præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Kempa palatino Posnaniensi arma sumpsit, Bartholomæumque cum Masouijs adiutoribus sibi adiunxit. Primumque medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidum post tertium diem in deditionem acceptum est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimisßis, qui in præsidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Calisßiam castra mota sunt. Sendiuoius verò Suiduua castellanus Naclensis cum parte copiarum Posnaniā missus, vt esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, quod in arce cum Predipelco Staffeuio Medirecensi castellano erat, pateretur. Miserant enim Posnanienses ciues simul & alij quidam oppidani publicè legationem ad Vincentium palatinū, quòd in potestate eius futuri essent, si contra vim Domarati defenderentur. Aduenienti autem Calisßiam Vincentio oppidani portas oppidi aperuêre. Arx à Domarati præsidio, cui Ioannes Lencosßinius Lencicienßis castellanus præerat, tenebatur. Nam ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios & Pomeranos exercitus comparandi causa profectus erat. Obsessa est igitur arx Calisßiensis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq; factæ in agros & pagos aduersariorum. Dum autē obsidetur,

Maria regio diademate coronata ab Vngaris. *Sigismūdus ingratus etiam socrui.* *Nicol. Gara palatinus Vngariæ.* *Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur.* *Sigismūdus excessit Vngaria.* *Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.* *Horuatus Banus Croatiæ.* *Elizabethæ reginæ mors.* *Maria in custodia asseruata.* *Sigismūdus quando adeptus regnū apud Vngaros.* *Ziemouitus Masouius ad regnum aspirat.* *Bartholom. Chotecij conatus.* *Calisßia tentata.* *Domarati odium.* *Bellum ciuile Polonorum.* *Vincentius Kempius palatin. Posnaniensis.*

Conrad. Olesnicen. dux.

aduenit Conradus Olesnicensium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio castellano Gnesnensi, Domarati fratre, in auxilium euocatus. Verùm vbi vidit aditum arcis à Vincentio interceptum esse, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio domum rediit. Caeterum apud Posnaniam remissius cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modo quandam in oppido è regione arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in oppidum eruptiones. Exteriore verò porta, quae in agrum vergit, ij qui in arce erant, liberioribus excursionibus aduersariorum & ecclesiastica bona depopulabantur. Porrò Suiduuae minus liberae erant magisq; damnosae excursiones. Nec alibi res quietiores fuêre à factione Domarati: quae Naclum, Labissinum, Pacossum, Medireciam, Sbansinium, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam arces atque castella obtinebat, & ex his viciniam omnem armis infestabat. Erant autem in partibus Domarati insigniores Grimala Olesnicius Costrinensis, Andreas Suiradouius Camenensis castellani, Virbenta Smogulecius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessarij eius, praeter eos quos paulo antè commemorauimus. Fuitq; miserabilis tunc facies maioris Poloniae, cũ nullus penè locus, nulla cuiusquam possessio, nemo neq; vir, neq; foemina extra munitiones & praesidia vtriusq; partis vexationum, direptionum, & aliorum malorum, quę bellum secum trahit, exors esset. Nam quicunq; ab alteris stetisset, alterorum iniuriae erat obnoxius. Neq; mercatores & insontes agricolae expertes illarum calamitatum erant.

Pestis.

Adhaec pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones, infestauit. A Iuenir deinde Domaratus cũ externo milite, bellum illatum depulsurus: metatusq; castra in Piotricouice Suiduuae praedio, Vuroncos & Samotulos oppida diripuit.

Vuranci & Samotuli oppida.

Quae cum Suiduua ab exploratoribus didicisset, Bartholomęum Chotecium, & Sremensem castellanum cum suis copijs clàm asciuit, noctuq; cum his ad Domarati castra contendit. Praemonitus quidem erat de aduentu Suiduuae Domaratus: verùm de Bartholomaeo & Sremensi castellano nihil suspicatus, contempto Suiduua, quem paruam manum habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescente verò die xv. Februarij hostes ab ijs, qui in statione fuerant, magna celeritate adesse nunciantur. Trepidatur totis castris, nec satis spacij ad expedienda arma frenandosq; equos fuit. Neq; verò castra munita erant. Itaq; Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hosti progressus, non instructis ordinibus manus cum eo conserit. Et paruo negocio dissipatis suis, in fugam actus est. Fugientes Suiduua longo est spacio persecutus. Fortè Virbenta Smogulecius trans Vartam amnem cum centum hastatis equitibus & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hostium ad oppugnãda castra Domarati nocte certior factus, in auxilium Domarati veniebat. Cum autem comperisset Domaratum profligatum esse, nihil ea clade suorum deterritus, concito gradu aduersus hostes tendit, palantesq; per agros, dum fugientibus instant, nactus, magnam in eis stragem edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longius Domaratum persecutus, victor captiuis spolijsq; onustus reuertebatur. Cognitoq; statu suorum perturbato, nihilominus contra nouum hostem ire pergit. Sed conspecta cominus multitudine consternatus, prospicere sibi quemq; iubet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grochole castellani Santocensis concitato equo profugit, & vix persequentium se Virbentae ac Domarati, qui iam sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna vtrinq; strages hominum variante fortuna fuit. Ostrorogum deinde Domaratus acriter vsq; ad vesperã oppugnauit: sed cum nouas hostium copias in auxilium Suiduuae aduentare falsò accepisset, soluit postero die obsidionem, & in Obornicos oppidum copias suas reduxit: indeque quicquid loci inter Posnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infestauit. Instabat iam tempus praestitutum comitijs. Quapropter Elizabetha regina, vt in Vislicensibus comitijs anni superioris conuenerat, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Vesprimiensem episcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de voluntate sua certiores facerẽt. Hi reginae mandato proceres atq; nobilitatem iurisiurandi religione, quo se Mariae natu maiori Ludouici filiae, & Sigismundo sponso eius obstrinxerant, primùm soluerunt: deinde postularunt, vt regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorum deferretur, sed vt ea tamẽ, vbi ad proximum pascha in Poloniam deducta atq; coronata esset, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno viroq; aetatem, in Vngaria apud matrem educaretur. Re in consultationem posita, variae dictae sunt sententiae: & aberat non contemnenda pars senatus atq; nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello distenta. Itaq; placuit comitia ad xxviij. diem Martij prorogari,

Domaratus profligatus a Suiduua. *Suiduua victus & fugatus à Smogulecio.* *Ostrorogum castellum.* *Obornici oppidũ.* *Bucum.* *Comitia Siradiae.* *Oratores Vngari ad comitia.* *Poloni solutis religione iurisiurandi Mariae et Sigismundo dati.*

A prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter dissidentes agi. Lecti ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichostensis castellanus & Creslaus Sciucouius, viri graues & prudentes, cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem conscriptis. Qui cum ad Calissiam accessissent, imperarunt præfecto arcis Ioanni Lencosinio, vt sibi arcem traderet: nec ille renuit. Quanquam nō constat hîc sibi Dlugossus, Nam aliquanto inferius post constitutas inducias obsessam tamen esse nihilominus Calissiam à factione Bartholomæi, quæ eadem Vincentij palatini Posnaniensis fuit, memorat. Nisi fortè paruit legationi Vincentius, non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincentius, vt ea Ioannis Calissiensis castellani fidei committeretur. Inde reuersi Cracouiensis & Calissiensis palatini, in Vngariam ad reginam profecti sunt: sed qua de causa, non proditur. Reliqui verò duo legati Posnaniam profecti, aduocatis dissidij capitibus & Radimi tantum amnis interlapsu diremptis, inducias vsq; ad viij. Calend. Iulij, qui dies diui Ioannis Baptistæ natalis est, inter eos confecerunt ea lege, vt arces Domaratus in potestate sua retineret. Frequentes deinde proceres atq; equites Siradiam ad constitutam diem conuenêre, & omnium penè sententiæ in Ziemouitum Masouiorum ducem inclinatæ erant, vt ei cum Heduigis Ludouici regis filiæ coniugio regnum mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus dux Oppoliensium, cum quo Ziemouiti soror nupta erat, non sine spe aliqua adipiscendi regni, propterea quòd propinquitate Cazimirum regem attingeret. Is igitur Ziemouiti fautoribus obnixè refragabatur: sed parum abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorum senatorum autoritas interuenisset. Fauebat & Bozenta archiepiscopus Ziemouito. Atque ei roganti, placerétne regnum Ziemouito mandari, magna acclamatione vniuersus conuentus assentiebatur. Sed vnus homo oratione sua mox omnium voluntates conuertit. Iascus is fuit, siue Ioānes Tencinius Voiniciensis castellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouiensis, filius: qui impetrato silentio, in hanc sententiam verba fecisse dicitur. Non equidem consensum istum & iudicia vestra reprehendo, proceres: nec à Ziemouito alieno sum animo. Sed videte, ne quam infamiæ labem nomini nostro Polono aspergamus. Ego si integra ea nobis res esset, liberaque prorsus suffragia, tamen de re tanta consultantibus amplius

Comitia prorogantur.

Minorū Polonorum legatio ad maiores.

Sczucouius.

Poloni oratores ad reginam.

Siradiensia comitia.

Vuladislaus dux Oppoliensium ad regnum adspirat.

Ioannis Tencinij oratio.

B deliberandum esse censerem. Periculosa est enim in re qualibet inconsulta festinatio: « & præceps consilium ferè pœnitentia sequitur. Nunc verò cum mortui regis Ludouici « filiæ fidem nostram obstrinxerimus, perpendite cum animis vestris diligentius, an ea prætrita rectè nobis regem creare possimus. Equidem fallendi iurisiurādi nunquam vobis autor ero. Quòd si quispiam est in hoc cœtu, qui religionem illam iurisiurandi, « sanctissimum societatis humanæ vinculum, paruipendat, ab hoc mihi liberè dissentire « liceat. Neq; enim ego ita sum institutus, vt aut homines fidem meam secutos mentiendo, aut Deum mentium inspectorem, quē volens sciensq; iurisiurandi testem adhibui, peierando fallam. A' vobis quoq; patres, & à genere nostro talem mentem, seu verius amentiam, Deus vt auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cædibus & intestinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod sentio. Differendam ego hanc de creando nouo rege consultationem adhuc esse censeo. Adsunt hîc oratores senioris reginæ: quę mandata, siue adeò postulata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita respondendum esse iudico. Non mutare vos id, quod semel cum Ludouico rege vestro iureiurando dato constituistis. Liberatos autē à Sigismundi marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quòd Polonia tandiu rege orba in maximo versetur discrimine, petere vos etiam atque etiam à regina seniore, vt Heduigim filiam primo quoq; tempore ad vos mittat, diadema ritu solenni suscepturam, & nupturam viro sibi nobisque grato, & cum eo regnum administraturam. Quòd nisi illa ad proximè venturam Pentecostem desiderio vestro satisfecerit, tum demum testati, non per nos stare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Ziemouitum, siue quem alium videbitur, regem creabimus. Neque enim eousque cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditùs interimus. Cunctis sententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est. In quo illud adiectum est, vt Heduigis adueniens, si regina esse vellet, reciperet se de consilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum viro mansuram: & summo studio annixuram esse, vt Velunensem Dobrinensemque tractum, & in Russia quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Et cum hoc responso oratores Vngari dimissi sunt, solutusque con-

Comitiorū decretum.

uentus. Instante autem Pentecoste frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam designatam venturam esse sperabant, honoris illius causa profecti sunt. Sed illa ad constitutum tempus non venit. Cæterùm palatinus Calisiensis cum mandatis Elizabethæ veniens, moram eius excusauit, quòd diceret, eam cupientem Polonorum votis satisfacere, Cassouiam vsque peruenisse: inde porrò commodè progredi non potuisse, imbrium vi & inundatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam esse, vt periculo se commissura sit potius, quàm vt ipsorum voluntates offendat. Orare autem, quod sine incommodo ipsorum fiat, vt ipsi Cassouiam ad se veniant, & melius atque certius præsentes cum præsente omnibus de rebus constituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine domos reuersa, primores de senatu, nempe Dobeslaus Curosuancius castellanus, Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius Kempius Posnaniensis, Sendiuoius Subinius Calisiensis palatini, ac Domaratus castellanus Posnaniensis, & præfectus maioris Poloniæ Cassouiam profecti sunt. Ibi noua pacta cum regina inita sunt: nimirum vt ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini episcopi memoriæ sacra est, Heduigis in Poloniam veniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimonium iniret. Quod si ea deinde nullis liberis relictis decederet, vt Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorum succederet, vicissimque idem ius esset Heduigi secundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita sempiternum fœdus inter Vngaros ac Polonos sancitum. Interea Ziemouitus dux ex actis Siradiensium comitiorum, & non obscuris plurimorum procerum studijs in magnam spem adipiscendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitibus archiepiscopo ac Bartholomæo Cosminio comitantibus Cracouiam contendit, eo consilio, vt Heduigim ex Vngaria venientem, si potiri coniugio eius aliter non posset, vi raperet. Nec eius aduentus cum tam insigni comitatu latêre Cracouienses ciues potuit. Quapropter in vrbem intromissus non est, veritis ciuibus, ne per vim eam occuparet: sed in ædibus præpositi Clepariensis, quas Bozenta archiepiscopus, cum adhuc esset præpositus eius templi ædificarat, diuertit. Nec ibi diu perstitit. Nam cum suspectum se esse Cracouiensibus intelligeret, veritus, ne qua in se eruptio ex vrbe fieret, postridie Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, se recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Cassouiensis conuentus exitum præstolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, vt maiorum Polonorum studia propensiora in se, quàm minorum, retineret, augeretq;. Spitconi verò Melstinio maximè infensus, quod aduersari eum sibi accepisset, oppidum eius Xianzum incendit. Creditum est autem aduentum Heduigis propter insidias Ziemouiti euitandas tamdiu prorogatum fuisse. Ille verò posteaquam animaduertit nihil se dolis proficere, ad apertam vim conuersus est: missoque Abraamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciensis castellani filio, cum expeditis copijs, plerasque omnes Cuiauiæ munitiones in suam redegit potestatem, Petrasio Malocha præfecto, & castellano Brestensi, qui Crusuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obscura studia in Ziemouitum Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex Vngaria venit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus. A Brestensibus modò oppidanis crudelitatem Ziemouiti formidantibus receptus est: sed non multo pòst excedere oppido coactus, cum à Masouijs circumsessus esset. Accepto per deditionem oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis multati: Lencicia quoque per eundem Petrasium præfectum in Ziemouiti potestatem venit. Igitur accessione Cuiauiæ & Lenciciæ auctus animo viribusque Ziemouitus, apertè iam regnum sibi vendicare: indictisq; vniuersæ Poloniæ comitijs Siradiam ad quintamdecimam diem Iunij cædes & incendia comminari ijs, qui dicto audientes non essent. Aduenêre Nicolaus Vuladislauiensis, & Stiborius Plocensis episcopi, & Bozenta archiepiscopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Ziemouitus ab archiepiscopo rex renunciatur, acclamantibus qui aderant ex equestri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues viri dissuasissent. Conuentu soluto, Ziemouitus Calisiam cum exercitu contendit, arcemque cum oppido obsedit. Ibi se cum eo coniunxit Conradus dux Olesnicensium, cum trecentis hastatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedente Bartholomæo, sibi pactus. Quin ipsi quoq; maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabantur. Nam Costrinensis & Camenensis castellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenam archiepiscopi oppidum natura loci

Marginalia: Poloni primores Cassouiam profecti. — Fœdus Vngarorum cũ Polonis. — Ziemouitus dux Cracouiam nõ intromissus. — Corcinũ Noua ciuitas. — Spitco Melstinius. — Cuiauiã Ziemouitus redegit in suã potestatem. — Lencicia Ziemouito dedita. — Siradiæ comitia. — Ziemouitus rex Polonorum renunciatur. — Calisia obsessa à Ziemouito. — Conradus dux Olesnicensium. — Poloniæ maioris motus. — Znena oppidum.

A loci munitum capere conati sunt: sed oppidanis petentibus dierum aliquot indicias, dum archiepiscopum dominum suum ea de re consulerent, concessere. Atq; interea Gembice oppidum, quod in Ziemouiti partibus erat, diripuere. Bendimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo Camenum oppidum & arcem archiepiscopi per deditionem intercepit, cum archiepiscopum à regina proscriptum, solum uertisse affirmaret. Porrò archiepiscopus numeratis quadragintaquinque marcis latorum grossorum, donatisq; insuper decimis Palucensibus, Znenam liberauit. Quo facto eius iritati Abraam palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiam cum præsidio tenebant, Quecissouum oppidum eiusdem archiepiscopi cum circumiacentibus pagis depopulati sunt. Et iustè fortasis hęc mala tunc in Archiepiscopum ingruerũt, quod & cathedram illam excluso alio, qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorũ decretorumque comitialium immemor, priuato consilio ad Ziemouitum transierat. Neq; hic tamen malorum finis ei fuit. Nam Domaratus castellanus Posnaniensis, qui iam præfectus maioris Poloniæ esse desierat, successore accepto Peregrino Venglesinio Floriani episcopi Cracouiensis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoque commento persuasit, ut Grimalæ & Virbentæ Znenam ad tempus obtinẽdam concederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigismundo genero eius hostem publicum iudicatum esse diceret: missosque ab his ad summum Pontificem, quia amoueri eum ab archiepiscopa peterent, quòd cum Ziemouito sentiens, perduellis & iuriurandi sui fœderumq; publicorum præuaricator esset. Pactus est tamen ab eis Bozenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiquam facerent, neq; ullam postea impendiorum rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensium duces Henricus & frater eius rati commodam se nactos esse occasionem recuperandæ Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidum id ui capere adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Calisiæ obsessę opem ferret, delectum habere instituit. Sed paucis conuenienti-B bus & nomina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantum ecclesiæ Posnaniensis, & Lubinensis monasterij depopulatus est. Adhæc Thomislaum Vissotam cum fratre, quòd Poneciam Conrado Olesnicensium duci dedidissent, cæpit, & in uincula coniecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs aduentum eius non ferentibus instaurauit, non sine pressura & calamitate agrestium adscriptitiorum Posnaniensis ecclesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterum deinde delectum apud Vinecium episcopi Posnaniensis pagum agere instituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Cosminius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressosque armis & equis exuisset, ac nonnullos captiuos abduxisset. Hæc cum ad minores Polonos apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre: & indictis Cracouiam ad octauum Calend. Augusti, qui dies diui Iacobi apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratisque Ziemouito duce, & Bozenta archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Poloniæ & concordia cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimestres confecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calisiæ Bartholomæus, magnisq; incommodis circumiacentes pagos & oppida contemptis inducijs affecit, donec à Ziemouito ueniente abscedere & quiescere iussus est. In Cuiauia quoque præfecti & legati Ziemouiti aduersariorum bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabetha regina Sigismundum marchionem generum suum, atque Demetrium Strigoniensem archiepiscopum cum duodecim millibus armatorum in Poloniam misit, ad coercendum Ziemouitum & factionem eius, pacandamque maiorem Poloniam. Transmisso autem Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciam statiua habuit. Quò cum proceres Cracouienses & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum conuenissent, disceptatum est, an Ziemouito bellum inferri fas esset, quòd alij negarent uiolandas esse inducias, alij contra iam ab ipso priore uiolatas esse contenderent. Vicitque hæc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cum Vngaris contra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni & Vngari duce Sigismudo ingressi sunt, & Ziemouito nusquam faciente pugnãdi copiam, ditionem eius omnem acerbè igni ferroq; uastarunt. Cæterùm Ioannis fratris eius

Gembice direptum.
Camenũ interceptum.
Quecissouũ direptum.
Archiepiscopi iusta poena.
Znena intercepta.
Vuchouense territorium uastatum.
Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.
Idẽ, qui Odalenouius & Chotelius siue Chotecius.
Comitia Cracouiæ.
Induciæ.
Cosminius turbator.
Vngarorũ expeditio in Poloniam.
Masouia uastatur.

ditione abstinuere, propterea quòd is qniescebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de regno inita. Per idem tẽpus Peregrinus Venglesinius præfectus maioris Poloniæ fiducia propinqui exercitus suarum partium erectus, facta aliquanta manu cum Vincentio palarino Posnaniensi, Derslao Ostrorogo cognomento Grochola Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi castellanis, Arnoldo Valdouio, & nonnullis alijs ad Znenam castra posuit, quòd archiepiscopus cum Ziemouito sentire uideretur. Sed repulsi ab oppido, in agrestes & suburbana sæuierunt: raptaque præda Gnesnam profecti, domos archiepiscopi & sacerdotum diripuere: Naclense territorium, quod à Domarati factione tenebatur, uastauere. Domaratiani antem uicissim, cum præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam effusos persecuti, oppidnm id cæpere & incendere. Porrò Drogosius Chtobrius præfectus Siradiensis Volboriam arcem episcopi Vuladislauiensis, conniuente Henrico canonico Vuladislauiensi, qui tunc ei post mortem Sbiluti episcopi præerat, intercepit, oppidanosque & agrestes finitimos uexauit, ratus, his malis eò se adacturum esse collegium Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopam mandaret. Sed eum spes fefellit. Nam Troiano præposito Posnaniensi & canonico Vuladislauiensi ea mandata est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex maximus reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppoliensis ducis filium, de Posnaniensi episcopa translatum Vuladislauiensem fecit. Cæterùm Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breste undecim diebus obsedit. Induciæ deinde semestres cum Ziemouito usque ad pascha factæ interuentu Vuladislai Oppoliensium ducis. A' quo Domaratus, cum studium suum operamque Sigismundo probare uellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quòd per ditionem eius ipso inuito Cuiauiam infestasset. Interfuit autem illis pactis etiam arcbiepiscopus: & cum è Sigismundo cognouisset, se falsis terroribus à Domarato circumuentum esse, ut Znenam necessariorum & gentiliũ eius fidei committeret, discedente Sigismundo poposcit eos, ut eam sibi redderent. Negantibus autem illis, & impendiorum solutionem contra pacta conuenta reposcẽtibus, constituta re clàm cum magistro ciuium & primoribus oppidanis, aduenien receptus est in oppidum: & eiectis ui Saxonibus Pomeranisq; præsidiarijs, Iarandum decanũ Gnesnẽsem oppido præfecit. Dum hæc ita geruntur turbanturq; in Polonia, Lituani occasionem bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiam inuasere: Drohicinum arcem, quam Ioannes dux Masouiorum Keistuto duci socero suo ciuili bello occupato non ita multo antè unà cum Melnico, Camenecia, & Suraso interuerterat, obsidione uallauere. Fortè tunc aberat præfectus arcis Sasinua magister curiæ, siue, ut uulgò dicunt, Marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil Ipse præsidij reliquerat, accepit, cum subitaria triginta hastatorum & sexaginta balistariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem perrumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Rusi quidam, à quibus ora illa ferè habitabatur, proditionẽ cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in stationes hostium sese dimiserunt. Lituani arcem flagrantem summa ui oppugnarunt, ne quod spacinm nostris restinguendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilibus telis necati sunt. Præfectus uerò cum paucis reliquis, omni ope desperata uiuus in potestatem hostium uenit. Turbauerat Polonorũ mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad constitutum tempus ipsis non mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri atq; Decembri mense, post initium noui anni 1384, Sendiuoius Subinius palatinus Calisiensis & præfectus Cracouiensis de sententia episcopi & aliorum procerum Cracouiensis conuentus cum nobilissimorum quorumq; adolescentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam usq; Dalmatiæ profectus est. Statum rerum Polonicarum, & postulata procerum diligenter exposuit, minasq; precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimum Heduigim ad breue tempus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, ut cum ipsa esset, donec adolesceret. Ob fidesq; ad eam rem nobilium filios, quos secum adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliam ex alia excusationem quærere, ambiguisq; responsis Sẽdiuoium ducere. Quibus rebus exacerbatus ille irsm non obscurè præ se ferre, velleq; discedere.
Quod vbi regina animaduertit, verita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Iascum siue Ioannem Tarnouium castellanum Sendomiriensem ad

occupan-

Gnesnæ domus sacerdotum direpta.
Lecnum oppidum incensum.
Volboria arx intercepta.
Ioãnes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus.
Sigismũdus Cuiauiã uexat.
Breste obsessum.
Induciæ.
Znena recuperata ab Archiepiscopo.
Lituani Masouiam populantur.
Drohicinũ obsessum.
Drohicinũ incensum.
1384 an.
Sendiuoius Subinius in Dalmatiam excurrit.
Reginæ consilia.

occupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autem discedere uetuit. Non latuit Sendiuoium reginæ consilium. Itaq; unum de comitibus fidelem curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentum anteuerteret, curaretq;, ne arx ipsi dederetur, etiam si ipse extrema pateretur. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uiginti quatuor horas sexaginta milliaria bene longa, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos emensus, Cracouiam lassus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit. Indixerant Lelouiam comitia minores Poloni ad secundam diem Martij: sed aduenïente Sendiuoio Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea propinquitate loci inuitati uenirent, & in commune de repub. consuleretur. Et frequentes ij conuenêre, cum de legatione & reditu Sendiuoij cognouissent. Vbi cum multa de superbia & frustratione Elizabethæ, de sedandis intestinis dissidijs, ac de nouo rege creando tractata essent, neq; tamen creatio noui regis malorum finem allatura uideretur, propterea quod neq; foris pacem ob uiolata pacta cum Ludouico inita, neq; domi quietem in tantis animorũ atq; studiorum dissensionibus habituros se esse iudicabant, ad extremum placuit, ut reginę animũ adhuc leuiore legatione pertentarent, si forte legati humilitas, quæ magnam offensionem & alienationẽ animorum suspitione caret, pertinaciam reginæ frangeret. Deinceps uerò, ne quis omnino ad eã neq; publicè, neque priuatim proficisceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouiæ tandem sisteret, si regnare eam in Polonia uellet. Ni faceret, aliter sibi prouisuros esse. Hæc ut ita rata manerent, iureiurando mutuo se obstringunt. Missus cum his mandatis Prædislaus Vauelius equestri familia nõ illustri, commouit reginã, ita ut Sigismundum generum suum uiris, equis, armisq; instructum ad gubernandam Poloniam, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati ludibrio se esse fœminæ, eiusq; & Vngarorũ arbitratu sibi præfectos atq; adeò dominos imponi, & Sigismundum peculiariter perosi, exercitum contrahunt, & Sandeciam contendunt. Inde Lubouuliam siue Lubliũ, quæ tunc Vngaricæ ditionis erat, legationem ad Sigismundum mittunt: monent, ne se inuitis in Poloniam ueniat. Si aliter faciat, pro hoste se eum habituros esse. Itaq; repressit gradũ Sigismundus: sed illud uicissim impetrauit à Polonis, ut nonnulli de primoribus ad se uenirent, ac de rebus quibusdam secum constituerent. Missi Spitco Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius. A' quib. illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten usq; expectaretur. Author expectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus receperat, liberaturum se esse nobiles illos adolescentes, qui post fugam ipsius Iaderæ detenti in custodia asseruabantur: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tamen præstitit promissa Sigismundus propter motus forte alios illos Vngaricos, quorum superius mentionem fecimus. Interim rursus non quiescebat maior Polonia: certatumq; est mutuis cædibus atque captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & castella quædam magna ui oppugnata: inter quæ Bythinum fuit Nicolai Lodij siue Lozij castellum. Qui quòd in Domarati partibus esset, obsessus in eo & oppugnatus est à Vincentio palatino, Peregrino præfecto Posnaniensi, & Suiduua castellano Naclensi. Verum ij non paruis incommodis in oppugnatione [illegible] acceptis, re infecta discesserũt, pagos tamẽ adiacentes diripuerũt, & inceoderũt. Induciæ deinde inter dissidentes factiones factę. Quas cũ Suiduua & Vissota Curnicius contemptu Domarati seruaturos se esse negarent, magnis incõmodis à Domarato affecti sunt, direptis eorum oppidis Cazimiro & Samotulis cum adiunctis pagis. At uerò Cracouienses & Sendomirienses proceres ad octauam diem Maij, quemadmodum constituerant, conuentum rursus egerè apud Sandeciam, Heduigisq; aduentum præstolabantur. Sed cum ea non ueniret, placebat rursus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quòd diceret, aut se mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutũ iri, si cum constituissent, & reginæ denuncissent, neminẽ se deinceps neq; publicè neq; priuatim ad eã proficisci passuros esse, nouam legationem mitterent, contemptumq; in eam legationem. Itaq; placuit in commune, ut mittenda legatione pariter & creando rege ad tẽpus adhuc supersoderent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium iuuenum detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati sunt eam Demetrius tituli sanctorum quatuor coronatorum presbyter Cardinalis & archiepiscopus Strigoniensis, & Ioannes Chanadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduẽtus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti

nobilitate

Subiny celo rius.

Comitia Radomscy.

Senatusconsultum.

Sigismundus marchio uetitus uenire in Poloniã.

Poloniæ maioris motus.

Bythin castellum oppugnatum.

Induciæ.

Cazimirum & Samotuli oppida direpta.

Sandeciæ cõuentus.

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

nobilitate Cracouiam accurrere: & qui tempori aduenerant, uenienti usq; ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cũ perampla ac splendida aurea, & argentea, & stragulæ uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam Idibus Octobris, qui dies memoria diuæ Heduigis Legnicensis apud Polonos festus est, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta archiepiscopo solenni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lætitia & fausta acclamatione: regniq; amplissimi administratio teneræ puellæ commissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desideriū propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modestia, prudentia, decentiq; suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat, forma corporis eximia. Nec grauatim uiri muliebri imperio parituri esse uidebātur, nisi ad domesticas procerum inter ipsos dissensiones sedandas, & externorū bellorum impendentium motus parum authoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ętate, illaq; forma, & necessaria cũ uiris consuetudine sine coniugio futurus erat. Ad hæc posteritati quoq; prospiciendum erat. Itaq; noua cura procerum animos incessit, de adiungendo reginę marito, qui regiam dignitatem & molem rerum maximarum rectè sustinere posset. Destinarat quidem Ludouicus rex adhuc uiuens generum sibi & successorem siue in Vngaria, siue in Polonia Vilelmum Austriorum ducem, & puerum admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filię matrimonio. Sed non magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui propter paternum principatum, longo spacio & interiectu terrarum distantem à Polonia, longius aliquando à regno absuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domestica Poloniæ in rebus dubijs afferre posset. Dum autem diutius de re tanta consultatur, commodùm aduenerunt oratores ab Iagellone, magno duce Lituanorum. Cuius genus explicandum nobis est prius, quàm cætera prosequimur.

Erat apud Vitenen magnum Lituanorum ducem magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo, dominatum inter suos arripuit, & latè propagauit, nonnulla parte Russiæ partim ui & armis, partim pactis sibi adiuncta. Huic septem fuere filij, Montiuidus, siue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iaunnutus, Keistutus, Koriatus, & Lubartus: filiæ item aliquot, de quibus unam Casimirus secundus rex Polonorũ uxorem duxit, quemadmodum superius exposuimus. Iter filios uiuens adhuc Gediminus dominatum partitus est in hunc modũ, ut Moniuido Kernouia & Sloninum, Narimundo Pinscum de Russis uel bello partum, uel pacto quæsitum, Olgerdo Creua, Keistuto Troci, Coriatho Nonogrodecum, Iauunuto uerò Vilna obueniret. Nam Lubartus cũ Russam uxorẽ Vuladimiriensium ducis filiam, quemadmodum superius memorauimus, duxisset, ac socero hæres factus esset, nullam inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus coniunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerunt, penes Iauunntum nihili hominem principatum esse. Itaq; hi duo post mortem patris, Iauunuti Vilna ac de principatu deturbandi consilium cæpere, diemq; patrandi sceleris inter se constituère. Obuenerat etiā Olgerdo in Russia Vitepscensis dominatus, cum unicam ducis eius oræ filiam uxorem accepisset. Itaq; cum eò profectus esset, non uenit ad constitutā cũ Keistuto diem. Keistutus, ut constitutũ erat, cũ non contẽnenda manu improuisò Vilnam adueniens, arcem utramq; occupauit. Iauunutus inter primum tumultum elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus est. Aduenit paulo pòst Olgerdus. Ibi præclarū inter cõiunctissimos fratres certamen fuit de principatu non ambiendo aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori cõcedebat: Keistutū uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna uirtusq; obtulisset. Tandem sic inter eos conuenit, ut Iauunuti portionem inter se partiretur, principatus tamē cũ Vilna penes Olgerdum maneret: neuter alterius ditionē inuaderet: sed uterque alterius commoda, perinde ac sua, curaret. Si quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quæsiuisset, ex æquo ut inter se partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictum, & iureiurando mutuò sancitum. Iauunuto uerò Zaslauiensis tractus in Russia fraterna misericordia datus. Potitus principatu Olgerdus, multa cum finitimis Crucigeris Prussiensibus, atq; Liuoniensibus bella uario Marte gessit, quæ persequi hic nobis necesse non est. Suscepit autem è Maria Russa uxore Thuuerensium ducis filia duodecim filios, Iagellonem, Skirgellonē Suitrigellonem, Borissum, Coributhum, Vigundum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthaunum. Ex his omnib. Iagellonē natu maximum

Marginalia: Heduigis coronatur. — Heduigis mores & forma. — De rege consultatio. — Vilelmus dux Austriæ. — Lituanorū ducis stirps et propago. — Gediminus. — Gedimini filij. — Lituaniæ diuisio inter filios Gedimini. — Olgerdi & Keistuti amicitia. — Olgerdus Vitepscum dotale accepit. — Keistutus Vilna potitur. — Iauunutus capitur à fratre. — Præclarum certamen. — Fœdus inter Olgerdum & Keistutū. — Zaslauiensis dominatus. — Olgerdus princeps, seu magnus dux Lituaniæ. — Olgerdi uxor & filij. — Iagello princeps designatus.

A maximum dilexit pater, quòd esset præclara indole, successoremq; sibi in principatu annuente Keistuto fratre designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Parricium, Totiuilum, Sigismundum, Voidatum, atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expresius patrem referebat. Inter hos duos, Iagellonem inquam & Vitoudũ patrueles, summa erat animorum & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Christi 1381, Iagello paterno principatu, fauente Keistuto, potitus est. Erat apud eum gratiosus in primis Voidilo quispiam rusticanæ & obscuræ sortis homo, callidus & impiger: qui cum primùm pistrinam apud Olgerdum exercuisset, & industriam suam probasset principi, cubicularius, ac deinde pollicitator ei factus est, fuitque in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororem ei suam in matrimonium collocauit. Quæ res non leuiter Keistutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculum adiret apud principem affinem, criminari Keistutum apud Iagellonem instituit: eoq; consilijs suis iuuenem perpulit, ut is clàm fœdus cum Crucigeris Prussiensibus aduersus patruum iniret. De eo fœdere Keistutus Osterrodensis commendatoris, qui filiam eius Ioanni Masouiorũ duci nuptam de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente quieuit, donec Iagello bellum contra Polocenses imperium suum detrectãtes suscepit. Quo cum ei magister Liuoniensium Crucigerorum suppetias uenisset, tunc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, contractis raptim copijs Vilnam inuasit, & in potestatem suam redegit. Accitoq; Vitoudo filio (neq; enim is arma contra amicũ cæperat) deprehensa fœderum monumenta ostendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnam modò Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam & Vitepscum retinere eum passus est. Voidilonem uerò in crucem egit. Sed non multo pòst, dum Keistutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, siue ut Lituanorum annales habent, Nouogrodum Seueriense oppugnat, Iagello non modò Vilnam proditione recepit, uerùm etiam Trocos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterq; compararunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prussis & Liuonibus: ille ut recuperaret Trocos, hic ut defenderet. Sed cum in conspectum uenissent, B antequam infestis signis concurrerent, Iagello Keistutum & Vitoudum per speciem colloquij se uocatos cæpit: & Keistutum quidem cathenis uinctum, & Creuam missum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutius asseruatus, neq; Lituanorum, neq; magistri Prussiensium Crucigerorum, neq; fratrum & patruorum deprecationibus liberari potuit. Postea Creuam missus, & morti destinatus, uxoris misericordia doloq; liberatus est. Nam ea cum liberam haberet commeandi ad uirum potestatem, nocte quadam commutato cum una de duabus pedissequis habitu ueste muliebri indutum eduxit. Emissus ille in Masouiam ad Ioannem ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Crucigeros confugit. A' quibus obiurgatus primùm, quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorum expeteret, deinde benignè receptus, & bene sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanquã enim fecerunt Crucigeri cum Samagitis, qui Vitoudo non obscurè fauebant, impetũ in Lituaniam, Trocosq; munitionem expugnarunt: sed mox inde eiecti à Iagellone è Russia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altius repetere libuit, tum propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus historiæ, quàm deinceps de Lituanicis & Prussicis bellis, quatenus ad institutum nostrum pertinere uidebuntur, persequemur. Nunc ad intermissam seriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone missi oratores Skirgello & Borissus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnensis peram pla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugium eius regnumq; dotale principi suo petiuerunt, multa magnaque pollicentes, quæ ad amplitudinem reipublicæ Polonæ, & ad incrementum religionis Christianæ pertinere uidebantur. Non surdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita est. Cæterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propositæ oratoribus causæ, quam ob rem non impetrarent, quibus de rebus uenissent, nimirum quòd Christianæ cum barbaro nuptæ esse non liceret, & quòd pacta iam quædam cum Vilelmo Austriorum duce de matrimonio prius intercesissent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis statum esset. Ad hæc oratores responderunt: Quòd ad religionem Christianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Christiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate

Vitoudus.

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Iagellonis fœdus clandestinum contra Keistutũ.

Iagello bellum infert Polocensibus rebellib.

Vilna à Keistuto intercepta.

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnam recuperauit.

Keistutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus in custodia seruatur.

Vitoudi uxoris amor coniugalis & uirtus.

Vitoudi fuga in Prussiam.

Iagellonis legatio ad reginam & Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

te ætate Christiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius mysterijs de more initiatus non sit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi & matrimonio eius daturum esse, ut se pariter & fratres, & gentē suā omnē Christianis mysterijs initiari sit curaturus. Illa uerò ducenta millia ipsum etiam præstaturum, & si necesse sit, exoluturum se esse, thesaurosque suos omnes & maiorum suorum in Poloniam comportaturum, & Lituaniam Poloniæ adiunctūrum, ut eodem deinceps cum ea imperio censeatur. Permouebant hęc magnopere Polonorum animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinem regni Lituaniæ accessio. Petutile non modò pacem, uerum etiam auxilium eius genris adiungere, cuius hostiles excursiones, quibus magna pars Poloniæ superiori tempore ad uastitatem redacta esset, perdifficulter cohiberentur: præclarum & gloriosum nomini Polono, si eius opera Lituania religionem Christianam susciperet. Verùm tamen nihil præter senioris reginæ sententiam his de rebus statuendum esse uisum est. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter procerum postulationem rectè refutare non posset. Itaq; ad Elizabetham oratores in Vngariam ire iussi: missiq; cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauicostensis castellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna siue suppincerna, ut uulgò uocant, Cracouiensia, & Cristinus Ostrouius præfectus Cazimiriensis, optatum responsum retulere. Respondit enim eis Elizabetha: Si id Poloni ex re sua publica fore existimarent, non remoraturam se esse eorum commoda, neq; religionis Christianæ incrementa præcisuram. Nec multo pòst in Croatiam cum altera filia tendens, ab Horuato Bano de medio sublata est: quemadmodum superius memorauimus. Hoc responsum Elizabethæ cum in Poloniam relatum esset, de uniuersi conuentus sententia (in quo tamen pauci aderant de maiore Polonia, siue quod Ziemouito ferè fauebant, siue quòd intestino bello distinebantur) Lituani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus suprà memorati, itemq; Petrus Safranecius, & Hincia Roscouicius (nescio an Rogouius) legati ad Iagellonem cum eis missi sunt, ut eum ad coniugium Heduigis & regnum Polonorū uocarent, & secum adducerent, si is suprà memoratas conditiones accepisset, & iureiurando suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperandis ijs, quæ in eum diem à iurisdictione Polonorum regum quoquo modo exciderant. Cum Ziemouito autē transegit regina, his conditionibus, ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet, ac pro ijs decem millia sexagenatum Pragensium ab ipsa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur: captiui utrinq; dimitterētur liberi: iniurijs intra inducias ultrò citroq; illatis & acceptis delecti utrinq; arbitri arbitrarentur: pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Ziemouitus inierat, esset irritum: deniq; Mogilnense monasterium idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hæc ita fiunt, interea Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditū est, à Gneuossio Daleuicio gente Stregomio succamerario Cracouiensi (cui sese illa concredebat) ne ipse sibi deesset admonitus & adductus, cum splendido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiam inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij castellani Cracouiensis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo uirorum & puellarum comitatu stipata, & choreis indulsit. Quin fama etiam seu uera, seu falsa uulgatū est, eam consummandi cum illo matrimonij, priusquam Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cum ille thalamo eius arceq; arceretur, ipsa portam arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligens autem Vilelmus apertè sibi Polonos proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam moram clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuossium thesauris, quos secum apportarat. Vnde Gneuossius postea multas amplasque possessiones sibi comparasse existimatus est: sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatæ sint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lituanorum. Sed ei Heduigis nupturam se non esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre desponsam esse, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, quod eum breui statura, deformem & barbarum, barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimonium, quod inter

Marginal notes: Lituani oratores in Vngariam profecti. — Elizabetha regina interfecta. — Polonorum legati ad Iagellonem. — Cōditio adiecta. — Reginæ pactio cum Ziemouito Masouio. — Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam. — Vilelmus arcis ingressu exclusus. — Heduigis reginæ amor erga Vilelmum. — Gneuossij Daueleuicij opes. — Heduigis aduersus animus à nuptijs Iagellonis.

A interimpuberes contractum esset. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorẽ reipub. & sanctissimæ religionis propagandæ, quàm suarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione & precibus, tum legatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contemplandam speciem moresq; Iagellonis per speciem salutandi missus, utraq; commodiora opinione in illo esse renunciarat, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis obtinebat. Qua re magnam is apud Iagellonem gratiam inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarunt. Aduenit autẽ Cracouiam Iagello duodecima die Februarij, anno Christi 1386, qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cùm alios complures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratros germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum sibi reconciliauerat, & è Prusia renocarat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Breste, Drohicino, Melnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem & obsequium eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo tunc datam esse à Iagellone memorant. Sed certiora sunt quæ nos ab ipso Vitoudo literis mandata & consignata in archiuo regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit. Adueniens, in thalamo Heduigim reginam magna cum admiratione eximiæ formæ eius salutauit: postridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni & Quartidecimi libri finem nobis faciat.

Iagello uenit Cracouiam.

1386 añ.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Quindecimus.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

B DE origine & moribus Lituanorum scripsimus in superioribus libris, quantum quærendo inuestigare, & è situ obscuritatis magis quàm uetustatis eruere potuimus. Nec de religione pauca, quæ ad rem pertinent nobis repetenda sunt ante, quàm Iagellonis regnum stylo persequimur. Ad hæc usq; tempora, fuit gens Lituanica priscæ multorum deorum, seu uerius dæmonum superstitioni dedita. Quin & ignem pro deo colebat, & eum in celebrioribus locis atq; oppidis perpetuum assetuabat. Fulmihi quoq;, quod Percunum uocabat, diuinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quasdam arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset: nec impunè erat tale quicquam ausis. Nam uiolentia dæmonum uel interibant subitò, uel membro aliquo capiebantur. Viperas item atq; serpentes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebantur ij quasi lares quidam familiares in singulis domibus atq; familijs, lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratq; inauspicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex ijs occidisse, aut uiolasse. Erat autem apud eos quotannis solenne sacrificium sub initium mensis Octobris post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus & liberis seruitijs cõueniebant, ac toto triduo epulabantur de ijs quæ dijs mactarant & obtulerant. E' bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium uictimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad busta propinquorum lacte, melle, & mulso parentabant. Hos igitur errores cæterasque omnes superstitiones Iagello, priusquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atq; uniuerso comitatu suo, exceptis ijs, qui iam apud Russos initiati erant, abdicare iussus, xiiij. die mẽsis Febr. à Bozéta archiepiscopo, & Ioãne episcopo Cracouiẽsi sacro fonte ablutus, & Christianæ religioni initiatus, Vuladislai nomen accepit, & mox matrimonium cũ regina solenni ritu contraxit: Lituaniamque omnem cum Samagitia, & ea partu Rufsiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiurando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele du-

Lituanorũ superstitiones.

Dij Lituanorum.

Serpẽtes pro dijs habiti.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ.

Funerum ritus.

Iagello baptisatus Vuladislai nomẽ accepit.

Lituania, Samagitia & pars Russiæ adiuncta Poloniæ.

ce Zaslauienſi, & Lubarto pro ipſo his ipſis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem ſuam obſtrinxere, & obſidum loco fuere. Quarto autem die pòſt unctus ab archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam uetus in Vngariam à Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbe ſolẽni pompa deductus, in foro poſito ſolio collocatus, iuſiurandum à Cracouienſibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoq; & Ruſsi duces atq; proceres, qui tunc aderant, in uerba regis & reginæ iurarunt: conſignatisq́ue diplomatis in fide & clientela ipſorum & regni Polonici ſe cum ditionibus ſuis deinceps ſemper fore promiſerunt. Idem poſtea cęteri quoque fecerunt. Extantq; in archiuo regio ea diplomata ſub titulis & ſignis Demetrij Coributhi Nouogrodenſium Seuerianorum ducis, & octo ducum procerumq; eiuſdem ditionis pro Coributho fideiubentiũ: Skirgellonis, Alexandri Vigundi Kernouienſis, Theodori Lubarti Lucenſis & Vuladimirienſis, Baſilij Pinſcenſis, Vulodimiri Kiouienſis, Simonis Languini filij, quem rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ, Michaelis filiorum, ducum. Indultumq́ue eſt conuiuijs, choreia, & luſibus complures dies. Per quos dies magiſter Crucigerorũ Pruſsienſium Conradus Celner, ſpreta inuitatione regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hoſtiliter in Lituaniam uacuam tunc ducibus & militibus duplici agmine inuaſit: & longè lateq; eam depopulatus, Lucomliam arcem ui cæpit, & Andream Iagellonis fratrem apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſum, quo authore & concitatore expeditionem illam in Lituaniam ſuſceperat, cum præſidio in ea reliquit. Cui ſe Polocenſes quoq; dediderunt. Ruſſorum hiſtoria non à Pruſsienſibus, uerùm à Liuonienſibus Crucigeris Andream hunc adiutum eſſe memorat. Quod ſanè probabilius eſt: quandoquidem uiciniores ij ſunt Poloſco & Lucomliæ: extantq; in archiuo literæ induciarum anno ſequenti inter Lituanos & Liuones conſtitutarum. Niſi fortè & hi & illi operam Andreæ nauarunt. Id quod inde non malè colligitur, quòd noſter Dlugoſſus memorat, Crucigeros duplici agmine Lituaniam tunc infeſtaſſe. Eodem autem tempore ex compoſito Ruſſorum Smolenſciorum dux Suetoslaus Lituaniam & ipſe circum Vitepſcum & Orſam uexauit, & Meſcislauiam oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cũ Lituanis, & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniam miſit, qui feſtinantes cum crucigerorum exercitum Lituania exceſsiſſe didiciſſent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ præſidio, receperunt. Inde ad Meſcialauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in poteſtatem ſuam redegerunt: Suadoslaoq; interẽpto, filium eius Georgium iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iuſſum, Smolenſcijs præfecerunt. Poloſcum quoq; recuperarunt ac de authoribus defectionis pœnas ſumpſerunt. Dedit & Andreas dux poſtea temeritatis ſuæ pœnas, toto triennio in arce Chencinenſi ſqualore carceris confectus. Cæterùm rex ipſe Iagello perfectis ritè ſolennibus regni mandati cerimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: profectusq; eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorum minorum Polonorum, Poſnaniæ Paſcha ſacrum peregit: & Grimaliorum atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs inter ſe diſsidentes, cum ducibus ſuis Domarato & Vincentio palatino, de quibus ſuperius multa cõmemorauimus, in concordiam redegit. Bona eccleſiaſtica à quibuſcunq; per uim ſiue dolum occupata erant, iuſtis dominis reſtituit: Bartholomæum Coſminium prædonicam exercentem, & uenire ad ſe recuſantem, proſcripſit: Odalanouiam uerò arcem eius in ſuam poteſtatem redegit: Ioannem Venerium gente Plomenium, iudicem terreſtrem, ut uocant, Poſnanienſis conuentus, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiſcatione bonorum & carcere puniuit. Cum autem Gneſnam ueniſſet Vuladislaus, & commeatum, ſeu ſtationem, ut uocant vulgò, à collegio eius baſilicæ petiſſet, nec impetraſſet, fertur more barbarico pigneraſſe facultates adſcriptitiorũ eccleſiæ: ſed cum eam ob rem ſacris ciuitati interdictum eſſet à Nicolao Strosbergo præpoſito & uicario Archiepiſcopi, Poſnania orto, reprehenſus à regina Vuladislaua, pignora capta reddi iuſsit. Ibi illa ſuſpirans: Pignora quidem reddemus, inquit, agreſtibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placidè Vuladislaus compoſuit. Autumnus totus cum æſtate his rebus conſtituendis datus. Hyeme & ſub ſequentis anni initium Vuladislaus nonus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus unà cum regina in Lituaniam ſe

aniam ſe

Fideiuſſores & obſides. *Vuladislaus Iagello coronatur.* *Corona Polonica in Vngariam aſportata.* *Lituani & Ruſsi duces iurant in uerba regis & reginæ* *Crucigeri Lituaniam populantur.* *Lucomlia capta.* *Andreas regis frater.* *Polocęſium deditio.* *Smolenſciorũ dux Suetoslaus Lituaniam infeſtat.* *Lucomlia recepta.* *Smolenſcij à Lituanis et Polonis ſubacti.* *Poloſcum receptum.* *Andreas dux in carcerem compactus.* *Vuladislaus rex in maiorem Poloniã profectus.* *Grimaly & Nalencer reconciliati.* *Eccleſijs bona ſua reddita.* *Barth. Coſminius proſcriptus.* *Odalanouia regi quæſita* *Iudex iniuſtus punitur.* *Commeatus ſeu ſtationes ab eccleſiaſticis regi negatæ.* *Heduigis reginæ pietas.*

A

B

A aniam se contulit: Archiepiscopum Gnesnensem & multos sacerdotes ac pios homines secum duxit. Ziemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olesnicensium duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensium, Vitoudus Grodnensium, Vulodimirus Kiouiensium, & Coributhus Nouogrodensium duces, fratres principis, & infinita equitum plebisque multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum deorum & omni superstitione diligenter actum, ipso rege maximam ei rei nauante operam, non solum hortando & orando, & præmijs inuitando, sed etiam docendo, cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent: ipse autem Rusicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Ægrè gens barbara maiorum suorum religiones relinquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus, templum araque eius diruta, & adytum, unde oracula à sacerdote edebantur, euersum Vilnæ esset, necatique serpentes, & succisi luci nulla cuiusquam læsione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad principum suorũ religionem facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum uocatur, & orationem Dominicam, pio rege nullum laborem subterfugiente, edocti, Christianis mysterijs de more initiati sunt. Sed cum immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor habitus: reliquum uerò vulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est, unumque nomen cuique turmæ tam uirorum quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara esset, sed aduectitijs tantum nobiliores uterentur: nam uulgus agreste peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis uestibus pelliceisque tunc utebatur. Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque sacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo consecrata est, institutusque in ea episcopus, Andreas Vasilo Polonus gente Iastrembecius, de Franciscanorum sodalitate, qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat. Septem prqterea parœciæ à B rege constitutæ dotatæq;, Volcomiriensis, Missogolensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcensis, & Hainensis. His omnibus templis regina plurimam supellectilem ad cultum diuinum accomodam largita est. Remissa deinde regina in Poloniam Vuladislaus rex totum annũ propagandę in Lituania religioni Christianę uacauit, plurimaq; loca per se ipse obiuit. Dobrogostium uerò Posnaniensem episcopum ad Vrbanum pontificem allegauit, eiq; se dicto audientem fore solenni regum Christianorum more promisit. Deinde Vitepscum & Poloscum profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnam reuersus, Skirgellonem fratrem pro se summæ rerum apud Lituanos præfecit: legem condidit, ne Rusis & catholicis matrimonium inter se contrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros transiret. Aliam item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorum quorumuis liberauit: quàm stulte abrogare conantur ij, qui posteriore immunitates suas saluas esse uolunt. Sorori Alexandræ Ziemouito iuniori Masouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomiensem ditionem nouo affini in dotem promisit. Reuertens autem in Poloniam, per Rusiam iter fecit, Creslaumque Curosuancium castellanum Sendomiriensem Lusco præfecit: Leopoli Petrum palatinum Moldauiæ siue Valachiæ cum proceribus ipsius solenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam accepit, cum ij ab Vngaris sub interregno defecissent. Nec diu post discessum regis quietæ res fuerunt in Lituania. Cum enim esset æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parêre, nec stare promisis regem, aut respondere spei meritisq; suis animaduerteret, nec ignoraret etiam Skirgelloni homini feroci, & lingua manuque prompto, & qui per ebrietatem compotores suos plerunque ferro peteret, uicissim se suspectum esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcibus suis ualido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem ducem sororis suæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Ziemouitum eius fratrem se contulit. Sed cum ab utroque malignius tractaretur, in Prusiam ad Crucigeros contendit. A' quibus comiter acceptus & habitus est, quòd ij per eum facilè se Samagitia & Lituania potituros esse sperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, administrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lituania

Lituanorũ conuentus. Vuladislai Iagellonis studiũ propagandæ religionis Christianæ. Ignis sacer extinctus, et luci succisi. Vuladislaus rex euangelistæ & catechistæ functus officio. Baptisatio Lituanorũ. Lituanorũ uestitus. Vilnensis episcopa & basilica condita. Parœciæ primæ Lituanicæ. Heduigis reginæ pia munificentia. Vitepscũ & Poloscũ pacata. Skirgello Lituaniæ præfectus à rege. Lex de matrimonio disparium in religione. Ecclesiastica immunitas. Alexandra regis soror cum Ziemouito Masouio nupta. Lusci præfectus Polonus. Valachia in fidem regis Poloni uenit. Lituanorum ducum dissensio. Vitoudi fugam Masouiã, & mox in Prusiam.

Crucigerorum Prusiensium pariter & Liuoniensium armis uexata est, & in duas facti A ones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs laborare cœpit. Veritus autem Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna Russorum impensius ipsi fauentium proditione per inscitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, misit eò Nicolaum Moscorouium procancellarium Poloniæ cum mediocri militum Polonorum præsidio, & apparatu bellico, ut arcem utranq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cum Crucigeris, & spe potiundæ Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorum fidem siue uana suspicione, siue coniecturis quibusdam habere cœpisset, clàm sibi per internuncium Vuladislaum regem, proditionem Russorum & Lituanorum metuentem, reconciliauit: & accepta ab eo spe adipiscendi principatus, siue magni ducatus, ùt vulgò dicunt, in Lituaniam insciientibus Crucigeris reuertit, & in itinere tres arces Crucigerorũ Samagitis cõfines, Iurgeburgũ, Mergeburgũ, & Nauãzũ uel Neihansium fortè, cũ uelut socius & amicus intromitteretur, cæpit & exusit, præfectis & præsidiarijs militibus Crucigerorum partim cæsis, partim in seruitutem abductis, ut aliquo tamen cum munere ab hostibus ad suos rediret. Cum autem spem sibi datam à rege diutius duci uideret, consilium cæpit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verùm fraude intempestiuè detecta, spe frustratus, in Prusiam, reconciliatis sibi per literas & internuncios Crucigeris, sese recepit, indeq; biennio Lituaniam cum auxilijs eorum infestauit. At in Polonia lites & simultates inter regem & reginam suspicionibus quibusdam ac susurronum delationibus excitatæ eousque increuerant, ut non longè essent à dissidio, ni primores intercessissent. Conuenit tandem, ut delatores utrinq; ederentur. Editus Gneuosius Daleuicius succamerarius Cracouiensis, qui sanctissimam fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regem probri insimularat, quòd diceret, absente illo Guilelmum Austrium secretò Cracouiam uenisse, & aliquot diebus cum regina consueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurãdo: cæterùm in Gneuosium iudicium de infamia Visliciæ in conuentu procerum institutum est. Ibi accusatus, damnatusq;, cum non probasset quæ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij mentitũ se esse clara uoce & latratu subter scamnum edito professus est. Est autem ea grauissima apud Polonos & infamiæ plena mẽdacij retractatio, quæ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, B amor coniugalis inter regem & reginam redintegratus est. Per illud tempus cum Bozenta archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodum prius Posnaniensem, ac deinde Vuladislauiensem sedem inuaserat, Gnesnensem etiam neq; suffragijs collegij, neq; regis commendatione adiutus, unius de duobus, qui de Pontificatu maximo tunc contendebant, authoritate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neq; Gnesnẽsem adeptus est, & Vuladislauiensi excidit, Hẽrico Legnicensi duce successore accepto. Cum autem pertinacius de archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio marsalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regisq; iussu dimissus, inopem uitam aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio successore eius ad Archiepiscopam translato, Vuladislauiensis iterum rege indulgente factus est. Bozentæ autem Dobrogostius Nouiduorius episcopus Posnaniensis, qui Cropidloni Vuladislauiam translato successerat, uoluntate regis successor datus est. Fecit deinde Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionem in Lituaniam, ut gliscens inter Lituanos & Russos studio partium dissidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Crucigeri Prusienses exercitum in Germania cõparabant. Tenebantur Vitoudi præsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excursiones. Eas igitur arces primùm rex in potestatem suam redigere adortus, Breste intra decimum diem cæpit, & Hinciam Rogouium equitem Polonum cum præsidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatusque penuria missionem efflagitassent, cum aulico suo comitatu & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam castra mouit, captamq; nullo negocio arcem Zindrami Mascouicij equitis Poloni fidei commẽdauit. Inde porrò, nihil paucitate suorum ac dubia Lituanorum & Russorum fide deterritus, transmisso Nemene fluuio, ad Grodnum castra metatus est. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Vulodimiri, & aliorum Lituanorum ac Russorum ducum atque procerum non contemnendæ copiæ, Coributhus uerò Nouogrodensium Seue-

rianorum

Marginal notes:

Lituania uexata à Prusis & Liuonijs.

Nicolaus Moscorouius cũ exercitu in Lituaniam missus.

Vitoudus regi recõciliatus, redit in Lituaniam.

Crucigerorum arces à Vitoudo exustæ.

Vitoudus iterum transit ad Crucigeros.

Lituania à Vitoudo uexata.

Simultas inter regem et reginam.

Gneuosius Daleuicius infamia notatus.

Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo archiepiscopa exclusus à rege & Vuladislauiensem episcopã amisit.

Cropidlo episcopus captus.

Dobrogostius archiepiscopus Gnesnensis.

1390 an.

Vuladislaus rex ducit exercitum in Lituaniam.

Breste captũ.

Camenecia capta.

Grodnum obsessum.

A rianorum dux cum Rusſis de religione ſentiens, per ſe ipſe cum inſigni equitatu in caſtra regis fratris uenit. His copijs Grodnum, cum non facilè ui caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoudum, nec ignorabat is, Grodnenſes diuturnam obſidionem ferre non poſſe. Properè igitur cum non parua Pruſſorum & Crucigerorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenem è regione arcis caſtris poſitis, nouam arcem in aggeſto de terra tumulo munire inſtituit. Verùm nihil ea re obſeſſi releuabantur. Et iam inferior arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intermiſſo cœpto opere, ferream is cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaque continuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus ſuis ſubueniret, commeatum ſupportaret, ægros atq; ſaucios ad ſe transferret, & pro his recentes ſubmitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas ſiue pinaſtros in ripa ſuccisas, & in amnem deiectas ſecundo flumine impulerunt: quæ impetu rapidi amnis celeriter delatæ, cathenam perruperunt, nauesq; nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerſerūt. E' quibus unus quiſpiam Germanus in ulteriorem ripam ad regia caſtra, fruſtra inclamantibus ſuis, ut in undis periret potius, quàm in hoſtium poteſtatem ueniret, enatauit. De quo rerum hoſtilium ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti autem nocte Vitoudus cum ſuis deſperata defenſione arcis fugienti ſimilis diſceſsit, & arx poſt quinquageſimum obſidionis diem in ditionem regis uenit. Nec ſanè multo leuior ea obſidio obſidentibus, quàm obſeſsis fuit. Tanta enim commeatus pabuliq; penuria ij quoq; preſsi ſunt, ut uix arer ac de ſiligine pariter cum ſpicis molita factus panis (quali etiamnum uulgus Lituanorum ferè utitur) militibus ad ueſcendum ſuppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de ruſticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco eſſet. Ab ea Grodni deditione Vuladislaus profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducē Pomeranorum Scecinenſium ritu ſolenni iuratum, in fidem & clientelam ſuam atq; regni, & in ſocieratē cōtra Crucigeros Pruſsienſes accepit. Extat enim in archiuo regio diploma Varcislai hoc anno conſcriptum: quo is profitetur, ſe iuſiurandum eo nomine regi & regno dediſſe: idemq; Boguslaum fratrem facturum eſſe Pyſdris: & pro ter-
B tio fratre Barnimo itidem promiſſurum eſſe, promittit. Recipit etiam ſe Naclū regi eſſe redditurum, recepta ab eo Bydgoſtia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conſcriptum & conſignatum, quo ij redditam ſibi eſſe à rege Bydgoſtiam reſtatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint, quod reddebant, & Bydgoſtia, quam repetebant rurſus amiſſam, exciderint, nihil compertū habemus: niſi fortè in interregno ac ciuili bello maiorum Polonorum, munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgoſtiam uerò poſt mortem Caſimiri itidem ducis Pomeranorum Scecinenſium, ſiue fratris, ſiue propinqui ſui iure ſucceſsionis ſibi uendicabant. Superius enim memorauimus, eam inter alia ipſi à Caſimiro magno teſtamento legatam, & à Ludouico conceſſam, rurſusq; poſt mortem eius recuperatam eſſe. Interea uerò dum rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitum comparaſſe, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Trebouuliam, ſuperiorem Leopolim, & alias quaſdam arces in Ruſsia meridionali in poteſtatē ſuam redegiſſe, eiectis Sileſijs & Vugaris, quorum fidei arces illæ à Ludouico rege olim commendatæ erant. Maturescētibus autem ſegetibus, cum Lancaſter Henrici regis Anglorum filius cum permagna Anglorum, Francorum, Teuthonumq; uoluntariorum manu in Pruſsiam piæ contra barbaros militiæ opinione ueniſſet, triplici agmine in Lituaniam itum eſt, Vitoudi uindicandi reſtituendiq; prætextu, re uera autem ut Lituaniam ſibi Crucigeri ſubiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum magiſter Liuonienſium Crucigerorum, tertium ipſe dux belli Conradus Valerodus magiſter Pruſsienſium. Apud Caunnam, quod oppidum in confluente Nemenis & Viliæ fluuiorum ſitum eſt, ea copiæ conuenere. Inde ad Trocos peruentum, & oppidum id crematum eſt. Hinc ad Vilnam caſtra mota. Ibi regij hoſti aduentanti occurrere: commiſſoq; prælio terga dedere, multis fortibus uiris amiſsis: inter quos clari maximè fuere duces, Simon Iauunuti, Glebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnenſis inferior, quam Curuam uocant, uixdum obſeſſa à proditoribus Ruſsis & Lituanis ſucceſsa eſt. E' quo incendio cum ſeſe Corigello frater regis ſubduceret, ab hoſtibus exceptus, & capite plexus eſt. Cætera multitudo omnis in ea arce partim abſumpta incendio, partim ferro ho-

Vitoudus cū Crucigeris. Grodnenſis arx capta.

Obſidentiū patientia. Panis Lituanicus.

Pomerano-rum duces in fidem & clientelam recepti Poloniæ.

Bydgoſtia conceſſa Pomeranis ducibus.

Ruſsiæ munitiones receptæ ab Hedugi regina. Crucigeri Lituanis bellū inferunt. Caunna oppidum. Troci incēſi Lituani fuſi à crucigeris. Arx Vilnenſis inferior incēſa à proditoribus Ruſsis. Corigello dux captus & occiſus.

ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijsse existimantur. Superiotem arcem Poloni cum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & conflagratione arcis inferioris aut minis hostium & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pats muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterant. Veriti autem proditionem, ipsi inter se custodias ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Rufsis atq; Lituanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo fimoq; opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxè prætendebant, & sic tormentorum ictus eludebant: deniq; corporibus suis hosti irrumpere conanti aditum obstruebant. Skirgello quoq; regius frater, noctu ferè cum suis Lituanis & Rufsis erumpens non paruis detrimentis atq; cladibus hostes afficiebat. Cum autem tres menses plus minus arx irrito labore obsessa & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modò profanarum, sed & sacrarum ædium uastitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpettata, ab obsidione discessere. Non paucos tamen & ipsi fortes uitos in ea obsidione desideraucre. In his fuit Algardus comes Hoensteinensis. De ducibus autem hinc Narimundus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periete: hic quidem tormento ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus & pedibus ex ultimo iussu Vitoudi suspensus, & sagittariorum spiculis confectus. Depopulatus est deinde finitimã Prussiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetensi, & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datum erat à Magistro. Porrò Vuladislaus rex opem laturus afflictæ patriæ mense Nouembri cum magno apparatu armorum, commeatuq; copioso uenit in Lituaniam, & nutantes dubiosq; Rusforum & Lituanorum animos liberalitate & largitione maximè laneatum uestium, quarum permagnam uim secum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moscorouius præfectura se abdicabat propter Skirgellonis superbiam & crudelitatem, hostiumq; potentiam, & Rusforum atq; Lituanorum fluxam fidem, Ioannem Olesnicium Polonum gente Dembnium successorum rex ei dedit. Skirgellonem verò vt Vilna amoueret, Kiouiensi otæ præfecit. Drohicinensem tractum cum Drohicino, Melnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori duci Masouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præstaret, quod alij duces in Lituania præstent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Silesijs ducibus, Henrico Glogouiensi atq; Stinauiensi, & Contado Olesnicensi & Cozlensi inducias pepigit ea conditione, ut ij Calisiam ad se uenirent, ac de controuersijs atque damnis datis secum transigerent. Vnde apparet, ipsis aliquid dissidij cum Polonis intercessisse. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lituaniam deinde milites in supplementum, commeatum, atque arma Olesnicio rex transmisit. Aestate sequenti rursus Vitoudus cum Crucigeris ad Vilnam duxit exercitum spe proditionis ab ijs, quibus exosus etat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hostium Olesnicius præfectus, urbem ne receptaculo esset hostibus cremauit, septisque de uiridi robore extructis, aditum ad arces impediuit, & inuenientes hostes ad ædem Virginis matris intra mœnia urbis, quam Franciscani sodales obtinent, imperum fecit: nulloq; de suis amisso in arcem se recepit. Animaduersa nostrorum audacia, desperataq; ob amotum Skirgellonem proditione Vitoudus & Crucigeri paucis diebus soluerunt obsidionem: & ne nihil egisse uiderentur, reuertentes, Vilcomiriam & Nouogrodecum castella supra Vilnam fluuium à Skirgellone condita ui cæpêre, & incendêre, interfectis nostrorum præsidijs. Duabus deinde alijs excursionibus eadem æstate Lituaniam populari, Mednicos & Velzaños in Samagiria exussere. Hyeme uerò ad Caunnam, quæ regio præsidio tenebatur, profecti tres munitiones in circuitu excitarunt, Neigardum, Metemburgum & Ritteruerderum. Et hæc quidem extrema Vitoudo cum suis concessa: teliquas uero duas Crucigeri suis præsidijs firmarunt, & ex his subiectam oram infestarunt. Porrò Ioannes Olesnicius ut hostium conatus repnmeret, Alexandrum Vigundum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones misit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, sed mox infecta re discessit, cum propè abfuisset, quemadmodum postea cognitum est, ut id caperet. Cæperat iam Vuladislaum eius belli satietas propter Polonicas occupationes, quibus distinebarur, & magnitudinem sumptuum. Cogebarur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus submittendis non modò præsidiariorum, sed & Lituanorum ipsorum nobi-

[Marginalia:] *Si reges Lituanorum. Vilnensis arx superior à Polonis defensa. — Narimundus et Totiuilus duces interfecti. — Vitoudi excursio altera in Lituaniam. — Vuladislai expeditio in Lituaniam. — Ioannes Olesnicius. — Drohicinensis tractus Ioanni Masouiorum duci donatur. — Cum Silesijs induciæ. — Vitoudus Vilnam rursus oppugnat. — Vilcomiria & Nouogrodecum oppida incensa. — Melnicki et Velzani incensi. — Caunum obsessum. — Commeatus Lituanis è Polonia suppeditatus.*

A rum nobilium atque popularium inopiam releuare, ne regionem hostilibus excursionibus peruastatam, & alioqui incultam tunc ferè atque sterilem desererent, & hostibus occupandam permitterent, néue ipsi ad eos deficerent. Itaque Henricum Ziemouiti Masouij filium, qui Plocensis episcopus post Sciborij mortem designatus erat, subornat, vt ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat veneno per eos dies Alexander Vigundus regis frater, qui propter industriam atque dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros regi charus fuerat, & Bydgostiam Inouuladislauiamq; ab eo acceperat, & Vuladislai Oppoliensium ducis filiam vxorem duxerat, sed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus vulgò insimulatus est. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum siue magnum ducatum, posthabitis fratribus germanis superstitibus, pollicitus esset, cùm quòd illos ignauos & venationibus modò atque ebrietati deditos esse cerneret, tum vt se molestia belli Lituanici, & metu insidiarum Vitoudi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladislao reconciliauit: & ipse iam hypodiaconus repudiato sacerdotio filiam Vitoudi Ringalam vxorem duxit. Sed paucis diebus veneno extinctus, temerati voti pœnas dedit. Qua re cognita Bonifacius pontifex, cum Plocense collegium sacerdotum alium sibi episcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum suum episcopum dedit Plocensibus. Sed cum is possessionem episcopæ adipisci non posset, aduersantibus ducibus sacroque & equestri ordine, Iacobum Corskeuium siue Carduanouium equitem Polonum, iureconsultum & auditorem palatij Apostolici, in locum eius suffecit. Atque hic quoque ægrè receptus est. Vitoudus autem rebus suis cum Vuladislao ex animi sui sententia compositis, Crucigeros atque Teuthonas mercatores in Ritteruerdero castello secum commorantes comprehendit, & incenso castello vinctos in Lituaniam abduxit. Abeuntem Crucigeri è reliquis duobus castellis persecuti, & adorti, paruo negocio fusi fugatique sunt, & castella à Vitoudo vi capta, & exusta. Veniens autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnenda præda parta de Crucigeris, honorificè ab Olessnicio, quemadmodum rex iusserat, acceptus est. Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finem mensis Iulij properè in Lituaniam profectus, apud Ostrouum
B Vitoudum cum suo comitatu supplicem obuium habuit: & clementer eum consolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret, se Vilnam, Vitepsum, Mereciam & Gartenam arces ipso inscio nemini traditurum esse. Vbi Vilnam ventum est, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Olessnicio, summæ rerum apud Lituanos atque Russos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum semper futurus esset. Hoc idem Anna vxor eius pro se & pro marito spopondit, & literis consignatis cauit. Id adeò anno Christi 1392 actum est. Nec tamen datus Vitoudo principatus, pacem Lituanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli à rege posthabiti essent. Ac Suitrigello quidem cum minus animi & virium haberet, ad Crucigeros profugit, & Lituaniam eum eis vltrò in Vitoudum incitatis, crebris populationibus diuexauit. Per quod quidem tempus Surassum, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri de Lituanis cæpêre. Skirgello verò maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgijs ad testatas cum Vitoudo inimicitias venit. Quorum malorum sedandorum causa rex rursus cum regina anno sequenti in Lituaniam contendit, Skirgellonem, adiecto ei Cremenecensi, Starodubensi, & Starotrocēsi tractu, placauit. In posterum si quid noui disidij inter eos ortum esset, conuenit, vt reginæ arbitrio staretur. Ita quidem Dlugossus, & post eum Miechouiensis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus id testatum facit, se cum Skirgellone in gratiam redijsse, societatem contra quemlibet, excepto rege Polonorum, iniuisse. Ac se quidem Kiouiensem domi natum armis quærere, ipsique & hæredibus eius iure sempiterno tradere debere: Vuladislaum verò regem, se assentiente, Cremeneciam, & Stoscum eidem donasse, propterea quòd is patrimonio in gratiam suam cessisset. Lituanica historia hic Skirgellonis mentionem non facit: sed Coributhum fratrem eius detrectantem imperium Vitoudi comparato exercitu cum Vitoudo conflixisse: victumque Nouogrodecum, vbi vxorem & liberos habebat, fugisse, & cum his, expugnata arce, à Vitoudo captum esse. Atque hinc nata esse videtur sponsio Alexandri Rezanensium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuo regio, signata, cum eum rex è vinculis liberasset. Nec multo pòst Andreas quoque frater eius, qui

Henricus dux designatus episcopus Plocensis.

Vigund. dux veneno extinctus.

Vitoudus regi reconciliatus.

Henricus Masouius hypodiaconus, vxore ducta veneno sublatus est.

Plocensibus episcopus à Pontifice datus.

Iacob. Corscouius auditor palatij Apostolici.

Vitoud. Crucigeros damno & clade afficit.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Vitoud. princeps, seu magnus dux Lituanorũ creatur.

Vitoudus iurat in verba regis Polonorum.

1392 ann.

Suitrigello ad Prussos transijt.

Lituania vastatur à Crucigeris.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Andreas dux dimissus.

Chencinis asseruabatur, dimissus est, Vitoudo & alijs quibusdam ducibus interuenientibus, regique pro ipso fideiubentibus. Theodorus verò dux Vuladimiriensis dominatum Seueriensem tunc à rege accepit, promittens consignatis etiam literis, in fide & potestate regis semper se futurum esse. Ita constitutis rebus Lituanicis, rex & regina in Poloniam reuertêre. Orsam deinde iussu regis à Vitoudo expugnatam esse Lituanica prodit historia, Vitepscum verò per deditionem receptum eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege post mortem matris præfectum excluserat, & per dolum interfecerat. Atque hæc fortasse Suitrigelloni causa ad Prussos fugiendi fuit. Occurrisse autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruscenses: Smolenscensem verò Vitepscum venisse, & omnes professos esse, se in potestate ipsius semper fore. Vere autem proximo eundem Vitoudum Zitomiriam & Kiouiam in potestatem suam redegisse: amotoque Vuladimiro duce, Skirgelloni eam, sicuti promiserat, tradidisse: à Skirgellone verò Cercassos & Suinigrodum munitiones captas esse. Nec multo pòst ipsum ad venationem profectum, à monacho quodam Russo Metropolitæ vicario ad villam inuitatum, venenatoque poculo de medio sublatum, in Pieciaris honorificè sepultum esse. Sunt autem Pieciari specus vastissimus apud Kiouiam, illustrium Russorum sepultura nobilis. Dlugossus in arce Vissegradensi occisum propter intolerabilem crudelitatem refert. Prosequitur deinde Lituanica historia, Vitoudum Kiouiensibus misisse ducem Ioannem Olgemundi filium: Rezanensem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte vastasse: ipsum verò Smolenscum contendisse, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouisse, & alium Smolenscijs præfecisse: eoque ad Vitoudum venisse Basilium ducem Moschorum generum, & honorificè ac liberaliter acceptum esse, ac dimissum. Tattaros deinde à legato Vitoudi Olgerdo duce profligatos, cæsis tribus eorum ducibus, quibus Podolia tributum pendebat: Theodorum autem Coriathi filium Podoliæ ducem, imperium Vitoudi detrectantem victum, captumque, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in potestatem redactam esse. Postea verò Vitoudum Vuladislao regi petenti partem Podoliæ cum suprà memoratis arcibus concessisse, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lituanica historia hic retulimus. Tametsi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, vel errasse vel data opera seriem rei deprauasse videtur scriptor, quisquis ille fuit. Primùm enim vt demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tattarorum incursionibus desolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eisdemq; arces suprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas esse: vicissim illi nobis concedant oportet, id quod superius exposuimus, Russiam meridionalem & Podoliam vsque ad Cremeneciam, à Cazimiro magno Polonorum rege subactam esse: idque nos non leui coniectura collegimus, sed pactis ipsorum ducum Lituanorum, inter quos fuit Georgius vnus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lituanica historia memorat, comprobauimus. Deinde cum vt quæque ora ad regnum adiuncta est, ita eius oræ palatinus in amplissimo senatu regio locum tenet, Podoliæ palatinus Belsensem præcedit. Iam autem hoc tempore, cuius res gestas nunc persequimur, Belsensis tractus in ditione Polonorum erat: imò sequenti, aut certè tertio anno pòst, Ziemouito Masouiorum duci à rege donatus est. Ad hæc, sicut cæteræ Russiæ, quæ in ditione Polonorum regum tunc erat, ita Podoliæ quoque Vngaros rex Ludouicus præfecit, sicuti nos suprà memorauimus. Et extant in archiuo regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quę arx est in Vngaria, paulo pòst hæc tempora scriptæ: quibus testatum facit, se cum Vuladislao rege Polonorum transegisse, & cum Podolia ipsi sese in fidem & clientelam tradidisse. Postremò extat exemplum diplomatis ipsius Vuladislai regis sub titulo & signo Alberti archiepiscopi Gnesnensis, ex ipso exemplari descriptum, quo rex indicat, Camenecensem arcem ac territorium Vitoudo & hæredibus eius in Feudum, vt vocant, à se dari, idque anno Christi 1394. factum esse. Quod quidem tempus congruit cum eo, quo scriptor ille eandem Cameneciam cum cæteris eius orę arcibus Vitoudum per vim cæpisse memorat. Quo fit, vt sit verisimilius, Vitoudum, cum partem Podoliæ eam, in qua est Zitomiria, & Cercassi, in potestatem suam redegisset, Cameneciam quoque de Vngaro duce partam, precario tamen à rege, vt quæ ad regnum pertineret, obtinuisse. Reliquum verò eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoq; retinuisse. Per hoc autem tempus Crucigeri Prussienses incitàte Suitrigellone Lituaniam crebris excursionibus longè lateq;

Theodorus dux Seueriẽsis iurat in uerba regis. *Orsa capta.* *Vitepscũ receptum.* *Odruscenses & Smolenscenses duces subditi Vitoudo.* *Scirgello dux Kiouiæ.* *Cercaßi & Suinigrodum.* *Scirgellonis mors.* *Pieciari.* *Ioannes dux Kiouiensiũ.* *Rezania uastatur.* *Basilius Moschorũ dux, gener Vitoudi.* *Tattari profligati à Lituanis.* *Podolia subacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.* *De Podolia uerior historia.* *Podoliã non à Vitoudo, sed à Cazimiro rege subactã esse.* *1394 añ.* *Crucigeri uexant Lituaniam.*

A gè lateq; vexarunt: munitiones etiam nonnullas cæperunt, & caput gentis Vilnam tentarunt spe subornatæ per Russos monachos proditionis & incendédarum arcium: sed cum ab vno ex ipsis detecta esset proditio, sumptumq; de conscijs supplicium, Cruci-geri re infecta recesserunt. Erant quidem ad manum Lituanis non contemnenda Polonorum partim à rege missorum, partim voluntariorum auxilia: sed nusquam tamen ad vniuersam prælij dimicationem cum hoste ventum est. Satis habuêre nostri ex insidijs hostiles vires carpere, nonnunquam etiam ipsi in hostilem agrum populabundi excurrêre. Quo factum est, vt nõ minus incommodi acceperint Crucigeri, quàm intulerint. Dum hæc ita geruntur in Lituania, rex & regina studijs pacis occupati, muros arcis Cracouiensis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis vigilum, quos Burgrabios vocãt, stipendia auxerunt: & vt singulos equites sagittarios in promptu semper haberent, iniunxerunt. In suburbano etiam Cracouiensi septentrionali, & in ora Cleparïæ oppidi monasterium titulo sanctæ Crucis inchoarunt, & in Slauos Benedictinæ sectę Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarentur, collocarunt. Quanquam autem templum id atque monasterium consummatum non est, morte Heduigis reginæ intermissum, cantatum tamen ibi, & sacra facta Slauica lingua vsq; ad suam ætatem Dlugossus memorat. Aliud item monasterium in eodem suburbano occiduo, titulo sanctæ Mariæ in arena Carmelitis sodalibus mendicantibus condidêre. Psaltarum quoque siue psaltenstarum collegium in basilica Cracouiensi ijdem instituêre, attributo eis de salinis salario. Sub idem tempus Ioanne, cognomento Paruo, episcopo Cracouiẽsi mortuo, successor à collegio designatus est Seregius siue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina postulantibus Bonifacius nonus pontifex maximus, Ioanne reiecto, Petrum Vissum iureconsultum præpositum Vuladislauiensem & cancellarium reginæ, equestri Brogorum siue Aceruorum familia ortum, non optimo consilio episcopum fecit. Sed luit is pòst ambitionis suæ pœnam. Venit per ea tempora in Poloniam Sigismundus rex Vngarorum visendæ Heduigis reginæ causa. A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimissus, in Vngariam reuertit. Id adeò post Mariæ reginæ, quæ Sigismundi vxor, Heduigis verò soror fuerat, mortem factum esse, ratio temporum

B argumento est. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atque Transalpinos, mulieris & externi regis imperium aspernatos, exhibuisse: armisque ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuisse, Stephanum verò vtriusque Valachiæ palatinum denuò rebellasse. Interim autem dum eum bello persequitur Sigismundus, Mariam reginam obijsse: eóque cognito, Vuladislaum regem Polonorum cum valido exercitu in Vngariam inuadere conatum esse, vt Heduigis vxoris nomine hæreditarium regnum in potestatem suam redigeret: sed occurrente sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa Strigoniensi archiepiscopo cum armata manu, cœpto destitisse. Extant etiam in archiuo regio diplomata fœderis cum Mircio Transalpinæ Valachiæ palatino fœderato regis Vngarorum à Vuladislao paulo ante hoc tempus icti: quo cautum est, ne alteruter altero inscio Vngarorum regi bellum inferat: inducias verò aut fœdus ab altero ictum vterque vt approbet. Inde fortassis ortum est illud colloquium Sigismundi cum Heduigi non officij gratia, quemadmodum Dlugosso placet, sed de stabiliendo regno suo apud Vngaros: quos ille sibi iam inde ab initio infensos, in Heduigim verò vti iustam hæredem Ludouici regis propensos esse non ignorabat: vt ea delinita & assentiente, tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus episcopus Vuladislauiensis in fidem Vuladislai regis concessit. Vltróne autem, an vi adactus, non comperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit, nisi quòd verisimile est, cum Cuiauiam rex & regina Ziemouito Masouiorum duci hypothecæ nomine tradidissent, eum quoque cum Cuiauijs Ziemouiti fidem secutum fuisse. Tametsi extant literæ Ziemouiti quarto demum anno pòst scriptæ, quibus is testatum facit: Decem millia sexagenarum, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege & regina sibi soluta esse: nec tamen adijcit, reddat'ne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extant enim Vuladislai Opoliensium ducis literæ per hæc tempora scriptæ, quibus ille Cuiauiæ quoque ducem se nominat, ita vt eam dotis nomine in pignus accepisse à Ziemouito videri possit. Habebat enim eius filiam Agathiam in matrimonio. Nisi fortè quod Inouuladislauiense territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (vt faciunt vulgò principes) sese vocitabat. Fecit quidem per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao.

Nec

Vilna oppugnata.
Cracouiẽsis arx firmata.
Burgrabij.
Templa circum Cracouiam.
Sacra Sclauico sermone.
Electio episcopi abrogata.
Petrus Vissus episcopus Cracouiẽsis.
Sigismũdi regis Vngarorum aduentus in Poloniã.
Rerum Vngar. Decad. 3. lib. 2.
Vuladisl. rex conatus Vngariam inuadere.
Mirc. Transalpinẽsis palatinus fœderatus Polonis.
Vuladislauiẽsis episc. iurauit in verba regis.
Vulad. dux Cuiauiæ.
Vuladisl. regis bellũ cũ Vuladisl. rege Oppoliẽsi.

Nec tamē reperio Cuiauiam obnoxiam fuiſſe eius belli incommodis, præſertim cum **A** in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduerſus Vuladislaum Cuiauij militarunt. Cauſæ autem belli regi hæ fuiſſe memorantur, vt ſe religione iuriſiurandi, quod initio regni ſui dederat de recuperandis ijs, quæ ſuperiori tempore à Polonia auerſa erant, exolueret, & Vuladislaum detrectantem imperium ſuum coerceret. Nam neque reddebat ille, quæ prodiga Ludouici regis donatione, quemadmodum ſuo loco expoſuimus, acceperat, neque iuſiurandum dabat, ſe illarum ditionum nomine in fide & poteſtate regis Polonorum iure Feudi, vt vocant, ſemper fore: in quo rex acquieturus erat. Quinetiam contemptim atque ſuperbè legatis regijs reſponderat, ac tumulis etiam compluribus excitatis ditiones illas ſuas ad Zitnum oppidum ab reliqua Polonia diſiunxerat. Ad hæc Inouuladislauienſe, Vuladislauienſe, Tuſſnenſe, atq; Tucholienſe territoria rege inconſulto Heduigi filiæ, quæ cū Alexandro duce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem Conrado Valrodo atq; ordini Crucigerorum Pruſsienſium primùm Zlotoriam ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignerauerat. Quo facilius autē eum incautum rex opprimeret, cum quinq; modò conſiliarijs (quínam verò hi fuerint, non proditur) rem communicauit. Cum Ziemouito iuniore Maſouiorum duce genero ſuo, & affine Vuladislai, de quibuſdam controuerſijs, ſiue eæ fuerunt de Cuiauia, ſiue de dote ſororis ſuæ, quod veriſimilius eſt, bona eius conditione aſſentiente regina tranſegit: & Belſenſem, Lubaciouienſem, Buſcenſem, Grabouienſem, Grodlenſem, Seuoloſſenſem, & Lopatinenſem præfecturas iure ſempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus, vt eas non niſi regno Polonico ſubiectis hominibus vendere poſſet: expeditiones bellicas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconſulto inferret. His ita prouiſis, & indicta toti Poloniæ expeditione, Criſtinum Oſtrouium caſtellanum Sendomirienſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum præmiſit: ſiue vt Vuladislaum à ſuſpicione propinquioris belli auerteret, ſiue vt duplici bello vires eius diſtineret: ipſe cū reliquo exercitu, cū ſe Criſtinum ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinū caſtrametatus, tertio die eā arcē expugnauit. Ad cæteras deinde arces, partitus cū Spitcone Melſtinio palatino Cracouienſi copias, aduētu Ziemouiti & Ioannis ducū Maſouiorum auctas, properè diſcurrit, ne quod perterritis recolligendi ſe ſpacium daret, in- **B** tra vij. diem Crepicia, Velunum, Oſtreſſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta. Monaſteria Cienſtochouienſe & Velunenſe ſuburbanum haud multo antè à Vuladislao duce condita, vnà cum poſſeſsionibus ſuis edicto pij regis intacta ab huius belli clade manſēre. Reliqua erat vna arx Boleslauecia, loco arteque munita, ſupra Proſnam flumen ſita. Quæ quia armis, præſidio & commeatu, ſecundo flumine importatis abundabat, ſeptem annis obſidionem pertulit. At Criſtinus caſtellanus Sendomirienſis, vt primùm Dobrinenſem oram attigit, adiunctis ſibi Cuiauijs, Bobrouunicos arcem circunſedit: ſed cum accepiſſet magiſtrum Crucigerorum Pruſsienſium Conradum contra ſe cum validis copijs aduentare, ſoluit obſidionem. Ipſe verò Vuladislaus dux è Sileſia regias ditiones latrocinantis in modum infeſtauit, & mercatorum Polonorum ad Vuratislauienſes nundinas proficiſcentium merces & facultates cum curribus diripuit. Confluebāt enim ad eum è Polonia multi, partim qui ſuis bonis profuſis, alienis inhiabāt: partim qui rei capitalis damnati aut proſcripti erant, aut conſcientia ſcelerum ſuorum profugerant. His igitur iritatus rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit: caſtella quædam & oppida cæpit: agros pagoſq; depopulatus eſt: & Oppoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit. Et implorauit quidē Vuladislaus dux Venceslai Cæſaris & regis Boemorum opem: ſed nō impetrauit, propterea q, icerat is paulo antè fœdus cum rege Polonorum, quo 600 haſtatorum, ac totidem baliſtarum auxilia contra quemuis hoſtem, contra rebelles autem ſubditos ſocietatē principes hi ſibi inuicē promittebant. Quanquam exceperat Venceslaus Electores Imperij, Vuratislauienſem epiſcopū atq; ciuitatem, duceſq; Polonos & Sileſios Boemorum clientes: verùm eatenus modò, vt ne neceſſe haberet contra eos Polono auxilia mittere. Cum igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vuladislaus dux Conrado Oleſnicenſium, & Bernardo fratre Nemodlienſiū, ſiue Falkembergenſium ducibus deprecatoribus ad Vuladislaum regem miſsis, vt vult Dlugoſſus, pacem impetrauit his conditionibus, vt ablata mercatoribus bona reſtitueret: rex verò Lublineciam, & Strelce arces, & præterea neſcio quæ caſtella & oppida de ipſo capta, iure belli retineret. Quæ mox Spitconi Melſtinio vtenda fruenda dedit.

Zitno oppidum.

Dobrinū oppigneratum Crucigeris.

Conſiliū regis cum quinque conſiliarijs.

Tranſactio regis cū Ziemouito.

Ruſsiæ pars magna Ziemouito Maſouiorum duci data.

Criſtinus Oſtrouius.

Olſtinū expugnatum.

Arces in deditionem acceptæ.

Cienſtochouienſe monaſterium.

Boleslauecia ſeptem annis obſeſſa.

Poloni Dobrinum infeſtant.

Vuladislaus dux latrocinium exercet.

Oppolienſis tractus vaſtatus à rege Polonorum.

Vuladisl. regis fœdus cū Venceslao Cæſare & rege Boemorum.

Vuladislaus dux cum rege reconciliatus.

Lublinecia et Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

A dedit. Cæterùm extat in archiuo regio transactio Boleslai & Bernardi ducum Oppoliensium, & fratris ipsorum Ioannis (Cropidlonis nimirū) episcopi Camenensis cum Vuladislao rege sub Oppolia, defuncto interim, vt videtur, Vuladislao facta, & nouem signis signata: qua disertè cauetur, vt illi ipsi duces Oppoliam, Glogóuiam, minorem videlicet, Strelce ac Domarazum arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, sicut Vuladislaus patruus ipsorum tenuisset: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi Poloniæq; inferretur: captiui vtrinque vt redderentur: Boleslaueciæ, quæ à præsidio Vuladislai defuncti Agathiæ vxoris eius nomine tenebatur, ne quid commeatus vel auxilij contra regem submitterent: curarent autem vt arx ea nemini alij, quàm regi Poloniæ dedatur: de Olesno verò & Lublinecia ne quid negocij facesserent Spitconi Melstinio. Omnia tamen hæc vt ita fierent, ne quid iuris regi Boemorum derogarent. Fideiusserunt autem pro suprà memoratis ducibus cuncta hæc rata firmaq; fore, Venceslaus episcopus Vuratislauiensis, Ludouicus Bregensium, Conradus Olesnicensium & Cozlensium, & Præmislus Opauiensium duces, promittentes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Magistratus verò vrbani Oppoliæ, Glogouiæ, Strelce & Crepiciæ promiserunt se sine vlla tergiuersatione oppida illa sua regi certisque proceribus Polonis ab eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces sui pactis pactis non stet erint. Hæc nos, quàm Dlugossum sequi malumus. Oppigneraui autem postea Melstinius Lublineciam, Olesnū & Gorzouum Præmislo duci Cessinensium, & filijs eius Boleslao & Præmislo mille marcis Pragensibus. Eiusq; rei monimentum extant literæ ab ijsdem ducibus consignatæ. Dlugossus autem memoriæ prodidit Vuladislaum regem ea bona reddidisse Bernardo suprà memorato Oppoliensium duci, cum is Heduigim filiam Melstinij vxorem duxisset, ac Boleslaueciam regi Vuladislai ducis defuncti vxor reddidisset. Hoc ipso autem anno, nempe 1396, Sigismundus rex Vngarorum, cum Turcæ duce Baiazete Amurathis filio Thracibus, Græcis, & Macedonibus deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios vexarent, & Vngaris abstraherent, coadunato è varijs gentibus Christiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tamen, traiecto naui Danubio Constantinopolim fuga delatus est: & inde aliquanto pòst Rhodum, ac deinde in Dalmatiam & Vngariam

B reuersus. Interim autem Turcæ anno sequenti Vngariæ prouincias fœdè populati sunt: cumque Sigismundus rex perijsse putaretur, Vuladus Transalpinæ palatinus, & comes Seuerinensis, siue Zuuerinensis, cum ditione sua in fidem & clientelam Vuladislai regis Heduisque reginæ Polonorum, vti hæredis Vngariæ vltrò concessit. Alij præcedenti anno funestum illud Christianis prælium commissum esse prodidêre. Militauerunt autem in eo bello contra barbaros etiam Poloni voluntarij, & nonnulli ex ijs fortiter dimicantes occubuêre. In quibus nobiles in primis fuêre Basilius castellanus Vissegradensis cum Rolando filio, & Thomas Calscius. Sciborius verò Sciboricius gente Ostoius fugiens cum rege, & Vngaris, cum nauim ingredi non posset, insequentibus Turcis, ita vt erat armatus, in Danubium se proiecit, & enatauit, charusque postea Sigismundo regi fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Crucigeris Prusiensibus, quòd ij violato fœdere arma contra se sumpsissent, Dobrinúmque improbè inuertissent, simulque (& magis quidem fortasse) quòd Lituaniam infestare non intermitterent, & magnam Samagitiæ partem occupassent, bello eos persequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello procerum Polonorum animi, quòd non ignorabant se vniuersam Germaniam in se concitaturos esse. Itaque re in consultationem posita, cum maxima pars senatus quieta consilia magis probaret, placuit vt conuentus cum Crucigeris ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumque conuentum vt regina modò cum proceribus proficisceretur: verebantur enim, ne rex dolore acceptarum in Lituania iniuriarum exacerbatus, asperiore aliquo dicto intempestiuum bellum exuscitaret. Neque tamen sic æqui aliquid à Crucigeris impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes, nostrorumque patientiam eludere, vt sibi diuturnitate temporis possessionem Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehensa eorū cùm præsenti auaritia & fœderis atq; iurisiurandi violatione, tum superiorum temporum ingratitudine & impietate, qua in patronos suos Polonos vsi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se quidē viuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse: post mortem verò suam maximis incommodis atq; cladibus suis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello, Inouuladislauia discessum est. Hoc autē anno Vitoudus expeditionē illam in Tattaros, cuius paulo antè è Lituanica historia

Oppoliensium ducum cum rege Polonorū transactio.

Lublineciā Olesnum duci Cessinensium oppignerata.

1396 ann. Sigismūdus rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Vulad. Trāsalpinæ palatinus in fidē & clientelā regis Polonorū uenit.

Sciborius Polonus armatus Danubiū tranauit.

Consultatio de bello Crucigeris inferendo.

Conuētus reginæ cū Crucigeris.

Heduigis reginæ uaticinium.

Vituodi expeditio prior contra Tattaros.

historia mentionem fecimus, fecisse memotarur: ac tribum vnam Tattarorum, quam illi Ordam vocant, cum pueris & mulieribus abegisse, partemq; captiuorū regi & proceribus Polonis dono misisse: Reliquos in media Lituania fupta Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocauisse. Qui manent ibi vsque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs, & virtutis priscæ armorumq; non immemores: ritus autem patrios Mahomericæ supetstirionis adhuc feruant. Tametsi negant ij se à Vitoudo subactos, verùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in auxilium contra Crucigetos à Vitoudo euocatos, in Liruaniam vltrò venisse, & in eo, quem incolunt, loco à Vitoudo sibi concesso domicilium fixisse. Cui tei argumento est illud, quòd ij in hanc vsque diem liberi legibus suis viuunt, ex æquo cum Lituanis magni ducis imperium agnoscentes. Verùm vtut est de ijs, victorem quidem certè exercitum è Scythia tunc Vitoudus teduxit, aut tecepit, si quidem pet legarum id bellum gessisse fertur. Inescatus autem hac victoria, & re bene gesta, annum quidem vnum quieti & comparandis maioribus copijs dedit. Quo anno Sigismundus rex Vngarorum Cracouiam siue visendi tegis & teginæ, vt vult Dlugossus, siue tes suas stabiliendi causa, magis etiam alienatis ab eo post cladem illam Nicopolensem Vngatorum animis, & non obscurè nouas tes molientibus, iterum venisse fertut. Et sanè pepigit is tunc cum Vuladislao inducias ad annos sexdecim. * Insequenti vetò anno Vitoudus, necquicquā dissuadentibus tege & regina, alteram expeditionem fecit in Tattaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomine dedêre. Multi Heduigis reginæ aduersos eius expeditionis successus prædicentis authoritate de procinctu retracti sunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè insignes Raphael Tarnouius Iasconis siue Ioannis Castellani Sendomiriensis filius, Sendiuoius Ostrotogus, Dobrogostius, Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Masouiensis, Ioannes Dambrouius, Varsius Michouius, Socha Plocensis palatinus, Thomas Verincus, & illustris in primis Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis, ac dominus inferioris Russiæ siue Podoliæ, quam ei Vuladislaus rex aute duos annos frustrà reclamâte regina cum proceribus donarat, siue adeò certo pacto obligatat, ea lege, vt accitus à rege ad quoduis bellum cum auxilijs præstò esset. Recensitis apud Kiouiam copijs Vitoudus bonæ spei plenus Scythiam cum infesto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tattaros Tametlanes, humili quidem loco natus, verùm scientia tei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, vt duodecies centena millia hominum habetet in exetcitu, ac Turcis ptofligatis, imperatoreque eorum Baiazete capto, & in ferrea cauea fetę in modum secum citcunuectato, & Iberia, Albania, Atmenia, Persia, Mesopotamia, Asia & Ægypto inctedibili celeritate vastatis, orbem terratum tettore sui nominis impletet. Iamque transmissis Sula & Psola fluminibus ad campestria Tattariæ, & ad Vorsclam amnem Vitoudus nemine tepugnante peruenerat, cū Edigam vnum intet duces Tattarorum potentissimum Tametlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuium habuit. Ibi consternatis nostrorum animis teginæ monita in mentem veniebant. Itaque suadente maximè Spitcone, de pace cum barbaris agi placuit. Neq; illi pacem aspernabantur. Verùm id maiorum natu consilium quasi timidum ferociotes plerique cum teprehendetent, re vniuersæ dimicationis discrimini commissa, vicerunt barbari, non incruenta quidem victoria. Quod ni multitudine abundassent, virtute nostrorū supetatu fuissent. Cecidêre de nostris plurimi, nec inulti tamen. In his fratres tegis Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lituani & Russi: pauci viui capti. Vitoudus cum Suitrigellone patruele, Ostrotogo & Samotulio, cum inclinari aciem suorum cerneret, pernici fuga euasit. Melstinius cum seu fuga, seu ducis hostium indulgentia, cui virtutem & prudentiam suam intet colloquēdum de pace ptobarat, saluus esse posset, intet confertissimos hostes honestissimè occumbere maluit, quemadmodum ipse optarat & prædixetat Paulo Sciucouio. Nam is ipsi pacem suadenti timorem, & amorem venustæ vxoris exptobratat: & tamen ipse dictis, quàm factis fortior, primus propemodum fugam inijt. Nec diu Tametlanes ei victoriæ superstes fuit, eo ipso anno extinctus. Porrò Tattari continuantes cursum victoriæ in Liruaniam populabundi vsque ad Luscum excurrerunt. Kiouienses tamen tribus millibus rublorum oppidum agrumq; suum, ne vastaretur, redemerunt. Continet autem in se rublus apud Lituanos centum grossos. Sub idem ferè tempus Heduigis regina filiam Elizabetham Bonifaciam primo partu enixa est, eique post tertium diem extinctæ nec ipsa diu superstes fuit: & in læua parte basilicæ Cracouiensis ante aram maximam sepulta est, e-

Jata

B

Orda.
Tattari in Lituania collocati.
Sigismūdus rex Vngar. uenit Cracouiam.
**1399 añ.*
Contra Tattaros altera Vitoudi expeditio.
Nobiliores Poloni qui ad bellū Tattaricum nomina dedêre.
Podolia Spitconi Melstinio donata siue oppignerata.
Tamerlanes prīceps Tattarorum maximus.
Baiazetes Turcarū prīceps à Tamerlane captus, & in cauea circūuectus.
Sula fl.
Psola fl.
Vorscla fl.
Tattarorum victoria de Lituanis & Polonis.
Duces cæsi à Tattaris.
Vitoudi fuga.
Melstinij mors præclara.
Tamerlanis mors.
Tattari Russiam uastarunt.
Rublus.
Heduigis reginæ mors & laudes.

A lata magnificentissimo funere, multorum regum & summi pontificis Bonifacij noni splendidis legationibus celebrato. Tametsi non ad exequias, verùm ad leuandam de sacro fonte prolem regiam, rege ipso inuitante eæ missæ erant. Fuit autem Heduigis singulari pietate & sanctimonia vitæ prædita, ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena, ocij iuxta ac alienorum à suo sexu atque dignitate negociorum fugiens, tempus omne suum vel diuino cultui, vel lectioni eorum, quæ ad pietatem moresque formandos pertinerent, vel denique audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miserabilium hominum querimonijs impertiebat. Facultates verò suas, quas amplissimas è paterna domo secum aduexerat, liberaliter in vsus egentium, in cultum diuinum, & in publicas vtilitates expendebat. Ac præter ea, quæ superius commemorauimus, viuens aras duas in basilica Cracouiensi dotauit: Pragæ verò domum peramplam Lituanis, qui honestis disciplinis operam darent, siue emit, siue condidit: possessionesque peramplas, vnde eis sumptus suppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ vulgò dicta, Dlugossi temporibus hæreticorum furori intacta vnà cum possessionibus suis fuit. Sed ad nostram memoriam non permansit. Moriens verò Heduigis quicquid habuit reliquum in supellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandam Cracouiæ & consummandam Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus vltimæ voluntatis suæ, Petro episcopo, & Ioanne Tencinio castellano Cracouiensi. Donauit etiam basilicæ Cracouiensi vestem ad sacra peragenda factam, margaritis & lapidibus preciosis distinctam. Duo anni tempora, Quadragesimam & aduentum Domini religiosa abstinentia & ieiunio semper coluit. Delicias, pompas, & ostentationem diuitiarum contempsit, ita vt eum propinqua partui, regali cultu atque magnificentia exornare cubiculum regis absentis literis iuberetur, respondisse ei feratur, se pompam omnem & inanem splendorem pridem abdicasse: nec insciam esse, sæpe mortem partui comitem esse. Tum autem rectius se vilitate & neglectu mundani fastus diuinæ benignitati, quæ sterilitatis probrum à se amouerit, responsuram esse. Feruntur autem ob sanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius postea fuisse edita.

Lituanorũ collegium Pragæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Sedecimus.

IVSTIS reginæ peractis, Vuladislaus rex mœstissimus, ac de retinendo regno addubitans, quòd non ignorabat se externum vxoris nomine apud liberrimam gentem eò vsque regnasse, in Russiam secessit: cogitabatque vltrò regno se abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quàm vt vi & armis summa cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem primores Poloni placidè consolari confirmarunt, cum ei studia sua in posterum quoque detulissent. Quod si quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amissa vxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, ostendebant ei rei remedium, quod ipsa etiam Heduigis regina moriens indicasse ferebatur, nimirum vt Annam Vilelmi Ciliæ comitis filiam, cuius sororem iam Sigismundus rex Vngarorum post Mariam in matrimonio habebat, secundam vxorem duceret. Eam enim iustam regni hæredem esse, propterea quòd Cazimiri regis neptis esset. Placuit consilium Vuladislao. Quocirca missi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius castellanus Sremensis, Hincia Rogouius, & Ioannes Ostrouicius, optata omnia retulêre, simulque sponsam ad sedecimam diem Iulij mensis anni sequentis Cracouiam adduxêre. Et cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara esset, octo menses condiscendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis suo Polonorumque nomine renouauit: vbi promissum est, & literarum monumentis cautum, vt si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunque is possedisset, vnà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeant, ea quidem lege, vt

Vuladisl. cogitat regnũ relinquere.

Secundæ nuptiæ Vuladislai.

Rex in Lituaniam profectus.

Pacta cũ Vitoudo & Lituanis renouata.

is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regem atque regnum redire deberent. Hæc adeò anno Christi 1401 acta esse, literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat. Reuertens autem rex è Lituania, quoniam à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus mense Februario apud Biecium oppidum cum Ciliensibus proceribus conuentum habuit, nouisque pactis initis, seu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna vxore interfuêre. Coronationem verò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est: duæ domus siue collegia excitata, alterum philosophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuę Annæ nomine nuncupatur, alterum iureconsultis & medicis, quà ex vrbe ad arcem itur. Tametsi medici cum philosophis sese coniunxêre. Accitique magistri & doctores omnis generis è Pragensi academia, censusque his in perpetuum attributi, à rege è salinis & telonio, & adiuncta sacerdotia omnia apud diui Floriani, præter præposituram, vt vocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis, atque theologicis efflotuit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoque florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Venceslaus Cæsar totum se compotationibus, lusibus & nequitiæ dabat, ita vt cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dic tur, An cella vinaria incendio superfuerit. Proinde ita contemptibilis erat, vt primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde verò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam Sigismundo fratre conscio captus, Viennam custodiendus deduceretur inde quoque cum elapsus esset, à principibus Electoribus Imperio amoueretur: & Robertum palatinum Rheni Bonifacio nono pontifice maximo approbante successorem non inuitus acciperet. Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia verò à Mysnensibus & Morauis marchionibus, incitante Sigismundo. Ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismundus rex, dum fraterno regno inhiat, suum penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris, ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionem, post Nicopolensem cladem, & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Sodosiensi asseruatus est, Ladislaus verò rex Neapolitanus Caroli interfecti filius: qui tamen cum in Dalmatiam peruenisset, inde Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus suæ gentis reuocatus. Iam & Galeatius Vicecomes dux Mediolanensium totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam se recepit. Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi Galli Cardinales, & qui cum eis sentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Aragonensem, Vrbano verò Itali Bonifacium nonum, eoque per hoc tempus defuncto Innocentium septimum, & huic mox Gregorium duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi Pontifices se inuicem execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum multa indulgendo & conniuendo sibi comparabant: & tamen pro se vterque concordiæ in ecclesia redintegrandæ, vel cum iactura pontificatus dignitatisque suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia. Itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile gestum esse memoratur, præter, quòd perduellium quorundam vias publicas infestantium latrocinia tunc Vuladislaus rex coercuit, expugnata per aulicum suum comitatum Ciorsteno arce, quæ illis receptaculo fuerat. Fuêre autem latronum illorum principes, Grotus Sulpecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladisl-uiensis. Quorum hic quidem captus multis annis carcerem pertulit, donec in Za... siu Nigri gratiam dimissus est: ille verò euasit: sed arx eius Conari in tractu Sendomiriensi diruta est. Latrocinandi verò occasionem ei dederat prior proscriptio ob cædem Ioannis Osfolinij castellani Vislicensis, dum disceptant inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis

Marginalia: 1401 an. — Vuladislai regis secundæ nuptiæ. — Academia Cracouiensis condita. — Quibus disciplinis potissimum floruerit Cracouiensis academia. — Venceslaus imperat. bis captus, et ab imperio amotus. — Robertus Cæsar. — Boemia & Morauia uexatæ. — Sigismundus rex captus ab Vngaris. — Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expulsus. — Galeat. dux Mediolanensium. — Schisma in ecclesia Christi. — Ciorstenum arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu. — Grotus Sulpecius et Ioannes Rogala latrocinantur. — Conari arx diruta.

A domiriensis, quam filius Ossolinij obtinebat, patratam. Vlricus verò Dreni hæres Vuladislai regis & regni potestati sese subdidit ea lege, vt si decederet sine liberis, arx ea regi cederet, præfectique arcis deinceps etiam ipso viuente in verba regis iurarent. Per idem tempus apud Posnaniam, cum diuinum Christi corpus in specie panis, (quemadmodum antiquissimo totius ecclesiæ Christianæ ritu & ipsius Christi & Apostolorum eius instituto in templis publicè vulgò distribuitur) ab infelici quadam muliercula ore sublatum, vt Iudæis ad ludibrium venderetur, mutataque sententia in pratis suburbanis eius oppidi abiectum esset, miraculis quibusdam insignibus proditum est, & repertum. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & sanctissimi corporis Christi titulo dedicauit. Tarnouiæ verò collegium sacerdotum Petrus episcopus Cracouiensis Ioanne domino loci palatino Sendomiriensi petente, & redituum partem de suo conferente instituit. Per hoc ipsum tempus Dobrogostius siue Bonauentura archiepiscopus Gnesnensis mortuus, successorem accepit Nicolaum Curouium gente Srenauiũ: qui Vuladislauiensem quoq; episcopá, vnde transferebatur, fauente rege toto biennio simul retinuit. Anno sequenti, qui fuit à Christo nato 1403, Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è potestate & vinculis Suitrigellonis à rege liberatus esset, iurati vnà cum consiliarijs in verba regis, in potestate eius atque regni se esse, foreque professi sunt: Romanus verò etiam societatem belli contra quosuis hostes, Prussis atque Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promisit. Boguslaum verò Pomeranorum ducem rex in aulam suam suscepit, octingentarum marcarum stipendium ipsi pollicitus, vt quoties opus esset, cum centum hastatis sibi militaret. Porrò Vilhelmus marchio Misnensis fœdus & societatem cum eodem rege pepigit: itemque Vngari proceres cum Polonis: quo cautum est, ne alteri contra alteros regibus suis opitulentur. Ad regem quoque Vuladislaum ijdem Vngari pòst de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis misêre: sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem constat, quid his fœderibus causam prębuerit: nisi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem suum Sigismundum. Sed magno studio Vuladislaus de liberando eo laborasse fertur, ita vt regnum quoque à proceribus Vngaris sibi oblatum contemneret. Quin Sandeciam

B profectus est, vt propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret. Euasitque tunc Sigismundus misericordia nobilis matronæ, cuius filijs in custodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipsi commodauit, propterea quod armis Polonorum & Boemorum superiores Vngariæ partes Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, compluresq; aduersariorum munitiones in suam potestatem redegit, & proceres quosdam captos in vinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisque nouam Marchiam, quæ simul cum veteri hæreditario iure ad Sigismundum pertinebat, ipsi oppigneraiuit. Cuius rei monumentum extat in archiuo. Quanquam tunc non nisi quatuor millia ei numerata sunt: nec de reliqua pecunia postea numerata, neque de possessione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorum cum Smolenscijs rursus rebellibus bellum gerebat, fretusque Polonorum auxilijs, arcem Smolenscum, in quam ciues & nobiliores quique vxores, liberos, & fortunas suas contulerant, aliquandiu obsessam & oppugnatam amissis compluribus fortibus viris Polonis, vi cæpit, magnasque opes in ea repertas partim Vuladislao regi transmisit, partim militibus, vt quisque meritus erat, dilargitus est. Cæteras verò arces in deditionem accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit. Dux in Vngariam profugit, & in ministerio Sigismundi regis vitam finiuit. Cum Crucigeris quoq; Prussiensibus & Liuoniensibus bellum paruo tempore intermissum, Suitrigellonis opera ipse recruduerat. Nunquam is tamen hostibus ditionem suam infestantibus occurrere ausus est: verùm Liuonienses cum pręda reuertentes vestigijs clàm secutus, cum ij diuersi domos abijssent, agros eorum vicissim longè lateque vastauit, pagos vicosque incendit: ac Zuuinam munitum oppidum, quod à flumine nomen habet, ac Germanis Duneburgum est, vi cępit atque diripuit: arcem verò oppido imminentem in deditionem accepit: incensisque arce pariter & oppido cum ingenti præda in Lituaniam se recepit. Nec multo pòst rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniensibus Crucigeris vehementer peruastata est, multique mortales in seruitutem abacti: quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vuladislaus rex afflictæ patriæ vicem miseratus, Suitrigellonem

Drenũ arx regi dedita.

Christi corpus in pratis Posnan. repertum.

Templũ corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegium sacerdotũ instituitum.

Nicol. Curouius archiepiscopus.

1403 añ.

Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Misnensis fœdus.

Vngarorum procerũ cum Polonis fœdus.

Vuladisl. regis studium erga Sigismundum.

Sciborij Sciboricij fides erga Sigismundum regem.

Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.

Smolenscij subacti à Vitoudo.

Smolenscioriũ dux profugus.

Crucigeri Lituaniam infestant.

Zuuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incensa.

Lituania rursus uexatur à Crucigeris.

fratrem exulem è Prussia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui dissidij seminarium relinqueret, Podoliam ei quinque millibus marcarum Pragensium à filijs Spitconis Melstinij redemptam, concessit: itemque Strium, & Zidaciouiam in Russia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis animum Suitrigellonis sanauit. Conuentum deinde rex cum Prusicis Crucigeris apud Racianzum episcopi Vuladislauiensis oppidum ad Pentecosten anni sequentis habuit: vbi sic de pace conuenit, vt rex quinquaginta millia (licet quadraginta sint apud Dlugossum) florenorum Crucigeris exolueret, Dobrinumque & Zlotoriam reciperet: verùm vt ratas tamen Magistri donationes atque largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno cum eius conuenta rata esse iuberet: deinde vt Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia verò Crucigeris cederet: ipsi verò vt omni iure quod habebãt in Lituania, sese abdicarent: nec paterentur hostilem aliquem exercitum per ditiones suas in Lituaniam transire, neque ipsi per eam sine permissu regis copias suas ducerent: neque receptarent proscriptos e Lituania, ac ne profugos quidem propinquos regis: denique vt liberam mercaturam atque societatem haberent inter se Lituani atque Prussi. His autem conditionibus impiendis annuum tempus constitutum. Sic necessaria magis, quàm speciosa pace facta, Vuladislaus rex inuitatus à Magistro Toruniam cum magna parte procerum diuertit, triduóque ibi mansit, splendidè & magnificè acceptus: per quos dies simulachro equestris pugnæ inter Teuthonas & nostros edito, cum superiores illi ferè essent in eo genere, in quo sunt exercitatissimi, ad extremum tamen Dobeslaus Olesnicius vnus de nostris palmam & brabium obtinuit. Dum autem Vuladislaus obequitans, situm, munitionem, atque ædificia vrbis contemplatur, sordibus culinæ à muliercula quapiam seu casu, seu data opera perfusus, mulierculæ morti ob id destinatæ impunitatem imperauit. Inde discedens in maiorem Poloniam diuertit, æstateque ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis (qui tunc primùm haberi propter nouam rem cœperunt) Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad xi. diem Nouembris indixerat, venit: perfecitque precario, vt sibi redimendi Dobrini causa agraria contributio noua omnium ordinum consensu extra ordinem decerneretur, nempe deni grossi in iugera ab agrestibus tantum & oppidanis culta. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum grossorum, quam Rastralem appellauimus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memorantur. At nunc quando longè cultior atque populosior est Polonia, longè minus ex ea contributione conficitur. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis stupidus, cœnoque voluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari: bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, vt sibi regno Boemorum cederet, contendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare videbatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnum suum stabiliret, regis Poloni amicitiam & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaque aduenientem perhumanè lauteque accepit, non sine admiratione opum eius: ita vt etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, extra vrbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios regum tractatum est, & eò res propemodum perducta erat, vt Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi vicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præstò esset. Sed vel indigna res visa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, vel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate præstans inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Crucigeris. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingressi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem in prædio quodam, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpêre, & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxêre: non multo pòst tamen à rege de violato fœdere admoniti dimiserunt. Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, vt nouum prælatorum & canonicorum, & item vicariorum collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculentos reditus de bonis suis,

Marginal notes: *Suitrigello reuocatus è Prussia.* — *Podolia & præfecturæ quædam in Polonia Suitrigelloni attributæ.* — *Pax & pacta cũ Crucigeris Prussicis.* — *Vuladisl. rex Toruniam profectus.* — *Dobesl. Olesnicius.* — *Rex perfusus à muliercula.* — *Vuladisl. clementia.* — *Comitia Corcini.* — *Agraria siue iugeralis contributio noua decreta.* — *Summa exactæ pecuniæ.* — *Vuladislai cum Venceslao Boemorum rege cõgressus apud Vuratislauiam.* — *Venceslai regis Boemorũ fortuna.* — *Marsalci Poloni comitatus.* — *Acta inter Polonos & Boemos.* — *Ioannes Masouiorũ dux captus à Crucigeris.* — *Varsauiæ collegium sacerdotum institutum.*

A nis suis, ac de decimis à Plocensi episcopo permutatione quadam acquisitis vtrique illi collegio, atque parœcias aliquot & quædam alia sacerdotia, suppressis veteribus titulis, addixisset. Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Crucigeris de perficienda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Crucigeris oblata, negocium omne infecit. Postulabant ij, vt Rex Pomeraniæ nomen in inscriptionibus & sigillis suis non vsurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille, consiliarijs dissuadentibus. Itaque Crucigeris Dobrinum non reddentibus infecta pace discessum est. Tametsi extant in archiuo regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tempore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse. Et sanè scribit Dlugossus, non multo pòst bello conflato, primum omnium Dobrinum à Crucigeris oppugnatum esse. Quo fit, vt conuenisse tunc pacem, Dobrinumq; redditum esse Polonis, verius sit. Alterius quidem conuentus cum eisdem Crucigeris à Vitoudo acti deterior euentus fuit. Nam is cum ægrè se aduersus potentiam & vim eorum defenderet, cessit ipsis Samagitia. Detrectabant quidem Crucigerorum imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atque insidijs præsidium eorum affligebant: Vitoudumque obsecrabant, ne se immanibus Teuthonibus proderet: sed vincebat vtilitatem necessitas. Itaque iussu principis obsides dedêre Crucigeris. Quo facilius verò eos Crucigeri in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas supra Neuazam fluuium, tertiam verò in confluente Nemenis atque Dubezæ. Profugerat iterum in Prussiam Suitrigello spe totius Litaniæ per Crucigeros potiundæ: sed Podoliam nihilominus præsidijs suis tenebat. Itaque conuentu Gneuucouiensi solûto, Rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamque eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciam euocatis solenne iusiurandum, quod in fide & clientela sua, reginę, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit. Quanquam idem anno superiori Romanus palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuo regio vtriusque diplomata. Vnde credibile fit, eos inter se de principatu contendisse. At in

B maiore Polonia Thomas Venglessinius castellanus Sendomiriensis & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcê ab ijs, qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quatriduo expugnauit: eiectoque præsidio in potestatem suam redegit. Vitoudus verò pacem nactus à Crucigeris, eodem anno, qui fuit 1406 transmisso Vgra flumine primam fecit in Moschos expeditionem, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis Basilio. Parua & obscura initiò gens Russorum fuêre Moschi, quemadmodum Primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarum gentium, partim successionibus iustis adiunctarum, partim vi vel fraude subactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuêre. Peruastata igitur longè lateque eorum regione, Vitoudus præda onustus in Lituaniam redijt. Fuerunt ei expeditionis illius socij complures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore is vi postea in id bellum anno vno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius marsalcus præfuit, & Crucigerorum auxilijs: & vsque ad Occam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonamque illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atque hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad Crucigeros profugisse paulo ante id tempus, sicuti nos dudum è Dlugossi sententia narrauimus, aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cum hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandem à Vitoudo pacem Basilius æquis conditionibus. Qua constituta Vitoudus properè equos permutâdo in Lituaniam ad vxorem (vt erat in Venerem pronus) contendit. Exercitus verò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per vastata dudum à se & ab ipsis etiam Moschis loca iter faceret, fame afflictus & magnis incommodis propter cœli intêperiem in limoso solo affectus, & à Tattaris etiam, quos Moschus velut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab lateribus incursantibus vehementer vexatus est. Verùm ij tamen virtute Polonorum atque Cruci-

Gneuucouiensis conuentus cũ Crucigeris.

Pax cũ Crucigeris infecta.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Samagitia côcessa Crucigeris.

Samagitæ detrectarũt Crucigerorum dominatum.

Neuaza fl.

Dubeza fl.

Suitrigello iterũ ad Prussos fugit.

Podolia redacta in ditionem Polonorum.

Valachiæ palatini cũ proceribus iurât in verba regis Cameneciæ.

Drachimũ arx recuperata à Polonis.

Moschicum bellũ Vitoudi.

Vgra fl.

Mosci.

Sbign. Brezius dux copiarum Polonicarum.

Suitrigello Moschis adest côtra Vitoudum.

Lituanicus exercitus incommodo affectus.

gerorum pedestri magis quàm equestri prælio victi pulsiq; sunt. Poloni amissis armis A & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam a Vitoudo contra Moschos suscepti mentionem facit: & quidem trans Ocam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quam à Vitoudo vastatam esse constat: quę quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducem, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus de adulterio Annæ reginæ insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum vertit: Cobilenius verò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quòd minus suspectus esset, nihil actū. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: vbi Clemens Moscorouius castellanus Visliciensis & præfectus Cracouiensis delator editus, publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Paulò autem antè Cracouiæ vulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus illo ipso Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitque per plateas aliquot etiam in Christianorum tecta incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudæorum domicilia, conflagrauit: Academiæ domus, quam Collegium maius vocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendêre. Adulti quoque, qui cædi superfuêre, plerique vltrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & vsuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiaque impunita, ipsis cladis illius causæ fuêre. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua vires Lituanorum vehementer attritæ erant, Crucigeri nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atq; belli causas quærere, neque iniurijs abstinere. Quibus rebus adductus rex Vuladislaus, cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iuningo magistro Crucigerorum Prussiensium apud Cauunam oppidum egit. Sed nihil æqui à feroci homine, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente impetrare potuit: amicè tamen missis vltrò citroq; muneribus discessum est, Crucigeris bellum, B quod meditatum nondum maturauerant, dissimulantibus. Nec diuturna tamē ea dissimulatio fuit. Nam vt reuertit rex in Poloniam, viginti naues frumento onustas è Cuianiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, vt inde porrò aduerso Nemene in Lituaniam ducerentur, subuenturus genti suæ, inopia ex tenui prouentu frugum tunc laboranti. Eas naues Crucigeri intercepêre. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis castellani, re infecta rediêre, causificantibus & cauillantibus Crucigeris, arma ijs nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecêre. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam violarunt, & merces eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello persequi Crucigeros adortus, Rumboudum marsalcum clam cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Crucigerorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistero præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, vel cæpit, vel interfecit, vel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Crucigerorum imperio abhorrentem, in suam ditionem redegit. Venêre deinde anno sequenti, Oborniкos ad regem legati Crucigerorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam vlcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quærebant ij à rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Crucigeris eum atque patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quàm Samagitia est, attrahebat: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaque ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit, neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, verùm à rege fœdera violari, minabundi discessêre. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimamseptimam diem Iulij habuit. Inde cum omnia prius experiri, quàm ad arma venire, in commune placuisse, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, vltimo excepto. Postulabant hi à Magistro, vt conuentu constituto amicè cum rege de rebus omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ.

Excandelcere

Moschi cum Tattaris victi. — Rezania à Vitoudo vastata. — De stupro reginæ insimulati. — Moscorouius castell. Visliciēsis de mēdacio dānatus. — Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati. — Cracouiæ incendium. — Conuētus regis & magistri Crucigerorum apud Cauunam. — Naues Polonicæ cū frumento interceptæ à Crucigeris. — Polonorū legati ad Magistrum. — Mercatores Lituani interfecti à Crucigeris. — Samagytia recepta à Vitoudo. — 1409 ań. — Crucigerorū legati ad regem. — Comitia Lēciciæ. — Poloni oratores ad Crucigeros.

A Excādescere Magister,& morā pati nolle, cōfestimq; arma se Lituaniæ illaturū esse minari. Ibi Archiepiscopus nō ferēs Magistri superbiam: Desinas,inquit, nos bello terrere: Si arma cōtra Lituanos cęperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictū in mādatis ne Archiepiscopus à rege acceperit,an bili percitus incōsideratius protulerit, incertū est: optatū quidē certè Magistro accidit. Quocirca statim is subięcit: Bene se rem habere: cū sententiā regis teneat: caput se potius petiturū, quàm pedes, & culta magis, quàm inculta, agros uberes potius,quàm syluas & solitudines. Ita tūc legati impatientia bellū approperatū est.Nec mora,dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad mediū Augusti mēsis cū exercitu Dobrinū magna ui oppugnatū cæpit & incēdit: Polonos,qui arcē defendebāt,unà cū præfecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit.Inde Ripinū & Lipnū oppida primo impetu capta uastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus,ne tenerę quidē ętati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos castris arcē oppugnare orsus, in deditionē accepit:quamuis defendi ea diutius,arte, præsidio & cōmeatu munita,potuisset.Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorū familia fœdū carcerē postea regis decreto pertulit.Cæteri uerò equestris ordinis,qui in pręsidio fuerant,infamia notati. Tametsi ea infamia Bartholomęus Plomycouius unus de his anno sequenti,cum multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquam tamen postea satis compos rationis fuit, cū semel dolore infamiæ de statu mētis dimotus esset.Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionē Crucigerorum uenit, cum magna pars defensorum ictu balistarum & bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Crucigerorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimissi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitior erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt. Quo cognito præfectus arcis Thomas Venglesinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, absens magno mœrore confectus, non ita multo pòst uita excessit, & successorem Vincentium Granouium
B castellanum Naclensem accepit. Rex ubi hæc crebris certisque nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniæ, Russiæ & Lituaniæ contra Crucigeros indixit: minores Poloni cum Russis ad Volboriam, maiores ad Lenciciam conuenire iussi. Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septembris castra admouit, arcemque obsedit. Ibi Magister, cum retinere se eam posse diffideret, Conradum Olessnicensium ducē ad regem cum his mandatis misit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgostia secum pariter arbitrum caperet. Quanquam autem hoc ille agebat, ut apparatum regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atque adeò de omni controuersia Magister illum sibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis ueniebat, missoque excusandi sui causa ad regē nuncio, inducias suadebat.Dum cūctatur Magister conditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidioq; munita est. Magister ad Succe suos cōuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi dissipatiq; qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenēre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olessnicensium, & Ienco Vuratislauiensium ac Suidnicensium præfectus: bellumque, inducijs utriusque partis consensu usque ad uicesimamquartam diem Iunij sequentis anni constitutis diremēre, ut interea Venceslaus de tota controuersia inter dissidentes arbitraretur. Quo nomine senatus regius uulgo malè audiuit, quasi corruptus à Crucigeris non satis decoras sibi inducias confecisset. Ita tunc ab armis discessum est. Quanquam Sigismundus Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Lituania excursionem fecit cum Lituanis in Prussiam: ac tribus oppidis hostilibus, plurimisque pagis direptis & incensis magnam prædam reportauit. Quos ut ulciscerentur Crucigeri, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atque syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lituanorum apud Iaserum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecere, multosque mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum

Magistri Cōradi ferocia.

Dobrinū captum & incensum.

Ripinum & Lipnū oppida direpta.

Sæuitia Crucigerorum.

Bobrouunici dediti.

Varcislaus Gotartouicius proditionis dānatus cū alijs compluribus.

Plomycouius uirtute infamiā delevit.

Zlotoria dedita.

Bydgostia prodita.

Vincentius Granouius præfectus maioris Poloniæ.

Polonorū expeditio contra Crucigeros.

Bydgostia recepta à Polonis.

Prussi apud Succe malè accepti.

Induciæ inter Polonos et Crucigeros.

Venceslao regi Boemorum arbitrium delatū.

Lituani Prussiam uastarunt, & tria oppida incenderūt.

Lituania uicissim uexata à Crucigeris.

1410 an.

Netupa fl.

septē milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prussici concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est: cæteri uerò episcopi Polonici, itemque academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & abbas Tinecensis legatos misere. Sed non modò non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, nempe Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se redintegrandæ ecclesiæ gratia abiturum esse pontificatu, ubi id Cardinales postulassent, ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus cæpit, uicinasque Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnisque incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: rege Venceslao non modò non compescente, sed compendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua párere. Ac suppresit quidem utcunque incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus homo auarus successisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiam Conrado Vestfalo uendidisset, atque is muneris sui negligens, pecuniam modò cùm ad propinquos ditandos, tum ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè lateque, fomentum subministrante dissidio pontificum, & crucis militia, quæ iussu Ioannis uicesimitertij pontificis contra Ladislaum regem Neapolitanum per totum orbem Christianum, uenia peccatorum omnium proposita, concitabatur. Grauiter enim edictum illud pontificium, ac deinde uitia sacerdotum Hussus, ut erat disertus, secundo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto mox cum sacrum ordinem inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Vicleffi Angli hæretici praua dogmata unà cam Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnenses Germani, nonnihil & ipsi de suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesq; improbos nacta, coitiones non modò contra magistratum Pragensem, sed etiam contra regem ipsum uulgò haberi, & res gladijs, non uerbis geri, bonisq; ecclesiasticis manus admoueri cœptę: mox omnia summa & ima permixta, iuraq; humana ac diuina euersa, ita ut neq; Venceslaus rex, amissis semel per incuriam & conuenientiam habens regni, subuenire pertitis rebus potuerit: ac ne Sigismundus quidem frater eius, cum ei mortuo successisset, quamuis multa consilio pariter & armis contra contumaces tentasset. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prussico Vuladislaus per maiorem Poloniam, apud Nepolomice comitia habuit. His peractis, legatisque ad Venceslaum regem ad tractandum de pace cum Crucigeris designatis, mox Breste Lituanicum contendit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò, solo Nicolao Tramba præsente, constituit. Inde in Russiam diuertens, uenationibus uacauit, confectamque bisontium, onagrorum atque ceruorum magnam uim, & sale conditam, secundis fluminibus Narua & Vistula Ploscum transmisit. Inde porrò sequentis anni initio per Chelmensem, in Lublinensem & Sendomiriensem tractum reuectus, nusquam uenationes intermisit. Inde cum eum Hermannus comes Ciliæ frater patruelis Annæ reginæ uisisset, ac de congressu cum Sigismundo Vngarorum rege instituendo confecisset, Russia ac Podolia rursus cursim peragratá, post Pascha Sandeciam pariter cum Vitoudo aduenit quò iam complures proceres iussi conuenerant. Expectabat etiam Kesmarci Sigismundus. Nec tamen conuenerunt reges. Sed missus à Vuladislao cum nonnullis proceribus Polonis ad Sigismundum Vitoudus de stabiliendis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quę in sexdecim annos olim pactę erant, id responsi accepit:

Vitoudus in syluam sese abdidit. Consilium Pisanum. Boemici motus. Hussiticæ sectæ initium et incrementum. Venceslai regis auaritia. Hus. Episcoporũ auaritia. Hussi fauor apud Boemos ex edicto pontificio. Ioannes Vicleffus hæresiarcha. Comitia Nepolomicæ. Rex in Lituaniam. Venationes Russicæ. 1410. añ. Hermannus comes Ciliæ. Vitoudus à rege ad Sigismundum in Vngariã missus. Sigismũdus cursauit Crucigeris.

A si accepit: Si Vuladislaus bellum Crucigeris faceret, Sigismundum eis deesse non posse. Erenim Roberto Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum imperium, quod & consecutus est. Quamobrem gratiam Germanorum principum, apud quos gratiosi erant Crucigeri, aucupabatur. Quin ipsi Crucigeri quadraginta millia numûm aureorum ei promiserant, si Polonis bellum indixisset. Cæterùm ad pacem componendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus. Cum Vitoudo autem secretos sermones absq; arbitris habuit, quib. eum ad se allicere, & à fide ac societate Vuladislai, spe regni Lituanici iniecta auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis Sigismundi intellectis, insalutato eo discesit. Sed intra unum milliarium consecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratum, dimisit. Nec celauit is Vuladislaum de Sigismundi consilijs atq; artibus: quibus etsi tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodum suo loco dicemus. Condidit autem per hoc tempus Vuladislaus rex Sandeciæ monasterium Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatique eius curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bellum deinde Prusicum summo studio cœpit incumbere, spe pacis Crucigerorum improbitate, & iniquitate Venceslai prius quàm moreretur, præcisa. Nam is cū arbitriū inter disidentes ex compromisso ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrietati penitùs immersus, ne cognita quidem causa, de sententia Iodoci marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iustitiæ neq; æquitatis rationem duceret, & ineptisimè quæ extra controuersiam erant adiungeret, ut Poloni scilicet non nisi ex Occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent, Dobrinõsem autem tractum, ut ipse uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à Scriba recitari inciperet, nostri discessere, negantes se Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam interesse uelle. Erat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is æmulum ipsius Procopium contra ipsum armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimissis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo restium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid autē absente se, & in Prussicum bellum intento Sigismundus turbaret, quemadmodum præ se ferebat, Ioannē

B Scecocinium castellanum Lublinensem & præfectum Sandecensem gente Odrouanzum cū omni Sciriciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandā illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicum suum comitatum, ut se ad bellum compararent, dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metandorum castrorum, & instruendarum acierum peritis è Boemis atq; Morauis de sententia Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus, & sumptuum magnitudinem, dubiamq; & infirmam externorum militum fidem causificantibus) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictoribus quidem illis uictos hostes stipendia pensuros esse: si verò victi fortè essent, pro cæsis captisq; nō fore qui ea peterēt: fidelem aūt operam eos nauaturos esse in conspectu eorum, apud quos stipendia facerent, dimicantes, & infamiam ignauiæ siue perfidiæ ex disciplina militari metuentes. Misit tamen iterum Vuladislaus legationem ad Sigismundum regem, eumq; & fœderū, & promissi de tentanda pace inter se & Crucigeros admonuit. Et prolixè quidem ille promisit, ipsum se ad Crucigeros ea de causa profecturum esse: sed mutata sententia Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonum Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfium Silesium legatos misit in Prussiam, non tam pacis tractandæ, quam quadraginta millium florenorum à Crucigeris emungendorum causa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, & in Prussiam usq; eius iussu atq; sumptibus deducti sunt. Nihilo tamen magis remittebat is institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauissius cognomento Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani gente Sulimæi, Thomas Calscius Roseus, Albertus Malscius Nalencius, Dobeslaus Puchala Vienauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorscius Habdancus, qui propter præclara merita sua non contemnendas facultates & possessiones in Vngaria beneficentia eius regis adepti erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prusicum bellum proficisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronum esse senserunt, relictis possessionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaum secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prusicum, Nicolaum Cu-

rouium

Roberti Cæsaris mors.
Sigismundus Cæsar creatus.
Sigismundus rex redēptus à Crucigeris.
Sigismūdi regis Vngarorum artes
Monasteriū Sandecense.
Venceslai regis Boem. arbitriū inter Polonos & Crucigeros.
Iodocus marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi.
Restes.
Prusicū bellum.
Ioannes Scecocinius Odrouanzus.
Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio contra Vngaros.
Centuriones & rei militaris periti acciti è Boemia.
Mercenarij milites externi an utiles sint.
Legati Sigismūdi ad crucigeros.
Polonorum equitum factum laude dignum.
Archiepiscopus gubernator Poloniæ

rouinm archiepiscopum Gnesnensem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profusa in egenos largitione utebatur. Cum autem Slupiam, quod oppidum episcopi Vuladislauiensis sub Lyssecensi monasterio situm est, peruenisset, biduo ibi commoratus, diluculo ad ædem sacram ligno crucis Christi celebrem in excelso monte positam pedester ascendebat, necnisi uesperi ad sumendum cibum in oppidum descendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacasset. Iam induciæ cum Crucigeris expirarant, Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu suo ad præsidium Inouuladislauiæ, Breste, & Bydgostiæ præmiserat, initiũ belli fecerant, incensis compluribus pagis in ripa Vistulæ, Magistro Crucigerorum cum legatis Sigismundi non sine perturbatione animi inspectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rursus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametsi nihil per eas de pace actum est, tamen ex re nostrorũ fuere, quòd nondum copiæ ad constitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruenscense monasterium conuenissent, nauali ponte iuncto, qui multo antè ad eum usum apud Cozinicios saltus paratus erat, Vistulam cum impedimentis, curribus & bombardis transmisere, & in ulteriore ripa castra posuêre. Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tattaricis copijs aduenit. Neq; uerò is suos tantum Lituanicos Tattaros adduxit, sed Zauolgenses siue Transuolganos etiam, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem sustentarat. Exactis inducijs, cum ne tentata quidem pax esset, Ioannes Broglouius, quem rex præsidio Bydgostiensi præfecerat, cum non cõtemnenda suorum manu noctu in Suecense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit: ipse uerò postridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit: ubi à fronte & à tergo circumuenti, omnes ad unum partim cæsi capti sunt. Quo cognito Crucigeri Henricum Plauenium commendatorem Suecensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt. Venerũt deinde in castra regis legati Sigismũdi, & perspecta uolũtate regis ad pacẽ æquis conditionibus componendam inclinata, ad Crucigeros reuerterunt. Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Crucigeri Dobrinensem ditionem sibi redderent: Samagitia abstinerent de damnis uerò ut Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamẽ Crucigeri accipiebant, indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante cuiusque modi conditiones accipere: quasi uictoriam in manibus haberent. Cum autem nihil respõsi rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Corsbocũ equitem, ut de Crucigerorum sententia certior fieret. Re in consultationem Crucigerorum à Magistro posita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus ab omnibus commendator Meuensis comes Vendensis, annis & usu rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumq; euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Elbingensis commendator grauius inuectus: Poteras inquit, cum isto animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: Ego, inquit, quæ recta & utilia iudicio, in medium consulo: sed tamen si his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum est: Tu uide, ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixã cõmendatorũ Sciborius, pacemq; enixius suadere cœpit. Sed eum quoq; Magister increpuit: Polonus, inquiens, cum sis Scibori, quæ in rem Polonorum sunt, loqueris. Interea dum hæc fiunt, promouebat castra Vuladislaus, & quodam tempore ex composito hostium aduentum nunciari iussit, ut inopinato tumultu negligentiam & securitatem suis excuteret. Cum autem ad Vucram amnem castra haberet (qui locus Masouiticę quidem ditionis erat, sed eum tunc Crucigeri datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragensium hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tattari non secus ac in hostes omnem crudelitatem, nulla neque sexus neque ætatis miseratione, exercuere. Qua de re grauiter reprehensus rex è primoribus Polonorum, cum se ij cum omni nobilitate Polonica tam impia castra deserturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit, ac dimitti. Motis autem ex eo loco castris, cum primùm hostium fines attigit, expandit acies in latè patenti planicie, acceptumque manu sua uexillum maximum, (cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro, & extensis alis) explicat, suspiransq; & lachrymabũdus sonora uoce ita fatur. Deus optime maxime, non modò factorum atq; dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum ad hoc bellum cũ Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen, gerendum descendere, maximis & intolerabilibus Crucigerorum

Margin notes: Slupia oppidum. Religio Vuladislai regis. Poloni uexant Prussiam. Induciæ. Vitoudi exercitus. Polonorum prima de Crucigeris uictoria. Pacis conditiones à Polonis propositæ. Crucigeri belli quàm pacis cupidiores. Meuensis cõmendatoris consilium. Tetingeri ferocia. Vucra fl. Rex à consiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorũ ac Tattarorũ licentia. Aquila Polonorum principũ insigne. Vuladislai regis oratio pia.

A cigerorum iniurijs prouocatum, & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & fidei meæ concreditos de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumelijs uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam defugisse, & uel iniqua pace iustum bellum redimere cupiuisse, si quem religiosi homines insatiabili cupiditati, & irreligiosæ superbiæ suæ modum statuere uoluissent. Sed quando nihil apud eos mansuetudine & patientia uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio, tuę iustitiæ fiducia iusta piaque arma sumpsi, tuisq; auspicijs uexillum hoc nunc explico. Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui immaniter hactenus à Crucigeris trucidati sunt, quosq; hoc bellum utrinq; absumet, ab illis, qui bello causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Poloni quàm Lituani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patrium, siue pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum episcopum ferunt, cecinere. His peractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem committeretur. Detrectantibus autem tantum onus maximo cum periculo coniunctum Boemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramū Mascouicium ensiferum Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaque non uulgari. Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præpositus apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffranecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lituani atq; Tartari in excursionibus atq; populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atq; uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebant, & quodam loco B sanctissimum Christi IESV corpus, quod in templis de more apud Christianos asseruatur, de argenteo ferculo profanè in terram abiecerant. Id ubi resciuere nostri, fremere cuncti: & ni plectantur sacrilegi, militiam se deserturos esse populariter minari. Hoc clamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoudi iussu ipsi sibi patibulum excitarunt, & suis uterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatum est, territis cunctis duorum supplicio. A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita ad Rubicouum lacum est, haud procul à Detuancia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostium, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cæpere: & cum his reuertentes, eminus conspecti, cum speciem hostium aduentātium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Sed mox is resedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum est publice regis iussu, ne quis absq; commeatu castris egrederetur, néue in castris tuba uteretur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio institu ta, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò ut Marsalcum cum regio uexillo minorem præcedentem compositi suo quisq; ordine sequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebant Crucigeri, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utramque ripam & alueum densis stipitibus & & sudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis rex, ne suos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zialdouiam oppidum castra metatus est. Venit eò ad regem Fridericus Reptius Silesius cum mandatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Crucigeros tentatū esset, bellum Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia, denunciauit. Soli autem regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur. Quadraginta enim millium aureorum à Crucigeris emungendorum causa eam factam esse: animatq; eum, ut ne conserere manus cum Crucigeris, quorum uires longè essent inferiores

Bogarodiza pæand. Adalberti.

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Consilium castrense.

Luterberga oppidum.

Lituanorum impium facinus.

Polonorum pietas.

Supplicij suimendi mos apud Lituanos.

Curetnicum oppidum.

Rubicouo lacus.

Drutuāza fl.

Tumultus in castris.

Edictum regiū ad disciplinam militarem pertinens.

Zialdouia oppidum.

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

feriores, reformidaret. Dimissus cum eo responso, quo Vuladislaus Sigismundo extremam pro compluribus maximisque suis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & ultionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est. Vbi in castra Crucigerorum redijt Fricius, certiores eos fecit de castris regijs. Crediderant enim ij Polonos atq; Lituanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo post ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrouunũ, quod Gilgemburgũ Teuthones uocarunt, oppidũ frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circumfuso, & spisso muro munitum expugnasse, direptumque incendisse, & uersus Mariéburgum iter intendere. Quo nuncio accepto Crucigeri ira perciti uociferari, indignissimum facinus impunè ab his ditiones suas uexari, quibus ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent, & quorum regionem ferro & igni quodam tempore longè lateq; peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoq; tempore decernerent. Itaq; in hostem se duci flagitabant. Neq; Magister abnuit. Rex cum altero quoq; die apud Dambrouunum expugnatum statiua habuisset, captiuosque omnes, exceptis Crucigeris religionem professis, benignè relaxasset, prædaq; & commeatu copioso exercitum ditasset, tertia die, hoc est quintadecima mẽsis Iulij, facto duûm milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tannebricum pagos castra metatus est. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquietã, sed apud Crucigerorum, quàm nostrorum castra longè inquietior, ita ut eorum tentoria disijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem cum rex non facta re diuina præter morem castra mouisset, apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus, alio super alium accurrentibus, hostes adesse. Ad extremùm ueniens ipse Vitoudus, nunciat hostes in conspectu esse: maturetur, in imparatos impetum daturos. Nec tamen auelli rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Et fuit sanè res in periculo, si hostes aciebus nostrorum nondum instructis ilico signa intulissent. Sed ne id facerent, diuinitùs, uti creditum est, impediti sunt, ueriti, ne quid fraudis & insidiarum nostri nemorum opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & Vitoudo acies instructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuere. Quinquaginta fuere signa Polonica, Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iamq; pugnæ signum à rege poscebatur, & singuli bini, ternique inter duas acies procurrentes cum pari numero hostium manus conferebãt: & rex iam peractis sacris armatus in aciem ꝓdibat, imbellemq; sacerdotũ & scribarũ turbã in castris relinquebat, cũ ex hostili acie duo caduceatores ꝓgressi, quòd mãdata ad regẽ à Magistro ferre se significabant, ad regẽ deducti sunt. Hortabantur autẽ ij regem Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam iniret: & quo incunctatius id faceret, duos gladios strictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compositum, quod in hanc usque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulere, ut uel ijs aduersus Crucigeros uterentur. Ne quam uerò angustiarũ ad explicandos ordines excusationem necterent, néue, inter nemora latitarent, cõcessurum ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucigericus exercitus, ut fidem dictis eorum præstaret, non modico interuallo retrocessit. Rex (nam Vitoudus aberat Lituanicam aciem obequitans) communicato cum his, quos circa se, quemadmodum diximus, habebat, consilio, placidè & modestè caduceatoribus respondit. Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios contumeliæ causa ab hoste missos: atque ita accipere, ut omnem uictoriæ, quam sibi armorum traditio portendat. Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Crucigeri, & sanguinem Christianum tantopere sitirent, sperare, mansuetudini suæ & iustiori causę diuinum auxilium affuturum, ac de illis condignas crudelitatis atq; superbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi se diuinæ sapientiæ & iustitiæ committere. Accepti gladij, in ærario regio in hanc usque diem asseruantur. Caduceatores autem alter Sigismundi regis, alter Scecinensium ducis insignia præ se ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uisum erat proceribus atque consiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipsi custodiæ & præsidij causa attributa erat, extra discrimen prælij consisteret) canere signa iussit, simulq; exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Crucigeri consliterant: inde cum duas bombardas dato loco eiacu-

Dambrouuno oppidum direptum et incensum. *Crucigerorum ferocia.* *Rex rei diuinæ uacare solitus.* *Signa Polonorum & Lituanorũ.* *Caduceatores Crucigerorum.* *Gladij missi regi à Magistro.* *Regis modestum responsum.* *Rex excessit ex acie.* *Prælium.*

A eo eiaculati essent, necullo tamen ferè detrimento nostros affecissent, per decliue cũ infestis signis decurrerunt. Occurrere & nostri aduenientibus. Commissum utrinque summa ui prælium, ita ut fragor sonitusque armorum procul exaudiretur. Iamque ad unius fermè horæ spacium pugna durauerat, & neutrò tamen inclinabat uictoria, ibi Crucigeri animaduertentes debilius esse dextrum cornu nostrorum, in quo Lituani, Rusi atque Tattari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim instructi erant, cum aliquot alarum subsidijs maiorem in id impetum dedere, eo consilio, ut eo pulso, totis uiribus læuum, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus hic fuit. Statim enim res nostrorum in ea parte deteriore loco esse cœpit, Lituanis atque Tattaris sensim pedem referentibus: & ad extremum, cum ad unius iugeri spacium tamen utcunque hostium impetum sustinuissent, in fugam, nequicquam reuocante Vitoudo, effusis. Necij sisti ullo modo potuere, sed perpeti fuga pleriq; in Lituaniam contendentes, actum esse de uniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smolenscij Rusi, qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ detestati, eximiæ uirtutis laudem meruêre, & una turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxêre. Alia ibi erat rerum facies: nostri enim acerrimè dimicantes, uexillum regiũ, cuius signifer fuit Martinus Vurocimouicius uexillifer Cracouiensis, ab hostibus deiectum, summa ui connixi, recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hostilis acies. Instabant nostri perturbatis: & commodùm leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem aspectum adimebat, resederat. Affuere quidem (sed post tempus fermè) ij qui Lituanos à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam fuissent suorum ordines, restituissent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordine inuecti, non diu Polonorum impetum sustinuere. Erat extremum agmen Crucigerorum sub sexdecim signis, quod nondum prælij fortunam tentauerat, in quo Magister & primores Crucigerorum erant. Id ubi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, ut ab latere nostros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo suo & minori uexillo constiterat, euentũ pugnæ expectans: rarusque in se aciem illam dirigi, Sbigneum Olesnicium scribam in aciem ad suos misit, ut cohortes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbassa gente Nalencio, negante id fieri commodè posse, ne speciẽ fugientium exhiberent, & hostib. perculsis quidem, sed nõ deuictis terga obijcerent: retulit, nullum in acie cuiusquam imperium exaudiri. Ibi rex cum experiri nihilominus fortunam prælij cuperet, retentus est ab ijs, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & uexillum minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim Lusacius quidam Dipoldus Kikericius miles strenuus, totum corpus armis tectus, ex hostili acie procurrens, regem & ipsum armis insignem infesta hasta petere uidebatur. In eum & rex uicissim hastam direxerat: sed Sbigneus Olesnicius inermis cum semifracta hasta percurrẽs, ut uel suo periculo regium periculum auerteret, ab latere uibrata hasta de equo Dipoldum deiecit: deiectum rex hasta in frontem reuoluta cassi cassside apertam, ferire satis habuit. Sed regij satellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adolescentis facinus: quod rex postea magnis donis & episcopa Cracouiensi remuneratus est, cum ille sacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuisset. Iam nostri totam hostilem aciem, seu quæ initiò contra se constiterat, seu quæ actis in fugam Lituanis posterius accesserat, ingenti strage fractam profligarant, cum illum fortè cuneum sub sexdecim signis procul aspexere: & primùm quidem Lituanos esse è fuga reuersos credidere: deinde cum error Dobeslai Olesnicij opera & audacia discussus esset, signa in eum cuneum à nostris illata sunt: & auctus is erat accessione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit: uicti hostes non maximo negocio. Cæsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facilè reliqua multitudo, cum nihil iam spei opisque usquam cerneret, in fugam acta est. Fugientium terga nostri prementes, eodem impetu castra iunctis carris atque curribus munita cæperunt, & plurimos ibi mortales, ira nihil pensi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens sanguinis longius profluxisse memoretur. Sed uinum id fuit, sanguine cæsorum tinctum. Nam cum nostri captis castris ad prædam uersi essent, & magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis castris, reperissent, auidius eo se, ut qui æstu ac labore diuturno & vulneribus confecti impensè sitirent, ingurgitare cœperant.

Lituanorũ fuga.

Smolenscio-rum uirtus.

Vexillũ regium recuperatum.

Rex non permissus pugnam inire.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Crucigeri uicti à Polonis

Castra capta.

rant. Quare ne à continuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum contraherent, [illegible]ectis regio iussu uasis, uinum inter cæsorum corpora profluens, speciem sanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hostium eua sere. Nam fugientes quoquouersus nostri persecuti ad aliquot milliaria partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco palustri aliquot turmæ la[illegible]itantes armorum splendore proditæ, abiectis armis pecudum in morem nostris præ se agen[illegible]ibus in castra compulsæ sunt, paucis, qui prim[illegible]m resistere ausi erant, interfectis. Cæsa feruntur hostium ea die quinquaginta millia, in quibus Magister & cōmendatores, paucis exceptis, fuere: capta ad quatuordecim millia ut prodidit Vapouius, signa militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad centum quadraginta millia hostium fuisse, autores habeo. Et sanè omnis fere Germania tunc autoribus Crucigeris in exitium Polonorum conspirauerat. Silesiorum item & Slauorum, siue Pomeranorum, qui ad mare Balticum & Chersonesum Cymbricam accolunt, duces in consanguineorum ac progenitorum suorum perniciem deuoti, armis Crucigeros iuuerunt. Ex his Conradus Albus Olesnicensis, & Cazimirus Scecinensis, qui soli per se ipsi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij insignes & illustres uiri: castra opulenta direpta. Ibi magna ui[illegible] tædarum ad incendia Poloniæ magna catenarum funium & compedum ad uinciendos nostros comparatarum, malo dominorum suorum reperta. Vlrici Magistri torquem cū cruce aurea gemmis preciosis distincta Mscingus Scrinnius ad regem attulit, à gregario milite suo, qui eum interfecit, detractum. Fertur autem à multis, ex utroque exer[illegible]iu per omne tempus prælij conspectus esse in aere uir uenerandus pontificali habitu, dimicantes nostros confirmans, hostibus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus episcopus Cracouiensis fuisse existimatur. Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præcessit, ostentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens, multis testibus apparuisse memorant. Monachum enim cum tege aliquandiu depugnasse: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum esse.

"Nec sanè nouum & inusitatum est, futuros maximarum rerum euentus ostentis & prodigijs quibusdam, siue cœlestium conuersionum efficientia, siue sanctissimarum mentium, quos Angelos uocamus, siue impurorum dæmonum, caliginosum hunc ac terræ uicinum aetem incolentium ministerio, non sine diuino tamen nutu, editis significari. Et alluit sanè Polonis non obscurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Russorum, & Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos Iacubouius gente Roseus, & Imbramus C[illegible]ulicius gente Ceuinius maximè insignes fuere. Nonnihil fortasse momenti ad uictoriam nostris & Boemi Morauique mercenarij, sed imprudentes, attulere. Nam ij cum uno uexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, siue metu, siue auro Crucigerorum corrupti, sub initium pugnæ secesserant. Conspicatus au[illegible]m eos in sylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iussu regis in castra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit ac despicatus ob id factum, ut ne uxor quidem cou[illegible]iu[illegible] alij thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremque addidere. Dum autem nostri post uictoriam pertinacius hostes fugientes persequuntur, rex cum impedimentis subsecutus, haud longè à loco prælij uersus Marieburgum fixit tentoria, & ad uesperum suos cum spolijs & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu & inedia corpora, cibo potuque, ac deinde somno curata [illegible]nt. Quo quidem factum est, ut complures saucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Insequenti die sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnisque iussu regis uacatum est. Hinc cæsorum funeribus cura impensa: collectaque Magistri Vlrici & principum Crucigerorum (inter quos comes Vendensis erat, qui ita, ut prædixerat, fortissimè dim[illegible]ans occubuerat) corpora, & curribus imposita Marieburgū transmissa sunt à rege, mortem hostium simul & humanarum rerum uicissitudinem pijs suspirijs & lachrymis prosequente. Relata deinde ad regem capta signa, & captiui omnes exhibiti, ac secundum nationes distincti atque descripti. Ac cæteri quidem omnes sponsione militari, ut se ad diem sancti Martini Cracouiæ sisterent, à Sbigneo marsalco, &

Petro

Marginalia: Cæsorum et captiuorum numerus. — Magister et [illegible] — Crucigerorum copiæ. — Olesnicensis [illegible] et Scecinensis [illegible] duces [illegible] — D. Stanislaus Polonis [illegible] adsunt. — Ostentum. — Iacubouius & Ciulicius interfecti. — Boemorum secessio. — Nicolaus Tramba. — Zarnouius Boemus infamis. — Rudiebris [illegible] — Regis pietas & humanitas.

A Petro Saffranecio succamerario Cracouienſi obligati, iuſſu regis domos dimiſsi ſunt, dato etiam pro cuiuſq; conditione uiatico: Cazimirus uerò Scecinenſium, & Conradus Oleſſnicenſium duces, Chriſtophorus Kersdorfius Sileſius, Venceslaus Duninus Boemus, & quicunque erant de Crucigerorum ordine, in Poloniam miſsi, per arces aſſeruandi diſtributi ſunt. De duobus modo, Marquardo Salisbachio commendatore Brandeburgenſi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo ſumptum ſupplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunam, matri eius probrum obiecißent, & tunc captiui nihil de faſtu ſuo diminuiſſent. *Vitoudi ira.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimuſſeptimus.

DIMISSVS autem in Poloniam ueredarius cum nuncio uictoriæ & literis ad archiepiſcopum, epiſcopos, ac præſides Academiæ, & ad ſenatum Cracouienſem à rege ſcriptis, celeriter cunctam Poloniam immenſa lætitia repleuit. Quamobrem ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; iduum Iulij menſis tam inſigni uictoria memorabilis, quo dimiſsio, ſiue diuiſio Apoſtolorum CHRISTI repræſentatur, inter feſtos relatus. Triduo uerò in ijſdem ſtatiuis noſtri manſere non optimo conſilio, & contra ſententiam eorum, qui magnum in re militari uſum habebant, quibus placebat, continuari curſum uictoriæ, neq; ullum recolligendi ſeſe ſpacium dari hoſtibus: ſi mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi poſſe. Ea uerò capta, omnes Crucigerorum munitiones in poteſtatem regis & Polonorum uenturas eſſe. Et ſanè ita eueniſſet. Perpauci enim eam arcem aſſeruabant, atque ij uictis & ad internecionem cæſis ſuis inopes animi & conſilij partem de deſerenda arce, partim de deditione cogitabāt: donec tertio die Herici Plauenij Suecenſis commēdatoris, qui ad præſidium eius oræ relictus prælio non interfuerat, aduentu confirmati ſunt. Adduxit autem is quinque millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigiſmundi regis cum de clade Crucigerorum, & nece Magiſtri Marieburgi cognouiſſent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magiſter annumerari iuſſerat, ad regem ſuum reuerſi ſunt. Acceperant noſtri, qui ad præſidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vanſoſsio gente Toporo, palatino Caliſsienſi, & præfecto Naclenſi relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeiſtro aduocato nouæ Marchiæ tertio die ante Gruneualdenſe prælium, cum in hoſticum populabundi excurriſſent: eiuſque rei culpa in præfecto hæſit, qui noſtris acriter cum hoſte obuio dimicantibus primus fugam inijt: ſed percommodè accidit, quòd de ea clade poſt uictoriam demùm in caſtris regijs cognitum eſt. Debilitaſſet enim proculdubio noſtrorum animos, ſi ante conflictum nunciata eſſet. Mouit deinde caſtra rex: & cum oppida quædam cum arcibus, nempe Hohenſteinū, Morangum, Preiſmarcum, Zirgonum in deditionem accepiſſet, repertamque copioſam ſupellectilem Crucigerorum in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demùm caſtris ad Marieburgum peruenit, & poſtridiè oppidum expugnauit: parumque abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, noſtris refugientium è capto oppido terga prementibus. Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo ambitu eſt, ueriti hoſtes, ne ſi undique ea eodem tempore oppugnaretur, diducti, & rarefacti pauci ſufficere defenſioni non poſſent, pontem quo Nogatus, qui Viſtulæ pars eſt, iungebatur, exuſſerunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcem alluit, ſecuri eſſent. Arx deinde diſtributo in terna caſtra exercitu obſideri à noſtris cœpta: quorum una Poloni in ſuperiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utroſq; interiecti ad Meridiem Ruſſi & Podolij obtinebant: bombardiſque diſtributis, & nonnullis in templo oppidi, alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, utrinque quaſſata mœnia. Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraque omnis nobilitas Pruſsica, Culmenſis, & Pomeranica, cum quatuor epiſcopis, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Sambienſi, ultrò in poteſtatem regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionē accepta, in

Diuiſionis Apoſtolorū feſtus dies.
Poloni neſciuere uti uictoria.
Hēricus Plauenius Marieburgum præſidio firmauit.
Poloni incōmodo affecti à Crucigeris
Mathias Vāſoßius pal. Caliſsienſis.
Hoenſteinū Morangum, Preiſmarcū & Zirgonū oppida in deditionē accepta.
Marieburgum oppidū captum.
Nogatus fl.
Marieburgēſis arx à Polonis obſeſſa
Pruſsia ferè omnis in deditionem accepta.
Vrbes Pruſsicæ.

accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelmum siue Culma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſciouum ſiue Derſauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunum ſiue Engelsberga, Grabinum, Venceslauum, Golubum, Grudentum, Allenburgum, Oſterroda, Nidburgum, Zialdouia, Scythnum, Curentnicum, Brathianum, Couale, Hamerſteinum, Bythouia, Lemburgum, Holandia, Piſcaria, Rogoznum, Stuma, & Tucholia. Sed Elbingenſium maximè ſtudium in Polonos enituit: qui Vernerum Tetingerum commendatorem ſuum, hominem dictis quàm factis ferociorem, ex arce, quò ſe ex prælio Gruneualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq; regi dediderunt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis fidei commendauit: repertaq; ibi centum uaſa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo miſſa accepit. Nobilitatem uerò omnem & oppidanos, cum in uerba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure utrumq; ordinem uiuere permiſit. Ex his uerò arcibus atq; oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Oſterrodam & Nidburgum Ioanni, Zialdouiam & Scythnum Ziemouito, Maſouiorum ducibus, Bythouiam uerò & Hamerſteinum, itemq; Sipelbeinum, Fridlandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochonię Boguslao Stolpenſium duci conceſsit. Coniunxerat quidem ſe Boguslaus hic anno ſuperiori cum Crucigeris, prioris pacti cum rege oblitus, uerùm pari leuitate ijs deſertis, poſt pugnam Gruneualdenſem ad regem in caſtra uenit, & in fide atq; clientela eius Polonorũq; ſe fore deinceps, ſuisq; impendijs cõtra Crucigeros, & quemuis alium hoſtem intra fines maioris Poloniæ, extra uerò, regis ſtipendijs perinde atq; alij clientes militaturum eſſe, ſolenni iureiurando interpoſito, conſignatoq; diplomate promiſit, Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis conditionibus pacis nõ abhorrerent. Ac de his omnibus etiam ſubditi ipſius Pomerani, pro ipſo fide iuſſerunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò enumerauimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimiſit, cum ipſe Boguslaus cum ſuis, eiusque ſubditis de ſiſtendo eo quò rex iuberet, fide iuſsiſſet. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidem præteritis, pro meritis cuiuſq; diſtribuit. Ciuitati uerò Gdanẽſi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumque unius milliarij ſpacio circum urbem (exceptis eccleſiaſticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus) aliasque item certas uillas, & liberam in mari piſcationem per duo milliaria in parte Orientali portus, denique parœciæ primariæ, ſcholæque, & campanaturarum, ut uocant, conferendarum ius donauit. Reliquæ erant arces Radinenſis, Gdanenſis, Plochouia, Succenſis Brandeburgenſis, Balga, Ragneta, & Troipeda ſiue Memela, quæ hoſtium præſidijs tenebantur. Ex his Gdanẽſis, ne quid aduerſi à noſtris pateretur, pacto de deditione, cũ primũ Marieburgo rex potitus eſſet, facienda, ſeſe liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obſidio, quadam die obſeſsi, cum negligentius ſtationes à noſtris ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupere: ſed mox concurrentibus noſtris, non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt: quos noſtri temerè prouecti, uſq; ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè cum hoſtes in noſtros incautius ſuccedentes impulerunt, eaque ruina non paucos oppreſſerunt. Fuerunt in ea ſtatione ij, qui ſub Dobeslai Oleſſnicij, Cmithæ Viſnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: adueniensq; in caſtra cum fratre & paucis Boemis atq; Sileſijs ſupplicis habitu, ita apud regem uerba feciſſe perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauiſsimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil eſt quòd uel tua uictricia arma incuſemus, uel fortunæ ſuccenſeamus: penes nos ipſos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa eſt. Nos iniuſtè tua appetiuimus, atque diuexauimus: nos ſtultè manſuetudinem & patientiam tuam contempſimus: nos denique te grauiter læſum, & tamen æquiſsimas pacis leges ferentem ſuperbè aſpernati ſumus. Itaque iuſta diuini numinis uindicta abs te, tuoque inuicto exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed iam ſatis abundè pœnarum tibi Deoq; ultori dedimus, non modò exercitibus noſtris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa noſtra, exiguæ miſerorum Crucigerorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremũ nos excindas. „ Eiuſdem eſt uirtutis, rex inclyte, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Nouimus te Chriſtianum principem eſſe, & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam quæ fortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos atq;

Elbingenſiũ ſtudiũ erga Polonos.

Largitio regis in Pruſſia.

Boguslaus Pomeranorũ Stolpẽſium dux cũ ſuis iurat in uerba regis Polonorum.

Gdanenſi ciuitati donata à rege.

Incommodũ apud Marieburgũ è Polonis acceptum.

Plaueny oratio ad regem.

A tos atque iacentes proteras? Ne leones quidem atq; ursi, id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa fateor, in te tuosq; Lituanos atq; Polonos peccauimus. Verùm quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neq; incolumitatem impudenter petimus. Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus & usurpauimus, tibi ut habeas, per nos licebit. Prussiam modò, quàm olim nostri maiores, dum Masouiam atq; Poloniam illo præmio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo barbaris eripuère, nobis concedas, per te salutarem Christi *IESV* mortẽ, & sanctissimæ matris eius Mariæ nomẽ, sub cuius signis nos militamus, rogamus & obsecramus. Maiori tibi tuisq; Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati.

Consultatio Polonorum.

Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim, nonnullos ad misericordiam, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionũ atq; postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarietatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentisq; fortunæ cursum proprium ac perpetuũ sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicę siue magnitudo animi, siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atq; supplicem orationem profectam esse, incumbẽdum esse perculsis, extirpandumq; penitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concederet, mox resumptis uiribus per uim atq; fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diuturnam obsidionem tolerare non posse. Vicitq; hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius marsalcus Plauenio respondere à rege iussus: Accipere eum à uictore conditiones pacis, non domo afferre debuisse, dixit: aut si afferet, non ea sanè uictoribus eum concedere oportere, quæ ipsorũ & olim fuissent, & nunc denuò iure belli atq; deditione facta essent: Marieburgum potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti non redderetur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me B arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgũ cæterasq; munitiones, quas adhuc retinemus Crucigeri, prius quàm ego dedã, extrema quæq; experiar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem iram & offensionem eius ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim supplicijs nostris, & mortibus eorum, qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demissa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cum his dictis, multa Deum rerum omniũ arbitrum & inspectorem testatus, in arcem se recepit. Neq; irritæ fortassis eæ Plauenij preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus prosperæ nostris res esse, retroq; relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velunensium pulsa, bombardę deiectę, & alia quædã parua incõmoda accepta. Nec multo pòst Hermãnus Liuoniensiũ Crucigerorũ magister clàm cũ quingẽtis militib. in Prussiam aduenit, occasionem bene gerẽdæ rei captans: qua quidẽ non difficulter per fraudẽ potitus est. Nam ut Rex de aduẽtu eius cognouit, Vitoudũ cũ suis, & cũ duodecim uexillis Polonorũ cõtra eũ misit. In quẽ cũm Vitoudus apud Passariã amnẽ ultra Holandiam oppidũ impetũ facere uellet, ille ab armis ad dolos cõuersus, colloquio Vitoudi secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorũ rem ageret: ac Samagitarũ Sudorũq; oras pactis secum & cũ Crucigeris ineundis sibi pacaret atq; stabiliret. Itaq; eo authore Hermãnus cætera manu apud Balgã & Brandeburgũ relicta, cũ quinquaginta equitib. ad Regẽ in castra, atq; inde permittente Rege in arcẽ obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plaueniũ & obsessos cõfirmauit, cũ eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequẽdi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi cũ eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullã facere pacis mentionem: à nostris uerò factã ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò & ipse missionem à rege flagitabat, & eum ad soluendam cœptã obsidionẽ inducebat. Verùm hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demũ sanctissimæ Marię impetrauit. Mox & Masouiorũ duces indulgente Rege discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi, nostris permit-

Responsum à Plauenio rege datum.

Plauenij responsum magnanimum.

Fortuna Polonorũ mutata.

Liuoniensis magister Prussiensibus in auxilium uenit.

Hermanni magistri callidum consilium.

Vitoudus è castris discessit.

Masouię duces discessere.

Parœci Gdanensis fraus.

tentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætatiq; & sacerdotio honorem haben A tibus excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum numûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & Gdanensi, Slochouiensi & Suecensi commendatoribus, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum Boemum, & ipsum in castris regijs militantem, de arce dedenda cum Rege constituebant, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi. Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse. Quo commoti nostri missionem à rege flagitabant: & suadebant id Regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicienſis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumque Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Crucigerorum fore, quæ in potestatem eius dudum uenissent: excusantique regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant ut tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis deditiтijs oneri esse nollet, fuere qui suaderent, ut arces atque oppida eatum regionum mercenarijs militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent, neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaque repudiatis salutaribus consilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio cum Andrea Brochocio Stumæ ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est. Iucundum id fuit spectaculum obsessis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix paucu- B los dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese arcemque regi dederent: quòd diceret exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quo minus autem lætus discessus ille discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terramque scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò est habita. Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit, cum iam eam milites facto impetu portaque effracta ferè cæpissent. Quindecim ibi Crucigeri insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. Arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eoque mox Torunіæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex custodiam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios propter merita patris honestè & liberaliter educari Cracouiæ iussit. Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Crucigerorum factus erat: sed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanensi, quæ iam rursus in fidem Crucigerorum inclinauerat: totidemque, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Crucigerorum in Boemia habebat, hypothecæ nomine tradidisset. Et quę prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, duce Tucholiam arcem obsedit. Nam oppidani primo aduentu hostium deditionem fecerunt. Nessouiæ tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neque is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs suis, qui similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationemq; ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastates de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, precibus promissisque adduxit, ut cum suis quisque ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Miezuuecius gente Stariconius, præfectus

Aurei nobiles siue duplices.
Proditio refutata à Polonis.
Andreæ Tencinij consilium.
Prussorum fidele consilium & studium erga regem.
Nicolai Trambæ consilia.
Obsidio Marieburgensis soluta.
Andreas Brochocius.
Omen infaustum.
Radinum per deditionem acceptum.
Socoli liberi regis impendijs educati.
Henricus Plauenius Magister Crucigerorum creatus.
Gdanensis ad partes Crucigerorum sese rursus inclinat.
Tucholia arx obsessa à Crucigeris.
Aulici equites in præsidium missi.
Petrus Miezuuecius.

A præfectus est. Opportunè autẽ Sendiuoius Ostrorogus palatinus Posnaniensis, & Drobogostius Samotulius castellanus cũ suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labissinius palatinus Brestensis è vicinia cum his sese coniunxêre. Atque hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuianiensem verò atque Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ, Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendásque hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimissoque exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideburgum, Zialdouia arces per eos dies ab hostibus receptæ sunt, & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synouetz Stariconius, cum de præsidio Coronouiensi decessissent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo. Erant enim in propinquo iam satis magnæ vires hostium cum Michaele Cochmeistro. Atque ij quidem, vt de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, vt nostros nec opinantes opprimerent. Et sanè aspirare initiò conatibus eorum fortuna visa, tamen non ad extremum vsque respondit. Etenim cum exploratores Polonos incautius progressos excepissent, & ex his callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam esse didicissent, contemptim, turbatisque ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem impetum fecêre in oppidum. Nostri vbi adesse hostem sensêre (& fortè tunc prandebant) tumultuariè correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm intrepidè sese recollegêre, celeriterque aciem instruxêre. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepêre, atque his conscensis retrocessêre: idque siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, vt equites nostros à peditum auxilio longius abducerent. Et sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites consequerentur. Vbi ad Lanscum, qui pagus monachorum Coronouiensium est, vno ab oppido milliario, non sine multis hostium vulneribus peruentum est, substitêre Teuthones in colle quodam editiori, & raptim ordines instruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecêre. Erant enim vtrinque milites & numero, & virtute, & scientia rei militaris ferè pares. Sed erat ascensus ad hostem ab ea parte qua Poloni constiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne simul cum hoste & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori ascensu aciem aduersus collem erexerunt. Prius verò quàm signa canerent, Conradus Nemcius Silesius, de cohorte regis Sigismundi ex hostili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad singulare certamen prouocans. Incunctanter sese ipsi Ioannes Scycius, gente Doliuius obtulit. Concursum infestis hastis: victus atque captus à Polono Silesius, non leue de euentu vniuersi prælij omen atque præiudicium suis vterque attulit. Confestimque sublato vtrinque clamore signa collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm constiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quasi ex composito pugna vtrinque intermissa, diuersi paulum retrocedunt, saucios summouent, vulnera alligant, commutant capriuos, sudorem sibi equisque ociosè abstergunt. Quin & pocula inter se misisse memorantur, ita vt colludentium, non infestis odijs concurrentium agmina videri potuerint. Vbi aliquantisper respiratum est, signo dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt vtrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat victoria. Rursus ergo consensu quodam mutuo cessatur, & respiratur. Refocillatisque, sicuti prius, viribus, tertiò concurritur, obstinatis vtrinque ad vincendum, vel moriendum animis. Ibi Ioannes Ostrouicius cognomento Nassianus, gente Toporus, adacto equo vexilliferum hostilem obtruncat, vexillumque, quo vno totus eorum exercitus (itidem atque noster) vtebatur, abripit. Qua re tandem hostium acies perturbari, ac deteriore loco esse cœpit. Institêre nostri acrius trepidantibus. Ibi verò illi metu pudorem superante auersi fugam capessunt. Premunt fugientium terga nostri: nox tandem persequendi finem fecit. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia. Captorum

Sendiuoius Ostrorogus Dobrogostius Samotulius, & Martinus Labissinius, voluntarij militarunt.

Coronouia oppidum.

Cuiauiensis ac Dobrinensis nobilitas in præsidia distributa.

Osterroda, Nideburgũ, & Zialdouia arces à Crucigeris receptæ.

Stanislaus Charbinouius & Nicolaus Synouetz.

Berda fl.

Singulare certamen.

Scitici.

Prælium apud Coronouiam.

Pugnæ intermissio semel atque iterum.

Crucigeri vincuntur à Polonis.

numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Insignior hæc victoria superiore A
illa Gruneualdensi habita est, propterea quòd maiore contentione & labore parta est,
quòd ita ea vires atque animi Crucigerorum fracti sunt, vt per multos annos postea
nunquam auderent rem vniuersæ dimicationi committere. Parta est autem decima
die Octobris. Sequenti die spolia à nostris lecta, humatique, qui ceciderant. Deinde
motis castris Bydgostiæ prædam inter se partiti, Inouuladislauiam ad regem cum
longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus,

Humanitas regis erga captiuos.

quorum illustriora merita esse constabat, perampla munera data sunt. Captiuis verò
lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Crucigerorum superbia
& iniustitia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illosque, quòd iniquiori
causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari
sponsione vt sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimi-

Mich. Cochmeister captus.

sit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquandiu postea in arce
Chencinensi in vinculis habuit. Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui

Tucholia dedita Crucigeris.

ad obsidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis
enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis
eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus
mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, vt
arcem sibi dederet. Augebatur autem indies Crucigerorum exercitus nouo milite

Noua expeditio in Prussiam.

mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse videbatur. Id ne
accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse rex Vuladislaus existimauit. Quocirca
nouam expeditionem Poloniæ, excepta ea, quæ minoris nomine censetur, atque
Rusia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, vt à rege imperatum erat,

Petr. Saffranecius dux exercitus.

conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius succamerarius
Cracouiensis sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmisisque sexcentis
balistarijs, qui prædas agendo, vastandoque subiectam Tucholiæ oram, hostem
elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque
conspexêre equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius
paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias B

Crucigeri rursus profligati à Polonis.

præcipitati sunt. Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulêre. Ibi nostri tardius,
quàm res postularat, signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, vsque
ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis vtebantur,
multos ex illis partim interfecêre, partim viuos cæpêre, & castris hostium, quæ
ante oppidum posita erant, vacuis potiti sunt. Non pauci oppido, ne nostri simul irrumperent,
exclusi, inconsideratè in vndas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuêre inter
captiuos insignes quinque ductores ordinum, tres Boemi, vnus Silesius, & vnus

Monsterbergensis ducis fuga.

Lusacius. Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Eberardus episcopus Virceburgensis,
qui & ipsi voluntarij in castris Crucigerorum militabant, fuga euaserunt. Quod
si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri
potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum
dederat. His ad vicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuisque ad regem
missis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos di
lapsus est, propter tempus anni, cuiuis rei magis, quàm bello gerendo, commodum.
Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, sponsione, dimisit. His verò
cladibus permotus Plauenius magister Crucigerorum, non ausus denuò fortunam

Stuma per deditionē recepta à Crucigeris.

aduersus regem tentare, in interiorem Prussiam reliquias profligati exercitus deduxit:
& Stumam arcem aliquandiu obsessam, in deditionem accepit, nostris, qui in præsidio
eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant,
longiorem obsidionem ferre non valentibus, & vt sibi saluis rebus suis abire liceret,

Morangum deditum.

pactis. Eam deditionem Morangi quoque deditio secuta est. Inde ad Radinum

Radinū arx obsessa, nec expugnata.

castra mota, circumsessaque ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdanique
per deditionem recipiendi Magister venisset, soluta obsidione, saucijsque, quorum
non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas

Radinū oppidum receptum & incensum à Polonis.

eas vrbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his, qui erant in
præsidio Brodniciæ, impetum fecêre in oppidum: expugnatumque paruo negocio, diripuêre
& incendêre. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppi
di, quę ad arcem spectat, sita bombarda. Ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros
fortè erupissent, à sacerdote quodam temerè succensa, non modicam in suis stragem
edidit,

A edidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factum est, vt illi perculsi, dolumque subesse rati, abiectis armis viui ferè in potestatem nostrorum venirent. Temperatum est autem à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses ciues aduentāte Magistro cum exercitu, miserunt ad regem, vt sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, vt rex tempori se illis affuturum esse promitteret, nec mora eò contenderet, rursus ei legationem obuiam misêre Gneuucouiam: Se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaque rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quòd diceret testatum se cunctis facere velle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouuladislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa est. Rex Gnesnam ad sepulchrum diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi corporis Christi, votorum, quæ ante prælium Gruneualdense nuncuparat, exoluendorum causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaque manus ductu Sendiuoij Ostrorogij palatini Posnaniensis Nouum oppidum vi cæpit & exussit: Pomeraniamque omnem, omissa arcium & oppidorum oppugnatione, longè lateque ferro & igni vastauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismundus rex Vngarorum, vt Vuladislaum à Crucigerico bello auerteret, promisisque, ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciigeris acceperat, satisfaceret, Sciborium Transyluaniensem palatinum cum duodecim vexillis Boemorum, Morauorum, & Austriorum (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis constare causati sunt) misit ad vastandam submontanam Poloniam, cum iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erant, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nuncium concurrentes, hostem præda ex agro Sandecensi capta grauem, abeuntem persecuti sunt, & non procul à Bartfa siue Bardeouia adepti, magnoque impetu adorti, profligarunt. Maior pars hostilis exercitus vel cæsa, vel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris quidem incruenta fuit victoria. Iamque ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Ca-
B spar, & Dalibor ductores ordinum, fugam inhibuissent, præliumque restituissent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Sciecocinius castellanus Lublinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et vastauit ea manus deinceps repetitis excursionibus finitimam Polonis Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello vbi ad regem Inouuladislauiam reuersum perlata sunt, veritus ne quo grauiori incommodo Sigismundus Poloniam se absente afficeret, simul autem quòd permolesta & perdifficilis erat viris equisque hyberna militia, mittit ad Magistrum de inducijs. Constituta colloquio dies Racianzi in Cuiauia ad octauam diem Decembris. Interea verò nostri penultima Nouembris memorabili rursus victoria de Liuonibus potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensium Crucigerorum non contemnendas copias militum è Germania & Boemia in Prussiam adduxerat: ijsque apud Globum relictis, ipse cum paucis equitibus Marieburgum, vt de ratione belli cum Prussiensibus Crucigeris consultaret, profectus erat. Id cum comperissent nostri, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala, ad hostem viris armisque longè superiorem contendêre: insidijsque apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, sub Golubo sese ostendêre. Quos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidiarum incautè prætervecti sunt. Ibi consurgens Puchala cum toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompositè fugientes vsque ad oppidum insecutus est. Oppidani, vbi id animaduertêre, veriti ne patentibus portis nostri permixti suis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices nostris sese dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cæperant, fuisse proditur. Verùm illi re inopinata perculsi, alium longè maiorem exercitum nostrorum in syluis latuisse crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porrò Breste ad regem transmissi, sub militari sponsione omnes dimissi sunt, Curouiensibus modò, quòd fidei tenaces non essent, & ij qui religionem professi erant, retentis. Conuentus deinde inter regem & Crucigeros habitus: verùm in eo tamen de

Torunēses et Gdanēses ad Crucigeros defecêre.

Torunensis arx defensa.

Nouum oppidum captū à Polonis et incensum.

Pomerania uastata.

Sigismundus rex, Poloniæ fines circum Sandeciā populatus est.

Vngari noluerūt arma sumere cum rege suo contra Polonos.

Bartfa, siue Bardeouia.

Sigismundi copiæ profligatæ à Polonis.

Vngariæ fines uastati à Polonis.

Crucigerorū exercitus uictus à Polonis.

Dobeslaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Induciæ menstruæ.
Radosßice oppidum.
Vitoudi malum consilium.

men de inducijs non conuenit. Posterius autem eæ menstruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ sunt. Quibus durantibus rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radosßice oppidum cum regina congressus, excitisque denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Crucigeris bellum post noui anni initium reuertit. Vitoudus quoque cum Lituanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum venit, eiusque consilium de circumuallanda Torunia, vbi Magister & primores Crucigerorum erant, spe pacis iniecta, mutauit: persuasitque, vt in sylua quadam castra haberet. Interea de pace in insula Torunensi agi cœptum. Fortè accidit, vt induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius præfectus Bygostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Pappouiense, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emisßi sunt non pauci equites, qui eum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim modò equitibus persequentes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi metu insidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumē traiecit.

Pappouiæ antemurale direptū & incensum.

Pax et trāsactio regis cū Crucigeris.
Conditiones pacis.

Pax deinde victoribus quàm victis iniquior, instante maximè Vitoudo, proceribus verò Polonis regi dissuadere non ausis, confecta est: cuius hæc potisßima fuêre capita, vt Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij viuerent, Crucigeri concederent, ducentaque millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum vertentem tribus pensionibus numerarent: Ziemouito autem Masouiorum duci Zauucrense territorium redderent: Rex Crucigeris, quæ de ipsis bello cæperat, remitteret: Dobrinum vbi haberet: captiui omnes inuicem vti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni viri vtrinque delecti arbitrarentur. Quòd si inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpensium & Masouiorum: Magister verò Sigismundum regem Vngarorum, si is vellet: interim autem, dum de eo non constat, ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua nostris pax, stipulatione vtrinque interposita, cum Magister Henricus in castra regis venisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes vltrò citroque missa.

Podolia Vitoudo concessa.
Vuladisl. regis iter in Rußiam.
Procuce oppigneratum Palatino Valachiæ.
Stephanus palatinus Valachiæ promissa.

Vitoudo autem ibi rex, inconsulto senatu Polonico Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouio, vtendum fruendum concesßit, non sine magno Polonorum incommodo. Dimissoque deinde exercitu in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Rusßiam contendit, cum Alexandro palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt, Sniatinumque & Colomeiam, & omnem tractum Pocuciensem ipsi oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemque anno Stephanus, cum Alexandro siue extincto, siue pulso in principatu succesßisset, misßis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipsius itidem vt maiores sui fuissent, se fore, & vbi accitus ab eo fuerit, venturum, solenneque iusiurandum daturum, neque repetiturum vnquam Pocuce, sed præsentem cum præsenti rege arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit. Quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuo extant, satis constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce vel non fuisse traditum Alexandro, vel certè mox receptum à rege. Alioqui cur pactus esset Stephanus id se repetiturum non esse? Transactum autem esse de ea ditione, argumento est diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuo, redditum procul dubio à Valachis.

Polonorum cum Vngaris conuentus et pacta.
Rex in Lituaniam profectus.
Oratores Poloni ad Pontificem maximum.
Dona Pontifici missa.

Per idem tempus opera Zauisßij nigri apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratiosi, effectum est, vt primores Poloni & Vngari simul apud Nouam villam conuenerunt de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo mensium inducias tantùm constituerunt ea lege, vt Polonis cum Crucigeris pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque induciæ cum Sigismundo & Vngaris irritæ forent: sin Crucigeri priores id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret. His ita compositis, rex per Chelmensem oram sub initium veris in Lituaniam secesßit. Ad Ioannem verò pontificem, qui Alexandro quinto mortuo succesßit, oratores misit, Andream Lascarem præpositū Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouicium vexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olesßnicium secretarium suum cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus

vestibus

A vestibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armelinorum pellibus consuta, obedientiam suam ipsi delaturos, postulaturosque, vt Pontifex declararet, ipsum iuste bellum contra Crucigeros suscepisse: & quicquid rerum sacrarum è templis Prussicis per id bellum ablatum esset, rectè in Polonica templa distributum esse: deinde, vt ipsi Pontifex crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata sunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eiusdem modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice promulgabatur: & obstabant Polonis Sigismundi regis & Crucigerorum oratores, veriti fortassis, ne contra se rex vteretur illis militibus. Sub id tempus Iacobo Haliciensi archiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episcopo mortuis, huic quidem Andreas ncicio quis, illi verò Nicolaus Tramba procancellarius, rege petente à Ioanne vigesimotertio, vno de tribus de pontificatu maximo contendentibus, successores dati sunt. Quanquam Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, præter collegij Gnesnensis voluntatem, quod Albertum Iastrembecium episcopum Posnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Nicolai Curouij archiepiscopi: qui cum in Russia regi è Lituania reuertenti, ab ipso euocatus occurreret, casu equi collisus & extinctus, iudicio regis & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimen intenderat, quasi ipsam de stupro sollicitasset. Reliquit autem is permagnas diuitias: quas Petrus frater eius cum alijs fratribus & agnatis diripuit. Trambæ verò Ioannes Rzeszouius in Haliciensi successor datus: qui archiepiscopam illam postea Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam pedester religionis causa incedens: vexillaque & signa militaria vnum & quinquaginta de Crucigeris capta ad sempiternam tam insignis victoriæ memoriam in basilica suspendit, quæ in hanc vsque diem extant. Haud multo pòst inde discedens in Lituaniam, partem hyemis in venationibus exegit. Sequentis autem anni, qui fuit 1412, initio properè Cracouiam reuertir, de aduentu Hernesti ducis Austriorum certior factus. Cum quo affinitatem iunxir, collocata ei in matrimonium Cimbarca Ziemouiti Masouiorum ducis & sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum hastatorum stipendium regi pollicens, si Sigismnndo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæsar Sigis-

B mundus: facessebant autem ei negotium Veneti in Dalmatia. Ipse verò à Ioanne pontifice in Italiam & ad liberandam de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, suscipiendumque diadema imperiale inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionem infestabat. Auerti igitur eum Veneti, ac distineri bello Polonico volebanr. Sed nihil impetrarunt. Cauebant enim proceres Poloni ne vetusta cum Vngaris fœdera violarentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus, misit & ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterum, & Sciborium palatinum Transyluanorum, de renouando fœdere, aut certè de conuentu & colloquio. Conuentus ad certam diem Lubouuliam siue Liblinum impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barbaram sororem, quæ cum Sigismundo nupta erat, visum. Rex deinde, qui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao duci Masouio, & Sigismundo Coributo patruele, & multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Sigismundus obuiam prodijt vnà cum vxore vsque ad iugum montis. Atque ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere iam Vuladislaus vellet, ad secretum colloquium semotis prorsus arbitris à Sigismundo inuitatus, blanditijs eius & ingentibus pollicitationibus expugnatus, tandem homo minimè malus in gratiam cum eo pactus iureiurando mutuò firmatus redijt. Erat autem in pactis, vt Sigismundus cum Vuladislao & Vitoudo duce contra quosuis hostes, & in primis ad extirpandos Crucigeros arma coniungeret: ac Prussia quidem eiectis Crucigeris inter reges pro portione copiarum vtriusque ad id bellum adductarum diuideretur: Pomerania verò, Culmensis & Michalouiensis integrè Vuladislaò Polonisque, quorum fuissent olim, cederent. Porrò de Russia, Podolia & Valachia, quæ iuris Polonici & tunc erant sine controuersia, & antiquitùs fuerant, vt nulla fieret mentio aut controuersia, quoad ambo viuerent, & quinque annis proximis post obitum eius, qui prior de ipsis obijsset: Valachi duntaxat Sigismundo cum Turcis bellum gerenti, mandato Vuladislai, vt essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc non militarent. Quòd si dicto audientes non essent, ambo simul reges eos bello persequerentur, ditionemque eorum subiugatam, certis finibus inter se partirentur: tamen vt ea nihilominus sub conditionem suprà memoratam quinque annorum

post

Nicol. Tramba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.

Nicolai Curouij archiepisc. mors.

Archiepiscopi facultates direptæ à fratribus.

Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.

Signa militaria Crucigerorum in basilica Cracouiensi appensa.

Rex in Lituaniam iterum.

1412 ann.

Venetorũ legati Polonos cõtra Sigismundum incitant.

Sigismũdus Cæsar cũ Venetis bellum gerit.

Roma à Ladislao rege capta.

Regum Pol. & Vng. conuentus Lobly.

Pax inter reges constituta.

Pacta secretò conuenta et societas inter Vngarorum & Polonorum reges.

De Prussia.

De Russia et Valachia.

De priuatorum controuersijs disceptandis.

post mortem alterius caderet. De priuatis verò hominum inter ipsos iniurijs constitutum in posterum, vt Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent: & quaterni vtrinque designati omnium controuersiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertendi in sontes potestatem haberent. Hæc ita runc inter reges priuatim conuenêre. Publicè verò ne qua mentio Prussiæ & Crucigerorum fieret,

Sigismundi Cæsaris calliditas. Pacta publica Sigismundi cum Vladislao.

Sigismundi precibus perfectum est: quòd is diceret, Minimè sibi expedire, id palàm runc fieri. Et erant fortè runc apud eum Crucigerorum legati: quibus seorsum prolixè omnia pollicebatur, vt aliquid rursus ab eis emungeret. Quo factum est, vt caput illud de Prussia diplomatis à regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in genere modò caueretur, vt reges contra quosuis alterutrius hostes, nemine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alter alterius hostibus & rebellibus faueret: quin vterque alterius incommoda pro viribus præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc solum perfecit Sigismundus, verumetiam cum Vuladislaum sub specie venationum longius in Vngariam secū, nec quicquam reclamantibus

Arbitriū inter Polonos & Crucigeros Sigismūdus Cæsar sibi sumpsit.

consiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, extraxisset, persuasit homini simplici & credulo, vt se iudicem & arbitrum, propitium quidem, vt videri volebat, controuersiæ cum Crucigeris per compromissum sumeret: promittens, idem facturos Crucigeros, & iudicato parituros: ni facerent, vim suam experturos. Iam enim rursus Vuladislaus non obscurè præ se ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam pensionem ex pacto Torunensi ad præstitutam diem sibi non soluissent. Cum autem iudicium id Sigismundus sanè quàm libenter assentientibus Crucigeris instituisset, varias nectebat moras, vt cum Vuladislaum spe pacis duceret, rum Crucigeros obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos causificatus, cognitionem causæ proceribus quibusdam Vngaris delegauit. Interim aduenêre iterū legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus conficiendæ fecisset. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, sed non confecta pax est, propterea quòd nihil æqui Veneti affe-

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuêre.

rebant, nec reddebant Sigismundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladislaus Budæ commorarur, venit eò fortè ad ipsum splendida legatio Tattarorum cum muneri- B bus, magna auxilia, sicubi opus esset, ei pollicens. Honorificentissima hæc erat ei legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis, vt eadem Sigismundo nunciarent. Quo il-

Tattarorum legatio ad Vuladisl. Budam profecta.

le ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis legatis, ludis ac deinde venationibus vacarum est. Vbi cum Vuladislaus bubalinis caseis recentibus sese repleisset, ac deinde calido balneo vsus, in profluente Danubij de more gentis suæ diutius sese abluisset, febrim contraxit. Ab ea verò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & am-

Vuladisl. ægrotauit in Vngaria.

plissimis muneribus à Sigismundo donatus, per Morauiam atque Cessinensem oram in Poloniam reuestit, quinto demum mense, posteaquam Vngariam ingressus fuerat. Fuerunt autē præcipua dona, quæ à Sigismundo acceperat, corona, sceptrū, & pomum

Insignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

aurea, & Boleslai Chrobri gladius, insignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam asportauerat, verita ne Poloni mutata sententia alium sibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens publicè sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendominiensem & Chelmensem tractum profectus, supra Bugum fluuium prope Rubessouum oppidum cum Vitoudo de omnibus, quæ in Vngaria egerat, com-

Petr. Vissus à Cracouiensi ad Posnaniensem episcopatum detrusus. Albertus Iastrēbecius episcopus Cracouiēsis per ambitionem factus.

municauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Vissus episcopus Craconiensis, magna necessariorum caterua stiparus, quòd ab eo de Cracouiensi episcopa in Posnaniensem, quasi delirus & inutilis Alberti Iastrembecij episcopi Posnaniensis & cancellarij regni ambitione detrudebatur: sed nihil impetrauit. Et aduersa is quidem vsus est valetudine, ex quo ex concilio Pisano, & longiore ad sepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, stupore quodam & lethargo afflictus: sed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in dissidio Pontificum Rex quæ volebat obtinuit. Non fuit tamen sine metu postea Iastrembecius, propinquis Petri ad omnem occasionē intentis, qua eum de medio tollerent. Dimisso deinde Vitondo Russiam Rex obibat. Quò cum legati Sigismūdi regis ad eum venissent, octoginta millia sexagenarum Pragensium ab eo mutua acceperunt, oppignerato ipsi Scepusiensi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen Scepusia excepta. Atque ex eo tempore Scepusium in ditione Po-

Scepusiū oppigneratū regi Polono.

lonorum est, vsque in hanc diem. A' Crucigeris autem ea pecunia sumpta est: quibus Sigismundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in insula Torunensi cum Vuladislao initis non satisfecissent. Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archiuo literas

A literas Ioannis xxiij. pontificis maximi, quibus is postulat à Vuladislao, vt proroget Crucigeris tempus numerandæ pecuniæ, quam ij ex pacto ipsi deberent. Vnde nobis verisimile fit, in pactis Torunensibus de ea pecunia numeranda, Crucigeris cum rege conuenisse, licet literis pactorum id insertum non sit. Quin extant testimonia Benedicti Macrini, cui Sigismundus delegerat arbitrium, & in rem præsentem in Prussiam & Lituaniam eum miserat: qui testificatur Vuladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse, Crucigeros verò minimè. Inde autem apparet, Sigismundum iudicasse quidem tunc inter dissidentes. Quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidêre Magistro Crucigerorum diplomata super Samagitia: tametsi Heduigis regis filia testata est, se ei traditioni aduersari.

Crucigeri non paruerunt decreto Cæsaris. Samagitiæ ius datū Crucigeris.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimusoctauus.

RVSSIA peragrata in Poloniam Rex reuertit: paucisq; diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rursus secessit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiosè mitis fuisse memoratur, ita vt initio Februarij flores & olera in regione frigidissima existerent. Verno atque æstiuo tempore Poloniam is rursus ferè omnem peragrauit. Posnaniam autem cum venisset, Petrum episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quòd eum sede Cracouiensi præcipitanter eiecisset. Apud Grodlum deinde supra Bugum amnem Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: concessumq; ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus ecclesiæ Romanæ & catholicę seruarent, ijsdem vt insignibus, & imaginibus, ijsdemq; prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, vterentur: præterquā vt deinceps quoq; iussu magni ducis arces conderent, vias publicas reficerent, tributaq; solita penderent: senatum autem & magistratus more Polonorum haberēt: nec tamen honores & magistratus alienis ab ecclesiæ Romanę institutis mandarentur: ducem, quando vsus postularet, nō nisi de sententia regis & amplissimi consilij Polonorum legerent: vicissimq; Poloni, vt ne inscijs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent, comitijs communibus quoties opus esset, vt ea Lublinum vel Parsouiam, vel aliàs quò videretur mutuo consensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus vt eodē iure ijsdemq; prærogatiuis, quibus in Polonia vteretur. Hæc omnia proceres Lituani, libertatē & prærogatiuas nobilitatis adepti approbarunt, & literarū monumentis consignarunt. Soluto conuētu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secessit. Inde porrò in Samagitiam profectus, gentē eam quæ nondum falsorum deorū cultum penitus abdicarat, magno studio, magnaq; cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatisq; serpētibus & alijs sacris animalibus, ad religionē Christianam conuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens, nō modò pij regis, verùm etiam doctoris & Apostoli fungēs officio, suggerentibus sacerdotibus nostris, quę diceret, quæ'ue faceret, cum ipsi barbaros loquentes nō intelligerent, nec ab eis vicissim intelligerentur. Populariter autē Samagitæ tunc religionē Christianā susceperunt, per vnum natu maximum apud regem professi, se quos in eum diem deos coluissent, velut infirmos & ignauos deserere, & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege victi & profligati essent. Cum autē nonnulli adhuc, si resuscitare ignē extinctum è calidis fauillis post regis discessum possent, relapsuri esse in pristinum errorē viderentur, & hæc inter se mussitarēt, substitit ibi rex diutius, q̄ statuerat, locumq; ignis largiore aqua inundari iussit. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs continetur Samagitia) vt ijdem canonici Mednicenses essent, instituit. Quanq̄ hęc quarto demum anno pòst à Ioanne archiepiscopo Leopoliensi, & Petro Vilnensi episcopo consummata sunt. Tunc autē rex præfecto genti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curā in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniam, atq; inde porrò post anni sequentis initium in Poloniam, & in Cuiauiam ad constitutū cū Crucigeris apud Slonscum conuentum contēdit. Iam summum apud Crucigeros magistratum Michael Cochmeister

Hyems calida. *Rex ueniam petijt ab episcopo.* *Conuentus Polonorū et Lituanorū apud Grodlum.* B *Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.* *Samagitia ad religionē Christianā conuersa.* *Samagitæ falsos deos abdicant.* *Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ institutа.* *Kesgello Samagitiæ præfectus.* 1414 an. *Conuentus regis cū Crucigeris.*

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus. gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue propter inuidiam, siue q, à Michaele ambitioso & feroci homine, quasi Polonis impensius faueret, insimulatus esset. Quo comperto Vlricus Henrici frater commendator Gdanensis metuens & ipse sibi, clàm ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoque è custodia, re clàm per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cū quo fortè rex ea de re secretò communicarat, prodidisset. Pace cum Crucigeris tentata, sed non confecta, causa verò tota à Strigoniensi archiepiscopo delegato Sigismundi Cæsaris iniquissimè disceptata, cum Crucigeri iniurijs nullum modum statuerent, mercatoresq; Posnanienses Gdani, direptis eorū mercibus crudeliter interfecissent, & per subornatos homines, quemadmodum ferebatur, multa oppida & pagos in Polonia incendissent, latrocinantiumq; in morem è Dobrinensi & Polonia finitima prædas agerent, & captos homines, non modò plebeios, verùm etiam equestres in patibulum agerent, cumq; ad extremum sub signis populandi in Dobrinum excurrissent, ac subito panore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Russis, atq; Lituanis cunctis indixit. Dum autē bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Villus episcopus Posnaniensis lento morbo confectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset authoritate Constantiensis concilij ad Cracouiensem episcopam, Alberto deiecto: sed profuit Alberto mors eius, vt facilius à concilio, rege petente, veniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boemia, Sigismundus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, vt cōcilium œcumenicum consensu Christianorum principum, & primorū ecclesiasticorum apud Constantiam Germanorum aperiretur: quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipubl. Christianæ salutaria cōstituta sunt, tum Hussus hæresiarcha condemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi pontificatu partim amoti essent, partim vltrò ipsi se abdicassent, Martinus eius nominis quintus pontifex creatus est. Verū hæc & externa sunt, & posterioris temporis. Tunc autem cum collegium Posnaniense petisset à rege, vt sibi episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit is: solusq; in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, vt de quatuor à se editis, inter quos fuit Alexander ducis Masoniæ filius, è sorore eius natus, vnus legeretur episcopus. Lectus est absens magno omnium consensu Andreas Lascaris Goslauicius decanus Cracouiensis, & canonicus Posnaniensis, gente Gozembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs ad Sigismundum Cæsarem de causa Crucigerica profectus erat. Ægre tamen is decreto collegij cum voluntate regia coniuncto assensus est, vir bonus, & non ignarus, quantum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra vnum, quod sciam, habet. Quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplū commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lituania & Masouia cum suis ducibus Volboriam conuenerant. Tattarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atque Silesijs non exiguus numerus. Ad hæc Silesiorum duces Bernardus Oppoliensis, Ioannes Ratiborensis, Boleslaus Cessinensis, Conradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiensis auxerant exercitum regium. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauię vnum vexillum militum in auxilium regi miserat: ita vt tantus ille esset exercitus regius, quantus non modò ad Prussiam, sed ad magnam orbis partem perdomandam sufficere posse videretur. Itaque rex non moratus diutius, in terram hostilem eum duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertendum bellum, siue ad speculandum vires nostrorum venerant. Verùm non ita multū operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia partim vi expugnata, partim in deditionem accepta, partim vacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta & exusta. Inter quæ fuēre Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinum, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, Bissouisuerderum, quod nostrates Biscupecium appellant, & Cruciburgum. Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiensis episcopus, cuius ea arx est, precibus regem auertit. Holandiæ obsidio cū in longū extractum iri videretur, omissa est. Et nonnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas agerēt, accepēre. Capti ab hostibus Butrum magister curiæ, siuę marsalcus Vitoudi, Mikita, & nōnulli alij. Peruastati tamē agri longè lateq; nemine obuiam prodeunte. Cum autē Chelmi, siue Culmæ atq; Torunæ oppidorum

Margin notes:
- Vlricus Plauenius cōmendator Gdanensis ad regem perfugit.
- Cropidlo episcopus arcanum regis prodidit.
- Cruciferi Poloniā turbant.
- Albertus Iastrembecius regi episcopum Cracouiensem restituit.
- Constantiense cōcilium.
- Andreas Lascaris Posnaniensis episcopus electus rege praesente, uix assensus est.
- Duces Silesij in exercitu regio.
- Lacicus Crauarius praefectus Morauiae.
- Oppida Prussica à rege capta.
- Varmiensis episcop. supplex regi.
- Lituani incommodo affecti à Prussis.

A oppidorum dedendorum regi nonnulla ſpes facta eſſet, eò moturus erat caſtra, ni eum Magiſter Crucigerorum vafro conſilio eluſum, aliò auertiſſet, ſubornato homine cum literis, commendatoris Brodnicienſis nomine ad ſe confictis, quibus perſcriptum erat, arcem Brodnicienſem à commeatu tormentiſque bellicis imparatam, longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſe. Quæ literę, capto & excuſſo tabellario, cum fidem feciſſent noſtris, hoc perfecerunt, vt eius arcis potiundæ ſpe conatus meliores fruſtrarētur, vireſque noſtrorum non hoſti magis, quàm ſibijpſis propter difficultatem annonæ graues, inerti obſidione languidas & inutiles redderent. Nam Brodnicia, præterquā quòd natura arteq; permunita eſt, valido hoſtium præſidio tenebatur, & commeatu armiſq; abundabat. In eius igitur obſidione rex cum omni exercitu totum menſem fruſtra conſumpſit. Inde Vitoudus, nequicquam retinente rege, non ſine animi eius offenſione diſceſsit. Etiam morbus vulgò in corpora militum ex panis penuria graſſari cœperat. Continuabat tamen rex obſidionem, dimiſsiſq; quoquouerſus frumentatoribus cum præſidio armatorum, frumentum in caſtra comportabat. In eos cum quadam die hoſtes, ad omnem occaſionem rei bene gerendæ intenti, impetum feciſſent, longè plures à paucioribus fuſi fugatique ſunt, ſexaginta captis, ducentis deſideratis. Venit interim ad regem legatus pontificis maximi Ioannis xxxiij, Ioannes Lauſanenſis epiſcopus: qui facilè impetrauit à rege deſidis & famelici belli (ſic enim vulgò appellatum id eſt poſtea) iam pertæſo, vt duorum annorum inducijs cum Crucigeris conſtitutis, Conſtantienſis concilij iudicio cauſam & controuerſiam ſuam omnē cum Crucigeris permitteret. Itaque rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniam, de ampliſsimi conſilij ſententia legatos ad concilium miſit, Nicolaum archiepiſcopum Gneſnenſem, Ioannem Vuladiſlauienſem, Iacobum Plocenſem epiſcopos, Andream Laſcarem electum Poſnanienſem, Ioannem Tuliſcouium Caliſsienſem caſtellanū, & Zauiſsium Garbouium cognomento Nigrum, virum clariſsimum. Pollicebatur autem Sigiſmundus, non defuturum ſe ibi eſſe cauſæ regię contra Crucigeros, eiq; viciſsim rerum Vngaricarum curam commēdauit. Idemq; fecit concilium illud, ſcriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladiſlaus amici officium. Nam cum Turcæ Vngariam infeſtarent, Boſ-

B namq; à Sigiſmundo prius recuperatam, ipſi iterū eriperent fuſis profligatiſq; Vngaris, Vuladiſlaus miſſa ad Turcas graui & minaci legatione, ſex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris proceribus liberatis, confecit. Pacem quoq; perpetuā confeciſſet, ni Pipo Florentinus comes Themeſsienſis temerè omnia turbaſſet, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladiſlai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace venienti tutum ad Vngaros acceſſum præſtructurus anteceſſerat. Proſperè tamē poſtea rem cōtra Turcas geſsit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, abſente Sigiſmundo, eoſq; Boſna expulit. Interea Vuladiſlaus rex Lituaniam, Poloniam, Ruſsiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniatini cum eſſet in Ruſsia ad Pentecoſten anni ſequentis, venit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & ſplendida nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus: adoratoq; publicè rege, & vexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis verbis iureiurando, in fide & clientela eius atq; Polonorum ſe fore ſemper promiſit, & perampla munera ei dedit, ab eoq; viciſsim accepit. Venit & ab Imperatore atque Patriarcha Conſtantinopolitanis legatio, frumentarium ſubſidium petens. Vehemēter enim Turcæ Thraciā infeſtabāt & premebāt. Quorū princeps Mahometes recuperatis in Aſia ijs, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, Imperij ſedem Pruſa Adrianopolim tranſtulerat: & iam tranſalpinos Valachos vexabat, Conſtantinopolique ac toti Græciæ ferox imminebat. Vuladiſlaus rex inopia laborantibus Conſtantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admenſus eſt. Sniatino in Lituaniam rurſus diuertens, viginti millia marcarum Pragenſium, quadraginta veſtes Sabellinas eximias, centum equos, totidemque aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno ſequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ ſepeliſſet, rurſus in Lituaniam profectus, apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris Pruſsienſibus pariter atq; Liuonienſibus de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua conſtituenda conuentum egit. Sed Crucigeris intolerabili faſtu tumentibus, neque vllam æqui aut iniqui rationem ducētibus, re infecta diſceſſum eſt. Augebat autem eis ſpiritus, vt creditum eſt, ſocietas cum Tattaris inita, qua eos ad vaſtandos Ruſsiæ fines excitārant. Nec multo pòſt ingens vis barbarorum duce Ediga in Kiouienſem tractum improuisò effuſa, ferro igniq; omnia crudeliter depopulata eſt. Vrbem quoque ipſam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo

Vafrum conſilium Magiſtri.

Brodnicia arx munita, fruſtra obſeſſa à Polonis.

Vitoud. è caſtris diſceſsit.

Pruſſi à Polonis fuſi.

Legatus Pōtificius ad regem.

Famelicum bellum.

Induciæ duorum annorum.

Conſtantienſi concilio cōtrouerſiæ Pruſſicæ diſceptatio permiſſa.

Vuladisl. curā geſsit Vngariæ, Sigiſmundo abſente.

1415 ann.

Palatin. Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.

Legati Conſtantinopolitani Imperatoris ad regē Polonorum.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

Anna reginamortua.

Conuētus Lituanorū cū Crucigeris.

Tattari Ruſſiam uaſtarunt.

tempore ea splendorem pristinum nunquam recuperauit. Arce quidem, summa vi oppugnata hostis potiri non potuit. Rex pro eo quòd hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, viduę prouectæ iam ætatis, & complurium virorum thoros experta. Quæ virgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto pòst ab alio quodam Morauo itidem erepta, & interfecto priori raptore in loco iustæ vxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi gente Toporo, despondente Spitcone Melstinio propinquo, nupserat: perque eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit, magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, verùm etiam apud exteros aspersit: ita vt concilium quoque ea fama, traducentibus Crucigeris, impleret. Huc accessit, quòd Christianorum institutis incestum id erat coniugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege concilium indulgenter legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginam quoque eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nōnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogo palatino Posnaniensi. Quoniam autem ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, veritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tunc in concilio Constantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita vt summus pontificatus ad eum, si Dlugosso credimus, deferretur, si eum suscipere voluisset) ne sibi posterisque suis archiepiscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas præriperetur, obtinuit apud Concilium, vt archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur. Perfecit autem idem cum collegis suis, vt Ioannes quispiam Falchembergius sodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Crucigeris satyram siue famosum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonum nomen conscripserat. Cum verò mitius cū eo postea Martinus eius nominis quintus pontifex maximus, cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum nō parum suffragatus erat, ageret, rem nouā legati regis ausi, ad Basiliense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde Pontifex authoritate Patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Lutetiæ archiepiscopo oblatus erat, cū eius vrbis doctores academiæ conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum concilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorum & Anglorum reges proficiscenti, comes itineris vnà cum Tuliscouio & Zauissio de concilij sententia adiunctus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum iisdem Crucigeris in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petentibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris de pace conuentum egit, deductis secum primoribus Polonorum. Vnde cum re infecta discessisset, dimissisq; proceribus ipse cum paucis apud Vigros, syluę id nomen est, venationi vacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna vxore, alteram duxit Iulianam viduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium incestum Ioanes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticam iunxit, cum Petrus Vilnensis, vt id faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi sibi pleranque præter ius & æquum permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuertisset, venêre ad eum legati Martini pontificis maximi, Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Crucigeris conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius voluntate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Crucigeros contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia inspexissent ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Crucigerorum rogatu atque sumptibus venerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter postea rex cum Pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificijs, rex Cassouiam profectus est, ad colloquium à Sigismundo Cæsare inuitatus: ibique blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Crucigeris ex compromisso de contumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus, quos secum duxerat,

Rex Elizabetham Pileciam uxorē tertiā duxit.

Elizabetha coronata.

Archiepiscopus Gnesnensis primas.

Ioannes Falchembergius carcere punitus propter famosum libellū.

Prouocatio à Pontifice ad conciliū futurum.

Poloni oratores cū Cæsare missi in Gallias.

Induciæ cū Crucigeris.

1418 añ.

Lituanorū conuētus cū Crucigeris.

Insidiæ in regem intētæ.

Vitoudi uxor altera.

Legatio pōtificis Martini ad regē Poloniæ.

Legatorum mala fides.

Vuladisl. regis congressus cum Sigismundo.

A duxerat, proceribus, & ad extremum, vt certa tamen formula, certoque die id compromissum adstringeret suadentibus: quorum princeps fuit Albertus episcopus Cracouiensis, idemque Cancellarius Poloniæ. Recusabant autem id compromissum Crucigerorum legati, qui tunc ibi aderant, siue adeò recusare se ex composito simulabant. Qua re Cæsar vehementer, vt videri volebat, iritatus, arma se cum Vuladislao contra eos coniuncturum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vuladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusiumque mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei dissuasissent. Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniam reuersus, magna cura bellum aduersus Crucigeros apparauit. Misit & Cæsar episcopum Passauiensem imperialem curię Cancellarium, & Ioannem comitem de Herdek Cracouiam, vt in speciem arma & cætera ad Prusicum bellum necessaria exercitui suo compararent. Quibus lautè à rege sumptus suppeditati sunt. Sed ij cum supra quadraginta diés Cracouiæ mãsissent, vltróne an reuocati, incertum est, in Vngariam ad Cæsarem reuerterũt. Redijt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius marsalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, vanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prussiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, vt in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeque per Masouiam progressæ ad fines hostium peruenerant, cum venit ad regem in castra Bartholomæus Capra archiepiscopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et confecit is quidem rursus, adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis maximi autoritate, duorum annorum inducias, cum compromissi sui regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondens ipse à Crucigeris attulisset. Præfinita autem compromisso dies ad viij. Idus Ianuarij, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromisso incusantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium reiecit. Quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eiusque consiliarijs publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum

B est fœdus & societas, cùm contra alios vtriusque partis hostes, tum nominatim contra Crucigeros, ea lege, vt etiamsi quis principum ab eo fœdere vellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilo minus tenerentur. Ne tamen inscijs alteris alteri Crucigeris, vel cuiquã omnino bellum inferrent. Excepti sunt aũt à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorum, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertens autem ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit. Posnania verò Srodam proficiscentem aduersus casus perculit. Nam sub vesperum cum serenum esset cœlum, subitò atris nubibus obductum est: vnde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidẽs quadrigas carpẽto, quo rex vehebatur, iunctas, duosq; stipatores regios, itemque Posnaniensis & Sendomiriensis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos vnà cum regio, cui cubicularius quidam hastam regis ferens, insidebat, vno ictu interfecit: aurigæ & sessoribus equorũ nihil actum, nisi quod cubicularij vestis discerpta est. Rex cum aliquandiu exanimatus iacuisset, tandem respirauit, cæterà sospes, pręter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextrę dolore affectus fuit. Vulgò creditum est, propter incestum matrimonium diuinitùs eo terrore correptũ fuisse. Per illud tempus Ediga princeps Tattarorum missa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus cum vires sumeret hæresis Vicleffi & Hussi in Boemia, motusque magni cùm Pragæ, tum alibi cum summo contemptu regis existerẽt, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agrestium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuissent, magistratusque nouæ Pragæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo rex Venceslaus: & ita fortè in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum suis manibus vellet, paralysi affectus concidit, & paucis diebus postea vita excessit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigismundus Cæsar, cũ hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulo antè Mahometes imperator Turcarũ: vnde Sigismũdo cõmoda occasio recuperandi ea quę de Vngaris cęperat, & vlciscendi clades suas, oblata esse videbatur. Cũ igitur distracto esset animo: impetrato à rege Polonorum colloquio, Sandeciam venit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello consultatum. Suadebat Cæsari Vuladislaus, vt Boemia ante omnia in potestatem suam redigeret, hæresimque sumentem vires opprimeret: & ad

Compromissum regis Vuladislai credulitas.

Albertus episcop. Cracouiensis, et cancellarius Poloniæ.

Sigismundi Cæsaris astus & vanitas.

Legati Cæsaris ad Vuladislaum.

Legatus Cæsaris.

Induciæ inter Polonos & Crucigeros.

Apparatus belli irritus.

Alberti episcopi Cracouiensis odiũ.

Danicũ fœdus.

Fulminis impetus in comitatum regium.

Rex exanimatus.

Tattari pacem petunt à Vitoudo.

Boemici motus.

Vẽceslai Boemorum regis mors.

Mahometes Turcarũ imperator moritur.

Sigismundi Cæsaris cũ Vuladisl. rege congressus Sãdeciæ.

Sigismundi bellum in Turcas. *Vngaria uastata à Turcis.* *Pragensium potentia.* *Vuratislauiæ magistratus amoti.* *Pragenses repugnant Sigismundo regi.* *Sigismundi fuga.*

hæc peragenda auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè & intempestiuè Turcicum bellum Boemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non ausus cum exercitu Danubium transmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Boemiæ potitus non est. Ac Vngariam quidem atque Transyluaniam Turcæ Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometi succesit, ductu siue auspicijs magnis affecere incommodis: Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæsare, paruerunt, & in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiam iussa Pragenses, qui tunc factionibus & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem erecta, cathenasque & repagula, quibus plateas urbis impediuerant. Amoti sunt etiam præfecti, quos post Venceslai mortem arcibus regijs imposuerant. Sed cum Sigismundus Berna non in Boemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibique de seditiosis, qui magistratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragenses ueriti, ne sibi idem ausis idem euenerit, cauere sibi impensiùs cœpere: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris nomen sumpsit, sibi adiunxere: portas urbis regi uenienti clausere, copiasque eius Germanis & Vngaris ualidas profligauere, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo posterius acta sunt. Illa prius. Sigismũdus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Crucigerorum iusserat, ut ibi inter eos arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset cõpromissum, ut Crucigeris gratificaretur, causa non cognita neq; disceptata, sententiã ex scheda, quam in pera paratã habebat, insertis quibusdam, quę in controuersiam nõ uenerant, recitauit, reclamãtibus nequicquam nostris, & fidem religionemq; iudicis requirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendominẽsis, itemq; Calisiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauisius Niger: qui omnes duobus relictis actutùm discessere Cæsare nequicquam retinente, & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente.

Decretũ Sigismũdi Cæsaris ex compromisso. *Oratores Poloni ad Cæsarem.*

Sigismundi Cæsaris decretum.

Quam tamen legati Crucigerorum fieri passi non sunt. Eò uerò spectabat potissimum decretum illud Cęsaris, ut abolito decreto delegatorum apostolicorũ, Caroli Vngarorũ & Ioannis Boemorum regis arbitrium, pactaq; apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrum conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Crucigeri non stetissent. Additum nonnihil de Zlotoria Iaseneciaque arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucigericarum cum Masouia, itemque cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur. Qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata sunt, dolore & ira uterque ad lachrymas usque & ululatum exarsit.

Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.

Mox communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneum Olesnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniustitiam, uerùm etiam perfidiam & periurium exprobaret, seque pariturum esse illi sententię negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principum consessu grauissimis uerbis fecisset, simulq; Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine cum alia quædam acerbè in Cæsarem dixisset, tum fœdus & amicitiam eius refutasset, ita accenderunt Cæsarẽ, ut eos uiolato iure gentium in profluentem demergere uoluerit, nisi cum qui proximi assidebant episcopi & principes à tam præcipiti & nefario consilio auertissent. Sine responso autem ij dimissi sunt.

Sigismundi Cæsaris præceps iracundia.

Nec ita multo pòst Cæsar missis duobus legatis ad regem, correcturum se esse pollicitus est, quòd non maliciose, uerùm imprudenter Crucigerorũ fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursus episcopum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquissimo decreto Cæsaris, an eo spreto inferendum bellum Crucigeris, placuit ad tempus quiescere & expectare, ecquam priores Crucigeri, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darent.

Consultatio Polonorum.

Crucigeri non faciunt satis decreto Cæsaris.

Nec ea diu expectata est. Cum enim ij duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, &

Sbigneus

A Sbigneus Olesnicius secretarius argentum quod in supplementum auri dabatur, non acceperunt: dieque lapsa, testati priores Crucigeros iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Polonisq;, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lituanos atque Crucigeros. Cæterùm domi in comitijs Lencicienfibus ad uicesimamquintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione & cæde. Infensa erat Elizabetha regina Alberto episcopo Cracouiensi, cùm quòd is matrimonium suum cum rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio suo, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem ea non ignoraret, infiniti compromissi culpam à rege in Albertum episcopum, Tuliscouium castellanum Calissiensem, & Sbigneum Brezium marsalcum, quos etiam alienioribus credo à se animis esse sentiebat, reijci, mulier uindictæ cupida, urgebat eam occasionem, regemque in eos assiduò incitabat: & ut sunt efficaces ferè apud uiros mulierum suasiones atque preces, quæ noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regem perpulerat, ut Alberto indicta causa Cancellarij munus abrogaret. Id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs instaurarentur. Et mortua quidem est regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipsius, lætitia, quam splendidior uestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilo minus in episcopum & reliquos duos, quos diximus, institutum est. Ibi cum propinqui & clientes Petri Vissi episcopi ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto insultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur, non tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numerosa turba stipatus aduenerat. Crescebat iniurijs & conuicijs mutuis tumultus, & ab utrisque ad arma sumenda, acciendosq; socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset, multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem est à primoribus gliscens seditio, rexq; reconciliatus reis, maximè Ioannis

B Tarnouij palatini Cracouiensis opera & industria. Consultatum deinde est de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem suam reciperet. Nam ij uicto pulsoque Sigismundo, ad Vuladislaum regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in senatu, placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreses, quæ uariè totam Boemiam infecerant, & propter intestina gentis dissidia factionesque diuisas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto conuentu, uenere deinde Boemorum legati: quibus questis de Sigismundi superbia & acerbitate, regnumq; Vuladislao deferentibus, responsum est: Regem uicem eorum dolere, ipsum quoq; multis insignibus iniurijs à Sigismundo affectum, ut meritò Boemis, pro tam propensis eorum in se studijs, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna esset ac difficilis, quàm postularent, nolle eum quicquam de ea sine Vitoudi fratris consilio statuere. Hoc responso accepto pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, sumptusq; suppeditati, ne in urbe propter hæreticorum præsentiam supersederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus comitijs Nepolomice ad undecimā diem Nouembris, legati Boemorum (iam enim & ij qui ad Vitoudum iuerant, reuersi erant) nō præcisa apertè spe suscipiendi à Vuladislao regni dimissi sunt. Reuerterunt autem ij post insequentis anni initiom, repertoq; rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adijcientes: sic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Crucigerorum & Sigismundi communis hostis iniurias ulcisci posse. Quod ni faceret, Boemis subactis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad religionem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ remissuros esse, quatuor capitibus exceptis: quæ ipsa à Sigismundo quoque concedi sibi postularant, sed repulsam acceperant. Erant autem ea capita: Vt sub specie panis & uini Eucharistiam ipsis vulgò accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica esset facinorum correctio: & ut prædia cæteraque bona Ecclesiastica, quæ ecclesijs & sacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd si Vula-

 dislaus

Comitia Lencicie turbulenta.

Regina cur infensa Alberto episcopo Cracouiensi.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata.

Iudicium in episcopum Crac. & alios duos proceres.

Iurgium in comitijs.

Rex reconciliatus episcopo, &c.

Ioannis Tarnouij autoritas.

De regno Boemico suscipiendo consultatio.

Boemorum legatio ad Vuladislaū regem.

Responsum regis Boemis datum.

Comitia Nepolomiciæ.

Boemorum legati iterū ad regem.

Boemorum postulata ad religionem pertinentia.

Responsum Boemorũ oratoribus datum.

dislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet. Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa se id non recusaturum. Tandemque ad decimumoctauum Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis pariter ac ducis nomine datum est. Cuius ea fuit sententia. Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare. Scire se, Boemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigismundum fratrem pertinere: Meminisse fœderum, quæ cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide utrinq; seruentur: Religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia se omni ratione curaturos esse, ut eis Sigismundum & Pontificem max. & Ecclesiam catholicam, à qua desciuissent, reconciliarent. Quòd si patiatur Sigismundus alium eos habere regem, siue adeò non patiatur, modo ut illi in uiam rectæ religionis & ad societatem uniuersæ Ecclesiæ redire uelint, reipub. Christianæ causa alterutrum de ipsis, si ita Pontifici max. uideatur, non esse recusaturum, quo minus id regnum suscipiat.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiãt oblatum regnũ Boem.

Poloni oratores ad Sigismundũ Cæsarem.

Dimissa cum his mandaris Boemorum legatione, misit rex legatos ad Sigismundum Cæsarem, Ioannem Tarnouium palatinum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secratarium: qui cõmemoratis modestè superioribus Vuladislai in eum beneficijs, illiusq; uicissim in Vuladislaum iniurijs, perstare tamẽ Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem ostenderent: peterentque ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Ecclesiæq; reconciliare clementer eos uellet. Si ille pateretur, utranq; rem Vuladislao curæ fore, & uel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius societatemq; Ecclesiæ catholicæ redactutum esse: modò ut postea uicissim Sigismundus cum ipso contra Crucigeros secundum pacta conuenta tandem arma coniungeret. Eius autem rei præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vuladislai ut esset tantisper, quoad Sigismundus fidem suam apud eum liberasset.

Sigismundi respõsum & pollicitationes.

Grata hæc fuit legatio Sigismundo, maioraque is ultrò Vuladislao, quàm quæ postulabant legati, obtulit nimirum coniugium unicæ filiæ suæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura essent, aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceslao rege fratre suo nupta fuisset, si magis par coniugium ipsi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigismundi. Ei uerò uiduæ dotem fore Silesiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæsare ad regem retulissent, missus est inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret.

Comitia Nepolonuciæ.

Zauissius orator regis captus à Boemis.

Res autem ipsa reiecta est ad comitia Nepolomicensia. Inde Zauissius Niger de amplissimi consilij sententia ad Sigismundum de Agathiæ matrimonio conficiendo missus, cum Cæsarem in expeditione Boemica occupatum sequeretur, eoque ab hæreticis profligato in proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie sese recepisset, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in potestatem ipsorũ uenit: Pragamque ductus, per longum tempus in custodia habitus est. Et poterat quidẽ ante obsidionẽ oppidi euadere: sed extrema queq; pati, quàm socios suos, & milites Cæsaris deserere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur.

Marchia Brandeburgensis quomodo ad Burgrabios Norembergenses peruenit.

Friderico marchioni Vuladislaus filiam despõdet.

Dum hæc fiunt, Vuladislaus rex cum Friderico marchione Brandeburgensi, qui cum esset Burgrabius Norembergensis, Marchiam à Sigismundo Cæsare dono acceperat, siue emerat, affinitatem iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico unica filia sua Heduigi. Atq; is cum impubes etiam tum esset, in aula regia deinceps ab Elia theologo decano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus est.

Pacta publicè cõuenta inter regem & marchionem Brandeburgensem.

Conuenerat enim inter affines, assentiente senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamque paternam suam ditionem, quæ detrimentis Poloniæ euenisset, iure sempiterno eidem rursus adiungeret, quemadmodum Dlugossus prodit, tametsi hoc in pactis sponsalibus disertè cautum non est. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centum millium aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post consummatum matrimonium exoluenda: quæ tamen, Heduigi defuncta, ad regem & regnum rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non acceptaè uiuis excederet, Heduigis tamen nihilo minus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atque bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorum usumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater

Vuladis-

A Vuladislao magna aduersus Crucigeros auxilia, quoties opus esset. Sed ea cum ex pacto paulo pòst posceretur, negauit in eum annum se mittere posse persuasitq; regi, ut insequentem annum bellum Crucigericum differret, quòd diceret, initurum se esse rationem, ut Crucigeri ultrò imperata regis facerent, & uel culinarium eius currum ducerent. Accessit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc causa inter regem & Crucigeros, Paulo Vuladimirio custode & canonico Cracouiensi negocia regis Romæ gerente, disceptabatur. Et uenit quidem sequentis anni qui fuit à Christo 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iurisperitus, uir integer & incorruptus, siue ad componendas res inter dissidentes Polonos & Crucigeros, siue ad cognoscendam diligentius causam, & audienda utriusq; partis testimonia, describendaq; monimenta. Secutus autem is est regem in Lituaniam. Nam ibi tunc ille inconsulto senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium ducis & sororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit, usus illa occasione, quòd Zauissio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat.

Friderici Marchionis ingratia promissa. Induciæ cũ Crucigeris. Paulus Vuladimirius. 1422 añ. Legatus apostolicus Antonius Zenus. Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimusnonus.

REVERTENTI è Lituania regi legatus ducis Montensis siue Bergensis occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est: Neq; regi, neq; duci eam rem, propter tãtam loci inter eos intercapedinem commodo esse posse. Est enim is dominatus ad Rhenum in interiore Germania. Cum autem esset B rex in Polonia, poposcit ordinem ecclesiasticum quinque millia florenorum, quæ ei Pont. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sentẽtia negata sunt, ne quid eiuscemodi in cõsuetudinẽ ueniret, & quòd nullum tũc rex bellũ aduersus hæreticos Boemos gerebat. Nã in eũ usum Pont. eã exactionẽ indulserat. Bellũ deinde regi cũ Crucigeris pręter omnẽ opinionẽ exarsit. Nauiter operã dabat causę disceptãdę Zenus legatus, & iã finis induciarũ appetebat. Egit ergo legatus cũ utrisq; de prorogãdis inducijs: eoq; rẽ perduxerat neutris recusantib. ut eę cõuenirent, ni fraus Crucigerorũ deprehẽsa esset. Offensus enim iniquitate Cęsaris Vitoudus, Sigismundũ Coributhũ fratrem cũ non contemnendis Polonorũ & Lituanorũ copijs in Boemiam ad recipiendũ ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum haud multo antè miserat, si non annuente, certè non aduersante rege. Id cũ ęgerrimè ferret Cęsar, Crucigeros ad inferendũ Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerent, suadebat vt inducias nõ abnuerunt, illa conditione in pactis adiecta, ut eatenus eę firmæ essent, quatenus ipsi quid aliud siue à Pontifice max. siue Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cæsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Crucigerorum perferendas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaq; cun Crucigeri in inducijs Pontificis siue Cęsaris autoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Crucigerorum fraude, iritatisq; animis, discessum est, bellumq; magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Russia, & Lituania, quò iussæ sunt, conuenẽre. Interim autem Zenus cũ cognitioni causæ apud Vuratislauiam insisteret, mandato Pontificis importunitati Cæsaris concesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides & integritas Crucigeris esse cœperat. Ingressus autem rex hostilem terram, composito agmine, perinde ac si hostes inconspectu essent, incedebat: & habebant ij sanè supra triginta millia equitum pariter atque peditum, commissuriq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterẽtur, nisi Conradus Nẽcius Silesius uir scientia rei militaris pręstãs, temeritatẽ eorũ qui cũ tãto exercitu pauci dimicare uellẽt, redarguisset. Erãt enim supra cẽtũ millia bellatorũ in castris regijs. Itaq; Crucigeri mutato consilio ad tutãdas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquãta manu ad prohibẽdũ nostris Deruãciæ amnis

Dux Montẽsis non susceptus à rege in clientelã. Contributio à põtifice cõcessa regi, à clero negata. Prussicũ bellum. Coributhus cũ exercitu in Boemiam profectus. Sigismundi Cæsaris conatus. Antonij Zeni integritas. Cõradus Nẽcius. Regius exercitus.

amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. Circum castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Fridecum, quod Vambreznú nostri uocant, ubi domicilium erat Culmensis episcopi, & Golubum oppida cæpere, diripuere, & incendere. Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Crucigerorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent, & equos suos, ne prædæ Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Crucigeris in uincula coniecti.

Vambrezneum olim sedes episcopi Culmensis. Golubú oppidú, & arces duæ.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus legatus à Cæsare, petens, ut Coributhum è Boemia reuocaret: Crucigeros ne bello nexaret: si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, correcturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cæsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundum fœdera permitteret. Ad hęc sic ei responsum est.

Responsum regis.

Quod ad Crucigeros attineret, Regem satis perspectam habere fidem & æquitaté Cęsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Crucigeri priores id contempsissent. Deinde prorogaturum quoque nihilominus inducias cum eis fuisse, ni subleftam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod is opera sua Antonij Zeni legati pontificij incorrupti uiri iudicium intercepisset? Itaq; oportere regem armis sua repetere, quando aliter non posset. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoudus: A' se eum illnc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurumq; ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cú his responsis dimissus legatus.

Vitoudi responsum.

Non intermittebant interea nostri populabundi hostiles agros longè lateq; dispersi infestare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus regi in auxilium miserat) sub Marieburgo prædas agebant. In eos Crucigeri magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluam se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre obruti, cæsis captisue primis, fugã capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt.

Valachorú auxilia ad bellum Prussicum regi missa. Valachorú uictoria de Prussis

Alia quoq; non minore clade per idem tépus Crucigeri inter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atq; religioso. Erat is cum Mathia Labissinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiensi palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi relictus à rege ad præsidium eius oræ cum imperio, ne quid à Crucigeris ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi cómeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusq; seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouiæ octingenti equites Crucigerorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et primas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum suis exciuit. Armis raptim correptis, hosti septa castrorum conuellere iam incipienti intrepidè occursum est: commissoque prælio (& lucebat fortè luna) cessit nostris uictoria: dissipari fuga hostes, cum per ignota sibi loca syluasque errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies. Magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Crucigeri fuerunt. Nam commendator ipse fuga elapsus est.

Andreas Brochocius.

Nessouiensis præsidiarij fusi à Brochocio.

Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schonesee nocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipsi Crucigeri succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcé sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est. Paulus perpetuo censu donatus à rege in

Coualouia Schonesee.

Drahimú captum et receptum.

salinis Ve-

A ſalinis Veliſcanſibus. Omiſſa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Crucigeros non contemnendas copias coegiſſe. Quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio manus conſerere, ſed occaſionem & opportunitatem rei bene gerendę captabant. Contra hos ergo ſexdecim Polonorum, totidemque Lituanorum uexilla miſit. Sed priuſquam in conſpectum uentum eſt, hoſtes aduentu noſtrorum cognito, fuga dilapſi ſunt. Rex cum peſtem graſſari Toruniæ accepiſſet, contagionem metuens, mutato conſilio, uaſtatis modo ſuburbanis, in Culmenſe territorium exercitum reduxit, ut id ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſuam redigeret. Interea Crucigeri, & ipſi inauſpicati belli pertæſi, & nobilitatis oppidanorumq; ſuorum clamoribus & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miſerunt. Non difficulter impetratum: pacis leges ſupra Oſſam fluuium & apud Melnum lacum in caſtris conſcriptæ: inter quas erant præcipuæ, ut rex Galardi & Petri iudicum à Pontifice maximo delegatorum decretum: Magiſtri uerò Crucigerorum, Pruſsienſium quidem Paulus, Liuonienſium uerò Sifridus pacta Torunenſia, & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Neſtouiam, arce tamen ab ipſis diruta & materia aſportata, rex haberet, itemque dimidium Viſtulæ & nauli apud Toruniam: Crucigeris uerò redderet, quicquid de ijs tunc cæpiſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod ſi utriuis bellum renouare uellent, ut ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Crucigeri numerare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Crucigerorum Magiſter literis ſuis comprobauit.* Nec tamen rata fuere. Nam diſcedente rege, non impleuerunt Crucigeri promiſſa, ita iubente Cæſare. Vnde cum iritatio animorum inter principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris expetiuere. Nec difficulter impetrarunt, ut ad Keſmarcum oppidum delecti à rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, ut ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar & rex conuenirent, & proceribus Vngaris & Polonis arbitris quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mu-
B tuis diſceptarent: Crucigerorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adeſſent. In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus Iaſtrembecius, quamuis reluctans, rege authore datus eſt. Poſt eum uerò Sbigneus Oleſſnicius aduerſante primùm, deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lituania tunc rex erat) Cracouienſis epiſcopus factus eſt. Congreſsi deinde Cæſar & rex ad præſtitutam diem apud Stareſolum, ſiue antiquam uillam, cum de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouarunt: Crucigeri quoque pacta conuenta apud Melnum lacum ſeruare iuſsi, dicto audientes fuerunt: & controuerſa quędã pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Neſſouiam inſtituto, explicarunt. Reuocatus deinde eſt à rege Coributus è Boemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem ſibi apud Boemos, præter Ziſcæ factionem comparauerat: Pragenſem ciuitatem lenitate cum ſeueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemq; munitiſsimam, cui Carliſteino nomen eſt, ſex totos menſes fruſtra obſederat, & cum Sigiſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicauerat. Reuerſus inde, cum Dobrinenſem dominatum à Polonis non impetraret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Quare magnum ſibi odium apud regem & proceres conflauit. Miſsi deinde à rege Sbigneus deſignatus epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogus palatinus, & Dobrogoſtius Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius ad regundos fines cum Crucigeris in Samagitiam, certis ſignis Samagitiam à Crucigerorum ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno geſtum, niſi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartenſibus rege abſente leges quaſdam condidêre. Inſequenti autem anno, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema ſolenni ritu impoſitum eſt. Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara uxore: Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Ieroſolyma religionis ergò iter habebat: Branda cardinalis cognomento Placentinus legatus Pont. maximi: Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit: Ludouicus Bauarorum, Ziemouitus,

Crucigeri pacem petũt à rege, & impetrant.

Pacis apud Melnum factæ conditiones.

** Pax infecta iuſſu Cæſaris.*

Vngarorum & Polonorũ procerũ cõuentus apud Keſmarcum.

Albertus Iaſtrembecius archiepiſcopus Gneſnẽ.

Sbigneus Oleſſnicius epiſcopus Cracouien.

Sigiſmundi Cæſaris & Vladislai regis cõgreſſus.

Pax renouata inter Cæſarem & regem.

Cum Crucigeris pacta nouata.

Coributus è Boemis reuocatus.

Fines regni inter Pruſſiam et Samagitiã.

Comitia Vartæ abſente rege.

1424 añ.

Sophia regina coronata

Principum conuentus Cracouiæ.

Legatus apoſtolicus.

mouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Masouiorum: Bernardus Op- A
poliensium, Boleslaus Cesinensium, Ioannes Ratiboriensium, Cazimirus Osuenci-
mensium, Venceslaus Oppauiensium, duo Conradi albus & niger Cozlensium, Ven-
ceslaus Zeganensium, Sigismundus Coributus Vitoudi frater, duces: itemq; Elbingen
sis & Torunensis commẽdatores nomine magistri Crucigerorum Pauli Rusdorui co-
honestarunt. Vitoudus uenire noluit, nescio qua de causa infensior reginæ factus. Ten-
tatum est in illo conuentu à principibus de Heduigi regis filia Boguslao duci Srolpen
sium Cęsaris necessario in matrimonium collocanda, cum Vuladislaus non obscurè a-

Rex alienatus à Friderico marchione.

lienum à Friderico marchione, cuius filio ea desponsa erat animum præ se ferret, pro-
pterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Prussicum miserat. Sed nihil ta-
men ea de re impetratum est, dissuadentibus regi proceribus, fidemq; rebus omnib.
potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iu-
nior educabatur, cum res tota ad eum à rege reiecta esset, Cæsarque & reges ad ipsum

Marchiones Brandeburgenses gentiles Columnẽsium.

ea de re oratores allegassent. Accessit etiam Pontificis autoritas postea, qui Fri-
dericum è sua familia Columnensi originem ducere profitebatur. Effectum autem
est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus Cæsari præ-
ter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebã-
tur, quinque millis equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta
& alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem reges
& principes liberalissimè & magnificentissimè habiti, suas quisque domos discef-
sere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conue-

Coributus ad regnũ à Boemis uocatur.

nit, petens, ut quando ipse Vitoudusque nollent, Coributum sibi regem mitte-
ret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis industriam, uirtutem ac di-
ligentiam suam. Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Boe-
mis, ni hæresim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes essent. Profe-

Boemorum repulsa.

Coributus ad Boemos profectus.

ctus est tamen iterum ad Boemos Coributus rege inscio cum aliquanta facinoroso-
rum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspi-
cionem Cæsaris, multorumq; præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis pro-
missa equitum auxilia duce Petro Mezuuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cum B

Vuladislaus misit auxilia Cæsari contra Boemos.

per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud
obscurè animaduerterent, oppidisque excluderentur, uetita necubi opprimeren-
tur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus est Vuladislao filius

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

pridie Calendas Nouembris, ingenti patris læticia: & post quartum demum men-
sem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfue-
runt autem ei cerimoniæ Pontificis maximi, Cæsaris, Venetorum & Mediolanen-
sium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum

Legatus pontificium in Poloniam.

Clauus sacer

amplis donis puerperæ allaris, Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo
puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit po-
stea legatus pontificis Latinus Vrsinus cardinalis episcopus Hostiensis, afferrens re-
gi dono unum de clauis, quibus Christus IESVS author salutis nostræ cruci affi-
xus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine om-
ni cum sacerdotibus & monachis obuiam effusa: clauusque sacer uoluntate regis
in basilicam Cracouiensem illatus: ubi in hanc usque diem asseruatur. Nihil præ-

Vuladislaus rex crus fregit.

terea memorabile gestum duobus illius annis, propterea quòd pestis Poloniam &
Lituaniam peruagata est, ita ut rex cum regina & Vitoudo in syluis degere cogere-
tur. Vbi cum uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando menses aliquot

1426 añ.

Crasnistauiæ absumpsit. Anno uerò millesimo quadringentesimo uigesimosexto, ad

Ziemouito Masouio rex reccõciliatus.

Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex per Masouiam proficiscens, Ziemo-
uitum seniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per
se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate regis esse nollet.
Cui quidem suspicioni Stanislaus Pauulouius archidiaconus Plocensis occasionem
dederat, cum is fortè anno superiori in synodo Lencicienſi, in qua de uiginti milli-

Synodus Lẽciciæ.

bus florenorum regi Pontificis maximi iussu ab ordine ecclesiastico inferendis frustra
actum est, negasset mandatum illud pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere,
quòd in ea ac in tota Masouia rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de
sententia ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multo pòst Iacobo

Comitia Lẽciciæ.

episcopo mortuo, Plocensis episcopus designatus erat, dixisse uidebatur. In comi-
tijs uerò Lencicienſibus permissum Crucigeris, importunissimè efflagitante Vitoudo,
ut mole-

A ut moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent. Missi ea de re legati ad Vitoudũ Sbigneus episcopus Cracouiensis, Domaratus castellanus Biecensis, Petrus Salfranecius succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreuicius scriba regius, ducem de temeritate promissi & importunitate grauiter obiurgarãt. Præ se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territorium in Samagitia ad mare uergens Crucigeris donaturum esse. Alia res magna in ijsdem comitijs à rege tentata, sed non impetrata est: cum is promissa eam ob rem in superioris anni comitijs Brestensibus non præstaret. Promiserat aũt, confirmaturũ & aucturum se nobilitatis prærogatiuas, stationes ecclesijs & monasterijs remissurum, Cuiauienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, regem post se designarent: conueneratq́; ut ijs de rebus rex in proximis comitijs diplomatis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato, suasu Cæsaris, consilio, cum negaret id se facturum esse, consurgens omnis senatus, diploma suum, quo regi de filio promittebat, à Sbigneo episcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen uia rex id quod cupiebat, postea perfecit, cum singulos senatores priuatim, quemadmodum Cæsar monuerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: itemque à ciuitatibus, & plerisque conuentibus nobilitatis, præsertim Russiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem reipublicæ, quàm priuatorum commodorum suorum & gratiæ regiæ rationem ducerent. Natus autem est eo anno regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouenses Russos, liberos tunc, sed postea in ditionem Moschorum redactos. Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset, perennibus ferè pluuijs madente humo per se etiam uliginosa, ita ut neq; progredi commodè exercitus, neq; pabulari posset. Ad extremum tamen Pscouenses magna ui auri & argenti infecti pariter & signati pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem B tempus de nobilitate Russica ditionis Polonicæ, quæ uergit ad Meridiem, quinq; millia equitum duce Ioanne Cobilenio gente Grimalio præfecto Sanocensi in auxilium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usque (quod oppidum ad confluẽtem Serethi ac Danubij fluminum in extremis Moldauiæ ac transalpinæ Valachiæ finibus fuit) longum iter emensi, duos menses in eo loco campestri unà cum Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non Boemicis rebus impeditum uenturum esse intellexerũt, pacato agmine, quemadmodũ profecti domo erant, reuertêre. Detrectarant nonnulli de Rusis eam militiam, propterea quòd quinæ marcæ in hastas ex Ludouici regis sanctione ipsis non dabantur: eos rex carcere diuturno coercuit, & bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus multam rogatu procerum. Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eodem anno Ziemouitus dux Masouiorum relictis quatuor filijs, & quinq; filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Ziemouito Rauensis, Vuladislao Plocensis, Cazimiro Belsensis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, sacris initiatus episcopus Tridentinus, postea Cardinalis presbyter fuit. De filiabus uerò Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fridericus tertius Cæsar natus est: Eufemia Venceslao Cessinensium: Cunilia Boguslao Stolpensium duci: quarta Osca, quæ eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigismũdi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Lascaris quoque episcopus Posnaniensis eodem anno mortuus, longam & perniciosam successoribus, Miroslao Nalencio iureconsulto ac datario Apostolico, & Stanislao Ciolco procancellario regni litem reliquit: cum hic sacri collegij suffragijs, & regis authoritate, ille Pontificis prouisione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possessionem tamen bonorum adire inuito rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona episcopi in potestate sua habuit, quanquam non nisi post biennium episcopus à Pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Lascarem haud multo pòst Ioannes Pella Vuladislauiensis episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioannem Saffranecium decanũ Cracouiensem & Cancellarium regni habuit successorem. Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ memorabilis est. Eius uerò au-

Lubicensis moletrina.
Vitoudi temeritas & importunitas.
Vuladislaus laborat, ut filius suus inscius rex designetur.
Senatus regi factum insigne.
Cazimirus filius Vuladislao natus et mortuus.
Vitoudi bellum in Pscouenses.
Russi & Valachi in auxilium missi Cæsari contra Turcas.
Serethus fl.
Russi contumaces coerciti à rege.
Ziemouiti ducis Masouiorũ mors & liberi.
Alexander Masouius Tridentinus episcopus et Cardinalis.
Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.
Lis de Posnaniensi episcopa.
Rex cõt̃ psit prouisionẽ pontificiam.
Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis

B thor

Inquisitio in pudicitiam reginæ.

thor Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate regni, quam apertius A postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum vulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita regis ætate tertio, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ pedissequæ reginæ, Catharina & Elizabetha, sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ existimabantur, terrore tormentorum adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginæ: sed uerène, an falso, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere cō sueuisset, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa in carcerem coniecti, proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus: pedissequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt. Regina non audita plena mœroris ex tam in signi infamia Cracouiam remissa est. Remittebaturin Lituaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est regem, Quid pueris ex ea natis facturus esset? Cumq; rex, secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset. Apage, inquit Tarnouius: túne reges nobis relinquere uis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterùm senatus frequēs eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septem honestarum & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina Nicolai Michalouij Sendominensis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quę cum Ioanne Glouacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: Clichna, quæ cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor: & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque confictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionem eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius mortuo demum Vitoudo accidit. B

De reginæ adulterio rei.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Reginæ purgatio.

Ioanes Strassus ob infamiā latā reginā in carcerem coniectus.

Andreas Cazimirus filius Vuladislao regi natus.

Vaticiniū astrologicum de filijs regis.

Tunc autem non multo pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus insignis astrologus. Hic infantem recens natum longæuum, sed infelicem fore, Poloniamque multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum clarissimum atq; uictoriosissimum futurum: & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraq; euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia, conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quòd deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit. Id uerò dissidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eum sibi existimauit, de cuius consilijs regem pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter ipsos, uel facilius ipse regem minimè malum circumscriberet. Itaq; colloquium utriusque expetiuit, Verùm id, Turcio bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit autem exercitum in Turcas insequenti anno, quo Golubeciam arcem à Rasciano quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uenditam, recuperaret: siue adeò, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Transyluaniam recepit, proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere: in quibus fuit Zauissius Niger præfectus Scepusiensis, de Boemorum captiuitate dimissus. Qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, malens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertissimos hostes irruit, & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis uiuus captus, & cū pro magno munere ad tyrannum uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis insignis

Sigismundi Cæsaris maleuolentia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

1428 an.

Turcis bellū facit Sigismundus Cæsar, euētu nō satis prospero.

Zauissij Nigri præfecti Scepusiensis mors.

A insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, quod uterq; captiuum sibi uendicabat, ab imbecilliori defecto capite interfectus est: uir in omni uita belli pacisque artibus clarissimus, & sempiterna memoria dignus. Per idem uerò tempus Vitoudus fretus Polonis militibus, quos multos circum se & præstantes habebat partim uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis Pscouensium uicinis, libero populo prætextu controuersorum finium bellum intulit: superataque præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra haberet, supplicibus & ingenria dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirius dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecensis dux copiarum, Iacobus Cobylenius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Mathias Vscius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autem in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: præter quòd confecto bello, & tunc & aliàs solebat is relictis copijs in hostico, domum præcurrere. Vnde cum sine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum regem incusabat, quòd is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo, colloquiumque efflagitare. Nec difficulter id impetrauit. Dies dicta côuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni. Interea filij Ziemouiti Masouij superiore anno defuncti uenientes ad regem Sendomiriam solenni ritu in uerba eius iurarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum dux Varsauiensium uita excessit. Cum autem côuenissent Luscum Cæsar cum Barbara uxore, rex & Vitoudus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Moldanis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut rex & Vitoudus Moldauiam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini satis fida ea gens esset, & quòd sibi ad Turcicum bellum dudum præstò non

B fuisset. Negabat Vuladislaus, id se facturum passurumúe esse: parêre enim sibi Moldanos antiquitùs. Nã quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorũ esse culpam. Venisse enim unà cum Russis, & expectasse frustra superiori anno. Et cessit quidẽ in ea re Vuladislao Cæsar: cęterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatem enim cum eo inijt, ac diadema regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao Polonisq; committeret. Non abnuebat Vitoudus, homo ambitiosus, & ingentis spiritus: sed negabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaq; ad Vuladislaum callidè & plandè affectata à Cæsare & uxore eius uia: perfectumque est, ut is cohonestandæ patriæ gratia non renueret, si senatus Polonicus assentiretur. Ad senatum uerò cum res relata esset, & præsens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq; sententijs, quo minus liberè diceretur, nô optimo exemplo interesset, princeps Albertus Iastrębecius archiepiscopus Gnesnẽsis longis uerborũ ambagibus usus, nihil tamẽ certi statuebat. Post hunc Sbigneus Olesnicius Cracouiẽsis episcopus præfatus: Indiguisse rem tãtam longiore deliberatione, grauissimis uerbis Viroudi præsentis consilium reprehendit: pactorum conuentorum quæq; rex, quæq; ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit. Turpem esse prudenti seni, & saturo gloriæ principi intempestiuam illam ambitionẽ, quæ magnas secum clades atq; calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura esset. Cogitaret Vitoudus, uenenatam esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à deuoto & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut eum cohonestet, sed ut dissidium inter eum & Vuladislaum faciat, & quos coniunctos nullo incõmodo posit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorũ genus inuehat. Reputet secum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia magis, quàm recentes & insidiosas Cæsaris pollicitariones: illum nunquam fideliter neq; cum ipso, neque cum Vuladislao amicitiam coluisse: pacta conuenta toties irrita fecisse: sub specie beneuolentię uel maximè semper nocuisse. A' Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, & aduersus Crucigeros ægre sese tuentes in societatem receptos, & ad regnum, posthabitis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sanguine inexplebilem Crucigerorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulsam esse: ipsum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni

Nouogrodẽses pacem à Vitoudo redemerunt.

Masouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsauiensium dux mortuus

Cæsaris cum Iagellone et Vitoudo côuentus apud Luscum.

De Moldanis contẽtio inter principes.

Sigism. Cæsaris secreta pacta cũ Vitoudo.

Vitoudus admissus in senatum Polonicum.

Senatus cõsultatio de regno Vitoudi.

Sbignei sententia fortis.

etiã administrandi moderatorẽ ferè magis quàm participẽ adhiberi. Vafrum illud Cæsaris cõsilium multo antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri. Rediret ad se, neq; pateretur, tot res tantasque in eam diem à se præclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum excepit Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, grauiq; oratione & ipse rem illam & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens senatus magno consensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, iratus fremensq; foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciem suam reiq; publicæ Polonæ grassari pateretur. Ni sibi caueret etiam atq; etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, uerituśq; ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam rediji. Venerat autem Luscum ad regem & ad Vitoudũ Andreas Constantinopolitanus, theologus de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut ij uel pacaris consilijs & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem paçemq; reducerent. Pergraues enim ij erant Cæsari, & uniuersæ Germaniæ sæpe magnos exercitus profligarant. Silesiam Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hæreticis uindicaret: Ziscam cæcum hostium ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium regis atq; ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores (quibus plenæ semper sunt principum aulæ) ut cœptam rem perageret. Itaq; misit is Gastoudum palatinũ Vilnensem, & Romboutum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regem fore. Ad eam legationem qui responsum Vitoudo referrent Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriensis de senatu missi, cũ eum fœderum & iurisiurandi, ac temerarij perniciosiq; incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarent. Ille in Vuladislaũ culpam reiecit: ab eo se detrectantem ad id impulsum esse. Non fore autem e digni tate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit: quin per internuncios promissum à Cæsare diligentius exigebat, incitantibus maximè Crucigeris, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdusq; & societatem cum Vitoudo inibant. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ & nuncij aliquot intercepti erant) conuenêre proceres ad regem Sendomiriã ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdem Vislicíæ libenter persgebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuerè Sbigneus episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito flectere nequeant, Polonorũ regnum, concedenre Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quãdo tam appetens esset regni, ab amicis id potius, quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id egerint, impẽdens à tanta illa conspiratione exitium patriæ quoquo modo propulsare cupieures, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam alros, seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenij sui, quantuluscunq; is fuit, uigorem ætate magis ac magis indies hebescentem, ac propemodum iam extinctum, uiresq; defectas sentiens, non grauarè Vitoudo longè uegetiori solertioriq; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos, regnoque administrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum esse haud ita multò pòst, intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum excesserat. Huc accedebat non aliena à Vitoudo plerorumque procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoque Vuladislaus per multum tempus eius consilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se reuererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractũ & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in se assentando

Marginalia: Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. — Rex à senatu obiurgatus. — Cæsaris discessus. — Legatus põtificius ad regem & Vitoudum. — Boemi Cæsari & uniuersæ Germaniæ graues. — Lituani oratores ad Polonos. — Polonorum legatio ad Vitoudum. — Crucigeri inimici Polonis. — Polonorum legatio ad Vitoudum. — Poloniæ regnum Vitoudo oblatum. — Vitoudi ætas. — Vitoudi autoritas apud Polonos & odium in senatum Polonicum.

A sentando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati essent, ut persisteret in proposito. De quibus etiam cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque respondit is: Nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum regno spoliaret: cæterùm cœpto per omnium gentium atq; principum ora vulgato, & cuius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se aduersus regem & Polonos moliri. Sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoudo à Cæsare draco affabrè factus, pignus societatis, expetitumq; ab eo iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidem pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respondit: iusiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidē longè, quàm collega liberius. Itaq; illum amplis donis Vitoudus honorauit, siue quòd beneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersante. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouij, respondit incunctanter: se quoque ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita fiunt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoq; die simul conuenirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties interrupta inter se tractarent. Sed neq; ad constitutam, neq; ad comperendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat rex, ut ne consilium Cæsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaque & ad Pontificem max. questum ea de re misit. Et ille utrumq; missis literis ab instituto dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cæsaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cum Crucigeris Prusiensibus atq; Liuoniensibus fœdera inita spectarent, * anno sequenti, qui fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus trigesimus, comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Radomiensi uenationibus tantum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis, sibi liberisq; suis obstringeret, regniq; successionem alteri de filijs suis, utrum ipse pòst ederet, stabiliret, ueteres priorum regnum ac principum donationes & immunitates confirmauit: permulta equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæq; plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit. Quæ quidem his ferè capitibus continentur. Honores & magistratus sacri iuxtà ac profani ut non nisi indigenis in suo cuiq; tractu mandentur: neq; quicquam eorum cuipiam, priusquam uacet, promittatur: arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, néue externo committantur: ecclesiæ & monasteria cum suis præsidibus ut pensionum, quas stationes siue procurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq; ullo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant: Quòd si fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: si prælium intra fines commissum sit, capti ut à regi redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui hostes ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: pro unoquoq; autem rex, si uelit, duos florenos ei qui cepit, numeret: monetam ne quam rex, nisi de sententia senatus, cudat: equitum aratores & adscriptitij ut immunes sint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ pensione, procuratione, subuectione, & alio quouis onere regi præstando, excepta rastrali pensione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea tamen sculteti siue aduocati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, agros colētes, ut immunes sint, itemq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: equestrem hominem indicta causa ne liceat prehendere, aut supplicio afficere, excepta causa furti, incendij, homicidij uoluntarij, stupri uirginum & matronarum, latrocinij, & ijs qui uadimonium promittere nollent, aut non possent: Bona item ne rex cuiquam equiti absq; iudicij authoritate auferat. Ad fines regundos recuperatores, quos commissarios uulgò uocant, qui in rem præsentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuersijs si qui pendente lite amicè inter se composuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipse eas rex per se, uel per quæstores siue procuratores suos exigat, neq; cuiquam exigendas donet: actuarij siue notarij terrestres, ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs, nec uicarijs, nisi necessaria causa impediti, utantur: & eos autem uicarios, ut integræ famæ apud præsides iudicij edant: Rusi ut eodem penitus iure sint cum Polonis, aueuæ modò

Vitoudi responsum. Cæsaris legatio ad Vitoudum. Olesnicij atq; Tarnouij integritas & cōstantia. Cōuentus Polonorum cū Vngaris. Legatio Vuladislai regis ad Pont. Vitoudi fœdus cum Crucigeris. *1430 añ. *Comitia Iedlinæ. Vuladislaus cōfirmat Polonis priorū regum beneficia, & noua largitur. De honorū et magistratuū collatione. De ecclesiarū immunitate. De defensione regni & expeditione extra fines. De redēptione captiuorū. De solutione damnorum. De captiuis. De moneta. Nobilitatis subditorū immunitas. Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione. Nobiles quādo capi possint. De bonis nobilium. De recuperatoribus siue commissarijs. De mulctis. De actuarijs siue notarijs terrestribus.*

modò pensione Vuladislao,quoad uixerit,salua: Cuiauij quoq;,ac Dobrinenses post A decem annos deinceps ut ab auenæ pensione immunes sint.Hęc tunc à rege concessa publicè,& literarum monumẽtis consignata:receptumq́; ei uicissim de alterutro filio, uter aptior regno administrando fore uideretur, rege creando, & cũm adoleuerit,& prærogatiuas atq; beneficia superiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit,coronando. Obstrinxit etiam uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;,se pro hoste habiturum,quisquis communi illi placito aduersari, aut turbas aliquas tumultumq́; in regno ciere uellet,aut conspiraret ulla de re,aut hæreticis denique & hæresibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Posnaniæ,Breste,ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita sunt à proceribus & nobilitate. Quo demum tempore diploma regis suprà memoratum scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertium,& Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege satisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, traductum se esse ab eo apud Pontificẽ maximum, & alios principes Christianos.Ad hęc,ut fœderum eum admonerent iterum atq; iterum,& ad sanã mentẽ reducerent. Rebellionẽ enim moliens, nouo sacramẽto Lituaniam omnẽ adigebat,& arces finitimas Poloniæ muniebat.Sic est enim ambitio,ut modum prorsus nesciat, si semel ei habenas laxaueris. His responsum à Vitoudo datum,quo ille præ se ferebat,nõ nouandarũ, sed stabiliendarũ rerum suarũ causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, propterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos,ut se per Poloniam in Prussiam & Lituaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo se pręter morẽ à rege celatũ esse.Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simulq́; maturari coronationẽ præstituta ad decimumsextum Calendas Septẽbris die didicit, negocium dat Ioanni Ciarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possessiones ipse lucul ẽtas habebat,obseruaret,atq; internũcios Cæsaris & Vitoudi per Prussiam ultro citroq; commeantes interciperet.Nec malè successit Ciarnicouio negocium.Etenim Baptistam Cigallam iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussosq́; incõsultè dimisit: scripturas autẽ ab eis ablatas ad regem attulit.Missi autem ij erant,ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent. Dubitabat enim is, an Cæsar, siue ut uulgò loquuntur, rex Romanorũ, qui Imperatoriũ diadema nondũ adeptus est, potestatem habeat noui regni instituẽdi: simulq́; ut diplomata Cæsarea, quibus in Lituania regnum constituebatur,& Vitoudus rex creabatur,ipsi afferrent,ac diadema ad tempus allatũ iri ab alijs legatis promitterent.Habebant & alia quædam mãdata de fœderibus & societate Prussiensium atq; Liuoniensium Crucigerorũ aduersus Polonos.His cognitis rex Ciarnicouium splendidè pro meritis remuneratum, & amplioribus pollicitationibus oneratum ad insidendas diligentius uias remisit.Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorum legationes splendidæ cum diademate à Cæsare ad Vitoudum profecturæ erant. Sed cum Ciarnicouius aduersa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non posset, nobilitas omnis maioris Poloniæ Sendiuoio Ostrorogo palatino & pręfecto,Dobrogostio Samotulio castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauiensi ducibus nemine iubente quasi sublato signo armata syluas apud Turagoram insedit, dimissis quoquouersus stationibus & exploratoribus,ut quocunq; opus esset,etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cũ longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ supra Odram est, legati prætergressi erant, cum obsideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non ausi periculo sese cõmittere, cum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuertẽre.Non omisere tamẽ Poloni longiorem custodiam: quæ cum suspecta esset Crucigeris, suorum sibi consiliorum & conatuum conscijs, misit Paulus Rusdorfius magister perquisitum ab ijs,hostes'ne eos, an amicos ducere deberet? Responsum est: Nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, inducturos id esse prius. Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos, sedulò dissimulauit,& ad finem usq; Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij, duo magistri Crucigerorum Prussiensium & Liuoniensium cum primoribus commendatoribus: Moschorũ, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum duces, & principes Tattarorum. Fortè tunc anthracem morbum siue ex angore animi, seu qua alia ex causa Vitoudus contraxit: neq; tamen quicquam

Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.

Poloni regis Vuladislai filium regẽ sibi designãt.

Cõsideratio Polonæ nobilitatis cõtra turbulentos et fautores hæreticorum.

Legatio regis & Polonorũ Vitoudum.

Vitoudi conatus.

Ioãnes Czarncouuski.

Legati Cæsaris capti et excussi à Zarnicouio

Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

Maiorũ Polonorum studium.

Legati Cæsaris retrocesserunt.

Magistri Crucigerorum legatio ad Polonos.

Responsum Polonorum.

Inuitati à Vitoudo ad celebritatẽ coronationis.

Vitoudi morbus.

B

A quicquam de ambitione ſua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis voti ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tentandum eſſe duxit, quod aperta vi peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum haud difficulter exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lituaniam, cuius viſendæ deſiderio teneri eū nouerat, extraxiſſet. Quòd ſi qui fortè proceres Poloni cum eo veniſſent, eos quoque vel blanditijs deliniri, vel muneribus corrumpi, vel metu deniq; compeſci poſſe. Itaq; miſſo in Poloniam legato, præterita excuſat: iam ſe omnem de regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat: in Lituaniam regem ad venationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cū eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamq; repentina mutatio. Nouerant eius ingenium, nouerant ſpiritus, & coniunctam his pertinaciam. Aliquid eum doli nectere ſuſpicabantur. Sed ſanari rurſus animum eius poſſe regis præſentia & ſermonibus non deſperabant. Quare mittuntur cum rege cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus epiſcopus, cuius neq; prudentia facilè circunſcribi, neq; integritas corrumpi, neq; conſtantia frangi à Vitoudo poſſet: quemq; rex uerebatur, vt ne quid præter ſententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cum regem & cæteros omnes, qui cum eo veniebant ab extremis finibus Lituaniæ comiter & liberaliter acciperet, vnum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum eſt, inſtabat regi Vitoudus orando, ne ſibi regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id ſibi concedere Polonis reclamantibus, eaq; de cauſa Sbigneum ſibi in Lituaniam proficiſcenti adiunctum eſſe comitem, ne quid præter ſententiam eius faceret. Illum prehenſandum, & quoquo modo expugnandum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingentibus promiſsis onerent, ne ſolus honori ſuo aduerſetur. Si dimoueri ille de ſentētia nequeat, vt exiſtimationi tamen ſuę vtcunq; conſulat, & ſimulari momento temporis coronationem ſinat. Acceptum diadema ſtatim ſe depoſiturū eſſe. Si pertinacior ne hoc quidem cōcedat, pro hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manibus pedibusq; adnixurum, vt de epiſcopatu deijciatur, quemadmodum Petrus Viſſus antea deiectus eſſet. Immotus ad hæc omnia Sbigneus renunciari Vitoudo iuſsit. Digniſsimum eum ſibi videri regio diademate, & ſummis quibuſq; honoribus. Verùm ſaluis fœderibus & iuriſiurandi religione aſſequi id eum nō poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id cupere, quod ei non

Vitoudi callidum conſilium.

Sbignei Oleſnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneū ablegatio.

Sbignei Oleſnicij reſpōſum.

B honorem, quemadmodum ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam pariturum, Poloniæ verò & Lituaniæ præſens exitium approperaturum eſſet. Ne erret, non honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem & Crucigeros, deuotos & ſempiternos non magis Polonorum quàm Lituanorum hoſtes: ſed vt duos coniunctiſsimos populos, qui coniuncti graues ipſis eſſent, diſiunctos commiſſosq; inter ſe inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idque Cæſarem vulgò iactare, dictitantem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum vſque interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ & intempeſtiuæ ambitioni. Non conuenire ætati & prudentiæ eius, vt ſeniculus capulo proximus nullos habēs liberos, quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id aſpiret. Se quidem neque precibus emolliri, neque largitione corrumpi, neque minis deterreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, virtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam & omnes theſauros Vitoudi. Mirari vero ſe magnopere, quòd is Petri Viſsi, eiusq; deiectionis mentionem faceret, quam ſine ſua regisque infamia commemorare nō poſſet. Neque id ſe reformidare. Alia iam eſſe tempora, & minus turbulenta, minusq; deprauata, quàm tunc erant cæca plurium de pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, verùm etiam vitæ diſcrimē adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei crediddiſſet: neq; falſurum eſſe vnquā eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, non ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita vt ipſe deſperatione vitæ ſuæ cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, vti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex vbi animaduertit, viuere eum diutius nō poſſe, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, q intelligebat ijs præſentibus Suitrigellonem fratrem ſe Lituanis ducem, quemadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi vxore, vt ſupellectilem ſuam gazamq; inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, vt eam ad cultum diuinum conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus verò, cum ſe viribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & verè Chriſtianum ſe mori teſtatus, veniam ſuperiorum

Rex Polonos à ſe amandat.

admiſſorum à Vuladiſlao petiuit,& Lituanos ei commendauit, petẽs vt acta donationesq; ſuas ne reſcinderet. Nec multo pòſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cum octogeſimum annum exceſsiſſet: princeps impiger, & vegeto ingenio: abſtemius in omni vita, nihil præter aquam bibere ſolitus: in victu temperans: temporis perparcus, ita vt ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior: in externos liberalis: ſuos verò metu magis, quàm beneficentia in officio continere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus, qualem apud Trocos in templo depictum vidimus. Habebat autem in more, vt procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atq; expilaret, rurſusq; præficeret.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimus.

POST mortem Vitoudi, ſuſpenſi animis Lituanorum & Ruſſorum proceres hærebant, quid'nam ſe fieret. Supererat Coributus Vitoudi frater: ſed aberat, Boemorum furori ducem ſe præbens: nec vllum præclari ingenij ſpecimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens ad Sigiſmundum Cæſarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebrioſus, & præcipitis iracundiæ, ſed tamen lib eralitate multorum ſibi animos conciliarat: in primis autem Ruſsi ei fauebant, propterea quòd à ſua ſecta non alieno eum animo eſſe exiſtimabant. Sed tamen ſenſum regis, penes quem rerum Lituanicarum ſumma erat, non tenebat. Poſteaquam verò perſenſerunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc verò certatim omnes ad eum concurrere, ſtudiaque ei ſua probare velle, ita vt ingens circa regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello ingenti turba ſtipatus: elatusque fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere ſe abſque authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatoribus frigidam, quod aiunt, ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorum regis, fraternæque neceſsitudinis, contumelioſius eum tractare: carceris & exilij veteris memoriam refricare: veniſſe tempus dictitans, cum vlciſci eum probè poſſet: Polonos, qui cum rege erant, aſperius appellare: internuncios, qui à rege in Poloniam, quiue ex Polonia ad regem mittebantur, excutere, epiſtolasque refringere. Plus eius amentia atque temeritate, quàm ſuo periculo rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & inſolentiam lenitate & comitate ſua mitigabat. Placatiorque is iam futurus eſſe videbatur, cum res noua oblata denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus epiſcopus Cameneceníis, vir humili quidem loco natus, verùm generoſi ſpiritus, Riſco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirſilo fratres Buciacij, & Cruſsina Galoujus, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoudi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium cæperant: arcemque Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Cieruonigrodum occuparant, & magnam partem Podoliç facilè in poteſtatem ſuam redegerant, vt regi eam & Polonis reſtituerent, & ne in ditione Lituanorum ea deinceps eſſet. Id vbi factum reſciuit Suitrigello, homo violentus & impotens, fremere in regem, & maledictis eum Polonosque inceſſere, palamque vincula aut necem præſentibus intentare, ita vt excubare omnes die noctuque circum regiam neceſſe haberent. Et non deerat noſtris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum ſeſe atque regem, ſed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex ſiue quòd ſibi metuebat, ſiue quòd Suitrigellonem impensè diligebat, ſeu denique quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impenſius fauebat, incõſultis omnibus aſſenſus eſt de Podolia, Suitrigelloni, recipienti vnà cum proceribus Lituanis, regi ſe eam bona fide redditurũ eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit: ac deinde ius ſuum perſecuturum atque repetiturum: eaque de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis miſit, qui eam Michaeli Babæ Ruſſo Suitrigellonis nomine recipiendam, & obtinendam traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat:

Suitrigellonis mores.

Ruſſorũ ſtudia erga Suitrigellonẽ.

Suitrigel. apud Lituanos principatum arripuit.

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarũ facinus.

Podoliã rex concedit Suitrigelloni.

Lituanorũ promiſſa.

A erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Drenicius custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, cancellario & procancellario absentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ scripsêre Michaeli Buciacio, qui Cameneciam obtinebat. Regem extrema necessitate adactum Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum vellet, non modò non parêret mandatis regijs, verùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palam ferri nequibant, Suitrigellone omnes iter capessentes excutiente, conuolutas ceraque contectas, vt speciem cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio, paucula pecunia præ manu ei data, dedêre: vt is cum primùm Cameneciam venisset: cereum illum Buciacio præfecto redderet, atque hæc verba adderet: vt si errare ille nollet, ex eo cereo vnà cum magistratu vrbano lumen quæreret. Cum autem puer bona fide omnia fecisset, miratus Buciacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata vellent, non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in custodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lituania, cognouêre tandem Poloni referente Ioanne Olessnicio marsalco, qui mille cidos argenti, & alia quædam munera post reconciliationem à Suitrigellone regi donata in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu regis sui res essent: & iure quidem optimo ei aduersa, quæ accidissent, accidisse cuncta censebant: verùm aliud tamen succensendi & reprehendendi eius tempus fore rati, de liberãdo eo seclusa omni mora agendum sibi esse existimarunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in omni fere Polonia, sed nihilo tamen segnius comitijs Vartam ad sextam diem Decembris indictis frequẽtes conuenerunt. Re diligentius in consilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictumque, vt ad medium Ianuarij apud Kianos pagum supra Veprum amnem armati omnes præstò essent. Tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animũ placuit. Ad eam obeundã designati Sbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vuladislauiensis episcopi: Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis palatini. Sed ij cum Varsauiam vsque progressi essent, mandato regis nunciantis liberum se iam esse, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartensibus comitijs acta ac decreta essent, liberũ ac reconciliatum sibi regem dimisit. Ne pontifex qui-

B dem maximus Martinus quintus prætermiserat ad Sigismundum Cæsarem & ad Suitrigellonem de liberãdo Vuladislao scribere, cum detineri eum in Lituania celeri nuncio accepisset. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto cura regiorum liberorum educandorum & instituendorũ magistro Vincentio Cotho Dembenio custodi Gnesnensi, & Petro Ritersсio equiti mandata est. Post insequentis anni principium rex per Chelmensem tractum è Lituania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cũ de Suitrigellonis insolentia siue amẽtia plenius cognitum esset vulgò, afferreturque, etiam munitiones & castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumsessam (cuius tamẽ obsidio nostrorum virtute nõ sine strage Lituanorum soluta rursus erat) Treboulliensem & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruersum regis consilium: & bellum aduersus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex, vt legatio prius ad eum missa res repeterẽtur. Missi Stanislaus Posnaniensis, & Ioannes Chelmensis episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis palatini, cũ his mandatis, vt Suitrigello castella, quæ in Podolia cæpisset, redderet. Lusco & Volynia decederet, ad regem ad certam diem veniret, ab eoq; principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuasisset. Aliter necesse fore Polonis cum rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suitrigellone. Nihil enim eorũ, quæ postulabãtur, faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, agerétue, rectè & iure optimo egisse & agere. Quin etiam reliquã Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius postea per Basilium ducem Russum, cognomẽto Crasni, apud regem ab eo repetita. Interea dũ hæc fiunt, venit ad regem Coributus cũ cæteris Boemorum hæreticorum, qui post mortẽ Ziscæ cæci Orphanos sese dixêre, ducibus: qui Boemia siue pulsi, siue vltrò excedentes, cum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque, belli sede Gliuiciæ posita, longè lateq; vastabant: oppida hostiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atq; monasteria, sacerdotesq; & monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui quasi viuens parum insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eamq; timpano induci iussit: fore pollicens, vt ad eius timpani sonum animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniunxerat

Andreæ Tẽciny & Nicolai Drenicy charitas in patriam.

Michael. Buciacy factũ.

Polonorum procerũ studiũ erga regem.

Pestis in Polonia.

Comitia Vartæ, absente rege.

Decretũ de rege liberando.

Veprez flu.

Põtificis maximi studiũ de liberãdo Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sẽdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox responsum.

Coributus Orphani.

Ziscæ cæci immanitas.

xerat sese Coributus, captus, & mox pulsus à Pragensibus, quemadmodum Hagecus [A] memorat: & cum primoribus eorum ad tegem venerat, accepta ab eo fide publica, Actum cum his de teligione: adhibiti doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores ipsorum disputando refelleteut.

Regis oratio ad hæreticos.

Rex ipse simpliciore oratione vsus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata religione esset, commemorauit: vt florentissimum quondam Boemorum tegnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus sacris iuxtà ac profanis, euersis oppidis & munitionibus, cæsis vel fuga dilapsis optimatibus, constupratis honestis matronis atque virginibus, coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines & in infimam fecem plebis vulgatis, agris partim hostiliter vastatis, partim furote quodam ipsorum cultorum desertis, profanatis, direptis, ac dirutis templis, abrogatis sanctissimis ceremonijs, sacrosancta religione contaminata, ac tam varijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, vt nemini propemodum cum altero conuenitet, denique peruerso rerum omnium, atque naturæ ipsius ordine. Quæ omnia, ni maturè resipiscetent, præsens & extremum exitium consequi necesse esset. Quòd si his rebus commouerentut, pollicitabatur se perfecturum, vt æquis conditionibus tes eorum
,, componeret. Sed surdis auribus Boemi hæc accepêre. Neque enim facile est, cum im-
,, petu ruentes semel in præceps, in viam reuocare. Quoad autem ij substitêre Ctacouiæ, cessatum est à sacris intetdicto Sbignei episcopi, consecratumque ab eo chrisma in Mogilensi monasterio.

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos.

Itaque propter solennes Paschæ dies Cazimiriam Boemi cum Coributo à rege eiecti sunt frementes in episcopum, alia quoque de causa ipsi infensi.

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

Nam cum paulo antè Lechnicense monasterium in finibus Vngarorum diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis & amicis subltaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmen raptim sese recipiens consequi non potetant, exceperat.

Episcopus etiam armatus hæreticis restitit.

His ergo de causis Coributus indignans, coram rege cum Sbigneo iurgatus est: discedensque Cracouia cum cæteris, non modò ipsi, sed templo etiam ac diuo Stanislao sublata manu comminatus est.

Coributi minæ cōtra episcopum.

Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cum Gliuiciam à Conrado albo Olessnicensium duce per proditionem captam, direptam & incensam, suosque magna strage cæsos repetissent, ad paucos redacti, & rerum omnium egeni in Boemiam recessêre. [B]

Boemi minaces profligati.

Ab ijs autem & Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Ciensto chouiense monasterium, quod propter peculiarem Virginis matris cultum, & frequentissimas non modò Polonorum, sed etiam vicinorum Vngarorum, Morauorum, Boemorum, Silesiorum, Saxonum, Prussorum, atque Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs tefertum esse credebatur, diripuêre: atque vt patrati sacrilegij suspicionem à se in Boemos hæreticos auertetent, imagini virginis matris, quæ vulgò magna religione colitur, vulnus inflixêre. Sed minorem opinione prædam repetêre: meritasque sacrilegij pœnas intra illum ipsum annum expendêre. Fuerunt autem authores sceleris Iacobus Nadobni Rogouius gente Zialossius, & Ioannes Curopatua gente Stenauius.

Crucigerorum legatio ad regē Polonorum.

Dimissis Boemis cum Coributo Vuladislaus rex Biecium profectus, bellum in Suitrigellonem parabat. Eò venit ad ipsum Ludouicus commendator Torunensis legatus à magistro Crucigerorum, deferens eius operam ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaque potestas vt id ageret.

Vuladisl. cōmendat Crucigeris Suitrigellonē.

Tametsi secretò aliud actum esse Dlugossus memorat: nempe postulasse regem à magistro, vt Suitrigelloni faueret: seque expeditionem faciente in Russiam, vt ipse Poloniam armis infestaret. Citatque idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos vnà cum ipso Dlugosso neque affirmamus, neque refellimus.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Misit deinde rex Ioannem Brezium Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, vt eum ad saniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandescens contra ius gentium violauit.

Bellum contra Suitrigellonem.

Quare iritatus rex, maturauit expeditionem, motisque castris, ad Grodlum oppidum supra Bugum amnem duodecim dies statiua habuit: & maiores Polonos tardius venientes, & hostiliter penè in suos quacunque iter faciebant grassantes, expectauit.

Grodlū op. Bugus fl. Maiorū Polonorum licentia.

Deinde Bugum amnem traiecit. Interim vulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus & facultatibus suis in densas palustresq; syluas sese abdidit. Aduenit & Suitrigello cum sex ferè millibus armatorum, arcemq; Lucensem armis, commeatu, præsidioque muniuit. Certatum est deinde leuibus aliquot prælijs cum hoste: in quibus omnibus nostri vel nullo vel paruo incommodo accepto superiores erant.

Senco dux occisus.

Senco dux Russus occisus; captiui non pauci ad regem adducti: incensa

A incensa Vuladimiria: peruastatum Vuladimiriense territorium, quod rex Theodoreto siue Feidusconi duci Russo fratris filio donauit: qui dux non multo pòst mortuus regem fecit hæredem. Non intermittebat tamen rex Suitrigellionem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regem breui inde ad aliud bellum à Crucigeris, cum quibus fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, difficili ac profundo transmisit, cum Suitrigello pontem disiecisset, vlterioremque ripam frustra seruasset. Videns autem is se valde imparem esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce verò Iurzæ Rusi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna fugam inijt. Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæsi captique. Inter captiuos insignes maximè fuêre, Rumboudus marsalcus Lituaniæ, & Galtoudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cum spopondisset regi, eos Cracouiam, cum rex iussisset, venturos esse. Creditus est autem & Suitrigello cecidisse, cum vestis eius cruenta inter cætera spolia reperta esset. Cecidêre tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes viri, dum incautius Tattaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoque per eosdem dies victoria de eodem hoste Belsensem tractum vexante Polonis parta est. Nam eo sex millia hominum rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Rusiç ad prçsidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cum capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfugerat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confiscatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam regi redderet, cum is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remisse admodum, atque segniter, indulgentia quadam regis, uti creditum est. Et cum pars muri a Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamen impetus factus est. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsessis datæ à rege frustra dissuadentibus consiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia missilia congesta: & aqua importata, cuius haustu à nostris arcebantur præsidiarij. Deinde iterum quoque idem B factum non sine murmure totius exercitus. Fuêre tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsessis colloquia habere, & arma eis commeatumque suppeditare soliti esse dicerentur. Et probri loco id obiectum est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi à Stanislao Zuuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, vt ipse existimabat, commento nostros ab instituto deterrere aggressus est, confictis literis nomine principis Tattarorum ad regem, vt is Podoliam Suitrigelloni à se donatam redderet. Cæterum vbi id commentum sibi non procedere Suitrigello animaduertit, legationem de pace ad regem misit, siue ex animo id agens, siue ducendi belli, & obsessis subueniendi causa simulans. Intelligebat enim Polonos belli ob aduentantem hyemem, grassantemque in equos luem pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tattarorum & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Rusiam & Poloniam infestaret, expectabat. Conuênit, vt proceres vtrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interea dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum prodentibus eam Rusis defensoribus ab hostibus capta & exusta est, Chelmensisq; ora diuexata. Sed eos Ciolcus præfecti Chelmensis vicarius, siue suppræfectus cum centum triginta non amplius hominibus facto in securos animosè impetu, vltus est, ita vt trecentos ex eis interficeret, quadraginta viuos caperet. Ad Cremeneciam quoque eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros paucos consultò per agros palantes, ex arce decucurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis vel cæsis, vel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu Lusci obsidio, & maioribus odijs, quàm viribus inter obsidentes & obsessos certabatur. Lituâni & qui cum eis sentiebant Rusi quoscunque Polonici generis & Latinorum, vt ipsi dicunt, rituum in arce repererant, exquisitis supplicijs in propugnaculis, vt inspectarent nostri, necabant, & omne genus contumeliæ in nostros iactabant, sibi incantationibus, quibus gens ea valde vtitur, & magicis artibus: quarũ professores Iudæi, cùm alia quædam abominanda facicbant, tũ captiuũ quendam Polonum eleganti forma infixo in iugulum cultro mactarũt: haustumq; sanguinẽ, & intestina vitaliaq; mẽbra extracta, & in minuta frusta concisa

Vuladimiria incensa. Feiduscoduxx. Suitrigel. fœdus icit cum Crucigeris. Styrus fl. Luscum oppidum incensum. Suitrigellonis fuga. Rumboudus & Galtoudus Lituani capti. Lituani iterum victi in Belsensi tractu. Olescũ arx. Lucensis arx obsessa. Induciæ damnosæ. Proditores in exercitu Polonico. Suitrigello pacem poscit. Rathnũ proditione captum & exustum. Lituani fusi in Chelmensi territorio. Lituanorum clades apud Cremeneciam. Russorum sæuitia. Russi incantationibus dediti. Impius ritus lustrandi.

concisa primis imposuerunt & adoleuerunt: eoq; suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicissim in Russos quoscunque cœperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Crucigeri quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eoque magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Crucigeri uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Russiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Sniatinensi, Haliciensi & Camenecensi agro capta reuertentes, Russi regij Buciacijs fratribus ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamque excusserunt. Alexander quidem palatinus dux & author belli fuga elapsus est: uerùm non multo pòst, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquanto minore clade Crucigeri quoque Crainensem oram uastantes affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus, cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neque parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commendatores capti cum quatuor uexillis, Cracouiamque ad regem missi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæteram Torunensium, Suecensium, Tucholiensium, Slochouiensiumque equitum pariter & peditum manum, fuere, paucissimi equestres ferè euaserunt. Nam reliquus Crucigerorum exercitus peruastata longè lateque Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uigintiquatuor oppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia, & Nessouia Toruniæ æmula) & plurimis pagis direptis & incensis, arceque Nessouiensi præsidio munita, incolumis & præda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tucholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem non sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. Proposuerant enim Crucigeri præmia incendiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorum uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi proditione Nicolai Tumigralæ Siecouij, quē rex ad custodiā Cuiauię reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Sed ad Luscum reuertamur. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone non conueniret, inducijs interceptum est bellum, ut postridie Cal. Februarij sequentis anni in conuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissusque exercitus. Actum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites cursu omnia præuertentes, & cū agrestib. coadunati, illam, quam dudum commemorauimus, de Crucigeris uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Crucigeros, ut ne Poloniam bello uexarent: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atq; ętatis, & innocua tecta debacchati, præda graues domum reuerterentur. Illud Crucigerico illo bello animaduersum, uarie suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tempus Russi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros, qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue alia quauis de causa remanserant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunque Russici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmensi deinde rex Leopolim profectus est: quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensium equitum multitudo confflueret, opem & subsidium regis afflictis & perditis Crucigerica incursione rebus suis atque suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possessiones de suo largiens: cumque non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, superessentque adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus etiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum usufructu sustentarentur. Perni-

Crucigeri Cuiauiā ac Dobrinū infestarūt, Valachi Russiā & Podoliā.
Alexander palatinus Valachorū extinctus.
Crucigeri profligati à Polonis.
Craina.
Crucigeri in signes capti.
Oppida incensa à Crucigeris.
Nessouiensis arx præsidio firmata.
Incendiarij conducti à Crucigeris.
Tumigralæ proditio.
Induciæ cū Suitrigellone.
Masouiorū ditiones expertes incōmodorū belli.
Vuladislai beneficētia in calamitosos.
Calamitosi immissi à rege in bona ecclesiastica

A tur. Perniciosi exempli res ea visa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnensis, & Sbigneus episcopus Cracouiensis cum primoribus ecclesiarum suarum sacerdotibus properè ad regem excurrerunt, tam iniustas donationes eius repressuri. Et archiepiscopus quidem submissius frustra orabat regem: Sbigneus verò maioris animi & constantię vir, grauius in eum inuectus est, iniustas illas alienorum bonorum donationes reprehendens: ni cœpto desisteret, grauiore se in eum censura & animaduersione vsurum esse minitans. Excusantiq; necessitatem, & piam calamitosorum hominũ commiserationem, adiecit: Nihil ea commiseratione & misericordia opus futurum fuisse, nisi ipse calamitatem illam tam multis inuexisset. Vulgò enim iactari, ab eo ipso Crucigeros quiescentes excitatos esse. Quod si id verum non sit, non esse tamen ipsum culpæ expertem, propterea quòd iustum aduersus ingratũ & sceleratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruersa quadam indulgentia sua duxisset, commeatumque & arma obsessis Lucensibus subministrasse diceretur. Inducias quidem certè, per quas illi se recrearent, bis eis contra omnium sententiam concessisset. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouiensi diœcesi, præter quædam Miechouiensis monasterij, donarat, Sbigneum reueritus. Atque id ipse tum commemorabat. Sed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam suam, quàm publicam ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde rex est in Poloniam ad comitia, quæ Nepolimiciam ad vndecimam diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgensi desponsam, immatura morte defunctam amisit. Creditum est vulgò, veneno eam à nouerca sublatam esse, ne quo filijs suis impedimento ad regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, proneptis esset. Rex quoque ipse æquiori, quàm par erat animo mortem eius tulisse visus est. Post initium verò insequentis anni Lublinum is magna procerum caterua stipatus profectus est: proceresque omnes, excepto Alberto archiepiscopo, Parsouiam ad conuentum cum Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cum diu frustra Suitrigellonem moras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autem apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Crucigerorum nomine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de statu reipublicæ, ac de impendentibus vn-

B dique periculis anxius, ad vicesimamtertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu regis filius regni successor à patre designatus, totiusque conuentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiam, vt si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis viribus incumberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ copiæ nulli rectè sustinendo satis essent. Nicolaus verò Tumigrala proditionis, cuius superius meminimus, ibi damnatus est: quamuis necessitate, cum nullas ad resistendum hosti vires haberet, eò adductus esse plerisque videretur. Vucieleius is gente fuit, cuius insigne est latiuncularia tabula. Nuptias deinde rex Eniliæ Masouiorum ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Stolpensium duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianice quod oppidum cum omni territorio sacri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Boemorum hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Crucigeros pollicentes, & Coributo regem reconciliantes. Ad hæc Basiliensis concilij propensionem erga se nunciantes. Etenim indixerat Basileam Martinus pontifex anno superiori concilium, eique suo nomine Iulianum cardinalem diaconum præfecerat: cumque interea vita defunctus, Eugenium eius nominis quartum successorem accepisset, nihilominus patres, qui conuenerant, Sigismundo Cæsare authore id prosecuti sunt, & cùm alia multa ad salutem reipublicæ Christianæ pertinentia faciebant & sanciebant, tum ad Boemos Egræ conuentum agentes miserant oratores, qui eos blandè in viam reuocarent, aut certè ad congressum & colloquium amicè inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hæc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant. Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Crucigeros molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti sunt, & assentientibus archiepiscopo & episcopis, qui tunc aderant, ad sacrorum communionem admissi. Perfuncti verò legatione, cum reuerterentur, & Cracouiam contra præceptum regis ex itinere diuertissent, cessatum est à sacris mandato episcopi licet absentis, adstipulante vniuerso cœtu sacerdotũ, & theologorum, & iureconsultorum, quos Vicarius episcopi ea de re conuocarat. Contumeliosum id visum Boemis: regi verò (qui tamen futurum id diuinauerat) & cæteris epi-

C scopis

Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorũ bonorum.

Sbignei episcopi libertas dicendi.

Comitia Nepolomiciæ.

Heduigis Vuladislai regis filia mortua.

1432 añ.

Conuentus Parsouiæ nõ successit.

Comitia Siradiæ.

Vuladislaus Vuladislaũ filium regẽ Poloniæ designat.

Tumigrala proditionis damnatus.

Vucieleia familia.

Boemorum hæreticorũ oratores ad regem.

Basiliense concilium.

Boemi admissi ad sacrorum communionem à rege & episcopis.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Boemos.

ſcopis permoleſtum fuit, quòd Sbigneus vnus omnium acta ac placita irrita faceret. A Accendebant etiam magis iram regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Ruſſiæ, & Petrus Corsbocus, qui Boemos honoris cauſa iuſſu regis deduxerant. Itaque excanduit is in epiſcopum, & venienti ad ſe Visliciam, dextram beneuolentiæ ſymbolum non porrexit: quin aſperioribus etiam verbis eum increpuit, & Petri Viſsi fortunam ei comminatus eſt. At ille imperterritus reſpondit: Fauorem ſe, non offenſam regis meritum arbitrari, quòd ſolus & ſalutis & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maximè Crucigeris cum aliàs, tum in Baſileenſi concilio proſcinderetur, optima fide curam haberet, prouideretque omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur. Et cum de religione agitur, neque regis, neque cuiuſquam omnino vultum atque minas ſe reformidare, quin id faciat, quod rectum eſſe intelligat. Authoritate archiepiſcopi & cæterorum epiſcoporum nihil ſe in hac parte moueri, habentem adſtipulatores diuini humanique iuris profeſſores. Petri Viſsi calamitatem deſineret rex commemorare, quæ non tam innocenti epiſcopo, quàm iniurioſo regi igno miniosa accidiſſet. Neque verò ea ſe terreri: paratum non modò quaſuis contumelias pro religione, verumetiam exilium atque mortem ſubire. Cum autem rex ſubijceret, Se quoque diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententię authores habere, acciti primores academiæ Cracouienſis, & cum his commiſsi Ioannes Saffranecius Vuladislauienſis, Ioannes theologus Chelmenſis epiſcopi, & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius regis, qui poſtea Vuladislauienſis epiſcopus fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neque tamen penitus regis ira in Sbigneum reſedit: admonitusque is eſt ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, vt ſibi diligēter caueret. Subornatos. n. eſſe à rege, qui eũ de medio tolleret. Et egit quidē gratias palatino Sbigneus: ſed nihil tamen ea nocte, in quam ſibi periculum comparatum eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteque intempeſta cum vno ſacerdote & puero lumen præferente ad matutinas precationes ad templum adijt. Neq; aduerſi quicquam ei accidit, quòd vel rex mutaſſet conſilium, vel vanus ille terror fuiſſet. Nec multo pòſt, ſacerdote hæreticum, qui ad regem venerat, idem Sbigneus eiecit, vir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus. Venit autem eòdem ad regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, B Hieroſolymorum & Armeniorum regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atque inde aduerſo Danubio aduecta in Moldauiam, & inde porrò terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Rusſiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marſalcus Cypri donis regi & reginæ oblatis connubium Heduigis regiæ filiæ, regis ſui filio, ac ducenta millia aureorum numûm ipſi regi mutua petebat, beſſemque, hoc eſt duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratum, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniam ſe rex habere aſsiduis bellis exhauſtum negauit. Miſit deinde Vuladislaus Laurentium Zarembam caſtellanum Siradienſem legatum in Lituaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autem, vt Lituanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigiſmundumque Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim voluntate regis Lituani cum Sigiſmundo conſpirantes, aduerſus Suitrigellonem apud Oſſmianos tunc agentem arma ſumunt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Rusſiam, ab Ioanne Moniuido de inſidijs præmonitus: cupideque receptus eſt, cùm à cæteris Rusſis, tum à Smolenſcijs: indeque poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Lituaniam vexauit. Vxorem verò eius Ruſſam Tuuerenſium ducis filiam Sigiſmundus cæpit, Lituaniamque omnem in poteſtatem ſuam redegit. Deinde ad regem miſit oratum, vellet iuberet, ſe principem eſſe Lituaniæ. Miſsi in Lituaniam ſeptem de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, vt iureiurando interpoſito reciperet: Se in fide & clientela regis, qui ſupremi ducis Lituaniæ titulum retinebat, & Polonorum, ſemper futurum: eoſdem cum eis amicos hoſteſque habiturum, ſuiſque ſtipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Crucigeris nullum fœdus contra regem & Polonos ſeruaturum: Oleſcum, quod tunc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurũ: diadema contra ſententiam Polonorum ne vltrò quidem oblatum

Rex iratus Sbigneo epiſcopo. *Sbignei oratio ad regē.* *Sbignei magnus animus contemnēdi periculi.* *Cypri regis legatio ad Vuladisl. regem Poloniæ.* *Rex Lituanos in Suitrigellonē concitat.* *Suitrigellonis fuga.* *Suitrigello uexat Lituaniam.* *Sigiſmũdus dux Lituanis à rege præficitur.* *Pacta Lituanorum cum Polonis.* *De feudo.* *De ſocietate & fœderibus.* *De Podolia.* *De regno.*

A oblatum à quoquam accepturum: neminem alium q̃ regem & liberos eius in principatu successorem relicturum: Michaelem verò filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantum dominatu & patrimonio: & quidem fidem & subiectioné regi regnoq; profitentes: ijs verò, si absq; suis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore: Volyniam quoad viueret, sibi concessam & adiunctam quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hęc omnia Sigismúdi ipsius, & filij Michaelis, senatusq; Lituanici, & vniuersæ nobilitatis cō sensu approbata & accepta, & vnis atq; alteris literarum monumẽtis consignata sunt. Quibus ritè peractis Sbigneus episcopus princeps legationis regiæ gladium, principatus insigne, Sigismundo regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus commẽdator Torunensis cum tribus collegis à Paulo magistro Crucigerorum ad ineundam nouam cum Sigismundo, posteaquam Suitrigello principatu eiectus erat, societatem missus. Atque is enixè studuit infecta reddere quæcunq; à Polonis proceribus agebantur, adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lituanum, hominem ingeniosum & callidum, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed irriti tamen ij conatus fuêre: iussique Crucigerorum legati, velut hostes, Lituaniæ finibus statim excedêre. Compositis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandam rex animũ intendit. Et miserat quidem eò nonnihil copiarum: sed in Olesci obsidione tempus exterebant, & minores erant, q̃ vt Podoliam, cuius nonnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis pręsidijs tenebantur, subigere possent. Itaq; ipse Leopolim profectus est, vt ex propinquo rectius è re nata rebus consuleret. Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, vt nobilitatis subditi nō nisi aduenienti ad id territorium regi commeatum & stationes præberẽt: templa Russorum ne vastarentur, neq; cogeretur quisquam transire ad religionem catholicam. Fortè per eos dies Olescum expugnatum erat. Eas igitur victrices copias nouo supplemento auctas ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit. Nec magno ex negocio in potestatem regis redactæ sunt. Bratislauiam verò arcem, ne nostri ea potirentur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius dux Russus partium Suitrigellonis vir strenuus & bellicosus, vnà cum oppido incendit. Habebat is quidem circa se non contemnendam manum. Sed nusquam aperto marte cum nostris rem gerebat, nec se certo loco tenebat. Ex insidijs verò nostros lacessens, sæpe fusus fugatusq; erat. Cum autẽ hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu vagantem adipisci & perdomare difficile esset, tempusq; anni hybernum bello gerendo minimè aptum esset, reuertebantur nostri. Reuertentes Fedco occultus sequebatur, opportunitatem & occasionem rei bene gerendæ captans: & non minimum auxerat vires suas auxilijs Valachorum, Tartarorum & Bessarabum, ita vt numero nostros longè vinceret. Moraqua amnis est, qui in Nestrum siue Tyram influit, limosus & latè restagnans, ac per syluestria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Quam vt firmior facta transitum præbẽt reuertentibus, certo loco nostri virgultis consternebãt. Eo igitur alio itinere præcurrens Fedco, occultus & syluis tectus cum exercitu in vlteriore ripa consedit. Iam pars nostrorum angusto tramite impeditum locum transiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta sequebantur: cum subitò ille magno cum impetu, clamore, ac dissono tubarum, tibiarum, tympanorumq; cantu & strepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur. Trepidi nostri re noua & inexpectata, cũ neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij spes affulgeret, tamen impetum hostium vtcunq; sustinuêre. At qui in extremo agmine erãt, vbi suorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratam viam, euersis & in cœnum deiectis carris, partim per infirmiorem amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerũt, & prælium instaurarunt. Superabant tamen multitudine hostes, perturbatosque nostros & sine ordine pugnantes premebant: pars etiam, quasi parta iam victoria ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorum erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxilium affulsit. Kemlicius quispiam tribunus militum cum centum equitibus pabulatum præcesserat. Is cum è clangore tubarũ, & fragore armorum pugnari eminus cognouisset, instructa subitò acie, sublatoque maximo clamore in auersos & prælio intentos hostes impetum fecit. Qua re & illos vehementer perturbauit, & nostris animum addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugientibus institêre nostri vsque ad mediam ferè noctem, quæ tunc sublustris erat, & cum neminem viuum seruarent, magnam hominum

De successione.
De Volynia.
Principatus insigne.
Crucigerorum conatus.
Georg. Butrim.
Olesci obsidio.
Lucensium priuilegiũ.
Podolia recepta à Polonis.
Bratislauia incensa.
Fedco dux Ostrogius.
Moraqua fl.
Polonorum cum Russis prælium.
Kemlicius instaurat pugnam.
Russi victi.

ſtragem fecerunt, duodecimque ſigna capta retulerunt: dux ipſe fuga euaſis. De no- A ſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidem ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à Leopoli non minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt vltimo Nouembris, cum rex in templo, vbi tunc totos dies transfigebat, diuinam opem ſedulus imploraret, non ignarus cum quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſſet, rumor de victoria ſparſus totam vrbem impleuit. Nec autor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana lætitia exultaſſe homines viderentur. Poſtero deinde die certo nuncio res omnis, vt geſta erat, cognita eſt, gratiæque actæ Deo, ac dona à rege miſſa militibus. Nec multo pòſt cumulata eſt regi ea lætitia, profligato à Sigiſmundo duce apud Oſſinianos inſigni ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſsis, Tattaris & Liuonienſibus collecto: de quo ad decem millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutãdo equos euaſit. Sigiſmundus monimentum victoriæ templum & collegium ſacerdotum apud Oſſmianos poſtea inſtituit. Hac gemina victoria rex lætus, Leopoli diſcedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Chriſti indicta, venit: & ouans pedibus vrbem ingreſſus, apud complura templa feſtas ſupplicationes obiuit, priuſquam arcem aſcenderet. In comitijs deinde de Pruſsico bello agi cœptum, resq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecundam dominicam Quadrageſimæ Sendomiriam indicebantur, reiecta. Eò porro aduenerunt oratores è concilio Baſileenſi, quod Eugenius pontifex cum ab initio approbaſſet, Ferrariam transferebat, atque adeò diſſoluebat. Concilium contrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur. Quanquam obſtabat Sigiſmundus imperator, vt gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatorium ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autem ea legatio, vt rex cum omnibus populis ſui concilio aduerſus Pontificẽ faueret, & vt vexandis bello Crucigeris ſuperſederet, concilioque cauſam illam omnem cognoſcendam & arbitrandam permitteret. Cui reſponſum eſt. Non abhorrere à pace regem, ſi à Crucigeris ipſi ſatisfieret. Porrò de ijs, quæ præterea oratores poſtulabant, diligentius eum conſultaturum, ac deinde miſſurum legatos ſuos ad concilium cum certo reſponſo. Ita dimiſsi oratores concilij, in Pruſsiam ad Crucigeros, vt eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterùm in comitijs Sendomirienſibus de cogitatione & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tametſi geren- B di eius ratio non expediebatur, propterea quòd rex ſenio confectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lituanorum, Ruſſorum atque Valachorum auxilia, cum eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ eſſent, partim à fide regis deſciuiſſent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorum ad diem ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indicenda, & Boemorum hæreticorum auxilijs vtendum eſſe, quamuis refragantibus epiſcopis, decretum eſt. Nec ita multo pòſt, conuentu inter noſtros atq; Crucigeros opera oratorum concilij de pace fruſtra inſtituto, cum Crucigeri quidecim dies ultra condictum expectati non venirent, euocati Boemi à rege, duce Ciapcone præſtò fuère: coniunctiq; cũ maiorib. Polonis, quibus Sendiuoius Oſtrorogus iuſſu regis præerat, nouã Marchiam Crucigerorum imperio ſubiectam crudeliter vaſtarunt, duodecimq; oppida munita partim vi, partim per deditionẽ cæperunt: quæ quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quam Teuthones Ernisbergam dixère, excepto: quod quoniam erat munitiſsimum, præſidio firmatum eſt, quo facilius omnis ea regio in fide regia contineretur. Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lituanorum coadunatis magnis copijs, duodecim dies. Liuoniam depopulatus eſt, & ingentem prædam inde aſportauit. In Ruſsia verò Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum ducem Ruſſum Suitrigellonis partium, qui Luſcum non ita pridem intercœperat, profligauit atq; cæpit. Vbi ſtatuta armatorum comitiorum dies aduenit, frequens conuentus ſciuit, vt rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui verò vniuerſo, & ſummæ rerum præfectus eſt Nicolaus Michalouius gente Roſeus caſtellanus & præfectus Cracouienſis. Huic rex dedit in mãdatis, vt hoſtiles regiones longè lateq; vaſtaret: munitionum oppugnationibus abſtineret. Retinuit autẽ ſecum nonnullos de ſenatu graues & grandæuos viros, cum quibus quacunq; de re ad ſe referretur, conſultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, non diu mandatorum regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni cum Boemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergam oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant: quoniam autẽ conſultiſsimum videbatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquum exercitum Michalouius: facileque perſuaderi ſibi ab Oſtrorogo paſſus eſt, vt cœptam

Choiniciæ

Marginal notes: Rumor celer. — Suitrigello fuſus & fugatus à rege. — Oſsmianenſe collegiũ. — Comitia Cracouiæ. — Comitia Sẽdomiriæ. — Baſilienſis cõcilij oratores ad regẽ. — Cõcilij cum Pontifice diſſidium. — Sigiſmũdus imperator factus. — Reſponſum regis oratoribus concilij. — Epiſcopi refragati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur. — Bellum Pruſſicum. — Noua Marchia ſubacta à Polonis. — Choſſno oppidum à Polonis munitur præſidio. — Liuonia à Lituanis vaſtata. — Noſſus dux uictus & captus à Kerdeio. — Coli comitia armata. — Nicolaus Michal. dux exercitus Polonici. — Choinicia obſeſſa à Polonis.

A Choniciæ obſidionem proſequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commea
tu, præſidio, & omni apparatu belli inſtructiſsimum. Vbi in longius tempus obſidio-
nem eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo ex improuiſo in oppidum
irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priuſquam perduceretur, ſubſidente ſabuloſo
ſolo obrutus eſt. Tentata deinde vi & impetu oppugnatio, exiccata foſſa oppidũ am-
biente. Sed inde quoque multis vulneribus acceptis, re infecta diſceſſum eſt, cum pri-
mi Boemi in tutum ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona, propter multitudinem, &
vias ab hoſtibus infeſſas, noſtri vtebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amitte-
bant. Itaque ſerò regiorum mandatorum recordati, cum totos duos menſes in obſi-

Lues equorum.

dione Choniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interio-
ra Pomeraniæ populabundi progreſsi ſunt: prætergreſsique nonnulla oppida, direpto

Pomerania vaſtatur.

Pelplinenſi monaſterio magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tiſciouum ſiue

Pelplinenſe monaſteriũ direptum.

Derſauiam peruenerunt. Præceſſerant & prætererant oppidum Boemi, qui primas ſta
tiones ſeruabãt, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni verò quo minus in ſuburba
na prędandi cauſa diſcurrerẽt, cohiberi à ducibus nequiuêre. Erat in oppido validũ ho-
ſtium præſidiũ. Nam ij quocunq; admoturos eſſe noſtros intelligebãt, omnia præſidia
ex propinquis munitionib. deducta noctu eò cõtrahebãt. Id igitur præſidium occurrit
noſtris ex extrema ſuburbana: ſed tamẽ quo minus ea incenderẽtur, prohibere nõ po-
tuit. Itaque latè vagante incendio in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduer-

Derſauia incenſa.

ſo ac vehementi vento flante vrbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea reſtin-
gui vllo cùm hoſtium ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit. Sic
oppidum longè munitius & opulentius quàm Chonicia, quaſi fortuito incendio con
flagrauit: præda omnis, præter eam, quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa
erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunque
Boemici generis fuerunt, Ciapco reuertens, vt ſibi condonarentur, impetrauit. Tradi-

Ciapconis acerbitas in Boemos.

tos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos einſdem ſecum linguę & originis mi
litarent, corripuit, pyraque ingenti extructa exuſsit. Eius exemplum ſecutus Ioannes
Straſſus Bialaciouius piratas ſeu nauticos homines in ergaſtulo concluſos, quorũ non

Piratæ combuſti.

exiguus numerus inter præſidia Crucigerorum fuit, circumiecta palea & arida mate-
B ria ſuccendit. Et effregerunt ij quidam ergaſtulum ligneum: ſed cum effugere vellent,
aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eo-
rum repreſsit, ignemque reſtinxit. Matronis verò & puellis captiuis iuſtus honor ha-

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

bitus: adhibitaque publicè cuſtodia, ne quid in eas contumelioſè à quoquam fieret:
factaque diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad
Viſtulam deductæ, traiectæque nauibus, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit
noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omneſque eis omnia bona precari: ſuis verò, qui lon-
gè eſſent, fuiſſentque in populabunda Polonia diſsimiles, mala imprecari. In templis,
monaſterijs, & rebus ſacris noſtri nõ eadem abſtinentia vſi ſunt. Sed plus hic valuit ira
& dolor immaniſsimè direptorum à Crucigeris in Cuiauia templorum. Itaque Oli-

Oliuenſe monaſterium incenſum.

uenſe quoque monaſterium paulo pòſt direptum & incenſum eſt. Inde ad Gdanum
caſtra mota, quatriduoque in conſpectu eius vrbis ſtatiua habita: per quos dies omne
id territorium peruaſtatum, munitio portus lignea diſiecta. Equites cum ad mare ve-

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare perueniſſent.

niſſent, longius in ſalum atque fluctus ludibundi & gratulabundi ſibi inuicem, quòd
mare infeſtis armis attigiſſent, procurrêre. Feruntur etiam Boemi marinam aquã hau-
ſtam lagunculis domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis vſque ad mare Pomerania reuer-
tentes noſtri alio itinere, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram vaſtabant. Cum autem
apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt. Et Boemi
iam præceſſerant, vt ſe in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter ſe primores, pau
ci de noſtris iuniores temerè impetum in arcem fecêre: eoſque prægreſſos exercitus
omnis, cum eſſet ſine imperio, quaſi dato ſigno ſecutus eſt. Capta momento arx, & di-

Iaſenecia arx capta et incenſa.

repta, & improbitate cuiuſdam militis incenſa eſt. Captiui ad vnum omnes trucidati,
furore militum ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemi
ni parcente. Permoleſtè id factum, dum de pace agitur, tulêre Crucigeri. Sed noſtris in-
iuſſu id ſuo, & tamen iure belli, neque pace, neque inducijs adhuc conſtitutis, factum

Induciæ.

defendentibus, acceleratæ ſunt induciæ trium menſium. Interim autem ad Calendas
Decembris, vt in conuentu Breſtenſi de conditionibus pacis conſtitueretur. Captiui
Crucigerorum nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, di-
miſsi: tenuiores & gregarij vel commutati, vel binis florenis redempti. Noſtri muni-

tiones in noua Marchia quæsitas retinuêre, pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autem est, tum demùm Crucigeros de pace & inducijs quàm diligentisimè egisse, cum nostri peruastata omni Pomerania (ita vt soli quatuordecim pagi inter lacus & paludes intacti relinquerentur) domum reuerterent. Senserant fortaſsis nutare incommodis affectas plebes. His peractis exercitus omnis accepta à Michalouio misione, suam quisq; domum dilapsus est. Sed Boemorum primores Pyldros ad regem, vt erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati sunt.

Poloni non corrupti cõsuetudine Boemorum.

Neq; verò labis quicq̃ tunc nostri ex eorum consuetudine contraxêre: quin odisse magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpêre.

Fœdus cũ duce Pomeraniæ Scecinẽsis.

Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinensis cũ rege icit, veteri, quemadmodum credere par est, violato: quo recepit sub fide & honore suo vnà cum primoribus suis, nullam opem se laturum esse Crucigeris aduersus Polonos: neq; passurum esse quenquã, qui contra eos arma sumpserit, per ditionem suam transire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimisis, rex in Sendomiriensem tractum se recepit, fugiens pestem,

Pestis in maiore Polonia.

quæ maiorem Poloniam innaserat: qua quidem Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis absumptus, Vuladislaum Oporouium decanum Cracouiensem & procancellarium regni, rege suffragante, successorem accepit.

Prædictio mortis regiæ.

Cum autem rex esset Prissouiæ, venit ad eum Boemus quispiam sacerdos hæreticus à Christianno astrologo, nuncians, vt mortem propè sibi imminentem caueret. Id cum ille semoris arbitris ageret, Sbigneus episcopus Cracouiensis veritus, ne qu[illegible] de religione hæreticus ille regi suaderet, grauiter obiurgauit regẽ, quòd neminem de consiliarijs ad audientiam Boemi adhibuisset. Et satisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neque de religione, neque de republica secum locutum esse: sed tamen coactus est eum primo quoque tempore instante Sbigneo dimittere, propterea quod spargebat is vulgò praua dogmata.

Cometes.

Non multo autem pòst cometes non obscurus, plus quàm vnum mensem pernox, face ad Occidentem versa apparuit: regiæ mortis, vt vulgò tunc creditum est, postea euentus comprobauit, prænuncius.

Comitia Nepolomiciæ.

Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini episcopi memoriæ dicatum indixerat:

Elias palatinus Moldauiæ iurat in verba regis.

cò venit Elias Alexandri palatini Moldauiæ defuncti filius à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opem implorans, & in fide clientelaque regis & filiorum eius ac Polonorum se fore semper solenni iureiurãdo recipiens. Consecuta est eum & Stephani fratris legatio cum splendidis donis, Lenciciam vsq; regem sequens, & postulans, vt ipsi potius quàm fratri omnibus inuiso, rex faueret.

Pacta cum Steph. palatino conuenta.

Fore & ipsum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maioresque ipsius fuissent. Offensam autem à patre paulo ante mortem contractam, damnaq; data Podolijs, vt ipsi rex condonaret. Habebat quidem Elias in matrimonio sororem germanam Sophiæ reginæ: sed tamen re in consultationẽ senatus posita, placuit, vt Stephanus, in quem studia gentis inclinassent, dato iureiurando in verba regis & regni Polonici, retineret Valachiam,

Sepinensis terra donata à Valacho.

tractumque Sepinensem cum Chocimo, Ceciuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure sempiterno reciperet.

Eliæ palatini conditio.

Eliæ verò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ posseſsiones à rege in Polonia datæ sunt. Sed cum in his ille non acquiesceret, & ad recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps sub honesta custodia cum vxore & liberis vixit.

Tattari fusi & repreſsi à Stephano Moldauiæ palatino.

Stephanus verò, sicut conuenerat, Sociauiæ solenne iusiurandum legatis regijs exigentibus dedit, promisitq; etiam, se, cum iussus fuerit, in Rusiam venturũ, & iusiurandum illud coram repetiturum esse: & vt gratiam referret regi, non ita multo pòst Tattaros in ditiones Polonicas excursionem parantes repreſsit: Bratislauiam, quæ instaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præsidio tenebatur, interceptam regi restituit.

Conuẽtus Polonorũ Bresste cum Crucigeris.

Ex ijsdem comitijs misi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Brestensem agendum cum Crucigeris. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & iritatis animis, incertum qua de causa, discessum est.

Consultatio de ratione belli.

Lenciciæ rex euentũ illius conuentus expectabat. Vbi redière ad eũ legati è conuẽtu, de bello agi cœptum: visumq; est, nõ expectandam esse æstatem, sed quamprimùm immittendũ in terras hostiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus atq; lacubus, quibus abundat Prusia.

Fremitus nobilitatis Polonicæ apud Chonicciã.

Vna res difficultatem faciebat, q, pecunia regi deerat in stipendium, & propè abfuerat res à seditione superiore æstate apud Choiniciam, fremente vniuersa nobilitate contra proceres, q, ij bellum extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: receperantq; illi nunquam id se deinceps admissuros esse.

De stipẽdio soluẽdo nobilitati cautio.

Inuentus tandem modus est eius difficultatis explicandæ, vt Palatini suæ quisque ditionis nobilitati de stipendio soluendo cauerent. Hæc

vbi

A ubi didicere Crucigeri, missis mox ad regem legatis, quas antes repudiarant conditiones ultrò accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem sequenti anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marsalcus Crucigerorum Liuoniensium ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: dimissus enim erat, cum desistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoque cauisset: ac Theodoricus Buciatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedcone duce Camenecensem agrum & suburbana uastante, cũ paucitate prædatorum contempta temerè in eos erupisset, & in paratas insidias incidisset, Magistroq; Liuoniensi petenti à Suitrigellone donatus erat. Neq; enim quiescebat Suitrigello cum Rusfis: sed cum ipse per se auxilia Liuonum habens, Lituaniam tum per Fedconem & Nossum duces Rusfiam regiam æstate præterita Crucigeris incitantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prusfico bello distinebantur, & quod is Sigismundum ducem Lituanorum inuisum iam esse plerisque Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboudo supremo marsalco Lituaniæ authoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur. Itaque liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei fidente, propter necessarios & propinquos interfectorum procerum: opportunis tamen locis exercitum hostilem is carpebat. Itaque non multum operæprecij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam oppida immunita exussit: Bresthe Rusficum per Fedconem & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter commeatus inopiam, dubiamq; Russorum fidem, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduentare eò renunciatum esset. Tattaros quoq; magnis donis ad uastandam eam oram Rusfiæ, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verum ij cum aliquousque progressi, Sigismundum in clientela regis Polonorũ esse accepissent, mutata statim sententia in Kiouiensem & Ciernicouiẽsem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens annus 1434 Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Krincos peruenit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Basileense designati sunt, qui & uniuersi regni personam ibi sustinerent, & Sigismundi imperatoris, Crucigerorumq; obtrectationes & criminationes, quæ aduersus Vuladislaum regem iactabantur, refellerent, ac de uniuersa causa cum Crucigeris disceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis Sbigneus Cracouiensis, Stanislaus Posnaniensis, episcopi Ioannes Conespolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit autem Sbigneus prætermittendam sibi occasionem castigandi regis, priusquam peregrè proficisceretur. Itaq; in illo ipso consessu amplissimo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: Non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ simul & regis: sed non posse tamen, quin regem quibusdam de rebus pro officio suo, priusquam proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profligatis iam uiribus. Nescire etiam, quonam pacto plerasque Imperatoris & Crucigerorum criminationes in ipsum diluat. Nam & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu animaduertere in eo nonnulla reprehensione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe uirtutes relucere: sed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum splendor obscuretur: qualia sint, quòd ipso uel iubente uel permittente multis per iniuriam, aut certè summo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppressi a potentioribus non uindicentur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atque decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam per grauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestribus hominibus, oppidanisque & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris & iniurijs non cohibeat: subuectionesque & procurationes præter ius & æquum acerbè & pignetatione iumentorũ exigi patiatur. Ad hæc monetæ cedendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuẽ cudi magno reipublicę detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dæmonum cultu retentas, quas ipso quoq; non

Induciæ 12 annorum cũ Crucigeris.

Theodoricus Buciatius captus et liberatus.

Suitrigello infestus Lituaniæ & Rusfiæ.

Sigismũdus inuisus Lituanis.

Moniuidus & Rumboudus proceres Lituani, læsæ maiestatis damnati.

Tattari à Suitrigello ex concitati, ipsius ditionem uastant.

Rex in Lituaniam profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad concilium Basileense.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Vuladislai uitia.

ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus A cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplissimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse, ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat cohiberet. Quod ni hæc quoque profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse. Licere quidem sibi non minus quàm alijs dissimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officij sui, & nullo neq; metu, neq; gratia deserturum esse stationem, in qua ,, se Deus & rex ipse, senatorem & episcopũ constituisset. Pluris se facere incolumitatẽ pa,, triç, quàm omnia quç vulgò cõcupiscantur: & pro magnis regis in se beneficijs, antiquio,, rem sibi esse eius salutem, quàm pręsentem & assentando quæsitam gratiam, quæ ta,, men certa & stabilis esse non soleat. Non poterat se diutius rex tenere, quin sermonẽ eius interrumperet, ira fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs senatoribus cum archiepiscopo ipso primate & moderatore cõsilij tacentibus, unus tam acerbè in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationem, suam esse professus est. Quo audito rex accẽsus magis, è consilio sese proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius Sbigneum postea coluit: & corrigere ea, quæ ille reprehenderat, studuit. Albertus uerò archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat, regis peccata corrigere aggressus esset. His ita actis, & conuentu soluto, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano palatino Moldauorum promissum ipse coràm ritu solenni accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum est, Fridericum quempiam Russum ducem exulem cum non contemnenda Boemorum manu arcem nouam prope Ciorstenum munire instituisse, unde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, misso confestim aulico comitatu suo, manum illam dissipauit: deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id nomen est in Russia) peruenisset, inter prandendum ualida febri correptus est. Quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte B præcedenti, quæ præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius lusciniæ cantu sese de more oblectans, cœli intemperiem pertulisset. Vbi uitæ suæ finem adesse sensit, sacris mysterijs procurari se postulauit: offensas omnibus remisit, sibiq; uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentum condidit: si quid cuiquam per iniuriam abstulisset, reddi iussit. Filios proceribus præsentibus atq; nobilitati commendauit: ac Vuladislaum quidem diligentius. Nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò episcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorum omnium admissorum ab eo petens, & animã suam liberosq; superstites ei commendans. Deinde pridie Cal. Iunias septimodecimo die posteaquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquaginta, & tres ferè menses. Nam quantum uixerit, non constat: Vitoudo quidem natu maior fuit. Tanta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non modò fiscum exhauriret, uerùm etiam magnam partem regiarum possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum suarum, quanquam non inhonestarum, asseclis & ministris dilargiretur, ac tota interdum singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodam tempore Martinus quintus pont. max. prodigalitatem eius inhibendam sibi esse duceret, dato ad archiepiscopum Leopoliensem mãdato, ut donationes eius rescinderet. Arces & urbes neq; nouas condidit, & uetustas neglexit. Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Russia instituit, & episcopia attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologum sodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lublinensem tractum omnem à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit. Monasterium quoq; præter ea, quç superius commemorauimus, Lublini diuç Brigitç nomine condidit: in Cazimitiensem uerò parœciam canonicos diui Augustini institutũ professos induxit: Gnesnense, Sendomitiense & Vslicíense templa Gręca pictura decorauit. Venationũ sine ullo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præsertim bisontes, in prælatos & canonicos, Academiçq; ac ciuitatis Cracouiensis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus. Nullum quamuis exiguũ munus aspernabatur: nec eos qui donarãt, irremuneratos

Senatus Polonici constantia.

Candor archiepiscopi Alberti.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecũ oppidum.

Causa morbi.

Extrema acta Vuladislai regis.

Vuladislai Iagellonis mors.

Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.

Munitionũ negligentia.

Chelmensis et Kiouiẽsis episcopatus instituta.

Lublinẽsem tractũ Sbigneus ab episcopatu Cracouien. auelli passus non est.

Lublinense monasteriũ.

Cazimiriæ canonici regulares.

Venationũ studium.

A irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarũ immemor: ad supplicia de sontib. sumenda lentus: assentatorib. ac delatorib. autem libenter accommodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum diebus pane & aqua ferè utebatur. Superstitiones quasdam ab ineunte ætate imbibitas, ad extremũ usq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusq̃ prodiret in publicum, ter sese in gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terram abijciebat. Abstemius in omni uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cęterùm cibi appetentissimus fuit, itemq; balnei, sic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè uestibus usus. A' malis abhorruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & fastigiato: oculis nigris, paruis, & instabilibus: ceruice longa, uoce graui citaque. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra mensem in basilica Cracouiensi magno procerum atque nobilitatis concursu funus celebratum est. Extat eius sepulchrum in media ferè basilica ad dextrum latus, à Sigismundo rege nepote eius, paulo ante nostram memoriam magnificè instauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis scripta sunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio prosequemur.

Lenitas. Ieiunia. Superstitiones. Victus. Cultus corporis. Effigies.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, *Liber Vicesimusprimus.*

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

B IAM Sbigneus cæteriq; legati ad concilium missi, Posnaniam peruenerant, cũ de morte Vuladislai regis nunciatũ est. Hoc igitur nũcio accepto, conueniunt mox Posnaniam frequentes proceres & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq; consilio, ex eius sententia Vuladislao natu maiori defuncti regis filio regnum decernunt, eique solenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij statuunt: & ad Sigismundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipse adsit, uel legationem mittat, oratores mittunt. Molestè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores tulere: sed tamen quia Sbigneus episcopus Cracouiensis, homo suarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. esse maximè uidebatur, ne qua dissensio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipsi sententiam decretum fecerunt. Dies modò ad octauum Cal. Augusti prorogata est, quo maiore ac splendidiore pompa omnia fierét. Erant in equestri ordine duo nobiles, factiosi, ac turbulenti iuuenes, Spiteo Melstinius, ac Derslaus Rithuianius Martini Lencicicensis palatini filius, agnatus Alberti archiepiscopi Gnesnensis. Quorum hic quidem ingentem thesaurum ab archiepiscopo magno patruo suo clàm paucis conscijs (inter quos ipse quoque fuit) defossum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorum filiæ insano amore captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas cõpararat: ille uerò patris palatini quondam Cracouiensis, & maiorum suorum opibus & imaginibus tumens, nullo neq; honore, neq; magistratu auctum se esse indignè ferebat. Cum igitur uterq; res nouare cuperet, & utergue magnas post se iuuentutis cateruas traheret, conuenticulum Opatouiæ ad tertiũ Idus Iulias communicato cum suis consilio instituêre. Ibi omnium una erat sententia. Malè tantum regnum puero committi, cuius ætate & regina mater, superba mulier, & primores ad dominatum abusuri essent: aliter de repub. constitui oportere. Confirmabat autẽ id in primis Gouorcus Chrobranius homo senex, multa ex uetere memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Conespolio cãcellario, reuocatus ex itinere reliquis duobus legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina non ignara consiliorum Spitconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur, turbulentaque iuuenum consilia dissiparet.

Maiores Poloni cũ Sbigneo episcopo Vuladislao regis defuncti filio regnum decernunt. Minores Poloni ægrè, assentiuntur tamen maioribus. Spiteo Melsthinius. Derslaus Rithuianius. Cõuenticulũ Opatouiæ. Gouorcus Chrobranius. Sbigneus episcopus dissipat consilia iuuenum.

ſiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs, qui conuenerant. Sed tamen ille ſingulari patientia uſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plurimis perſuaſit, ut abiecto nouandarum rerum ſtudio, ne quid diſsidij alieniſsimo tempore in Polonia exuſcitarent, præſertim quòd res iam integra non eſſet, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in comitijs ſummo omnium conſenſu rege iam deſignato. Ita conuentus ille re infecta nequicquam frementibus ſeditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præſtitutam diem conueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus, quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſſe, impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equeſtris ordinis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis regis coronatione. Neq; enim rectè ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo, qui iam rerum potiatur. Verùm hic quoque ſcrupulus à maioribus natu exemptus eſt, producto à Sbigneo codice è baſilica Cracouienſi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores ſacri pariter & profani ordinis pro eo fideiuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iuſiurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipſo coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione rex imponeretur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factioſis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipſi plures de nobilitate ad ſe pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta conſilia, ut tædio diuturnę moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſſnicius cognomento Glouacius marſalcus è ſenatuſconſulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id ubi factum eſt, una uoce omnes Vuladislaum regem eſſe iuſſerunt. Melſtinius uerò cum Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum contradicturi conſcenderant, turpiter deturbati ſunt. Non abſtinuit tamen maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum in Marſalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne inſtitutum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in baſilica ritu ſolenni peracta eſt, ſole ad veſperum declinante: poſtridie in vrbem deſcenſum ad recipiendum ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec tamen aſcendit tunc rex in præparatum ſibi in foro ſolium, contentione orta inter epiſcopos ac duces Maſouiorum, quòd proximum regi locum utrique ſibi uendicarent. Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus de ratione adminiſtrandæ reipublicæ. Multorumque ſententiæ in Ziemouitum ducem Maſouiorum inclinabant, ut is gubernator regni eſſet. Erat enim uir bonus, & magno conſilio. Sed uicit plurimum ſententia, metuentium ne is dominãdi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus regem & rempub. moliretur: & indignum uiſum eſt, ad eum ſummam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum eſſet. Itaq; placuit, in ſingulis ſatrapijs ſiue palatinatibus ſingulos prouiſores, in Cracouienſi uerò propter monetariam officinam duos ex ijs qui ſummis in repub. honoribus non fungerentur, conſtitui: qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſq; fines negocia publica regio nomine adminiſtrarẽt. Sed ne quid tamen noui in republ. niſi ex ampliſsimi conſilij decreto ſtatuerent. His quinquagenæ marcæ annuæ in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſsica & Podolica nobilitas cum Polonica omni iure exæquata eſt à nouo rege, non ſine murmure multorum, qui remitti illa quoq; Ruſsis ęgrè ferebant, quòd neceſſe eis fuit antiquitùs, quandocunque & quócunq; rex iuſſerat, ſine ullo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq; ſiliginis modios, & quaternos groſſos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre & ſenatu illam exæquationem promiſſam eis eſſe conſtabat. Inceſsit deinde cura conſiliarijs conſtituendæ reipublicæ atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Crucigeris adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigiſmundus quoque imperator ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; ſępius cum Iagellone amicitia, contẽpta pueri

Abraam Sbanſcius. *Ioãnes Straſſus.* *Cõtrouerſia de corona iſ one & iuramento regis noui.* *Factioſi turbas cient.* *Vuladislaus tertius rex coronatus.* *Epiſcoporũ & Maſouiorum ducum de loco controuerſia.* *Ziemouitus dux Maſouiorum.* *Prouiſores inſtituti in Polonia.* *Ruſsica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.* *Ruſſorum onera.* *Pericula Poloniæ impendentia.*

A pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Silesij post mortem regis finitimas sibi oras Nicolao Cotificio cognomento Sestrenecio duce latrocinijs infestabant. Ne domi quidem usquequaq; quietæ res erant, nouatorib. illis, quos dudũ memorauimus, nobilitatẽ aduersus ecclesiastici ordinem ob repressos conatus suos concitantibus, & ius decimandi censuræq; ecclesiasticæ, siue excõmunicationis in cõtrouersiam reuocãtibus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actũ. Et ad Sigismundũ quidem imperatorem missi legati, Conespolius cãcellarius, & Olesnicius marsalcus, quo æquiorib. cõditionibus pacẽ cõficerent, cõiugium duarũ filiarũ Alberti ducis Austriorũ generi imperatorij nouo regi, fratriq; eius petere iussi sunt. Sed reiecta res ab Imperatore, ut prius dissidiorum causæ couentu instituto summouerentur, eiq; rei constitura dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd aũt tunc nihil impetratũ est, in causa fuit illud, quòd Imperator tutelam regis, & gubernationẽ regni sperabat & ambiebat, legatosque largitione & pollicitatione frustra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulate deferrent, repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus præcursor ante legatos missus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouiensi ei nunciarat. Cum Crucigeris conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinque re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erant Crucigeri, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cũ Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedẽtes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Crucigeros euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti a Samagitis, & circumuenti, magnaq; strage profligati erant. Atque id nostri quoque eo ipso puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatæ sunt tamen induciæ ad tertium Nonas Maias insequentis anni, & de alio conuentu constitutum. Cum Silesijs quoque Bendini conuentus actus est ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cũ fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Si-
B lesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoque ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoretum siue Fedconẽ Nesuissensem ducem cæpisset, repressus est à nostris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buciacio, receptusq; & liberatus Fedco, Bratislauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rursus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetque; non nisi iuratis in uerba regis atque regni præfecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentumque sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremùm pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodum creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionẽ Iaroslai archiepiscopi, qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea constitutio per uim expressa esse ferebatur. Prçterea, quem agrũ quisq; eques agresti & adscriptitio depulso sibi ipse coleret, ut inde parœco suo decimam penderet, quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum: illud modò concessum, ut quoscunq; agros eques coleret, ex his canapale ne solueret, neq; conueheret suo curru decimam: neq; delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera uitiosum frumentũ ab equite relinqueretur. Aliud quoq; equitũ minoris Poloniç intestinũ inter ipsos dissidiũ mortuo Spitcone palatino Sedomiriẽsi, de cõferẽdis honorib. in cõuentu Visliciẽsi diuersis partiũ studijs excitatu, sedatũ est, cum esset constitutũ, ut uacantes honores ijs, qui essent gradu proximi conferrentur. Itaq; Ioannes Cijzouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus

factus

Nicolaus Cotificius.
Nobilitas contra ecclesiasticum ordinem fremit.
Legatio Pol. ad Sigism. Imperator.
Sigismundus tutelam Vladislai regis expetiuit.
Ioannes Gãratus.
Petrus Saffranecius palatinus Cracouiensis.
Conuentus cum Crucigeris.
Liuones profligati a Samagitis.
Induciæ prorogatæ.
Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.
Pacta cum Silesijs.
Fedco dux captus.
Bratislauia & Cremenecia & reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.
Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.
Causæ dissidij inter ordines.
Nobilitati prærogatiuæ concessæ à sacerdotibus.
Constitutio de honoribus distribuendis.

factus est. In eius uerò locū castellanus Lublinensis suffectus,& sic alijs alij deinceps successerūt:Biecēsem uerò castellaniā Clemēs Strelcius cognomento Vantropca alter de prouisoribus Cracouiensis tractus,nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hęc duo extrema insequēti ferè anno,qui fuit à Christo nato 1435 acta sunt. Conuentus deinde rursus cum Crucigeris apud Breste Cuiauiense & Sluzouiam eodē planè,quo superiori anno,euentu actus est, Crucigeris itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus,& ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Elia Valacho petitum ab eius fautoribus:nec tamē impetratum. Sed post paucos dies is siue pręfecti conniuentia,siue custodum negligentia euasit,& miscere Moldauiam ciuili bello adortus est. Autumno uerò Suitrigellonis exercitus cum auxiliaribus Crucigeris Liuoniensibus insigni strage in Lituania à Polonis duce Iacobo Cobilanio in auxilium Sigismundo duci à rege missis ,& Michaele Sigismundi magni ducis filio ad Vilcomiriam profligatus est:multi mortales capti,multi cæsi:multi Suentę fluuij undis,ubi cōmissum est prælium, extincti. Ibi robur omne Liuoniensium cum magistro & marsalco concidit. Captus est in eo prælio Sigismundus Rotus Silesius is,qui à Cæsare ad Vitoudū proficiscens, à Ioanne Ciarnicouio captus,& sub militari sponsione dimissus fidem fregerat: itemq; Coributus,qui paulo antè è Boemia,ubi negligi iam se animaduerterat,per Prussiam cum auxiliaribus Boemis & Silesijs reuersus,cum Suitrigellone se coniunxerat. Vterq; in profluentem demersus. Tametsi de Coributo fama uariat. Nam & ueneno in medicamentum infuso à Sigismundo duce extinctum esse uulgatum est. Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit. Sed ex eo tempore Smolēscum, Orsam, Poloscum, Vitepscum, & Russiam ferè omnem, uictoris fidem secutam, amisit. Miserat interim dum hæc in Lituania geruntur, Sigismundus Imperator legationē ad Vuladislaum regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quem ipse uanis promissis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi,priusquam de exitu belli Lituanici cognitum esset, responsum est. Libēter id facturum fuisse regem,si integrum esset: uerùm credere eū, illos collatis signis iam ferro,inter se decreuisse. Vtrilibet aūt cessisset uictoria,eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati discesserant,cū de uictoria Sigismundi allatum est. Quo minus postea negocij fuit cū Crucigeris in cōficienda pace perpetua,cū ij fracti animis duriores etiā conditiones acciperēt. Insequenti anno ad Pentecostē proceres Vngarorum & Polonorū apud Kesmarcū conuenerunt:sublatisq; dissidiorum causis,pacem inter reges suos fecerunt. Qua confecta,misit rursus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem,coniugium neptium eius sibi fratriq; postulans. Nec ille abnuit,sed in aliud tempus,quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior,eam rem reiecit. Iam enim pertęsumerat Boemos proceres ciuesq; Pragenses malorū,quę ex dissidio domestico,ac Taboritarū & Orphanorū licentia magis ac magis indies pullulabant. Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prętextu religionis impotenter dominabantur,& in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorū non conueniret, ut fit ubi semel à legibus & institutis maiorum priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq; multitudinem concitabant, ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorum hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoque raperentur: urbes denique & oppida diriperentur. Quæ cum explorata haberet Sigismundus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos, qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendam concilij Basiliensis ope & authoritate usus est. Ac indultus quidem est eis à concilio promiscuus usus Eucharistiæ sub speciebus panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarent, neu se ab Ecclesia catholica in cæteris ritibus dogmatibusq; seiungerent. Quibus rebus ita transactis, publicè ab ea gente Sigismundus per hoc ipsum ferè tempus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Boemiam, ad pacandas res animum intendit. Nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus bis reiectus, urgere deinceps desiderium suum de uxore eo uiuente perrexit. Porrò inter Moldauos fratres dissidium tunc rex per legatos composuit, partitus inter eos dominatum, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocant, in qua Bialogrodum arx est,& Kilia Stephano,superior uerò,hoc est Occidētalis,& Russis uicinior, cum

1435 ań. Conuentus cū Crucigeris irritus. Eliæ Valachi fuga. Suitrigello & Liuones uicti à Polonis et Lituanis. Sigismundi Roti fidefragi interitus. Coributi mors. Russi à Suitrigellone ad Sigismūdum magnū ducem Lituan. deficerunt. Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaū regem. Vngarorū procerū cū Polonis cōuentus apud Kesmarcū. Pax redintegrata inter Vngaros et Polonos. Boemorum incommoda ex dissidio religionis. Sacrificulorū impotens dominatus. Sigismundi Imper. studium pacādæ Boemiæ. Communio sub utraq; specie Boemis concessa à cōcilio Basiliensi. Sigismūdus rex Boemorum appellatus. Moldauiæ diuisio.

A cum Sociauia metropoli, Eliæ cederet. Qui quidem Elias incunctãter Leopolim ueni
ens, in uerba regis præsentis, & habitu regio præsidentis unà cũ procerib. suæ partis iura
uit, uexilloq; ritu solenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omniũ dein
ceps regũ Poloniæ semper se fore, & contra quosuis hostes summa ope ipsis affore ꝓfes
sus est. Quo facto rex eum subleuatũ exosculatus est: procerib. uerò Moldauis dextram
dedit, tributũq; centum equorum, totidẽ, siue ut uolunt alij, quadringentorũ sericorũ
pannorum, quę Camchę uulgò uocantur, totidẽ boũ, ac ducentorũ curruũ Visonis siue
Vsionis (piscis id prægrãdis nomẽ est, cuius ferax est Danubius) in singuloa annos im-
posuit. Quanq̃ pisces bouesq; muneris tantũ loco tũc ab eo regẽ accepisse, nõnulli ꝓ-
diderũt. Sepinẽsem uerò tractũ, diplomaq; paternũ, quo is tractus Stephano donabatur
ex pacto ab eo recepit in cõpensationẽ damnorũ, quæ Alexander pater eius in Colome
iensi & Sniatinẽsi præfecturis dederat. Tametsi eo demũ anno, quo Vuladislaus rex pe
rijt, munitiones eius tractus Ioãni Cyzouio castellano & præfecto Cracouiẽsi, & Petro
Odrouãzo palatino & præfecto Russiæ à Marilia siue Maria uxore Eliæ & præfecto Cho-
cimensi traditas esse reperio. Porrò Haliciensis arcis possessionem Eliæ, quoad uiue-
ret, rex concessit. Cuius precibus adductus Ioannem Odrauanzum, Leopoliensem
archiepiscopum esse post Ioannem Ressouium paulo antè mortuum iussit, amoto Syl-
uestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Ostendebat & Stepha-
nus, missa ad regem legatione cum amplissimis donis, & commemoratione studij
meritorumq; suorum erga ipsum recentium, simile iusiurandum se uelle dare, cum
diu id prius facere distulisset. Sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi
fortè satis esse uisum est, quod is Eliæ fratri palatino fidem suam Bialogrodi obstrin-
xit. Sed post quartum demum annum & ipse, & Elias frater iterum cum uniuerso
senatu suo in uerba eiusdem regis iurarunt. Sub finem anni pax cum Crucigeris Prus-
siensibus & Liuonienisibus Breste Cuiauiensi facta est à rege: qua cautum est fide &
iureiurando principum inter cætera, ut fœdus Crucigerorum cum Suitrigellone esset
irritum: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimæ in ditione Crucigerorum
saluæ ut essent atque liberæ: fructus præteritorum duorum annorum interuersi, ad
Pascha proximum ut eis à Crucigeris restituerentur: episcopo Vuladislauiensi mille
B ducenti aurei pro domo Gdanensi diruta soluerentur: Nouam marchiam & Chos-
num rex Crucigeris, ipsique uicissim Nessouiam ac dimidium traiectum Vistulæ a-
pud Toruniam regi redderent, & nouem millia florenorum & quingentos aureos
numerarent: Iaseneciam retinerẽt: nec fraudi esset cuiquam, à suis dominis ad hostes
defecisse: finium regundorum ratio certa præscripta. De cõtrouersijs dirimendis con-
uenit, ut quotannis bini utrinq; delecti arbitri certo loco conuenirent: sed ita, ut Polo-
nos magister, Prussienses rex ederet. Atq; hęc pacta conuenta noui reges, magistri, at-
que duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atque subditi de-
cimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent:
nobilitas atque ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes domi-
nis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idque impunè fore, principes ipsi su-
is quisque subditis intra certum tempus cauerent. Quod quidem fecerunt po-
stea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius
Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit: cui col-
legium illius ecclesiæ Vincentiũ Cotum Dembenium gente Doliuiũ, custodem Gnes-
nensem, & pędagogũ regium, successorem dedit, nequicq̃ aduersantibus proceribus &
curatoribus regijs, qui Vuladislaum Vuladislauiensem episcopũ, uelut ordine & gradu
proximũ, cum Sbigneua Cracouiensis renueret, sufficere Alberto uoluerant. Superio-
ri aũt anno Ioãnes Lubenius cognomento Slezus Pręmisliẽsis episcopus mortuus, Ni-
colaum Chranstouium gente Stregomium regis & procerum uoluntate, summoto
Francisco Orecio decano Leopoliensi & canonico Præmisliensi, qui à collegio ele-
ctus erat, successorem accepit. Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd
cũ Sigismundo Lituanorum principe de Suitrigellone reconciliando per principes se
natus Polonici, legatos à rege missos frustra actum est. Commouerat enim Suitrigello
regẽ senatumq; ad misericordiam supplici habitu adueniens, & Luscum, quod adhuc
retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tra
didit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorũ cum tota Volynia recideret.
Dougerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Si-
gismundi magni ducis mortem non nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Po-

D lonorum

Elias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopol.
Moldauorũ tributum.
Vsio piscis.
Sepinensis tractus regi ex regno restituitur.
Haliciensis arx Valacho concessa ad tempus.
Ioannes Odrouãzus archiepiscopus Leopoliẽsis.
Stephani pal. Valach. legatio ad regem.
Stephani palatini iurandum.
Pax Brestẽsis ex pacta cum Crucigeris.
Vincentius Dembenius archiepiscopus Gnesnẽsis.
Nicolaus Chrãstouius episcopus Præmisliẽsis
De Volynia pactum
Vilnensis palatini iusiurandum.

1438 an. lonorum arcem Vilnensem traditurum esse. Insequenti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq;. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneum episcopum, quòd conatibus suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiam nouo, quòd de hæresi Boemica exagitaretur, inflammatus, bona eius Vsseuensia Melstinio arci suæ propinqua armata manu inuasit atq; diripuit: castellum interceptum præsidio muniuit. Citatus autem à rege uelut publicæ pacis turbator in gratiam cum Sbigneo redijt, cum ei communium amicorum arbitrio satis fecisset. Quæ tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò, nisi fallor, causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitijs Corcinensibus mense Aprili habitis sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisq; priuato consilio sumptis ius suũ persequeretur: & quisquis hæresim ullã profiteretur, aut profitẽtes defenderet. Vbi etiã minores Poloni frequentes cõstituerunt inter se, prouisoribus siue curatoribus regijs deinceps non parêre, dominatus eorum pertæsi, siue adeò indignum esse rati, à paribus regi. Vixdum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius auctus opibus & animo ex direptis facultatibus pro patrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitumq; manũ coegit. Accitusq; ad regem, negauit se quicquam contra rempublicam moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incussit. Et iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morboq; confectus obierat. Molestum tamen regi senatuiq; fuit, quemadmodũ scribit Dlugossus, uicinũ & amicum principem, eamq; oram, quæ promptuariũ quoddam est Cracouiæ, à suis uexari. Nec tamẽ reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorum se unà cum Præmislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum in fame latrocinijs ipsi concessit. Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesij, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent, neq; commodè & pro dignitate inde sustentare se possent, rapto uiuere neutiquam turpe aut ignominiosum ducebant: & cùm aliàs in mercatores uiatoresq; grassabantur, tum post pacẽ haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territorium nouo latrocinio infestarant: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba cæteraq; Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianij tulisse uideatur. Boemicum deinde bellum exarsit, neq; spacio temporis diuturnum, neq; exitu funestum. Cuius hæc fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barbaram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum suum ducem Austriorum Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Neque satis constat, an ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismundi mortem nihilo minus Boemi in duas factiones diuisi, partim Albertum, quem Vngari iam sibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vuladislai regis fratrem regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnum Cazimirus, magna & saniore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus, & prouisoribus siue curatoribus regni, compendij sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus. Itaque missi in Boemiam ad adeundam possessionem regni nomine Cazimiri Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis palatini, cum non contemnendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duobus tantum millibus equitum, pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. Cum his sese non exiguus Boemorum numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu. Vastabatque is aduersariorum agros. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamque solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam longe ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. Cum eo igitur, obuiam hostibus prodijt.

Cazimi-

Spitco Melstinius Vsseuense castellum episcopo intercepit.

Sbigneus Spitconi reconciliatus.

Conuētia Corcinen.

Constitutio contra persequẽtes armis ius suum & fautores hæreticorũ.

Prouisores amoti à minorib. Pol.

Derslaus Rithuianius Zatoriã intercepit.

Sigismundi Imperatoris mors.

Osuencimẽses duces in fide & clientela regis Pol.

Berualdum accepit rex pro Zatoria.

Silesij Poloniam latrocinijs uexarunt.

Laurentius Zaremba Silesios ultus.

Barbara imperatrix capta.

Albertus rex Vngar.

Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnũ uocatus senatu Pol. improbãte.

Polonorum expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

A Caziminiani ne iniquo loco cum longè potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Thaborum oppidum fosſis & carris caſtra communiunt. Nec Albertus caſtra oppugnate auſus, non longè & ipſe caſtra ſua metatus eſt. Crebris excurſionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autem Cazimitiani, quo tutiores eſſent ab ictibus bombatdarum, quibus acriter petebantur, in oppidum ſe tecepiſſent, dimiſit Albertus exercitum. Nam difficili & ipſe pabulatione atq; annona iam utebatur, & petdifficilis erat oppidi operibus præſidioq; permuniti oppugnatio. Caziminiani quoq; nullo operæpretcio facto numis exhauſti, & amiſsis equis, Boemia exceſſerunt. Verùm id ptiuſquam Vuladislaus tex factum teſciret, quoniam de periculo eorum certiot factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniam omnem ad bellum Boemicum exciuit: & qua proximus patebat aditus Cracouia proficiſcenti, in Sileſiam cum infeſto minorum Polonorum exetcitu ingreſſus, longè lateq; eam uaſtauit. Idem ab altera patte maiotes Poloni in inferiote Sileſia fecère. Cauſæ autem uexandæ Sileſiæ hæ fuerunt, quòd Sileſij partes Alberti ſequebantur, & quòd lattocinijs Poloniam infeſtare non intermittebant: ad hæc adultetina moneta cudenda & importanda non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaque ni metuq; adacti Venceslaus Opauienſium & Ratiborienſium, Boleslaus Glogouienſium & Oppolienſium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppolienſium duces, & nobilitas Btegenſis, fœdus cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumque electum regem Boemorum approbarunt, pollicentes tum demum ſe in uerba eius iuraturos eſſe, ubi is diademate à Boemis tedimitus fuerit: de falſa quoque moneta inhibenda receperunt. Oſuencimenſium uerò duces Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omnium ſpoponderunt, ſe contra Cazimirum nemini affuturos eſſe. Quòd ſi aliorum Sileſiorum uoluntates in eum inclinatent, ſe in uerba eius iutaturos eſſe. Hæc tunc acta in Sileſia. Inde uerò in Boemiam tex progtedi, & ſuis opem ferre parabat. Sed cum de ſtatu rerum Boemicarum apud Opauiam è palatino Sendomirienſi è Boemia teuertente, cognouiſſet, exetcitum dimiſit, domumque tedijt.

Poloni re infecta Boemia exceſſerunt.

Vuladislai regis expeditio in Sileſiā.

Sileſiorũ pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Non fuetunt in ea expeditione Ruſsi & Podolij, clade domeſtica, quam inſignem B eius æſtatis initio à Tattaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam abſentes obruerentur ueriti. Excurretant enim Tattari populabundi in Podoliam, ingentemque prędam abigebant. Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta perſequerentur, in limoſam quandam paludem ex metu recipere ſe coegerunt: ignariq; locorum, adactis equis impetum in eos fecerunt. Stabant contrà inſtructi Tattari æquiori loco, eminusq; imbrem ſagittarum in noſtros cũ cœno conflictantes iaculabantur. Ibi ancipiti malo petculſi primi, extremis, ut retrocederent, ſibiq; explicandi ſeſe ex illa difficultate locum darent, ſignificabant. At illi actum eſſe de ſuis tati, in fugam ſe protſus coniecerunt. Nec Tattari occaſioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auerſos obſtinatè perſecuti, magna ſtrage profligarunt, neminem uiuum ſeruantes. Ibi pletaq; omnis nobilitas & firmamentum Ruſsiæ cum Michaele Buciacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut ctebris deinceps excurſionibus Tattati omnem illam regionem abſq; metu peruaſtatent. Non eſt autem prætereundum egregium fortis uiri facinus, toletantiæq; exemplum ſingulate, Ioannes Vulodicus gente Sulimæus multis vulneribus confectus, cum intet cadaueta iacens à uictoribus deſpoliatetur, ita compreſsit uitalem ſpiritum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non ſine vulnere teſcindetet, digitumq; cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atque ſenſus ſignificationem edidit, & incredibili patientia uitam ſeruauit. Vidiſſe eum ſe poſtea cum illis notis Dlugoſſus memorat. Pet illud tempus Albertus tex Cæſat à Germanis principibus appellatus eſt. Quem honotem uix, ac non niſi aſſentientibus Vngatis, quibus promiſerat ſe eum non eſſe ſuſcepturum, ſuſcepit. Barbata uerò ſocrus cum ei cunctas poſſeſsiones, quas dotales in Vngaria Boemiaq; habebat, conceſsiſſet, ac duodenûm millium aureorum penſionem anniuerſariam ab eo accepiſſet, dimiſſa ab eo, ex Vngaria in Poloniam commigtauit: & à Vuladislao rege pethumanè atq; honorificè accepta, Sendomirienſem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiuetet, accepit. In Boemia tamen eam nequitet, libidinoſe, ſine ulla teligione & ſpe futuræ uitę reliquũ ætatis exegiſſe, uitaq; defunctam, in atce Ptagenſi in ſepulchris regũ ſolenni pompa à Georgio Podiebradio gubernatore conditam eſſe, Vngaricarum & Boemicarum rerum ſcriptores memoriæ prodidere. Eodem anno confirmatum eſt Vuladislao regnum

Tattari Podoliã uaſtarunt, & Podolios profligarunt.

Michael Buciacius à Tattaris interfectus.

Ioannis Vulodici patientia.

Albertus Cæſar.

Barbara Sigiſmundi Imp. uxor in Polonia Sendomirienſi præfectura à rege donata eſt.

Barbaræ imperatricis nequitia.

 in comi-

Comitijs Petricouiensibus mense Decembri ha... amot... ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finienda tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. ... magno duci Lituanorum renouant pacta conuenta cum Iagellone & Polonis stabiliturus principatus regio diplomate. Monetæ probandæ qui præessent in singulis ciuitatibus designati: Valde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquam in minore Polonia & Rusſia. De pace deinde inter Cæsarem & regem agi cœptum. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Basileense. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat, quo iam Ioannes Palæologus Imperator, & Iosephus patriarcha Constantinopolitan cum compl... Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant. Concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium Pontificem creabat. Et concilium tamen & Pontifex per oratores de pace inter Cæsarem & regem Polonorum componenda diligenter egerunt, quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atque Vngaris subueniretur. Vtrisque enim grauis erat rex Turcarum Amurathes. Transalpinensem Valachiam ue... sibi fecerat: ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum diriones affligebat: Singidunum siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum nostrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Bielogradum, quam Nandor Albam appellant, situm obsidebat & oppugnabat: nec succurrere socijs Cæsar commode poterat Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem. Iam enim refrixerant studia Boemorum in Cazimirum. Silesij uerò Alberto marchione Brandeburgensi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodum scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: siue adeo, vt vult Bonfinius, vexare parabant. Itaque ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarem Vuratislauiam, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent, regem creandi. Id eo lubentius faciebant nostri, quòd Cæsar secretò pollicitus esse dicebatur archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturum se Cazimiro Boemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæsare conditiones pacis, Teuthonum quorundam consilio & maleuolentia. Nam ipse uir bonus erat, & pacis amans. Discedentes aût legati infecta pace, precibus legatorum Pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namyslouiæ denuo tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, conf... At id anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni principio actû est. Quo quidem anno pax foris fuit: domi turbæ quædam, siue nouandarum in religione rerum studio siue ecclesiasticj ordinis odio & inuidia, siue utroq; excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Co... ex composito, quemadmodum vult Dlugossus, indicta erant comitia post Pascha. Etiam rex peragrata maiore Polonia & parte Rusſię, eò uenerat: conueniebant & proceres: cum Spitco Melstinius facta clam non contemnenda manu equitum asseclarum, agrestibusque suis armatis apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis summo mane, quiescentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemque monasterio fecit cum ibi Ioannem Conesipolium cancellarium, & Ioannem Olesnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset. Commodum enim sese subduxerant, præmoniti a quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant: quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit, & è regione oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed postquam ea perficeret, coadunati omnes, qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Sciecocinio inermes ferè in armatum fecerunt: commisso prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est. Parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iusserat. Non pauci tamen in Nidam flumen, quem a tergo habebant compulsi, submersi sunt. In Spitconem palpitantem adhuc iudiciû init tutû: dânatusq; perduellionis triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Raphinum arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinum uerò uxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne

Comitia Petricouiensia. Prouisores abrogati. Tutelæ finiendæ ... legitimus ... Iusiurandum regis. Lituan... cû Polonis pacta renouata. Monetæ probandæ magistri. Concilium Ferrariam ab Eugenio reuocatum. Græci uenerunt ad concilium. Basileense concilium Eugenio pontificatû abrogauit. Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Pol. Rasciæ & Serbia à Turcis afflictæ. Smiderouia obsessa. Silesij Poloniam infestant. Polonorû legatio ad Albertum Cæsarem. Induciæ Polonorum cû Cæsare. 1439 an. Comitia Corcini. Spitco Melstinius interfectus, & perduelli... damnatus. Raphinum ... Spitconi ademptû.

A bus, ne qnid factum eius posteris obesset, clementer rescidit, quòd is amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopum conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litem qnandam priuatam ex affinitate ortam, partim etiam, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab eo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo declinauit. Vulgò etiam creditum est, quemadmodum Dlugossus memorat suasu & instinctu Sophię reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse. Sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abraamo Sbanscio concitante. Fauebat & hic Boemorũ sectæ, Boemosq; sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populũ spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco infestus fuerat, ita ut is Cracouiam commigrare cogeretur. Eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abraamus. Et perculit quidem eũ anathemate Andreas episcopus: sed cum ea uia nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de ptopinqnis & clientib. fuis ad Sbansinum arcem duxit, dediq; sibi quinq; Boemos sacerdotes coegit. Quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit. Nec multo pòst Abraamus ipse mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est. Habuit autem hic Andreas in episcopa competitorem Nicolaum Lasocium decanum Craconiensem, quem bona pars collegij Posnaniensis elegerat, & tex Eugenio pontifici max. commendarat. Sed tamen Andream prætulit Pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileensi concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretut, fuisset. Hoc anno Stanislao Pauulouio episcopo Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis successit, confirmarus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenij pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracòuiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus salis, & nonnulli alij de senatu urbis ob impor-
B tatam adulterinam monetam populari inuidia penè deflagrarunt. Quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus repressit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septimanas desidente ira hominum, dimissis. Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum. Reiecta res ad congressum ipsorum regum. Qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, dysenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit. Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes, in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæsaris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed neq; certum erat, marem ne paritura esset, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare. Missi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia Ioannes Signiensis episcopus, Matco siue Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi nocant, Emericus Marcellus magister curiæ regiæ, Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vuladislao regi exposnerunt. Re in consultationem senatus posita, uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerãtibus: alijs contrà rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam esse censentibus, neque prodendam barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianę, quę illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autem consultiusq; esse, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Turcarum uim sese tueri, quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficilimi belli molem sustinere.

Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regno suo paterno contentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulo antè exposuimus causas, tum qnòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suaden-

Spitco cur Sbigneo fuerit infensus.

Abraam Sbãscius fautor hæreticorum.

Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

Andreas Bninius episcopus Posnaniensis Sbansinum adortus armis propter hæreticos.

Nicolaus Lasocius electus Posnañ. sed non confirmatus.

Paulus Gizicius episcopus Plocen. ab Archiepiscopo confirmatus.

Cracouiæ incendium.

Cracouiæ tumultus cõtra senatum.

Conuentus Vngarorũ cũ Polonis.

Albertu Cæsaris mors.

Vngari Vuladislaũ regem Pol. ad regnũ uocãt.

Oratores Vngarorũ in Poloniã.

Consultatio senatus Pol. de regno Vngarorũ.

tiū sententiæ, & Vngarorum precibus. Excaderat fortè Amurathis Turcarum Imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæsare missa, fœdus & amicitiā tyranni, pecuniamque & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata disertè proferentibus, ut si Elizabetha regina ex Alberto Cæsare masculum posthumum peperisset, eum Vuladislaus ad Boemorum regnum adipiscendum adiuuaret, Vngaricum ipse ad posteros suos transmitteret. Quòd si nullos mares liberos relinqueret, dum demum ut Alberti posthumus in Vngaria ipsi succederet. Hæc dū ita cōstituūtur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cū literis ad legatos, quib. scriptū erat, ut re infecta redirēt, eo quòd regina filiū peperisset. Verùm nō putabāt id legati ex dignitate suæ gētis fore: & habebāt in eū quoq; euētū diserta mādata, ut etiāsi regina marē peperisset, nihilominus Vuladislao regnū deferrēt. Abiecerat eo nūcio rex omnē de suscipiēdo eo regno cogitationē: sed tamē uictus est legatorū perseuerātia. Tum demū Turcarū legationi, q̄ aliquot menses Cracouiæ expectarat, respōsum à rege datū est, Regnū sibi ab Vngaris delatū esse. Quòd si Amurathes amicitiā suā expeteret, Vngariā ne infestaret, socijs & clientib. Vngarorū Rascijs redderet, q̄ ademisset. Nā is post expugnatā Smiderouiā, alias etiam quasdā Rasciorū munitiones partim uiuēte, partim defuncto iam Alberto cęperat. His ita cōfectis, legati Vngarorū, duob. ad deducēdū regē relictis, cęteri in Vngariā reuerterūt. Ac Petenæus quidē apud Sarissam arcē suæ ditionis regem uenientem hospitio accepturus subsistit: Mathias uerò & Emericua ad reginam dolorem & iram dissimulantem, contenderunt: eiusq; iussu comprehensi, & in uincula cum omni comitatu suo cōiecti sunt. Id ubi Sendiuoius Ostrorogus palatinus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginā missi erant, accepere, omissa, Simonis Agriensis episcopi suasu, legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vuladislao student. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret sententiam. Quin aliud quoq; longè maius impedimētum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nūcium accepit è Lituania, Sigismundū ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominātem, conspiratione Iuani siue Ioannis Rusi ducis Ciartoriensis, & aliorum quorundā Russorum & Lituanorum procerum, apud Trocos interfectum esse, permultorumq; maximè Samagitarum studia in Michaelem filium eius inclinare: Suitrigellonem uerò Luscum prodiçione rursus in potestatem suam redegisse. Magnos etiam thesauros Sigismundus reliquerat, eosq; Ioannes interfector unà cum Trocensi arce occuparat. Sic autem is Sigismundum ex insidijs adortus esse fertur. Vrsam habebat Sigismundus cicurem, quam ad mensam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea uel non uenerat illo eunte cubitum, uel de more emissa exiuerat, & à coniuratis alicubi conclusa erat. Eius igitur unguium scalptura ad ostium cubiculi assimulata coniurati intromissi, ducem nihil tale suspicantem trucidarunt. Desiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis præsentiam, & res ipsa flagitabat. Nihil tamen is de sua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadam, aut metu & angustia animi cœpto destitisse uideretur. Cazimiro uerò fratri recipiendæ, pacandæ & gubernandæ suo nomine Lituaniæ negociū dedit. Ingressurū aūt iter post medium Aprilē ingēs aquarū inundatio, soluta tūc primùm niue & glacie, remorata est. Asperrima enim pręterita hyems fuerat, magnaq; niuiū uis ante mediū Nouembrē delapsa, ad illud usq; tempus durarat. Neq; uerò bene superiore æstate fruges prouenerāt, ita ut hominib. uulgò folijs atq; teneriorib. frondib. arborū, & radicib. herbarū uesci necesse esset. Pecudes uerò & iumēta uetustis tuguriorū stramēris detractis ægrè sustētata: indeq; magna uis morbi passim grassabatur. Cūcta hæc agminatim cōcurrentia, ominosa uulgò habita, regē tamē minimè cōmouerūt. Itaq; institutū iter adornās, in minore quidē Polonia & Russia Ioannē Cyzouium castellanū Cracouiensem, in maiore uerò Albertū Malscium palatinū Lenciciensem uicarios pro se reliquit: præfectos Cracouiēsem, Posnaniēsem & Podoliensem nescio qua de causa mutauit: & in Cracouiēsi quidem præfectura illū ipsum Cyzouium Ioāni Pilecio, in Posnaniensi Creslaū Curosuanciū Stanislao Ostrorogo, in Camenecēsi uero Theodoricū Buciaciū Petro Polaco suffecit: porrò Scepusiū Sbigneo episcopo Cracouiēsi, ut inde debitū, p argēto celato signatoq; cuius nō modicum pondus ab eo mutuatus erat, sibi deduceret, commendauit: Boleslao duci Masouiorum pręcepit, ne Drohicinensem tractum, quē post interfectū Sigismundū Litua-

norum

Marginal notes:

Turcarū legatio ad Vuladislaum regem.
Pacta Vuladislai regis cū Vngaris.
Vngari oratores reuocātur è Polonia.
Ladislaus posthumus Alberti Cæsaris filius.
Turcicæ legationi respōsum à rege datum.
Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.
Poloni oratores ad reginam.
Vngarorum diuersa studia.
Sigismūdus dux Lituanorū à suis interfectus.
Luscū à Suitrigellone interceptum.
Trocensis arx à duce Ciartoriēsi occupata.
Cazimirum fratrem rex Lituaniæ pro se præfecit.
Inundatio.
Aduersa omnia regi in Vngariā iter paranti.
Hyēs aspera.
Fames.
Pestis.
Gubernatores Poloniæ.
Præfecti primarij mutati.
Scepusiam Sbigneo episcopo commendatum.

A norum ducẽ ex fœdere vetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat, cuiq́ concederat. His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore cõstitutis, cum magnificentissimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ splendidissimo & iusti exercitus speciẽ præ se ferẽte in Vngariam profectus est, præmissoq́; Simone Rosgonio episcopo Agriensi, Vincẽtio Samotulio castellano Meditecẽsi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budam in potestatẽ suã redegit. Quod quidẽ peropportunè accidit. Paulò pòst enim Vlricus comes Ciliæ reginæ Elizabethæ propinquus cũ 500 equitibus eã ob caussam à regina missus venit. Sed cũ cognouisset à Polonis arcẽ & vrbẽ teneri, ad reginam se vacuus recepit. Illa verò certior facta de omnibus, filium suũ Ladislaum nondũ quadrimestrem, sublato Alba regia diademate D. Stephani, à Dionysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniensi, præsentibus & assentientibus Benedicto Iauriensi episcopo, Vlrico comite Ciliensi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit. Posteaquã Budam venit Vuladislaus, magnaq́; nobilitatis & procerũ (in quibus & archiepiscopus Strigoniensis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuẽre) multitudo ad eũ conuenit, huiusmodi concionẽ per interpretẽ habuisse fertur. Alium ego, proceres & viri Vngari, aliũ longè q̃ video, regni huius statum me reperturũ esse speraui. Credebã enim summo omnium ordinũ hominumq́; cõsensu me accitum esse, vt vobis volentibus imperarem, Turcarumq́; arma ab Vngaria depellerẽ. Itaq; omissis rebus Lituanicis, quæ meã præsentiam nunc maximè requirebãt, desiderio vestro & precibus legatorũ vestrorũ satisfeci, & meũ ad vos aduentũ maturaui. At nunc aduenienti alia se mihi rerũ facies offert. Non idẽ est sensus omnium: diuersa studia: habet inter vos nõ paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate redimitus est. Quid hinc aliud q̃ ciuile bellum inter vos propediẽ expectandũ est? Eius ego vobis author caussaq́; esse nolo, Vngari. Abundè regno paterno contẽtus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo cõmodis vestris, & quieti, salutiq́; publicæ diligenter etiam atq; etiã prospicite: mei verò nullam ducite rationẽ. Hæc elocuto rege, secedũt in consilium Vngari, admirãtes regis modestiam, & excelsum animũ. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia gratias regi egit, q̀ patris clarissimi & optimi regis vestigijs B insistens, religionẽ Christianã defendere in primis studeret, quemadmodũ ille propagare studuisset, plurisq́; publicã salutẽ, q̃ suam amplitudinẽ faceret: deinde orauit eum, vt susceptũ semel summa omnium cũ lætitia & spe optima regnũ ne repudiaret. Non falli eum, q̀ crediderit, publico omnium ordinũ consensu id ad se delatũ esse: permanere autẽ illum consensum, optima atq; etiã necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri consilio seductos, siue dominãdi alio nomine cupidos, cũ regina mutasse sententiam, & alienissimũ ab illo tempore de infante coronando consilium iniuisse: sed eorum conatibus improbis se cunctos vsq; ad sanguinẽ obstaturos esse. Ne quam verò ei dubitationẽ relinquerent, statim cuncti in verba eius iurarunt, orsi ab Dionysio archiepiscopo: sublatumq́; de more gentis in humeros Vuladislaum, acclamante populo, regem renunciarunt. Vissegradum deinde itum est, vbi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani ferebatur. Verùm id regina inde clàm omnibus surripuerat. Quare parũ abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi concurreretur. Captus quidem est: sed mox regis beneficio liberatus, cum is in Poloniam statim redituum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suã secutus eò venisset, condonaretur. Decretum autẽ est, vt Vissegradensis arcis præfecturam deinceps nõ nisi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Meditecensi castellano tunc ea mandata est. Regi verò diadema de caluaria S. Stephani detractũ ad xvj. Calend. Augusti solenni ritu apud Albam regiam ab archiepiscopo Strigoniensi impositum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiam obscuræ sortis indicauit magnã auri vim ab Elizabetha regina sibi oblatam esse, vt Vuladislaum regem ferro, vel veneno de medio tolleret. Id siue verum fuit indicium, siue ementitũ spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inureret. Vngari verò indicẽ ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt. Coronatione ritè peracta rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis presbyteri honore tam ab Eugenio pontifice maximo, quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Basileense amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertẽs, magna omniũ gratulatione exceptus est. Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum

Vulad. profectio in Vngariam.
Buda redacta in potestatem Vuladislai.
Ladisl. posthumus infans coronatur ab Vngaris.
Archiepiscopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladisl. veniunt.
Vuladisl. regis oratio ad Vngaros.
Responsum ab Vngaris Vuladislao datum.
Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur & attollitur.
Ladislai Garæ periculũ.
Vuladislai fides.
Vissegradensis præfectura.
Vincẽtio Samotulio mãdata.
Vuladislai coronatio.
Regis clementia & Vngarorum ira in proditorem.
Sbign. Cardinalis designatus.
Amad. dux à conc. Basileensi Pontifex maximus creatus.
Sbignei periculũ apud Keuessum.

in Vngaria nō multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam A eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, vulnerati complures. Oppidani verò multorum ſanguine & nece, dimidijq́ue oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt. In eorum verò ſtipendia vt agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: Sculteti & equites, qui nullos haberent adſcriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per ſe ipſi eam militiam obire vellent, vt & ipſi & adſcriptitij eorum ab omni penſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alerere cœperant, & partim regi, partim reginæ ſtudebant. Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ: non contemnendo externi militis mercenarij præſidio duce Ioanne Iſcra Boemo in fide reginæ continebantur. Ab his aduerſariorum agri vexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur. Ab altera quoque parte Ladislaus Gara malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato vnà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & validum exercitum contraxerat. Contra eum rex non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatum Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manum habuit Vngaros voluntarios, Nicolao Friſtacio, ſiue Vilachio, vt habēt alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: & certā ſibi victoriam pollicentem, inſigni ſtrage profligauit. Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multo pòſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli à Germanis principib. ſucceſſor datus erat, captus, ſeptuaginta milibus florenorum ſe redemit, cum reginam ſecutus in Auſtriam veniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam inijt, Slauoniamq; & Croatiam, miſſo illuc Nicolao Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium verò & Huniadem ampliſsimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatię Banum, hunc verò Tranſyluanię B Voieuodam ſiue palatinum fecit: deinde verò etiam Themeſsienſi & Seuerinenſi præfectura auxit. Inde primum Ioannis Huniadis, quem & Coruinum, à vico in quo natus eſt, appellauêre quidam, nomen celebre eſſe cœpit: cum is antè clarus non fuiſſet, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora conditam eſſe, & inde cognomen ipſum accepiſſe exiſtimāt. Deinde verò cum nauiter rem gereret Huniades, Turcasq; Vngariam infeſtātes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam Magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vuladislao. Dum ita diſsident inter ſe Vngari, ne Boemi quidem quieti fuêre. Edictis enim Pragam noui regis creandi cauſa comitijs, cū interim Elizabetha Alberti Cæſaris vxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Boemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorū de ſe regum Alberti filium, Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem, prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptam regno adminiſtrando ætatem pueri, inteſtinaq; diſsidia cauſati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum ſententia vincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cęſare, ne Ladislao poſthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum. Ad Fridericum Cæſarem deinde itum eſt, vt is regnum vel ipſe ſuſciperet, vel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adoleſcat, adminiſtraret. Vtrumque negauit: quòd neque eum, quem omni ratione defenſum ire debeat, iniuria afficere ſibi conueniret, neque tam negocioſum pauperq; regnum alieno nomine gerere vellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipſi ſibi legerent, penes quos foret ſumma rerum, quoad rex adoleſceret. Fecêre iuſſa Boemi: deſignatoq; rege Ladislao ad Meinardum & Ptarſconem primores ſummam adminiſtrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione ſentiebat. Nec tamē ceſſabāt domeſtica latrocinia. Non multo pòſt extincto Ptarſcone, conſpiratione idem ſentientium Georgius Podiebradius prætextu adminiſtrationis dominatū arripuit: Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt Meinardus extremum clauſit diem non ſine veneni ſuſpicione. Vires ſumpſêre hæretici authore Rochezana pſeudarchiepiſcopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hîc modò commemoraſſe ſuffecerit. Dum ita res turbātur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum pleriſque

Conuentus minorum Polonorum Corcini.
Iugerale tributū decretum regi in ſubſidium à minoribus Polonis.
Marca.
Vngarorum fluxa fides.
Ioan. Iſcra.
Ladisl. Gara cū archiepiſcopo Strigonienſi deficiunt à Vuladislao.
Nicol. Friſtacius.
Ladisl. Gara fuſus fugatusq;, & à Cæſare captus.
Frideric. tertius Cæſar.
Slauonia et Croatia in poteſtatem Vuladislai redacta.
Ioan. Huniadis genus, honores & res geſtæ.
Boemorum diſsidium in creando rege.
Albert. Bauarus regnū Boemicū repudiauit.
Frideric. Cæſar et regnū & adminiſtrationē Boemiæ recuſauit.
Ladisl. poſthumus rex Boemiæ deſignatus.
Meinardus et Ptarſo gubernatores Boemiæ.

Annis [illegible] numoribus minoris Poloniæ, & dicionis M[illegible] [illegible] Casimiro & Boles[illegible] de ærario regio pecunia, splendido com[illegible] [illegible] [illegible] eritus, [illegible] dux [illegible] Lituanis renunc[illegible] [illegible] Poloniis, & fœdera, regisque aduersam voluntatem [illegible] [illegible] [illegible] præsens metus. Verebantur enim, ne, si [illegible] modo [illegible] Casimiro, Michael Sigismundi cæsi filius Samagitarum [illegible] [illegible] palam arriperet, pœnasque mortis paternæ à se expeteret. Quin apud Russos [illegible] motus exciterant, & Smolenscia plebs in primis tumultu[illegible] [illegible] [illegible] suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, [illegible] in potestatem suam [illegible], & Georgium Mescislauiensium ducem, domi [illegible] [illegible]. Sed Casimirus nouus dux cum subitario exercitu exusto oppido, ingenti [illegible] cæde hominum [illegible], arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi magni ducis præter sententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege postea per legatos diligenter Casimirus, vt factum Lituanorum approbaret: sed non modò non impetrauit, verùm etiam vehementius eum irritauit, quod neque exemplum regi placebat, & Michaelem Casimirus patrimonio omni exuerat, & [illegible], Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci [illegible]. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone regi olim donatas, sed à [illegible] deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occuparat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quod minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim voluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, Ioanne Ole[snicio] castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Russiæ, Giegorio [illegible] [illegible] Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Russiæ, [illegible] [illegible]erdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomiriensi, [illegible] Ri[illegible]anio, Laurētio Zaremba castellano Siradiensi, Nicolao Scora iudice Posnaniensi [illegible]ionis, & nonnullis alijs viris nobilibus in Vngariam, nequicquā prohibēte Ilcra, ad reginam venerunt. Quorum opera, ductu Tencinij, in ea quidem parte, quæ Austriæ [proxi]ma est, superiores ferè partes regis fuerunt, Posoniensis arx obsidione liberata: [illegible] munitiones, quæ reginæ præsidijs tenebantur, partim per vim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ sunt: Vlricus comes Ciliæ captus: in ea vero ora, quæ ad Poloniam vergit, diuersa fortuna regis fuit, ita vt ab obsidione Cassouiæ re infecta discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent: Scepusiensem etiam oram, quæ in ditione Polonorum est, & à Sbigneo episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, & Podolinetiam obsideret. Nec tamen eo rex arma conuertere ab Vngaris permissus est, siue propter grassantem pestem, siue quod ij vererentur, ne pertæsus tam negociosi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, sese subduceret. Pestem tamen ita is contempsit, vt quamuis plurimi passim repente conciderēt, & in intimum [pr]oprium que cubiculum eius contagio morbi perusaderet, nihilo tamen minus versaretur in publico, regiaque obiret munia. Apud Parsouiam vero Poloni proceres cum Lituanis conuentum egēre: frustraque, Lituanis rem inficientibus, concordiam inter Casimirum regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum ducem, & Michaelem Sigismundi [filium] tentarunt. Per quod tempus Moschorum dux adiunctis sibi Tartaris Cazanensibus excursionem fecit in Lituaniam, Vesmensemque tractum ferro & igni depopulatus est. Quem vt vlciscerentur Lituani, ipsi quoque vicissim ditionem eius longe lateque vastarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moschosque se insequuturos comminus [pr]ælio fuderunt, Casimiro interim Smolenscī euentum belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Silesiam finitimam depopulati sunt: ac duo castella [Gu]rzonium & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, vlti crebra Silesiorum latrocinia. Vexatum est tamen postea nihilominus territorium Velunense à Vuratislauiensibus, duce Hasenemero, siue Zaiezo Austrio, Vierussouumq; oppidum cum castello incensum, ac dominus eius Vierus captus. Podoliam verò atq; Russiam Leopolim vsque [ins]olentia Tartarorum examina impune ferro igniq; vastarunt, & infinitam pene captiuorum multitudinē cæteramq; prædam abegerūt. Reuertentes Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu insecutus, magna strage afflixit, multosque captiuos liberauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestissimam cum suis omnibus mortem oppetijt. Rex vbi de excursione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Russos proceres profusè magis quàm liberaliter nō modò pecunia de reditibus Polonicis prouenientē, verùm etiā censibus, possessionibus, ac totis præfecturis præter leges

Sumptus magni [illegible] [illegible] [illegible] Smol. [illegible] Casimiro cohibentur.

Michael Sigismundi filius, patrimonio priuatur. [illegible] Bo[leslaus] Melnicum, & Drohicinum Casimiro eripit.

Poloni auxilia mittunt regi in Vngariam.

Diuersa fortuna [belli] Vladislai in Vngaria.

Pestem Vladislaus contempsit.

Poloni & Lituani irriti [illegible].

1443 an. Silesia [et] [illegible] Polo[nis] [vastata]. Velun[ense territorium] Vuratislauiensis [illegible] Tartari [illegible] [illegible]

Vindica Glinianorum præfectus [illegible].

Vladislai [erga] proceres Polonos liberalitas.

leges Polonorum siue donatis,siue hypothecæ nomine addictis,atq; etiam alienis bonis perperam per imprudentiam attributis remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus Rusiæ & præfectus Leopoliensis cũ suis Rusis properè reuertens, cũ Agriæ à Simone episcopo lautè acceptus esset,à Boemis,qui Cassouiæ erant in præsidio, summo diluculo duce Telepho in oppidum improuiso irruentibus, captus est, currusque eius direpti. Sed Boemos cum præda raptim sese recipientes consecuti nostri pariter cum comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderunt, suaque omnia præter ipsum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat. Sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit,defectionisque suæ impunitatem,placato rege eo munere,impetrauit.Pauci hostium viui in potestatem nostrorum venêre: inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multo pòst ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato dimissi sunt.Sub idem ferè tempus Nicolaus Ciaica Brozouecię,& Nicolaus Comorouius Podolinetiæ in Scepusio præfecti cum parua manu noctu Eperiassum oppidum,quod modico Iscræ præsidio tenebatur admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt. Quo properè cognito Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntea insecutus,facilè fusis, vel cæsis, vel captis paucis,qui cum ducibus hostem à longè conspectum temerè expectarant, prædam ferè omnem recepit, Ciaicam & Comorouium duces cæpit,& ad Brozoueciam admotis castris,altera arce siue fortuito incẽdio,siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionem potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus cardinalis ad tenẽdum Scepusium mittere ex Polonia coactus est.Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem ijsdem de caussis venerunt: ab Eugenio quidem Iulianus Cæsarinus cardinalis episcopus Sabinensis: à Felice verò & concilio Basileensi Alexander Ziemouiti Masoniorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius,patriarcha Aquileiensis,episcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S.Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus. Atque hic quidem vt Felicis, ille verò vt Eugenij authoritatem rex cum suis omnibus sequeretur,postulauit. Iustior Eugenij causa Vngaris visa est,quippe quę Græcos etiam & Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuêre. Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius Rusiæ metropolites,cum ducentorum equitum comitatu. Polonis quoniam Academia Cracouiensis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouiensem episcopum, sed etiam Vincentium archiepiscopum Gnesnensem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius visum neutrum, donec dissidium illud maneret,pro Pontifice maximo agnoscere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao puerulo cum sacro diademate,Strigonium redierat,quo Vngaros partes suas secutos in fide contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum regina fecreris conditionibus composita est,cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani venisset,moresque & virtutem suam,ac dignitatem oris ei probasset. Verùm ea pax,regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua,rursus infecta est, defendẽtibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi,seu verius suam rem agentibus,& nullo amici & inimici discrimine omnia infestantibus ijs, qui in superiore Vngaria cum regina senserant.Iactatum est vulgò,reginam veneno sublatã esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem venisse, & inde Iaurinum reuersam,post tertium diem torminibus ventris ingenti regis dolore extinctam esse,scriptum reliquit.Neque verò in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, cum non tam vtilitas inferre bellum barbaris, quàm necessitas illatum ab ijs depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, infestabat reliquum Rasciæ,atque Transyluaniam: Bielogradum obsederat, & summa vi oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogostium Ostrorogum, & Lucam Gorcanum Polonos oratores suos postulasset ab eo, vt ab obsidione discederet, & pacem fœdusque dudum vltrò expetitum secum sanciret, ille tamen ferox amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem in septimum mensem. Nec nisi maxima suorum strage adactus ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit spiritus. Quin dimittens oratores regios,ijs demum legibus pacem se datutum esse respondit, si sibi reliquum Rasciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellũ ingentia Pontificis max. & quorundam principum Christiano-

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

Iacobus Zuder.

Telephus captus.

Eperiassũ direptum & incensum à Polonis.

Poloni fusi ab Iscra.

Brozoueciæ arx altera arsit, altera Iscræ dedita est.

Legati Cardinales duorum Pontificum ad Vuladislaum regem.

Alex. Masouius Cardinalis.

Conciliũ Florentinum.

Pax inter regem & reginam in Vngaria.

Elizabetha imperatrix mortua.

Bielogradũ à Turcis frustra obsessũ & oppugnatum.

A Christianorum auxilia. Ad hęc autem Vngarorum spes per se ipsæ iam inde ab initio in Vuladislaum erectæ, rebus ad eam diem aduersus eundem hostem auspicijs eius prosperè gestis augebantur. Nam præter id quod Amurathes à septimestri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter discedere coactus erat, Ioânes Huniades regis huius auspicijs eosdem barbaros tribus insignibus prælijs, vno apud idem Bielogradum, altero in Transyluania, tertio apud Vascapum in finibus eiusdem Transyluanię per illud ipsum vicerat, & magnis cladibus affecerat: Mezitem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat: Sciabadinum alterū Bassam trepidè fugere coegerat. Commouebat etiam regem & Vngaros Stephani siue Georgij Despotæ Rasciæ & Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis vtraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria sese sustentabat: & cùm publicè cunctis supplicabat, tum priuatim singulos proceres prehensabat, vt in suum dominatum reduceretur. Ad extremum superba Turcarum tyranni Amurathis legatio in illud fortè consultationis tempus coniecta, omnium animos vehementer accendit. Afferebat autem ea pacem vel inducias Vngaris, si tributum tyranno quotannis penderent, aut Bielogradum (quod Nandor Albam, & Albam Græcam vocant, olim Taurunum fuisse existimatur) traderent. In quam spem barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus, illorum vires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ statum secum reputans, & grauiora metuens, adduxisse existimatus est. Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1443, à rege indicuntur. Ibi bellum vno omnium consensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes Christianos, & ad Crucigeros Prussienses atque Liuonienses nominatim in hostea Christiani nominis militiam professos, petitum auxiliū ad tam piam, ac toti Christianæ reipublicæ salutarem expeditionem. Sed nihil vsquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iussit. Inde aliquantulus voluntariorum militum, siue adeò promiscuæ multitudinis numerus confectus est: quem Iulianus legatus, cruce pro vexillo vtens, duxit. Poloni regi suo non

B contemnenda auxilia misere. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt. Vicesimasecunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmissoque apud Salsum lapidem Danubio ad hostiles terras peruentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo qui Morauiæ nomen dedit, ventum est, cum didicisset rex ab exploratoribus, in propinquo esse hostium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorum militum, in quibus & Poloni erant, contra eos misit. Qui cum intempestæ noctis silentio improuiso in statiua eorum impetum fecisset, magna strage ad internecionem hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraque omnis, quemadmodum Bonfinius memorat, partim per vim, partim per deditionem, ob linguæ & stirpis cognationem Polonorum opera potissimùm in potestatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum est. Altissimi & celebratissimi apud Poetas & Historicos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atque Thraciam à Mysis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Rascij, Serbi, Albani, & Bulgari sunt, separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad Pontum Euxinum, & in Thraciam vergente, altero in Macedoniam perangusto ac difficilimo tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infinita vis Turcarum duce Carambeio propinquo tyranni, præfecto copiarum Asiatico, siue Beglerbeio Natoliæ, ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cladem transmissa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorsus ne manus cum nostris consereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum. Neque rex detrectauit pugnam: victosque & fusos barbaros, duce ipso Carambeio capto in montes compulit: & rupem, in qua statiua habebant, vsque ad vesperum summa vi frustra oppugnauit non sine suo incommodo, ita vt ipse quoque, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet. Ita quidem ferè Dlugossus noster & Philippus Calli-

Tres victoriæ de Turcis per Huniadem partæ.

Stephan Despotes Rasciæ & Albaniæ pulsus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vuladislaū regem.

Comitia Vngarorū Budæ.

1443 anno

Bellum contra Turcas decretum.

Christianorum principum auxilia frustra implorata

Terræ motus.

Sardica.

Sophia urbs capta à Vuladislao.

Turcæ ad Morauam profligati.

Bulgaria capta ab Vngaris.

Montes Macedoniæ.

Turcæ iterū [illegible]

pus Callimachus. Antonius verò Bonfinius aliter paulò hoc prælium literis prodidit. A
Scribit enim is, exercitum regis, cum prope claustra montium peruenisset, partim diffi
cultate transitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, mis-
sionem nequicquam reclamante Huniade ac deprecante Georgio Despote efflagitas-
se. Ac regem quidem cum cætero omni exercitu conuersis signis reuertentem, vno die
præcessisse. Huniadem verò cum expeditis lentius subsecutũ, quo tutiorem transitum
regi præstaret. In eam manum Turcas impetum fecisse, & fusos fugatosque esse, prius-
quam rex cũ cæteris copijs opem suis ferens reuerteret. Venientem aũt cũ omni exer-
citu hostes fugientes ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius: qui nescio an assentari
Huniadi in gratiã Mathiæ regis filij eius, cui suos illos de rebus gestis Vngarorũ libros
dicabat, voluerit. Vtcunq; res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prelio
regi nauasse, non solùm equites, verùm etiam pedites, cum ij immixti equitibus hosti-
lium equorum inguina suffoderent, equitibusque ipsis crura præciderent. Post hanc
victoriam orabat regem magnopere Georgius Despotes, ne reduceret exercitum,
priusquam Rasciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac
,, centum millia numûm aureorum ei dabat. Sed vile est in fame aurum, nec adduci vllo
modo exercitus potuit, diutius vt illic maneret, equis & hominibus vulgò fame tabe-
scentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo proficiscentibus Turcæ, veritus rex
insidias, aut vim aliquam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem su-
perflua, vel de hostibus capta, vel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera ve-
rò impedimenta & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnisq;
itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continua-
to itinere Budam attigit, & nudis pedibus vrbem ingressus, signa hostium in æde Vir-
ginis matris nomine dicata affixit. His in vniuersum orbem Christianum celeri fama
vulgatis; frequentes à plerisque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Con-
stantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes tam insignem victoriam
regi gratulabantur, & ad prosequendum inceptum bellum eum cohortabantur, pol-
licentes auxilia. Nominatim autem pontifex Eugenius cum Venetis, Genuensibus,
& Philippo duce Burgundionum classem ad prohibendum Turcis ex Asia transitum
deferebant. At verò Poloni proceres missis publicè & priuatim legatis, verè & ipsi gra- B
tulabantur tam felices successus regi suo: obtestabantur autem eum, vt vno illo peri-
culo defunctus, ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunam tentaret: sed in Po-
loniam vt primo quoque tempore veniret, ac benemerentis patriæ saluti atque tran-
quillitati etiam atque etiam consuleret. Nam & Tattari crebris excursionibus Podo-
liam atque Russiam infestabant, & Littuani cum duce suo Cazimiro bellum aduersus
Boleslaum Masouium ob occupatum Drohicinensem tractum apparabant, & verò è
Silesia magna belli moles conspiratione principum existere videbatur, ex huiusmodi
principio. Sbigneus Cardinalis & episcopus Cracouiensis vt ecclesiam suam locupleta
ret, emerat à Venceslao Cessinensium duce territorium siue ducatum, vt vocant, Seue-
riensem sex millibus marcarum Pragensium. Sed in adeunda possessione difficultas ei
à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta est. Eum verò dum nostri publicè ea de re du-
ctore Petro Saffranecio bello persequuntur, fortè contagio & incommoda belli Boles-
laum Oppoliensium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à nostris res re-
petebat. Ni redderentur, bellum denunciabat. Et adiuturi eum cæteri Silesiorum du-
ces, vt erant ferè cognati & affines inter se, videbãtur. Hęc igitur præsentia pariter & im
pendentia mala vt rex aduentu suo sedaret & auerteret, Poloni magnopere instabant.
Quòd si is à Turcico bello tamẽ abduci nõ posset, certè ne quid se inconsultis de eo sta
tueret. Hæc optimi regis animũ in diuersa distrahebãt. Hinc dulcedo degustatę glorię,
& cohortationes maximorum Christiani orbis principum: illinc Polonorum, quibus
quantũ deberet intelligebat, preces & impendentia pericula, cogitationes eius differe
bant. Vicit tamẽ causa totius Christiani orbis publica, instãte maximè legato. Cęterùm
ne Polonos omnino despicatui ac derelictui habere videretur, pollicetur ad Penteco-
sten se in Polonia futurũ, ac de amplissimi consilij sentẽtia rempublicã constituturum
esse. Vngaris verò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iscra quoq; aduersę
factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres post reginę
mortem omnes iam in fide & potestate regis erant. Ibi pactis cum Iscra & factione La-
dislai pueri induciis, bellũ in Turcas summo omnium ordinũ consensu decernitur: op
pidanis atq; agrestibus pecunia in sumptus belli, quia ærariũ regiũ nullum erat, impe-
ratur.

Fames in exercitu.

Legationes principum Christianorum ad Vladislaum.

Polonorum consilium.

Tattari Podoliam infestarunt.

Silesiorum motus.

Seueriensis dominatus a Sbigneo Cracouiensi episcopo empta.

Regis deliberatio.

Comitia Vngarorum Budæ.

Induciæ cũ Ladislai parte.

A ratur, Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadiensis, & Simon Agriensis episcopi. Peractia comitijs regem in Poloniam iter adornātem Vngari proceres summo studio atq; contentione retinuere, uerìti, ut à Polonis desiderium eius non ferentibus rursus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis constitit. Nam Boleslaus Oppoliensis postea quam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uenturum non esse, maiore confidentia mercatores Cracouienses ad nundinas Vuratislauienses proficiscētes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numūm æstimatum est. Quæ res cum regi in Vngaria renunciata esset, quietos esse iussit suos, quoad ipse à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptum est cum Georgio Despote Rasciæ, & Ioanne Huniade per speciem redimendi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numūm aureorum numerata sunt Despotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Despotes, promisit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigismundi & Alberti Cæsarum, partim Vuladislai regis munificentia nactus erat. Cupiebat autem pacem Amurathes propterea, quòd non ignorabat quanto consensu & quanta mole Christiani principes contra se bellum pararent, & satis iam antea superiore solius Vuladislai uires magno suo malo expertus erat. Adhæc aliud ei pergraue bellum in Asia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus incūbere, pace cū Vuladislao factа, cogitabat. Nec Vuladislaus neq; Vngari ab honesta & gloriæ plena pace abhorrebāt, ex multo tēpore petere à Turcis, ac non dare ipsis pacem sōliti: & nihilōū consentaneū promissis de classibus & naualibus socijs Venetis ac Genuēsibus afferebatur. Segedinū igitur profectus rex, nō intermisso tamē apparatu belli, quo facilius hostē in suas conditiones pduceret oratores Amurathis ampla dona afferentes in augusto Vngarorū & Polonorū consessu audiuit: pacemq; petentibus, siue adeò inducias decē annorū dedit his legibus, ut Amurathes Golubaciā, Synderouiā siue Smiderouiā, Zarnouiā, Crussoueciam, Coninū, Seuerinum, Nonobardū, Srebernicū, Ostrouiciam, Sutinū, Cosnicum, Coperhanum, Procopiam, Lascoueciam, Zelenigradum arces, totamq; Rasciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos filios Despotæ captiuos redderet: ad eaq; implenda pauci dias constituti. Interim allatæ sunt literæ à Francisco cardinali Veneto præfecto classis pontificiæ, & aliarum sociarum classium præfectis, itemq; ab Imperatore Constantinopolitano, quibus nunciabantur, Amurathem omnes ferè copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum traduxisse, mareq; ue socijs classibus teneri. Maturaret rex expeditionem: neq; occasionem tam commodam, tamq; luculentam Græciæ liberandæ, & Europæ uindicandæ elabi sibi è manibus sineret. Pollicebantur autem ij, se præstaturos esse, ne Turcæ in Europam rursus traijcerent. Palæologus autem terrestres etiam copias & societatem belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuaserat, tunc uerò ad omissum bellum summa cura atq; diligentia regem incitare: belli præmia longè ampliora quàm pacis in immensum attollere: necessitate expressam pacem, quæ diuturna futura non esset, eleuare, ac temporis causa simulatam dicere. Argumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non implerentur. Quod si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Pontifice, duce Burgundionum, Venetis & Genuensibus fœdera, & societatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneratur, ne iusiurandum barbaris datum uiolaret, illo se eum metu Pontificis maximi authoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, ut nouo sacramento se cum proceribus ad prosequendum bellum Turcicum obstringeret, cedente de priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis consilium Polonis proceribus, qui absq; eo quoque regem illo bello tunc implicari molestè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaq; cum primùm hæc acceperunt, comitia Petricouiæ instituunt: ad uicesimā quintā diem Iulij, legationem ad regem decernunt. Sed eoa ille anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Crusсinio custode Cracouiensi, qui indicaret, regi omnino constitutū esse Turcicum bellum persequi, iuberetq; Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lituanos & Cazimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinum castra posuerat Habebat & Boleslaus exercitum genere militum hostili non imparem: in quo multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant. Nec Michael Sigismundi ducis filius & Boleslai gener aberat,

Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit.

Turcæ pacē postulant à Vuladislao.

Segedinum.

Induciæ decem annorū grauibus cū ditionibus Amurathi concessæ.

Munitiones Rasciæ & Albaniæ.

Absolutio à iuramento.

Poloni nō probant cō-silium regis de uiolan[dis] pa[ctis].

Comiti[a] Petricou[iæ].

Bolesl[aus] ... ... Masouius.

aberat, qui nō parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur, propterea quòd complures de Lituanico exercitu cum eo clàm sentire, commissoq; prælio transituri esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriensis, & magister militiæ Masouiticæ fortunam prælij absente Boleslao experiri uolebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è sententia regis decretum est, ut Lencicienses, Cuiauij, ac Dobrinenses arma pro eo sumerent. Præmissi tamen ad Cazimirum Vincĕtius archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olesnicius palatinus Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & controuersiæ totius reiectionem in aduentum regis confecerunt. Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita conuenit, ut Boleslaus Cazimiro omnem illam controuersam ditionem, excepto Vengrouiensi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragensium ab eo acciperet. Nec ad amussim tamen Cazimirus ea pacta seruauit. Mox enim & Vengrouiense territorium Boleslao eripuit. Legati uerò, qui ad regem designati erant, ubi de Grufcinio cognitum est, regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Missæ tamen pulicè ad eum illa ipsa de re literæ per ueredarium. At ille post medium Septembris Segedino castra mouit non satis alacer, nec spe optima, propterea quòd uiolari à se fœdera & iurisiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant: & adnimaduertebat, quàm longè minores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm superiore expeditione duxisset, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani orbis nationibus nō occurrebant, pacis conuentione decepti. Ad hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, quòd eorum spei liberalitas regis minus respondebat, commeatu accepto discesserant. Cuius rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum regis administrabat, sustinuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris rex cum omni exercitu apud Orsauam Danubium traiecit. Erat consilium eius, ut Callipolim ad oram Hellesponti sitam, ubi erat statio classis Italicæ, rectà duceret, & ibi se cum maritimis copijs cōiungeret. Atq; eò, si compendioso maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci eum necesse erat. Quoniam autem iter illud difficilimum, quemadmodum superius commemorauimus, per montes trāsitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis obiectu curruum inter angustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pontum Euxinū exercitus iter habuit. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgariç est, uicesimo sexto die cum peruenisset, uenit ad regem Vuladus, qui & Dracula palatinus Transalpinæ Valachiæ ueniam petens, quòd necessarium cum Turcis fœdus superiori tempore icisset. Visaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce signati erant, cum reditum regi persuadere nequaquam posset, quatuor millibus suorum hominum duce filio exercitum eius auxit: ipse uerò domum reuertens, duos equos pernicissimos, duosq; iuuenes uiarum peritos in aduersum belli euentum ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ, multorum clarissimorum & admirabilium signorum atq; monumentorum, à uetustis Imperatoribus positorum (quæ barbari demoliti erant) uestigijs etiam tum uisendæ, peruentum est, proposuit rex edictum, ut milites à Christianorum templis manus abstinerēt: itemq; ut Turcæ liberè & securè saluis rebus suis, munitionum præsidijs decederent: eiusq; edicti exempla per Turcas captiuos quoquo uersus dimisit. Hinc deditæ nonnullæ munitiones: Petressum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sumium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die summa ui expugnatæ sunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis specimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius, & Lescus Bobricius, uel Vngaricorum annaliū testimonio, edidere, dum alter Sumeni portas duobus uulneribus acceptis refregit, alter Petressi murū primus ascendit. Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius scribit, centum, siue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarū infra Callipolim paruis nauibus ex Asia traiecisse allatum est, siue coniuentibus Venetis & Genuensibus mercede corruptis, siue cū commeatus comparandi causa è custodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regē ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum nostri ad Varnā, quam Dionysiopolim dixere ueteres, oppidum mox clade sua nobile futurum, quod iam in deditionem receperant, castra haberent, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat. Itaq; Huniades militibus prælium poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus montium, qui ad Varnam terminantur,

Decretū de iuuādis Masouijs cōtra Lituanos.
Transactio.
Cazimirus Vēgrouiam Masouijs eripuit.
Expeditio Vuladislai contra Turcas.
Exercitus Vuladislai exiguus.
Nicolai Lasocij tenacitas.
Consiliū regis.
Nicopolis metropolis Bulgariæ.
Vuladus siue Dracula palatinus Transalpinensis.
Thraciæ uetera monumenta.
Edictum regium.
Petressum & Sumenū arces expugnatæ.
Ioānes Tarnouius, Lescus Bobricius.
Turcicus exercitus.
Varna.
Acies Christianorum.

A terminantur, lacus sinui maris continens uallem mille passuum spacio latam in medio inter se & montes relinquit. In ea igitur ualle arctatam Huniades aciem direxit: ac dextrum quidem cornu montibus continens Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, Varadiensi & Agriensi episcopis, & Francobano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Polonis attribuit: sinistrum ipse sibi desumpsit: regem media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui magno pugnantibus munimento ab lateribus & à tergo solet esse, in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt, propterea quòd intra eos multorum ignauia facile latêre diceretur. Ita instructa acie ad duo millia passuum hostibus obuiam itum est: deinde signis defixis (quæ tamen subita tempestas in tranquillo coorta concerpsit) ad tres horas hostes expectati. Apparuerunt ij pòst, ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorum impetum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, Transalpinisq; illico dissipatis, sustinuerunt: fusi fugatiq; per montosa uersus Galatam ad decem ferè millia passuum. Meliore fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia passuum submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè uim barbarorum sustinebant, rex reuertens, inde quoque hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. At rex fuso fugatoque iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorũ phalangem, in qua Amurathes ipse erat, & in quam se Bassa siue dux Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsque Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade siue persequente adhuc hostem fugatum (ut Vngari & Turcæ ipsi) siue fugiente cum dimidia parte exercitus (ut nostri prodidere) nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & se genereque suo indignum esse duxit: neganti eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confertos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum sub uesperum iam equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali gloria dignissimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dis-B sentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadem cum Valachis Transalpinis nullum sibi certum locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, sicubi suos laborare conspexisset. Cæterùm in conflictu eos qui in dextro cornu erant Vngaros denso sagittarum imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non seruatis ordinibus in aduersos colles: indeque, aucta hostium multitudine, depulsos in uallem, cum aliquandiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Despote & Francobano ad munitionem curruum sese recepisse, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse, donec Lescus Bobricius, qui audendo hortandoque, uim hostium potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in castra impetum factum esse à Turcis. Id animaduertentem regem cum Huniade accurrisse, hostemque ferocem ad duo millia passuum submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnam suorum restituisse, & omnem barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorem insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium. Et iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium: Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter confertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis Callimachus. Nec barbari equitatu destituti persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem inuadere ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nu-

Triste omẽ.

Conflictus apud Varnam.

Galata.

Vuladislai uirtus et audacia.

Bassa Asiaticus à rege interfectus.

Vuladislai regis interitus.

Turcarũ timor post uictoriam.

Iuliani cardinalis mors.

rem nudus deiectos perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorió Sanocio prætercurrente conspectum, & cùm exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit. De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressooius, qui postea Cracouiensis episcopus, & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij Maior & Gratus, & Martinus atque Stanislaus Zauisij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excesisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desiderstam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cùm fuissent sexginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabooius, qui Chelmensis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennetius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathosimius post ea mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cùm ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, & in cubiculum tyranni deducti essent, in necem eius coniurarunt: peregissentque facinos præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis armati inter se concorrerunt, & mutuis uulneribus fortiter conciderunt. Accidit aotem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto, Regni uerò Vuladislai in Polonia quidem undecimo, in Vngaria uerò qointo, cùm is uicesimum ætatis suæ annum uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iusticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodom nimia, animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo, quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Deniq; summa in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit, eiusque regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

Polonorum strazes. *Exercitus uirlusq; magnitudo, ac desiderato rum numerus.* *Polonorum captiuorum eximia uirtus.* *1444 ann.* *Vuladislai regis effigies, mores et studia.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORum, Liber secundus & uicesimus.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege.

POSTEAQVAM in Polonia de clade regis incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atq; luctus mentes omnium peruasit. De rege ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse affirmarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius & Aegidius Snchodolius perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glógouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrociniis & iniurijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agró commeatum

Silesiorũ cũ Polonis offensæ mutua composita.

A commeatum petere: Duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, neùe suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum. Si quid iniuriæ damniùe datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus duces rem non composuissent. Promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vuratislauiensibus quoq; ciuibus & Namysloùiensibus & Nouoforensibus tertio pòst anno decennes induciæ factæ ijsdem fere conditionibus. Porrò Opauiensium, Ratiboriensium, Cessinensium, Osuecinensium, & Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cum uenissent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello distentus erat. Quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterum ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII diem Aprilis insequentis anni post amissum regem, Siradiæ comitia perquàm frequentia de rege creando habuere: Atque ibi in Sbignei cardinalis sententiam, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mandaretur: Facillimè & æquò animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati, quos episcopi ediderunt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eum, re tota suspensa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille absque certo responso dimisit: suos uerò ad conuentum Petricouiensem cum his mandatis misit: Debilitatum se ægritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò non posse, & inopem esse consilij: præter quòd immatura sibi ea de surrogando rege consultatio uideretur. Se quidem, dum adhuc incerta essent omnia, neque regnum, neque administrationem ullam suscepturum esse. Videri autem sibi, ut ij deinceps quoq; summæ rei præessent, quos Vuladislaus in Vngariam

Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.

Comitia Siradiæ de nouo rege creãdo.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

B discedens, uicarios & gubernatores reliquisset. Non acquieuit in eo responso conuentus. Itaque placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirum proficiscerentur, ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarent. Si renueret, aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neque enim tutum sibi esse, neque consultum reipublicæ, diutius principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita non desperabat, siue quòd Lituani proceres ægrè eum à se dimittebant, lenis, ne dicam lenti imperij dulcedine degustata, ac ueriti, ne absente eo Michael Sigismundi filius dominatum arriperet, interfectique patris pœnas à se expeteret: aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret. Adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant, Id autem, si regnum susciperet Cazimirus, commodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos stare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligenter: sed nihil impetratum. Itaque discedebant re infecta legati, testati sese Polonumque nomen omne functum esse officio suo, quod paternum fraternumque regnum Cazimiro detulissent: deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat. Quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, eum certum responsum Polonis daturum esse. Ita dimissi legati. Vbi tempus id aduenit, frequensque nobilitas cum proceribus Petricouiam conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes. Quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suum persecuturus esset: quem tamen dicebant in principatu Lituanorum acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos &

Polonorũ legatio ad Cazimirum.

Lituanorũ consilium de retinẽdo Cazimiro.

Reginæ studium in eucehendo ad regnum filio.

1446 an.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Lituanos dissidio, minimè defuturos esse occasioni uexandę & infestandę Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaq; ad uicesimam-octauam diem Martij cum frequens senatus Petricouiam conuenisset, cunctusque, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum Vuladislaum uel Boleslaum regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniensis, & maior pars senatus, & pleraque omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant. Itaque in hanc sententiam senatusconsultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatique quinque de primoribus oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationem nullam daret. Ibi Cazimirum, cum deijs quæ Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere uehementer consilij sui cœpit: nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerumetiam de principatu Lituanorum, ac de uita denique in periculum se uenturum esse propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eumque rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis, quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab ijs quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit: quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis septies tamen peritus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaque consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscentes, reprehendebat, & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atque nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, indeque Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaque reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoque rursus animos inclinant, & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finibus Lituaniæ inter Breste & Parsouiam conuentum secum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septembris Corcini conuentum rursus egerunt, & Colense decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratrisque Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uerebantur, ne Boleslaus, regnum adeptus irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suæ de suscipiendo regno, aut de conuentu pariter instituendo dedisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorum procerum sibi amicorum precibus adductum se Breste uenisse. Si quid secum Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patientia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste. Nam uniuersos

Comitia Petricouiæ.

Suffragia de nouo rege.

Boleslaus Masouium rex à Polonis creatus.

Cazimirum pœnitet non suscepti regni.

Gastoudi potentia & authoritas.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cazimirus à Lituanorũ & Russorũ insidijs petitus.

Minorũ Polonorum studia in Cazimirum.

Sbignei graue cõsilium.

Legatio Polonorum ad regem.

Cazimiri tergiuersatio.

Legatio ad Cazimirum.

A uniuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atq; etiam Tattarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: Non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescum Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infectà recedere pararent, insusurrarunt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea, quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo deniq; eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Mox autem, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit, & adiunxit Lituaniæ. Non multo pòst Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cessinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno, imminentem, peruastata ditione eius ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consensu prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisque agris Draculam cum uno filio cepit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiamque uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaque ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant: Sed nos iam Cazimiri regnum B ordiamur.

Cazimirus conditionem fert Polonis. *Improbum consilium.* *Cazimirus suscipit regnum.* *Pax cũ Ratiboriensi & Cessinensi ducibus.* *Transalpina Valachia ab Huniade uastata.* *Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ.*

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

AGitur anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Cracouiam: insequenti die ritu solenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi coronam, Palatino sceptrum, Posnaniensi uerò palatino pomum, & Sendomiriensi gladium præferentibus in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. Ibi priusquam præparatum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos ac duces Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episcopis. Accidit autem res ominosa inter solemnes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inusitatam procurationem siue stationem essent, mulieres rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulatibus & lamentis non sine molestia & fremitu omnium templum impleuerunt. Monasterium quoque Mogilense, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuito incendio conflagrarat. Consultatum deinde est, utrum de duobus rex pontificem max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintum, qui Eugenio mortuo, dudum à collegio Cardinalium suffectus erat, & literas ad regem miserat. Hunc agnoscere placuit: misique ad eum legati Vissota Gorcanus, præpositus Posnaniensis, & Petrus Samotulius castellanus Calisiensis, regis obsequium ei detulerunt, impetraruntque decem millia florenorum in subsidium contra Tattaros: quæ ordini ecclesiastico in Polonia imperata sunt: itemque facultatem conferendi nonaginta sacerdotia, quæcunque in prouincia Gnesnensi uacatura essent, & ad ius summi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimam

1447. ann. *Cazimirus rex coronatur.* *Masouiorũ ducum controuersia cũ episcopis de loco.* *Cazimiri Masouij obitus.* *Episcopi ducibus antepositi.* *Mogilensis monasterij incendium.* *Legatio Cazimiri ad Nicolaum pont. max.* *Postulata regis à Pontifice.*

Schisma sublatum. *Basileensis cōcilij acta approbata à pontifice.* *Michaelis Lituani repulsa.* *Posnania arsit.* *Oppida exusta.* *Comitia Petricouiæ.* *Postulata Polonorū à rege negata.* *Theodoricus Buciacius.* *Latrocinia.* *Cazimirus Poloniam neglexit.* *Grabouia opp.* *Bendinum opp.* *1448. ann.* *Comitia Lublini cū Lituanis.* *Lituanorū postulata.* *Polonorum responsum.* *Podolia iuris Polonici.* *Luscū iuris Polonici.* *Legatus pōtificius ad regem.*

decimæ, & ius omnium sacerdotiorum in tota Polonia conferendorum, & pensionem siue denarium S. Petri. Sed ea negata sunt. Nec multo pòst Felix certis cum Nicolao pactis interuenientibus pontificatu se abdicauit, & concilium Basileense solutum est, cum acta eius Nicolaus approbasset. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimissisque, & extra portam honoris causa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus est: & cum esset Calisiæ, uenit ad eum Michael Sigismundi Lituanorum ducis filius: supplexque & prostratus ad pedes eius, reddi sibi paternam hæreditatem petiuit: nihil tamen æqui impetrauit. Posnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in fontes supplicio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzum oppida eodem anno arserunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ sacrum habita: in quibus leges quasdam rex de amplissimi consilij sententia condidit: pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: missisq; ad eos uicissim legatis, iusiurandum secundum ea ipsa pacta ab eis exegit. Rogatus autem à proceribus, ne quid eorum, quę in Polonorum ditione essent aut fuissent, Lituanis concederet. Proficiscens in Lituaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico senatu secum duceret: Theodorico Buciacio præfecto Podoliæ, qui arces quasdam à Lituanis interceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lituanorum, quos secum habebat, consilio negauit, & properè in Lituaniam secessit. Quo quidem facto additi sunt animi improbis & sceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, sed pagos etiam ac domos equestrium hominum, & oppida infestarent, rege interim in Lituania uenationibus assiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaque impunitate creuit licentia, adeò ut nostri quoq; non pauci de nobilitate latrociniorum societatem cum Silesijs & Vngaris inirent, præfectis regijs & senatoribus nonnullis si non fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi item pagi in ora Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoque oppidum dolo captum & exustum. Sequenti anno sub finem Maij comitia cum Lituanis apud Lublinum habita sunt. Postularunt Lituani, ut sibi æquo iure fœdera cum Polonis essent, utq; caput illud, quo Lituania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inseritur, de fœdere tolleretur: itemq;, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur. Ad hæc ut commodè & placidè Poloni responderent, neq; Lituanorum animos à se alienarent, rex petiuit. Re in consultationem posita, responsum est: Commodiorem uiam ad retinendos Lituanorum animos non esse, quàm ut ij Russiq; omnes Polonorum regno atq; nomine, abrogato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cum illi abnuerent, tunc demum ad postulata eis responsum est: primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo constituta ac descripta esse: nec esse quòd querantur de iniquitate fœderum Lituani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti essent. Non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitus ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege submotis Tattaris quæsitam, & Camenecia, Chaceno (nescio an Chocimo potitus) Cecinis, siue Cieciuno, Bacota, Medibozo arcibus, & quibusdam alijs castellis munitam, à Ludouico deinde possessam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno peruenisse. Ab eo primùm Melstinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad tempus precário concessam esse: morte autem Vitoudi ad ius Polonorum redijsse, prouidente etiam ipso Vitoudo paulo ante obitum, & sacramento præfectos adigente, ut non nisi regi eam traderent. Idq; ita factum esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco, & Grodlo, extare etiam apud se diploma Sigismundi magni ducis Lituanorum, testatum facientis, ea ad Poloniā pertinere. Superesse etiā inter ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lituanis, conuentusq; solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus legatus à Nicolao pontifice max. & auream rosam dono regi attulerat. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiæ præsides habuere, propterea quòd affirmarent, non Nicolaum, sed Felicem iustum esse pontificē, quippe qui Eugenio ritè amoto à concilio Basileensi suffectus esset. Necdum enim de cessione Felicis increbuerat. Peractis siue solutis comitijs, Cracouiam rex adijt. Vbi paucos dies commoratus, cum legatum pontificium dimisisset, & indu-

cias

A cias eum Silesiorum ducibus in unum annum prorogasset, in Russiam profectus est ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Eliæ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus, illi uerò Petrus filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus Romanum eiecit. Erat autem Romanus consobrinus Cazimiri regis. Eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno sublatum esse: itaque accelerauit iter, Russosq; Præmislienses, Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandum in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cum esset rex, uenit ad eum matertera, Romani extincti mater cum ducentis equitibus Valachis. Ac equites quidem is, fide eorum commendata, præsenti pecunia subleuauit: materteræ uerò Colomeiam concessit. Cameneciam deinde cum uenisset, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus est. Inde legatos ad Petrum palatinum misit Petrum Odrouanzum palatinum Russiæ, & Prædiborium Conespolium castellanum Sendomiriensem, & præfectum Præmisliensem, cum his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaelem uerò Sigismundi ducis filium profugum ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem intelligeret, è Lituania in Masouiam ad socerum, inde in Prussiam: & cum ne ibi quidem tutò esse posset, in Silesiam, ad extremum in Valachiam profugerat. Et ad præstandum quidem iusiurandum uenturum se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaelem uerò qui ad se confugisset, ut proderet, neq; ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurũ se, deinceps ut is finibus suis excederet. Itaq; ad Tattaros is deinde profugit. Non expectauit autem rex Petrum: sed missis ad eum quatuor legatis Chocimi promissum iusiurandum absens ab eo consiliarijsque & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebatur, irrita fore esseq; fœdera, quę Petrus & Valachi cum quibus suis hominibus atque principibus prius icissent. Quibus uerbis Vngari potissimùm designabantur. Ipsum autem palatinum uenturũ esse ad regem intra tres menses posteaquam accitus fuerit, datumq; iusiurandum in uerba eius iteraturum. Missis autem Chocimum legatis rex ipse properè in Lituaniam, ut tempori ad comitia Nouogrodecensia adesset, se recepit. Venerat autem ad eum Tattarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum secretis mandatis dimiserat. Vix autem in Lituaniam ad constitutum locum uenerat, cum Tattari rapidi torrentis in modũ in Podoliã pupulabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamen palatos Theodoricus Buciacius præfectus Podoliæ cum expedita manu impeditis in locis aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosq; captiuos liberauit. Reuertentes autem Tattari, à Iurza Russo siue Lituano ad Bratislauiam comiter accepti sunt. Vnde aucta est uulgò suspicio, eos siue à rege, siue à Lituanis subornatos, Podoliã uexauisse. Per hæc tẽpora Vincentio Cotto archiepiscopo Gnesnensi mortuo Vuladislaus Oporouius episcopus Vuladislauiensis à maiore parte collegij in gratiã regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiẽsi episcopa, Nicolaus Lasocius à Nicolao pontifice maximo cõtra uoluntatẽ regis, qui Ioãni Grulcinio fauebat, successor datus est. Nec tamẽ possessionẽ bonorũ, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius. Anno autem sequenti peste apud Camerinũ de uiuis sublatus, liberam Grulcinio episcopã reliquit: uir ingenio, solertia, doctrinaq; singulari: cuius etiam consilio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Quoniam autem Huniadis mentio facta est, libet cladem eius, quam hoc anno à Turcis accepit, paucis attingere. Is igitur cum accepisset Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultrò cum uigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariam ad Scijtnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatẽ belli palatino Transalpinensi, & clarissimo Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbeiũ appellarunt. Nam Georgius Rasciæ Despotes cum post Varnensem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Albanensis ad condictum locũ tempusq; occurrit. Triduo ibi à mane usq; ad uesperum infestis armis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine defatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorũ uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ consuluit.

Moldauici motus. *Huniades gubernator Vngariæ.* *Colomeia palatinæ cõcessa.* *Legatio Cazimiri regis ad palatinũ Valachiæ.* *Valachi cũ palatino iurant in uerba regis Polon. absentis.* *Tattari Podoliam uastarunt.* *Buciacius Tattaros uexauit.* *Tattari comiter accepti à Lituanis.* *Vuladislaus Oporouius archiepiscopus Gnesnẽsis.* *Nicolaus Lasocius inuito rege episcopus factus, possessione exclusus est.* *Nicol. Lasocij laus.* *Vngarorũ expeditio contra Turcas.* *Sanderbeius.* *Rascia Turcis subdita.* *Vngari uicti à Turcis.* *Huniades captus à Despote Rasciæ.*

consuluit. sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio. Quem tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæq; contra Turcas, ditionem eius propter dimissum se infestantes, cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes. Moriens Mahometi filio, quem uiuens successorem sibi designarat, imperium reliquit. Sed nos nostra repetamus. Insequenti anno cum Michael dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriense, & nonnullas alias munitiones in Russia Moschis finitima auxilio Tattarorum intercepisset, tumultuariasq; regis copias fudisset; maiore mole rex contra eum arma mouit: eiectoq; eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina & Sbigneus cardinalis missis in Vngariam Ioanne Zagoranio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatia regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petricouiensia reuertit. Vbi magna exorta est inter proceres de prærogatiua loci & sententię dicendæ controuersia, propter Sbigneum episcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali presbytero designato, Nicolaus paulo antè insignia eius honoris miserat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipsi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à se transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum & archiepiscopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominus cum ijs, qui manserant, senatum habuit. Friderici Cæsaris legationem pro Vuladislao Masouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum Rausm atque Belsum secundum fratres absque liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. Expostularunt posteà grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem in senatu locum retinaret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit Pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extremum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipublicæ, exoratus Sbigneus Petricouia discessit. Idemque fecit archiepiscopus. Liberius deinde habita sunt consilia de republica, quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex proceribus petentibus solenne iusiurandum (quod ritè & secundum leges regnum administraturus esset) dare, & regum superiorum acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lituanis suis detraheret, recusaret. Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum solis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimque Petrus Suffranecius uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquisitionem uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem dissuasit: non quòd faueret is furibus & prædonibus, sed quòd agi quicquam, & statui publicè cum rege nollet aduersus uniuersæ Poloniæ consensum. Conuenerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirum haberent, quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. Quanquam solent etiam plerumque proceres plusculum sanguini suo & necessarijs indulgere, quo maiorem sibi potentiam comparent. Itaq; soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoq; ipsi Suffranecius insidias tendere dicebatur. Misit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conespolium cum exercitu Russorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rursus moribus agitabatur. Quid Petro palatino Moldauorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui sanothum Alaxandri palatini filium esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fratres legitimos ad se pertinentem inuasit. Superer at adhuc paruus Eliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regia à Ioanne Sennenio Olescio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui

eum

Turcæ fugati ab Huniade.
Amurathis mors.
Mahometes Turcarum princeps.
1449. ann.
Seueriensis ditio in Russia à Michaele occupata, à rege recuperata est.
Huniades et Iscra Polonorum opera reconciliati.
Comitia Petricouiæ.
Cõtentio de loco inter Cardinalẽ et Archiepiscopum.
Cardinalis dignitas.
Friderici Cæsaris legatio ad Cazimirum.
Cardinalis & archiepiscopus è comitijs discesserint.
Cazimirus recusauit iusiurandũ dare Polonis.
1450. ann.
Conuentus minorũ Polonorum.
Petrus Suffranecius de latrocinio suspectus.
Ioãnes Tencinius palat. Cracouiensis.
Poloni noluerunt pro rege habere Cazimirũ, donec iusiurãdum ipsis daret.

A cum Alexandro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat. Ac deliberatum quidem est in consilio regio, an rex Moldauiam omnino subigeret, atque in prouinciæ formã redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Rusia. Sed res magnæ difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem Danubij ripam tenebant. Consultius uisum, ut alienis uiribus & alieno periculo tam potentem hostem à se arcerent. Itaq; Odrouanzus cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus & opitulãtibus, reducere iterum Alexandrũ iussi sunt. Atq; hi tripartito agmine Moldauiam ingressi sunt: Alexander enim Moldauos, Theodoricus Buciacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus & Conespolius ducebant. Bogdanus imparem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit. Ac de pace tamen cum nostris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauitq; ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Moldauiæ præesset, regiq; septuaginta millia, quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit, uel ut Bernardus Vapouius habet, septem millia modò Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & certos pecorum greges quotannis penderet. Pace facta reuertebantur nostri. Ibi Bogdanus circumductis suis per compendiosos calles, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri angusto & impedito tramite, insedit. Sed ea de re edocti nostri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cum præsidio Moldauorum duce Burculabo & ala Podoliorum præmissis, ipsi expediti prælij fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honestè potius occumbere, quàm turpi & fugæ simili receptu perfido hosti incruentam uictoriam concedere, statuunt. Complures tamen de exercitu iniussu præfectorum clàm se cum impedimentis subduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit. Nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu nostri, peditatu hostis pro loci opportunitate abundabat: sed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus nostris, hostes cedentes, & huc atq; illuc dissipati peditum aciem ostendêre. Nec eo

B segnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Cadebant fortissimi quiq; de nostris, qui in prima acie pugnam ciebant, & iam inclinari cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præsidiaria illa sua manu aduenìens, nostris animum addidit, hostium uerò ferociam & exultationem repressit, territosque in fugam uertit. Ita nostri insperata & cruenta uictoria potiti sunt. Multos enim fortes uiros amisêre: atque in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaelem Buciacium. Pugnatum est à mane usque ad uesperum. Hostes fuga dissipatos quatriduo Burculabus in sylua conquisiuit. Bogdanus sospes Barlotum, oppidi id nomen est, sese recepit. Nostri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorem ex amissis fortibus uiris dolorem, quàm ex profligatis hostibus lætitiam capientes, satis tunc habebant domum reuerti. Odrouanzum palatinum Ioannes frater archiepiscopus Leopoliensis paucis diebus secutus est, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magister, cuius superius meminimus, successit. Non multo pòst Tartari, ubi de strage Rusicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Rusiã usq; ad Grodecum oppidum & fines Bellensium populabundi excurrerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaum ducem Masouium, Bellensem dominatum secundum fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantem, caperent: abactaq; ingenti hominũ, pecudum & iumentorũ præda, incolumes ad sua se recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiã geminato malo, nõ modò Podolios atq; Russos, uerùm omnes Polonos afflixit, cũ nemo esset, qui, si quid mali rursus ingruisset, succurreret, rege in Lituania cõmorante, & conuentũ cum Lituanis de Podolia & Lusco agente. Ne in Cracouiensi quidẽ ora quietæ res fuere per id tẽpus. Nam Premislus dux Toscensiũ coacto exercitu Seueriã episcopi Cracouiensis arcẽ oppugnauit: reiectus uerò inde cũ ignominia, tractũ illum omnẽ diuexauit. Sed eum Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus est usq; adeò, ut eũ ad petendã pacẽ, & satisfaciendũ de dãnis datis adigeret. Ad Pentecosten demũ sequẽtis anni rex Petricouiã ad comitia uenit: ibi actũ rursus de Sbigneo cardinali ipso absente. Nã eũ rex, ne ueniret, exorauerat: sancitumq;, ut is quidem principẽ in senatu locũ obtineret: deinceps uerò, ne

quia

Consultatio Polonorum de Moldauia redigenda in formã prouinciæ.

Pacta cum Bogdano palatino Valachiæ.

Moldaui uectigales regi Pol.

Bogdani fraus.

Burculabus.

Moldaui Valachi fusi fugatiq;.

Petri Odrouanzi et Michaelis Buciacij mors.

Barlotum opp. Moldauiæ.

Gregorius Sanocius archiepiscopus Leopolien.

Tartari Rusiam & Belsensem populati sunt.

Seueria infestata à duce Toscensi.

Sbigneus cardinalis ducẽ Toscẽsem repressit.

1451. anni.

Comitia Petricouiæ.

De Cardinalatu et legatione concessione communalis.

quis eum, atq; legationis etiam Apostolicæ perpetuę honorem rege & senatu inconsultis peteret aut usurparet. Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit. Ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Posnaniensis, Nicolaus Scora castellanus Calisiensis, & Laurentius Zaremba castellanus Siradiensis & præfectus Velunensis nomine omnium maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rursus de purganda Polonia latrocinijs. Sed inquisitionem nobilitas pleraq; abnuebat. Nec ea sanè magnopere opus erat, si rex in eos modò, quorum publica errant scelera, animaduertere, infamesq; latronum receptu munitiones Berualdum & Velcinum in potestatem suam redigere uoluisset. Velcinum Gels Silesius, Berualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clausum est autem à rege mercatoribus Polonis iter, & interdictum exportatione mercium Vuratislauiam & in Silesiam propter noua telonia ibi instituta: interdictumq; externis mercatoribus, & præsertim Norimbergensibus Cracouię & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd nostris uictus quærendi rationes præriperent. Cum Boleslao uerò Oppoliensium duce rursus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iusiurandum solenne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur. Atq; is Parsouiam ad penultimã diem Augusti indictus est. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut seni grossi in iugera pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur: eiusq; pecuniæ quæstores atq; dispensatores Cracouiensis & Sendomiriensis palatini constituti. Ibi Sbigneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit cùm de alijs quibusdam peccatis, tum de Michaelis Sigismundi ducis filij iniuria, & indigna supplicis repulsa: ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omnium, quæcunq; hominibus ac ditionibus ipsius aduersa euentura essent. In Russiam inde per Sendomiriam rex iter habuit. Venit autem ad eum Sendomiriam Dauid Mustaphę Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones transire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cũ ad Istri ostia peruenisset, Mahometemq; post Amurathem patrem apud Turcas sine controuersia imperare didicisset, per Poloniam in Vngariam redijt, & ibi consenuit Samboriæ cum esset rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ & procerum Polonorum eum consecuta est, rogans & admonens, ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat. Idem contendebant, qui præsentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parsouiensia integram eam rem reiecit: & cupere se quidem Luscum Polonis adiungere, affirmauit, sed prouidendum esse etiam atq; etiam, ne Lituani ea re alienarentur. Venit etiam eò Maria Eliæ defuncti Valachorum palatini uxor cum Alexandro filio, regis opem aduersus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones, quas retinebant in Moldauia, Andreas Odrouanzus præfectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouię habita. Ad quæ Lituani non ueniebant, nisi fides publica ipsis à Polonis daretur. Verùm ea negata est, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiam eis egressus Lomasos usq; secum eos adduxit. Gastoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorum postulata in eo conuentu fuerunt cùm de Podolia, Lusco, & cæteris eius oræ munitionibus, tum de corrigendis fœderibus, quòd ea se inscijs nõ sine contumelia sua, & obnoxiæ seruitutis testificatione conscripta esse dicerent. Itaque in eandem quoq; sententiam eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est, refutatumq; euidentissimè illud, quòd illi se inscijs fœdera conscripta esse asseuerabant. Nam & Mathias Vilnensis episcopus, & alij proceres Lituani negare non poterant, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo confirmasse, simulq; de Podolia, & cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse, ad Polonorum ius ea pertinere. Sumerent tamen ijs de rebus quos uellent siue iudices siue arbitros, uel regem deniq; ipsum communem principem, ne quam querendi ansam, neu quod dissidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acceperunt. Ne uerò iritatis animis discederetur, placuit in annum integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu soluto rex in Lituaniam

Marginalia: *Conuentus Cracouiæ.* *Latrocinia.* *Vuratislauiam ne proficiscãtur cũ mercib. mercatores Poloni.* *Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.* *Parsouiæ cõuentus Polonorum et Lituanorũ.* *Sbigneus episcopus regem obiurgat.* *Dauid Turca profugus.* *Maria palatina Valachiæ.* *Andreas Odrouãzus Alexãdrum Valachũ tueri iussus.* *Conuentus Polonorum cum Lituanis Parsouiæ.* *Fides publica negata Lituanis.* *Gastoldus.* *Lituanorũ postulata refutata.* *Legati in Moldauia.*

A Lituaniam ad uenationes secessit, rerum Valachicarum cura Ioanni Gijzouio castellano & præfecto Cracouiensi Petro Samotulio Posnaniensi, & Prædiborio Conespolio Sandomiriensi castellanis mandata, Polonicis uerò quasi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equitum Velunensium cæde à Ioanne Gals prædone in conflictu quodam patrata. Tametsi potuit rex habere nonnullam excusationem, pestis uitationem: quæ grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quamuis magnus esset undiq; Cracouiam hominum concursus Iubilæi gratia, quem Nicolaus quintus pontifex max. ad spacium unius anni post peractum Romanum, Cracouiæ, Gnesnæ, Leopoli, & Vilnæ concesserat ea lege, ut quisque dimidium eius, quod in itinere Romano impensurus esse uideratur, in capsam reponeret. Ex ea uerò pecunia ut dimidium regi in sumptus belli contra Tartaros gerendi cederet: de reliquo dimidio dimidium Sophia regina in dotam egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cum grauis uulgò esset ea æstimatio, ad quartam redacta est. At illi, qui ad componendas res Moldauicas designati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri Senioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Moldauiæ uendicabat, & fœdus atq; societaté cum Alexandro inierat) ebrius per dolum interfectus est. Nec multo pòst, ipsum quoq; Alexandrú idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus est: fecissetq; adeò, ni se ille subduxisset. Reuersus auté cum præsidio Polonorum Alexander, nihil tamen propter hybernum tempus anni, & quòd Petrus in interiora secesserat, agere potuit. Venit per id tempus ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium subsidium ad bellum Syriacum cótra Soldanum Aegypti & Syriæ regem petens. Sed ei responsum est, regem satis negocij habere, ut Tartarorum, qui & ipsi barbari sint, uim à suis propulset: tantum abesse, ut quietos lacessendos sibi esse putet. In Vngaria uerò per idé tempus Huniades gubernator Ioannem Iscram, Cassouiam & alias quasdam in ea ora munitiones obtinenté, & sibi dicto minus audientem, cum insidijs frustra appetisset, aperto bello adortus, monasterium, quod ille præsidio munierat, obsidione cinxit. Sed Iscra coadunato ra-

B ptim de Boemis & Polonis quatuor milliú armatorum exercitu, laborantibus suis, deditionemq; Huniadi superbè recusanti offerentibus succurrit. Commisso auté prælio, & obsessis tempestiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus est Huniades cum sexdecim millibus Vngarorum. Anni sequentis mense Februario Suitrigello dux moriens Luscum Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum malefici, & Polonorum beneficij: cum illorum opera arcem illam atq; ditionem amisisset, horum uerò beneficio recuperasset, ac iureiurando sese & præfectos suos nobilitatemq; omnem obstrinxisset, mortuo se non nisi Polonis parituros. Et eodem ferè tempore Michael Sigismundi ducis filius apud Moschos exulans ueneno opera Lituanorum procerum, ut creditum est uulgò, in poculum infuso, extinctus est. Vtriusq; corpus Vilnam relatum, honorificè à rege sepultum est. Hos paucis diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcessit. Magni inde motus in Polonia extitarunt, fremebantq; uulgò in regem tum ob Luscum ipso conniuente, atq; adeò assentiante, ut creditum est, intercuersum, tum ob episcopatum Præmisliensem Nicolao Blascouicio homini externo, nempe Silesio, delatum. Habitaq; sunt nonnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atq; Russis. Inde Ioannes Olesnicius palatinus Sandomiriésis, & Albertus Michouius castellanus Zauichostensis publicà ad regem de Lusco, de Præmisliensi episcopatu, ac de iureiurando exigando allegati, ex itinere reuocati sunt. cum castellanus Cracouiensis rege uolente & iubente Luscum interceptum esse, affirmasset, ne contemptui esset illa legatio: decretumq;, ut minores Poloni atq; Russi Vuladimiriam à Lituanis nuper exustam reficerent, præsidioq; firmarent, & Luscum quocunq; modo possent, in potestatem suam redigerent. Sed irritum tamen decretú id fuit metu offensæ regiæ, & quòd negligun tur ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curanda suscipiuntur. Præceptum est autem thesaurario & salinarum præfecto, ne qua arma Luscum, quamuis mandante rege, mitterent. Hæc ubi regi renunciata sunt, grauiter in Sbigneum cardinalem, & palatinos Cracouiensem atq; Sendomiriensem exarsit, questum de ijs ad maiorum Polonorum cõuentum misit, quasi illi regnum sibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent. A proceribus autem petiuit, ut Sendomiriam ad Pentecosten uindicandæ contumeliæ & ignominiæ suæ causa ad se uenirent. Venêre Ioannes

F Vuladislauien-

Silesij Velunensem ord. uexerunt.
Pestis.
Iubilæum in Polonia.
Pecuniæ iubilæi dispensandæ ratio.
Bogdanus Valachus interfectus.
Petrus dominatum usurpat.
Philippi Burgundionum ad Casimirum regé legatio.
Huniades ab Iscra uictus.
1452 ann.
Suitrigello obijt.
Luscum Lituani occuparunt.
Michael dux mortuus.
Polonorum fremitus aduersus regé.
Legati Polonorum ad regem.
Polonorum conatus contra regis sententiam.
Querela regis apud cõuentum maiorum Polonorú de minorum proceribus.
Conuentus Sédomiriæ.

Vuladislauienſis epiſcopus, Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Nicolaus Sarleius Breſtē-ſis, & Boguslaus Inouuladislauienſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: ſed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à conſilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus eſt, cum omnibus conſtaret, illos quos rex accuſabat, immeritò ac falſo delatos eſſe. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in conſilium, & grauiter cum eo expoſtularunt, quòd aſſentatoribus aures ac commodaret, ut ſe pro hoſtibus traduceret, atq; infamiæ notam ſibi ſtuderet inurere. Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea quæ ſibi obijcerentur. De corrigenda quidē inutili atq; praua regni adminiſtratione, ſe pro officio ſuo egiſſe, & conſilium captaſſe, neceſſarium magis, quàm utile reipublicæ. Si quid ſecus fiat, quàm rex uellet, penes ipſum eius rei culpam eſſe, qui nec ipſe peccata ſua multa magnaque corrigeret, neq; ſalutaribus monitis obſecundaret. Ocio, uenationibus, epulisq; uacantem eum aſsiduò, neq; cauſas afflictorum hominum cognoſcere, neq; de quiete atq; tranquillitate publica cùm à barbaris hoſtibus, tum à latronibus præſtanda conſilia inire: Superiorum regum acta, conſtitutiones & prærogatiuas ſuas cuiq; ordini benignè datas, non modò non approbaſſe adhuc toto quinquennio, ſed labefactare etiā per ſummam multorum iniuriam: Creberrimis & grauiſsimis ſubuectionibus miſeros oppidanos & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis & monaſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equorum exigere: nuper adeò externo homini, ſuis longè dignioribus præteritis, Præmislienſem epiſcopam deſtinaſſe: Lituanis totum ſeſe dedere, Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculum & in familiarē uitæ conſuetudinem admittere: cùm illis ſeria iocosq; miſcere: in illorū uſus atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq; exhaurire: illis deniq; Luſcum & Podoliam à Polonorum iure abſtrahenda permittere, atq; adeò fauorem opemq; ſuam ad id impertiri. His de rebus pleriſq; crebrò eum à ſe & priuatim & publicè admonitū, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen correxiſſe peccata. Itaque deinceps abſtinere ſe uelle conſilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pupillorum & uiduarum cauſis uel cum periculo uitæ ſuæ defuturum. Subiecerunt Cracouienſis & Sendomirienſis palatini, eandem ſuam eſſe ſententiam. Et cum dicto omnes de conſilij loco exceſſerunt, cæteris conſiliarijs, qui aderāt, tacitè eorum ſententiam ferè approbantibus, ſed rege iritato mutire non auſis. Venerant ad regem nonnulli duces uicini: aderant & aliorum legationes: quibus pudebat eum dare audientiam, primoribus ſenatus in cō-ſilium non uenientibus. Itaq; actum cum his eſt, utrinq; ut omnia, etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiam ad uiceſimamquartam diē menſis Auguſti indicebantur, penderent. Ita illis delinitis, auditæ ac dimiſſæ ſunt legationes. Non multo pòſt Tattari improuiſa in Podoliam excurſione facta, propterea quòd ſtationes & excubiæ à Theodorico Buciacio prætermiſſæ erant, permagnam prædam abegerunt, & Rouum caſtellum quod noſtra memoria Bona regina inſtaurauit, & Barum appellauit, ceperunt. Rex in maiorem Poloniam, & inde Neſſouiam profectus, Ludouicū Erlichauſium magiſtrū cum epiſcopis & primoribus Cruciferorum ad ſe uenientem lautè & magnificè accepit, uiciſsimq; ab ipſo Toruniam inuitatus eſt. Intereà Boleslaus dux Oppolienſiū non tam abſentia regis, quàm mutua eius cum proceribus offenſione ac diſsidio fretus, ualida militū manu è Boemis, Morauis & Sileſijs conducta, bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Velunenſem tractū hoſtiliter uaſtauit. Id ubi rex cognouit, ſumere arma Polonos iuſsit. Sed nemo obtemperauit. Itaq; ipſe quidem Siradiam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum ſuum, ne tamē negligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendā uim hoſtium ad oram Velunenſem miſit. Sed ea manus nulla re memorabili patrata, nonnullis peſte, quæ in Sileſia & finitima Polonia tunc graſſabatur, abſumptis, ad regem redijt. Et commodū Boleslaus de pace miſit. Igitur factæ ſunt cum eo rurſus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur. In comitijs uerò eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis ſuperbè & nō ſine minis repetita. Eiq; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando & cōfirmatione importunius actū. Itaq; is in anguſtum redactus, cum octo primoribus conſiliarijs ſecretum conſiliū habuit: & cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo atq; defectione Lituanorum poſtulatis Polonorum ſatisfacere, annū unum impetrauit, ut interea Luſcum

Primores minorū Pol. expoſtularunt cum rege. *Regis facta reprehenſa.* *Sbignei epiſcopi grauitas et libertas in dicēdo.* *Tattarorum excurſio in Podoliam.* *Rouū caſtellum captū.* *Cōuentus regis cum magiſtro Cruciferorum.* *Polonia à Sileſijs uaſtata.* *Induciæ cum duce Oppolienſi.* *Comitia Siradiæ.* *Lituanorum legatio.* *Secretum cōſilium.* *Regis excuſatio, quòd nō præſtaret promiſſa.*

A scum & primarias Lituaniæ munitiones in potestatem suam redigeret, thesaurumq; Lituanicum in Poloniam transferret. Tametsi admonebat Sendomiriēsis palatinus Oleśnicius, uidendum esse, ne rex Polonos uana spe & pollicitatione lactaret: eoque syngrapha siue diploma, quod ea de re fidē faceret, ab eo exactum, & regis ac omniū illorum signis obsignatum, archiepiscopo asseruandum concreditum est: atq; ita conuentus ille solutus. Sub illud uerò tempus Tattari rursus in Podoliam populabundi usq; ad Leopolim excurrerunt: & cum se recedere simulassent, reuersi quater, eos qui ex latebris ad messem prodierant circumuentos, in miseram seruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cijzouium castellanum, & Ioannem Teucinium palatinum Cracouienses in Russiam ad reprimendam cum Russis atq; Valachis efferatam rabiē barbarorum proficisci iussit, ipse in Lituaniam, quamuis dira peste afflictam, ad uenationes secessit. Sed dum nostri sese comparant, Tattari præda onusti discessere. Compertum est autem, à Lituanis eos immissos fuisse. Mox enim ij Radiuilum Hosticouitium cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miserunt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes citeriorum Tattarorum dux cum suis è Podolia reuersus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus est, incidisset, excussus & exutus à uictoribus, nudus dimissus est: Sadachmetes uerò fugiens cum nouem filijs, & familiaribus siue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniam, tanquam ad amicos, sese recepit. Sed eum spes sua fefellit. Nam captus à Lituanis, & cum paulo pòst Kiouiam fugisset, è fuga retractus, Caunæ in custodia usq; ad mortem asseruatus est, ut ea re hostem eius Ecigerem in amicitia continerent. Neque Cracouiensis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Pręmislus Toscensium, & Ioannes Osuencimensium Silesiorum duces coactis nongentis mercenarijs militibus equestribus atque pedestribus, finitimam sibi oram Poloniæ impunè populando longè lateque peruagati sunt, nacti occasionem commodam, quòd sine ullo præsidio tunc ea loca essent, proceribus cum nobilitate ob sæuientem Cracouiæ & circumquaque pestem partim dilapsis, partim extinctis. Causa uerò belli fuit, bellum aliud inter Petrum Saffranecium & Vulodicum Scrinnium de Berualtho gestum: cuius

B incommoda ut à finibus suis duces illi propellerent, duo millia florenorum Saffranecio promiserant. Itaque Saffranecius cum sua causa id bellum motum esse intelligeret, è Malesso castello de illis capto, & Bendino ditiones eorum cum centum equitibus totidemque peditibus uicissim infestauit, usque adeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret. Et iam duces etiam ipsos tædium eius belli ceperat, propterea quòd stipendijs exhausti erant. Quamobrem pacem à Saffranecio petiuerunt & impetrarunt his legibus, ut profiterentur, iniustè se Poloniæ bellum intulisse: captiuos dimitterent: & supra duo millia prius promissa, octingentos florenos ipsi soluerent. Ille uerò Malessum eis uicissim redderet. Atq; hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Præmislo uerò Toscensi induciæ in sex menses publicè factæ, propter hyberni cœli, quo hæc gerebantur, inclementiam. Nec tamen is fidem seruauit. Nanq; mercatores Cracouienses Vuratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòst diripuit. Per idem tempus, cum Fridericus Cæsar altero diademate præter morem, ac tertio de more unà cum noua nupta Leonora regis Portugalliæ filia Romæ à Nicolao pontifice, fauentibus cunctis Italis, coronatus in Austriam reuertisset, neq; redderet Austrijs, Vngaris & Boemis Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiscens promiserat, obsessus ab ijs Ciliæ comite Vlrico ductore, dimisit eum è tutela sua, Austriaque cessit. Nec multo pòst missi ad Ladislaum in Boemiam à Cazimiro rege Polonorum legati Nicolaus Sarleius Brestensis palatinus, ac Derslaus Rithuianius pręfectus Sendomiriensis Elizabetham sororem eius petitum in matrimonium, optatum responsum retulerunt. Nec tamen pacta sponsalia tunc confecta sunt, sed reiectum id Vuratislauiam, quò Ladislaus è Boemia sese uenturū promittebat. Nec scio, an legati Poloni non ad conciliandas regi suo nuptias, uerùm ad cohonestandam coronationem Ladislai missi, iniussu regio matrimonij & affinitatis mentionem fecerint, uel ipsi ultro ea de re compellati sint. Eoq; nihil tunc effectum, & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adolescens cuncta gerebat, legatio paulo pòst ad Cazimirum uenit, animum eius de nuptijs exploratura, quemadmodum scribit Vapouius. Hoc anno cum Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem subegisset, turbatoque fœdere, quod cum Constantinopolitano Imperatore consti-

Cautio regis.

Tattari Russiam peruastarunt.

Lituani Tattaros in Russiam immiserunt.

Tattarorum ciuile bellū.

Murzæ & Vlani apud Tattaros.

Sadachmetes Tattarus à Lituanis in custodia habitus.

Silesij Poloniam uexarunt.

Pestis.

Saffranecius Silesiam infestauit.

Malessum castellum.

Pacta Saffranecij cum Silesijs ducibus.

Mercatores Cracouiēses direpti à duce Toscensi.

Fridericus Imperator bis Romæ coronatus.

Frider. idem obsessus in noua ciuitate.

Ladislaus rex sui iuris factus.

Legatio Cazimiri ad Ladislaū regem Vngar. & Boem.

Ladislai regis et Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcæ Caramaniam & Cōstantinopolitanū imperium subegerunt.

tutum habebat, in ore Propontidis summa celeritate arcem excitasset, classemque armasset, qua Græcos quasi obsessos teneret, ne libero mari uterentur, Nicolaus pontifex Isidorum metropoliten Kiouiensem, legatum misit Constantinopolim: qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Rußis suis, quod se cum Latinis in concilio Florentino coniunxisset, pulsus Romam reuerterat. Cum autem is metu Turcicæ classis penetrare eò non posset, ad Alphonsi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebant ij tunc pariter classem instructã aduersus Soldanum Ægypti. Ab ea igitur classe Isidorus, Turcarum classe deuicta ac disiecta, ad Imperatorem Constantinopolim deductus est. Nihilo tamen minus Mahometes insequenti anno eam urbem obsedit, & acriter oppugnauit, & post quinquegesimum obsidionis diem Gerlucæ cuiusdem Græci proditione cepit, & imperatorem Constantinum Palæologum fortissimè dimicantem ad portam urbis interfecit. Nec multo pòst Gerlucæ, cum cognouisset eum ab imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs effectum fuisse, iustam proditionis mercedem diro supplicio exoluit: sedemque imperij Constantinopoli posuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiusdem anni initio pauci Tartari improuiso in Lucensem & Olescensem oram excursionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam abegerunt: ijdemque iterum ad Pascha aucti numero, Trebouuliensem agrum depopulati sunt. Hos insecuti Ioannes Lasscius Zincouiensis, Ioannes Niemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Laticiouiensis, & Mathias Medibozensis præfecti, noctu in securos ac sopitos perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna strage eos profligarunt, prædamque omnem excusserunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euasissent, & paucitate nostrorum animaduersa sese recollegissent, postero die denuo cum nostris manus conseruere. Sed ij quoque non resumptis prorsus ex trepidatione nocturna suorumque strage animis, paruo negotio fusi. Reliquias fuga dissipatas Braciaslauienses exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miserunt: ita ut ne unus quidem euasisse existimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum cum paternum dominatum adiuuantibus Polonis recuperasset, in fide regis atque Polonorum semper se fore iureiurando coram legatis regijs dato, & literis consignatis, unà cum consiliarijs suis professus est, & societatem belli totis uiribus contra Tartaros, & quoslibet alios hostes promisit. Per idem tempus Vuladislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui Oporoniam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium gente Odrouanzium præpositum Sendomiriensem, canonicum Gnesnensem, & scribam regium accepit successorem, cum plura suffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiam regis tulisset. Tametsi Vapouius scribit, Strempinio magis fauisse regem: sed à senatu persuasum postea, Sprouium, uti digniorem, ipsi prætulisse. Archiepiscopum Mathias Vilnensis, & Paulus Camenecensis episcopi paucis diebus secuti sunt. Mense Iunio rex apud Persouiam Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas causificantes: legationem modò misere, quæ usitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendæque Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuisse. Vel inde enim liquidò constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue regem, siue pontificem maximum, seu quem alium principem uellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur. Sed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vuladislai & Boleslai Masouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Prussicarum, & Magistri, totiusque ordinis Crucigerorum. Masouij Ticocinum & Gonianzum oppida, à Lituanis intercepta, repetebant: Prussi aduersus iniurias & impotentem dominatum Crucigerorum opem regis implorabant. Crucigeri contrà, ne rex aduersus fœdera Prussis adesset, postulabant. Responsum est Prussis & Crucigeris, Regem ueluti Christianum principem dissidia nolle alere. Si eo arbitro uti uellent, non recusaturum. Masouijs au-

tius

Isidorus Russus cardinalis legatus ad Imperatorem Constant.
Isidorus cardinalis pulsus à Rußis.
Turcica classis disiecta à Christianis.
Constantinopolis capta.
Proditionis iusta merces.
Turcici imperij sedes Constantinopolim translata.
1451 ann.
Tattarorũ excursio in Rußiam.
Lascz.
Tattari ad internecionem cæsi à Rußis.
Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. absentis.
Oporouia arx.
Ioãnes Sprouius archiepiscopus Gnesnensis electus.
Comitia Parsouiæ.
Lituanorũ legatio.
Refelluntur Lituanorũ postulata.
Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.
Prußi regis opem implorant contra Crucigeros.

A rius rex inconsulto senatu & non sine comminatione respondit. Quocirca grauiter à Sbigneo cardinali obiurgatus est: Non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere. Inter apes quoque regem aculeo carere. Masouios duces, non modò non contumeliosè, sed honorificè accipi oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc, causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior postea rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit. Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eò ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset. Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitque, ut his uicissim quàm illis propensiorem ac magis propitium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentesque ipsi dicto audientes esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat. Sed extant in archiuo regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendæ, dedendique sese ipsi gratia. Quòd si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, partim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur. Deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorumque persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quòd si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem Zatoriensium ducem pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit. Parsouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem diui Ioannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promissio diplomate consignata, postulatumque à rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est. Itaque instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret: & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempublicam per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor uiros de primoribus Polonorum senatoribus publicè designandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter sententiam ipsorum acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi reique suæ publicæ aliter prospicerent: dictisque facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos esse patriæ reipublicæ. His tandem tam importunis postulatis atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent: simul

Rex obiurgatus à Sbigneo et senatu.

Lituanorũ contumacia aduersus regem.

Polonorũ obsequium.

Osuencimẽsis dux Parsouiam profectus.

Osuencimẽsis ducis pacta cum Polonis.

Comitia Petricouiæ.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Polonorum procerũ confœderatio.

Iusiurandũ regis Polonis datum.

ſperantes eum tempore ſanatum iri: Præmislo Toſcenſi è ſenatuſconſulto induciæ A in biennium conceſſæ: itemque Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppollenſibus ducibus. In nonum uſque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inuſitatum Dlugoſſus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam menſem durant. Cazimirus rex Petricouia diſcedens, paucosque dies Cracouiæ commoratus, in Lituaniam ſeceſsit. Ratus autem Ioannes dux Oſuencimenſium abſente eo oblatam ſibi eſſe occaſionem recuperandi arcem Oſuencimenſem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Curopatua regio nomine obtinebat, facta manu ſubitaria, eam adortus eſt. Sed repulſus à noſtris cum ignominia, ruinas uetuſtæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniam cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; ſuos comitatus duce Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi ad obſidendam eam arcem miſerunt: & facilè ea per uim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet. Interea pax data Ioanni petenti ea conditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni prorſus ditione Oſuencimenſi regi Polonisq; cederet. Sic tandem Oſuẽcimenſis regio longo quaſi poſtliminio in ditionem Polonorum redijt: nobilitasq; omnis eius oræ ſequentis anni initio ſolenni iureiurando fidem ſuam regi & regno obſtrinxit. Quanquam ne poſtea quidem quieuit Ioannes, donec repetitis identidẽ pactis, auctoq; precio poſt tertium annum ius omne ſuum regi conceſsit. Per hæc tẽpora maiores in Pruſsia motus à nobilitate & oppidanis contra Crucigeros extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes ſibi ſumpſerant, illos non modò non uindicaſſet ab intolerabilibus iniurijs Crucigerorum, uerùm etiam ſexcentorum millium florenorum multam eis irrogaſſet, ac magiſtro eos denique tanquam ſeruos addixiſſet. Itaque illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conſpiratione inter ſe facta, pleraſque omnes munitiones & oppida ſex & quinquaginta in poteſtatem ſuam, eiectis Crucigeris, redegerunt: miſſaque ad regem ſplendida legatione, ea omnia, ſeq;, & omnem Pruſsiam, Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem terram ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa eſt. Nam rex ad nuptias in illud tempus conſtitutas feſtinabat: quo etiam frequens ſenatus (quo inconſulto nihil de re tanta ſtatuere poterat) conuenturus erat. Nona die Februarij noua nupta Cracouiam ſplendido comitatu aduenit, à rege ipſo unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promiſſa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſsiſſet. Nec tamen ea numerata eſt. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus & Velicienſibus conſtituit. Poſtridie contentio inter Archiepiſcopum & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius adminiſter eſſe deberet: quòd ille Archiepiſcopus & primas, hic cardinalis & Cracouienſis epiſcopus, ubi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capiſtrano eum honorem deferrent. Erat autem is Italus non ignobilis de ſodalitio Franciſcanorum, qui ſe Obſeruantes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & ſanctimonia uitæ pollens, uſque adeò ut multis miraculis eam comprobaret. Suſceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos non multum profeciſſet, à Sbigneo cardinali accitus, anno ſuperiori Cracouiam effuſa obuiam omni penè ciuitate cum ſacerdotibus & epiſcopo atq; ipſo etiam rege & regina, aduenerat: & poſita in foro, ac deinde hyberno tempore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina uirtute ſanabat: authorq; fuit Sbigneo, ut cœnobium omnium primum in Polonia ſuo ſodalitio ſub arce ad Auſtralem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum eſt negocium, nouos coniuges ritu ſolenni coniungendi. Sed cum is neque Polonicam, neque Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriuſque linguæ peritus cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus uerò ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Poſt hæc Pruſſorum legati, quorum princeps Ioannes Baſenus erat, in ſenatum introducti, facta audientia prolixè expoſuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Crucigeri Pomeraniam & Michalouienſem tractum olim Poloniæ

Comitia nouem dierũ.

Oſuencimenſis arx fruſtra tentata à Ioanne duce.

Volcum arx inſtaurata.

Oſuencimenſis principatus redijt in poteſtatem regis Pol.

1454. ann.

Oſuencimenſis conuentus iuratus in uerba regis Polon.

Friderici imperatoris arbitriũ inter Pruſſos & Crucigeros.

Pruſſi ſe & munitiones ſuas regi Polon. dedunt.

Nuptiæ Cazimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæſaris filia.

Contẽtio inter cardinalem & archiepiſcopum.

Ioann. Capiſtranus Frãciſcanus uir ſanctus in Poloniã uenit.

Cœnobium D. Bernardini.

Pruſſorum querelæ de Crucigeris.

A Polonis interuertissent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Masouiam, cæterasque Polonicæ parentem suam ferro & igni debacchati, in solitudinem ferè eas oras redegissent: quàm infidam incertamque pacem cum Polonis colerent, semperque coluissent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberosq; suos è complexibus maritorum atque parentum abstractos. Quod si qui contrà mutire ausi essent, in eos uerbera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis denique supplicia deprompta esse. His tot ac tantis malis ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse. Eam uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Crucigeris præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra se quasi rebelles subditos imploratam esse. Ad eum se legationem splendidam purgandi sui, Crucigerorumque accusandorum causa misisse: legatos suos per Morauiam iter facientes à latruntulis, quos Crucigeri subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu asseruatos, & ad extremum dimissos, ad Imperatorem peruenisse. Ibi cum is ex compromisso iudicium instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eoque re adhuc integra iudicem illum recusasse. Nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atque adeò infamis se notatos, & libertate priuilegijsque spoliatos, seruorum aut pecodum in morem tam impotentibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. Eam tyrannidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Crucigeros eorumque magistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisque omnibus eiecisse, neque deinceps in potestate eorum fore. Scire autem se probè, à Polonia se, orasq; illas à se cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuisse: non ignorare, Crucigeros initiò Polonorum beneficio in illis oris consedisse. Ad illorum igitur, qui & Crucigerorum

Confœderatio Prussorum.

Prussorum legati capti.

Prussi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

Prussi Polonos pro iustis dominis agnoscunt.

B patroni, & iusti domini sui essent, opem se supplices confugere, eisq; se suaq; omnia dedere: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent, neúe opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quòd Poloni uererentur, ne ea re fœdera cum Crucigeris uiolarent. Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues Chosnenses, propterea quòd ij se urbemq; suam bello adacti Polonis dedidissent, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, & noua fœdera cum Lituanis aduersus Polonism dudum icissent. Non uoluntate Crucigeros, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctam superiorum bellorum molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse, quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorumque processura esse. Nec se sibi defensoribusque suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prussis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Crucigeros quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut Pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commercia cum Polonis capitali supplicio Prussis interdixisse. Memorabant seniores, eos cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonisque pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse. Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ. Censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneos fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Crucigerorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorũ ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atq; is cùm uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando

Crucigeri fœdera cum Polonis uiolarunt.

Crucigeri quomodo se gesserint erga Polonos.

Senatus Polonici uaria sententia de recipiendis Prussis.

Crucigeri non desunt sibi.

& pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonisque Magistrum atq; Crucigeros in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperendinari rem animaduertere, contenderunt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentá conditionem accepturi essent. Apparebatque eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse. Nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prusia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magistrum & Crucigeros in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse. Nam oppidum in fide Crucigerorum mansit. His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea, quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebanturque quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, indeque in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites conductum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, socium & fautorem, donis promissisque clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulento, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonisque omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regem atque proceres. Verùm nonnullis res uisa incredibilis. Alij porrò dissimulando sanatum iri insaniam eius iudicabant. Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt. Episcopi in aduentum regium dilati sunt: arces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas, quæ urbibus suis imminebant, diruerant. Quæ res neque nostris, neque Prusicæ ipsi nobilitati placuit. sed neque aduersandi, neque factum reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubiæ pars fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Crucigerorum imperium, in deditionem accepit, missaque ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id fieret, petiuit, auxilia contra Crucigeros pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duoque millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit. Ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorum quoque & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat. Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunum Cracouiensem, ad Imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pontificem maximum Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factum suum defenderent, & Crucigerorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prusiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Rusis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret pacandiæ Prusiæ causa: Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Crucigeros Marieburgi & Stumæ, & in Brodniciensi oppido ipsi per se simul & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto obsidebant, adiungeret. Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prusicum

Marginalia: Crucigerorũ res minus prosperæ. — Prußi à Cazimiri rege Polon. in fidẽ accepti. — Petrus Saffranecius redemptus à Crucigeris, latrocinio turbat Poloniam. — Prußi iurãt in uerba regis. — Arces à primarijs ciuitatib. Pruß. dirutæ. — Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata. — Frider. marchionis, & ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirum. — Legationes à Cazimiro rege ad regem Vng. et Boem. ad Imperatorem, & ad Pontificem. — Comitia Lenciciæ. — Crucigeri obsessi à Prußis. — Masouiorũ preces irritæ.

A Prusicum bellum pollicerentur. In Prusiam deinde itum est, magna & splendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruuiæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu solenni iusiurandum in uerba Cazimiri & successorum eius regum Polonorum, tribus palatinis in sua quoque satrapia præeuntibus. Episcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmensis, Gaspar Pomesaniensis, & Nicolaus Sambiensis, cum suo quisque sacerdotum collegio in uerba regis iurarunt, abiectoque regis permissu cultu Crucigerico, ueterem habitum diui Augustini regulam profitentium resumpserunt. Quartus Franciscus Varmiensis apud Crucigeros Marieburgi erat: sed collegium tamen eius una cum cæteris iusiurandum dedit. Ladislai deinde regis legati Boemi Ioannes Bernstenius siue Rosembergius, & Sdencus Costca (nàm Chranstouius nihil certi retulerat) auditi, expostularunt cum rege, quòd suo rege inconsulto Prussorum deditionem secus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepisset: postularuntque ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad constituendum de rebus Prusicis: quarum cura magnopere ad regem Boemorum pertineret, quòd & patronus Crucigerorum esset, & Prusiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgensis fratre germano à Crucigeris in deditionem accepisset. Interim autem, ut Cazimirus obsidiones institutas solueret, belloque Crucigeris inferendo supersederet. Ridiculè superba & arrogans nostris uisa est ea legatio, neque à mitii ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòst secreto ipsorum legatorum indicio compertum est. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc summa rerum apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaque ad eam nihil aliud responsum est, quàm Cazimirum nunquam recepisse Ladislao, quòd ipso insciò Prussos in deditionem accepturus non esset. Ad cætera eum per suos legatos responsurum esse. Ita dimissi Boemi, nec permissi Marieburgum ad Crucigeros ire. Ladislaus uerò cum è legatis suis reuertentibus legationis suæ summam, responsumque Cazimiri cognouisset, Ioannem Rabstenium ad eum properè misit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obstaturum se esse, quo minus ille omni

B Prusia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctisque. Itaque missi in Boemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, & Petrus Samotulius castellanus Posnaniensis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent. At Cazimirus comitia Prussorum apud Grudentum habuit: ibi tributum siue exactio certa in capita constituta est; unde emerita stipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Prusi acciuerant, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obsidebant, soluta sunt: dimissique ij sunt, siue quòd ambiguæ fidei esse uiderentur, siue quòd nimio conducti essent. Nam sex & uiginti floreni in tres menses equiti numerabantur. Id adeò necessitas Prusis expresserat, ne militari præsidio nudi à Crucigeris opprimerentur, & ut ij secum potius contra Crucigeros, quàm cum illis contra se essent. Pro Boemis uerò aulicum suum comitatum rex ad continuandam obsidionem Marieburgi misit, præfecto ei Ioanne Sciecocinio præfecto Lublinensi. Decretum est etiam, ut sedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti à consilijs regi essent, qui cum eo de repubI. Prusica consultarent, summoque iudicio præsiderent: itemq; ut arces & munitiones episcoporum atque ecclesiarum, quoad bellum duraret, in potestate nobilitatis essent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipsis à rege datæ erant: quibus Prusi cum Polonis quasi in unum corpus redacti sunt, nimirum ut eorum consiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. consultarent, ad honores & magistratus regni admitterentur, Ius creandi regis pariter haberent: cæterùm suo quisque iure, seu Culmensi mallent, seu Saxonico, seu Prusico, seu denique Polonico, uiuerent: quæ bona quisque antiquitùs siue priuatim, siue publicè obtinuisset, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimq; id quod librale, seu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, & pensio ea, quæ à Polonis principibus in Pometania olim instituta, Narzas siue porcus uulgò uocabatur, remissa & sublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuissent, aut legitimis eorum hæredibus remissæ (Nam eas antea Crucigerorum præsides iniustè sibi uendicabant) honores & magistratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo secundum usum & consuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: Ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ &

Episcopi Prussiae iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Crucigerorum abijciunt.
Varmiense collegium iurat in uerba regis.
Ladislai Boem. regis legatio ad Cazimirum.
Crucigeri dedidere Prusiam Ladislao regi.
Georgius Podiebradius.
Alia Ladislai legatio.
Legatio Cazimiri ad Ladislaum.
Comitia Prussorum Grudenti.
Tributum decretum.
Stipendium equestre ingens.
Ioannes Scecocinius præfectus Lublinensis.
Consiliarij Prusici.
Munitiones ecclesiasticæ nobilitati commissæ.
Prussorum unio cum Polonis.
Prærogatiuæ & priuilegia Prussorum.
Funtzol sublatum.
Narzas.
Naufragæ merces.
Externi ab honoribus exclusi.
Moneta.

gæ & Gdani cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, quoad bellum duraret, in A commune eis conceſſum. Finito uerò bello ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine ſumptuq; ea cuderetur: Mercatoribus uerò poteſtas facta eſt quoquo uerſus in Poloniam cum mercibus proficiſcendi, easq; deponendi, & uænum exponendi ubicunque uellent. Ad extremum Ioannes Baſenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus eſſet, conſtitutus: Gdanenſi uerò ciuitati, cum ea ſplendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipſius accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum marcarum remiſſus: moletrinæ omnes urbanæ, & inſula minor adiacens, quã Viſtula, mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex ſibi excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Crucigeris ſexaginta aureorum millia quotannis proueniſſe ſcribit Vapouius, impoſuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi unà cum omni comitatu ſuo aulico præberet: pro arce uerò diruta ut magnificum palatium ſibi in urbe, horreumq; ſiue granarium, & ſtabulum cocto latere exædificaret.

Mercatura. Ioannes Baſenus gubernator Pruſ. Inſula minor. Gdanenſes quid regi debeant. Gdanenſiũ reditus publici.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLOnorum, Liber XXIII.

Legationes Pontificis et Imperatoris ad Caximirum.

CONVENTV Grudentino ſoluto Toruniã rex rediit, cum quinque legatos è comitijs Ratiſponenſibus, Pontificis max. Imperatoris, principũ Electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauarorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad ſe uenire cognouiſſet. Atq; ij cum ad regem in ſenatum introducti eſſent, petebant à rege, ut Crucigeris data uenia, ſi quid deliquiſſent, Pruſsiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recuperandamque Conſtantinopolim arma ſecum & cum cæteris Chriſtianis principibus coniungeret. Imperatori & Germaniæ curæ eſſe res Pruſsicas, & earum cauſa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Mœnum fluuium ad tertium Calendas Octobris indixiſſe. Rex, quo diutius Germanos bellum contra ſe molientes ſuſpenſos teneret, nihil aliud reſponſi legatis dedit, quàm ſuos ſe legatos ad illa ipſa Francofordienſia comitia de rebus ijs miſſurũ eſſe. Petebãt deinde legati, ut ſibi ad magiſtrũ Crucigerorũ adire liceret; atq; ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obſidionem ſolueret. Sed neutrum impetrarunt. Sabellinis autem ueſtibus honorificè munerati dimiſsi ſunt.

Reſponſum regis.

Stuma regi dedita.

Non multo pòſt ij, qui Stumæ in præſidio erãt, fame inualeſcente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderũt, uitam modò & res ſuas ſaluas pacti. Et quinquaginta quidem ex ijs Marieburgum ad ſuos ſe receperunt macie tabeq; luridi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Crucigeri, in caſtris regijs manſerunt. Apud Marieburgum uerò cum obſeſsi in noſtros erupiſſent, cruenta pugna coorta, hoſtes magna ſtrage in arcem compulſi ſunt. Ac longè maior ea fuiſſet, ni hoſtes fugiẽtes pulula texiſſet. Gdanenſa uerò nauem pice, reſina, ſulfure, & eiuſmodi ignis alimentis plenam, ſupernè, in pontem Marieburgenſem ſecũdo Nogato impulerunt: ſed magno tamen conatu hoſtium pons incendio correptus, ſeruatus eſt. Iam uerò & ipſi inter ſe præſidiarij milites iurgio propter ſcortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducemq; ſuum interfecerunt. Non ceſſabat interim theſaurarius Crucigerorum in Germania: ne Magiſter quidem Germanicus: atque ia bona & reditus ſuos diſtraxit, ut ſocijs in Pruſsia laborantibus celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Sileſijs conſcripta, ac Baltaſſare & Rodolfo Zegauenſium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus per nouam Marchiam in Pruſsiam miſſa ſunt. Etiam Plauenius Boemus, Crucigerorum & ipſe ſtipendia merens, cum mille equitibus à Choinicienſibus in urbem receptus erat: magnaque Polonia damna agros uaſtando intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladiſlauienſis, præfectus Slochouienſis ac Tucholienſis, cum mille ducentis equitibus, & ſeptingentis peditibus ferociam eius repreſsiſſet. Hæc ubi cùm amicorum admonitu è Germania, tum

Res geſtæ apud Marieburgum. Res geſtæ apud Choiniciam. Plauenius.

A nia, tum exploratorum relatione à nostris cognita sunt, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam præstò esse iussit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac disciplinæ militaris expertes, per suorum agros non secus quàm per hostiles rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes. Venientibus ad Cerequiciã altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantesq́; ac de prerogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes uix sedauit, & in septem turmas distribuit: instructosq́; ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obsequenti multitudine hosti pugnandi copiã faceret: sed pateretur eũ Chioniciã ingredi. Ibi eũ facilè quasi retibus & cassibus concludi, & commeatus inopia fameq́; sine sanguine citò expugnari posse. Breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhaustum iri. Aut si tandem committere prælio rem uellet, quod maiores Poloni poscebant, aulicum comitatum à Marieburgi obsidione, aut uerò Ioannem Ciarnicouium castellanum Gnesnensem, & Ioannem Vedelium cum quinq; millibus, quæ ad præsidium, ni fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioannes Conespolius cancellarius de aulico comitatu, ne obsidione remissa hostes releuarentur. Asseuerabant maiores Poloni in se satis uirium esse, usqueadeò, ut uel aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neq; enim procul ij aberant. Fortè autem speculatores utriusq; partis in se inuicem inciderunt: commissoq́; prælio, nostri nõ incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hostes aduētare dicerentur, rex acies instruxit, easq́; regendas atq; ducendas Lucæ Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calissiensi, Nicolao Sarleio Inouladislauiensi palatinis, atq; Derslao Rithuianio castellano Rosperiensi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id ultrò ipsi sibi depoposcissent, & suum id esse officium contenderent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuere. Abscessit nostris prior illa alacritas & ferocitas conspecto hoste, cœperuntq́; trepidare ij, qui nunquam armatas acies aspexerant.
B Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi commodè circumagi non poterant, instructum exercitum deduxere, & in confertos hostium ordines impetum fecere. Et fauit quidem initiò nostris fortuna. Turbati primi hostium ordines: Zeganensium dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus. Sed mox acrius connixi hostes, sparsos & sine ordine pugnantes nostros represserunt. Ibi trepidari & concursari temerè à nostris cœptum est. Submittebant tamen duces laborantibus subsidiarias cohortes, exæquataque erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat, nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoq; qui in prima acie pũgnabant, fugientes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnã. Quòd nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mandata erat, abstractus esset, uiuus in hostiũ potestatem uenisset. Hostes uictores castris quoq; opulentis, in quibus ad quãtuor millia curruũ fuere, potiti sunt, nec tam grauis, quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quib. insignes fuere Petrus Sciecocimus procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauissij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta, inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioãnes Felix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenecius fuere. Sed in his cõplures erant, qui fugæ turpitudine secũ reputata, cum euadere possent, siue adeò iam euasissent, reuersi hostibus sese dedidere. Atq; ij Marieburgũ deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidẽ crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis tractos, in profluentem abiecere. Eius uerò cladis culpam opinione hominum ducum imperitia, qui neq; idoneum prælio locum cepissent, neq; leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines præmisissent, neq; quicquam omnino prouidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitus

Maiores Poloni ad arcendos hostes educti tumultuantur, suaq́; infestant.

Cerequicia.

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Zeganensis dux occisus.

Sumbergius captus.

Polonorum fuga & clades.

Cazimiri regis fortitudo.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorũ immanitas.

Cladis acceptæ causa.

diuinitùs reualatum esse, eumq; e ad regem uenisse, & assurgere, stareque iusso dum Dai mandata audit, femoris arbitris magna Dei benaficia; & ipsius ingratitudinam peccataque exprobrasse. & ni mutaret mentem, grauiora comminatum assa. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ suspecta erat multis, eis de hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suorum successu certiores facti sunt, nimia lætitia quasi deballatum iam esset, exultauere: solus marsalcus uit prudens tristior, nerect se dixit, na plus illa uictoria uictoribus, quàm uictis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates missis ad regem Nessouiam, quò se receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atque corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos. Rex collaudatis ais respondit, iritatum se magis essa clade illa, quàm fractum. Curaturum autem, ne lætitia ills hostibus diuturna esset. Soluit deinde obsidionem Marieburgi, easq; copias accitas ad se, in præsidia arcium ac cætararum munitionum distribuit, præfectis ex aulico comitatu suo impositis, propterea quòd Prusi minus diliganter eas seruabant: & nuper adeò Stumenses & Preismarcenses oppidani contempta paucitate præsidiatiorum, qui Ioannis & Gabrialis Basenorum familiares erant, ad hostes defecerant. Ad hæc Dersauia & Gneuum, quam Mausm Germani nocant, oppida in ripa Vistulæ sita aduenianti à Choinicia exercitui Crucifarorum ultrò sase dadidere. Id igitur ne malum ne latius serperet, ut sunt ferè mentes hominum secundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces tex oppidaq; præsidijs muniuit, & mercenarium militem è Silesia, Morauia & Boemia acciuit: & uerò Poloniam raliquam, Russis & Podolijs ad subitas Tattarorum excursiones reprimendas talicis, ad bellum exciuit. Instabat quidam hyems, uerumtamen impigrà paritum est. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choinitiam arat accepta, delendæ, ac retinendæ Prussiæ. At Cruciferi gloriosi uniuersam Germaniam fama uictoriæ suæ in immensum extollanda implauerunt: Prussos uerò dimissis quoquouersus nuncijs, uenia & impunitate proposita, ut ad se rursus à rege deficerent, sollicitabant. Sed surdis hæc autibus canabant: nec prætat Sambiansam episcopum quisquam inuentus est, qui fidem illis haberet. Atque is porrò perbenignè scilicet ab ais acceptus est. Marieburgum enim uenientam cunctis facultatibus priuaris pariter & ecclesiasticis, quas secum apportarat, Magistar exuit. Inde uerò, & ex imaginibus, aliaq; supellectili sacra aures & argentaa undique comportara & conflata exiguam quandam partam emeriti stipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus soluit: de reliquo autem, quæ quadringanta millia florenorum arant, cum eis pactus est, nisi ad Liberales dies, quod Carnisptiuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones suas captiuos qua in potestatem eorum traditurum le asse. Tametsi non multum ij operæprecij fetera, nascientes uti uictoris. Raceptis enim oppidis illis, quæ superius commemorauimus, Mariaburgi dasidea multum temporis contriuerunt. Ne nostri quidem multo plus egerunt. Nam cum omnes copiæ conueniffant, transmisso apud Toruniam nauali ponte Vistula, ad Lasinum ductæ sunt, atque ibi in sylua uno milliario ab eo oppido totum farè mensam inertes statiua habuere. Duo tantum oppida, Prabuta & Nakisalca, capta sunt. Interea qui ad Boamorum regem legati missi arant, rauarterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Boamica legario secuta est, parens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembriũ Vuratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao rege fœdus iceret: deinde controuersiam quandam permagnam de finibus inter ipsum & marchionee Misnenses ex compromisso dirimeret: postremò ut ipse quoque omisso bello cum Cruciferis, compromissum faceret, omnemque causam Ladislao arbitrandam permittarat. Excusauit Cazimirus, se ab incœpto bello abesse non posse: missurum tamen ptimores de senatu. Missi archiepiscopus Gnesnensis, castellanus Lublinensis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gnesnensis: tamen controuersiam illam cum marchionibus non diremarunt, diditantibus ijs, se regi Polonorum, ac non alij cuiquam arbitrium controuarsiæ suæ compromisso permisisse. Dimisit deinde rex nobilitatem hyberni belli pertæsam medio Ianuario sequentis anni, cum ea duodenos grossos de singulis iugeribus in stipendium mercenariorum militum promisisset, hoste non faciante pugnandi copiam. Rex quoq; ipse, præfectis, Culmensi quidam Andraa Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio castellano Posnaniensi, inferiori

Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gnesnensi sic correptus.
Marsalci Cruciferorũ prudentia.
Prussicarũ ciuitatũ fides erga regem.
Arces Prussicæ Polonis commissæ.
Stuma & Preismarca ad Cruciferos defecere.
Gneui Dersauiæq; deditio.
Polonorum expeditio in Prussiam.
Sambiensis episcopus ad Cruciferos defecit.
Ecclesiastica supellex conflata à Cruciferis.
Cruciferorum pactũ cum mercenarijs militibus.
Lasinum opp.
Prabuta & Nekisalca oppida capta à Polonis.
Ladislai regis legatio ad Cazimirum.
Iugerale tributum.

à feriori uerò Prusiæ Ioanne Colda Boemo,& omni mercenario milite ijs parêre iusso,in Poloniam discessit:atq; inde in Lituaniam profectus,nouos quosdam motus à Gastoudo excitatos sedauit: & ut Lituani socia cum Polonis arma aduersus Crucigeros coniungerent. quod detrectarant,perfecit: ibique ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tattarorum ducis Ecigeris fœderati: qui ipsi auxilia contra Crucigeros pollicebatur,& ut Podoliam atque Volyniam se uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gentisq; suæ muniret,suadebat.Se enim sensisse,illos autem quietis & ocij impatientes esse. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiensis cum Sendomiriæ quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Palmarum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruorémque exputans præfocato anhelitu postridie,quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit,cum trigintaduos annos episcopus fuisset,uixisset sex & sexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarum patronus,in egenos liberalis,ecclesiæ uindex atque defensor acerrimus,reipublicæ studiosus & constans aduocatus,minarum periculorumque contemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium sacerdotum cum prælatis instituit:facultates suas omnes egenis & studiosis adolescentibus, & Academiæ, ecclesijs item & monasterijs,propinquis præteritis,testameto legauit. Inde domus per ampla,quæ Ierusalem uocatur,studiosorum contubernio Ioannis Dlugossi cura studioq; exædificata Cracouiæ.cæteraq; omnia uoluntate eius supremæ conuenienter impleta.Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauore,quàm uniuersi sacri collegij studio designatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcensi & canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarunt.Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoque aliquoties de cœlo tacta basilica,globusque de fastigio delectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo Calixtus tertius in pontificatu succesit. Sbigneū septem ferè mensibus præcesit Boleslaus dux Masouiorum,prudens, modestus, & religiosus princeps. Qui quatuor filios,Conradum,Cazimirum, Boleslaum & Ioannem,duasque filias, Annam & Sophiam, superstites reliquit. Nihil interim in Prussia memorabile gestum est, nisi quòd leuibus aliquot prælijs certatum est: in quibus omnibus ferè nostri superiores fuere. Zialdouia oppidum Slaueci Humbouij Masouij, cujus fidei rex id commendarat, proditione in potestatem hostium uenit. Sed non multo pòst Ioannes Colda id recuperauit, direptumque incendit, intromissus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingensis afsimulasset, multosque Crucigerorum milites ibi peremit. Duo uerò oppida Kynixbergæ, uetus & noua urbs in inferiore Prussia Crucigeris portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen est, in fide Polonorum permansit: atque id hostes circumsedêre. Parum autem abfuit,quin uetus quoque Torunia, quò nouæ ciues dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim sunt oppida muris fossisque distincta) per proditionem duorum primariorum ciuium & parœci, atque sodalium Dominicanorum in potestatem hostium ueniret. Iamque eò Magister Bernardum Sumbergium, & quosdam alios milites, quasi aliud acturos præmiserat, & ipse cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conspiratio detecta est, sumptumque supplicium de proditoribus. Ita Magister irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Prussia rege absente acta. At rex rebus Lituanicis compositis Petricouiam ad comitia mense Maio uenit. Vbi cum Prussorum legatis instantibus de Prussico bello consultaretur, non uisum est expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, magno incommodo hyberna superiore afflictis, & quod satis uirium erat in mercenario milite aduersus eas copias, quas tunc habebant hostes. Sed pecunia deerat, unde militi præterita simul & futura stipendia soluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionbus sese tueri satis habebat, neque obsessæ ab hostibus Cnipouiæ subueniebat. De pecunia igitur paranda cum ageretur, placuit, agrestibus duodenûm grossorum in iugera pensionem rursus imponere. Verùm id alteris demum comitijs ad uicesimam quartam diem Iulij indictis ægrè perfectum est: simulque decretum, ut, si opus esset, ad unicos restes, hoc est, ad unicum regis mandatum, cum alioqui tribus intra menstrua spacia sese consequentibus ex instituto & lege opus sit, nobilitas

Gastoudus turbat in Lituania.

Ecigeres Tattarus amicus Cazimiro.

Sbignei cardinalis et episcopi mors & laudes.

Sandeciæ noua collegium sacerū institutum.

Thomas Strēpinius episcopus Cracouien. electus.

Cracouia arsit.

Calixtus tertius papa.

Boleslai ducis Masouiorū obitus cū liberi.

Zialdouia Crucigeris dedita et recuperata.

Kynixberga uetus & noua ad Crucigeros defecit.

Cnipouia diu obsessa, ac tandē per deditionē recepta à Crucigeris.

Torunia propè prodita.

Comitia Petricouiæ.

Comitia iterum.

Restes ternæ.

omnis certo loco præstò esset ad bellum in Prussia prosequendum. Nihilo tamen minus segniter bellum à rege administrabatur, maximè quòd ei merceosrij milites hostium spem inieceraot, si emerita spud Crucigeros stipeodia sibi solueret, dedendarum srcium & munitionum teliqoarum: quas iam concedentibus ex pacto Crucigeris in potestatem suam rsdegerant.

Legati missi in Prussiã.

Atque ea de te conficienda Ioannem episcopum Vuladislauiensem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomiriensem ad eos allegarat. Verùm tergiuersabantur, & extrahebsnt tem ij milites, qui erát Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obsidio: prouiderantq; diligenter hostes, & oppidsni reliquorum duorum oppidorum quę ad eos defeeerant, ne quid omnino ad obsessos importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppIdum alluit, tignis & toborib. impediuerant.

Prægolæ fl.

Rex ubi obsessos in extremo discrimine esse accepit, missa aliquanta pecunia militibus, iussit ut illico laborantibus subuenirent. Verùm dum id fit, obsessi non ferentes longiorem moram, desperato omni suxilio sese dedidere: sed Zeganensium duci superstiti, non Magistro.

Cnipouiæ deditio.

Quo successu elari Teuthones milites, minus iam secum de deditiooe munitionum agi patiebantur. Rex uerò amissione Cnipouiæ perturbatus, uéritusque ne cæteræ ciuitates illius exemplo à se deficerent (& sanè de Gdano atque Torunia rumor sparsus erat) expeditionem toti Poloniæ sub autumnuo edixit, & ad confirmaodos Prussorum animos legationem misit.

Polonorum expeditio in Prussiam.

Nec illi mutabant [illegible] nonnullosq; primores ciues in oppidis, quos Crucigerorum partibus fauere persenserant, cspitis supplicio affecers. Aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Prussis, Cnipouiæ exemplum secuta sunt. Rati autem hostes occasioni se deesse oon oportere, ad Fridslandiam exercitum admóuerunt.

Crucigerorum clades apud Fridelandiam.

Præerat ei oppido Scubela quispiam Boemus cum præsidio. Is ubi aduentare hostes àecepit, simulats negligentia, ad ipsa usq; mœnia oppidi pertingere eos pssus est: dein de subitò bonbardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos displosis, magna clade, msiore uerò perturbatione eos affecit. Confestimque in trepidantes cum suia erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cepit. Cæterùm expeditio illa intempestiua neq; cupidè suscspta est à nostris, & lentior multo fuit, quàm par erat.

Polonorum licentia.

Adfuerunt quidem nonnulli maturius: sed dum cæteros expectsnt, magnam frumenti uim ex agris Cuisuiensibus raptam in csstrs, quasi ibi hybetnaturi essent, conuexerunt: quam postea motis castris incenderunt. In itinere etiam quoquo uersus ecclesiasticis & regijs bonis psrsum non est.

Ecclesiastica uasa conflata à Polonis.

Rex Breste præcesserat: quò cum procerss Poloni ad eum conuenissent, flagitantibus stipendium militibus, inita ratio est paraodæ pecuniæ, neque honesta, neque utilis, sacrs ecclesiarum uasa ac donaria conflsndi, atchiepiscopo, & Vulsdislauiensi Posnaniensique episcopis assentientibus.

Strempiny episcopi factum animosum.

Quod cum in tribus diœcesibus, qusrum episcopi consenserant, factum esset, sola sex millia florenorum redacta sunt. Nam è Cracouiensi nihil ablatum est, non permittente episcopo. Cum autem cunctæ copiæ conuenissent, apud Toruniam nauali ponte Vistulam traductæ sunt.

Fridericus marchio fauet Crucigeris.

Interea Fridericus marchio Brandeburgensis ad Magistrum Crucigerorum cum quingentis eataphtactis equitibus pró fectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hostes equitatu, ad regem in castra uenit, petens ut se arbitro tex cum Crucigeris pacem faceret. Id uerò non ex snimo faciebat, sed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non sbnuere regem sensit, reuetsus ad Crucigeros, rsgi renunciari iussit, optimas, & ultrò ipsi expetendas, meritisque eius msiores conditiones se allaturum esse.

Conuentus de pace apud Coscelecium.

Itaque condicta ad Coscelecium pagum die, missi à regs Ioannes episcopus Vulsdislauiensis & Cancellarius Ioannes Tencinius Cracouiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis palatini, & Hincia Rogouius castellanus Siradiensis, uana fuisse Fridsrici promissa comperetunt. Postulabant enim Crucigeri, ut rex omni Prussia (quo nomine Pomeraniam quoque, & Culmensem, & Michalouiensem complectimur) sibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice secum disceptaret. Increpitus à nostris Fridericus, quòd non bona fide cum rege sgeret, ne tamen nihil egisse uideretur, pollicebatur, Crucigeros Culmensem & Michalouiensem regionem nostris concessuros, ac impensas belli soluturos esse. Quas conditiones cum non acciperent nostri, te iofecta discessum est, fetotioribus factis Crucigeris quingentorum cataphractorum equitum accessione, quos Fridericus discedens in castris ipsorum relinquebat.

Lasinũ frustra obsessum à Polonis.

Itaque intermissum spe pacis belli studium resumptum. Eodemque itinere, quo superiori aono, ad Lasinum non optimo consilio castra mota sunt. Prætergressus su-

te uit

A tem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id teuertit. Spe-
ctabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenri Crucigerorum equi-
tes præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum
ingressi, eos confirmarunt, strenueque oppidum defenderunt. Itaque obsidione
in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi in-
opia premerentur, neque commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui
dilapsis agrestibus, in quos nostri nulla iniuria se abstinebant, & frumento maturè
ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex dam-
nauit. Et niues autem pluuijs mixtæ, uentique acriores iumenta & homines desue-
rudine militiæ molliores affligebant. Igitur soluta obsidione rex dimisit exerci-
tum domuitionem flagitantem quarta fermè parte equorum amissa. Cuius discessu
ipsi quoque regiarum partium Prussi lætati sunt. Neque enim minoribus, nec scio
an maioribus etiam damnis & incommodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum af-
fecti erant, ità ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Prussia,
latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratrib. Polonis, & Georgio Stos-
so Morauo ducibus in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt,
raptaque cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis
aqua exhauriebatur, & Slauucouia propter iniuriam, quam Sueborouius à præfecto
eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoque agrum uexarunt, & Kempnum
arcem naturà loci munitam, agrestium censum domino afferentium habitu ingres-
si, ceperunt, & Vitsbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx po-
stea obsessa diu à Velunensi nobilitate, & cohorte archiepiscopi, & episcopi Posna-
niensis, latrunculis pacto excedentibus recuperata est. Causa latrocinandi eis fue-
runt emerita pridem in Prussia sub rege stipendia: quæ cum non numerarentur ob
inopiam ærarij: illi ex professo quouis modo ea se à Polonis repertiuros esse denun-
ciarant, & magnus ad eos egentium & perditorum hominum numerus ex omni ui-
cinia confluebat. At in Masouia Vuladislaus dux Plocensis hectica febre, quàm il-
li familiæ hæreditariam fuisse Dlugossus memorat, exinanitus, per eos dies uita ex-
B cessit, Ziemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius
fratris, cuius paulo antè mentionem fecimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi
erant. Itaque Paulo Gizicio Plocensi episcopo totius Masouiæ administratio man-
data publicè, quoad pueri adolescerent. Atque is bene & cum laude se gessit non si-
ne sumptu suo: & mores quosdam legesque barbaras exercendorum iudiciorum,
pœnarumque exigendarum sustulit. Rex dimisso exercitu, apud Grudentum cum
senatu de gerendo deinceps bello consultauit. Et quoniam mercenario milite id
geri placebat, nec suppetebat pecunia in stipendium, censebant plerique de iunio-
ribus, pensionem duodenûm grossorum agricolis imponendam esse, suis quidem
atque nobilitatis simplam, regijs uerò & ecclesiasticis duplam: ad hæc ut ecclesia-
sticus ordo dimidios reditus suos conferret. Atque in eam sententiam decretum fa-
ctum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum est non sine profanæ tyrannidis in-
famia, & ecclesiastici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanisque le-
gibus concessa eripiebatur. Tametsi retractatum id decretum est in comitijs Petri-
couiensibus insequentis anni principio, contendentibus episcopis: decretumque,
ut æstate sequenti publica in Prussiam expeditio maturè post Pentecosten fieret.
Nec tamen ea facta est, propter angustiam rei frumentariæ & pabuli, ex largioribus
imbribus & inundatione aquarum. Quin & superioris anni expeditio magna ex
parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus esse
uisum est, propterea quòd debellatum iam esse uidebatur, cum nostri, quibus id
negocium mandatum erat, cum hostium militibus de dedendis munitionibus &
reddendis captiuis decidissent, equitibus septenos & septuagenos florenos, pedi-
tibus uerò dimidium eius emeritorum apud Crucigeros stipendiorum nomine so-
lutum iri pacti, urgentibus maximè Prussis, ac dimidium eius pecuniæ pollicenti-
bus. Qua de causa rex ipse etiam in Prussiam excurrerat. Itaque alteris comitijs ad
sextum Idus Septemb Petricouiam indictis, de pecunia paranda à nostris consulta-
tum est: nam in ærario regio prorsus nulla erat. Placuit autem uniuerso conuentui, ut
rex pariter, & ecclesiasticus, equesterque ordo uniuersus dimidium annuorum censuũ
conferrent, ne honorum quidem & magistratuum fructibus exceptis: oppidani ue-
rò soli, iuxtà ac mobilium bonorum æstimatione facta, ut binos grossos à marca pen-
derent

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossus latrocinantur in Polonia.

Slauucouia incensa.

Kempnum arx capta et recepta.

Vuladislai ducis Plocensis mors & liberi.

Masouiæ duobus bellica petulantia.

Paulus Gizicius episcopus Plocensis gubernator Masouiæ.

Decretum iniquum de tributo ecclesiasticis imposito retractatum.

Comitia Petricouiæ.

1456. ann.

Transactio Polonorũ cũ Crucigerorũ militibus Prussorũq; studiũ erga Polonos.

Comitia altera.

Tributũ ingens.

deterent: agrestes uerò singulos grossos in capita marium & fœminarum: cæterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas & adscriptitios neq; cēsus, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouię res ea confecta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam ex republica dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultrò tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hęc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi basilica à rege importunè flagitatum, sed ab episcopo constanter negatum est: placatusque rex quinque millibus florenorum episcopi & sacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati è comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd eam Lituani missa ad regem legatione repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi profecturus ad suscipiendum regnum dedisset. Ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Crucigeri fœderati. In Moldauia uerò per id tempus Alexandro palatino nene no sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauore successit: missisque ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento tot simul curis & negotijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc memorat: sed nos è diplomate Moldauico, Russicis siue Bulgaricis literis & uerbis conscripto, quod extat in archiuo regio Cracouiensi, comperimus, anno secundum Russicam supputationem 6963. ab orbe condito (qui est post Christum natum millesimus quadringentisimus quinquagesimus quintus) Petrum Palatinum Valachorum in uerba regis iurasse, Andrea Odrouanzo palatino Russiæ cum alijs quibusdam proceribus Polonis id iusiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi regnoq; more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse: matri uerò suæ Mariæ regis amitę possessionem territorij Seretskitargensis, siue fori Seretij confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet, alium hunc esse Petrum Eliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus, hoc anno hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam ia post subactum Constantinopolitanum imperium uehemēter uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne socijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Crucigeri Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam recuperarent: ac per illud ipsum tempus Brathianum arcem munitissimam in Culmensi tractu, cum Ioannes Tresca præfectus abesset, præsidiarijs militibus corruptis receperant. Brodnicism uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non sine strage repulsi sunt. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in Crucigerorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanensis ciuitatis senatus accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs eum tumultum sedauit ducentis de primoribus plebis comprehensis, & septuaginta ex ijs, qui capita seditionis fuerant, cęsis. Multis autem in locis commissis inter Polonicos & Crucigericos milites leuibus certaminibus, Crucigerici ubiq; inferiores fuere. Per idem tempus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyterum & Nicolaum Gnoinium & ipsum sacris initiatum, furti reos siue insimulatos captos, & quęstionibus examinatos noctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrē toti ciuitati sacris interdictum est, donec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine à magistratu urbano acceptis, id interdictum sustulit. Inuaserant autē illi duo, alter quidem in scholastriam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis basilicæ: quorum sacerdotiorum superstites erant possessores. Neque rex necis eorum imperatæ suspicione caruit. Comitijs Petricouiensibus, quemadmodum diximus, peractis rex auctus filio Vuladislao nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Prussicas res prius conficeret flagitantibus, in Lituaniā ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lituani pleriq; absentia regis offensi, & Podoliæ sibi adiungendę cupiditate incensi, alium sibi principem creare constituerant, Simonem Kiouiensium ducem,

Conuentus Colensis et Corcinensis. *Episcoporū munificentia in bellum Prussicum.* *Cracouiensis basilicæ argentum regi negatū.* *Podolia munitur cōtra Lituanos.* *Lituanorū legatio ad regem asperior.* *Crucigeri fœderati cū Lituanis.* *Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.* *Valachi tributarij Turcis facti.* *Valachiam infestata à Turcis.* *Brathianū proditione captum.* *Torunensis plebis motus à Gdanensibus compressus.* *Turscius et Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.* *Interdictū Cracouiæ.* *Senatus Cracouiēsis mulctatus ab episcopo propter animaduersionē in sacerdotes.* *Lituani res nouas moliuntur.*

A ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gastoudus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiam humili loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus cum suis propinquis & gentilibus, & nonnullis alijs regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus suppresit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Gastoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoq; per id tempus promiscua multitudo tumultuata est authore Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Crucigerorum rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incenderât, & quòd rex in Lituaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Prusicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus quasi aduersarijs amotis, nouos creant. Dum autem gliscit seditio, Vdalricus Cieruonca Boemus præfectus præsidij Marieburgensis data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiã partes dissidentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis stare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Crucigeris seruire. Misit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, ostendens in quanto discrimine essent res Prusicæ: & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium studiosus esse cœpit, magnaq; beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Crucigerorum arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit: misêre deinde maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lituaniam: misêre & Gdanenses, orantes, ut is quam primùm ad cõponendas res Prusicas adueniret. Nec tamen quiescebat Coga, donec Ioannes Ciarnicouius castellanus Gnesnensis, qui Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prussiam à maioribus Polonis misso unà cum Calissiensi castellano adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menstrua pernoctis cometæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodum superius attigimus, irrogata, & Mahometis imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum Capistranum secutorum opera. Nec ita multo pòst Huniades & Capistranus uitam cum morte commutarunt. Insequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem insidiatorem suum interfecisset, capite pœnas luit: Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege Ladislao ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Mathiæ magnanima mulier non fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem pro filijs sumpsit: maiusq; facinus ira suadẽte ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerũ composita fuisset. Sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipso nuptiarũ apparatu Pragę obijt siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani, posteaquam Boemia excesserunt, uulgarunt non obscura ueneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionẽ, partim offensionem uel metum. Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæreticis, eorumq; cœtus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Georgius Rochezanę & factionis eius opera, posthabitis Friderico imperatore, Sigismundo & Alberto Austriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro autem rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id petentibus. Vilelmus enim maiorem natu sororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingẽtibus pollicitationibus idem ambiebat, non nisi post comitia publicè audita est: idque astu Georgij factum. Vngari Mathiam Huniadem annos decemseptem natum authore Michaele Saladino, siue Zilagio (sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cũ quinque, siue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao prius quàm mors eius diuulgata esset, Georgius signatis an-

Moniuidus. Gastoudus. Gdanensiũ seditio ab Vdalrico Cieruonca sedata. Mart. Coga turbator. Magistratus à plebe mutati. Polonorum & Gdanensium legationes ad regẽ. Vuladislauiensis episcopus gubernator Prussiæ. Cometes. Turcarũ clades apud Bielogradũ. Polonorum uirtus bello Turcico. Huniadis et Capistrani mors. 1457 ann. Ladislaus Huniadis filius ob interfectũ comitẽ Ciliæ, capite plexus. Mathias captus. Mulieris magnus animus. Ladislai regis mors. Ladislaus infensus hæreticis. Rochezana. Georgius Podiebradius Boemorũ rex. Vilelmus dux Saxoniæ. Mathias rex Vngar. creatus et redemptus.

tis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragá deduci curarat, magnũ inde spe A rans compendium. Qua spe frustratus non est. Quin & filiam suam ei despondit, fœdusq; & societatem cum eo inijt. Et Vngari autem, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruentium, repudiarunt: cui Carolus filiam suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusq; contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Hæc autem pleraq; hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus.

Mathiæ cũ Georgio fœdus & affinitas. Pestis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber XXIIII.

1457 ann.

Comitia Petricouiæ. Maiorũ Polonorum expeditio in Prussiam.

VER E nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus flagitantibus Prussis atq; Polonis è Lituania in Poloniam ad Petricouiensis comitia uenit: atque inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniá pecunia deerat in stipendium mercenarijs militibus, ipsa Slochouiam, Snece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam, Gdanumque diuertit. Vbi à Carolo Danorum rege exule, pedestri extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanensibus comiter & splẽdidè acceptus est. exolutaq; militibus hostium conuenta pecunia, nempe quatercentum septuaginta sex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq; Dersauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Crucigerorum & commendatoribus rex tutò usque ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Crucigerorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendam eam pecuniam triginta millibus denuò B extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vdalrici Cieruoncæ præfecti præsidij Marieburgensis erga regem obscurum fuit: cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaque quinquagintasex millibus florenorum in Suece, Golubo, Preismarca, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum possessionem eum misit: Marieburgo quoq; eum præfecit: ipse Bydgostiam se recepit.

Carolus Danorum rex exul. Marieburgũ, &c. regi deduntur. Gdanẽsium munificentia in regẽ. Vdalricus Cieruõca honoratus à rege.

Obsidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. Iamq; tantum fames apud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse uiderentur: sed nostri sine ulla disciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domus dilapsi sunt, authore Ioãne Cromno Cotificio corrupto ab hostibus. Atq; ob eam rem is postea capite damnatus est à rege.

Poloni dilapsi ab obsidione. Prẽdota Lubessouius dux exercitus. Cotificius proditionis damnatus.

Per eosdem dies malè à Dobrinensibus quadringentis ferè domi pugnatum est cõtra octingentos hostes, qui ex Zialdouis excursionem fecerant. Atq; ij uastata ora Dobrinensi non contemnendam prædá abegêre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidũ in inferiore Prussia, quod à Crucigeris obsessum erat, infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt.

Dobrinẽses fusi à Crucigeris.

His igitur successibus erecti Crucigeri, ad recuperationem Marieburgi adspirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equites, qui in arcis præsidio cum Cieruonca erant. Itaq; constituta cum eis proditione Bernardus Sumbergius cum expedita manu adueniens noctu in oppidum receptus est, præsidiariosq; regios sine ullis excubijs per domos dispersos, & somno oppressos cẽcidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaserunt. Cieruonca tumultu oppidano excitus, hostem ad arcem concurrentem lapidibus & omni telorum genere supernè repulit. Cum autem dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire posset. Sed in domibus ferè latitabát hostes, perfractisq; parietibus inter se commeabant. Veriti autẽ, ne qua ex arce eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidũ intersepserunt. Quod cũ perfecissent, traiecto Nogato in Zolauá siue insulam maiorem impetũ fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam redigerent. Fortè eodem Lubessouius cum reliquijs

Marieburgi proditio instructa. Lubessouij uirtus.

A quijs dissipati exercitus.& auxilijs Gdanensium, Marieburgo succursurus, sub idem tempus aduenit,nauibus Gdano aduectus: eius milites ubi nec opinantes in hostem longè ualidiorem, quippe qui octingentorum numerum excederet, incidêre, metu perculsi,ad naues respectabant.Sed Lubessouius stricto gladio pro hoste sibi futurum minitatus,quisquis ad fugam spectaret,fugam eorum inhibuit,& castra secundũ aggerem insulæ metatus est, ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus esset. Sumbergius despecta eorum paucitate castra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipso feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxillum nostris aduenere.Instauratur prælium maiore ui,bisq; pedem referre coacti hostes, tertium redintegrato prælio uicti,perpeti fuga Neitichum, atq; inde Marieburgum se receperunt,octoginta de suis amissis,& Sumbergio duce uulnerato.Nihil tamen is de officio remisit: quin per illos ipsos dies Culme siue Chelmno oppido potitus est,proditione Boemi cuiusdam qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs,uxorem opuleotam in eo oppido duxerat. Gilauia quoq; regio præsidio, quòd pabulatũ exierat, excluso,in potestatem Crucigerorum uenit.De hac tam uaria,& maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum cum regi renunciatum esset, perfecit apud maiores Polonos,ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent Ciuitatibus pedites imperari.Sex millia peditum pariter & equitum fuere: eaq; Marieburgum ductore Sciborio Chelmski præfecto maioris Poloniæ missa sunt.Atq; is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensium satis habuit hostes importando in oppidum cõmeatu prohibere:nec elici ad pugnam ab hostibus potuit, ne suburbanis quidem Torunensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prussia,ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres cum ea quam coegerant latronum manu montem, cui Zebrace nomen est,prope Osuencimum castello communierant:atq; inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam confluentibus,in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensium fuit,alium quoq; montem,qui Vapenna dicitur,prope Dopsice,itemq; Mislouice castellum communierunt: parumq; abfuit, quin Osuencimum

B quoq; in suã potestatem redigerent,octo de suis,qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent,non ui,sed precio ducentorum aureorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt,ut contra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis,amicos quidem affixerunt,in ecclesiastici ordinis bona fructusq; quà proficiscebantur impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent,facto frustra aduersus castellum impetu,irrito cœpto & proteruè discesserunt,quadraginta nobilibus præter cæterá multitudinem amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorũ in ijs castris censa esse Vapoulus memorat. Penes authorem fides esto Rei malè gestæ culpa in proceres nõnullos, quasi cum hostibus sensissent,uulgò coniecta est. At ij uicissim contumaciam equitum,ac disciplinæ contemptum incusarunt.Nec mora,nostris ad sua dilapsis, Ioannes dux Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incendit.Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cijzouius castellanus Cracouiensis Sceuinæ,Ioannes Tencinius Palatinus Ilcusij,Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Lelouiæ cum præsidijs essent:militibus stipendium de salinis constitutum rege inconsulto duodeni grossi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit.Nam Tattari populabũdi improuiso in eam oram incursionem fecere.In eos Bartholomæus Buciacius præfectus Podoliæ,cum Ioanne Lascio succamerario & inermi comitatu iter faciens,imprudens penè incidit. Sed prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum,in minore eximij bellatores. Verùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati,facto in id noctu impetu quo terribiliora omnia hosti facerent,facilè id fuderunt & conciderunt.Tumultu exaudito alterum agmen loco cessit.Postridie illud quoq; adoriri nostris placuit nocturna uictorie ferocibus,ratisq; minus cum illo negocij sibi fore.Et sanè non malè ausus illi eis successissent,si incũctanter,quemadmodum censebat Lascius,in perturbatos impetum fecissent.Sed dum cuunctantur, barbari paucitate eorum cognita,animos resumpserũt, & in orbem nostros trepidantes & conglobatos abundante multitudine circũuecti,in medio concluserũt,& ad inter

Polonorum uictoria de Sumbergio.
Neitichum opp.
Culma prodita Crucigeris , siue Sumbergio.
Gilauia dedita Crucigeris.
Maiorũ Polonorum expeditio in Prussiam.
Sciborius Chelmski præfectus maioris Poloniæ.
Sueborouiorum latrocinium.
Zebrace mons.
Vapenna mons.
Dopsice & Mislouice oppida.
Osuecimum propè captum.
Minorũ Polonorum expeditio contra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscũ direptum & incensum.
Stipendiũ è salinis numeratũ iniussu regio.
Tattari Podoliã populati.
Lascz.
Russorũ aduceps cũ Tattaris pugnã.

necionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora uictores populatione omissa ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos nonus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis, quemadmodum diximus, rebus Prussicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimamquartam diem Nouembris indicta profectus est. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus ad reprimendam latronum uim inteori, coostitutum esset, alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretum, ut iugerale tributum duodenûm grossorum agrestibus imponeretur, onde satis fieret ijs, quibus emerita in Prussia stipendia soluta non erant. Prę fectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentem ætatem Ioanne Cijzouio, Nicolao Pienansco Vitouicio maodata est auctis rediribus, quo numerosiorem familliam pacandarum, & à latrocinijs purgandarum uiarum causa posset alere. Satisfactum dein de ijs, qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebant: castellaq; ab eis dedita, diruta sunt regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latruoculorum uexationibus afflictæ à rege clementer subuentum est. Conueoru soluto rex unà cum regina, uti solebat, in Lituaniam secessit: indeq; ad Calendas Maias iosequentis aoni Petricouiam ad alia comitia redijt. Vbi cum de expedirione in Prussiam coosultarerut, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut ragno Vngarorũ hæreditario oxoris suæ iure animum adijceret, neq; occupari id à Marhia homine nouo pateretur, studium & operam ad id suam ei pollicens. Et retinebat is adhuc mooitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prussicum bellum ei rei impedimento esse, componendi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem noo abnuente. Ne Crucigeri quidem abhorrere à pace uidebaotur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negocium, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessarij & familiares sui essent, tunc res Crucigerorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis successibus paulo secundioribus Crucigeri, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uoiuersæ regoi copiæ regis edicto ad Gneuucouiam connenere: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Interceperant fraude eam arcem hostes, atq; inde Torunensem agrum uehementer infestabant. Sed ea permunita erat, nec sine multorum periculo à oostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calooes atq; promiscuum oulgus temerè & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugoandæ arcis ardore & spe inflammauit. Itaq; facto imperu, portaq; effracta, cum iam capererur arx, hostes magnis clamoribus uictorum misericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio castellano Posnanienusi, penes quem summa in exercitu secundum regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, qoin ipse qooq; Samotulius ab irata multitudine uiolarerur, ob Sbigneum Iauorium Dobricium, atq; Dauidem Boemũ castrorum metatorem in oppugnatione arcis interfectos furente. Fremitus quidem aduersus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparant. Quare subiecto igni à multitudine arx tota cum omni copia & compluribus satellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, cõflagrauit: muri deinde arcis, oe ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmam siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tentata est eius oppidi oppugoatio, quod amplum quidem & spaciosum est, & neq; arte, neque natura munirum: sed eò undiq; hostium copiæ confluxeraot. Ad Marieburgum uerò itum est. Quod cum Bernardus Sumbergius Culmę intellexisset, nocturno itinere anteuertere eò nostros cum expedita manu instituit: perfecissetq; id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in oostros incidisse aoimaduertit, fuga sibi quemq; consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, nõ leui strage affecerunt, cæsis captisq; multis. Sumbergius ipse euasit quindecim milliarium irinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tempus triuere, ludificantibus eos spe pacis hostibus: ad quam conficiendam Iscra sequestrũ se interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ dimisso Polonorũ prępsidio, quasi suis uiribus se tuiturum esset, hostile accepit. E`diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli uictusq; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorũ autẽ septem millia fame & peste interireot. Eam ob rem fremere multitudo, & facto

agmine

Margin notes: Comitia Petricouiæ. — Tributum iugerale. — Cijzouius amotus à præfectura Cracouiẽsi. — Castella latronũ diruta. — 1458. ann. — Petricouiæ comitia. — Iscra pacis sequester inter Polonos & Crucigeros. — Polonorum expeditio in Prussiam. — Papouia intercepta à Crucigeris. — Petrus Samotulius dux exercitus. — Papouia expugnata, incensa, ac diruta. — Marieburgum oppidũ obsessum. — Nouenses ad Crucigeros defecerunt. — Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

A agmine ad regis tentorium orare, ut ui se oppidum non munitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cum utrumque suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant, solutaque disciplina, neque custodias & excubias seruabant. Creuit hostibus audacia, ita ut ij erumpentes leuibus incommodis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio: quam auxit clamor hostium, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferantium. Et sanè deprehensi sunt nonnulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius procancellarius eam infamiam uulgò sustinuit. & nisi fuga se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt ea conditione, ut intra id tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur, traderet: aut si infecta pace discederetur, Crucigeris redderet. Dum autem hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nassisno, discedendi principio. Quocirca rex quoque suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Cieruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prussis, & in primis Gdanensibus, qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati. Sed uxoris desiderium regi fuit antiquius, ut ait Duglossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibique legatos Georgij Podiebradij noui regis Boemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Crucigeros, regniq; successionem Cazimiro, quæ secundum Ladislaum regem hæreditario iure ad uxorem liberosq; ipsius proximos Ladislai cognatos pertineret, pollicentes. Georgium procerum precibus uictum regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, Regem fœdus & amicitiam cum

Ioannes Brezius de proditione suspectus.

Induciæ uiginti mensium.

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.

Gdanensium studium in Polonos & regem.

Georgij Boemorum regis legatio ad Cazimirum.

B Boemis semper coluisse. Cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret. Non commeruisse eum, ut cum uxore & liberis suis hæreditario regno excluderetur. Atque eam iniuriam eum ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officijs & beneuolentia certare cum eo uellent, non ingratum experturos. Georgium non malè fecisse, facturumq; esse, si aliquam Cazimiri liberorumq; eius rationem in suscipiendo regno duxisset, siq; legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestæ & submissæ legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, itemque Silesios & Lusacios alienis à se animis esse, propterea quòd cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulo post acceptum ab Vngaris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere, & Morauiam infestauere. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc alij posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorum non obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque ductandum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Petricouiæ habita. Vbi de pace ac de bello cum Crucigeris consultatum est. Increbuerat enim, Crucigeros his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prussiam uerò cunctam sibi haberent ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum legatio commodùm adueniens orabat regem atque senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Crucigeris ad exquisitos cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se conuentum egisse, nouoque fœdere sese obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Crucigerorum impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent,

Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesijs, & Lusacijs.

Iglauia obsessa à Georgio.

Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

1459. ann.

Comitia Petricouiæ.

Consultatio de pace cum Crucigeris.

Prussorum legatio.

non

non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere, suaque olim amissa, nuperque recuperata, rursus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq; Non esse deserendos prodendosúe Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli ad particulares conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona præterita expeditione uehementer offensa, & pecuniarium subsidium negabat, & militiam in posterum detrectabat. Quam ne Rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interea rex in Lituaniam cum regina excurrit: indeque reuertens, ad Colensem maiorum Polonorum conuentum post initium æstatis adfuit: & ut expeditio in Prussiam pro modò facultatum decerneretur, ab ipsis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum censu annuo unus eques hastatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem suppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magistratibus flagitabant. Itaque pro hostibus ducti sunt à rege nonnulli, quorum instinctu hæc fieri uidebantur. Sed tamen eorum pertinaciæ datum est, ut ad Calendas Septembris Petricouiam rursus comitia uniuersæ Poloniæ indicerentur. Missi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Crucigeris conuenerat, in Prussiam ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Nessouiam uenirent, neque nostris Culmam ueniendi luculentam securitatem præstarent. Itaque fecerunt maiores Poloni satis promissis suis, ut exercitum in Prussiam mitterent. Verùm nihil is operæprecij fecit: agros modò sociorum utcunque tutatus est per æstatem: sub autumnum autem domum non expectata missione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Prussia insignem de Crucigeris uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magister uiuus in potestatem eorum ueniret. Præda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rursus agi cœptum à Crucigeris. Per quod tempus renouatis inducijs, Lubauia Crucigerorum præsidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuisset. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; asseres è Polonia Gdanum portantes ab hostibus interceptæ sunt. Quæ cum à rege repeterentur, respondit Magister, iniussu suo à militibus id factum esse, neque eos imperium suum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos esse. Clementer rex ageret, & ordinem Crucigerorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti mensis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauiensium & Namyslouiensium legatio, deditionem oppidorum suorum offerens, quòd sub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cætera Silesia esse nollent. Commendata est eorum pietas & religio: sed aliter sibi prospicere iussi sunt: Cazimirum eos tueri non posse Prussico bello implicatum: si pacem cum Crucigeris fecerit, tunc demum recipi eos posse. Et sustinuerunt ij unà cum episcopo suo & sacro sacerdotum collegio quidem aliquandiu bellum à Georgio illatum non infeliciter: sed pòst à legatis pontificis max. Pij secundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto successerat, in eam credulitaté adducti, quòd Georgius ab Ecclesia catholica & pontifice maximo alienus futurus deinceps non esset, trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim sui iuris: deinde uerò, si is in religione catholica perstaret, pontificisq; maximi maiestatem conseruaret, solenni ceremonia in uerba eius iurarent: sed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita sunt. Ad quæ Cracouiensis tractus legati siue nuncij uenire detrectarunt, nisi fides publica à rege sibi daretur. Acceperant enim, regem aulicum suum & procerum quorundam, quibus fidebat, comitatum in armis esse iussisse. Nam erat is admonitus, consilia contra se ab illis inita esse. Erat res noua & inaudita: sed tamen, ne qua maior turba & seditio exuscitaretur, datum hoc illis est. Principes eius legationis erant Ioann. Rithuianius præfectus Sendomiriensis, Ioann. Tarnouius, & Ioann. Melstinius. Impetrata uerò dicendi potestate in frequenti consessu Ioannis Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc sententiam ad regem uerba fecisse fertur: Ingentem animis dolorem haurimus, Rex inclyte, quòd nos immerentes ac tibi addictissimos pro hostibus ducis, & armatũ præsidium contra nos comparasti. Nemo est nostrûm, atque adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, qué odisse aut metuere debeas: omnes te summo studio & obsequio prosequimur, semperq; ꝓsecuti sumus. Verùm dura necessitas, & impendens exitiũ nos impu-

Nobilitas Polona detrectat bellum.

Maiores Poloni expeditionem in Prussiam decreuerunt. Minores negarunt.

Crucigeri uicti.

Induciæ. Lubauia defecit ad Crucigeros. Induciæ uiolatæ. Magistri excusatio. Vuratislauiensium et Namyslouiensium deditio repudiata à Cazimiro. Aeneas Syluius papa. Vuratislauiensium et Namysl. pietas & fortitudo. Comitia Petricouiæ. Cracouiẽses nuncij nõ nisi sub fide regis ad comitia uenere. Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

lit,

A sit, comitia hæc abs te efflagitare, non quo aliquid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostræ, liberorum nostrorum, & longæ posteritati, simulq; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospiceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vnde'nam censes? nisi unde minimè sperabamus, & unde minimè decuit: Abs te, inquam, tuisque magistratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis atque pupillis, uerùm etiam per summam iniuriam & potentiam nos fratresq; nostros opprimunt: bonis indicta causa spoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: Quemadmodũ nuper post edicta hæc iã comitia Sigismundo Laticinio & Virzbentæ Semnicio ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmensi usuuenit. Atq; hæc tamẽ, quòd priuata sunt, & ad singulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quæ te conniuente, imò uerò indulgente Lituani in nos designant. Nempe quòd Luscum & omnem illam fertilem oram Rusiæ nobis interceperunt: pagos nonnullos à Parsouiensi territorio abstraxerunt: Podoliæ quasdam munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Masouiorum ducibus socijs nostris & clientibus tuis duo territoria Gonianzum & Vengrouiam eripuere. Hæc te authore facere eos necesse est: non facerent sanè, aut certè non impune facerent, si alium regem haberemus. Tu eorum temeritatem & audaciam indulgendo alis, adeoq; prouexisti, ut non modò contra Crucigeros socia nobiscum arma ex fœdere, & gratiam nobis pro uindicata sibi Samagitia referendo non coniungant, sed superbè tuum quoq; Imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouent, quo minus bonis & facultatibus huius regni tam ingratã Lituaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusq; populi recta ratione perpendas, reperies iniustè & indignissimè hæc abs te fieri. Illi neque tibi, neq; patri tuo unquam satis fideles fuere: & cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunque non semel perniciosa consilia iniere: ferro & ueneno uitam utriusque appetiuere. Nos uerò illum quidem obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplissimum coniugium & florentissimum regnum ultrò acciuimus, & in uniuersum terrarum orbem celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniæ à

B Crucigeris ereptam armis nostris atque sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atque opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletissimus. Atque ut alia prætercam, Prusicum quidem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis & facultatibus nostris nostrorumque pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitum & ornatum eas? Iam ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum latronumque examina impunè in nos & nostros grassari pateris? Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quiescentibus reprimeres, nisi regia bona & reditus perperàm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoque siue stationibus nimium onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt Rex clementissime fratribus nostris, quos obsequentissimos & studiosissimos tui semper expertus es. Ea ut tandem corrigas mutesque, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quæ Lituani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda absiste: adulterinam summoue: immoderatas stationes circumscribe: magistratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumque omne pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis & ad nutum tuum graues erunt: ac ne sanguini quidem & uitæ nostræ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quòd extra ordinem à nobis expectes. Atq; ita tibi persuadeas, nos neq; in Prusia tibi sine legitimo stipendio militaturos esse, neq; pecuniæ quicquã collaturos, cõferriúe passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, culpã à se remouente, responsum est: sed tamen re infecta comitia soluta sunt, maioribus quidem Polonis senũm grossorũ de iugero pensionẽ non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate alicuius oneris suscipiẽdi. Itaq; alia rursus comitia ad sextã diem Decembris eodẽ edicta. Vbi cũ regis senatusq; placito uiginti de primoribus, qui de rebus cõsultarent statuerentq;

Præfectorũ regionum iniuriæ.

Lituanorũ in Polonos peccata.

Lituanorũ dubia fides erga dominos suos.

Polonorum merita in familiã Iagelloniam.

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.

Moneta.

Latrocinia.

Stationes.

Viginti uiri delecti reipub. constituendæ caussa.

rentq; delecti essent, & rex correcturũ se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quibus homines uulgò offenderent, recepisset, iugeralis duodenûm grossorũ exactio agricolis, & teloniũ omnium merciũ omnibus quicunq; lucrũ sectarentur, in annũ imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuũ promissa regi in stipendia militantium in Prussia. Ibi etiam præfectura Marieburgensis amoto nescio quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendotæ Lubessouio à rege mandata est: fortasis ut alter territorio reditibusq; regijs, alter præsidio militari præesset. Inde etiam Iacobus Sennenius Gnesnensis & Cracouiensis præpositus orator ad nouũ pontificem Pium secundum à rege missus, ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem is, ut remitteret pontifex Prussis diras atq; excommunicationes, quibus eos ad parendum Crucigeris adigebat. Petebat idem de transferendis ex Prussia in Tenedon insulã Crutigeris. In quo enim omniũ ferè Christianorum principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum urbem Græciæ nobilissimam, & Lemnum atq; Mitylenem insulas paulo antè ceperat, & Peloponneso Eubœæq;, Imperatorũ fratrum dissidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non est, impensius indulgente Crucigeris & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & ministerio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortasis opera & odio in Polonos perfectum est, ut is nunquam de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuique deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum tunc esse à Pontifice ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretensis archiepiscopus postea gessit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ suo loco exponemus: uerùm in legati potius potestate positum fuisse, ut cum in rem præsentem uenisset, faceret quod maximè ex re fore existimaret. Septembri uerò mense Crucigeri non contemnendam cladem acceperunt apud Passenheimũ oppidum inferioris Prussiæ. Nam cum contra id quod in inducijs cõuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionem sollicitarent, illi re cum præfecto præsidij regij Michaele cognomento Sromothni communicata, mitti sibi pręsidium à Crucigeris postularunt. Missi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cæteri quidem foris manere iussi, trecenti modò equites intromissi, ab armatis nostris, quos Michael ex alijs præsidijs ad eam rem deduxerat, facilè concisi sunt. Dolo animaduerso, reliquum agmen, cum suis in oppido clausis opitulari non posset, fuga sibi consuluit. Vernũ huius anni tempus uentorũ uehementia, & aquarũ è solutis niuibus & imbribus bimestri inundatione corruptis segetibus, nõ parum incommodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertũ filium peperit. Insequentis uerò anni initio conuentũ Poloni cum Boemis egerunt Bythomiæ, Præmislo Cessinensium duce controuersiam de regno Boemico inter reges componere, & offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamen re infecta inde discessum est, nisi quòd alius conuentus ad octauũ Calendas Iulias in idem oppidum condictus est: ad quem Boemi non adfuerunt, offensi multis oppidorum & uillarum suarũ incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodum opinabantur, subornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit sibi cõmittendum esse, quin se uxoremq; suam Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipsæ Prussico bello durante intempestiuæ accidebãt, quàm quòd se uxoremq; suam pro incendiarijs uulgò traduci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobum Dembenium castellanum Malogostensem, & Albertum Gorscium legatos ad eum misit, qui se & uerbis & prouocatione ad singulare certamen, militari more purgarent. Qui cum iussa fecissent, nec inueniretur quisquam, qui asseuerare sparsum illum de rege & regina rumorem auderet, Georgius quoque nunquam id se de tantis principibus credidisse affirmauit. Sic ei satisfactum cum esset, peractus est intermissus conuentus, & pax, fœdus atq; amicitia inter reges constituta ea conditione, ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret. Solus Pont. max. religionis causa à Cazimiro exceptus est De Masouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipsi facesseret. Adiectum, ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiam congrederentur, & ibi de dote Elisabethæ reginæ non exoluta inter se transigerent. Fuere autem ad eam rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatinus, Ioãnes Brezius Luteci filius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouien. & custos Vislicicensis.

Teloniũ annuum institutum. *Octaua censuum ab ecclesiasticis & equitib.* *Marieburgo præfecti Ioannes Coscelecius, & Prẽdota Lubessouius.* *Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.* *Prussi absoluti à pont. max.* *De Crucigeris transferẽdis tentatũ.* *Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.* *Crucigerorum clades apud Passenheimum.* *Annonæ difficultas.* *Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.* *1460. ann* *Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.* *Cazimiri legatio ad Georgium Boemiæ regent.* *Pax inter Cazimirum et Georgiũ.* *Masouia.*

A Creditum est autem opera Crucigerorum & Bernardi Sumbergij submissos fuisse incendiarios illos Boemiæ: sparsumque uulgò rumorem, quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hæreditarium regnum iratis id factum esset. Idque eò fecisse Crucigeros, quo facilius ipsi bellum eum Polonie haberent, si eos Boemico quoq; bello implicassent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciem Polonorum pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertum archiducem, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Austriorum, itemq; Ludouicum Bauarorum ducem, & legatos pont. max. Hieronymum Cretensem Archiepiscopum, & Franciscum Toletanum Astigiensem Archidiaconũ Vuratislauiensibus Georgio regi recõciliandis operam dãtes, ab ijsdem Crucigeris subornatos, missis eiusdem anni initio ad Cazimirũ legationibus arbitriũ omnis inter ipsum & Crucigeros controuersiæ dirimendæ sibi poposcisse, quo facilius eum spe pacis securum & incautum fallerent. Cazimirus autem Alberto, qui primus ea de re miserat, non grauatè permisit, ut amicè, si posset, inter partes componeret. Cæterùm de re uniuersa compromissum facere abnuit, ne illum pro amico inimicum caperet, cõmemorans qua fide se Sigismũdus Cæsar quondam in eiusdem modi re gessisset: Ludouico & legatis pontificijs responsum, Regẽ postulata eorum facturum fuisse, nisi Albertus id arbitrium occupasset. Erant autẽ suspecti regi legati pontificij de studio in partem aduersariam, quòd hic quidem Crucigerorum causam Romæ prius egisset, ille uerò à mercatorio quæstu ad sacerdotium nupèr translatus esset. Fœdus tamen ictum cum Bauaro, itemq; cũ Cõrado Albo Olesnicensium duce: cum quo dissidij nõnihil, propter iniurias quasdam ultrò citroq; illatas, Polonis intercesserat. His dimissis in Russiam Cazimirus nondũ exacta hyeme iter instituit. Id autem apparanti nunciatur, Valciam arcem proditione Ioan. Vedelij præfecti à Gaspare Nostiuicio & Crucigeris interceptam esse. Boriuoiũ autem Scinnium gente Labencium cum non contemnenda manu è Ziuecia & Vrimõte, Turzagoram nostri uocant, Dobsice oppido impendente, subiectam oram latrocinio infestare. Et latrocinium quidẽ Boriuoij rex per Nicolaum Pienianscum succamerariũ & præfectum Cracouiensem, & Petrum Comorouium cum aulico suo comitatu & B Sciciẽsi nobilitate missos, expugnato utroq; eius præsidio, celeriter sustulit, aut potius repressit. Valciam uerò maiores Poloni recuperare iussi, obsederũt quidem arcẽ, sed non multo pòst ab obsidione re infecta recesserunt. Rex in Russiã profectus, Ezigerẽ Tartarorũ imperatorem, & Stephanũ Moldauorum palatinũ per legatos auxilia contra hostes poposcit. Promissa utrobiq; alacriter. Peragrata uerò Russia Breste supra Bugum amnẽ cum Lituanis conuentum egit: animos eorum ad occupandã armis, cũ Poloni Prussico & Boemico, ut rebantur, bello distinerentur, Podoliam, procliues sanauit. In Poloniam uerò reuertens Maio mense, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cum maioribus conuentus egit. Consultatũ de ratione belli gerendi cum Crucigeris, missusq; exercitus ad recuperandam Valciam. Porrò cũ monachis Lubinensibus constitutũ, ut ne abbatẽ nisi à rege approbatũ, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit posterius in cęteris quoq; monasterijs totius Poloniæ, ut noui abbates assensum regis requirant. Per eosdẽ dies Marieburgenses oppidani quatuor ferè menses à nostris obsessi, oppidũ, quod propè iã aberat ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coscelecio pręfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuisse dicebantur, capitale suppliciũ sumptũ: milites præsidiarij in uincula coniecti: cæteræ multitudini parsum est. Dũ Valcia à nostris obsidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitũ peditumq; Germanorũ & Boemorum per marchiã Brandeburgensem Crucigeris in Prussiã adducere, & propè iã adesse, uelleq; Valciã primùm obsidione liberare, nunciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux regiarum copiarũ ueritus nẽ se hostes utrinq;, aduersum pariter & auersum adorirentur, soluta obsidione in æquiorẽ locum hosti aduentanti obuiam processit. Sed priusquam is appropinquaret, milites Germani & Boemi, cum Francofordiã ad Odram sitam peruenissent, ac de deditione oppidi Marieburgẽsis accepissent, domos dilapsi, ducem cum quingentis modò militibus deseruêre. Cum his autem ille iter institutũ prosequens, & nostrorum occursum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctisq; itinere duodecim milliarijs, & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant, amissis, ad Choiniciam peruenit. Quo intellecto ij qui in præsidio Valciæ fuerunt, nocte arce incensa eum secuti sunt. Atque is Gdanum contendens, munitionem Gdanensium uno ab urbe milliario oppugnare adortus est, collocatis oppor-

Crucigerorum artes.

Legationes pontificis et principũ ad Cazimirũ.

Alberto archiduci Austriæ permissa pacificatio cum Crucigeris.

Legati pontificij suspecti Polonis.

Valcia intercepta à Crucigeris.

Boriuoius Scinnius latrocinatur.

Ziuecia, Turzagora.

Valcia à maioribus Polonis obsessa

Lituanorũ comitia.

Abbatiæ sine assensu regio non accipiuntur.

Marieburgum oppidũ per deditionem receptũ à Polonis.

Iacobus Dembenius dux exercitus.

Crucigerorũ copiæ dilapsæ.

Valciã incensa

Gdanensiũ munitio oppugnata à Sumbergio.

tuto loco insidijs:tatua,id quod accidit,Gdanenses suis,qui in præsidio erant,opem laturos.Itaq; illi incomposito agmine ruentes,in insidias præcipitati,& non contemnenda clade repulsi sunt,sexaginta amissis,ducentis captis, inter quos duo consulares fuere.Nonnullam rebus Crucigerorum accessionem aduentus Sumbergij,secundumque illud prælium fecit. Moxenim Golubum oppidum proditione in hostium potestatem redactum est: in quo non pauci Dobrinenses equites unà cum facultatibus suis capti sunt: arcem Cieruonca defendit. Puscum item, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine,certam pecuniam Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eisdem interceptum: Bielaui oppidum toto anno obsessum: Bartensteinenses oppidũ suum dedidere: Suece arx superior permunita in ripa Vistulæ fraude ab hostibus intercepta est: quos ad centum usq; captiuus quidam, qui ibi asseruabatur negligentius,catsibus in altum sustulerat:Dobrinensis ora ne uastaretur,uectigalis hosti facta. Porrò Ericus dux Stecinensium Pomeranorum propinquus & fœderatus,atq; socius regis,quem haud ita pridem rex,Calissiam ad se cum uenisset,non exiguis donis affecerat,nulla læsus iniuria,nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando Lemburgum oppidum & Bythouiam arcem fidei suæ commissa à rege, hostibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lemburgensibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atq; puellis, & precium pro redimendis tredecim quibusdam captiuis(quam causam deditionis Ericus præ se ferebat)collata publicè pecunia pollicentibus. Neq; nostris tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quizinum & Varmia, oppida quæ Marieuerder & Fraumbergam Germani uocant,ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusique hostes apud Paradisense monasterium,& compluribus amissis in fugam acti. Ita uária nostrorum atque hostium fortuna eo anno bellatum est in Prussia. Septembri mense excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiensis episcopus,uir singulari memoria,& pietate magna præditus. Moriens utensilia quædam non parui precij basilicæ Cracouiensi, Louiciensi uerò templo mille florenos pro instituendo collegio sacerdotum, quos Mansionarios uulgò uocant, reliquit. Porrò librariam supellectilem in Gnesnensem,Posnaniensem, Vneouiensem & Louiciensem ecclesias, & in Academiam Cracouiensem partitus est.Eo mortuo tres de episcopa magno & reipub.incommodo,& authoritatis ecclesiasticæ atq; pontificiæ detrimento,& pernicioso ambitionis exemplo aliquamdiu contenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit,misit rex ad collegium sacerdotum, ad quod electio Episcopi iure, & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Gruscinium Vuladislauiensem episcopum & Cancellarium regni, sibi optarent episcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præsentium,ac totidem absentium tulit suffragia:reliqua duorum & uiginti, quibus antiquior fuit regis iussione libertas & religio, in Ioannem Brezium procancellarium regni concurrerunt.Verùm hic regijs minis deterritus,electionem suam repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscendæ spe accepta. Certa iam spe erat de Cracouiensi episcopa Ioan. Gruscinius. cum Iacobus Senenius Dobeslai palatini Sendomiriensis,& Sbignei cardinalis fratris filius,Gnesnensis & Cracouiensis præpositus,à Pontifice maximo,apud quem ante annum legatione regis nomine functus erat,episcopus Cracouiensis renunciatus est,cedentibus nomine Thomæ Strempinij quibusdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendum id Romæ inscio rege procuratores nuncuparat.Id ubi rex accepit,fremere in Senenium,qui sine sua authoritate in regno suo Episcopus esse uellet: petentemque per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiam proscribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus est, episcopo Vuladislauiensi, & Ioanne Brezio : itemque Ioanne Pilecio Cracouiensi, Luca Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calissiensi palatinis, & Ioanne Rithuiano marsalco regni incitantibus. Nec deerat sibi Sennenius . Nam & initiatus est sacris episcopalibus à Gnesnensi, Cracouiensi, & Vratislauiensi suffraganeis, quos uocant, episcopis in arce paterna Pinciouiensi, & à Pontifice acerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris deuouebantur ij, qui eum pro episcopo Cracouiensi non reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuersum ferè collegium Cracouiensis basilicæ regio iussu & minis inductum, ad Pontificem ipsum, siue ad futurum uniuersale concilium prouocauit : factis tamen plerique omnes canonici abstinuare, Pauci quidam ex eo collegio, & omnino

ex ci-

Golubũ proditum Crucigeris.
Puscum interceptum.
Bielaui oppidum obsessum.
Bartẽsteinũ deditum.
Suece arx intercepta
Dobrinẽses uectigales Crucigerorum exercitui.
Ericus Stecinẽsium dux Lemburgũ et Bythouiã Crucigeris dedidit.
Lemburgenses redimere sese uoluerunt, ne dederẽtur Crucigeris.
Quizinũ & Varmia capta à Polonis.
Crucigeri bis fusi à Polonis.
Strempinij episcopi Cracouiensis mors & testamentum.
De Cracouiẽsi episcopa contentio.
Ioãnes Gruscinius.
Ioannes Brezius.
Iacobus Senenius.
Pinciouia arx.

A

B

A ex ordine ecclesiastico pontificiam, quàm regiam authoritatem antiquiorem ducentes, cum Iacobo senserunt: inter quos primarij fuere, Demetrius Sennenius Iacobi frater, Scarbimiriensis præpositus, Dlugosi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus, canonici Cracouienses. Quibus sacerdotiorum reditus à Nicolao Pienansco succamerario & præfecto Cracouiensi regis mandato adempti sunt: itemq; Pauli Glouinij decani, qui negocia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Franciscano sodalitio suffraganeus Cracouiensis, qui Senenium consecrarat, Cracouia abesse iussi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediã urbem foras eductus est eo uestitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueste linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus murium Ponticorum indutus. Qua re magnam in se populi spectantis commiserationem, gemitusq; de acerbitate regis cõmouit. Idem tribus alijs inferioris ordinis sacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipso adactum, ne quem iniussu suo ad possesionem bonorum episcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pieniansco præfecto Cracouiensi, & alijs quibusdam, tum à necessarijs Vuladislauiẽsis episcopi, regio uel iussu, uel permissu, occupata tenebatur. Dlugosi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curosuancijs, episcopi Vuladislauiensis propinquis rege inspectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tunc permittebat, sed iubebat. Qua in parte singularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij pietas & magnitudo animi silentio prętereunda nõ est: qui iussus à rege in bona sacerdotum cupiditati ipsius aduersantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipse obsideri in arce Pinciouiensi à rege iussus, Melstini se cum Ioan. Dlugosso seniore totum annum continuit, à domino arcis Ioan. Melstinio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellem suum & hostem publicum seruaret. Sed ad Prussicum bellum reuertamur. Cum igitur Crucigeri aduentu Sũbergij, & aliquot oppidorũ, quem admodum suprà memorauimus, accessione, non tam uiribus, quàm animis aucti, crebris excursionibus regi subiectum agrum popularentur, rex mense Decembri Lẽciciam, atq; inde initio noui anni, qui fuit 1461 post Christum natum, Breste in Cuiauiam cum omni comitatu suo aulico se contulit: ibiq; Februario mense comitia habuit, ueritus, ne si ea Petricouiæ, quemadmodũ indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in castris ad arcendos à suis hostium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequẽs admodum senatus eò conuenisset, præsertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lituaniam profectus, ad ferias Paschę Vilnæ Lituanorũ comitia habuit. Inde repudiatis, seu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis postulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipse secum maneret, aut Simonem Olelcouicium Kiouiensium principem in magni ducis loco sibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam senatum conuocauit. Paucissimi affuere. Itaq; neq; ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cum excurrisset, mense Iunio Inouuladislauiam ad Prussicum bellum prosequendum profectus est, nobilitate omni totius Poloniæ eòdem conuenire iussa. Verùm ea medio demũ Augusto mense ægrè conuenit. Interim Crucigeri Sipelbeinum & Rastemburgum & Bielauos oppida, & Morangum arcem obsedere. Neq; rex obsessis opem tulit: sed peiore usus consilio quorundam procerum, qui à Crucigeris corrupti esse dicebantur, in Pomeraniam signa conuertit, ut Fridlandiam & Choiniciam reciperet, & Ericum Scecinensium ducem ulcisceretur. Iactarũt certè Crucigeri, se auro, non ferro effecisse, ne nostri obsessis subuenirent. Cæterùm præsidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obsidentes hostes facta, magna stragẽ eòs repulerunt, castrisq; eorum potiti sunt. Porrò apud Rastemburgum ciuium Magister simulata proditione parum abfuit quin Magistrum Crucigerorum in prępa ratas insidias induceret. Fraude à quodam de comitibus Magistri animaduersa; & Magistro ciuium ante oppidum confosso, non modò eius oppidi, sed & Morangi obsidio soluta est. Ne nostri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præsidijs erant, cessarunt. Sed cum Elbingensib. ciuibus Ioanne Scalio Boemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum trãsportati in Sambiam, regionem eam ferro & igni longè lateq; populati sunt, & ingentem prędã inde asportarunt: quippe qui in expectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouiæ quartum filium Alexandrũ peperit. Paucis uerò dieb. antè, Andreas Tẽcinius uir uetustate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ cõcursu ac tumultu urbanę multitudinis in æde diui Francisci memoriæ dicata oppugnatus, effractisq; foribus in ady-

Sacerdotum bona inuaduntur iussu regio, et ipsi Cracouia pelluntur.

Cracouiensium Canonicorũ cultus.

Iusiurãdum exactũ à collegio sacerdotum.

Episcopalia bona occupata à profanis.

Dlugosi domus direpta.

Stanislai Vantropcæ religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melstinius contẽpsit regis mandata.

1461 ann.

Comitia Breste Cuiauiæ.

Lituanorũ comitia & postulata.

Conuẽtus Sẽdomiriæ.

Oppida à Crucigeris obsessa.

Crucigerorum clades apud Sipelbeinum.

Elbingenses cum Polonis Sambiã populati.

Alexander filius Cazimiro natus.

Andreæ Tẽcinij cædes.

in adyto seu sacrario inuentus, immaniter trucidatus est. Interfecti cadauer per mediam plateam, quæ fratrum dicitur, in forum contumeliose tractum; luto oblitum, & pugionibus confossum, ambustaq; barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis asseruatum, tertia demum die amicis ad sepulturam redditum est. Amici & ministri eius nocte dieq; insequenti cum se in turri templo adiuncta strenuè defendissent, ad extremum uitam pacti in ciuium potestatem uenerunt, deductique in curiam tertia die, reconciliati multidini urbanæ incolumes dimissi sunt. Filius Andreæ cum in furno apud uiduam quandam delituisset, noctu ex urbe saluus euasit. Causam uerò huic malo Andreas ipse præbuit, cum fabrum armorum, quòd arma sibi ad bellum proficiscenti tempori non perfecerat, bis pulsasset. Potuit quidem euadere initio statim coorientis tumultus, reginæ nuncio, ut se in arcem subduceret, admonitus, nisi turpe duxisset, cedere furori concitatæ multitudinis. Et sanxerat quidem regina Elizabetha octoginta millium marcarum pœna in sequentē diem ut quiesceretur, donec ipsa causam cognosceret: sed uicit pœnæ metum ira dolorq; non tam priuatæ iniuriæ, quàm publicæ, ut opinabantur, contumeliæ. Hæc res in castra renunciata, cum leuius quàm pro atrocitate sui ferri à rege uideretur, uehementi indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expeditionem illam obeūtis. Nam & infrequens erat exercitus, & non nisi Derslaus Rithuianius palatinus Sendomiriensis, & Eustachius Sprouius Ioann. archiepiscopi Gnesnensis frater, gentilicia uexilla erexerant. Et uerò displicebat ferè cunctis illa belli gerendi ratio, quod ab hostibus auersum in suos conuertebatur. Excitatus ab omni exercitu Ioann. Amor Tarnouius castellanus Sandecensis graui oratione apud regem atrocitatem cędis Tencinianæ exaggerauit, excussitq; regi & senatui regio lachrymas. Rex peracerbum sibi esse illum Tencinij casum testatus, causatusq; bellum, quo minus tam atrox facinus tunc uindicare posset, non inultum fore cum promisisset, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectis exercitui Petro Samotulio castellano Posnaniensi, maiorisq; Poloniæ præfecto: & Ioan. Zaremba castellano Siradiensi, & præfecto Velunensi, Naclēse territoriū suæ ditionis, propterea quòd tributum hostibus penderet, acerbè uastauit. Deinde admotis ad Fridlandiam castris, oppidum septem dies obsessum, octauo cum oppugnare adortus esset, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus suis potestate hostium præsidio. Indę uersus Choiniciam progressus, ad mille passus ab oppido quindecim dies in statiuis nullo operæprecio consumpsit, nisi quòd per eos dies pars quædam exercitus adhibitis Tattaris Lituanicis, qui circiter sexcenti erant, in ditionem Erici Scecinensium ducis populabunda excurrit, & uastatis igni, quæ obuia & immunita fuere, ingentem prædam auexit. Reuertentes nostros consecuti hostes, & maiore ui adorti, magna strage ab ijs profligati sunt. Captiui regi traditi, cætera præda militibus cessit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præstanti forma, & liberali ingenio, suauique eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinensis, in castra regis supplicis habitu ueniens, regem marito suo placatum reddidit. Feruntque Cazimirum, formam & prudentiam eius admiratum, pœnituisse aliquatenus, quòd eam olim non contemnendum principatum, & magnam uim auri ab auo Erico seniore rege Daniæ pro dote afferentem uxorem non duxisset. Rege apud Choiniciam tam diu statiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæque niuibus pluuiæ uulgo permolestæ essent: tum quòd se frustra tempus terente in Pomerania, Crucigeri in diuersa parte nauiter rem gererent, Morangumque, Sipelbeinum, & Rastemburgum maioribus uiribus denuò obsiderent. Exaudiebanturque uulgò uoces puerorum, malum consilium regi acclamantium. Quare inito consilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuisset, nobilitasque omnis in stipendium duūm millium militum, quæ mox in Prussiam contra hostes mitterentur, uicesimam redituum suorum annuorum partem (proceribus onus id recusantibus) contulisset, & in sequentem annum tributum duodenūm grossorum in iugera sciuisset, sub finem Septembris dimisit rex exercitum: Idque eo incunctantius fecit, quòd ad seditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum asperè & auarè gerentem magistratum frementibus, illoque contrà necessarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgostiæ dies aliquot, dum mercenarium militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio succamerario Sendomiriensi, in Prussiam transmittit, commoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris suæ nuncium

Ioannes Amor Tarnouius.
P. Samotulius et Io. Zarēba duces exercitus.
Naclēse territorium tributariū Crucigeris, uastatum à Polonis.
Fridelandia recepta.
Tattari Lituanici.
Pomerani Scecinenses uexati & profligati à Polonis.
Sophia Scecinensium dux regem exorauit.
Nobilitatis fremitus in regem.
Rex puerorum clamoribus exagitatus.
Tributū decretum.
P. Samotulius inuisus maioribus Polonis.
Petr. Duninus dux mercenariorum militum.
Sophiæ reginæ senioris mors & mores.

A cium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralysi accedente extincta est, uno & quadraginta annis posteaquam Vuladislao regi nupserat, exactis: mulier religiosa, magnanima, sed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profusa: quo factum est, ut non modicum æs alienum relinqueret: quod moriens, ut filius dissolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, uestesque sacræ magni precij in basilica Cracouiensi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu sacrorum, collegioque octo sacerdotum instructum, ac sanctißimæ Trinitati dicatū basilicæ adiunxit: in quo etiam sepulta est. Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem superiorem in Pomerania aliquandiu à Bydgostiensi & Cuiauiensi nobilitate, & ab altera parte à Gdanensibus nauali apparatu obsessam, adueniens in deditionem recepit. At hostes discessione nostrorum aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Rastenburgum, itemque Bielauos toto anno obsessos in Prussia præfectis dedentibus in potestatem suam redegerunt, Dunino ob suorum paucitatem subuenire obsessis non auso, Braunsbergenses eiecto regio præsidio cum Ioann. Scalio Boemo præfecto, Paulum episcopum Varmiensem cum Crucigeris sentientem receperunt: & cum id Scalius intempesta nocte recuperare conatus esset, parum absuit quin in hostium potestatem ueniret. Fridlandenses idem conati, cum aliquoties à nostris, qui in præsidio relicti erant, non sine cædibus repressi essent, ad extremum hostibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumque ope præsidiarios incautos contrucidarunt, Stargarta siue Starigradum in Pomerania à tribus è magistratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuere, studijs multitudinis propter prosperiores successus ad Crucigeros inclinantibus, & illis multos ad proditionem solicitantibus cùm per alios, tum per duos quosdam Carthusios monachos de Paradisensi monasterio: fuissetque perfecta proditio, si ad constitutum cum proditoribus tempus Crucigeri adfuissent. Deprehensi proditores pœnas dedêre. Brodnicia quoque oppidum in Culmensi tractu negligentius custoditum à Nicolao Coscelecio palatino Inouuladislauiensi, interceptum: arx uerò propugnaculis circunquaque extructis arctius obsessa B est. In quam tamen modicum præsidium cum non copioso item commeatu à Dunino submissum, ui per medias hostium stationes aliquot militibus desideratis perrupit. Quare diutius ea sustinuit obsidionem. At Cazimirus Bydgostia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi consumpsit. Inde Corcinum ad comitia, ad sextam diem Decemb. edicta, se contulit. Ibi auditæ legationes Ezigeris Tattarorū principis, Georgij Boemorum regis, & Friderici marchionis Brandeburgensis. Tattari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, societatem & auxilia contra quosuis hostes regi pollicebantur, quamuis à Lituanis se ad inuadendam Podoliam solicitari dicerent. Boemi congressum cum suo rege Glogouiæ ad Cal. Maias, & arbitrium cunctæ controuersiæ, quæ Cazimiro esset cum Crucigeris, regi suo postulabant: quod Crucigeros quoque non abnuere dicebant. Brandeburgenses principem suum suspectum, quòd sentiret cum Crucigeris, purgabant, operamq; & ipsi suam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tattaris actæ gratiæ, missaq; splendida dona. Boemi absque certo responso dimissi, Cazimiro per suos legatos respondere pollicente. Nec ita multo pòst Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatinus, & Ioannes Tarnouius castellanus Sandecensis ad Georgium missi cum his mādatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Crucigeris faceret arbitratu suo, modò ne Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem ditiones Poloniæ abiudicaret. Brandeburgensi uerò exprobratæ iniuriæ, commemorataque in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Boemis coniungere se aduersus eum in animum induxisset: de pace cum Crucigeris si se interponeret Marchio, non inuito rege facturum esse. Legatis dimissis iudicium contra Cracouienses consules de cæde Andreæ Tencinij institutum est. Atque ij citati, cum non sisterent sese, eo quòd beneficio Cazimiri secundi regis cautum sibi esse dicerent, ut non nisi Cracouiæ coram rege causam unquam dicerent, absentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati sunt. Peractis comitijs ad finem anni rex Cracouiam profectus est. Ibi insequentis anni initio instauratum in arce in ciues Cracouienses iudicium iure Polonico, illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocantibus. Sera enim ea prouocatio siue exceptio tunc esse dicebatur, omissa priore iudicio Corcinensi. Pronūciata

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

Suece arx à Polonis & Gdanēsibus recuperata.

Crucigerorum secūdæ res.

Braūsbergēses Polonos eiecerunt.

Fridlandenses præsidiū regium trucidarunt.

Stargarta prodita Crucigeris.

Carthusij monachi Crucigerorū rebus studentes.

Brodnicia arx obsessa à Crucigeris.

Comitia Corcini.

Tattarorum legatio.

Boemorū legatio.

Marchionis Brandeburgensis legatio.

Cazimiri legatio ad Georgium Boemum.

Iudicium regium de cæde Andreæ Tencinij.

1462 ann.

Ius Polonicū de cæde.

sententia contra ciues. Sed nihil tunc actum ijs, qui fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis diebus missi in urbem Nicolaus Scora Gsiouius Calissiensis castellanus, & Nicolaus Pienianscus præfectus Cracouiensis quatuor è senatu urbano, totidem de plebe, & magistrum lictorum ad pœnam depoposcerunt. Dediti & iureiurando Ioannis Rabstinij siue Tencinij, interfecti Andreæ filij, secundum leges patrias rei peracti, sex tunc in arce (ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret) capitibus plexi sunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabstinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cum Tencinijs transacta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabstinium adiuisset, ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ restincta est sanguine, quanquam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga saluti suæ consuluere. Sed nonnullorum tamen pœna sanciri placuit, ne plebs temerè se à turbulentis hominibus concitari pateretur: magistratusque ne id fieret, summa cura ut prouiderent. Sex item millia florenorum senatus Cracouiensis Ioanni castellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithnianij palatini Sendomiriensis & Iacobi Dembenij thesaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sennenij precibus eò res perducta est, Tencinijs dimidium multæ siue uadij à regina editi, hoc est quadraginta millia, poscentibus. Acriter interim obsidebatur Brodnicia à Crucigeris. Itaque missi ad regem ab equestri Prussorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses Philippus Bissouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemque munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionem toleraret, ne in potestatem hostium uenire pateretur: permultum in una illa arce momenti esse ad retinendam Prussiam, & confirmandos Prussorum animos. Consultissimè autem eum facturum esse, si quàm primùm in Prussiam ipse cum exercitu ueniret, ac Marieburgi degeret. Si pecunia careret, Prussos cisam siue accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorum dimidium collaturos esse, atque adeò facultates ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore. Si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atque opulentas magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hostis recuperatas, non sine summo dedecore rursus amitteret, seque in fidem receptos, tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus sui, & quantum mercenariorum militum statim cogere potuit in Prussiam ad liberandam obsidione Brodniciam ad Duninum præmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obsessis non succurrebat, hostium uires reformidans: qui ad famam nostrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiam & famem ferre non possent, mense Februario uitam resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Crucigeris dediderunt. Per id tempus Ziemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces Vuladislai filij continuatis penè funeribus elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochaciouiensi gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant, ueneno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de successione inter cognatos eorum, & regem certatum est. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro se quisque defunctorum ditiones ad se trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia siue Osca amitæ defunctorum: quarum Catharina Michaeli Lituano duci, qui blandius Michalusco dictus est, matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cum Cessinensi duce nupta, Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatem petebant. Petebat & Margarita soror patruelis defunctorum Ziemouiti filia, Conradi nigri Olesnicensium siue Cozlensium ducis uxor. Iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes: tamen quia mares, ad se iure bona eorum pertinere asseuerabant. Rex uerò quòd mortui duces nullos suos hæredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uendicabat. Ac Belsenses quidé donatione Iagellonis

Cracouien[ses] ciues cæ[dis] pœna [damnati], et mulcti.

Prussorū legatio ad regem.

Prussorū studiū erga regem & liberalitas.

Cisa.

Brodnicia arce potiti Crucigeri.

Ziemouitus & Vuladislaus Masouiorum duces ueneno sublati.

De successione in Masouia & Belsensi controuersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

A lonis haud ita pridem à regno auulsi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Rusiæ & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Curopatuua succamerario Lublinensi & præfecto Chelmensi authoribus in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primum quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducibus natu maximum, ducem sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possesionibus. Rauensis tamen & Gostinensis conuentus Grotho Nouomescio authore Catharinam cum non contemnenda manu ad seuenientem repulerunt. His auditis Rex Louiciam contendit, indeq; Ioannem Vuladislauiensem, & Andream Posnaniensem episcopos, Lucam Posnaniensem, & Petrum Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios ad Plocensem nobilitatem allegauit: à qua cum nihil aliud impetratum esset, Lenciciam ex constituto conuentum ad sextum Nonas Maias edixit: Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensium ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaque alis rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum episcopum, ac cæteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellent, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauam & Gostinum Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glogouiam ad constitutum cum Georgio Boemorum rege congressum profectus est. Quibus diebus Lencicia post discessum regium conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum sodalium è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduersus Iacobum Senneninm, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædam Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum splendido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. Vicêre tamen nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomię ictum inter reges, confirmatum est: adiectum, ut id ad mortem utriusque esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecia, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotem Elizabethæ uxoris suæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonis ageretur. Ad extremum societas contra Turcas inita, promissaq; auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Crucigeris, successu belli & recepti Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Friderici marchionem eum incitans, & contra Crucigeros auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datum sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citroq; hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorem admirante, necauso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusq; magnificentissimo apparatu, prodere paupertatem suam nolebat.

Plocenses alienati à rege Poloniæ.

Rauenses & Gostinenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocensem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

Lenciciæ et Cracouiæ incendium.

Cazimiri et Georgij regum conuentus Glogouiæ.

Pacta regis Polon. & Boem.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

Polonorum splendor.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber XXV.

Paluci regio. Polonorum strages. Prodigia.

CAZIMIRVS Glogouia discedens Posnaniam diuertit: ubi cum tribus septimanis subsisteret, Crucigerorũ præsidiarij Choinicienses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoq; in nouam Marchiam excurrerant: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserunt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit. Inde missis agrestibus cũ præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tendere uisam esse: caput uerò siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circumfertur, sudasse. Consecuta sunt domi quidem latrocinia. Boriuoius enim Scrinnius & Vulodicus ex Letaua mille hominum manu facta & rupe quadam inter Volcũ & Zaros, quam sola fluuius alluit, munita, Osuencimensem oram omnem infestarũt. Quos Pienanscus præfectus Cracouiensis, excita rursus Sciriciensi nobilitate, conductisq; paucis militibus mercenarijs, cùm se cũ Petro Comorouio & Prædislao Dmosicio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quã Bucoueciam dixere, obsessos aliquãdiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditionẽ compulit, uitã modò & uestimenta pactos. In Prussia uerò cum Crucigeri nauiter rem gererẽt, rex ut eorũ audaciã reprimeret, Toruniam se contulit, indeq; aulicũ suum cum Petro Dunino, & mercenario milite Varmiensi basilicæ siue Fraũbergæ obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Crucigerorũ conterritus, & aleã pugnę periclitari non ausus, desertis castris fugiens soluit obsidionem. Nostri castra hostilia diripuêre. Non nihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habo circumuectis acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis constabat exercitus. Itaq; retineri ij nequiuerunt, quin ad sua defendenda dilaberentur. Rex interea Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquã reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquãta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiam iussit excurrere. Non ita multò antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: cæterùm domus, quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incẽdissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu Tattari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientemq; assecuti, magnam stragem gladijs sagittisq; ediderunt, & nauibus cũctis potiti sunt: sex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaserunt. Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensemq; agrum populatione infestantibus, ipse quoq; copias suas eò traduxit. Neq; satis habuit hostem liberioribus excursionibus prohibere, sociosq; defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria non ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Est autem Puscense territorium in speciem isthmi, angustis faucibus iunctum continenti. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipsi manum, deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibusq; arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Idq; eo maiore fecere fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramitesq; omnes, ne quà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutum subueniat,

Marginalia: A — *Latrocinia.* — *Letaua arx.* — *Bucouecia castellum latronum.* — *Fraũbergæ ab obsidione Crucigerorum liberata.* — *Gdanenses Sambiã uastarunt.* — B — *Crucigerorũ clades.* — *Nessouia translata.* — *Pomerania uexatur utrinq.*

A treniat,órent. Nec mora rex Albertú Gorſciú cum reliquo comitatu ſuo ac Tataris Lituaoicis ad ſuccurrendú ſuis mittit. Id ubi duces hoſtiú compererunt, minore parte in caſtris aduerſus Duninũ relicta, ipſi cum maiore ac delecta ripam Viſtulæ, qua Gorſcium traiecturum eſſe exiſtimabant, inſederunt, ut eum, prius quàm ſe cum Dunino coniũgeret, opprimerent. Sed Gorſcius deflexo itinere, alibi liberè fluuiú traiecit. Vbi id intellexerũt hoſtes, omiſſo Gorſcio, propius ad Duninũ caſtra mouerunt, ut eum priuſquam Gorſcius cum eo ſe coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in anguſtijs concluſum, excluſo Gorſcio, obſeſſum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu ſuorum: exploratú etiam habebat, longè maiores eſſe hoſtiú uires, quàm ſuas. Itaq; nõ minus de auxiliaris illius, quàm de ſui exercitus periculo ſollicitus, noctu hoſtes in ſe intentos fallere, ac per deuias ſyluas euadere ad Gorſcium decreuerat. Id ne facere poſſet, hoſtes diligenter cauerant, tranſitu omni quemadmodũ diximus impedito. Mutato igitur conſilio, ferro per medios hoſtes uiam ſibi ad ſuos aperire ſtatuit: inſtructaq; equeſtri acie, qua peditem contegebat, in hoſtes contendit. Alacres & illi pugnam capeſſunt, magna ſpe uictoriæ. Et ita ſe authore Noſtiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant, ut qui de ſuis pedem retuliſſet, ſine omni tergiuerſatione pro ſeruo regi ſeſe dederet. Vbi ad congreſſum uentum eſt, Paulus Iaſenius gente Goſdouius aulicus regius armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, haſtas hoſtium in noſtros intentas auertit. Eodemq; momento noſtri inopinata re perturbatos ſumma ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis haſtis, gladijs utrinque res geritur. Pugnatur acriter: audacia noſtri, hoſtes multitudine ſuperabát. Cũq; totas tres horas dubio Marte pugnatum eſſet, utrinq; quaſi ex compoſito diſceſſum eſt. Mox recreatis paululum uiribus, utriq; non ad pugnam, ſed ad perſequendũ alteros contendunt, utriq; alteros uictos diſceſsiſſe rati. Occurſu mutuo inſtauratur prælium, ruſuſq; una hora dimicatum eſt, donec ſauciato Fricio ductore exercitus, & peditibus noſtris aſsiduo baliſtarum ictu dextra hoſtium latera ferientibus, retrocedere ſenſim ij cœperunt. Sed mox reuocante & ſiſtente Fricio, redintegrabatur pugna, ſi quod noſtri trepidantibus recolligendi ſeſe ſpacium dediſſent. Interim dum ciet

B pugnã, animatq; ſuos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum effuſa fit fuga hoſtium cum altero duce Noſtiuicio, iuriſiurandi paulo antè dati, & ab omnibus exacti, immemores. Pedites deſperata longiore fuga, pars in caſtra ſeſe recepere: pars ea prætergreſsi, ſtagna lacusq; propinquos petiuere. Noſtri pernicitate equorum freti, fugientes perſecuti, magnam cædem edebant. Vbi ad caſtra hoſtilia peruentum eſt, ibi nõnihil difficultatis noſtris obiectum erat. Etenim hoſtes ea, qua parte ſtagno non tegebantur, foſſa & ſudibus acutis foras obuerſis munierant. Sed cupidis uictoribus non facilè quicquam obſtat. Noſtri enim præuertendos ibi eſſe hoſtes perterritos, priuſquam ad caſtrorũ defenſionem accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morem in ſudes obiectas ruebant: confoſsisq; equis nonnullis, tandẽ contextũ ſudiũ perfregerunt, & uno impetu caſtra ceperunt, atq; diripuerũt, quindecim bombardis maioribus, ducẽtis curribus armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hoſtium caſtra ſua prǽteruecti, plurimi euaſere. Ala una in locum deiectu arborũ à ſe ſeptum delata, nec inueniens exitum, à noſtris conciſa eſt. Cǽſa eo die hoſtium duo millia, capti ſexcenti, & maior propemodũ quàm pro numero noſtrorum ſtrages edita. De noſtris centum gregarij milites ceciderunt. De nobilioribus tantum Hector Chodoraſius deſideratus eſt: ſed pauci reperti, qui ſaucij non eſſent. Duninus in fœmore & in manu uulnera accepit. Ad Puſcum hoc prælium commiſſum eſt quintodecimo Cal. Octobris. Triduum pòſt in ijſdem ſtatiuis humando cæſos, & ſaucios curando conſumptum eſt. Per quos dies Ericus Stolpenſium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, ſequutus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum ſexcentis equitibus grauis armaturæ ad caſtra Crucigerorum contendens, cum profligatum eorum exercitum accepiſſet, raptim ſeſe ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à noſtris inſequentibus partim captos, partim trucidatos amiſit. Honoratus eſt à rege uictor exercitus: Petrus Duninus, Paulus Iaſenius, Venceslaus Neborius, Nicol. Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugoſſus tertius canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis inſignibus ornati. Eodem illo tempore tribus alijs in locis proſperè item dimicatum eſt à noſtris: apud Iaſenecium pagum, & apud Piſsiam flumen in Maſouia, unde propinquarum hoſtilium munitionũ præſidiarij milites prædas agebant:

Stulta adiuratio.

Pauli Iaſeny audacia.

Prælium et uictoria Polonorum de hoſtibus apud Puſcũ.

Fricius cæſus.

Noſtiuicij fuga.

Caſtra hoſtium capta.

Cæſorum et captorũ numerus.

Erici Pomerani perfidia.

Polonorum uictoriæ de Crucigeris.

bant. Et apud Suece. Apud Elbingam quoq; non multo pòst nauali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogarum autem est à rege militibus stipendium, cum ecclesiasticus ordo decreto Calissiensis synodi subsidium ei in maiore quidem Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò senûm de prouentu uniuscuiusque marcæ argenti contulisset. Sub finem Octobris Vdalricus Cieruonca Boemus, cùm à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Crucigerorum compactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubum oppidum noctu ingressus, in potestatem suam redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acrius defendebantur, igni subiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale supplicium sumpsit. His successibus magna rursus animorum inclinatio in regias partes facta est. Ad comitia is deinde Petricouiam ad undecimam diem Nouembris edicta profectus est. Pauci eò de minoribus Polonis incertum quam ob causam conuenêre. Venere autem Conradus Masouiotum Varsauiensium dux cum matre Barbara, & Catharina amita, Michaluscouis Lituani ducis quondam uxore, & Paulo Plocensi episcopo, comitatu octingentorum equitum: itemq; Conradus Niger Olessuicensium dux, Plocensem & Bellensem principatum cognationis iure sibi uendicantes. Dari à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogus palatinus Calissiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirius pro succedaneo, quem subiudicem nostri uocant, iudicio præsidere iussi: his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuianius marsalcus, & duo iurisconsulti negabant legitimæ cognatorum successioni locum esse in dediticijs seu feudalibus, ut uocant bonis, cuiusmodi esset cuncta Masouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dediticijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis secundo rege Masoniorum duces è dediticijs penitus exemptos esse. Contrà regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem sine assensu amplissimi consilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse autem pòst in uerba regis Ziemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atq; ita disceptata causa iudices secundum regem pronunciarunt, Masouijs iudicium illud frustra iam detrectantibus, & ad Pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, posset, & uellet iuri suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archiduce fœdus ictum ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs gestum est, propter senatus infrequentiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis archiepiscopus, legatus pontificius, cuius superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem comitiorum adueniens, ad pacem cum Crucigeris faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus est. Implorarat enim is procul dubio opem Pontificis, cum rege obstante adipisci episcopam non posset. Miserat etiam rex rogatu & sumptu Gruscinij ad pontificem oratores Ioannem Rithuianium marsalcum regni, & præfectum Sendomiriensem, & Mathiam Racianzum iurisconsultum & canonicum Vuladislauiensem, qui Sennenij conatus impedirent. Et grauibus ij quidem criminibus eum accusabant, & ambitiosum, regi, populo, & ecclesiastico ordini inuisum, seditiosumq; reum agebant: quòd ui Thomam episcopum ad concedendam sibi episcopam adegisset, in eamq; per uim inuasisset: in qua inuasione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps senatus Polonici populi Cracouiensis concursu interfectus esset, literasq; Sennenij Mantua, cum legationis regio nomine fungeretur, ad regem scriptas, quibus incusabat ia Pontificem, quasi plus æquo faueret Crucigeris, producebant: & ampla Pontifici munera regio nomine, ac Friderici Imperatoris & Georgij Boemorum regis commendaticias literas attulerant. Nihil tamen aliud à Pontifice impetrarunt, quàm ut ia huic ipsi legato suo causam illam cognoscendam delegaret, atque interim Sennenio episcopo administratione interdiceret. Itaque egit diligenter Cretensis cum rege pro Sennenio, asseuerans episcopam semel à sede Apostolica ipsi collatam, inuito adimi iure non posse. Sed rege asseuerante, malle se regno excidere, quàm illum pati esse episcopum: legatoq; uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas ecclesiæ perturbetur, re infecta, & irritatis utrinq; animis discessum

Côtributio. *Vdalricus Cieruonca in carcerem coniectus.* *Golubũ receptum.* *Comitia Petricouiæ.* *Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.* *Fœdus cum Alberto duce Austriæ.* *Legatus pôtificius.* *Regis cum legato altercatio.*

A ſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, ut rex alia comitia eódem ad decimamſeptimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, ut ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladislauienſem epiſcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pace, ad Crucigeros in Pruſsiam contendit: nec tamen ultra Breſte Cuiauienſe progreſſus, per literas & internuncios cum Magiſtro Crucigerorum de pace egit. Rex uerò diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtini poſſeſsionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Nouomeſcio pocillatori eius tractus (Ciesnicum uocant) quoad uiuerent confirmauit: poſſeſsiones etiam quaſdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potiſsimum ditiones illæ ipſi adiunctæ eſſent. Archiepiſcopo uerò Gneſnenſi marcam auri Louiciæ nomine Maſouijs ducibus Sochatſouiæ quotannis pendi ſolitam, in omne deinceps tempus remiſit. Quibus peractis, Radomiam ad reginam uxorem ſe contulit. Per id demum tempus Viennenſes ciues tumultu ciuili ob ſex ſenatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè menſibus obſederunt: & Georgium Boemorum regem cum exercitu liberandi eius cauſa uenientem, inſidijs exceptum in ſuburbanis Alberto Friderici fratre duce profligarunt. Pax deinde facta eá conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusque tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio; filios eius duces Munſterbergenſium in Sileſia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Moldauorum in uerba Cazimiri regis abſentis iuraſſe, & promiſiſſe, præſenti quoque idem iuſiurandum ſolenni ritu ſe daturum eſſe intra duos uel tres menſes, cum euocatus fuerit. Alius'ue autem ſit hic Stephanus ab illo, quem ſuperius iuraſſe narrauimus, aut ſi idem, cur iuſiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: niſi fortè ex eo, quòd is túc retractauit omnes alias obligationes ſuas huic contrarias, colligi rectè poteſt, eum intermedio tempore mutaſſe fidem, & ad Vngarum deſciuiſſe. In quo ſuffragari nobis uidetur illud, quòd proceres & conſiliarij ipſius pro ipſo, quaſi cui ipſi fides non haberetur, ſpoponderunt, quòd eum deinceps in

B fide regia Poloni & officio retenturi eſſent. Poſt initium inſequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præſtitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens ſenatus, & Hieronymus legatus Pontificius, itemq; Iacobus Sennenius cum triginta modò comitibus accepta fide regia. Aduenêre & Conradi cæterorumq; fratrum Maſouiorum ducum Nicolaus Bogleuius Varſauienſis palatinus, Vincentius Gizicius marſalcus ducum, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iuriſconſulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem, quamuis ad genua regis clementiam eius implorans accidiſſet, & omnia tentaſſet, nihil tunc impetrauit, aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm illum aut quenquam omnino non delectum in regno ſuo ſe inuito epiſcopum eſſe paſſurum. Itaque ceſsit Sennenius pertinaciæ eius, & epiſcopá Gruſcinio cõceſsit, acceptis ab eo quatuor millibus florenorũ quos liti expenſos ferebat, & nõnulla parte bonorũ epiſcopalium, duobus annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, præterlapſis. Quo facto, ijs quoq; ſacerdotibus, qui cum eo ſenſerant, ſacerdotiorũ ſuorum fructus reſtituti ſunt. Ioannes Gruſcinius Cracouienſis epiſcopus deſignatus, in Vuladislauienſi ſucceſſoré accepit Ioannem Lutecũ Brezium procancellariũ regni: quorũ trium ambitio & pontificiá authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tépora ea ſublata ſit, ac umbra modò eius quædá penes ſacra collegia remaneat, nõ ſine grandi nõ modò eccleſiasticæ authoritatis, uerùm etiá religionis & reipub. iactura. Etenim donec liberæ ſacerdotũ electioni in creá do epiſcopo locus fuit, fuit tamé aliquò bonorũ & malorũ, dignorũ indignorũq; diſcrimen, cũ ſacerdotes ſumptis rauereter tremendis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrent ſuffragia. Virtute, doctrina & pietate tunc ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut neceſſariorũ precibus, aut mulierũ blandirijs atq; lachrymis, aut ſplédore comitatus, aut apparatu conuiuiorũ, & cõpotationibus aut cõmendatione generis & familiæ, aut aſſentatione, & ſacerdoti indecoris miniſterijs, aut etiá largitione. Vigebat igitur diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi permittebát ij, qui epiſcopi fieri cupiebát: ſeruiebát famæ & exiſtimationi: & nõ modò reprehenſioné collegarũ, ſed etiá ſiniſtrá cuiuſuis ſuſpicioné cauebant. Epiſcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas dudũ ſuos: in conſiliũ eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuerebantur: & officiũ ſuum nauiter faciebant, me-

mores

Tributũ Louiciæ nomine remiſſum archiepiſcopo.

Fridericus Imperator obſeſſus à Viennenſibus.

Georgius Boemus profligatus.

Maximilianus dux Auſtriæ.

Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon.

Stephani dubia fides.

Comitia Petricouiæ.

1463. ann.

Iacobus Sennenius ceſsit epiſcopa.

Ioánes Gruſcinius epiſcopus Cracouienſis.

Epiſcoporũ electiones liberæ.

Quales olim epiſcopi.

Episcoporũ dignitas & authoritas. mores quid solenni & seriò dato iureiurando recepissent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem rarius, nec tam sua suorumúe quàm publicè utilitatis gratia) de uia ipsis decedebatur, assurgebatur, omnisq; honos habebatur, & quasi numinibus quibusdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipsis etiam principibus. Porrò in consilijs de republ. in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus ecclesiasticis, pupillisq; & uiduis, deniq; in admonendis & corrigendis nõ modò infimis & mediocribus, uerùm etiã primoribus, atq; adeò regibus ipsis liberæ erant eorum uoces & sententiæ, singularis dignitas, summa autoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij memoria, nõ spes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguentis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia dignitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro foribus cubiculi regij inter scurras & uilia uentris mancipia assidere: nec sannas & scommata leuissimorum quorunq; ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus istis cubiculi & mensæ regię administris, ut aliquã tamen ij uel ioco mentionem absentis apud regem facerent: uerùm etiam satellitibus, ianitoribus, ne dicam etiam horum amicis & concubinis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ fæci aulicæ, atq; ipsis deniq; catellis principũ. Itaq; florebat tunc respub. florebat religio, florebat ordo ecclesiasticus, florebant scholæ & Academiæ sacerdotum & episcoporum seminaria: splendescebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & exemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modestiæ & pudoris erant officinæ, non fastus, ignauiæ, ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra. Nunc sublata electione, hęc & multo plura alia mala bonis illis successerũt, & in domos ac familias, atq; adeò in ipsa intima cubicula episcoporum, nedum in profanorum principum aulas innaserunt: simulq; dignitas sacerdotum indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectissimorum hominum uiluit: labefactata est authoritas: nutat, ne dicam, ruit, Respublica: religio prostrata penè concidit. Quæ omnia principes non tam episcopis debent imputare & sacerdotibus, quàm sibijpsis, qui nuncupandorum episcoporum ius sacris collegijs ereptum sibi usurparunt. Nam ut nihil perperam ij faciant, nihil affectioni cuiquam indulgeãt, sed eadem illa omnia, quæ iurati sacerdotes in electionibus episcoporũ habere solent, ob oculos habeant: certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè oculis & auribus sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunq; spectat, quàm quod potissimum spectandum est in deligendo episcopo: & uerò expeditius est, unum quàm multos corrũpere. Tametsi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa est penes Pontifices maximos, mea quidem sententia: qui nisi electiones collegiorum primi labefactare aggressi essent, nunquam eò audaciæ reges prouecti essent. Sed nos inutili deploratione omissa, ad rem redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouiensi tunc actum est. Masouij nihil & ipsi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus suis rex molestus esse pergeret de Plocẽsi ditione, aut certè externis & à suspicione alienis hominibus causam cognoscendam & iudicandam permitteret. Ferebantq; regi iudicem Fridericum marchionem Brandeburgensium, uel Albertum archiducem Austriorũ, uel Ludouicum ducem Bauarorũ. Lituanis Podoliam, Belsensem, Olescensem, & Rathnensem tractus non sine comminatione belli repetentibus nihil aliud responsum est à senatu, quàm missum iri ea de re legatos ad conuentum eorum. Et mox legati designati, Stanislaus Ostrorogus palatinus Calisiensis, & Ioannes Rithuianius marsalcus regni. Porrò in Prussiam bellum siue expeditio decreta est. His peractis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniam profectus est. Quem cõsecuti legati senatus Polonici, postulata Lituanorum in conuentu Vilnæ disertè refutarunt. Sed cum Lituani non acquiescerent, rex causam ad conuentum communem Parsouiam indicendũ reiecit. Legatus uerò Pontificius Petricouia discedens, in Prussiam à prę sidio militari regis iussu ad magistrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res nostris erant in Prussia. Nam præter ea quæ superius commemorata sunt, apud Vormitham, quam Ornetam nostri uocant, Pauli episcopi Varmiensis, qui uiolata iurisiurandi religione ad Crucigeros desciuerat, milites unà cum aulicis Magistri præsidiarijs cum per proditionem noctu capere id oppidum cõstituissent, proditi ab illo ipso, qui oppidi proditionem ipsis promiserat, & à Ioanne Scalio præfecto præsidij regij præparatis insidijs intromissi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot ingressi

Scholæ sacerdotum seminaria.

Principũ aulæ quales olim, & quales nunc.

Principes alienis oculis & auribus sentiũt.

Electionum sublatarum culpa penes Pontifices maximos.

Masouiorũ postulata.

Lituanorũ postulata.

Crucigerorum clades apud Vormitham.

A gressi erant. Nã qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostiũ nostros pauciores prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti in ꝓpinquos lacus glacie cõcretos diffugerũt: ruptaq; fragili etiamtũ glacie demersi periere. Apud Scãpe itẽ oppidũ agri Dobrinẽsis trecẽti equites hostiles è præsidio arcis Brodoiciẽsis prædatũ profecti, ab Vlrico Cieruõca, q Golubi erat, profligati sunt. ita ut ꝓpauci fuga euaderẽt: capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia ne proditione in hostiũ potestatẽ ueniret, præsidiariorũ Pomeranorũ opera seruata est. Vuladislaus castellanus & præfectus Naclẽsis illius etiã arcis præfectus erat, eãq; absens Georgij cuiusdã sculteti nobilis gẽte Topori. fidei cõmẽdarat. Is igitur Georgius, cũ ꝓdẽdæ arcis cõsiliũ cepisset, præsidiarios milites, quos conatib. suis aduersaturos esse suspicabatur, ꝑ speciẽ cõmeatus ex hostico importãdi emissos, arce excluserat, & (uerone an falso, nõ liquet) præfecti iussu id se fecisse dictitabat: nec nisi duodecim, & eos qdem Pomeranos, quos minus suspectos habebat, secũ reliquerat. Hi ubi eũ pactiones cũ hostib. de ꝓdenda arce inire animaduertêre, siue inuidia & auaricia incẽsi, siue officij & fidei suæ memores (nõ enim cõstat) cõprehensum eũ in fundũ turris cõcluserũt, & fide accepta præfecto aduenıẽti portas arcis aperuerũt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factũ uanè suspicãdi occasionẽ hominib. ꝓbuit. His igitur successib. nostrorũ moti Crucigeri, pacẽ afferentẽ legatũ Põtificiũ cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorũ, tũ matronarũ & puellarũ belli & penuriæ cæterorũq; incommodorũ bellũ consequentiũ pertæsa, lachrymare gaudio, ac desiderio pacis legatum magistratusq; suos supplex obtestari, ut exoptatã eã sibi qbusuis, modò tolerabilib. conditionib. cõficerent, ni se prorsus perditũ ire uellẽt. Ibi legatus ꝑ interpretẽ. quemadmodũ ꝓditũ est, laudare & cõfirmare constantiã populi: hortari, deinceps quoq; ut in fide Crucigerorũ permaneret: regẽ Polonosq; carpere: & cùm iniqtatẽ causæ eorũ exaggerare, tum mores fidei, religionis & humanitatis expertes reprehẽdere: studiũ suũ erga Crucigeros omnib. modis testatũ facere: deniq; certã perpetuãq; pacẽ, aut duodecim dũtaxat annorũ inducias ipsis, quasi regẽ quò uellet adducturus esset, certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omniũ, mittuntur cũ eo Breste tres legati ad tractandũ de

Apud Scampe.

Slochouia periculum.

Pacis desiderium apud Prussos.

Legati iniquitas.

B pace cũ Polonis, quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerunt autẽ ij Ioãnes Vuladislauiẽsis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, Petrus Oporouius Lenciciensis, Nicolaus Coscelecius Brestensis palatini, Sendiuoius Ciechel ꝑpositus cõuentus Clodauiẽsis, Ioãnes Dãbrouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Raciãzus doctores, partim theologi, partim iuriscõsulti. Ad cõstitutã diẽ, hoc est, ad Cal. Maias conuentũ, indeq; infectis rebus discessum est; orta inter Polonos & legatũ acerba contentione & iurgio ex huiusmodi causa. Veniebãt legati à ciuitatibus Torunẽsi, Elbingensi, & Gdanẽsi. Eos legatus pontificius ingressu oppidi & cõuentu prohiberi oportere contendebat, q eas ciuitates, simulq; cæteros Prussos, qui cũ Polonis sentiebant, ipse siue adeò Põtifex diris deuouisset. Cõtrà Poloni, iniquiss. id esse præiudiciũ affirmabãt, & ab instituta re alieniss. Admissi igitur legati frustra reclamãte legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit. Verùm id interdictũ Poloni contempserũt orto initio à militib. q per speciẽ supplicationis ob rem bene gestã à suis apud Heilgebeilã, oppidũq; id à Scalio captũ ac direptũ, facto concursu ad tẽpla, nolarũ signe campanarũ pulsu, festoq; cantu oppidũ impleuerunt Ibi uerò furere legatus: uociferari nõ modò se, uerùm etiã pontificis & sedis apostolicæ authoritatẽ contemni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eũ inuecti per Ostrorogũ, quòd cũ pacificatoris personã sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed classicum etiã caneret. Cuius rei clariora etiã documenta proferebãtur eius literæ ad Crucigeros. à nostris interceptæ. Ita tunc irritatis animis discessum est. Et legatus quidẽ Cracouiã, ubi controuersæ episcopæ sequester & administrator à Pontifice costitutus erat, proficisci cupiens, cũ prohiberetur à Polonis, Vuratislauiã se contulit: indeq; missis ad regẽ in Lituaniã literis, questus est de Brestensi cõtumelia, in Vuladislauiensem episcopũ potiss. culpã cõferens. Quòd si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Poloniæ locũ cõstitueret, quò tutius aduersarij uenire possent. Et hæc quidẽ ostentãs, Prussos & Pomeranos Vuratislauiã Iubilæi gratia uenientes, in partes Crucigerorũ pertrahere omni ratione conatus est, minis etiã intẽtatis. Quin mulierib. maritorũ consuetudine & cõtubernio interdixit ijs, quæ maritos à fide regi datã auellere nequirẽt. De qua iniquitate eius aliquãdo surè q is uenisset in Poloniã, Iacobũ Senenium prædixisse Dlugossus memorat. Misit tamẽ postea Cazimirus ad eũ legatos, Ioannẽ Rithuianiũ marsal

Conuentus Polonorum cum Crucigeris de pace.

Prussi propter interdictũ submoti à legato, à Polonis admissi sunt ad cõuentũ.

Legati iniquitas.

Legatus nõ admissus Cracouiam.

Legatio regis ad legatum pontificis.

I cum re-

cũ regni, & Iacobũ Schadecũ iureconsultũ & canonicũ Sendomirieñsem postulatũ, ut interdictũ siue diras, quib. Prusi regias partes secuti in dicta causa deuoti erãt, relaxaret, & æquiorẽ se in cõponenda pace præstaret. Verùm illo nõ nisi ad tẽpus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolẽte, acceptũ id à rege nõ est, nec ipse in Poloniã deinceps uenit. Tametsi Bernardus Vapouius uenisse eũ, omnia plixè pollicentẽ, infectaq; pace recessisse, memorat. Verùm id nõ cõuenit cũ ijs, quę Dlugossus, cuius tẽpore hæc acta sunt, scribit: nẽpe misisse eũ postea ad regẽ, denuò deposcentẽ sibi pacificã di ipsius cũ Magistro puinciã: missosq; uicissim ad eũ à rege Iacobũ Schadecũ iurecõsultũ, & Ioannẽ Sepiniũ, q dicerent: Regẽ nõ abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniamq; ueniat. De dãnis & impẽdijs penes eũ fore arbitriũ, ac de cęteris, modò ut Pomeraniã, Culmẽsem & Michalouiẽsem tractũ Poloni retinerẽt. Cũq; ille nõ remitteret de interdicto, Romã eũ reuertisse Vuratislauia. Hac æstate quingẽti nostrates Rusi milites, Cafensiũ stipendio conducti, permissu regis, cũ ad defendendã eam urbẽ aduersus Turcas proficiscerẽtur, apud Bogum amnẽ à Lituanis & Volynijs deleti sunt ex huiusmodi causa. Bratislauiã Lituanicę ditionis oppidũ cum ij peruenissent, excitata temerè cũ oppidanis rixa, unum ex ij forte fortuna interemerunt: cumq; gliscere in se magis ac magis tumultũ concitatę multitudinis animaduerterẽt, oppidũ incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerẽt, oppidanis incẽdio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Ciartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cũ tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetũ fecit: quaterq; non sine clade suorũ repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestiũ, qui propter Tattarorũ uicinitatẽ bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij pręoccupauit, & trũcis stipitibusq; impediuit: indeq; rursus subducens sese, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cũctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidẽ parcẽs. Quinq; soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorũ æstimata. Sic urbs illa nobilis Genuensiũ colonia, Theodosia, quẽ admodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorũ ope & præsidio, nõ multo pòst à Turcis subiugata est. Mouerat autẽ Cafenses ad comparandũ præsidiũ Turcarum uicinitas, & infinita imperij proferendi cupido: quippe qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnã regnũ florens opib. & munitionib. in suam potestatẽ redegissent, regemq; Stephanũ cum primaria arce Iaice in deditionẽ acceptum, cõtra fidẽ datam ad palũ alligauissent, & sagittis confixerant, exprobrante ipsi Mahomete imperatore ignauiã, quòd cũ argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat, perire, quàm ad defendendũ sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tẽpore Ianizeri, quæ phalanx est Turcica, Slauica lingua uulgò uti cœpere, triginta millib. ex captiua iuuentute Bosnensi in eũ ordinẽ allectis. Longè prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære conducti Felice Paniouio gẽte Goziẽbio, & Ioanne Srescouio Doliuio cognomẽto Albo ducibus in Vngaria militabant. Fuerũt autẽ ij quingẽti equites, qui ad reprimendã Turcarum excursionẽ è Bosna factã missi à rege illo cũ septingẽtis alijs equitibus Vngaris, miserti Christianorũ, qui ad septemdecem millia utriusq; sexus in fœdam seruitutẽ à barbaris abigebantur (cum Vngari multitudine hostium expauefacti diffugissent) obfirmatis ad uincendũ aut moriendum animis prima noctis uigilia, ne paucitas sua conspecta hostibus animũ adderet, in barbaros impetum fecerant: resistentibusq; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum est. Die uerò illucescente cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à fronte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus Poloni captiuorum clamore animati, acrius instabant. Aberat haud longè Rascianorum turma expectans euentum prælij, ut cum uictoribus sese cõiungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorum esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauum amnem propinquũ effusa fuga petiuere. Et commodùm naues ad transportandos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis tumultuariè ad naues perfugiebant: è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorẽ ripam eiectæ sunt, cæteræ pondere insilientiũ depressæ ac demersæ periere. Fuere aũt quatuor millia Turcarum selectorũ in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorũ opera, præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugam effusi, ad unum eos omnes perijsse diuulgarunt: quos rex insigni ignominia notauit. Polonis uerò

Rusi auxiliares Cafensium deleti à Lituanis et Volynijs.

Cafa à Turcis cãpta.

Lesbos insula & Bosna à Turcis subacta.

Stephani Bosnensium regis auari interitus.

Ianizeri.

Polonorum de Turcis uictoria ad Sauum fluuiũ.

Rascianorũ dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

A & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis è Polonis, Silesijs, Morauis, Boemis, atq; Germanis conscriptis postea multum usus est. Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cumq; Nicolaum Fristacium, & alios quosdam æmulos suos, qui Fridericum imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarant, cōmoditate sua & magnis promissis sibi reconciliasset, & cum Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrum, quod Elizabetha regina olim sustulerat, sexaginta millibus nūmûm aureorum ab eo redemisset, comparato in sequentem annum maiore exercitu ad depellenda arma Turcica, recuperandamq; Bosnam animum adiecit. Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Gizicius episcopus Plocensis, cum tres & uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit: & in Poltouiensi templo, quod ipse exædificarat, & lauto canonicorum sacerdotum collegio instituto ornarat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacitius canonicus à collegio eius basilicæ (tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate legendi episcopi) suffectus est, repudiatis mandatis & nuncijs regijs, qui Iacobo Sennenio studebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Prusiam, è Lituania profectus, mense Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerāt, cognouisset, fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintā diem mensis Iulij: eoq; ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto omnium consensu senûm grossorū ex iugero, itemq; è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prusiam ad capiendum Gneuum misit, motus querelis Prussorum, qui minus libera nauigatione in Vistula utebantur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarentur. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese cōtulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum

B damni nostris obsidentib. inferrent, cepere nostri consiliū longiore & securā obsidio ne hostes ad deditionē cōpellendi. Itaq; nequicquā prohibentibus Crucigeris circū uallarūt arcē uallo siue sepibus limo oblitis, turresq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potiss. incommodabat. Sed ij dum aliena oppugnant, sua urbe penè exciderunt proditione paucorum ciuium, quorū capita erāt Mathias Schimnan iureconsultus, & Georgius Cocus: qui sub specie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium non paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magister Crucigerorum cum mille quingentis equitibus aberat, ut constituta cum proditorib. die ad tertiū Idus Iulij ex improuiso irrumperet. Sed detecto ab uno ex coniuratis scelere, euocati in curiā proditores per speciem consultandi de rep. captiq; & conuicti, capitali supplicio affecti sunt. Schimnani tamē professioni honor habitus est. Nam is in custodiam episcopalis iudicis, quem Officialem uocāt, traditus, & episcopi Vuladislauiensis iussu postea dimissus, ad Magistrum profugit. Milites item hostiles in urbe deprehensi, partim capitis pœnas luerūt, partim in profluentem demersi sunt, partim diuturni carceris molestias pertulere. Magister uerò spe frustratus, ad opitulandum suis Gneui obsessis animum cōuertit: nauesq; uiginti militibus bene instructas Kynixberga emisit, Habo lacu & aduerso flumine Vistula nauigaturas. Sed re cognita nostri cum Gdanensibus classiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hostibus occurrerunt: commissaque nauali pugna, uictoria potiti sunt. Mille hostes desiderati, capti sexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad quintumdecimum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto Henricus Plauenius commendator Elbingensis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terrestribus copijs in maiore insula aduenientem suorum classem expectabant, in diuersum dilapsi sunt. Nec multo pòst Holandiam oppidum Plauenius in potestatem suam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præsidiarios nostros populatum egressos exclusissent. Arcem tamen nostri & duas turres c[illegible]m porta oppidi ad arcem uergente retinuere. Nec mora Petrum Duninum à Gn[illegible]ui obsidione in auxilium accersiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolasset, Plauenius cum suis incenso pluribus in locis oppido

Mathias rex quibus militib. usus.

Turcæ uicti in Transyluania.

Mathias æmulos sibi recōciliauit.

In Turcas bellum comparauit.

Poltouiense collegium institutum.

Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.

Comitia Corcini.

Expeditio tributo redempta.

Gneuum obsessum.

Gdanū prope proditū.

De doctore non iudicarunt Gdanenses.

Crucigeri fusi in Habo.

Holandia Crucigeris dedita et recepta.

raptim sese euoluit. At nostri restincto celeriter incendio, oppidum recuperarūt, & in nonnullos ciues capitali supplicio animaduerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuoniensium classis eodem consilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs, qui in præsidio Nideburgi, Passeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingensibus sese coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata est: cæsisque compluribus hostibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hostilibus captæ sunt. Hæc eo anno gesta in Prussia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocensi ditione rursus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Masouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuersiam componi, aut externos ac minimè suspectos iudices sibi ferri, ac deniq; Italicæ cuipiam Academiæ causam decidendam permitti à rege postularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta est tamē res ad alia comitia, quòd Masouij duces aduersam ualetudinem causificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta recessit. In Prussiam uniuersalis expeditio decreta. Quoniam uerò Turcarum terror capta superiore anno Casa animos cunctorum peruaserat, missi in Podoliam, Ioannes Tencinius castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriēsis, & Andreas Odrouanzus Russiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buciacio oppignerata cum toto territorio, ab hęredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in summa fisci inopia bouem in iugerum siue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia sub finem anni per Radomiam in Lituaniā se recepit. Quieuerat ea gēs per omne tēpus belli Prussici, nec à Polonis in societatē eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurū esset, ociose spectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconsultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prussico bello distentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu suo repressit. Cęterùm comitia quæ communia Lituanis cum Polonis Parsouiam ad diem Purificationis sanctæ Mariæ, qui est postridie Cal. Febr. edixerat, ad sextū Idus Septemb. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit, ueritus, ne qua in conuentu maior animorū irritatio fieret: cui excitādę inter dissidētes, quāuis leuis occasio sufficit. His ita cōpositis, uere nouo inde reuertens post medium Aprilē Cracouiā uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit propter Iudęos paulo antè iniuria affectos à militib. piam in Turcas militiam professis. Etenim Pius eius nominis secundus pōtifex max. subactarum à Turcis ea tēpestate gentiū Christianarum calamitatē miseratus, & à cæteris, quibus idem hostis imminebat, periculū propulsare cupiens, edicto Mantuā cōuentu cunctos Christianos principes atq; populos ad piū bellum crucis uexillo proposito cohortabatur & innitabat, ipse eius belli dux futurus. Ac de principib. quidem Mathias rex Vngarorū, Philippus Burgundionum, & Christophorus Maurus Venetorū duces eam militiā publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Prussico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent. Eorum igitur cruce signatorū militum nonnulla pars dū coit & instruit sese Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se cōmunicata in Iudęos impetū fecit: effractisq; domorū foribus facultates eorum diripuit, ac ne cęde quidē abstinuit. Cæsi ex utroq; sexu Iudęi triginta fermè: cęteri in uicinam Ioannis Tencinij castellani Cracouiensis domū confugerunt. Eam quoq; crescēte tumultu postridie expugnassent, nisi Ioannes Gruscinius episcopus, & Iacobus Dembenius præfectus urbis, idemq; Thesaurarius regni cum cohortibus suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atq; furorem eorum repressissent, Iudæosq; in arcem deduxissent. Multatus tamen senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini minorū Polonorum conuentū habuit: quibus, cum duodenûm grossorū in iugerum tributū sciuissent, unde mercenarius miles in Prussiā conduceretur, remissa est expeditio. His ita cōstitutis, & latrociniorū, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore represso, in maiorem Poloniā cōtendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionē à minoribus in tributū commutatā esse, nō communicato secū cōsilio. Sed tamē ipsi quoq; cōuentu à rege ad octauū Calēdas Iulij Colū coacto, idē fecerūt: quod neq; militare sine minorib. Polonis uolebāt, & secūdæ nostrorū res in Prussia minimè id requirere uidebātur. Nā post clades illas hostiū, quas suprà memorauimus, cōtinuata à nostris in alterū annū Gneui obsidione, obsessi ad extremā rerū omniū inopiā ac desperationē salutis suæ rodacti, cū inutilē bello multitudinem oppido

Liuoniensiū classis profligata. *Comitia Petricouiæ.* *Masouiorū ducum postulata.* *Polonorum pauor ob captā Casam.* *Camenecia redempta et munita.* *Podoliorum studia.* *Lituanorū conatus.* 1464. ann. *Cracouiēses ciues multati propter Iudæos.* *Mantuæ cōcilium.* *Crucis militia contra Turcas.* *Iudæi direpti Cracouiæ.* *Tributum à minorib. Polonis decretum maiores ægrè tulere.*

A oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in oppidũ compulsa esset, postridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcẽ simul & oppidum dedidere, uitã, & quicquid suarum rerũ quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringẽti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidã consul, qui Crucigeris impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahẽda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum oppidũ Crucigericę ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridlãdię fuerũt in præsidio milites Crucigerorũ, cũ sibi stipẽdia nõ soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido discesserũt. Bernardus uerò Sũbergius eadẽ de causa, & quòd ualde accisas esse uires Crucigerorũ animaduertebat, cum rege pactus est, ut quæ tũc præsidijs suis tenebat, deinceps quoq;, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet: cum ijs uerò, qui Crucigericarũ essent partium, nihil sibi commune esse duceret: bello uerò finitio, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret: munitiones quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodũ arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Nõ mediocriter & illa clades Crucigeros afflixit, quam apud Colbergam oppidũ Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis. Verùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisq; à Crucigeris septingentorũ equitum auxilijs, noctu oppidũ aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodũ à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisq; in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionẽ cęciderunt. Sic igitur attritis Crucigerorũ uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prussia, pręsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus damnosas esse animaduerterent: quòd neq; principis imperium satis exaudiebatur, & nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd episcopus & senatus Lubecensis Polonis iuxtà ac Crucigeris consentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis sibi de Rostocensiũ, Vismariensium, & Luneburgensiũ senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensiũ binis. Conuentu Colensi peracto rex Breste diuertit: Toruniã uerò ad disceptandã atq; transigendam causam suam Prussicam misit Ioannem Lutecum Vuladislauiensem episcopũ, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Posnaniensem, Stanislaum Ostrorogũ Calissiensem, Sendiuoium Lenzeniciũ Siradiensem, Petrum Opporouiũ Lenciciensem, Nicolaum Cosceleciũ Inouuladislauiensem, Sciborium Basenũ Culmensem palatinos: castellanos, Hinciã Rogouiũ Sendomiriensem, & Nicolaũ Ciarnicouiũ Gnesnensem: Secretarios, Ioannẽ Dlugossum seniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecũ: quorum posteriores duo iuris canonici consulti fuere. De nobilitate Prussica quatuor, Ottonem Maquitium, Mathiam Tolcam, Nicolaũ Pilauiũ, & Nicolaum Zialouiũ. De ciuitatũ uerò decurionibus siue consulibus, Torunensis quidẽ quatuor, Elbingensis autẽ duos, Gdanensis uerò quatuor, & quintũ parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à magistro & ordine Crucigerorum adfuere Iodocus episcopus Osiliensis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingensis Commendator, Gerardus Melengradus marsalcus Liuoniensis, Georgius comes Hennebergensis, Andreas Peper decanus Darbatensis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomesaniẽsis, tres hi iureconsulti, Vilelmus Eppingenius Osterodensis, & Vilelmus Schundelus Asseradensis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauiensis, & Ludouicus Lubauiensis præfecti: duo consules Regiomontani, itemq; duo Reualienses è Liuonia. Inter hos igitur ad quintũ Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio mense tractatum, ad extremũ infecta pace discessum est. Conuenerat iam, ut Polonus Pomeraniã, Culmensem, Michalouiensem, & Elbingensem tractũ totũ haberet: reliquã inferiorẽ Prussiam Crucigeris relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pactoúe transigeretur: interim autẽ in potestate regis arx ea maneret. De illis uerò cõditionibus conuenire non potuit, ut magister ac totus ordo Crucigerorum in uerba

Gneuũ per deditionem receptum à Polonis.

Holsteinum magnum interceptum à Boemo.

Fridlãdia incensa à præsidiarijs.

Sumbergij pactũ cum rege.

Crucigerorum clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incõmoda.

Lubecenses arbitri pacis inter Polonos & Crucigeros.

Pax infecta.

Conditiones pacis reiecta.

regis Poloni iurarent, semperq; deinceps in fide & clientela eius essent. Rex uerò ut
militibus Crucigerorum emerita uodecim annorum stipendia exolueret ijs dunta-
xat, qui fuerunt in præsidio munitionum earum, quæ ipsi tradebantur. Nam neq; hoc

Germani pacem infecerunt.

Poloni, neq; illud Crucigeri acceptabant Creditum est autem siue maleuolentia Brã
deburgensium & Misnensium marchionum, & aliorum quorundam Teuthonũ prin
cipum perfectum fuisse, difficiliores ut essent Crucigeri, metu ostendendi cunctos or-
dines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania posidebant. Et uenerãt ij in spé
potiundi Torunia per proditionem nonnullorum ciuium, quam Hẽricus Plauenius,
dum ibi de pace agitur, instruxerat. Soluto igitur conuentu illo Torunensi, bellum in
stauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum
arce Crucigerorum præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat op-
portunitatem, ut fluminis traiectum liberum hostibus præstaret, nostris uerò nauiga
tionem impediret. Ad hæc ager syluestris abundabat materia, uallis & machinis fa-
ciendis, & alijs belli usibus aptam. Id igitur primùm adoriri, & in potestaté redigere

Thomiez. Polonorum clades apud Nouum.

placuit. Missus eò cum peditatu Thomas siue Thomiez quispiam uir maioris animi,
quàm consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat cõiun-
gere, ad Nouũ castrametatus est. Hostes nostrorũ paucitate animaduersa, coadunati
celeriter è proximis præsidijs impetum in eos fecere. Quanquam auté non improui-
sum id nostris acciderat, tamen uim hostium non sustinuere. Fugientibus naues regię
nõ procul in Vistula stantes saluti fuere. Cétum aut paulo plores ex omni numero de

Crucigeri fusi. Zialdouia capta à Masouijs.

siderati Eodem autem die Adam Vilcanouius cõtractis tumultuariè Nideburgo, cui
præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Crucigerorum, qui erant Zialdouiæ, prę
dam agentes è Masouia profligauit, prædamq; excussit. Zialdouiam deinde Conra-
dus dux Masouiorũ Varsauiensiũ obsidione cinxit, & per deditioné accepit. Rex ue-
rò ignominia apud Nouũ accepta cõmotus, Ioannẽ Synoueciũ, & Paulum Iaseniũ cũ
aulico suo comitatu eò misit: Duninũ quoq; cũ Prussis & equitatu, & ité peditatu re-

Nouum obsessum à Polonis.

collecto eódem iussit contendere, ut munitione potirentur. Nec tamen per uim ea ca
pi potuit, ualido præsidio & natura loci defendente. Cæterùm obsidio in sequentem
annũ extracta est. Porrò Puscũ Gdanenses cũ totos sex menses terra mariq; obsedis-

Puscum à Gdanensibus obsessum, et per deditionem receptum.

sent, per deditioné in potestaté suá redegerunt. Rursus igitur Crucigeri pacis mentio
nem iniecere, siue quo liberius Toruniæ proditioné conficerét, siue reuera pacis cupi
di, quòd nõ admodũ læta successibus tũc uterétur, & oppidani agrestesq;, atq; adeò
equites quoq; cũ iurgio defectionisq; denũciatione pacé flagitarét. Missus eá ob ré à
rege Ioannes Dlugossus in Prussiá, cum gubernatore & primorib. triũ ciuitatũ apud
Marieburgũ & Stumá colloquia habuit. Et uidebantur Crucigeri accepturi esse condi
tiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebantur, quemadmodũ ipse Dlugossus scribit. Po-
stulabãt aũt, ut rex primores consilij sui cũ summa potestate Marieburgũ ad conficien

Pestis.

dá pacé mitteret. Verùm id propter pesté in ijs locis grassanté factum nõ est. Quin cũ
Breste quoq; id malũ infecisset, rex inde Clodauiá, ac deinde Lanciciam sese recepit.
Vbi aliquot septimanas cũ regina, quæ filiá Sophiá Cracouię mense Maio enixa erat,

Comitia Petricouiæ.

commoratus, indeq; Petricouiá profectus, ad medium Octobré comitia quindecim
dierũ habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Masouiorũ Varsauiensiũ, & Conra-
dus Olesnicensium siue Cozlensium duces, de successione disceptaturi. Sed cum res
subinde tentata per amicam transactioné non procederet, reiecta est causa Olesnicé
sis quidem ducis ad Pentecostem sequentis anni, Masonij uerò ad proxima regni co
mitia, cùm quòd pestis contagio Petricouiá quoq; & omné ferè maioré Poloniá iam
peruaserat, tum quòd inconsultum regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudi
cio, bello Prussico nondũ confecto. Petricouia Parsoniá itum est ad alia comitia, quæ

Conuentus Lituanorũ cum Polonis irritus.

rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursos ad diem S. Martini memorię
sacrũ distulerat, communia futura Polonis & Lituanis Et frequétes quidé utriq; pro-
ceres aduenere: sed cũ Lituani Parsoniam ad Polonos, hi contrà Breste ad illos ueni-
re detrectarét, Lomazis tandem conuentũ. Neq; ibi tamé quicquam actũ, propter uici
incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annum dilata est. Rex dimisso cõ
uentu in Lituaniá cum regina secessit. Et quoniá Vilnam quoq; pestilentia infecerat,
Grodni mãsit aliquandiu. Deinde Cauuná profectus, magná parté hyemis ibi exegit.

Torunia propè capta.

Sub illud aũt tépus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Henricus Plauenius instructa,
ut suprà dictum est, Toruniæ proditione, cum mille armatis noctu ad urbem accessit
secundum flumen, qua parte auersa ab hostibus securiores erant oppidani atq; uigi-
les. Iamq;

A les. Iamq; præteritis piſcatorū ſuburbanis domicilijs, & antemuralibus ſuperatis, taciti ſcalas mœnib. admouebant hoſtes, cū à uigilibus illuceſcente iam aurora animaduerſi, & ſtrepitu clamoreq; tumultuantiū & concurſantiū deterriti, relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepere, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiū opprimerētur. Tametſi ita conſternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugā, quàm ad arma cūcti ſpectarent: potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipſius, ſeu potius propitiū numen hoſtibus pauorē inieciſſet. Sed nō multo pòſt ijdē meliore fortuna uſi ſunt apud Carniſsinū Maſouiorū arcē: tametſi nō diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interceptam arcem circūuallarunt, priuſquā hoſtes commeatū importarent. Itaq; ſtatim eam per deditionē recuperarunt. Per idē tempus Vngari Scepuſienſem tractum, qui in ditione regis Poloni eſt, populabundi peruagati ſunt, authore Emerico Diaco gubernatore, ſiue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates ſeptē millibus florenorum contributis publicè pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: niſi fortè cruce ſignatorum militum licentiā & iniurias ulciſci uoluere. Cum enim Pius Pontifex max. in ipſo procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus eſſet, intermiſſa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, ſcelere & rapinis nō abſtinebāt, & Vngaros agreſtes & oppidanos uectigales ſibi fecerāt. Exarſiſſet aūt proculdubio graue bellū inter Polonos & Vngaros in ſequentē annum, Prædislao Dmoſicio præfecto Scepuſienſi Vngaros ulciſci ſatagēte, niſi cōſiliarij quidā regij, & in primis Iacobus Dembyenius theſaurarius & præfectus Cracouienſis diſſuaſiſſent; cēſentes rege incōſulto nihil eiuſmodi attentari oportere, præſertim cū alioqui Vngari bello Turcico, & Boſna recuperāda deſtinerētur. Commodū aūt & Mathias rex Vngarorū miſsis in Poloniā literis pollicebatur ſatisfactionē, ſi quid à ſuis peccatum eſſet. Recepit autem tunc is in deditionem Iaice arcem, & uigintiſeptem oppida Boſnæ & Raſciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio archiepiſcopo Gneſnenſi ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius: huic autem in epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauienſi Iacobus Sennenius à Paulo ſecundo B Pontifice maximo, qui Pio ſucceſsit, rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium rege itidē commendante Chelmenſem epiſcopum creauerat.

Carniſsinū arx capta, & recepta. *Vngari Scepuſium uexarunt.* *Pij Pōtificis max. mors.* *Cruce ſignati uexāt Vngariam.* *Boſna à Mathia rege recepta.* *Ioānes Gruſcinius archiepiſcopus, Ioannes Lutecus epiſcopus Cracouienſis.* *Paulus ſecūdus Pont. max.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLOnorum, Liber XXVI.

SEQVENTI anno, qui fuit milleſimus quadringenteſimus ſexageſimuſquintus, noſtri uaria fortuna uſi ſunt in Pruſsia. A quibus cum Nouum arcta obſidione premeretur, Caſpar Noſtiuicius laturus obſeſsis opem, ſexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos, Choiniciæ uerò luculentum ſtipendium ſe ipſis numeraturū eſſe pollicitus. Eorum non paucos hyemis aſperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos ſubſiſtere coegit. Reliqui uerò cum perueniſſent Choiniciam, nec ipſis numeraretur promiſſum ſtipendium, frementes dilapſi ſunt; noſtris, qui ad arcendos eos è compluribus præſidijs conuolarant, non inſectantibus diſcedentes. Qua re cognita obſeſsi Calendis Februarij, magiſtro nequicquam deprecante, & auxiliū pollicente, oppidum dedidere: & liberè abire permiſsi quò uellent, quinquaginta tribus curribus res ſuas aſportarunt. Non quieuit & Magiſter. Quam enim circa ſe habebat manum, in territorium Gdanenſe, ſiue inſulam minorē immittens, acerbè eam ferro & igni diuexauit, prædamq; ingentem Stargartā importauit, quo rectius ibi ſui noſtrorū obſidionem, quàm expectabant, ſuſtinerent. Cum aūt non ſoluerentur noſtris emerita ſtipēdia, dilapſi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infeſtare cœperūt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinenſem montem Viſtulæ imminentem duce Mikeſſo quodam occupauit. Inde in Maſouiorum & Cuiauienſium agros excurrens, & in præternauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij uerò cū Thomiezo, Storzo, & Bucouio bonis eccleſiaſticis, templorumq;

1465. ann: *Crucigerorum copiæ dilapſæ.* *Nouum Polonis deditum.* *Gdanēſe territoriū uexatum à Crucigeris.* *Latrocinia in Polonia ob nō ſolutā ſtipendia militibus.*

plotumq; & monasteriorum Gnesnensis diœceseos supellectili è Lsbisaino imminebant. Qui facilè mille equitum numerú explebaot, exceptis peditibus. Verùm utriq; authoritare & placidis sermonibus atq; muneribus, hi quidé ab Aodrea Posnaniensi, illi uerò à Iscobo Vuladislauiensi episcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepissent, qoieuere. Mons uerò Dobrinensis, propterea quòd per magná habebat opportunitaré incommodandi nostris si ab hoste occuparetur, Nicolai Zialinij præsidio firmatus est, collata publicè in stipendium pecunia.

Nicolaus Zialinius.

Quæ res tardius animaduersa, tam malè habuit hostes, qui erant in præsidio Neimarci, ut rixarentur inter se, alius in alium culpam neglectæ cómoditatis reijcieotes. In qua rixa duodecim ex ipsis desiderati esse dicútur. Hæc per hyemem gesta in Prussia. Vere sequenti rex festis Paschæ diebus apud Grodnum exactis, reginá cum maiore parte comitatus aulici Corcinum præmisit. Ipse cum paucis Leopolim excurrit, quòd Rusi opem eius contra uim & iniuriss Andteæ Odrouanzi palarini & ptæfecti Leopoliensis implotassenr.

Andreæ Odrouázi impotentia.

Sed cum is paulo antè obijsset, ac Ioanoes frater el hæres esset, illud modò actum est, ut Ioanoes præfecturis omnibus amoueretur accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipsi præfecturas illas addictas tenebaot. Cum aót pecunia rex careret, placuit Rusis Leopoliensibus, Podolijs, Haliciensibus, & Belsensibus duodenos grossos in iugerú, & singulos booes in focum siue familiá ob eam rem conferre. Ex utraq; pensione ulginti millia florenorú redacta, Ioáni Odrouázo numerata sunt.

Russicæ præfecturæ redemptæ stipe ab ipsis Rusis collata.

Ita Leopoliensis & Zidaciouiensis præfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria relicta, cum ad eam quoq; redimeodá pecunia non sufficeret. Rusicis rebus ita utcunq; aliquot dierú spacio compopositis, Corcinó rex dispositis equis contendit ad comitia ad doodecimá diem Maij edicta.

Comitia Corcini.

Quò ex minore qui dĉ Polonia & Rusia frequentes cósiliarij conuenerút: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaos Ostrorogus Calissiensis, Petrus Opporomius Lencicieosis palatini, & Sciborius Chelmius succamerarius Posnaniensis legati cú libera poteßtate missi. Quindecim diebus in cósultando cósumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Prussiá expeditioné statim faceret, Choinicia circúuallatet, donec mercenarij milites, qb. deinceps eo anno res gereretur, cóuenirent: eamq; ob causam illi ipsi maiores Poloni senos tantum grossos, cęteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps merenda stipendia ante mediú mensem Iulium conferrent.

Maiores Poloni militát, et tributum sciscunt.

His constitutis Cracouiá se rex recepit. Cuius nó exigua pars cú æde diui Francisci memoriæ sacra nó multo antè ad quintú Cal. Maias: Stradomia uerò tota, excepto téplo ac cœnobio sodalitij Bernardiniani ad septimú Idus Aprilis cóflagratat.

Cracouiæ incendium.

Aduenerút eò Prussorú legati, Gabtiel Basenus palatinus Culmensis, ac triú ciuitatú singuli cósules, narrantes nobilitaté & primores ciuitatú Crucigeris subiectarú apud Neringá peninsulam, quæ Habú lacú à mari disterminat, conuentú secú habuisse: pacé impensè cupere, & quasuis tolerabiles códitiones nó abnuere.

Prussorum legatio ad regem.

Neringa peninsula.

Exhaustos enim penitus, ad extremá miseriá redactos esse tam diuturno bello. Postulabát igitur, ut rex gubernatori cú cósilio potestaté pacis conficiendæ faceret. Id rex cú cósilio suo collocutus, negauit. Spé modò pacis illis facere, tépusq; & locú de ea tractandi cóstituere eos iussit. Tractationé uerò & arbitriú pacis cósiliarijs regni, quos ad eá rem in tépore missutus esset, reseruauit. Cú his mandatis dimissi Prussi, liberaliter à rege donati. Dimissi iré Silesij principes uicini, Præmislus Cessineosiú, Ioánes Ratibotiensiú, Præmislus Toscensiú, Venceslaus Zatoriensiú, Ioannes Gliuicensiú, & Ioánes Ribnicensiú, qui in baptismo regiæ filiæ Heduigis tunc natę (quę quidé intra annú uertenté obijt) susceptores adfuere.

Silesiorum duces.

His peractis, rex discedens Cracouia, Calissiá profectus est ad conuentú cú Córado Olesnicensiú duce ad septimú Cal. Augusti constitutú. Nihil tamé etiá tunc de successione transactú. Sed res integra ad finé Septemb. reiecta, ut ibi tunc duorú consiliatorú regis Boemi arbitrio trásigeretur. Iode rex Cazimitus Breste in Cuiauiá se cótulir, paci Prussicę componendæ è propinquo affuturus, uel bello operam daturus. Ibi comperit, Vulsdislaum Damoborium castellanom & præfectum Naclensem, quingentis equitibus quibus Nicolaos Piotrouios, Iacobus Cresa, & Ioannes Bucouius præerant, coadunatis, pronunciato in singulos dimidij floreni stipendio, hostilia in regem regnumq; machioari, ob non exoluta stipendia, in Prussia emerita.

Vuladislaus Damobrius perduellis cum alijs uenam impetrauit.

Angebat ea res regem, ut quæ maximè: dolebat respirationé dari, animosq; reddi Crucigeris, quos iam ferè desponderant. Itaq; actú cú Damoborio, ut cœpto desisteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectum est, bello statim persequi perduelles placuit.

Collocantur

A Collocantur Znenæ & alijs quibusdã in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obside-re parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sententia miserunt ad regem, imperata se facturos pollicentes. Iussi uenire Inouuladislauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt: culpamq; publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, nõ modò ueniã cunctis impetrarunt, sed etiã pecuniam emeritorũ stipendiorum nomine accepe runt, ac denuò regi nomina dederunt, & ad Stargartã oppugnandã sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suæ restitutus. Interea res Crucigerorũ in Prussia paulò meliore loco esse cœperãt. Nam & in Masouiensem agrum duce Meuzico Boemo Zialdouiensi præfecto excurrẽtes, nobilitaté eius oræ fiducia multitudinis incautius in se irruenté in insidias induxerãt, & non contẽnenda strage apud Cechanouiã profligarant: & naues Torunensiũ atq; Gdanensiũ multis mercibus onustas apud Quizinũ siue Mariæuerderũ exceperãt: & ad Dersauiã nobilitatem Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugnã direptio suburbanorum elicuissent, contectis equitatu peditibus re inopinata perturbatã, sex hominibus cæsis, octoginta captis in urbé repulerant: & apud Gneuũ quinq; & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris cõmeatus causa egressos, & ab aratoribus dam no affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso ad oppidum & arcem reditu, uiuns exceperãt: & postridie eius diei arcé, cum ex interceptis literis uacuã esse præsidio didicissent, oppugnarãt: cepissentq; adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Prussus cũ paucis strenuè eam defendisset, subeuntéq; hosté supernè coniectis lapidibus remoratus esset, donec periculo cognito sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omné eam oram usq; ad Gdanensiũ suburbana subitarijs excursionibus subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensiũ Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cũctisq; suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce. ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carceré compactis. Cum igitur è Starigrado

Masouierũ clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensiũ et Gdancsium captæ.

Crucigerorum res prosperæ in Pomerania.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

Stolpẽsium dux cum Polonis sentit, et Crucigericos milites profligat.

B siue Stargarta potiss. ij qui regiarũ erant partium in Pomerania infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabusq; turribus excitatis ad oppidũ id assedit, ita ut patêret nihilominus obsessis liber exitus & reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cùm sub uésperam nostrorũ specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contraq; ij, qui in oppido erant, ex composito erũpentes, quasi in hostes impetũ facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant, unum de suis comitibus sciscitatum, qui'nam essent. Respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerũ esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensusq; cum duobus comitibus, in oppidum ductus, & in custodia asseruatus est. Tantaq; hostes eo capto lætitię signa dedêre tympanorum nolarumq; crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderẽtur. Sed uana fuit ea exultatio. Exemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Interea uerò conuentum rursus à nostris in Neringa cum Crucigeris pridie Calendas Septembres, ac de pace tractatum per quinque dies arbitro Paulo Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium. Sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Strumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionem Crucigeri facerent. Tametsi recipiebantq; ij, si Marieburgum sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regia Poloni fore, & non contemnendam pecuniã continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionem, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Crucigeri, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, quòd & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tunc est. Conuentum deinde suorum Kynixbergæ seu Regiomonte Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Regiomontani ciues graues ac diuturni belli pertæsi, non solum ei sumptus in bellum deinceps negarent, uerum etiam, nisi pacem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarent: sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uoluntati suæ cognouerat, in arcé euocatos cõprehendi, & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò

Starigradũ Pomeraniæ obsessum à Polonis.

Paulus Iasenius captus à Crucigeris.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiensis pacis arbiter.

Pacis cõditiones à Polonis repudiatæ.

Prussi à magistro Crucigerorum puniti ob desiderium pacis.

per

pet præſidia diſtribuit aſſeruandos, donec pergrandi ære ſe redimerent. Nec poſtea A quenquam ad conſtitutũ cum noſtris conuentũ miſit. Nec tamen interea de belli ſtudio curaq; utrinq; remiſſum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradum ſeſe collegerat, noſtris, ut ſuprà memoratum eſt, oppidum id obſidentibus: hoſtibus uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut anguſtiore propè annona obſidentes, quàm obſeſsi uterentur, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari noſtri poterant, omni frumento & pabulo cũ re pecuaria tempeſtiuè in oppida è remotioribus quoq; locis comportato & coacto. Et excipiebantur aũt ab hoſtibus, qui circumiacentia oppida, nimirũ Choiniciã, Fridlandiã, Hamerſteinũ, Bythouiã, Lemburgũ, Oſiecũ, Keiſſouũ præſidijs tenebant. Quo factum eſt, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorũ militum numero comparandi commeatus cauſa Derſauiã proficiſci neceſſe haberet. Id ubi obſeſsi è transfuga quodam Gdanenſi cognouere, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnarunt. Sed ea noſtri egregiè defenderunt, ita ut eos longè ſuperantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cum impetu ſuccedentes, uix tandem permultis amiſsis, longè pluribus ſauciatis, in oppidum recipere ſeſe cogerent. Nihilo tamen minus infeſtabant ij deinceps quoq; uias, & ne quid rerum uenalium in caſtra Polonica importaretur, prohibebãt ſæpeq; inter occurſantes ſibi mutuò particularia certamina committebantur. Quin cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendũ fuit. Sed uicit omnem eam difficultatem ipſorum conſtantia, ne ab obſidione diſcederent. Quæ quidem in ſequentem æſtatem uſq; perdurauit. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia, Cazimirus rex Inouuladislauia Caliſsiam ſe recepit ſub finem Septembris, ibiq; cum Conrado Oleſſnicenſium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauienſem epiſcopum, & Vilelmum Roſembergium iuniorem arbitros à rege Boemorum miſſos, tranſegit ea conditione, ut ille quatuor annorum ſpacio uiginti millia aureorum numûm à ſe acciperet: ſucceſsione omni in Maſonia & Belſenſi unà cum uxoris ſuæ nomine ſeſe abdicaret: dotemq; poſt mortem Annæ uxoris Vuladislai Maſouiorum ducis defuncti ne repeteret. His ita cõſtitutis, Poſnaniam rex Conrado & uxore eius comitantibus profectus eſt: dimiſsiſq; ijs, Pruſſorum legationem audiuit. Petebat ea, B ut arx Marieburgenſis gubernatoris & nobilitatis fidei committeretur. Reſponſum: Regem id ſine comitiorum regni decreto, & conſilio ciuitatum Pruſsicarum, quę plurimum ad emendam eam arcem contuliſſent, rectè facere non poſſe. His dimiſsis Poſnania diſcedens ad medium Nouembris Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniam profectus eſt. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tattarorum principe, apud quem pontificis maximi & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertens. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometen Turcarũ imperatorẽ à bello Chriſtianis inferendo reuocaret: ſi id non poſſet, bellum ipſi inferret. Pontifice & Imperatore Rom. ſtipendis pollicentib. ac tunc quoq; perampla dona mittentibus. Quoniã aũt eiuſmodi reſpõſum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è conſilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici ſuſpendere ſe oſtenderet, literaſq; ad Cazimirũ ea de re daret, quibus ei faciebat poteſtatem, quicquid ipſi uideretur de bello Turcico conſtituendi ſuo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Chriſtianus Chriſtianos adiutos uellet, quando id in poteſtate eius eſſet. Debere hoc eum cõmuni religioni atq; pietati erga Deũ. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad mediũ menſem Martiũ Petricouiã edicebat, hominẽ ſine certo reſponſo dimiſit: ac de more uenationibus uacauit. Anno inſequenti poſt mediũ Ianuariũ archiepiſcopus Gneſnẽſis ſynodũ apud Lenciciã habuit. Ibi Sendiuoio Lenzenicio palatino Siradienſi, & Michaele Laſocio præfecto Lencicienſi oratoribus regijs petentibus, decretũ eſt ſubſidiũ regi ad bellũ Pruſsicũ è tributo ſacerdotũ, in Cracouienſi quidem diœceſi ſenûm groſſorũ, in cæteris uerò duodenûm in marcã argenti ſecundũ uſitatã æſtimationẽ ſiue papalẽ ut uocant taxam. Varietatis aũt cauſa fuit, indulgentior in alijs diœceſibus, quàm in hac æſtimatio redituũ ſacerdotaliũ. Menſe Februario Liuones ſeptingenti equites pariter & pedites Crucigeris ſuis in Pruſsiã ſuppetias euntes, cum Samagitiã attigiſſent, nec progredi per ſyluas poſſent impedita à Samagitis deiectione arborũ locis opportunis uia, uerſus mare iter inſtituêre. Quod Samagitæ euenturum cum prouidiſſent, foueas prealtas iam antè in ea parte foderant, ſarmentiſq; contexerant. In eas igitur Liuones inedia, frigore &

Res geſtæ apud Starogardum.

Crucigeri caſtra Polonorum oppugnãtes repelluntur.

Tranſactio Cazimiri cũ duce Oleſsnicenſium.

Pruſsicæ nobilitatis legatio ad regem.

Conuentus maiorũ Polonorum Coli.

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tattaros.

Ezigeris Tattari ad nuntia cum Cazimiro.

1466. ann.

Sacerdotalium redituũ inæqualis æſtimatio.

Liuonũ clades in Samagitia.

A gore & pauore urgentibus, imprudentes præcipitati, cõtrucidati sunt. Pauci cũ ex insidijs ad lacũ euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periere. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitũ est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prusiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perijsse. Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Crucigerorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps fore professus, arcium & oppidorum suorũ adeundorum potestatem fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erãt, ut non solum ea tuerentur, sed etiam cõmunem iam hostem inde infestarent. Quę res Magistro peracerba accidit, magisq; seriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad mediũ mensis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractũ remittente, rege uerò nihil præter Visnensem concedente, iudicium uerò Prusico bello durante intempestiuũ fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia. Actum est & de Ioanne Pieniansco archidiacono Gnesnensi Nicolai succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri consuetudinem habuisse, eaq; conscia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necasse arguebatur: literæq; eius ad mulierem, quibus patrandi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebantur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehensam occisi frater palatinus dimiserat Franciscanorum obseruantium precibus uictus: de Pieniansco uerò cum archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiam hæc res acta fuit, sententia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti conuentui, ut negocium daretur præfectis regijs prehendendi, & Archiepiscopo sistendi Pieniansců. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed & mulier in Prusiã ad Menzicum Boemum profugit, & Pienianscus apud necessarios delituit. Sacerdo-B tijs quidem à pontifice maximo priuatus est. Nec multo pòst, facta aliquãta manu nobilium quidem genere, sed moribus & luxu perditorum iuuenum cum latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus labemq; generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiam traditus, in arce Ilzensi aliquandiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filij pater expendit supplicium sacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipse quoq; præfectura Cracouiensi amotus est. Ad extremum duodenûm grossorum in iugera tributum in comitijs scitum est. Affuere autem legati Prussorum petentes, ut rex Marieburgum cum aliquantis copijs quamprimum ueniret, hac ratione facilimè bellum confecturus, quòd pleræq; ciuitates subiectæ Crucigeris ad eum defecturæ esse dicerentur: & eius rei causa binorum grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annũ ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus conuentu, Breste rex, Archiepiscopo, Vuladislauiensi episcopo, Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calisiensi Castellano occurrentibus ac deducentibus contendit. Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidum Crucigericarum partium intercepit: milites q; sexaginta, qui erant in præsidio, uiuos in potestatem suam redegit. Perturbauit ea res Magistrum, ut quæ maximè, ita ut de Regiomonte is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses transportatis classe copijs Sambiam adoriri & infestare statuisse: eoq; copias & ipse suas Regiomontem contraxerat, quas hostibus opponeret. Ex his itaque tria millia peditum pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melsacum misit, ratus Polonos paruo præsidio relicto inde discessisse: & uerò non ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut qua id arte, quaq; facilitate cepissent, eadem rursus amittere posse uiderentur. Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidum diuersis quatuor locis aggreditur: iamq; una porta refracta, signa inferebat. Sed cum Poloni partim aduersi nauiter obsisterent irrumpentibus, partim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducentis amissis, in tutum se recepit. Postero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendensq; ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoque nihilo meliore fortuna usus, plures etiam milites amisit. Nec magis prosperę tunc erant res Crucigerorum in Pomerania:

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias concessit.

Comitia Petricouiæ.

Ioannes Pienianscus archidiacon. Gnesnensis adulterij et homicidij reus.

Pienianscus sacerdotijs priuatus.

Pienianscus latrocinatus captus à patre, & episcopo in carcerem traditus.

Pienianscus pater supplicium expendit sacerdotibus.

Prussorum legatio ad regem.

Melsacũ captum à Polonis.

Poloni rebus secundis securi.

Plauenius à Melsaco & Holandia repulsus.

Polonorum uictoria apud Osiecũ. merania. Osiecum castellum obsidebant Poloni,ligneo castello è regione excitato. Hostes succurrere suis laborantibus uolentes,non contemnendam manum Choinicia & Starigrado eò misere. Cui āduenienti obuiam progressi Poloni, pugnæ copiā fecere. Nec mora in fugam acti hostes,perpauci tamē euasere, pluribus in fuga quàm in prælio trucidatis.Cæsorum spolijs nostri potiti sunt.Id ubi uiderunt obsessi,incen *Osiecum in censum & seruatum.* so castello natando profugerunt.Nostri uerò accurrentes incendium restinxerunt,castellumq; in potestatē suam redegerunt.Fortè etiam ij,qui Vartemburgi,quod oppidum episcopi Varmiensis est,in præsidio fuerunt hostes cum nostris,qui Reslam tene *Crucigerorum strages apud Reslā.* bant,congressi,nō leui strage profligati sunt.At Ludouicus magister, quoniā magnā earum cladiū partem Pauli Varmiensis episcopi transitioni ad regias partes acceptā *Crucigeri uastant Varm.* ferebat,ut eum ulcisceretur,cum sexcentis equitibus,ac totidē peditibus,agros oppidorū eius Brunsbergæ,Vormithę,Heilsbergę,Reslæ,Guteſtadiæ,& Melsaci percursat,& segetes conculcat,non sine acerbo dolore oppidanorum,& fremitu in episcopum,quòd cum pacati in medio belli strepitu ad eam diem fuissent, transitione eius ad regem iritatis Crucigeris hostilia pati cogerentur. Erat quidem in præsidijs eorū oppidorum & aliarum uicinarum munitionū non exiguus regiorū militū numerus cum Adamo Vilcanouio,Ioanne Scalio,& Ioanne Zaco: sed exacerbatis præsenti & insueta calamitate oppidanorum animis,mœnibus ij sese continebant, ueriti ne prodeuntes excluderentur.Increpiti uerò regijs literis atq; nuncijs,prodiere tandē constituto ad conueniendū loco. Quo cognito Magister Bartesteinū se cum copijs suis recepit. Ibi nostri uicissim liberius hostiles agros peruagati, segetes & ipsi cōculcarunt,& in uillas igne desæuierunt.His diebus Cazimirus rex cum accepisset literas à *Rudolphus episcopus Lauantinensis legatus apostolicus.* Rudolpho episcopo Lauantinensi, qui scribebat, se uenire legatū à Pōtifice maximo ad componendam pacem inter ipsum & Crucigeros:misit ad eum Vuratislauiā, ubi substiterat,Ioannem Dlugossum indicans,pacem se nō abnuere,modò ille bona fide pacificatorem sese interponeret:neq; imitaretur Hieronymū Cretensem archiepiscopum,qui regi,ac si filius eius esset,operam suam pollicitus, cum ad Crucigeros profe *Hieronymi Cretensis archiepiscopi ingenium et fides.* ctus esset,redemptus ab ijs calice aureo, Cretensis, ut est in prouerbio, Cretizauisset, bellumq; non modò non restinxisset,uerùm etiam ultrò iam ferè conquiescens resuscitasset cùm alijs factis,& improbis ac uersutis consilijs suis,tum quòd Prussis regiarum partium interdictū non relaxasset. Si nihil eorum hic haberet in animo, ueniret bono omine,fauere se ei,ut præclaram compositæ pacis gloriam referret.Prolixè ille *Fridericus imperator cū Mathia rege Vngar.reconciliatus.* omnia pollicitus est:Se dissimilem Cretensis illius fore.Inter Fridericum quoq; imperatorem & Mathiam regem Vngarorū non ita pridem pacem se fecisse,in eaq; conficienda incorruptum se præstitisse,ita ut incusaretur ab Imperatore,quasi homo Germanus in Vngaros,quàm in suos propensior fuisset. Venerunt ijsdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Prussiæ, & Gabriel palatinus Culmensis Baseni fratres *Prussorū legatio ad regem.* cum legatis nobilitatis Prussicæ & trium ciuitatum, orantes, ut Rex Marieburgum tandem accederet,ac tam diuturno bello,quo ipsi penitus iam exhausti essent, finem imponeret.Fore enim,cum eò accesserit,ipsiq; hostium metropoli Regiomonti propius bellum ostēdarit,ut ad eum ciuitates quædam deficiant,& Crucigeri ad quasuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo, & alijs arcibus fidei suæ committendis.Non debere minus certam & probatam esse regi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à se posse, quàm ab externis,quorum insatiabili auariciæ explendæ neq; ærarium neque facultates suæ sufficiant,& uerò negligi propter eos culturam agrorum,Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes,addebant minas: Nisi ratio precum suarum duceretur, fore ut aliter sibi prospicere cogerentur.Offendit ea legatio Regem,& quotquot ipsi aderant in consilio,quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa offensione,comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibique de illis & omnibus rebus cum Prussis constituturum: ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimissis Prussis rex Inouuladislauiam profectus est, *Stolpēsium ducis legatio ad Regē.* quo magis accelerarent iter milites,cum Regem in itinere esse audirent.Ibi eum conueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsumque adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur,

Choini-

A Choiniciam'ne & alias Pomeranicas munitiones is oppugnaturus esset, an Mariebur gum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgū & Bythouiam munitiones à Crucigeris sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos,& pecuniam in eam rem contulisse: ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant, Si fortè dux de Choinicia, Stargara, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud responsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis, quæ postulabat, coram acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, néue captiuos redderet: ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductisq; illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magnò ære redimerèt. Et insinuarat is iam se in familiaritatem præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in presidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitá haberet angustiam rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantam uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs comprehendit, & in imá turrim detrusit, arcemq; in potestatem suam redegit. Vehemens erat suspicio, si non iubente, certè non insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominibus patratum esse: eoq; spectasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per regem munitiones, si quas pacto aliquo in potestatem suam redegisset. Itaq; increpiti legati

Slocouia fraude interceptа.

B eius, qui nondū dimissi erant: missusq; ad ipsum à rege, qui de fraude & perfidia cum eo expostularet: minasq; adijceret, ni Slochouia redderetur. Ad ipsum quoq; Martinum Sissouicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hostium aderant, pecuniam Martino grandem pollicentes, si sibi arcem traderet. Atq; ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis primarius Friderici marchionis Brandeburgensis consiliarius cum quadraginta equitibus, quasi socium se Martino ad defendendá arcé offerens, ut intromissus arce potiretur. Verùm intromissus non est. At rex cum conuocasset consilium, omisso Marieburgo & Regiomonte, Choiniciam adoriri, necquicq̃ reclamantib. Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Boemia deducebantur, transitum intercluderet, Poloniamq; maiorem ne hostilibus excursionib. exponeret. Ad hæc anté Slochouiá quoq; facilius se recuperaturum esse sperábat, si propius exercitum admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erant, ubi cognouerunt regem in ea ora tunc bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnib. quà patebat exitus noctu silenti agmine excessere: & equites quidem sparsim Chuiniciam cōtendêre: parumq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cū Felice Panieuio seu Pniouio, quemadmodum habet Vapouius, ad Choiniciam præmissi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum se recepere, templumq; Vistulæ imminens, unde nauigantes infestarent, muniuère. Postero die oppidani dilapsis defectionis authoribus cōpotes sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidere. Quo nuncio exhilaratus rex, alacrior ad obsidendam Choiniciá comitatū suū aulicū, Dunino & Synouecio ducib. misit. Quib. & proceres, qui aderát Bydgostiæ, suos comitatus adiunxerūt: ipsi Bydgostiæ cum rege manserunt. Ludibrio primum fuit hostibus ea obsidio, abundante oppido defensorum multitudine, & quòd nostri uno in loco cæteris partib. oppidi liberis, castramerabantur. Vbi uerò fossis atq; sepibus cingi oppidum cœptū est, erumpere frequenter, & inuadere operi intentum milité, globosq; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremum imbutis ueneno sagittis uti, ac temerè uagãtes, ut solent, Polonos insidijs excipere. Nec paruis incōmodis nostros afficiebant, donec submissis à rege Lituanis ac Tartaris equitib. liberiores eorū excursiones inhibitæ

Zantira.
Starigradū deditum.
Choinicia à Polonis obsessa.

K sunt. In-

Slochouia recuperata à Polonis. *Sacerdotum & scholasticorũ gratitudo erga Polonos.*

sunt. Interea Slochouiã rex fortuna adiuuãte sexto postea quàm amiserat, die recuperauit. Excurrerant eò quadraginta pedites Ioannis Coscelecij palatini Inouuladislauiensis, siue ut fortunam tentarent, siue ut aliquid è subiectis agris raperent. Eos Martinus Sissouicius ex arce conspicatus, omnibus militibus, quos in præsidio habebat, deductis persequi instituit. Sacerdotes tantum duo cũ ludimagistro & aliquot scholasticis adolescentib. in arce remanserant: qui quamuis Pomerania, tamen benignioribus usi Polonis, permolestè ferebant, eos per dolum arce excidisse. Hi ergo solitudinem nacti, occasionẽ referendi gratiã bene meritis non negligendam sibi esse rati, portas arcis superioris occlusere, ostioq; turris refracto, Georgium Dambrouium cũ sexdecim socijs cassibus uenatorijs submissis extraxere, & cũ his pariter clamorem sustulere. Quo consternati Pomerani, cũ in arce se recipere uellent, subeuntesq; saxis supernè deiectis arcerentur, foris uerò à quadraginta illis peditibus significatione eorũ, qui in arce erãt, animatis peterẽtur, correptis & cõscensis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce stabulabantur, in Stolpensem ditionem profugerunt. Remunerati à rege sacerdotes & scholastici. His cognitis Fridlandenses & Hamersteinenses eiectis hostium præsidijs regi sese & oppida sua dedidere: qui propter sæuitiam & asperitatem præfecti sui Vuladislai Damoborij castellani Naclensis defecerant. Deiecerunt hæc magnopere magistri & Crucigerorum animos, qui in spem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diem uanis auxiliorũ promissis lactati erant, inter se dissidẽtibus, nihil spei sibi reliquũ esse in posterũ uidebant: metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Prussia, per uim aut per uoluntariã deditionem Prussorũ amitterent. Itaq; conuentu Regiomonte habito, cum non satis tutum esset aliorum cuiquam pacis mentionem facere, nonnullis ob id quemadmodum superius dictum est, supplicio affectis, primus ipse magister Ludouicus sententiam dixit: in quam ab omnibus itum est, nimirum ut pax cum Polono conficeretur, si minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. Missusq; è uestigio ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem secundę res regem fecerant: & iam antè ostenderat is legato Apostolico, nõ abhorrere se à pace. Sed nõ placebat ei tamen, inconsultis suis cũ hoste quicq̃ constituere. Ad quintãdecimam ergo diẽ iussus redire Sumbergius responsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitrium retulisset. Posse enim eam infici. Itaq; mutata sententia, missi ad Sumbergiũ, qui assentiri regem eius petitioni indicarent, locumq; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent: Indeq; rectà Marieburgũ ad conuentum Prussorũ ire pergerent: causas mutati consilij regij de eo quod is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderent: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Cõuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ rex Toruniæ, magister cum suis Culmæ essent: ij uerò, qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ medio ferè utrinq; spacio conuenirent. Nihilo tamen segnius continuabatur à nostris obsidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spesq; omnis auxiliorũ, & facultas euagandi obsessis præcideretur, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rusticani homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Crucigeris & Germanis conueniebat. Neq; uerò leue momentum addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cũ Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cùm omnia socij & fœderati officia, tum operã suam efficacem ad conficiendam ditionem Choiniciæ regi sanctè pollicendo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, & Choiniciam profectus, longè diuersum egerat. Indeq; discedens, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodã, non regi, sed sibi Choiniciam tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidum admissus non est. His igitur de causis festinabant & satagebant nostri. Et faciebat eis potiundi spem, quod nullo flumine importari in oppidum commeatus poterat. Dum hæc geruntur in Prussia, Georgius Boemorũ rex misit aliquantam manum equitum pariter atq; peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erãt, duce Sciborio Touaciouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successibus Polonorum angebatur, suaq; interesse putabat, ut ij quamplurimùm haberent;

Fridlandenses & Hamersteinenses regi sese dedidere. *Damoborij sæuitia.* *Crucigeri pacẽ petunt* *Silesij malè animati in Polonos.* *Henrici Stolpẽsis perfidia.* *Boemorum excursio in Poloniam.*

A haberent negocij, siue propria temeritate excursione facta in Poloniam, Cienstochouiam oppidum & monasterium, circumiacentesq; pagos diripuit, falso prætextu, quasi rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in Prussia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Silesijs æmulis Touaciouij Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis, cui rex absente se curam minoris Poloniæ commiserat: sed malo consilio usus ipse quidem cũ parte copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmosicium præfectum Scepusiensem cum expeditis ad reprimendum Touaciouium misit. Qui tardius molitus, occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna compotatione indormientem amisit. Ita Touaciouius incolumis sese cũ suis recepit, & Namyslouiẽsem agrũ diuexauit. Nec ausus adoriri Vuratislauiã, in Marouiã reuertit. Expostulauit ea de re cũ Georgio Cazimirus per internunciũ castellanũ Malogostẽsem: Sed ille negauit quicq̃ eius suo iussu factũ esse. Cõuentus deinde inter reges per internuncios cõstitutus, ubi de iniurijs & cõtrouersijs transigeretur, Bythomię ad diem S. Andreę memorię sacrũ. Hoc igitur tumultu Silesico, motus Rudolfus legatus cũ ad pacificationẽ Prussicã acciretur à rege, rescripserat se uenire ad diem statutã non posse. Verùm discessione Boemorũ repentè preter opinionẽ solutus metu, ad uicesimamsextã diem Augusti Toruniã paucis post regẽ horis uenit: ac die natali Marię rege cũ procerib. suis præsente apud sodales Franciscanos ritu solenni sacra fecit. Postridie verò mandata Pontificis exposuit, regẽq; ad pacem cohortatus est. Responsum est: Regem, quamuis iustum bellum satis prospero successu gereret, uictoriamq; penè in manibus haberet, facilem tamen fore ad faciendã pacem, & in ęquis cõditionib. acquieturũ esse. Crucigeri aliquandiu expectati sunt, quod legatũ in Silesia impeditũ, non uenire acceperãt. Vbi uerò ij uenere, placuit, apud Nessouiã potius, quàm apud Culmeseã conuentũ agere sub papilionib. Nã Toruniã Crucigeros intromittere nostris uisum nõ est, superioris tẽporis periculo admonitis. Per eos dies hostile pręsidiũ, q, Zantirę erat, à Tomezo & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgensi expugnatũ est. Ad medium uerò Septembrem apud Choiniciam cum B ex oppido erupissent hostes, cõmisso cũ nostris prælio in oppidũ reiecti sunt. Nec multo pòst prandẽtib. nostris rursus erumpẽtes, cũ aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis terga uerterũt. Instare nostri fugientib. Hostes ueriti ne cũ suis nostri simul irrũperent, clausis celeriter portis oppidi, permultos de suis excluserunt: qui partim cæsi, partim capti, partim cum in fossam aquæ plenam armati sese pręcipitassent, submersi sunt. Nec multo pòst nostri sagittis ignẽ iaculati noctu oppidõ incẽderunt, ita ut quarta pars eius cum frumẽto cõflagraret. Quo uicta tandẽ est hostium pertinacia, missisq; in castra Vdalrico Eisenoueno magno Cõmẽdatore, & Ioanne Zalio, uitã fortunasq; pacti, neq; unquã cõtra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati, redditis receptisque uicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cum bõbardis & omni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Cal. Octobris dediderunt: & lachrymantes Lemburgum profecti, post octauum diẽ illud quoq; oppidum atq; Bythouiã Hẽrico Stolpẽsi, acceptis ab ipso octo millib. florenorum, captiuisq; receptis reddiderunt. Victor exercitus Toruniã ad regẽ ueniẽs, facta mutua gratulatione benignè & liberaliter habitus est Choinicienses autẽ oppidanos rex impunitate donauit, quamuis cuncti oppidum solo ęquandum esse suaderẽt. Iisdẽ dieb. mons Nesco supra Vucrã amnẽ, quẽ hostes pręsidio firmarãnt, profligatis quadranginta militib. qui inde in Masouiam populabundi excurrerant, à comitatu aulico Cõradi ducis expugnatus est. Hæc nunciata Crucigeris, incredibilia uideri primò, terrẽdiq; sui causa à nostris conficta. Sed ubi uera esse cõperẽre, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne Prussia cuncta à se deficeret. Post multorũ igitur dierũ colloquia tractatusq; cũ nostris habitos, legato Pontificio summa fide, cura, studioq; adnitẽte, & rege nihil de sua facilitate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discessionem suadente, tandem decimanona die mensis Octobris optata diu pax confecta: in scriptum redacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: à rege, Magistroq; Toruniam accito, & utriusque consiliarijs obsignata est, & in domo publica, quã Geldam uocãt, rege & Magistro cum suis congregatis, à legato quidem Germanica, à Vincentio uerò Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq; partis assensu & solenni iureiurando approbata est. His aũt cõditionib. ea cõuenit, ut Polonus Culmensem & Michalouiẽsem ditionẽ, & Pomeraniã omnẽ, ad hęc Marieburgum, Stumam, Cristi-

Cienstochouia direpta.

Legatus põtificius.

Zãtirę pręsidium expugnatum.

Crucigerorũ aduersę apud Choiniciam.

Choinicia Polonis dedita.

Lemburgũ et Bythouia Stolpensiũ duci dedita.

Choinicienses impunitate donati.

Nesco mons expugnatus à Masouijs.

Vucra fl.

Pax inter Polonos & Crucigeros Toruniæ facta.

Gelda.

 burgum

A &apicem honoris Cardinalitij promeritis ei peterent. Sic igitur ille uberrimum est
uirtutis & laborum suorum fructum consecutus: quos eo alacrius exhausir, q, Vuratis-
lauia in Prusiam proficiscens uiso religiosæ cuiusdam uirginis Veronicæ Cracouien-
sis apud basilicam Vutatislauiensem per multos annos commorantis animatus erat.
Quem illa uidere sibi uisa est coram throno Dei gladium utraq; parte acurũ confringẽ
tem: quo significabatur, eum bello Prusico finẽ impositurum esse: id quod euentus
rei comprobauit. Non omnibus tamen ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Prusi
molestè ferebant, tantum relinqui Crucigeris in Prusia, ut facilè ij resumptis uiribus
bellum instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant ad-
hibiti, multa cauillabantur: & milites spem stipendiorum faciendorum sibi præcisam
esse molestè ferebant: & Lituani dolebanr, se occasionẽ recuperandæ, quemadmodũ
existimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Prusico bello distinentur, amisisse. Iam
uerò Georgius rex Boemus, qui magnam retinendi, & ad posteros suos transmitten-
di regni Boemici spem in eo bello collocarat, eo finiro impensius sibi liberisq; suis
metuere à Cazimiro rege incipiebat, quod eius regni hæreditatem ad ipsum filiosq;
ipsius per Elizabetham uxorem Regis Vngarorum atq; Boemorum filiam & sororem
pertinere intelligebat: seq; exosum esse apud suos, eos præsertim, qui in tecta religio-
ne permanebanr, non obscurè animaduertebar: neq; ignarus erat, Cazimirum ad bel
lum sibi inferendum cùm ab alijs Christianis principib. tum è Pont. max. incitari. A
quo etiam per id rempus ipse iudicio Romæ instauraro, hæreseos & perfidiæ damna-
tus, omni regio, ducali & marchionali honore non in præsens modò, sed etiam in fu-
turum tempus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebatur, ut ei
parẽte necesse non haberent. Et egerat quidem cum Cazimiro de suscipien-
do regno Boemico Rudolfus legatus quàm diligentissimè, Torunia discessurus:
pollicebaturq; ipsi non solum subsidium Pontificis, uerùm etiam Silesiæ & Luzaciæ
deditionem, quamprimùm arma contra Boemos sumpsisset, aut aliquem de filijs suis
cum exercitu misisser: uerùm Cazimirus eam consultationem ad comitia regni reie-
cit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni dissidio regum de regno Boemico fabula-
B tur Antonius Sabellicus, scriptor alioqui diligens, solam, ut arbitror, famam popu-
larem & rumores Riui alti secutus. Quem res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admo
nuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calen. Nouembris
Torunia profectus, quoniam pestis rotam ferè Poloniam peruaserat, apud Cozinici-
os saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioannes Srancus collectis duobus mil-
libus mercenariorum militum, ne nihil ageret finitis stipendijs, Pelciniciam oppidum
in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum arx regia ab eo,
qui Pelciniciæ præfuerar, intercepra est. Regis deinde iussu ex
pacto restitutio utrinque facta.

Pax quib. ingrata accidit.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos & regno priuatur.

Cazimirus ad bellũ Boemicũ incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata.

Drahimũ à Pomeranis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimusseptimus.

1467. Sigismūdus filius Cazimiro natus.

INSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal Ianuarijs natus est regi apud Cozinice Sigismundus filius pacata Prussia, bono quodā omine conficiendarum reliquiarum belli Prussici, quod Crucigeri successu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiusdem mensis rex in Lituaniam profectus est: duobusque penè mensibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi postulantibus legatis Crucigerorum, quorum magister Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando confirmata est. Constitutæ etiam res reliquæ Prussię, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magistratuum atque honorum ratio, nobilitatis atque ciuitatum legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Marieburgensem commutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: castellanus uerò eiusdem loci siue Elbingensis Fabianus Maulus factus: palatinus Gdanensis, siue, ut nunc usus obtinuit, Pomeraniæ Otto Maquicius: castellanus autem Gdanensis Nicolaus Pilauius: denlq; castellanus Culmensis Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiusdem loci, qui secundum episcopos primus est in senatu Prussico, Gabriel Basenus uiuebat adhuc. Audita est etiam Nurduuuladi noui Tauticanorum Tattarorum principis, qui Ezigeri patri ante septem menses extincto successerat, legatio, fœdus & amicitiam paternam cum Cazimiro, eiusque ditionis hominibus confirmans, & auxilia contra quosuis hostes pollicens. Consultatum deinde de exoluendis stipendijs militum toto Prussico bello meritis, quorum permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Decisum cum equitibus quidem octonis florenis in singulos annos, cum peditibus uerò quaternis. Quæ suma ad bis centum & septuaginta millia florenorū perueniebat: eaq; intra duos annos & semis exolui promissa est. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neq; quicquam operęprecij tūc factum est per totos septemdecim dies propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinēsi & Sredensi conuentib. renuerat tributum agrarium in eam rem petitū. Itaq; placuit nouos cōuentus Coli quidem ad diem Sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem sancti Laurentij, quò ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui. Ægrè autem milites in eo acquiescebant, Vuladislao Damoborio castellano Naclensi homine turbulento & seditioso in primis animos eorū sollicitante: qui dudū Slochouiam intercipere adortus, & spe sua frustratus, ex agro arci illi subiecto prædas egerat: milites arcis pręsidiarios fide data euocatos, perfidè trucidarat: Naclensi territorio pecuniam imperarat: Gnesnensis ecclesiæ bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo, cum non daret, captus & Petro Samotulio castellano Posnaniensi & præfecto maioris Poloniæ traditus, Calissiamq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius supplicio repressa tamen sunt utcunq; latrocinia, quæ iam increbescere cœperant, ita ut Ioannes Ressouius canonicus Cracouiensis & præfectus Corcinensis Petricouia domum reuertens in itinere direpta, quam secum uehebat, supellectili sua & regia, caperetur. Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiā icti Cazimirū admonens, ne proceribus Boemis & Vuratislauiēsibus perduellib. Georgij faueret. Conuenerant enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quiq;, & cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Morauiæ Silesiæq; ciuitatum legati: Georgiūq; tergiuersantem de religione, nec præstantē quod iureiurando interposito receperat, pro rege deinceps habituros se non esse constituerant, & in aliquem de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regū suorū natis, animis inclinati esse uidebātur. Itaq; anteuertēs eos Georgius (q, fit plerūq;, diligētius ut curētur ea q̄ ab uno, quàm quę à multis curantur) pactorū conuentorū Cazimirū admonebat. Huic respōsum est: A Cazimiro quidē fœdus seruari, & seruatū esse: à Boemo uerò id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de dānis datis & iniu-

Comitia Petricouiæ.

Gubernator Prussiæ sublatus.

Culmensis palatinus in Prussia eminentia.

Tattarorum legatio & fœdus cū rege.

Transactio cum milit. de emeritis stipendijs.

Vuladislai Damoborij improbitas & cædes.

Ioannes Ressouius præfectus Corcinēsis captus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Boemorum procerū cōsilia contra regem Georgium.

A & iniurijs oportere, si deinceps quoque fœdus integrum esse vellet. Ita spes tamen aliqua ostensa trepidanti. Nec multo pòst solutis iam comitijs adfuêre & aduersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Sdenco Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps erat, petentes, vt Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberisque ipsius certa quadam succesione deberetur, curam susciperet: neque id à scelerato, perfido, & hæretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse conuentu dimisso. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæsus Prussici vt qui maximè. Nec tamen succesionis iure se & liberos suos abdicare volebat: verùm spectabat quò fortuna dissidentium Boemorum inclinatura esset. Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Budeouice insigne secundum Pragam oppidum, quinque consulibus qui cum Georgio sentiebât, de medio sublatis, sibi adiunxerant: & verò Vuratislauienses, quo Georgium distinerent, facta è mercenario milite & vrbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi vicinas, quæ in fide illius manentes infestabant, Francheusteinumque cæperant. Sed vicissim obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, superuenientibus, dum intus inter se temerè tumultuatur, oppido per scalas capto exciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites verò ad quatuor millia partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio Vilelmus Misnensium ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandeburgensium non contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circunspiciebat Cazimirus. Peractis autē comitijs Petricouia profectus Nepolimiciam diuertit. Ibi oratores suos responsum Pont. max. referētes audiuit. Nihil ij certi retulerunt, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Crucigeris in pristinum statum restituta, & Gnesnensi archiepiscopo denuò addicta est. Confirmatio verò pacis Prussicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarū partium promulgati Rudolfo Lauantinēsi episcopo missa, præscriptumq; qua lege ea regi traderet. Tametsi Culmensis quoq; ecclesiæ restitutio eidem Rudolfo mandata fuisse videtur. Qui ab quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronensi Franciscano hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubiculario Pontificio recens Ro-

B ma missis regem ad suscipiendum, & à nefario & hæretico occupatore vindicandum regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christianorum principum opem & subsidia promittebat: diplomataq; Pontificia proferebat, quibus ea demum conditione postulatis regijs satisfacere iubebatur, si is bellum Boemicum susciperet. Et commodum proceres Boemi, qui Georgio aduersabantur, miserant & ipsi ad Cazimirum, è conuentu Iglauiensi Eliam administratorem Lutomysliensis episcopæ, orantes vt aut ipse regnum id sine longiore comperendinatione susciperet, aut aliquem de filijs vel cum mille equitibus regem sibi mitteret. Suis viribus regnū se ipsi vindicaturos esse pollicētes. Ad extremum tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen is pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatum regio honore à Pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio regem & proceres Polonos, qui tūc ipsi aderant in cōsilio, propterea quòd pax cum Crucigeris in dubium reuocari, prætextusq; renouandi belli ipsis præberi videbatur, propter adiectam conditionem. Itaque res integra ad consultationē conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentusq; ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem Cracouiam translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam causam euocati, vix ad medium Augusti tandem, non omnes tamen, conuenêre. Quindecim fere diebus consultatum est. Ad extremum placuit agi gratias Pontifici & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisque eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id cum tunc propter infrequētiam senatus, cuius consilijs & auxilijs vsurus esset, rectè nō posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ autem regi fore, vt bellum ciuile inter Boemos gliscēs dirimatur: Georgius in viam redeat, & in potestate sit Pontificis max. Quo minore verò negocio ea confici possint, operæ preciū esse, vt aliquantisper à publicādo Pōtificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abstineatur. Cū hoc responso dimissus Rudolfus Vuratislauiam reuertit. Petro verò Ercleo Romam reuertēti adiunctus Ioānes Sempinius eques Polonus, qui de cōfirmatione pacis Prussicæ sine conditione rursus ageret. Cui mandatum & illud est, vt peteret quo Vincentius Culmensis episcopus Paulo Varmiensi per eos dies peste seu veneno, vt creditum est, extincto successor daretur: quāuis Nicolaus Tungenus canonicus eius ecclesiæ

Boemorū legatio ad Cazimirum.

Boemici motus.

Vuratislauiēsium clades apud Franchesteinum.

Culmēsis episcopa in pristinum statū restituta.

Legatio Pōtificis max. ad Cazimirum regem.

Boemorum procerum legatio.

ComitiaCracouiæ.

Cazimiri responsum.

Legatio Cazimiri ad Pontificē.

De Varmiēsi episcopa controuersia.

Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter Scriptores Apostolicarum literarum, ritè à collegio basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit. In Boemiam verò misi legati Stanislaus Ostrorogus palatinus Calissiensis, Iacobus Dembenius thesaurarius, & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. In Prussiam autem ad constituendas res Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioãnes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis: qui subortas cum Crucigeris nonnullas controuersias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, vt de promissis Magistro à Rege quindecim millibus florenorum duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mensibus exactis Cracouiæ, in Lituaniam secessit. Iam enim totã ferè Poloniam, Russiam & Masouiam pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finem Septembris defuncto Ioannem Lossouicium Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucensis episcopus, huic verò Martinum Cressouicium gente Gryphium successorem destinauit: Nicolao verò Camenecensi, qui & ipse ad medium Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphium: sed cum is paulo pòst in itinere à latronibus interfectus esset, Nicolaum Prochnicium gente Cuslium suffecit. Legati regij in Boemiam profecti, multa agendo & suadendo eò rem perduxère, vt Georgius negaret se quicquam aduersus Pontificem & pacta cum antecessore eius & cum concilio Basileensi conuenta admisisse: correcturum autem, si quid fortè eiusmodi esset: componendarum verò Boemicarum rerum arbitrum Cazimirum non recusaret. Cæterùm alterius factionis proceres conuentu apud Vuratislauiam habito, negarunt, se illum arbitrũ accipere posse inconsulto Pontifice maximo, cuius iussu bellum suscepissent. Neque verò habendam esse fidem Georgij verbis atq; promissis: quin susciperet Cazimirus oblatum & iure sibi debitum regnum: aut verò aliquem de filijs, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, regem sibi mitteret. Factæ sunt autem inter eos & Georgium quinque mensium induciæ. Sequentis anni initio nihil memorabile actum in Polonia, præter quòd pestem latè grassantem annonę caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingenti multitudine murium, qui horrea depasti, cum se in agros effudissent, segetes quoque hybernas virescentes radicitùs arroserunt. Nihilo tamẽ minus primo vere Cazimirus rex cum vxore Cracouiam è Lituania reuertit. Ibi conuenit eum Protasius Olomucensis episcopus, & ad vindicandam Boemiam, & socia cum imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma cõtra Georgium coniungenda exhortatus est. Secreto verò quinque modò consiliarijs adhibitis suasit, vt rex fœdus cum vtroque principe noua affinitate stabiliret, collatis in matrimonium Mathię & Maximiliano Friderici filio duabus filiabus natu maximis. Consultius fore, vt per filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatem nomine vxoris suæ adiret, quam ad filios peruenturam expectaret, aut verò armis eam vindicaret. Non recusaturos esse principes illos cum consiliarijs suis, quin si ipsi liberos nullos relinquerent, ad Cazimiri liberos ex pacto secundum se successio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitate Protasius, & magna fiducia & libertate subinde eum officij sui admonuerat: sed cum plus apud eum valeret authoritate, siue adeò terrore minisq; Rochezana, Protasius cum rectè sentientibus Boemis sese coniunxit. Et cum Cazimirus oblatum ab eis regnum nõ acciperet, Mathias verò Vngarorum rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen Pontificis maximi hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione vltrò id expetiuisset, non grauatè susceptus est ab eis. Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum Turcis: qui reiecti à Iaice arce, quam recuperare nixi erant, in Asiam ad subiugandum Trapezuntium imperium, & contra Syros & Ægyptios arma conuerterant. Quo magis autem Mathias res suas contra Georgium stabiliret, fœdus cum imperatore Friderico percussit, quo eum sibi successorem assentientibus Vngaris designauit. Cumque prouidendum sibi esse existimaret, ne Cazimirus impedimento sibi esset, Protasium, non inscio, vt credibile est, Friderico submisit, per quem vel affinitate Cazimirum sibi adiungeret. Aliquanto enim antè viduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius. Relata re ad consilium regium, responsum est Protasio, Cazimirum ius suum ad regnum Boemicum tam hæreditarium, quàm delatum ab ipsis Boemis non repudiasse: verùm reiecisse eam consultationem ad comitia, quæ instarent. Quod si quis interim id regnum vsurpare vellet, curæ id ipsi fore, ne id impunè ferret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem statuere non posse, nisi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius

Legatio Polonorum ad Boemos. — *Legati in Prussiam.* — *Pestis in Polonia.* — *Georgij regis responsum oratorib. Polonis.* — *Boemi catholici recusarunt arbitrum Cazimirum.* — *Induciæ.* — 1468 an. — *Annonæ caritas.* — *Protasius Olomucẽsis episcopus ad Cazimirum uenit.* — *Rochezana Georgio formidabilis.* — *Math. rex à Boemis orthodoxis susceptus.* — *Turcæ à Iaice reiecti in Asia belligerantur.* — *Mathiæ fœdus cum Friderico imperatore.* — *Responsum Protasio à Cazimiro datum.*

A eius hominibus infestatam esse Scepusiensem oram: Moldauiam item anno superiori ab eo uexatam esse. Cum hoc responso Protasius, quamuis splendidè donatus à Cazimiro, non admodum lætus in Vngariam, unde uenerat, rediit. Quod autem de uexatione Moldauiæ memorauimus, ita se res habuit. Tres de principatu siue palatinatu Moldauiæ aliquandiu certarant, Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremum à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirum confugerant. Sed cum is nihil opis ipsis afferret, atque adeò Stephanum principem esse iuberet, Berendeius in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Qui subigédæ eius prouinciæ occasioné non amittendá sibi esse ratus, cóparato exercitu quadraginta millium hominum, per montes atque syluas Vngariam ac Transyluaniam claudentes cum in Moldauiam penetrasset, crudeliter eam ferrò & igni uastarat. Stephanus verò quamuis ipse quoque exercitum collegisset, auxiliaque à Polonis accepisset, tamen aperto marte hostem adoriri non ausus, quòd se imparem esse uiribus eius cerneret, neque magnopere suis fideret, insidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania castrametatus, rei bene gerendæ occasionem ei præbuit. Summissis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidum pluribus locis incendit: ipseque statim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi sese spaciú non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omissa defendendi sui cura, qua quisque poterat, ex oppido sese eijciebant. Nec ullus planè ab his quidem fugæ, ab illis verò cædis modus fiebat, quoad in Transyluaniam peruentum est. Desiderata tunc esse dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus vulneribus acceptis, relictis impedimentis cum reliquijs dissipati exercitus, per ignotos montium tramites Valacho quodam duce euasit. Vias enim Stephanus succisis arboribus impedierat, & obsederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miserat autem Moldauus Cazimiro regi Vilnam dona de hostium spolijs uictoriæ suæ argumenta: & in posterum consilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quiescebat post tam insignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorum è mulcta Transyluaniensium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protasius, neque id falso, B asseuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha sextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen Protasij rogatu inditum est. Posteaquàm autem discessit Protasius, postridie aduenit Albertus Costca Postupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & constantia in seruando fœdere, ac de studio & opera nauata in reconciliandis Boemorum animis. Pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciç. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipsi Pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, sed & alij Christiani principes aduersus eum cócitabátur. Purgaturum eum esse ea, de quibus insimularetur, & Cazimiri arbitratu satisfacturum: cuius etiam filium alique de sententia Boemorú procerum successoré sibi præteritis filijs suis destinaret, non hæreditario iure, quod nullum esset regni apud liberá gétem, sed singulari quadá omnium Boemorú, in Cazimirum propensione, & linguæ cú Polonis communione. Eaq; de re constituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non sincerè, neque ex animo fiebát & mandabantur à Georgio: sed summa necessitate exprimebantur, quo Cazimirum à suscipiendo ab aduersarijs suis oblato regno, & à societate Mathiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ plerisque omnibus vltrò sese ipsi dedentibus in Boemiam infesta signa inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi responsum est postridie. Cazimirum libenter omnia Georgij causa facere, deincepsq; facturum esse, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autem & ex officio suo facturos, & suis rebus consulturos esse Georgium & Boemos, si nó nisi de filijs Cazimiri regé sibi sumát. Cum hoc responso dimissus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui superiori anno fuerát, ad cóponédas res Boemicas iterú proficisci iussi sunt, Dlugosso excepto: cui quòd rex liberorú suorú cúrá & institutioné mádarat, Nicolaus Scopus Osuécimésis castellanus suffectus est. Verùm ij feruéte maximè cótra Georgiú bello, q̃ in Austria quidé à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uero à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tétata, sed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo antè Vratislauiensem episcopum factum Laurétius Ferrariensis episcopus accesserat) pacificatione, casso labore fatigati reuerterút.

Ad Stepha-

De Moldauiæ dominatu cótentio.

Mathiæ regis expeditio in Moldauiam.

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex vulneratus fugit.

Transyluanienses mulctati à Mathia.

Fridericus filius Cazimiro natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in potestatem Mathiæ regis uenit.

Legatio Polonorum ad Boemos.

Dlugossius regiorum liberorum præceptor.

Rudolfus Vratislauiensis episcopus.

Legatio ad Stephanum palatinũ Valachiæ.
Fœdus Polonorum cum Stephano Moldauo.

Ad Stephanum verò in Valachiam miſsi Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, A & Stanislaus Tencinius Ioannis caſtellani Cracouienſis filius, vt eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempusque cum eo conſtituerent, vbi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandum regi daret. Conuenit: Renouatum eſt fœdus cum promiſsione mutuorum auxiliorum, adiectis his conditionibus: Ne Moldauus inſciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex verò ne receptaret hoſtes eius, qui ad Palatinatum adſpirarent. Ipſe Rex dimiſsis legatis ſub finem Iunij Cracouia profectus, Pruſsicis, vt ad ſe accederet, orantibus, Visliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: ſubſidium ad exoluenda Pruſsica ſtipendia poſtulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, verùm ſine maioribus Polonis ſciſcendum ſibi eſſe non putauit.

Legati ſiue nuncij terreſtres ad comitia mitti cœpti.
Nunciorum poteſtas.

Quare placuit binos è ſatrapijs ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouienſia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi poteſtatem haberent. Atque hoc tunc primùm fieri cœptum ſic inoleuit poſterioribus temporibus, vt ſine ijs legatis ſeu nuncijs terratum (ſic enim vocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem vlla ferri poſſe videatur: auctusque eſt, & ſubinde etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas verò eorum inſtar Tribuniriæ apud Romanos, vel Ephororum apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantum ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi cœperunt, vt nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri vellent, & in ſenatum, atque adeò in Regem ipſum cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies ambitione de religionis quoque Chriſtianæ dogmatibus, ritibus ac ceremonijs diſceptare, & non accipere, ſed ferre leges ſacrorum aggreſsi ſunt. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eoque magnitudinis ſenſim prouexerunt partim reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieri & ocio ſuo conſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos prehenſare, & epulis largitioneque ſibi adiungere, & quócunque libuiſſet incitare, & quaſi tibias (quod quoſdam ex ipſis iocari ſolitos eſſe conſtat) inflare adorti: idque ſiue vt gratificarentur, ſiue vt ægrè facerent regibus, ſiue vt potentiam ſuam ſtabilirent, æmulosque ſuos deprimerent, aut vlciſcerentur: ſeu denique vt per eos ſubornatos, quiduia perficerent, quod apertè per ſe ipſi vel aggredi non auderent, B vel efficere non poſſent. Eſt quidem ſalutare admodum in republica, eſſe cuſtodes libertatis communis: cæterùm prouidendum eſt etiam atque etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu vertatur in perniciem: metuendumque eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortaſsis vtilitatem ſpectans, quàm priuatæ alicuius vnius, vel paucorum libidini & cupiditatibus, vel denique auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm regi ſatagens, proſtrata & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummam reipublicæ confuſionem & barbaram quandam exitialemque ἀναρχίαν, vt Græci vocant, Polonis aliquando pariat, aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum vtrumuis eo quidem propius impendère videtur, quo iuniores & imperitiores rerum, eoque audaciores ad id munus obeundum legi, ſiue adeò ipſi ſeſe vltrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, vt quiſque grauitate, vſu rerum, & ſapientia maximè pollet. Quod vtinam non in conſultando quoq; vſuueniret, vt nõ id pleriiq; obtineat, quod grauiſsimis aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsimis placuit. Quod quidem magnos & ſapientes in hac re-

Romana reſpublica tribunitijs furoribus euerſa.

publica viros nõ ſine magno animi dolore queri nonnunquam audiuimus. Sic Romanam rempublicam ampliſsimam quondam & florentiſsimam Tribunitijs furoribus exagitatam, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſam: deinde ſeditionibus, ciuilibusq; bellis quaſſatam, cum in paucorũ dominatum, ac mox ſub vnius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris domiq; afflictam ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſam corruiſſe. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur.

Gdanenſiũ ſtudium & liberalitas erga regem.
Gdanenſes inſimulati cogitatæ defectionis.

Conuentu Vislicienſi dimiſſo Rex Colum profectus, maiorum quoq; Polonorum conuentũ egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum eodem loco ad xx. diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad iij. Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiã ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt, & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè xxx. dies. Et purgarant iam ei Gdanenſes literis atque nuncijs crimen, cuius

A cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto insimulati erant, quasi ad Burgundionum ducem deficere statuissent. Instituto autem ea in vrbe, ac deinde Marieburgi conuentu Prussorum, ciuitatibus egestatem causificantibus vix eò rem perduxit, vt in octo annos tributum, quod Cisam vocant, scisceretur. Ac de eo quidem, quod in primaris tribus ciuitatibus colligetetur, primis quatuor annis quarta pars illis ipsis ciuitatibus in publicos vsus, teliquę verò tres Regi in stipendia militum cederent: deinceps verò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum esset, sibi haberent: aliunde tamen quicquid proueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanenses præterea quinque millia florenorum de regio prouentu detrahere permisit, quæ tunc Regi mutua dederant. Triginta quoque millia eis remissa sunt, quæ anniuersatijs pensionibus per quindecim illos annos nō soluerant. Ipsi contrà, Gdanense, Dersauiense, & Pulscense territoria, quæ oppignerata renebāt, regi condonato debito reddidêre. Misit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum marchionem Brandeburgensem & Pomeranorum ducem Henricum paulo antè exortum. Henricus enim cum ei Fridericus auxilijs Misnensis, Mechelburgensis, & Brunsuicensis ducum, & archiepiscopi Magdeburgensis adiutus grauis esset, oratores primùm, deinde vxorem ad tegem miserat, opem eius implorans, & subiectionem suam cum suis omnibus ipsi deferens, si fœdus eum nō moueret. Fortè dimiserat exercitum Marchio, cum ad eum legati regis venēte. Itaq; facilè inducias inter dissidentes confecerunt, illique Cazimiro regi arbitrio controuersiæ suæ detulerūt. Marieburgum deinde se Rex contulit. Henricum Plauenium Magistri vices gerentem cū Marsalco & aliquot commendatoribus Crucigerorum ad se venientes benignè accepit: quæ postulabant pleraq; omnia concessit. Nideburgum oppidū, quod ad eam diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuersarios conuētus cum Crucigeris Elbingæ agendos, quibus duodeni vtrinq; delecti viri controuersias vltrò citroq; suborientes disceptarent, ac deciderent, constituit: de non acceptando regno Boemorum, si absq; bello id adipisci nō posset, consilium ab eis accepit: deniq; ad maturandum noui Magistri electionem eos hortatus, quinq; millibus florenorum donatos dimisit. Deinde magistratus in comitijs regni dudum creatos stabiliuit, aliosq; insuper adiecit tres regundorum finium præsides, quos Succamerarios vocant, qui & ipsi locum & sententiæ dictionem in senatu habent. Iudicia quoque nobilitatis constituit, creatis iudicibus in singulis territorijs. Itaque constitutis rebus Prussicis Marieburgo discedens, per Culmensem otam ac Toruniam Petricouiam contendit, quò ad ix. diem Octobris comitia edixerat. Per eos autē dies, quibus Gdani & Marieburgi commoratus est, cometes inter orientem Solem & Septentrionē quindecim diebus apparuit. Quo extincto, statim alter illustrior etiam tridē diebus ad Occasum visus est, insignium malorum mortalibus impendētium prodigia. Et sanè permultum sanguinis humani hoc anno profusum est in inferiore Germania, cum Carolus dux Burgundionum Leodienses, qui dominum suum episcopum sororis ipsius filium cæperant, & in vincula coniecerant, expugnasset: amisisque in oppugnatione quadraginta millibus hominum, vrbem eam penitus excidisset, & solo æquasset. Plurimis autem in locis maximæ inundationes aquarum permagnam annonæ caritatem effecerunt. Comitijs institutis Petricouiæ, primum omnium de Vuladislao Damobotio ab vxore & propinquis eius, qui complures erant in senatu regio, actū. Querebantur eum per iniuriam indicta causa cæsum esse, eiusq; facti inuidia omnis, rege assentiente iniustè in suo cæsum, in Pettum Samotulium absentem cōferebatur. Data enim opera ob eam ipsam causam is non venerat. Itaque citari ad futura comitia iussus est. Ita tunc turba conquieuit. Introductus deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo episcopo & legato Pontificio missus oratum, vt Rex intetdictum ecclesiasticum contra Georgium Boemum, & crucis militiam promulgari in ditionibus suis pateretur. Hunc subsecutus est Georgij legatus, instanti sui regis contra rebelles causam defensans, & quàm summisse is Pontifici maximo sese exhiberet, quamque libenter desiderio consilioque Cazimiri in faciendis inducijs obsecundasset, commemorans. Ex eóque loco è deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare, ne Cazimirus amicum, eiusdemque cum suis Polonis linguæ regnum, diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, Pontificemq; Georgio reconciliaret. Vtriq; responsum: Regem oratores ad Pontificem de rebus illis missurum esse, eisque mandaturum vt ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam ad Georgium diuerterent, & vtriq; sententiam eius renunciarēt. Instauratum est etiam ibi iudicium inter regem & Conradum ducē Masouiorum natu maximum,

Prussi tributum in octo annos sciscunt.

Regis & Gdanensium mutuæ donationes.

Legatio Cazimiri ad Marchionē Brandeburgensem.

Crucigeri primarij ad regem veniunt.

Nideburgū Crucigeris redditum.

B *Succamerarij in Prussia pars senatus.*

Iudices nobilitatis in Prussia.

Cometæ duo.

Leodium euersum.

Caritas annonæ.

Comitia Petricouiæ.

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

maximum,& amitam eius Catharinam,quæ cum Michaluſcone nupta fuerat,apud recuperatores,ſiue iudices à Rege editos,Pruſsici belli intuitu eo[illegible]que di[illegible]: adiudicataque ſunt Regi Sochaciouienſe,Vyskitcenſe,Viznenſe,Plonenſe,Plocenſe,& Z[illegible]ucrenſe territoria. Tractarum item de ſubſidio publicè in Pruſsica ſtipendia conferendo. Sed [illegible]ncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere,nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decembri inſtitui placuit.Ibi demùm ægrè perfectū eſt, vt Iugerale triburum duodenûm groſſorum ſciſceretur: cuius dimidium agricola,tandem dominus eius ſolueret ne agreſtes nimis prægrauarentur. Laborabatur enim paſsim magna inopia & caritate annonæ propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuêre de no[illegible]ilitate,qui oneris illius partem cum ſuis hominibus ſuſtinerent.Inſequenti anno Cazimirus rex ſub finem Ianuarij Cracouia diſcedens in Ruſsiam contendit, menſemque vnum & ſemis Leopoli exegit, Stephanum Moldauiæ palatinum expectans,vt ab eo fidelitatis iuramentum ex conſtituto acciperet. Verùm ille cùm alia multa,t[illegible]m Turcicæ & Vngaricæ incurſionis metum cauſificatus, re vera aut falsò nonnul[illegible]orum regiorum conſiliariorum indicio,ne à rege caperetur,deterritus, tunc nō venit: iuſiurandum tamē Ioanni Muziloni palatino Podoliæ,& Spitconi Iaroslauio ſuccamerario Præmislienſi legatis regijs ad ſe miſsis dedit: recepitque poſtes ſe Cameneciam, vel Colomeiam, vel Sniatinum ad regem venturum eſſe, modò vt duobus menſibus antè dies certa ſibi præſtitueretur.Adfuit autem Mengligeris noui Tattarorum principis, qui Nurdulabo ſeu Nurduuulado maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio,f[illegible]dus & amicitiam & auxilia cōtra quoſuis hoſtes regi deferens.His de more cum donis & gratulatione dimiſsis,conſtitutisq; pro tempore rebus Ruſsicis,Rex ad finem Aprilis Cracouiam redijt: ſtipendiorum Pruſsicorum partem ex pacto diſſoluit: legationem procerum Boemorum,Morauorum ac Sileſiorum cum Eccleſia catholica contra Georgium ſentientium,cuius princeps erat Ioannes Zaiecius,audiuit.Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum,in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto valida cruce ſignatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaque poſtulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat ſine arbitris apud villam Orſiciam prope Olomuciam congreſſos:& fortaſsis ea conueniſſet, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis,quos Romam & in Boemiam miſſos eſſe ſuprà memorauimus,niſi legati pontificij & proceres Vngari atque Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertiſſent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factæ.Nec mora, Mathias Boemorum regem ſe renunciari Olomuciæ paſſus eſt: profectusque in Sileſiam ac Luzaciam, fidelitatis iuſiurandum à ducibus & ciuitatibus partim vltrò oblatum, partim terrore expreſſum accepit. Hoc igitur factum ſuum Boemi proceres Cazimiro tunc excuſabant, cunctatione eius & neceſsitate adactos id ſe feciſſe: ſimulq; rogabant,vt Rex rectè de religione ſentiens ſibi potius faueret idem ſentientibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Polonisque amicum fore Mathiam,quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum relata re perprimam occaſionem ad ampliſsimum conſilium,cuius copiam tunc non haberet,Boemis reſponſurum eſſe.Neque enim placebat regi in vtramuis partem tunc ſententiam ſuam aperire.Non diſsimulauit is tamen lætitiam,cum ei renunciatum eſſet filium ſuum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorum,qui cum Georgio ſentiebant,ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe, oratoribus ſuis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio,quos ad eum de conditionibus induciarum cum Mathia factarum ſciſcitatum miſerat, ipſoque Georgio cum tribus filijs præſentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Boemicæ auditu iniucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, ſuadebatque ei,vt ſi ipſi Praga & Carloſteinum mox à Georgio tr[illegible]retur, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim poſſe, vt cum Mathia æquis con[illegible]io[illegible]ibus tranſigeret. Dimi[illegible]a legatione Boemica Rex in Lituaniam cum vxore iter habuit, Radomiæque de ratione depellendi belli,ſi quod fortè ſibi à rege Vngarorum inferretur, cum conſiliarijs, qui frequentes eò conuenerant,conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgij & Boemorum,qui in partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per il[illegible] tempus cū Mathia rege actum eſſet, & ad Cazimiri legationes reſponſa refer[illegible]bat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo regnū ſecundum Georgium deferebat,hi[illegible] conditionibus: vt id Georgius quoad viueret retineret:Cazimirus eum in gratiam Pontificis maximi reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: vxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magiſtratus & honores attributi,

Maſouia re[illegible] gi adiudicata.

Tributū iugerale partim agreſtibus, partim dominis impoſitum.

Annonæ caritas.

Stephan. palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon.

Tattarorū principis legatio.

Boemorū orthodoxorū legatio ad Cazimirum regem.

Cruce ſignati cōtra Boemos.

Mathiæ & Georgij regū congreſſus.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

Vuladisl. Cazimiri filius rex Boemorum deſignatus.

Ioan. Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij et Boemorū ad Cazimirum.

Conditiones cum regno oblatæ a P[illegible] mis Vuladiſlao.

A tributi, vt salui essent: Ludimilam Georgij filiam Vuladislaus vxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, variabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatemque & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententiæ principes erant episcopi: quibus etiam sacrorũ interdicto vti placuit propter legatos hæreticos præsentes. Verùm de hac sententia contentione aliorum consiliariorum facilè se deduci passi sunt. In quo constantius fuit collegium basilicæ Cracouiensis, cũ ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertissent. Tota enim vrbe à sacris cessatum est, quoad Boemi discesserunt. Visum est deinde senatui cum rege, denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus suscipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicïensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis castellani ire iussi. Ad controuersias verò cum Vngaris disceptandas & componẽdas designati, Ioannes episcopus Cracouiensis, Ioannes Tencinius castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis, bis casso labore defatigati sunt, non venientibus Vngaris. In Prussiam verò Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, & Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomiriensis delegati ad res constituendas, & componendas controuersias, ne qua Crucigeris noui belli ansa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia rege dàm ad res nouandas incitari. Contendit sane Fridericus siue in gratiam Mathiæ, siue aliqua alia de causa cùm per literas atque oratores, tum per se ipse Romam profectus, ne Pontifex maximus pacem inter Polonos & Crucigeros Toruniæ compositam approbaret. Mathias verò satagebat Cazimirum quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cum ipse minus secundo rerũ successu contra Georgium tunc vteretur, post captum per proditionem Victorinum eius filium. Erat enim ab Henrico capti fratre insigni clade in Morauia profligatus: & plerorumque Boemorum animos à se abalienarat: nonnulli etiam ex ijs, qui cum eo sentiebant, extincti erant. Et verò Stephani Moldauorum palatini geminata excursione in Transyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, sed cladem quoq; duplicem acceperat. Cazimirus ita constitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luscum in Lituaniam cœptum iter peregit, & apud Grodnum cum Lituanis conuentum egit. Per quos dies Tattari Zauolgenses, hoc est, qui vl-

Interdictum sacris ob hæreticos.

Legati in Boemiam.

Legati ad cõuentum cum Vngaris.

Friderici Imperatoris & Mathiæ regis consilia contra Cazimirum & Polonos.

Mathiæ regis aduersæ res.

Steph. Moldaui excursiones prosperæ in Transyluaniam.

B tra Volgam siue Rha fluuium habitant, Maniaco duce cum Borysthenem tranmisissent, tribus agminibus factis in Lituaniam, Podoliam, & Moldauiam sese infuderunt. Ac in Lituania quidem siue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cusminios, Zudouiam, & Vuladimiriam impunè depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lituanis propter paucitatem resistere non ausis. Præmonuerat quidem regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: verùm pauci tamen Lituani quamuis iubente regè accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum, retrocedentibus Tattaris, cum ad Trebouuliam iustus Polonorum & Russorum exercitus Raphaele Iaroslauio Leopoliensi, & Paulo Iasenio Belsensi & Chelmensi præfectis ducibus præstò esset. In Valachia verò ter, opportunitate locorum vtentibus Valachis cum Stephano palatino, profligati Tattari retrocesserunt, filio ducis amisso. Quem captum, cum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus presentibus centũ legatis dissecari, & mox ipsos quoq; legatos palis suffigi iussit, vno excepto, quem truncato naso & auribus nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit. Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta rex profectus, iuri dicundo & legationibus exterorum principum audiendis ac dimittendis vacauit. Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius, commodum à Pontifice maximo reuersi, expectationi hominum literis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè confecissent, de se concitatæ non responderunt. Nam neque pacem Prussicam Pontifex confirmauit, neque Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiam questus est de Cazimiro, quòd hæreticis fauere videretur, eo quòd neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur. De regno verò Boemico cum Mathiæ regis legati sese opposuissent, legatum Pontifex missurum se esse dixit, qui causam vtriusque diligenter cognosceret. Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas conditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia Pontificis maximi de regno Boemico statuere velle, cuius legatum indies operiretur. Post hos auditi quinque legati Friderici marchionis

Tattari Zauolgenses Lituaniam, Podoliam, & Moldauiam populantur.

Tattari ter à Stephano in Valachia profligati.

Stephani crudelitas in legatos.

Comitia Petricouiæ.

Pontifex nõ satis propitius Cazimiro.

Legatio Boemorum.

Marchionis Brandeb. cũ duce Pomeraniæ controuersia. Pomeraniæ duces Polonis obnoxij. Cazimir. arbiter controuersiæ.

chionis Brandeburgẽsis, quorũ princeps erat Fridericus episcopus Lubusiensis: & Henrici Stolpensium Pomeranorũ ducis vnus, verùm catus & vafer. Contendebãt illi, Stolpensium duces marchionibus Brandeburgensibus esse obnoxios, & vt vulgò loquuntur, vasallos seu feudatarios: proferebãtq; imperatoria diplomata, quibus id confirmabatur. Ex aduerso negabat hic, cuiquam esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorum regibus Poloniæ, namque fuisse partem vniuersam Pomeraniam. Eius autem controuersiæ principes illi Cazimirum regem arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in aliud tempus arbitrium distulit, difficultatem & perplexitatem causatus. Doctoribus verò academiæ Cracouiensis mandauit, vt eam diligenter examinarẽt, iudiciumq; suũ explicarent. Videtur aũt magis offensionẽ vtriusq; vitasse: eoq; Sciborium Chelmium iudicem tractus Posnaniensis ad eos allegauit, qui vel amicè dissidium illud componeret, vel inducijs bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera vxore nato per eosdem oratores vxorem accipere. Nec is abnuit, sed negocium id in aliud tempus reiecit.

Comitia 40 dierum. Crucigerorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Poloniæ. Legationes Polon. ad externos principes.

Sub finem verò comitiorum, quæ in quadragesimum diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Crucigerorum Prussicorum recens creatus cum duobus Commendatoribus, & iusiurandum fidelitatis regi solenni ceremonia dedit, proximusque regi ad læuam assedit: honoratusque à rege peramplis muneribus, cum in Prussiam redijsset paucis diebus apoplexi extinctus est. Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem Stanislaus Vislicius: in Boemiam Stanislaus Vantropca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuencimesis castellani: in Vngariam ad proceres Ioannes Vantropca canonicus Cracouiensis: in Moldauiam Ioannes Rithuianius marsalcus regni: ad Tattarorum verò principem Zborouius. Peractis comitijs initio Decembris, rex cum regina in Lituaniam profectus est.

Turcæ Vngariam & Slauoniã populantur. 1470 ãn. Legatio Põtificis ad Cazimirum regem.

Per id tempus concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines vsque Ciliam atrociter depopulati sunt, neque Vngaro rege, neque Imperatore sua defendentibus. Primis autem diebus anni sequentis, nempe 1470, Cazimirus eadem illa hyemis commoditate vsus, Poloscum, Vitepscum & Smolenscum, quæ loca totos sexdecim annos non viserat, plerisque Lituanis proceribus comitantibus adijt: constitutisque rebus Lituanicis, primo vere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Floroliuiensem episcopum legatum Pontificium ad se venientem audiuit. Excusabat autem is Pontificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non posset, propter Mathiam Vngarorum, cuius insignia extarent merita in sedem Apostolicam, & rempublicam Christianam arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæsitum auferri non oportere: sed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterque contra Georgium hæreticum & hostem ecclesiæ arma sumeret. Addebat etiam, habere se in mandatis, vt ad Mathiam quoque adiret, si quid commodare Cazimiri rationibus posse videretur.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum. Raphael Lescinius.

Venit eódem legatus Imperatoris Friderici Raphael Lescinius eques Polonus, verùm complures annos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos charus: homo vanus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & insidias à Mathia rege comparatas, quarum ergò Teuthoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam singulari, & penè paterna beneuolentia, compluribusque officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione cum nonnulla Cazimiri suggillatione coniuncta Pontifex Mathiæ regnum Boemorum detulisset, de ingratitudine & superbia eius questus est,

Friderici Imperatoris cũ Mathia dissidium. Mathiæ regis ingeniũ.

quòd is, dum Fridericus abest Italiam obiens, Baumkircherum, & quosdam alios Austrios ad rebellionem & infestandam Austriam concitasset, eosque in fidem ac defensionem suam suscepisset. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere velle. Monere autem Cazimirum, vt & ipse ab eo sibi caueret, vtpote vafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Vislicium oratorem ad Fridericum misisset, hoc est, de fœdere & amicitia, ipsum quoque Fridericum idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipsum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Nec mora Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatini ad Fridericum proficisci iussi, vt accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici vxore, dandaque vicissim ipsi, aut certè filio ipsius Maximiliano vna de regijs filiabus, affinitatẽ vltrò citroq;, & fœdus contra Mathiam iungerent: quo fœdere disertè cautum esset, vt Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos in consequendis

Vngarorum

Fœdus Friderici Imperatoris cũ Cazimiro Polonorũ rege.

A Vngarorum & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tamẽ rex cum senatu non probauit, propterea quòd in eo Fridericus se regem Vngariæ scripserat: quæ res regiorum liberorum iuri derogatura esse videbatur. Conuenerat autem, ne vterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret. Reportarunt enim promissionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethæ Cazimiri vxori ex Austria debebatur.

Legatio Cazimiri ad Georgiũ & Boemos.

Ad Georgium item missi Iacobus Dembenius cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius castellanus Zarnouiensis, postulaturi, vt is Vuladislao Cazimiri filio viuens regnum traderet. Iussi etiam ijdem cum proceribus Boemis Mathiæ partes sequentibus agere de reconciliatione, cum Georgij partes meliore loco iam tunc essent.

Georgij res meliores. Gradiscum. Tirnauia.

Habebat enim is non contemnendum exercitum, & Gradiscum diuturna obsidione liberauerat: in Tirnauiensem agrũ Vngariæ vicissim excurrerat: Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthnensia metalla vexantem', raptim sese non sine ignominia & incommodo recipere compulerat: & verò Silesiam præsidijs vacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhausta esset, longè lateque infestabat, ita vt Silesiorum duces atque ciuitates vastationem agrorum suorum magno redimere cogerentur, & Mathiæ denunciarent, se rebus suis aliter prospicere oportere, ni ille sibi maturè opem ferret. Vndecim autem septimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato Pontificio in Russiam cum iusto propè exercitu trium millium hominum contendit, vt à Stephano Moldauo promissum iusiurandum exigeret.

Valachorũ Moldaui atque Transalpini bellum.

Verùm is bellum cum Radulone Transalpinæ Valachiæ palatino causificatus, non venit: sed missis oratoribus atque literis suo & procerum suorum signis signatis, ad Calendas Maias anni sequentis venturum se esse promittebat. Interim autem vt rex bellum suum cum Radulone interciperet, orabat. Quæ qnidem res fuit curæ Cazimiro, verenti ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauiæ conciliaret. De aduentu quoque Stephani constitutum, vt sine omni excusatione adesset intra sextum mensem, ex quo à rege acciretur. His ita actis Corcinum rex redijt, & minorum Polonorum conuentum egit.

Comitia Petricouiæ.

Inde Petricouiam ad comitia ad vicesimamoctauam diem Octobris edicta ire perrexit. Ibi cum subsidium ad exoluenda stipendia poposcisset, quod erat caput comitiorum, obiecta est maiorum Polonorum infrequentia, & Russorum petitio, vt sibi contra B Tartarorum incursionem prospiceretur: denique quòd ad eam diem rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus suis datas, diplomate suo non confirmasset. Recusabat enim id rex, seu verius tergiuersabatur in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quę detracta de Polonorum regno possidebant, cogeretur. Eò namque spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimùm.

Priuilegia Polonis à Cazimiro confirmata.

Verùm vbi ille diploma quod poscebatur, consignatum exhibuit, siue adeò promisit, colonis quidem duodenũm grossorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impositum est.

Crucigerorũ magister Henricus Richtẽbergius iurat in verba regis Poloniæ.

Nouus deinde Magister Prussicorum Crucigerorum Henricus Richtembergius Henrico Plauenio repentina morte extincto apud Montem regium suffectus, Petricouiam cum venisset, in senatum intro ductus, in verba tegis iurauit.

Cum Masouijs tractatus.

Cum Varsauiensibus etiam ducibus tractatum de Ploceusi, Rauensi & Gostinensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis concedebatur, si à rege eum iure clientelæ, siue Feudi, vt vocant, acciperẽt, & viginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicensium duci tex numerarat, renumeraret. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, ad alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato Pontificio, petitumq; ne Pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec regij legati cum nouis mandatis ad eum venirent.

Legatio Cazimiri ad Pontificem.

Iussique eò proficisci Michael abbas Lyssecensis, siue Caluimontis, & Iacobus Dambenius cancellarius regni & præfectus Cracouiensis. His mandatum, vt confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent:

Ad Georgiũ regem.

ad Georgium ex itinere diuerterent, eumque cum suis hortarentur, vt resipisceret ab hæresi, & in potestate Pontificis esse vellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia Mathiæ id destinare. In Prussiam verò missi Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs rex cum regina Posnaniam voti à regina nuncupati apud ædem corporis Christi exoluendi causa iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, vt tributum agrarium & ipsi sciscetent perfecit. Inde porrò Radomiam se cõtulit, & ad finem anni ibi substitit. Initio verò noui anni in Lituaniam

1471 añ.

L 3 cum

cum regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis vacans. Nam & Liuones Magistro suo vita functo sexdecim Lituanorum pagos diripuerant, & apud Kiouienses post mortem Simonis Olelcouitij ducis non satis quietæ res erant. Etsi enim reliquerat Simon filium & filiam, eosque paruulos moriens regi per nuncios commendarat, cum ei equum & arcum, quibus contra Tattaros bella pro ipso gerens vsus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouinciæ Kiouiam redegit, & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit. At illi indignum ducentes, parére homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quę gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à rege autem petebant, vt Michaelem Simonis fratrem, qui Nouogrodensibus tunc regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ sectæ, denique vel de filijs suis aliquem sibi præficeret. Ad extremum tamē cum regem à proposito nō dimouerent, Gastoudum acceperunt. Liuones verò creato nouo Magistro, Lituanis missa ad regem legatione, satisfecerunt, pacemque instaurarunt. His ita peractis Cazimirus reditum in Poloniam maturauit, vt liberorum suorum rebus in Boemia consuleret. Varij nanque sensus animorum & motus in Boemis tunc erant. Nam Silesij duces Polonis finitimi bello ciuili inter se decertabant. Cæteri verò cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè vexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi verò alterius factionis grandibus promissis & muneribus à Mathia inescati, diuturnique belli pertæsi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, facilioremque indulgentiam Pontificis maximi per eum sperátes, quàm si regis Poloni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Mathiam successorem iam non abnuere videbatur, quòd ei quoad viueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Silesiæ vel Morauiæ marchionem facere destinabat. Ad hęc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentabatur, eius morte ad Georgij liberos regnum Boemorum rediturum esse. Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm voluntate pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorum animos Strigoniensi archiepiscopo & Quinqueecclesiensi episcopo authoribus à se alienatos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiore anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigropontum nunc vocant, ab vrbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Transalpinam, Valachiam & Vngariam vsq; ad Zagrabiam, & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erant. Idemq; identidem, ni reprimerentur, facturi esse videbantur, ita vt vereri Mathias cogeretur, ne dum alienum regnum appetit, suum amitteret. Quocirca permittente Georgio Boemi vtriusque factionis Polnam conuenerant: confecissentque rem, inclinatis ad pacem vtrinque animis, nisi Iacobus Dembenius & Michael abbas oratores Cazimiri Romam proficiscentes forte fortuna interuenissent: admonitoque Georgio cum suis fidei & constantiæ, vt res integra in reditum suum differretur persuasissent. Quibus vix Boemiam egresis, Georgius tumore pedum in reliquum corpus peruadente, vitam cum morte commutauit. Eius morte cognita Mathias cum nouem ferè millibus armatorum Posonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millibus in Boemiam præmisit, vt Boemos suadendo ac territando in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui regis causa institutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæsarem cupiebāt, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potissimùm, qui ab externo rege hæresi metuebant. Pollicebantur autem ij sibi Alberti marchionis Brandeburgensis auxilia: quicum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum spectarent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam verò Albertus Misnensis marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quasi opem laturus Boemis, si quis vim facere eis vellet. Re vera autem suum negocium gerebat. His omnibus de rebus Cazimirus partim adhuc in Lituania, partim in Poloniam reuertens certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vurocimouicium, deinde Dobeslaū Curozuancium equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissique ipsorum eos admonens. Aderant & Mathiæ oratores episcopus Agriensis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremum ad Cuthnense oppidum comitijs, quo liberiora essent, translatis, vicesimaquinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis renunciatur, quamuis reclamantibus Ioanne Rosembergio, Stencone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus,

Liuones Lituaniam infestant. *Kiouiensiū motus.* *Kiouiensis principatus in formam prouinciæ redactus.* *Liuones pacem petunt à Cazimiro.* *Boemicarū rerum status uarius.* *Georgij regis inconstātia.* *Vngarorum procerū animi alienati à Mathia rege.* *Turcæ Eubœam subigunt, Vngariam infestant.* *Poloni oratores Mathiæ res infestant.* *Georgij regis mors.* *Boemorum dissensio in creando rege.* *Legationes Cazimiri ad Boemos.* *Vladisl. Cazimiri filius rex Boemorum creatus.*

quī

A qui Mathiæ studebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragensi ciuitate vtraque præstantes viri, qui Vuladislaum primo quoque tempore accirent è Polonia. Frustratus enim spe sua Mathias, nullo crudelitatis genere à Boemis & Morauis abstinebat. Quin & Albertus marchio Misnensis exercitus sui fiducia grauis esse Boemis cœperat. Nec desperabat adhuc de regno, propterea quòd Vuladislaus id susceptutus esse negabatur. Verùm is coorto in se Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amisit, incenso oppido cum metallis raptim sese cum suis recepit. His ergo de causis Vuladislaus maturare profectionem suam in Boemiam rogatus, acceptis à patre septem millibus equitum, ac duobus peditum, ductoreque exercitus Paulo Iasenio, vicesimaquinta die mensis Iulij Cracouiam egressus est, deductus à patre bidui itinere. Fuêre autem in comitatu eius insignes, Nicolaus episcopus Camenecensis, Vincêtius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quibus Pragæ diadema ritu solenni suscepit: Stanislaus Ostrotogus Calisiensis, & Nicolaus Cutenius Lencicienses palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor. Proficiscenti sex duces Silesiorum sese adiunxêre. Apud Clescum autem obuiam venientibus Boemis proceribus, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit, & omne æs alienum, quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia florenorum ascendebat) imprudentius in se suscepit, pacatamque regni possessionem adijt, Mathia domesticis incommodis, & moribus Vngarorum procerum reuocato. Nam ij, posteaquam Vuladislaum regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum esse acceperunt, quod secretis consilijs aliquandiu agitauerant in apertum proferentes, miserunt & ipsi legatos ad Cazimirum, alterum eius filium Cazimirum regem sibi dari petentes, quod ferre diutius Mathiæ tyrannidem non possent. Quod ni faciat Cazimirus, vel à Turcis auxilium se petituros esse. Sumptus autem belli se præbituros esse pollicebantur. Nec spreuit eorum postulata Cazimirus, Cazimirumq; filium cum non contemnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam misit, Derslaum Rithuianium palatinum & præfectum Sendomiriensem, Ioannem Tamouinm Voinicienſem, Stanislaum Vantropcam Sandecensem, Stanislaum Sidlouecium Zarnouiensem castellanos, & alios quosdam præstantes viros comites ipsi adiunxit: & Paulo Iasenio è Boemia reuertenti mandauit, vt è Morauia rectà in Vngariam contêderet, & cum Cazimiro copias suas coniungeret. Ipse eum pater Sandeciam vsque deduxit. Maturè de his procerum suorum consilijs factus erat certior Mathias apud Bersam statiua habens. Itaque nihil sibi reliqui fecit ad festinationem: & quascunque habuit in Morauia Silesiaque copias, in Vngariam contraxit: primores nonnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentibus promissis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dum tardius molitur & venit Cazimirus, vacillare & ipsi, vt est mos gentis, fidemque mutare. Itaque adueniens Cazimirus prætérita Cassouia siue Cosicia, quæ à Palatino Transyluanensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occupata iam erat, ad Otsanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam: quæ in ditione Strigoniensis archiepiscopi erat, statiua habuit. Neque quisquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum venit, præter Quinqueclesiensem episcopum, qui & ipse statim Strigonium, vnde venerat, se recepit. Mathias verò cum sexdecim millia hominum in exercitu haberet apud Budam, occurrens aduentāti Cazimiro, trium milliarium spacio ab eo castrametatus est. Nec tamen pugnæ copiam Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxta ac Polonorum, quorum non paruus erat numerus in castris eius, fidem suspectam haberet: in agrestibus verò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum sic vtrinque tempus teritur, venit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemannus Slechthus canonicus Coloniensis, cubicularius & nuncius Sixti, eius nominis quarti Pontificis maximi, qui per illud tempus Paulo secundo vita defuncto successerat. Hortabatur autem regem ad pacem cum Vngaro faciendam. Id adeò, siue quòd Mathiæ Pontifex consultum ire cupiebat, ne regno excideret, siue quòd eum à Turcico bello auerti molestè ferebat: ad quod suscipiendum Paulus secûdus eum incitarat: permotus amissione Eubœæ, Transyluaniæq; & Vngariæ Transistranæ, Croaciæ, siue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Istriæ vsque ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabilium hominum in barbaricam seruitutem abactione, cui nullum neque modum, neque finem faciebat Isaacus Turca Bosnæ præfectus, quem ipsi Sendiacum Slauico, ni fallor, verbo vocant. Non difficile autem in eo se Cazimirus rex Pontifici præbuit, & vtriusque partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non respondere

Boemia uexatur.
Misnensis Marchio fugatus à Boemis.
Vuladisl. in Boemiã proficiscitur.
Paulus Iasenius dux exercitus.
Vngarorum procerũ defectio à Mathia rege.
Vngari Cazimiri filiũ accersunt.
Cazim. profectio in Vngariam.
Legatio Pontificis ad Cazimirum regem Polonorum.
Sixtus papa.
Turcarũ excursiones.
Sendiacus.

ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum procerum filij ſui res in Vngaria. Et cum hoc
reſponſo dimiſit Tilemannum, in Vngariamque proficiſcenti Ioannem Vantropcam
canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filium & Vngaros proceres comi-
tem adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant,
è caſtris Cazimiri iunioris apud Nitriam poſitis dilabi cœpêre, ob nō ſolnta ſtipendia.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Quorum diſceſsione moti primores exercitus, perſuaſerūt Cazimiro, vt relicto ad præ-
ſidium Nitriæ Iaſenio cum quatuor millibus, ipſe cum reliquis copijs in tutum ſe re-
ciperet, prius quàm ab hoſte, qui auctis copijs adeſſe nunciabatur, obſideretur. Qui
quidem receptus effuſæ fugæ fuit ſimilimus. Non enim conſtitêre noſtri, donec Gila-
uiam peruenêre. In itinere ad ſexaginta quadrigas, quæ ſequebantur fugientes amiſê-
re, ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuia-

Polonorum licentia.

nium potiſsimùm fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita
eſt, propterea quòd ibi proficiſcentes in Vngariam, ſoluta prorſus diſciplina militari,
non modò à vi & rapinis ſacrorūm iuxtà ac profanorum, ſed etiam à ſtupris puellarum
& matronarum, & omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi non temperauerant. Atq;
hæc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Scibo-
rius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis: Mathias Mednicenſis, ſiue Samagitiæ vno an-

Ioannes Reſſouius epiſcopus Cracouienſis.

no hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius Ruſſus, à collegio baſilicæ
Cracouienſis per compromiſſum electus, ſucceſsit: Sciborius verò, propter collegij Plo-
cenſis diſſenſionem, tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & viginti erant, qui fere-

Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo.

bant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconum, ſex Cazimirum
Boleslai Varſsuienſium ducis filium canonicum, totidem Andream Opporouium iu-
reconſultum, ipſum quoque canonicum, & Gneſnenſem archidiaconum, quem Rex
per Nicolaum Chranſtouium vexilliferum Cracouienſem commendabat, epiſcopum
edebant. Sed Sciborius precibus & minis victus, in gratiam Cazimiri competitoris iu-
re ſuo, quod erat potiſsimum ceſsit. Opporouius vt idem faceret, impetrari à Rege
non potuit. Quare controuerſia inter duos diſceptanda Romam delata eſt. Ibi verò

Cazimirus dux epiſcopus Plocenſis.

Andr. Opporouius Varmienſis deſignatur.

Rege pro Opporouio, Friderico autem Imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſe-
cundum Cazimirum decem & octo annos natum pronunciatur: Opporouio verò in
gratiam Regis Varmienſis epiſcopa: ſummoto & in Camenenſem tranſlato Nicolao
Tungeno, attribuitur. Sed poſt quatuor demum annos Cazimirus ſacris epiſcopali-
bus initiatus eſt: homo nihili, & miniſtri cuiuſdam obſcuræ conditionis arbitrio

1472 an. Cometes.

cuncta gerens. Inſequens annus à cometæ ſiue pogoniæ apparitione ſumpſit exor-
dium: qui paruus quidem in ſe, verùm longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens va-
go & incerto curſu nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem, nunc ad occidentem
Solem, caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdura-
uit, magnorum malorum, quæ cunctam ferè Europam proximis tribus annis peruaſe-
runt, & maximè peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ prodigium. Cazimirus

Petri Comorouij liberalitas ergaCazimirum.

Cazimiri uerecundia.

iunior dies aliquot Gilauię commoratus, Roſembergæ item aliquot apud Petrum Co
morouium, nō eam tantum arcem, ſed & Licsuam, & Orauam & Gradecum, quas ob-
tinebat in extremis Vngariæ finibus, ipſi concedentem, nuſquam ſecurè pedem figens
in Poloniam ſe recepit: iuſſusq; à patre Dobſiciæ tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere,
aliquantiſper ibi quaſi in ſeceſſu manſit, pudore acceptæ ignominiæ lucem & conſpe-
ctum hominum fugitans: & ne patris dolorem, quem ille peracerbum hauſerat, aſpe-

Iaſenij receptus ex Vngaria.

ctu ſuo exacerbaret. Iaſenius verò nec ipſe multū Nitriæ commoratus, per tempus in-
duciarum, quas quindecim dierum cum Mathia pepigerat, trecentis modò militibus
in arcis præſidio relictis inde exceſsit. Quem Mathias violata fide inſecutus, adoriri ta
men auſus nō eſt cautè incedentem, & ad prælij dimicationem paratum obfirmato ad
honeſtè moriendū animo prius, q̄ turpiter fugeret, aut ſeſe dederet. Atq; is cū Vngaria
exceſsiſſet, Mathias quatuor loca quæ Polonorū præſidijs tenebantur, per deditionē
facilè recuperauit. Stropcouia ſola propter vicinitatem à Polonis retenta. Hæc omnia

Cazimiri regis Polon. cogitatio.

peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, quòd non habebat
vnde militibus ex Vngaria reuerſis, & merita ſtipendia flagitantibus, diſſolueret, non
modò ærario in Pruſsicum bellum, & ſumptuoſas illas duorum filiorum in Boemiam
& Vngariam expeditiones exhauſto, verùm etiam pleriſq; prædiorū, præfecturarum,
metallorum, & vectigalium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita vt ne

Milites latrocinantur.

in quotidianum quidem victum ſumptus ei ſuppeterent. Eò factum eſt, vt milites,
quibus non numerabantur ſtipendia, vias publicas latrocinijs infeſtarent, & in bona
ſacerdotum

A sacerdotum inuaderent, non solum obuia quęq; agentes & ferentes, uerùm etiam abstrusa perscrutantes. His incommodis Rex ut obuiam iret, ad medium mensis Martij comitia Petricouię habuit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colensem & Corcinensem conuentus. Ibi demũ duodenûm grossorum in iugera tributum ei constitutum. Sacerdotalis verò ordo Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, & Posnaniẽsis diœceseon haud cõtẽnẽdo subsidio ipsum iuuit, omnib. dimidios reditus secundũ ueterẽ æstimationẽ conferentibus, præter Cracouiensem diœcesim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grosi in marcas collati sunt. Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus Sandecẽsis ad Vngaros proceres de pace siue inducijs inter reges conficiendis. Quanquam autem insolescebat prosperis rerum successibus Mathias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immensum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinqueecclesiensi episcopo contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamen inducias, per quas de pace ageretur, concessit Turcici belli metu. Quod tamen impendens Husancassanus Persarum rex illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezuntem & Sinapolim urbem cæpit, & Asiam minorem penè omnem ferro & igni uastauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquioribus quibusdam conditionibus, breuiori spacio temporis terminauit, non nisi ad diem D. Ioannis Baptistæ natalem duraturas, ut interim de pace inter reges, non excluso etiam Boemo Olomuciæ per legatos ageretur. Quod tamen ob temporis breuitatem fortassis factum non est. Interim aduenit in Poloniam legatus Pontificius Marcus uenetus presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro faciendam, & ad suscipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husancassanus eum per oratores suos incitabat. Nec abnuebat longiores inducias & pacem Cazimirus: uerũ Mathias cognita eius inopia, nactusq; ipse per uim atq; tyrannide (captis nonnullis proceribus, nonnullis verò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eum annum Turcici belli metu difficiliorem sese præbebat. Quin & pax cum Friderico Imperatore ipsi constituta ferociorem eũ fecerat. Itaq; legatus Pontificius cum aliquandiu Cracouiæ, deinde Corcini, quo rex Cracouia pestem fugiens secesserat, ac Sandecię hęsisset, in Vngariamq; internuncios suos misisset, re infecta, siue B adeò dilata, Vuratislauiam discessit. Rex verò cõuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiam profectus comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus & honores nonnullos distribuit: subsidium senûm grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad conuentum Nyssę cum Vngaris & & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerat) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorũ præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus: ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq; cæteras munitiones, quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam ad res nouas spectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, & ad Camenensem translatum esse à Pontifice maximo superius diximus, & partim suam ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopæ incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, quemadmodum creditum est, subornantibus, animum verò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos cõfluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Heilsbergæ quidem oppugnatione hæsit, & propè quingentos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut facilius bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lencitiensi interciperetur ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ Pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prussia. Contendebant sanè Prussi, ut non nisi sibi arcium pręfecturę mandarentur. Nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua ijs qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prussi recusarent, ad Pentecosten res dilata est. Venerunt autem Torunniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulantes ut Cazimirus filiã marchionis Mãtuani è sororis vxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis

Ecclesiastici ordinis benignitas erga regem.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Episcopi à Mathia cõtra fidem datam morte mulctati.

Induciæ inter Vngarũ & Polonũ.

Turcæ bello uexati à Persarũ rege.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Pol.

Husancassani legatio ad Polon.

Pax inter Fridericum & Mathiã.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

Prussici motus.

Nicolaus Tũgenus episcopam Varmiensem inuadit.

Danica legatio ad regem Polonorum.

Brandeburgensis succeptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res ad ipsnm Vuladislaum reiecta. Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ora Illyrici, circa Sauum flumen, itemque marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Turcarũ excursiones.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimusoctauus.

1473 an.

POST initium uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedens, per Gostinum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad mediam Quadragesimam Vilnæ Lituanorum conuentum egit: ubi senûm grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi, & Vngari proceres cum Marco cardinali apud Nyssam cõuentum egerunt. Tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indeque uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebarur. Apud Bemam enim Morauiæ cum quatuor millibus militum statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesiosque duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captique fuissent, nisi Iacobus Dembeniua, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset. Quo factum est, ut pacto res inter duces componeretur ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembenij, captum uerò in Cropacij iunioris (qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat) potestate esset qnoad inter regea dissidium componeretur. Sed tamen magna legati Pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boemos uerò senos ex utraque parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidiũm deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essenr: Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate Pontificia pœnis in uiolatorem adiectis prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis nidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicienfis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis uiri clari immeritò præteriti esse existimabantur. Itaq; Radomiæ ad Pentecosten alia comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum è Vuladislai legato Alberto Socolouio cognitum esset, approbasse ea Boemos, & egestas autem Cazimiri, ac maior etiam Vuladislai (cui tunc pater decem millibus aureorum in usus quotidianos subuenire necesse habuit) perpenderetur, ne Poloni quidem sibi repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, Dobeslaus Cmirha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olessnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio Nicolao Perenæo reddira. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prussiam non neniret. Ad Fridericum uerò Imperatorẽ allegatus Adã decanus Posnaniensis, ut ab eo regni

Cõuẽtus Polonorũ, Vngarorum et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

Vuladislai regis egestas.

Legati Poloni ad Opauiensem cõuentum.

Stropcouia Vngaris reddita.

Legatio Cazimiri ad Imperatorẽ Fridericum.

A regni Boemorum, quod iure Feudi, ut uocant, Imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, eaque lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderetque, Moldauum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse Imperator Mathiam summa ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se Fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumkircheri à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calendas Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curosuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo. Cum autem ij neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto desponsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Mathiam Vngarum fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam, accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgũ, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Artesiam in dotem accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni reuerterũt, optatũ responsum referentes. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi B præstituta, Osuencimũ cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eũ cõplures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tattari Lituanici. Vuladislaus quoq; Boemorũ rex apud Closcum non contemnendũ comitatũ habebat. Plurimorũ enim studia & uoluntates integritate & benignitate sua iã ad se allexerat, præsertim cũ non grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacẽ atq; tranquillitatem, quàm priuata sua cõmoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cũ idẽ, quemadmodũ conuenerat, suis fecisset, mox pœnitentia ductus grauius iusiurandũ ab eis exigebat: & recusantib. extrema queq; minabatur, palamq; testabatur, se eorũ fidei negociũ suum non esse crediturum. Quare cũ Poloni, & Boemi partiũ Vuladislai maturè Opauiã conuenissent, à Mathia præter Albertum episcopũ Vesprimiensem Vngarũ, & Albertum Costcam Boemũ nemo affuit. Vngaros aũt alia quoq; res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Eicingeri armis fracti, partim calce sali & farinę immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut egestatem suam releuarent, eam oram Vngariæ, quę ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè lateq; infestabant, munitis & pręsidio firmatis Modragora & Bucouecia castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenęus Stropcouiam eis concesserat. Sic igitur rebus domi turbatis tardabant Vngari proceres. Post uicesimã demũ diem expectati aduenère. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiẽsis episcopus cũ trib. consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamẽ quicq̃ operæprecij in eo quoq; conuentu factũ est, cũ duriores cõditiones ab Vngaris proponerentur. Optatũ tamẽ Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare. Ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites præsidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præsidij præfectus, euasit in Poloniam, fugáne elapsus, an dimissus, non constat. Non multo pòst is Crosnæ interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus.

Boemia imperio Rom. obnoxia. *Fratres, siue acephalus exercitus.* *Austria infestata Mathiæ regis opera.* *Friderici Imp. conuentus cum Carolo duce Burgundiæ.* *Carolus Burgundiæ dux occisus.* *Maria Maximiliani uxor.* *Burgundia Flãdria, etc. quando ad Austriacã familiam peruenerint.* *Cazimiri regis comitatus.* *Vuladislai regis Boemiæ indoles.* *Mathias rex pacta conuẽta non seruat.* *Cõuẽtus Opauiensis.* *Fratres Austria eiecti.* *Fratres acephali Vngariã infestant.* *Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.* *Modragora & Bucouecia potitur.*

Barzij fratres, quomodo habiti à Mathia. Bucoueciam deinde adortus Mathias, ea quoq; per deditionem Barziorum trium fratrum, qui præerant præsidio, potius est: milites præsidiarios arma ad se in castra deportare & fustib. ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari debere memorans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra se, ne pro rege quidem suo & patria militarent. *Sponsio turpis.* Quocirca comprehensi hi sunt posteaCazimiri iussu,& in carcerem compacti ob tam indignam sponsionem. *Aestus et siccitas.* Neq; hoc solum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed æstu quoq; & ardore uexata est usq; adeò, ut aluei fluminum plerorumq; arescerent. Vistula etiam apud Toruniam esset uadabilis: syluæ saltusq; radicitùs arderent: segetes, uernæ præsertim, squalerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato intestinis interirent: Incendia quoq; urbium, oppidorum & uillarum crebra extitere. *Oppidorum in Polonia cõflagratio.* Stradomia quidem ad uicesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò coorto in cœnobio uirginum apud sancti Andreę incendio, tota ea platea, quæ Arcensis dicitur, & proxima canonicorum arsit: arx ægrè defensa. Conflagrarunt etiam Velisca, Coninum, Belsum, Chelma, Lubomlia: præterea basilica Lencicìensis cum uicinis domibus archiepiscopi & sacerdotum, itemque Mogilense monasterium: obijt uerò Ioannes Gruscinius archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiam à rege euocatus uenisset, repentina correptus amentia, ita ut neq; sacramentorũ in extremo vitę articulo more Christiano particeps fieret, consentaneum exactę uitę exitum consecutus. *Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.* Fuit enim in omne libidinum & audacię genus proiectus: cuius ambitione Cracouiensis diœcesis grauiter, ut suprà memoratum est, diuexata erat, Auaritię verò & im̃moderati in euehendis & locupletandis fratrib. studij seu uerius cupiditatis fructũ qualem oportuit, uiuens nõ decerpsit. *Grusciniorũ dissidium.* Nam eo demum defuncto de Cosmino, q̃ grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomęũ castellanum Sendomiriensem, & Nicolaum cognomento Cosmidrũ fratres eius germanos certatũ est. Exequias quidem nõ admodũ honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm Gnesnensis basilicæ, in qua sepultus est. *Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnensis.* Successor autem ei rege postulante à Pontifice designatus est, priusquam dies electioni præstitutus aduenisset, non sine infamia cupiditatis Iacobus Sennenius. Huic verò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olesnicius procancellarius regni. Clemens quoq; Kiouiensis episcopus homo plebeius, sed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equestri apud Lituanos familia ortum successorem accepit. *Tattari Russiã uexarũt.* Tattari verò Mescenecense territorium Kiouię uicinum depopulati, ad septingentos homines captiuos abegerunt. *Styria et Carinthia à Turcis uastatæ.* Per idem tempus Turcę è Bosna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt. Cęterùm in Asia minore siue Armenia bis collatis cum Husancassano signis insigni strage uicti ad quinquagintasex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbassæ uocantur, amisere. *Turcæ à Persis bis uicti.* Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator fuga euasit. *Mahometis fuga.* Mox saniori vsus consilio, munitis inter montium angustias castris, obiectu bombardarum hostium ferociam non sine magna eorum strage repressit. Vbi & Husancassani filius desideratus est. *1474. añ.* Insequentes annus Polonis non quietus fuit. Mathias enim rex, cum cõtra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset, quemadmodum paulo antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro subornatos cõtra se fuisse suspicabatur, siue adeò compertum habebat, nihil moratus hybernum anni tempus, exercitum sex milliũ hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Polonię oram immisit, collocato in syluis Poloniam ab Vngaria disiungentibus prędidio, ut sese tutò inde recipere possent. *Vngari submõtana Poloniæ populantur.* Pręmoniti quidẽ nostri fuerant tẽpestiuè de hostiũ consilio, sed nihilo magis sibi prospexerũt. Itaq; Vngari turmatim excurrẽtes, omnia ferro & igni uastabãt. *Smigrodum captum.* Smigrodũ oppidũ noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarũ quassatã per deditionem acceperunt, & nouis ꝓpugnaculis fossisq; munierunt. *Oppida submontana incensa.* Direpti sunt ea excursione & incensi uici siue oppida, Iaslaum, Brostecum, Colacice, Fristatum, Dembouecia, Duclia, & Pilsna (quæ tunc opulenta erat) & propè ducenti pagi: indeq; captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In senes uerò & pueros ferro sæuitum est. *Crosna.* Crosna oppidum, quamuis parum abfuerit quin proderetur, nauiter tamen defensum: itemque arx Golesia Tinecensis abbatis. Musina uerò episcopi Cracouiensis propter paucitatem defensorum ex pacto dedita. *Comitia Visliciæ.* Inspectabat ferè hanc regni sui uastationem Cazimirus rex, Visliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod sibi suisq; ingruere didicerat, depellendo consultans. *Bellicæ expeditionis ratio.* Vbi senũm grossorum tributum in iugerũ impetrauit: militiam siue expeditionẽ bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati

A nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituum cuiusque fieri debere decreuit: homicidij pœnam increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centū & uiginti marcas pecuniæ proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem submontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Vislicíæ uerò à rege & senatu de repub. consultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene gesta contra Radulonem Transalpinæ palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quasdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cæperat, theusaurumque & uxorem cum duabus filiabus ipsius inde asportarat. Attulerunt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius, qui celerem regis opem implorabat, quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse: Moldauiamque ingressum, obuia quæque ferro & igni uastare. Itaq; celeriter missi oratores Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel inducijs dirimerent. Michaeli uerò Buciacio præfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobitate Stephano iret suppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellum Vngaricum apud Opatouecium præstò esse iussa. Verùm segnius ea conueniebat, mandata lenis, ne dicam lenti regis paruipendens, solutaq; disciplina militari, partim tardius domo sese expediebat, partim in uicinis sacerdotum possessionibus immorabatur, non modò consumens reposita, uerùm etiam domos suas asportans, ita ut non minus incommodi à suis, quàm ab hostibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cunctantesq; crebris nuncijs dimissis frustra cōuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs vltrò citroq; missis conuentū inter se de componenda pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri sese alteris credebant: & Mathiæ fides non modò nostris, sed ipsis etiam Vngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo exercitu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum unum de pacificatorib. per eos dies Liuocię siue Liblij, quasi impensius fauentes Polonis, cæpisset. Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice conuenissent, uicesimaprima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinq; redderentur, damnorum datorum neutrobi mētio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo ut triennes induciæ essent: quas si quis regnum uiolare uellet, subditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorum uerò quisquis eiusmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, nihilo tamē minus firmę essent inducię. Hoc uerò facilior fuit Mathias ad æquas cōditiones, quòd Trāsyluanienses à se alienatos Cazimiro sese dedere uelle acceperat. Et misêre ij quidē ad eū legationē, se suaq; dedētes, & pecuniā, equos ac milites contra tyrannū pollicētes: sed tūc demū eā aduenit, cū regi de pace cōfecta renūciatū est. Quo circa infectis reb. mœrens ea discessit. At hæc Mahometes Turcarū imperator cū ualido exercitu Bosnā inuaserat, & Iaice arcē acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cū ignominia, demersis in profluente bombardis abscessit, de aduentu Mathiæ factus certior. His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacem siue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilo minus enim hostilem aduersus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atq; Prussos ac Silesios incitauit, in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent. Deprehensum uenenum, confessi sontes cum quæstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos aūt, quorū pars magna cū Vuladislao sentiebat, infestare & subigere nō intermisit. Sed hæc paulo pòst animaduersa: tūc aūt pace facta, Polona quidē nobilitas dilapsa est: Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cū ijs copijs, quas habebat: sed Petrū Comorouiū locupletē in primis hominē, qui Cazimirū regis Poloni filiū receptauerat, ulcisci instituit: nulloq; negocio septē arces eius, in Vngaria quidē sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas ex inopinato adortus, in potestatē suā redegit, dedēte eas defensorib. uacuas ipso Comorouio, & in Poloniā excedēte cū omni familiā, acceptis octo millibus florenorū: In Silesiam uerò duo millia cū Ioanne Bielico Silesio misit in auxiliū Venceslao duci Ribnicēsiū, q ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlēsiū bello uexabatur. Ac recessit quidē Hēricus ab obsidione Plesnę, siue Pelcinę, Vngarico exercitu aduētāte: cęterùm Venceslaus quoq; non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clausit: & Osuencimū ad Iacobum Dembeniū palatinū Sendomiriensem & præfectum Cracouien-

Homicidij pœna aucta

Stephani Moldauiui- ctoria de Transalpinis parta.

Auxilia Moldauis à rege Polono missa.

Polonia nobilitatis licētia.

Mathiæ regis tyrānis, & suspecta fides.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Boemos.

Transyluanienses ad Cazimirum deficientes nō suscepti.

Turcæ ab obsidione Iaice repulsi.

Mathiæ regis doli.

Petrus Comorouius septem arcib. à Mathia regespoliatus.

Silesij duces commissi.

Pelcina in Mathiæ potestatem redacta. Latrunculi Vngarici à Polonis profligati. Legatio Venetorum ad Persas & Moschos. Persica legatio ad regem Polonorum. Husancassani promissa. Zeganensiũ dux Ioannes bellũ infert Polonis.

Cracouiensem, qui ibi erat cum præsidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Veneeslai, A Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit ea lege, ut liceret Venceslao ad Mathiam adire, & admissi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Osuencimense populabundi, qui à Polonis profligati sunt. Per id tempus uenère ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Persas, alter ad Moschos transitum petentes. Non grauatè concessus est. Ab Husancassano uerò Persarũ rege Catharinus Zenus, & ipse Venetus, triennio apud eum legatione functus affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam suscipiendum. Atq; id quidem publicè. Secretò uerò filiam Husancassani natu maiorem è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij susceptam uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalẽq; Græciam cum Constantinopoli promittebat, ipsius Husaucassani armis uiudicandam, & cum filia uxore simul tradendam. Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uisa est: neq; aliud quicquam ei responsum est, quàm, Regem per suos legatos Husancassano responsutum esse. Exarsit mox aliud bellum in maiore Polonia, subornante, ut creditum est, Mathia excitatum. Ioannes enim Zeganensium dux natura amens, & post interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganensem quidem domiuatum Misnensibus marchionibus uendidit: alieni uerò appetens collectis quatuor milibus militum è promiscua opificum & agrestium colluuie, transmisso Odra fluuio, ad Vuschouam, quam Freistadiam Germani uocant, duxit, bonæ spei plenus, propter quòd & bombardas à Vuratislauiensibus iussu Mathiæ regis commodatas habebat, & proditionem in oppido instruxerat.

Vuschoua incensa ac defensa.

Ac incensum quidem est sub eius aduentum duodecim locis oppidum: sed oppidanorum uirtute ac diligentia strenuè defensum, restinctaq; incendia. Quo facto Zeganensis dux omisso oppido, in quo capiendo euentus spei eius non responderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum percursans, ferro & igui uastauit. Deinde castris à Glogouia non longè positis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hostiles illas excursiones satagebat, ne priuata quidem sua calamitate iritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus omnium Petrus Gunicius gente Prussus, maiore animo quàm consilio, cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetũ B fecit: fusosq; & fugatos cũ improuidè ad castra usq; persecutus esset, coortis undiq; hostibus conclusus in medio, & oppressus, uti forti & generoso uiro dignum erat, non inultus cũ omnib. suis socijs cecidit.

Petrus Gunicius uir fortis.

Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniensis, & Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, & Mathias Moslnius præfectus maioris Poloniæ duo decim milia hominum de maioribus Polonis: sed apud Costensi & Vuschouam desidebant, fumantes quoquouersus pagos inspectantes, & ploratus ululatusq; captiuotum tantũ nõ exaudientes. Nec modò non ibat obuiã hostibus tanta illa multitudo, uerim etiam hostilia & atrociora propemodũ quàm hostes ipsi in suos patrabat. Nã direptionib. sacrorũ iuxta ac profanorũ, pulsationib. agrestium, incendijs, uirginũ & nuptarũ stupris, deuiq; nullo scelere grassabatur. Quo factum est, ut sexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemoratorũ tamen procerum possessionib. hostes pepercerũt: indeq; orta suspicio, aliquid eos cõmune cũ illis clàm habuisse.

Costenũ oppidum.

Zeganensis dux ambustus. Copanicia arx.

Nullus aũt fuisset hostilium illarũ excursionũ modus neq; finis, nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copanicię, dũ temerè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus esset: uude postea neq; ualetudinẽ, neq; uigorẽ animi recuperare potuit. Eo demùm casu ducis sui exercitus ille cõsternatus, dilapsus est. Erat eo tẽpore Cazimirus rex Torunię cõponendis reb. Prussicis intẽtus. Nicolaus enim Tũgenus fauentib. & incitantibus, & clàm adiuuãtib. Prussis cùm alijs, tũ cõsulib. Gdanẽsibus, q̃bus permolestũ erat, Polonũ Prussis pręfici episcopũ, cũ plerasq; alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoq; nẽpe Heilsbergã & Seburgũ per dolũ in potestatẽ suã redegerat, nihil moratus promissa sua de expectãdo iudicio Pontif. max. cuius etiã diras appellationib. & alijs artibus homo uafer eludebat: nec se sistebat à rege euocatus, neq; dimittebat exercitũ.

Tungeni episcopi conatus.

Sed priusq̃ operæprecij quicq̃ faceret rex in Prussia, in Poloniã sese recipere coactus est, cùm propter pestẽ Torunię & in omui ea ora inualescentẽ, tũ ut Silesiorũ uim reprimeret. Quamobrẽ ad medium mensis Iunij Petricouię comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis, Polonorum opem contra Vngarum Morauiam & Silesiam infestare non cessantem implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in subsidium belli, Contra Silesios ue-

Comitia Petricouiæ. Boemicæ legatio.

A sios uerò, qui & Poloniā subinde uexabant,& pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequebantur, eiq; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensibus authoribus nouo sacramento sese obstrinxerant, placuit rem geri totius regni expeditione: iussæq; omnes copiæ ad medium Augusti mensis apud Mestouiam cōuenire. Instituta etiam tunc est noua satrapia siue palatinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diē nullus fuerat, detracta parte de Sendomiriēsi,cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu soluto Corcinū diuertit,ad bellum sese apparaturus.Interim ei nūciatur, Podoliam atq; Russiam à Tattaris duce Aidoro Ezigeris filio populabundis peti. Nihil tamē rerum utiliū prouidit,ac ne premonuit quidem Podolios,ut sibi prospicerent. Itaq; factum est,ut à septem ferè millibus Tattarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Camenecciam , Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam , Gologoros, & Sbarassum tractus, centum ferè milliarium longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miserabiliter,nemine resistente, uastaretur: plurimi mortales segetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaricam seruitutem pecudum in morem abigerentur, Lituinouia munitio exureretur, Sbarassum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, siue Ioannes incēdio perijt: uxor uerò eius capta, & in seruitutem abducta est, & unus de tribus filijs natu minimus. Dunaiouiam oppidum suum Gregorius archiepiscopus Leopoliensis strenuè tutatus est. Pomorzanos uerò Suinca uir generosi animi cum sex modò socijs defendit. Discedentes barbaros cum ingenti præda ferè cētum millium hominum insecuti quidem sunt nostri facta tumultuaria manu, sed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tattari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem sequi festinantes non poterant, miserabilius spectaculum insequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Ciartoriscius,& Martinus Gastoudus præfectus siue palatinus Kiouiensis non contemnendas Lituanorum copias,uerùm eæ Polonis non expectatis dilapsæ sunt: iactatumq; uulgò est,Tattaros à Lituanis proceribus,misso ad eos cum muneribus Glinscio duce,excitos fuisse: idq; etiam ipsum Tattarorum principem asseuerasse, affirmantem iniussu suo id factum esse.Et comiter autem ipsos acceptos esse à Lituanis,cum se per eorum fines præda onusti domum reciperent.Rex

Silesij in Mathiam propensi. Bellum Silesicum. Mestouia opp. Lublinensis palatinatus instituitur. Tattari Podoliā et Russiā depopulantur. Lituinouia exusta. Sbarassū captum. Dunaiouia. Pomorzani. Suinca. Tattari à Lituanis cōtra Polonos exciti.

B ad Silesicum bellum intentus,ad constitutum tempus apud Mestouiam affuit: sed copias tardius conuenientes,totas sex septimanas expectauit,ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, fruges oræ illius direptæ absumerentur, ac ne incēdijs quidem domesticis parceretur. Ita tunc soluta atq; adeò profligata erat omnis disciplina militaris. Fuit autem & illa moræ causa, quòd nobilitas Cracouiensis oræ Stanislao, Nicolao , & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabstinio, & Spitcone Melstinio ducibus, negabat se ad externam militiam esse profecturam, nisi sibi præscriptū legibus stipendium numeraretur. Quorum pertinacia ægrè uicta, sexta demùm & uicesima die Septembris rex castra mouit, aucto etiam exercitu Tattaris & Lituanis, ita ut ad sexaginta millia armatorum in eo esse crederentur. Ingressus Oppoliensem tractum , Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præsidijsq; firmauit, agros populationibus quoquouersus permisis diuexauit:transmissoq; apud Chrapcouice Odra,uadabili tunc propter siccitatem, omissa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contēdit, ubi à Mathia expectari se acceperat: Bregum & Olauiam obiter in potestatem suā redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atq; Boemi, inducias postulantes: uerùm in congressum Vuladislai filij res dilata est. Hernesti quoq; marchionis Misnensium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo , affuere. Nec abhorrebat à pace Cazimirus. Sed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occasionem attentus, pacis consilia turbauit.Apud Olauiam Polonus castra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec ignorabat Mathias eum cùm aliàs minus cautum esse, tū spe pacis componendæ securius ac remissius agere. Sub noctem igitur equitatū & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonos pabulationi intentos adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uisa est.Cum enim tota nocte exercitus ille ambulasset, oriente Sole apud Zuanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine discursantes partitis copijs excepit , & facilè in fugam uertit. Accurrunt Tattari è propinquo. Quibus uisis , redit & fugientibus uirtus in præcordia: instauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à castris hæc gerebantur) summittit suis auxilio comitatum suum aulicum cum Paulo Iasenio thesaurario: ipse cum reliquo exercitu subsequi festinat. Hostes ubi aspexēre uires Polonorum augeri,re-

Nobilitatis Polonicæ cōtentio. Mathiæ regis legatio ad Cazimirum. Misnensium Marchionis legatio. Mathiæ regis exercitus fusus fugatusq;.

M trocedere

trocedere ad suos in insidijs latitantes incipiunt: sed illi quoque fuga suorum consternati, fugæ & ipsi mandarunt præsidium: nec prius constitère, quàm Vuratislauiam peruenère. Debellatum tunc fuisset procul dubio, nisi Ioannes Rituianius castellanus Sendomiriensis & Marsalcus regni, ductorq; uniuersi exercitus Polonici nostros in hostium tergis hærentes præproperè siue insidiarum metu, siue inscitia & imperitia rei militaris reuocasset. Quin & ab hoste corruptum eum fuisse iactatū est, ueréne à falso, non liquet: nisi quòd in re utrinq; tam inopinata nō uidetur locus fuisse corruptioni. Ceciderunt autem in eo cōflictu de hostium exercitu mille: capti præter gregarios milites sexaginta nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Bernsteinius Boemus, Petrus Huguicius Silesius, & Paulus Caruatus siue Croata Vngarus. Post hoc præliū ad duodecimū diem Octobr. cōmissum, oratores Misnenses nō diu cōmorati in castris Polonicis, quòd intempestiuum esse putarent de pace tunc agere, rebus infectis discesserunt. Illud solum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganense territorium infestari à suis pateretur. Quarta demùm & uicesima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit, uiginti millia pugnatorum habens is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & consanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiā itum est: & in conspectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctisq; castris assedere. Cōmunierat aūt & Mathias castra sua ad urbē apud monasteriū sancti Vincētij, ut è re nata posset cōsiliū capere. Inde tacitus speculabatur, quid reges incœptarent, cū suspirijs & uulsione capillorū dictitās, facilè se totū orbē terrarū imperio suo subiugaturū esse, si tātas talesq; haberet copias, quātas & quales cōtra se hostes sui adduxissent. Cęterùm ij desides & inertes tēpus terere, & nihil in mediū cōsulere. Suadebāt quidē nōnulli, ut reges alueū fluminis, aqua paucorū dierū labore aliò deriuata, siccarēt, traductaq; parte copiarū undiq; urbē obsidione cingerēt. Sed & hoc, & omnia salubria cōsilia in irritū cadebāt opera unius cuiuspiā cōsiliarij, à Mathia, ut creditū est, corrupti, in cuius consilijs maximè reges acquiescebant, cum ipsi consilio non multum ualerent. Atq; is quinam fuerit, Dlugossus non memorat. Agri modò & pagi uastabantur, discursantib. quoquouersus Polonis Boemisq; sine certo duce ac ordine. Cumq; in eodem loco diutius castra essent, & uillę ac molętrinæ circumquaq; improbè exurerētur, duplex malum exercitum inuasit, pestis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cereuisia, sed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet, cū omnes uiæ callesq; à Polonis, qui in Vngari exercitu stipendia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatū temerè procurrētes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuorum turres & ergastula Vuratislauiensia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contēptus imperij regij atq; magistratuum, ex quo se cum Boemis coniunxerunt. Antè enim aliquid tamē disciplinæ superarat, cum tres homines equestris ordinis ob raptam è templo cum uase argenteo sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, inspectante uniuerso exercitu cremati essent. Sed id quoq; iam deprauantib. nostros Boemis pro piaculo haberi desierat. Quanquā aūt cessabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita mansere tam barbarica & abominanda sacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam castrorū partem absumpsit, nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidē incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hausti sunt: repertaq; sunt in semiustulatis curribus fercula siue uascula sanctissimorū religionis Christianæ mysteriorum. Mathias ubi animaduertit tantū illum Polonorū & Boemorū cū suis regibus torporē & inscitiam, despicere eos, quos initiò plurimū reformidarat, cœpit: missisq; in Poloniam expeditioribus copijs, cum quibus Oppoliensis quoq; & Cozuchouiensis duces suas cōiunxerāt, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infestauit, & uehementer afflixit, nemine repugnāte. Agrestes quidem apud Boleslaueciam opponere sese uenienti hosti ausi, paruo negocio fusi ac dissipati sunt. Apud Clobuscum tamē, qui eò excurrerāt ex Oppoliensi ditione, ab agrestib. & oppidanis profligati sunt. Arx Medirecia excursione illa in hostium potestatē uenit, dedēte eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio. Ob quod facinus is post finitū bellum patrimonio multatus est à rege. Hęc cum ita fierent, & pestis famesque in castris Polonorum & Boemorum ingrauescerer, & ineptum bello gerendo tempus hybernum urgeret, de pace inter reges agi cœptum est. Congressi bis in patenti campo tres reges, uicesimaprima demum die

Nouembris

Ioannes Rituianius dux copiarū Polonicarum.

Boemorum exercitus.

Mathiæ generosus animus.

Regū inertia.

Sacrilegi puniti.

Castrorū Polon. et Boe. incendium.

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

Oppolienses fusi apud Clobuscum.

Medirecia arx in Mathiæ potestatem redacta.

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.

A Nouembris nihil aliud inter se constituêre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit: quę satis ęquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginę Poloniæ fastus, & pertinax odiū obstitisset. Nam ea Mathiā affinitate bellum finire cupientem, quòd neq; regio, neq; ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sententia dimoueri posset: indulgebat autem ei pluscultū Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, utrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenum Mathias in eo fœdere cum sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaum filiū dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratisponensis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim ali quandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò is ad natalem Christi diem festinabat, res confecta est. Mathias uerò dimissis ad Christianos principes & Pontificem max. literis solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se penitus maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus esset. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarentur, uxoresq; & liberos eorū secum abducerent. Gliuicensium uerò ducem captū in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq; Venceslaū Ribnicensem. Inuasit & Olesnicēsem dominatū: idemq; Cesinēsi fecisset, nisi Præmislus dux cōsilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese præmunisset. Neq; uerò induciarū tenax fuit. Statim enim Firstensteinū munitionē in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensorib. earū in potestatē suam redegit. Sub finē eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Premisliensis, cū illi ecclesię

Cōuentus regum. *Elizabetha regina filiā suā Mathiæ nuptui dare noluit.* *Cazimiri erga uxorē indulgentia.* *Induciæ.* *Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.* *Mathiæ regis uanitas.* *Mathiæ acerbitas.* *Gliuicensis et Ribnicēsis duces capti et multati à Mathia.* *Mathias inducias uiolauit.* *Firstēsteinū.*

B trib. & uiginti annis pręfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se cōposuit, & obdormiuit in Christo. Cui cū collegiū sacerdotū eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorē dare uellet, à rege per Spitconē Iaroslauiū palatinū Leopoliēsem uetitum est. Fuitq; sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, cōmendata est à Pontifice, ut inde se tamē ille sustētaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaū Tungenū nō potuit. Per idem tēpus Mahometes Turcarū imperator cū Radulonē palatinum Transalpinæ Valachię, quē contra Stephanū Moldauū adiuuerat pulsumq; restituerat, in fidē suā accepisset, tributariūq; fecisset, missis in Moldauiam ingentib. copijs, Stephanum quoq; subigere adortus est, nihil moratus hyemis asperitatē. Verùm is exercitus anni sequentis initio ad sedecimū Calendas Febr. à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolūt, triginta millia habebat ex omni suorū hominū, agrestiū ferè, Trāsyluaniensiū item atq; Cæculorū, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorū regno auerterat, multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnē & Racoueciam paludē profligatus est. Centū uiginti millia in Turcico exercitu fuisse dicūtur. Nec prius fugam stitēre Turcæ, quàm Danubiū trāsmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usq; ad lassitudinē trucidantibus, uel in paludē ac Danubiū impellentib. Itaq; ex tanto numero pauci euasere. Quin & ij, qui uiui in potestatē hostiū uenerāt, Stephano iubēte omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassę quatuor in eo prælio desiderati: signa militaria capta centum & amplius. Nec tamē Moldauo incruenta cessit uictoria: quin eius multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ipse inter primos animose pugnans pugnā restituisset. Permagnū aūt cùm ad uictoriā, tum ad maiorē hostium stragē momentū ipsi attulit, quòd omnē circumcirca regionē longè lateq; in primo Turcarū igressu ipse exusserat. Hinc enim factū est, ut in magna cōmeatus & pabuli penuria Turcæ iuxtà ac equi ipsorū debilitarētur. Moderatè aūt Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriā acceptā referens, ac toto quatriduo deinceps omni, præter panē & aquam, cibo abstinēs. Ad Cazimirū deinde in Lituaniā, quò is post initiū anni sese receperat, nuncios cū quatuor primorib. captiuis, sex & triginta militarib. signis, & parte manubiarū misit: & quoniam facilè intelligebat, non esse quieturū Mahometē, petiuit ut rex cū exercitu in Russiam propius

Præmisliēsis episcopæ uacatio. *Transalpina in potestatem Turcarum uenit.* *Moldauia uastata à Turcis.* *1475 ān.* *Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.* *Cæculi à Stephano subacti.* *Stephani moderatio animi.*

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam. accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus,& iusiurandum fidelitatis A eousq; dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestiũ Stephanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit. Ad Mahometẽ quoq; ipsum legationẽ cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eamq; manũ à se profligatã meritas pœnas sibi dedisse: petebatq; ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quãdoquidẽ credibile esset, iniussu eius factũ esse, quicquid factum esset. Pontifici quoq; maximo,& Vngarorũ regi dona misit de manubijs,opẽ eorum cõtra tam potentẽ & cõmunem Christiani nominis hostem implorans. *Mathiæ uanitas & iactantia.* Adnixus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre,dimissis quoquouersus literis,quibus iactabat à præfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse. *Vngari à Stephano profligati.* Nec multo antẽ tamen ipse nõ contẽnendam cladem ab illo ipso præfecto,quemadmodũ uideri uolebat,suo acceperat, cũ sex millia Vngarorũ Maierbalasso duce ad uastandam Moldauiã misisset.Ita nihil pudebat hominem uanitatis suæ. *Persica legatio ad regẽ Polon.* Nec ita multo pòst aduenit ad Cazimirũ Isaacus Trapezuntius Husancassani legatus ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde uerò cum benigno responso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Non intermisit Stephanus nuncijs alijs post alios ad regẽ missis auxilia petere cõtra Mahometem, quem Adrianopoli ingentẽ belli apparatũ facere, ab exploratoribus didicerat. *Consiliũ Lituanorũ & Polonorum.* Et suadebant quidẽ Lituani,ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculũ,Moldauiã summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret. Nihil tamen id regẽ mouebat: nihil ne Polonici quidẽ senatus preces atq; monita idem suadentis, cũ ad quintã diem Iulij Lublinũ ad eum non infrequens conuenisset,& quindecim diebus ea de re consultasset. *Rithuianij in regem inuecti.* Vbi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni approbantib. cæteris, grauiter in regem inuecti sunt,quòd per ipsius, patrisq;,& fratris eius negligentiam & cõniuentiã Polonorum regnũ,quod ipsi florentissimũ accepissent,nõ modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs,& malè fœderatis Lituanis,quos ipse in potestate haberet,miserabiliter afflictum & accisum esset. *Cazimiri legatio ad Mahometẽ Turcarũ Imper.* Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tũc effectũ est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius dapi- B fer Cracouiensis, postulatum & monitũ pro uetere amicitia, quæ inter Polonorũ ac Turcarũ reges cõstaret,ne ille Moldauiæ,quæ in ditione regis Poloni esset,bellũ facere pergeret. Aliter coactũ iri Cazimirũ bellum suis illatũ summa ui propulsare, qui nũquã quorumuis principũ precibus & cohortationib. adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur,cõmunium cõsiliariorum arbitrio causam cognosci oportere. Nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum læso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet zibellina,cuius orã margaritæ exornabãt,missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere,uix intra uertentẽ annum ad Mahometẽ peruenit. Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Turcicam Chersonnesem missa, Tattaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, *Capha à Turcis capta.* Capham siue Capharam urbẽ maritimã munitissimam Genuensium ditionis,celeri emporio nobilem, terra mariq; obsedit: & quamuis reiecti essent ab oppidanis Tattari, tamen intra sextum diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis instructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsisque proditoribus, *Tattarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.* & Mengligere Tauricanorum Tattarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopolim translata: plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta est: postea tamen & ipsa aliò traducta. Moldaui mercatores, legati, & exploratores centum sexaginta omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphensium formosissimos contumeliæ & libidini barbari tyranni destinatos, & luculentam supellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris segregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præsidij causa in ea fuere, partim per speciem aquandi emissis, partim interfectis, Kiliam appulsa, in Stephani potestatem dedentibus remigibus uenit. *Bialogrodũ siue Moncastrum expugnatum uel tentatum.* Capha, & arcibus castellisque circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncastrum siue Bialogrodum nauigauit, eamque urbem ad ostia Tyræ siue Nestri fluuij in pontum Euxinum sese exonerantis sitam, adiuuantibus à terra Tattaris expugnauit,

A expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quàm non multo pòst Turcis ac Tattaris discedentibus Stephanus recuperauit. Tametsi Dlugossus, cuius ætate hæc acta sunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpisse memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem se esse hostium uiribus sentiens, in montium & syluarum latebris sese continuit: munitiones uerò, quo distineret hostem, præsidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio scribæ cuiusdam regij, qui ad Mengligerem Tattarum allegatus erat, in Poloniã perlata essent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuasit, non secus ac si ipsa iam Podolia & Russia uastaretur. Consultatumq; est aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini ad initium Iulij mensis institutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma sumere, ac tam potentem hostem lacessere, reditumque Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belsensem, & Andream Borissouium præpositum Lenciciensem & canonicum Cracouiensem legatos regios facta est, exactumque ab eo nouum fidelitatis atq; subiectionis iuramentum. Id uerò ea de causa potissimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad se satagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidisset, tantum inundauit Vistula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret: pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentosius fuit, quòd toto superiori triennio tanta fuerat siccitas, ut non modò apud Ploscum, sed etiam apud Toruniam uadabilis esset pediti Vistula. Pridie uerò Calendas Aprilis eiusdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradiensem & Lenciciensem oram atque Malouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Silesia adueniens peruagata, non modò segetes atque parata, uerùm etiam arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter se nonnunquam, & solis aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia, Cazimirus sex septimanis apud Corcinũ

Polonorũ pauor ob susceptã à Turcis Bessarabiam.
Comitia Corcini.
Legatio regis ad Valachum.
Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.
Inundatio.
Cracouiæ incendium.
Locustæ.

B de repub. consultando exactis, quinq; consiliarios de primoribus utriusq; ordinis, & quatuor secretarios canonicos Cracouienses misit in Scepusium ad regundos fines cũ Vngaris, & controuersias disceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoq; ipsæ stabilirentur. Neque enim satisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis superioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excusatione usi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hostem, extremam oram Vngariæ ingressum: sed tamen persequi eum longius ausus non est, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcę munitionem in citeriore ripa Saui excitatam, quinque milium militum præsidio, unde liberius in Sirmiensem agrum possent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non sine magna strage suorum expugnauit, & mox interiorem partem regni sui cum exercitu se recepit. Nec multo pòst reuersi Turcę, usque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora cis Tybiscum ferro igniq; peruastata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam asportarunt & abegerunt. Sed ad nostra reuertamur. Dimisso igitur conuentu Corcinensi, legatisq; ad Scepusiensem iterum designatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egressus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio desponderat, Posnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Calisiensi atque Lenciciensi palatinis, & compluribus alijs claris & splendidis uiris atque matronis, ad sponsum misit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, sed tunc promissa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò sponsus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus est. Siradiæ deinde Cazimirus rex consiliariorum conuentũ habuit ad diẽ diuo Martino sacrum ea potissimũ de causa, ut sibi publicè subsidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgensis filio desponderat) & in apparatum nuptialem conferretur. Ac non est quidem negatum: sed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, q non conuenerant. Ne denuò quidẽ ij ad diẽ diuo Nicolao sacrũ euocati, uenêre, non ignari quamobrẽ accerserẽtur.

Vngarorum expeditio in Turcas.
Turcæ Vngariam populantur.
Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorum duci nupta.
Cõuentus cõsiliariorũ Siradiæ.

 Ita ni-

Sochaciouia in potestatem regis Poloni uenit 1476. an. Ita nihil tunc perfectum est de subsidio. Rex quod reliquum erat anni partim Pysdris A partim Coli commoratus, cum de Sochaciouiensi arce & territorio cum Anna, qui Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxor fuerat, transegisset, sub initium Februarij insequentis anni cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna in potestatem suam redegit. *Masouij duces à Sochaciouia repulsi.* Anteuerterant quidem eum Ioannes & Boleslaus duces Varsauienses, faueute pleraq; omni nobilitate eius orę arcem occupaturi: sed eos archiepiscopi familia, quę prior in arcē peruenerat, aditu prohibuit. Cū igitur cogitatū facinus eis non successisset, orare regē instituerunt, ne se hęreditate sua defraudaret: sed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochaciouia in ditione regis permanet. *Induciæ inter Vngaros & Polonos.* Vngari verò & Poloni proceres cum apud antiquam uillā congresſi essent, inducias inter reges suos redintegrarunt, cū inter eos conuenisset, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, episcopo aūt Cracouiensi Mussinā redderet: episcopus verò ne prędones ibi receptaret. Cū Moldauorū palatino uterq; rex duorū annorū inducias ut seruaret: Ad utrum aūt Moldauia pertineat, vt alio cōuentu inter proceres disceptaretur. *Prusſici motus.* Ad res deinde Prusſicas rex animum intendit, permolestè ferens Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episcopā inuasisse, & cum Vngaro rex professo sentire. Videbaturq; res ad rebellionem totius Prusſiæ spectare, quòd & proceres nonnulli Prusſi, & Gdanenses ciues in primis Tungeno non obscurè fauebant: & verò magister Crucigerorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Ita Cazimirus maturè Sochaciouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breste tamen, Nessouiæ, Toruniæq; nullo operępręcio tempus truit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. *Henrici magistri Crucigerorum suspecta fides.* Interea uenit ad eum Toruniam Vlricus magistri marsalcus & legatus, suspicione magistrum purgans. Ipse deinde magister Henricus Richtenbergius ad medium mensis Maij Mariæburgum, quò rex iam ad finem Aprilis uenerat, accesſit: acceptus perhonorificè prodeuntib. obuiam ac deducentib. duob. episcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandum, si posceretur, obtulit: contra Tungenum consilio & auxilio se regi non defuturum esse ꝓmisit. Sed tamen benignè dimissus à rege, quod promisit nō pręstitit, uarias moras & excusationes nectens. *Gdani seditio.* Gliscebat tūc Gdani seditio inter senatū atq; populum. Eam rex B missis illuc Iacobo archiepiscopo, & Ioāne Rithuianio marsalco sedauit. Elbingę deinde conuentū Prussorū contra Nicolaū Tungenū instituit. Sed infecere cōsilia eius Gdanenses: & res Valachicę & Podolicę eū in Poloniā reuocabant. *Mahometis responsum legato Cazimiri datum.* Redierat enim à Mahomete Turcarū imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnā se eū cum ingentib. copijs in Valachiam contendentē reperisse. expositisq; mandatis regijs, responsum ab eo accepisse, illum postulata regis facturum fuisse, si ea apud Adrianopolim inprocinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Transalpinensium Tattarorumq; sibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse: eis deesse non posse: daturum tamē etiamtum pacem Moldauo, si is tributum ipsi penderet, captiuos remitteret, Kiliam urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocabulo) Besserabibus restitueret. *Turcæ ac Tattari Valachiam infestarunt.* Quas conditiones cum Stephanus palatinus Moldauiæ non acciperet, Mahometem nauibus trāsmisso, & ob dubiam fortunam belli quinque pontibus iuncto Danubio, Moldauiæ infesta signa intulisse. *Stephani legatio ad regem Polon.* Ab alia uerò parte Tattaros quoque eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis datum esse. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. *Tattari profligati à Stephani palatino.* Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios nunciantes regi, Tattaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosque usque ad Borysthenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suam longè lateque urere, ne progredi longius hostis posſit propter pabuli & commeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessario longius à castris progredientes ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatum, diffugientibus suis, ipsum quoque melioribus rebus *Turcarum strages in Valachia.* seruare se coactum esse. Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentū in tanto exercitu. Moldauos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis, tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemq; priuatim prospicere: nihil in commune consulere.

Sed fa-

A Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse vel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Moldauia tegi minus esset curæ, at de Podolia & Russia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Moldauia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percursata enim omni Moldauia, Sociauia & Chocimo, alijsque munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt. & aliquot vicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis, Cazimirus Russiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum Paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensique præfecto ad Moldauiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prussicarum cura, sororeque Elizabetha vidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao visendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accessit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu vindicanda Moldauia tribus hebdomadibus, nihil vtile, constitutum est. Neque enim accommodatum esse videbatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Russi cum Iasenio cum diutius apud Cameneciam & alijs in locis Podoliæ statiua habuissent, neque transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus vellent, neque domos iniussu regio discedere honestum putarent, non minoribus damnis omnē eam oram affecerant, quàm si hostilis exercitus eam peruasisset. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum verò Coli ad medium Septembrem instituti. Et Corcini quidem rege ipso per se postulante quaternorum grossorum tributum iugerale scitum est: maiores verò Poloni labefactationem iuris publici caussificati sunt, quòd Mathias Mosinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatum Calisiensem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, salutata regina, quæ Radomia illuc venerat, in Russiam ad Belsum vsque progressus est, vt fama aduentus sui suos recrearet, Turcasque reprimeret. Nec mora excesserunt ij Moldauia, siue metu regis Poloni aduentantis, siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd hyems appropinquabat. Non parum verò momenti illud quoque Mahometi ad maturandum reditum attulit, quòd

B classem, quæ supplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipsi subuehebat, tempestate disiectam amisit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Transalpini, quàm Turcæ ipsi Moldauis incommodarunt: quippe qui & locorum periti essent, & lingua eadem vterentur. Iidemque Turcarum inopiam commeatu de suis agris supportando subleuarunt. At Mathias rex Vngarorum, vbi cognouit Mahometem se cum exercitu è Moldauia recepisse, hinc quoque vanam gloriam compendiumque apud Italos aucupatus est, abusus hominum credulitate. A se enim pulsum Turcam turpiter fugam cæpisse, literis diuulgauit: excidiumque eius pollicebatur. Quam vanitatem eius alebant apud exteras gentes viri literati, munificentia eius deliniti, res gestas eius scriptis suis in immēsum attollentes. Qua quidem re illud sanè perfecit, vt Pontifex maximus cum omnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanensium, qui imponi sibi passus non est, bis centū millia aureorum ipsi in subsidium conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & studium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipsis diebus Mathias alteram vxorem duxerat. Sed nō multo pòst Vngari vanitas redarguta est. Ad medium enim Octobrem Turcæ facta è Bosna excursione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem vehemēter vastarunt, prædamq; ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipso Mathia supra Danubium paulo infra Smiderouiam extructas, & quinque millium militum præsidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam verò per deditionem acceperūt, ipso Mahomete cum maioribus copijs haud longè successum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum Imperator suspicatus Turcas à Mathia in ditiones suas immissos esse, simulq; ratus oblatam sibi occasionem perduellos suos, illius fœderatos, quorum princeps erat Grafniker, vlciscendi, delectu suorum habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vladislao rege acceptis, nihil retardatus hyemis asperitate munitiones ipsorum perduellium partim per vim, partim per deditionē recepit. In æstatem verò maius bellum contra Vngarum apparabat: missoque oratore ad Cazimirum Raphaele Lescinio Polono, ad societatem belli eum contra communem hostem inuitabat. Huic Boemorum rex suam & ipse legationē eadem de re adiunxit. Quæ Vilnam prosecutæ Cazimirum, quò

Turcæ orã Podoliæ uexarunt.

Russorū expeditio in Turcas.

Cazimiri furor.

Bogusalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouiæ.

Podolia à Russis diuexata.

Præfectura maioris Poloniæ cū palatinatu.

Classis Turcicæ naufragium.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias literatos coluit.

Subsidiū ab Italis Mathiæ regi missum.

Beatrix altera Mathiæ regis uxor.

Turcæ Carniolam, Carinthiam & Styriam populantur.

Frider. Imperator bello perduelles suos persequitur.

Friderici legatio ad Cazimirum.

ſe, non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, recepetat, mandata expoſuère.

Mathiæ hoſtilis animus in Cazimirũ & Polonos.

Habebat autem is exploratum de hoſtili Mathiæ contra ſe animo, & ſubdolis machinationibus: nimirum quòd ille Moldauo abalienandi eius à Polonis cauſa auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem cum Alexandro filio ad ſe accitos de Berualdi, Ziueciæ, & Seflatorum munitionum Polonicarum deditione ſollicitus promittens eas, quas ipſi in Vngaria ademetat, ſe redditurum eſſe,

Comorouius ad defectionem ſollicitatus à Mathia.

cum Crucigetis Pruſsienſibus fœdus clandeſtinnm pridem inchoatum, in nuptijs ſuis confeciſſet, ptomiſsiſque auxilijs, ad violandam pacem & bellum faciendum eos concitatet, atque in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet.

Mathiæ fœdus cum Crucigeris.

Hæc igitur cum explorata haberer Cazimirus, ad medium Aprilẽ anni inſequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipſeque ſubſequenribus Impetatoris & Boemorum regis oratoribus in rempore affuit.

1477 añ.

Comitia Petricouiæ.

Re ad ſenatum relata, placebat quidem auxilia mitti Inperatori: ſed quónam id modo fieret, non expediebatur, ptopterea quòd inane erat ærarium: nobilitas verò neque militare gratis vltra fines regni volebat, neque tributum ſciſcebat. Itaque teſponſum eſt orarotibus, regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tattaros, Crucigeroſque, atque ipſos etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe mittere.

Legationes Polonicæ.

Et qno æquioribus animis in principes illi acciperent, ad Impetatorem quidem Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus, ad Boemum verò Ioannes Dreuicius ſcriba ſiue ſecretarius regius oratores miſsi. Ac Boemo quidem patet tria millia aureorum dono tranſmiſit in ſubſidium, comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia.

Legati cum exercitu in Pruſsiã miſsi.

In Pruſsiam verò ac Marieburgum præſidij cauſa miſit idem Petrum Duninum caſtellanum Siradienſem & præfectum Lencicienſem, & Ioannem Bialum, quo verbo album Poloni vocant, cum ſexcentis equitibus, & quadringentis peditibus metcenarijs, vt Pruſſos in officio continetẽt, ſuſtinerenrq; Crucigerorum impetum, ſi quem facerent in regiam ditionem, tantiſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretut.

Pruſsi ad res nouas ſpectant.

Non modò enim incertis rumoribus iactabatur, Crucigetos ad rebellionem ſpectare, cum Vngaro per crebros intetnuncios fœdus & ſocieratem inire, Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippum Biſſouium conſulem Gdanenſem, & nonnullos alios tegiæ ditionis in eorũ partes inclinare, ſed certis etiam indicijs & lireris intc. ceptis conſilia eorum deprehenſa erant.

Maſouij ad rebellionem ſollicitati.

Sollicitabantut eriam ab eis ad defectionem duces Maſouij: nec admodum ij abhorrere à tam nefario facinote videbãtur propter offenſam, niſi conſiliarij qnidam grauiores à concepro ſcelete eos reuocaſſent. Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſsione in Pruſsiam. Multorum enim animi ſanati ſunt, multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti.

Nobilitatis & ciuitatũ Pruſsicarum ſtudium erga Polonos.

Nobilitas quidem Pruſsica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exirum menſis Iunij acto, ſacramento ſe obligarunt, à Polonis nunquã defectutos. Si quod autem bellum exoriretur, ſe pro illis arma ſumpturos: agreſtes quintum quenque expedituros. Ciuitates verò ſingulæ militum certum numerum promiſerunt. Iam verò & ij, qui in ditione Crucigetorum etant, conuentu inſtituto ſtatuerunt intet ſe, non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellum Polonis ij facete vellent. Itaque non commouerunt ſeſe tunc Crucigeti, præſertim quòd neque Vngarus quicquam eorum, quæ conuenerant præſtabat.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Sileſia.

Coegerat is quidem in Sileſia quinque millia mercenariorum militum: atque is exercitus priuſquam educeretut quópiam, per magna licentia in ſocios circumquaque nõ modò prædis agendis, verùm etiam incendijs, ſtupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, ſiue vt ſua tuetetur, ſiue vt quoſuis Mathiæ conatus impediret, non multo minotes copias è Boemia tranſmiſſas opponebat. Quarum aduentum cum non ſuſtineret ille Sileſienſis exercitus, in Vngariam ſeſe raptim euoluit, ſiue vt ſibi conſuleret, ſiue (quod credibilius eſt) quòd à Mathia accerſeretur. Perduelles'ne autem Impetatoris, fœderatos ſuos dudum ab Imperatote eiectos, vindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finirimæ ab illo metuerit, incertum eſt. Duxit quidem & Vuladislaus ipſe exercitum illum ſuum è

Vuladisl. rex Boem. à Friderico Imp. inueſtitus.

Sileſia teuocatum in Auſtriam, ab Impetatote accitus: verùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quòd ſatis habebat Cæſar Auſtriam pacaſſe, ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendiũ tanro exercitui. Octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore ſolenni ceremonia vexillo, quo ſe clientem Imperatoris Romani profitebarur, in Boemiam ſe cũ omnibus copijs ſuis recepit.

Mart. Truchſeſſus magiſter Crucigerorum.

His igitur cognitis Crucigeri quieſcebant. Nec parum & illud inquieta eorum conſilia turbauit, qnòd Magiſtrum per id tempus amiſete. Ac ſuffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum, quem interdum

A terdum Treslerum Dlugossus vocat, commendatorem Osterrodensem, pridie Nonas Augusti habitis Regiomonte comitijs: nec abhorrebat is à bello: sed eũ Fridericus Imp. minacibus literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Prussia. Nõ itẽ in Polonia. Nouo .n. conuẽtu post comitia Petricouiensia Corcini instituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec velle tributũ ab eo petitum sciscere, aut omnino ad consilium de republica accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouiensi post obitum Ioannis Pilecij ad castellaniam eiusdem vrbis prouecto, Ioannem Rithuianium, qui fuerat castellanus Sendomiriensis, successorem in palatinatu Cracouiensi dederat contra leges, quibus cauetur, ne vni plures magistratus honorésve mandentur, cum idem Marsalcus regni esset. Iam verò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros constans fama increbescebat. Et res minimè contemnenda esse videbatur, propterea quòd arces & possessiones eius in faucibus Sarmaticorum montium, qui Poloniam ab Vngaria dirimunt, sitæ, si ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipsi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter salsarum aquarum abundantiam reditus regios è salinis imminituræ essent. Inde enim salem Vngaris suppeditari posse, quem ad eum diem è Polonia petere necesse haberent. Subornati igitur à rege, qui ægrum Comorouij animum sanarent. Ad extremum Spitco Iaroslauius Leopoliensis siue Russiæ, & Stanislaus Vantropca Belsensis palatini, ad eum profecti, persuadere ei conati sunt, vt arces illas cum possessionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipse tenebat, accepta: damnorum, quæ se Polonæ reipublicæ causa accepisse prætexeret, æstimationem, bonorum virorum arbitrio permitteret. Quibus rebus cum nihil apud eum proficeretur, missus Iacobus Dembenius palatinus Sendomiriensis, & præfectus Cracouiensis cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquagesimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros verò Marco Ratoldo addictos restituit. Tunc demum Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinusque suum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus est. Et eò quidem vsque inflexerat regis clementiam, vt ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis illis dare vellet: verùm ille superbè eam conditionem aspernatus, & in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Ea verò destitutus, in Poloniam redijt, & Crasnostauiense territorium à Cazimiro ægrè impetrauit.

Crucigeros Imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorum in regem.

Nicolaus Comorouius ad defectionem spectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdũ et Ziuecia arces destructæ.

Comorouius bonis exutus Crasnostauiam à rege accepit.

B Mathias enim tunc iritatus à Friderico, cum eum exercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eámque totam quanta quanta est, ad fines vsque Bauariæ peruastauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs férè dedentibus, in potestatem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico Imperatore apud Styriam vrbem se continente, & Boemorum Polonorúmque opem frustra implorante. Iam enim hyems appetebat. Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lenciciensem: sed ea Cæsar non accepit, siue quod pauxillum id esset, siue ob spem pacis, cui componendæ non modò Pontificij & Venetorum oratores, verùm etiam Vngarorum procéres nauabant operam: idque hoc enixus, quòd triginta millia Turcarum per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam oram vsque ad Cuniglianum Venetiæ oppidum miserandum in modum vastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium siue Lisontium amnem duce Hieronymo Nouello opposuerant. Tardius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tempestatibus hybernis & niuibus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Friderico conditionibus: nempe, vt is se omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici verò fasces, & quod vocant feudum, Mathię conferret: eidemq; pro munitionibus interceptis in Austria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum postremę non fecit satis. Quod factum est, vt Mathias diutius munitiones Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerũt. Stephanus autem Moldauiæ palatinus vltrò sumptis armis Transalpinam infestauit, Radulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Coronensibus siue Brassouiensibus ciuibus proditum cæpit: eiectisque Turcarum præsidijs Cipulissam vnum de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Totrusiense territorium, quod in ditione Turcarum

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Vienna obsessa.

Cazim. subsidium Friderico Imperatori misit contra Mathiam.

Turcæ forũ Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericũ et Mathiam.

Steph. Moldauiæ res gestæ contra Transalpinos ac Turcas.

erat,

Gregorij archiep. Leopolienſis mors. Archiepiſcopæ Leopolienſis uacatio. Maſouiorũ ducum diſpares coniugia.

erat, ferro & igni vexauit, ſalinasque fructuoſiſsimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis, vir in ſtudijs humanitatis & bonarum literarum nõ mediocriter verſatus, verùm libidinoſus, cum ſanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt: cuius vitam Philippus Callimachus Florentinus deſcripſiſſe dicitur. Poſt quem plus q̃ duobus annis vrbs illa caruit archiepiſcopo. Boleslaus autem Maſouiorum dux Annam vxorem, Pauli Hunouij palatini quondã Belſenſis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxiſſet, eadem leuitate, qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à viro plebeio vxorem nefario matrimonio ſibi coniunxerat: ea verò defuncta, ac ducali pompa ſepulta, alteram non minus obſcuram puellam, Alexij cuiuſdam filiam vxorem ſibi adſciuit.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, *Liber Viceſimusnonus.*

1478 añ.

Comitia Petricouiæ.

CAZIMIRVS rex plus quatuor menſibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouembris inde diſcedens, & lignum crucis Chriſti in monaſterio Calui montis de more veneratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & ſequentis principium exegit. Ibi verò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimam diem Ianuarij comitia edixerat, ſe contulit. Nec tamen operæprecij quicquam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam conſiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magiſter Crucigerorum, quamuis euocatus promiſiſſet, veniebat, vt ſecundum pacta in verba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè ſpectare is referebatur. Cumq́; ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Crucigeris impendebat, & ad continendos in officio Pruſſos ſumptu opus eſſet, & in eum vſum tributum agrarium ſciſcendum eſſe pleriſque omnibus videretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium autem ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomirienſem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret. Qui contra faceret, pro hoſte publico, & læſæ maieſtatis reo haberetur. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouienſis perfecit, cum ex teſtamento Derslai fratris caſtellani Cracouienſis paulo ante mortui præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidiſſet. Conuentu dimiſſo rex in Pruſsiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem ſecretam, defectionem à Mathia pollicentem, ſola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tamẽ ei quicquam certi reſpondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxam expertus. Breſte deinde in Cuiauia Pruſſorum conuentum egit, eoque magiſtrum rurſus fruſtra euocauit: Pruſſorum ſuorum animos confirmauit: Sbigneum Vuladislauienſem epiſcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgenſem præfecturam à Ioanne Coſcelecio in Petrum Duninum Siradienſem caſtellanum tranſtulit. Inde verò profectus, Lituanicum Breſte adijt: ibiq́; conuentu Lituanorum ad medium Martij menſis inſtituto, principatus illius rebus proſpexit. Vicarium verò pro ſe de duobus filijs præſentibus vtrumuis petentibus illis relinquere noluit, quamuis Albertus tacitis lachrymis cupere id ſe non diſsimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tattarorum quoque principis Nurduuuladi legationem ſecum ducens, amicitiam & ſocietatem petitum amborũ nomine: adijciens Tattarorum Mahometis authoritate eò adductum eſſe. Quibus reſponſum eſt: Regem libenter accipere, quæ ſibi deferrẽtur, ſuosq́; oratores ad vtrunque confirmandi fœderis cauſa miſſurum. Quid autem Mahometem ad petendum à rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: niſi fortè res aduerſæ, cladesque ſuperiori bello Moldauico terra marique acceptæ: & quòd non ſolùm eius, quem Stephani clientis ſui iniuriam vltum ire credebat, ſed plerorumq; omnium Chriſtianorum principum ſocia arma, coniunctasq́; vires metuebat. Audiebat enim eos dudum diſsidentes, in gratiam redijſſe ſtudio belli communi cõſilio & iunctis viribus ſibi faciendi.

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium.

Vngari proceres defectionẽ à ſuo rege meditantur.

Vuladislauiẽſis epiſcopus gubernator Pruſſiæ.

Petrus Duninus præfectus Marieburgenſis.

Turcica & Tattarica legatio ad Cazimirum de pace.

A faciendi. Turcarum ac Tattarorum legatis dimissis Petricouiam rex rediit ad comitia denuò ad Pentecosten edicta. Interim episcopus Vuladislauiensis conuētu Prussorum Grudenti post Pascha instituto, nouo eos iureiurando, vltrò ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis'ne, hoc videlicet atque superiore anno factum sit, an Dlugossus lapsu memoriæ repetierit, nescio. Ad Magistrum verò quinque legati missi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus salubria monita, non modò non venit Petricouiam ad comitia, sed etiam bellum contra regem adornabat, non tam suis viribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum vanis pollicitationibus, ac spe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quo maiorem haberet belli faciendi opportunitatē, Brodniciam & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmensis de Ioanne Sumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, persolutis stipendijs, quæ Bernardus bello superiore meruerat, & rex iam prior soluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præsidijs firmauit, ipse cum exercitu ex agresti ferè multitudine coacto apud Osterrodam aliquandiu castra habuit, ab Vngaro promissa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt vt sine difficultate & controuersia duodenûm grossorum tributum decerneretur in stipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Prusia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, nisi quòd importatio salis exotici in Poloniam vetita est, propterea quòd apud Pincum in maiore Polonia nouæ salinæ extitissent. Ad Mathiam verò missus est Stanislaus Vantropca palatinus Belsensis postulatum, ne ille rebellium contra regem suum Tungeni & Crucigerorum defensionem susciperet, fœderi, quòd antiquitùs inter Vngaros & Polonos constitutum, nec ita pridem renouatum intercederet, repugnantem. Porrò ad Pontificem maximum Ioannes Goslubius iureconsultus & canonicus Posnaniensis allegatus est, questum de Balthasare de Piscia nuncio ipsius, qui apud Vuratislauiam degens, Vuladislao quidem Boemo vt hæretico, Cazimiro autem vt fautori hæreticorum in gratiam Mathiæ sacris interdixerat. Etsi enim ineunte vere pax inter Mathiam & Vuladislaum per vtriusque consiliarios apud Bernam siue Brunnam Morauię conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelsnam, quā cum Budeouice retinebat, per præfectos præsidij sui contra Burianum Vuladislai copiarum

B ducem prosperè gesta elatus, simulque tumultu Pragensis ciuitatis contra legatos suos Varadinensem episcopum, & palatinum Transyluaniensem temerè concitato iritatus, bellum instaurabat, pacem illam irritam esse dictitans, quippe quę nec suo iussu, nec authore Pontifice, aut legato eius confecta esset: cui & legatus ipse Gabriel monachus, episcopus Agriensis, recens cardinalis creatus frigidam suffundebat, & insanientem sua sponte, magis etiam concitabat: frustra retinentibus Vngaris & Silesijs proceribus, quibus pax exoptata affulserat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belsensis Budensi præposito comitatus, illud responsum à Mathia retulit: eum fœderatis suis deesse rectè non posse. Sed si Cazimirus bello contra Crucigeros abstineret, habere Mathiam vias, quibus Crucigeri ad officium reuocentur, & ipse fœderis iureiurando cum eis sanciti religione soluatur. Hac igitur de causa missi ad eum denuò legati Ioannes Dlugossus, & Stanislaus Marsalcouicius, qui exquirerent, quæ'nam illa essent, quæ Mathias tectius significasset. Ac nihil ij quidem eiusmodi compererunt: pernegabat enim Mathias, se tale quicquam Cazimiro renunciari mandasse. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infestaret, partim Crucigeros adiuuaret, constituerunt cum eo, vt ad initium Februarij mensis regum vterque consiliarios suos Olomuciam omnium controuersiarum componendarum pacisque instaurandæ causa mitteret, interea verò vtrinque ab armis discederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmiensi ditione cæpisset. Verùm displicuēre vehementer hæc pacta Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Prusiam miserat: atque is Crucigeros quiescentes adhuc lacessere vetitus, Varmiensem oram infestabat. Præstò tamen fuit Tungeno Magister cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed nostris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit. Quo facto, liberius vastata est Varmia: ac ne Sambiensi quidem agro pepercit miles: munitionesque aliquot de Tungeno receptæ. Ad hæc auxiliares Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Zeloni Boemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra Albertum marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Crucigeros penetrare nitebātur, bis à marchione magna strage profligatæ erant.

Prußi denuò iurāt in verba Poloni.

Crucigeri bellū in Polonos renouant.

Brodnicia Culma & Starigrodū à Crucigeris redempta.

Salinæ Pincenses in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiam regem.

Ad Pontificem max.

Cazimiro et Vuladislao regibus interdictū sacris.

Pax Bernensis inter Vngaros & Boemos irrita.

Res Boemicæ.

Legatus Pōtificius belli incensor.

Mathiæ responsum legato Cazimiri.

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

Bellum [illegible] sicum.

Mathiæ [illegible] gis copiæ bis à marchione Brandeburgensi fusæ, & aditu in Prußiam prohibitæ.

tæ erant. Quibus rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cum Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi regijs magistratibus tractare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, vbi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumque oppugnatione. Per id tempus Tattari domestica egestate penuriaque adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituêre, & mox secutis nostris ad Bratislauiam excurrerũt: oppidum incenderunt: parumque abfuit, quin & arce potirentur: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodemque tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longiusque progressi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concursu facto eis obstitissent, pontemque interrupissent: vbi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum vxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus ad comitia profectus est. Illuc venit ad eum legatus Mathiæ regis Iaroslaus Ciarhonorius, postulans, vt conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumque ipse veniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minoreque negocio res Prussicas componi posse. Quod si tempus illud locusque ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Mathias vrgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Heilsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus verò rebus suis diffisus, ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire videret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Heilsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Mathiam verò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, vt de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent, facilè & Magistrum veniam, & Tungenum aliam episcopam, duas've pro vna impetraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulo antè de statione vitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille verò duobus & quadraginta annis & sex mensibus in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuêre competitores Vriel Gorcanus Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegium Posnaniense administrationem episcopæ vacantis commiserat, & Stanislaus Curosuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiscopo interueniente collegium Posnaniense regiam authoritatem in eligẽdo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto antè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. Obtulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multis cum Mathia & consiliarijs eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, vt ad Pentecosten Mathias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis instituendum mitteret: Magister verò Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus ipsi adessent, & communi Vngarorum & & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius assiduas Turcarum incursiones reprimere possent: nec deerat suadendo & orando Gabriel cardinalis legatus Pontificius, Italicarum rerum & Pontificiarum partium iuuandarum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia scissa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & respublica Senensium: in altera verò Veneti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoque regem in suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella Pontifici ademerat: tantoque odio inflammata in id bellum incumbebat, vt Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent. Scutara siue Scodra vrbe

Marginalia: *Tattarorum excursio in Podoliam.* — *Turcarũ excursio in Carinthiam.* — *Drauus fl.* — 1479 añ. — *Comitia Petricouiæ.* — *Mathiæ legatio ad Cazimirum.* — *Tungeni aduersæ res in Prussia.* — *Cazimiri legatio ad Mathiam.* — *Episcoporũ mortes.* — *Vriel Posnaniensis episcopus.* — *Italici motus.* — *Veneti Turcis pacem redimunt.*

A dra vrbe Epiri siue Albaniç, in qua defendēda permultū pecuniç sanguinisq; profuderát, eis tradita. Quo verò debilior erat altera factio, hoc ardétius Mathię opé expetebat. Eius igitur belli intuitu Mathias ad pacé cū Cazimiro faciendā propēsior tūc esse videbatur. Interea Cazimirus peractis comitijs Sophiam filiam, quā Friderico Alberti marchionis Brandeburgēsis filio natu minori desponderat, Francofordiā, quæ ad Odram est, ad sponsum cum splendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum & minorū Polonorum separatim institutis, duodenūm grossorum tributum impetrauit: Radomiamque ad reginam profectus, vsq; ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam redijt, Siradiamque nonnullos consiliarios misit: vbi Magister quoque Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prussiæ consiliarij affuēre. Sed cum ad vicesimam diem frustra Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem venerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes regis prostratus veniam impetrauit, permissusque habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij sacri eiusdem ecclesiæ pacto sempiterno constituit, vt omnes deinceps episcopi, primores siue prælati, vt vocāt, & Canonici illius basilicę intra certum tempus posteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis verbis fidem suam regi Polono obstringant, & prestò sint ipsi, quoties opus erit contra Crucigeros: aduocatus quoque episcopalis vt & ipse in verba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri verò homines, qui sunt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant: prouocationem ad regem vt habeant: collegium sacrum vt non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Hæc ita tunc conuenēre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister verò vanis Mathiæ promissis, clandestinisque literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in verba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum venerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prorogandis: pendebat enim tunc Mathias ex euentu eius conuentus, quem cum Vuladislao Boemorum rege apud Olomuciam de pace instituebat: eoque conuentu se distentum præ se ferens prorogationem conuentus Siradiensis, & induciarum à Cazimiro postulabat. Nec sanè difficilem hic se in eo, quod postulabat ille, præbuit: missisque ad eum Paulo Iasenio Sendomiriensi, & Ioanne Baseno Marieburgensi, quem nunc Elbingensem vocant, castellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo sacram conuentum distulit, & inducias prorogauit: ipse interim Radomiam, vbi regina erat cum liberis, secessit, Magistro relicto Petricouiæ. Ibi enim dilatum conuentum expectare ipsi visum est, non auso ad suos in Prussiam pace infecta reuerti. Interea pax inter Vngarum & Boemum præsentis Olomuciæ coiuit, iniquioribus Boemo conditionibus. Versabatur enim is in magnis angustijs propter motus & seditiones domesticas & insidias, partim Mathia subornante, partim Georgij Podiebradij filijs, & turbulentis Calixtinorum concionatoribus incitantibus, in caput suum intentas. Conuenit autem, vterque vt rex Boemiæ appellaretur: sed Vuladislaus sola Boemia contentus esset, Mathias Morauiam, Silesiam & Lusaciam obtineret quoad viueret. Post mortem autem eius, si Boemus prouincias illas à se abalienatas recuperare vellet, quadringēta millia florenorum Vngaricalium regi & regno Vngarico, & si quid præterea in redimenda bona oppignerata impensum esset, persolueret. Si tamen Boemi eundem sibi cum Vngaris regem crearent, nihil vtroque nomine solueretur. Paulò aliter hæc narrat Ioannes Dubrauius. Non vidit is fortasse diploma pactorum tunc conuentorum: cuius exemplum nos vidimus. Pace autem facta, cum nihilo magis appareret in Polonia Mathiæ legatio, Magister cū suis Cazimirum Corcinum, quo se contulerat, secutus est. Eò tandem sub initium Octobris Stephanus comes Scepusiensis, & Venceslaus Becicouius Boemus legati à Mathia venerunt, regemq; suum excusarunt, quòd bello Turcico implicatus Siradiam consiliarios suos ad constitutam diem non misisset. Satagebant autem ij magnoperè Magistrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quod se in verba regis Poloni nunquam iuraturum esse, Deo & homini fidem dedisse diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læsus esse videbatur. Quæ cum omnia clarissimè refutata essent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantque apertè, non oportere eum deinceps vllam rerum suarum spem in Mathia collocare: Barbarico bello illum distineri,

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgensi nupta.

Nic. Tungenus in gratiā à rege recipitur.

Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Polonia.

Mathiæ & Vuladisl. regum conuentus Olomuciæ.

Conuētus et induciæ prorogatæ.

Pax inter Vngarum et Boemum.

Dubr. Boemicæ histor. lib. 31.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

neri, neque commissurum esse, vt iniustam causam tueretur. Iam verò sui quoque eum obtestabantur, ne sese & ipsos iret perditum, ac ne minis quidem abstinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, decessit tandem de pertinacia: & nona die Octobris pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinensi fidelitatis & subiectionis iusiurandum regi solenni ceremonia dedit, præeunte verba Ioanne Cracouiensi episcopo. Idem fecêre, qui cum eo venerant, primores Crucigerorum, & cum his sex alij de nobilitate, ac tres consules Regiomontani. De cæteris verò omnium ordinum, qui tunc aberant, promissum, quòd & ipsi idem iuraturi essent legatis regijs præsentibus. Iurarunt & regij consiliarij, qui recens in senatum allecti erant, se fœdus initum seruaturos esse. De Brodnicia verò, & Culma, & Starigrodo à Magistro interuersis conuenit, vt is eas munitiones ad diem diuo Martino sacrum Regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno gestum est, Magistro & ordini datis, quaterni à rege Magistroque, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur. Soluitque eo nomine postea rex Magistro mille quingentos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magistrum icti placuit, vt vtrinque ad diem postridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vuratislauiensem episcopum transmitterentur, & ab eo præsente Ioanne Lasocio Scholastico Gnesnensi, scriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur. Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia Vngari oratores & Magister cum suis honorificè à rege accepti ac donati, diuersi discessêre. Nec ita multo pòst rex in Lituaniam cum regina & liberis festinauit, Ioanni episcopo, Iacobo Dembenio castellano & præfecto Cracouiensi, & Paulo Iasenio castellano Sendomiriensi commissa cura transigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Prussica stipendia passim, & maximè in ecclesiastica bona hostiliter grassabantur, à nullo scelere & flagitio sibi temperantes. Is enim tunc erat Lituanicarum rerum status, vt regis præsentiam vehementer requireret. Nam Ioannes Moschorum dux subacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque castellis finitimæ Russiæ, quæ Alba dicitur, magnoque Lituanorum duci parebat, in potestatem suam redactis, reliquæ Russiæ & Lituaniæ vehementer imminebat. Amplum quidem is principatum à maioribus suis acceperat: verùm Tattaris, qui trans Rha siue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium vsqueadeò, vt legatis Tattaricis, atque etiam veredarijs tributum petentibus, vel alia quauis de causa venientibus, cum equis veherentur, dux ipse pedester obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus est Tattaris gratissimus) poculum venerabundus porrigeret: si qua gutta inde in iubam equi destillasset, eam lamberet: Interpreti legenti literas Imperatoris selectam vestem Sabellinam substerneret: ipse cum proceribus eas legi auditurus genua flecteret: nec vllum tyranni imperium detrectaret, etiamsi bellum contra Christianos, fœderatos, aut necessarios suscipere iussus esset. Hanc tam duram seruitutem Ioannes vir magni animi & acer cum ferre non potuisset, vxore Græca magis etiam hominem incitante sumptis armis excusserat: finitimos etiam Russorum principes consanguineos suos astu magis quàm armis subiugarat: & longius ad occidentem Solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem amplissimam & opulentissimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoldi armis adacta, centum millia aureorum nummûm, quemadmodum vult Vapouius, siue ciclorum, vt scribit Dlugossus, quos Rublos vulgò vocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat solita, Lituanorum ope destitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorumque facultates omnes abstulerat: reliquis verò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiscopi ærarium auro, argento, gemmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos congestarum refertissimum ac ditissimum spoliarat, solumque aurum, argentum & gemmas, atque vniones trecentis curribus asportarat. Nam qui cæteram supellectilem portabant currus, fuerût innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orbis terrarum distinetur, ademerat, omnemque adeò Russiam & Lituaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Lituania tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lituani proceres bello repetere amissa optimum factu esse censerent, maluit ille tamé quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accessione diuitiarum atque prouinciarum numerosis, & bellandi assiduitate exercitatis,

Crucigerorũ magister Martinus cũ suis iurat in uerba regis Polon.

Transactio regis cũ Magistro.

Pax inter Vngar. & Polon.

Militũ grassatio ob non exoluta debita stipendia.

Moschorum dux Nouogrodum & magnã partẽ Albæ Russiæ subegit.

Moschi Tartarorum tributarij & serui.

Equini lactis usus apud Tattaros.

Ioannis Moschorum ducis res gestæ.

Russi finitimi subacti à Moschis.

Nouogrodũ magnum Lituanorũ magno duci tributarium.

Nouogrodũ captũ à Moschis.

Nouogrodẽsis prædæ magnitudo.

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

A xercitatis, & memoria partarum victoriarum præfidentibus copijs abundare, ſuos ve-
rò longa deſuetudine armotum imbelles & effœminatos eſſe diceret: mercenario mi-
lite contra tam potentem hoſtem bellum geri oportere: cuius è Polonia & vicinis gen-
tibus tam celeriter educendi ſibi copia non eſſet. Itaque aliquot annotum inducias
cum eo pactus eſt. Hæc tunc in Lituania. Per id tempus autumni Turcarum centum
millia, deductis ſecum Tranſalpinis auxiliaribus Tranſyluaniam ingreſſa, ad Sobino-
uiam ſiue Cibinium vrbem caſtra poſuêre. Præſenſerant eotum aduentum Vngari, &
ad defendenda ſua tripartito cum totidem ducibus accurrerant: fortè in vnum agmen,
cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidêre. Stephanus vbi ſe in arcto poſitum
pugnam detrectare, & cum reliquis duobus ſuorum agminibus coniungere non poſſe
animaduertit, facit tamen eos certiores de neceſsitate dimicandi ſibi obiecta: & mili-
tibus ſuis voluntario iureiurando ſeſe obſtringentibus, quòd morituri prius quàm fu-
guri eſſent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iamque
Vngari prægrauante Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos ſiſte-
bat Bathorus, obteſtans pariter & obiurgans, & recentis iuriſiurandi admonens, cum
ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij & Raſcij, citato curſu inuecta in
latus hoſtium impetum fecerunt. At illi re improuiſa conſternati, aliquandiu tamen
conuerſis equis reſtiterunt: ad extremum verò conturbati & impulſi fugam fecerunt.
Ibi tunc magna fugientium ſtrages edita. Neminem enim, præter quinquaginta inſi-
gniores captiuos, Vngari viuum ſeruabant. Nec tamen incruenta ceſsit eis victoria. Ce-
cidêre multi fortes viri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui
ducem & ſacerdotem appellant, & Iaxitius Raſcius ductores agminum: quorum ope-
ra maximè victoriam illam tam præclarã & omni æuo memorabilem Bathorus, quan-
quam & ipſe ſaucius, Mathiæ retulit. Ille enim graui pedum dolore impeditus, in Vn-
garia decumbebat, uſque adeò afflictus, ut paſſim diuulgaretur, eum extremum clau-
ſiſſe diem, ueneno ſublatum. Sed probauit is anno ſequenti ſe uiuere, Auſtriam per
Thomam Tarcium populatus, & Rachesburgo oppido per uim potitus, cũ à Turcis,
ad alia bella, quemadmodum ſtatim exponemus, auerſis, ocium & quietem nactus eſ-
B ſet, cum Polonis autem & Boemis pacem feciſſet. Eum uerò annum & conſequentes
aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus
uacans conſumpſit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace per circu
itum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis non mul-
to antè deſignatus archiepiſcopus Leopolienſis, uiuere pariter & annales Polonicos
ſcribere deſijt, uir nobilis gente Vieniauius, uirtute & conſtantia ſumma, eruditione &
facundia, ut illis temporibus, non uulgari, & induſtria ac dexteritate in rebus gerendis
ſingulari præditus. Quas ob res, quamuis Cazimirum regem Sbignei, ac deinde rurſus
Iacobi Senneniorum ornamentis impenſius ſtudendo grauiter offendiſſet, ita ut ſacer
dotiorum fructibus ſpoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumelioſe eij-
ceretur, proſcriptusque de uita periclitaretur, poſtea tamen idem rex plurimum eius
opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis, & in erudiendis
liberis ſuis uſus eſt. Vnde ditatus inſignia reliquit beneficẽtiæ ſuæ pietatisque monu-
mẽta. Sed quoniam extat uita eius, ſiue à Philippo Callimacho, ſiue à quopiam alio di-
ſertè ac diligenter conſcripta, ſatis ſit obiter hæc paucula de eo perſtrinxiſſe. Anno de-
hinc tertio ad medium menſis Iunij peſtis atrox ex Vngaria proſerpens, Cracouiam,
omnemque minorem Poloniam inuaſit. Sequenti uerò anno maiorem quoque Polo-
niam, Maſouiam, Pruſsiam, ac Boemiam peruaſit, & plurimos mortales abſumpſit. In-
ter quos inſignis fuit Simon Lipnicienſis, eccleſiaſtes diſertus, Bernardiniani ſodalitij
ad meridianam portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidem, & obſcuro loco
natus, ſed probitate & ſanctimonia uitæ clarus. Ad cuius ſepulchrum poſtea complu-
res ægroti priſtinæ ſanitati reſtituti eſſe memorãtur. Quod quidem de Cazimiro quo-
que Cazimiri regis filio, non modo cõſtanti fama, ſed etiam certis grauibusq; teſtimo-
nijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum conſecutus eſt, apud Vilnã
tabe conſumptus, & in baſilica eius urbis à patre ſolenni pompa ſepultus: & ipſe ſancti
tatis opinione clarus. Fertur autem is tam caſtè & continenter uixiſſe, ut medicis con-
cubitum ſuadentibus ſi ſanus eſſe uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Chri-
ſtianæ tranſgredi maluerit: longè aliter ſentiens, quàm multi mortales corruptiſſimo
hoc noſtro ſeculo, qui neque pœnitendum, neque pudendum ſibi eſſe ducunt in cœno

Lituani imbelles facti.
Induciæ Lituanorum cũ Moſchis.
Turbæ Trãſyluaniã infeſtant.
Baſſa.
Prælium Vngarorum cũ Turcis.
Turcæ uicti ab Vngaris.
Knes.
Mathias podagricus.
Auſtria uexata à Mathia & Vngaris.
1480. añ.
Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus, & epiſcopus Leopolienſis deſignatus obijt.
1482. añ.
Peſtis dira.
Simon Lipnicienſis.
Cazimiri ſãcti principis mors & cœlibatus.

libidinum volutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, tœpe-rantq; nonnulli nobiliores etiam rapto viuere. In quibus Christophorus Safranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominum è Pescouascala arce vias publicas infestabat, mercatoresque Craconienses complures copiosos & honestos Lublinum ad nundinas proficiscentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de causa proscriptus, & cum proscriptionem contemneret, circumuentus & captus, Cracouiæ iussu regio capitali pœna affectus est. Ita pacatiores tamen factæ sunt viæ. Nec Boemia interim, & Praga præsertim à domesticis motibus quieta fuit, schismaticis & profligatis sacerdotibus atque concionatoribus in absentes episcopos, Cardinales, & Pontificem maximum mox in præsentes monachos, & magistratus vrbanos, ac in regem denique populum concitantibus, ita vt is in aula vrbana oppugnaretur & obsideretur, & inde sub noctem clam traiecto flumine in arcem, quā S. Venceslai vocant, subducere sese cogeretur. Quam ex eo tempore munire cœpit. Sed nos nostra prosequamur. In Rusiam deinde Cazimirus rex iter fecit, vt à Stephano Moldauorum palatino pridem promissum, ac diu dilatum fidelitatis iusiurandum ritu solenni acciperet, ipsomet palatino, qui ad eam diem varijs causificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiusmodi causa. Imminebant tunc toti orbi Christiano Turcarum arma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius insulæ vehementissime oppugnarat: sed non expugnarat tamen, magna cum ignominia & strage reiectus. In Appulia verò Bestiam, & alia quædam ignobilia oppida vi cæperat ac deleuerat: Hydruntum autem præsidio firmauerat: indeque eam oram omnem longè lateque ferro & igni vastabat. Vtrumque hoc bellum per legatos gesserat, ipse eodem tempore cum tertio exercitu in Syriam profectus erat. Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentum ijs, quibus terrori fuerat, attulisse morte sua videbatur, propterea quòd Turcæ scissi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, belloque ciuili impediti erant: ita vt ij, qui Hydrunti erant in præsidio, cum ab Italis ad restinguendum illud quasi commune incendium duce Alfonso Ferdinandi regis Neapolitani filio principe Calabriæ accurrentibus premerentur, omni ope suorum destituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Christianis operam Vngari, quos Mathias rex affini suo in auxilium miserat, nauarunt, vtpote exercitati bellis Turcicis. Videbatur itaque respiratura esse aliquantisper respublica Christiana, ipsis inter se Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum vocant, à Baiazete prælio superatus ad Sultanum Ægypti se recepit, cúmque opibus & auxilijs eius fretus, bellum atque prælium instaurasset, iterum victus Rhodum profugit. A' Rhodiensium verò militum magistro ad Innocentium octauum pontificem maximum, qui Sixto successerat, Romam transmissus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendente abductus, in itinere vitam finiuit, veneno, vt creditum est, extinctus Alexandri sexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto successerat. Baiazetes igitur pacem domi nactus, vt ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas vlcisceretur, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo octuagesimoquarto, in Bessarabiam & Moldauiam terra marique expeditionem fecit: Kyliam, quam Lithostomon Græcis veteribus dictam esse quidam autumant, & Moncastrum siue Bialogrodum vrbes munitissimas, illam ad Danubij, hanc verò non ad Borysthenis, vt vult Paulus Iouius, sed ad Tyræ, siue Nestri ostia sitam, non sine magna strage suorum in potestatem redegit, Moldauiamque omnem eo ipso & sequenti anno peruastauit: subegisse Iouius memorat, sed falso: quod statim planum fiet. Cessit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cum ei longè imparem se esse animaduerteret: tutioribusque & impeditioribus locis, vt est monrosa & syluosa ea regio, sese continuit, Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in verba eius iuraturum se tandem esse. Non putauit Cazimirus negligendam sibi esse illam occasionem deuinciendi & subiungendi sibi eius principis, qui Tattaros, Turcas, Vngaros vicisset, magnisque incommodis affecisset, suum autem imperium ad illud tempus detrectasset. Licet autem facilè conijceret, stabile firmumque non fore id, quòd non verè & ex animo ageretur, sed temporis modò causa simularetur, consultius tamen & cum minori periculo suo suorumque coniunctum esse ducebat, cum illo & per illum deuotos vniuersi Christiani nominis hostes à finibus suis arcere, quàm proditis quodammodo Moldauis, omnem grauissimi belli molem in semetipsum deriuare. Quamuis enim nullam ipse Turcis inferendi sibi belli occasionem

Christophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus. *Boemia & Praga ab improbis concionatoribus turbatur.* *Turcarum tumultus hominum pars laesa.* *Turcæ à Rhodo reiecti.* *Appulia vastata.* *Hydruntum captum.* *Mahometis mors.* *Turcarum ciuile bellum.* *Hydruntum receptum.* *Vngarorum virtus.* *Zizimus Turca fuga, captiuus & mors.* *Innocentius octauus Papa.* *Alexander sextus Papa.* *Baiazetes imper. Turcarum.* *1484 an.* *Kylia et Bialogrodū vrbes capta à Turcis.* *Pauli Iouij error.* *Moldauia peruastata à Turcis.* *Valachia situs.* *Cazimiri cōsilium de rebus Valachicis.*

A occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse existimabat ab inuadēda & infestanda Russia, Podolia & Lituania, si Moldauiam subegissent, & illum quasi intermedium parieté diruissent: ac uel ipsos Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari tyranni potestatem redigerentur. Deniq; uel sola fama aduentus sui Moldauis quidem animos ad defendēdum sese suaq; redditum iri, Turcis uerò terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionib. Moldauiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Igitur sub initium autumni anno Christi 1485, Leopolim rex contendit, eoque Russica & Podolica nobilitas omnis euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uoluntarij partim officij, partim spectaculi gratia illuc ad eum confluxēre, equis armisq; bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud Haliciam trāsmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst Stephanus quoq; cum insigni procerum equitumq; caterua affuit. Peruicerat autē is, ne in propatulo ea ceremonia fieret. Proinde in tentorio regio sublime solium præparatum erat: in eo rex ornatu regio sedebat, adstantibus consiliarijs. Stephanus ubi appropinquauit equo præstanti uectus, solus exclusis omnibus receptus est in medium ab equitatu regio cingente tentorium: desiliensque à primoribus regij consilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus est, uexillum signo terræ Moldauiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos est gentis, rege, uexilloque ad pedes sedentis abiecto in genua procidit. Interea solutis ex composita funiculis, qui tentorium sustinebant, detectoque tabernaculo: quæ fiebant intus cunctis longè lateque patuēre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Moldauia in fide & clientela Cazimiri & successorum eius regum Poloniæ semper fore, nec alium quenquam, præter ipsum, dominum agniturum esse: contra quosuis hostes ipsi summis uiribus præstò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipsum initurum, neq; hostile quicq̃ contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, si quem moliri quippiam eiusmodi præsenserit: pacem deniq; bellumq; cum ne

Stephanus pal. Moldauiæ cū suis iurat in uerba regis Cazimiri.

B mine iniussu regis facturum esse: quib. quidem uerbis extremis Mathias rex Vngarorum, qui & ipse Moldauię dominatum siue patrociniū sibi uendicabat, tacitè designabatur. Extat ea de re in Archiuo regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim consiliarijs eius consignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorū regumq; uictor necessitate adactus regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensæq; adhibitus cum tredecim suę gentis primoribus, & perhumanè acceptus est: deniq; hospitalib. donis ornatus, in Moldauiam se recepit, trib. millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum è rege acceptis: quib. Ioannes cognomento Polacus præfuit. Post q̃ tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad discrimen quidem uniuersæ dimicationis cū Turcis non uenit, sed particularibus certaminibus eos uehementer exercuit, & sæpe non sine strage fudit, fugauitq; Moldauis, qui & ipsi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebantur, animose in eos procurrentib. & cum premerentur, ad Polonorū signa agménque extremum sese recipientibus, & cum ijs pariter hostem ferocius in se inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum suum Stephanus, quamuis mutilum. Excessere enim Turcę Moldauia, Kyliam tamen & Bialogrodum pręsidijs firmarunt: tractumq; illum maritimum quē Bessarabiam uocant, in potestatem suam tunc redactum, in hanc usq; diem obtinent. Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniā redijt: & Cracouię aliquandiu quietus, & quasi uacatione ętatis utens mansit: Fridericū filium natu minimum studio & authoritate sua ad episcopam Cracouiensem secundū Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit: q̃ quidem anno Christi 1488 factū est. Tattaricum aūt bellum per Ioannem Albertum filium gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnisq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Russiam siue ultro, egestatisq; suę subleuandę gratia, siue à Turcis in Moldauia iritatis incitata. Fumabant longè lateq; nō modò uillarū & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronę & puellę: senes verò ac pueri longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares immaniter trucidabātur: & miserabilis erat omnino rerū facies. Excitus tandē suorum querimonijs: clamoribus, cōuicijs, & commiseratione Cazimirus anno 1489, cū

Polonorum auxilia Stephano Valacho data.

Ioannes Polacus.

Turcæ à Stephano fatigati.

Bessarabia.

Fridericus episcopus Cracouiensis.

1488 añ.

Tattarorum excursiones in Poloniam & Russiam.

1489 añ.

celeri nuncio Tattaros transmisso apud Tauane Borysthene, Podoliæ & Rusiæ immi- nere accepisset, Ioannem Albertum cũ expeditis copijs aulici comitatus sui contra eos misit: ac Rusicæ & Podolicę nobilitati, vt cum eo sese coniungeret, impetrauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tattaros solita celeritate vsos, rapta præda raptim recedere, curriculo securus eorum vestigia, per nota viarum ac tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinum vicum peruenit. Ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tattaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæsares siue Cearos illi vocant, reuertentes, partim haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostium quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tattari à longè, vt in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxêre agmen conuersis equis, vt est mos gentis: densumq; sagittarum imbrem sursum versus eiaculati, equos pariter & equites supernè consauciabāt, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi verò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamē obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidêre: capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæsitantibus, pedestres euasêre. Præda omnis à nostris recuperata, & captiuis exuuijsq; hostium cumulata. Nec mora, ad cæteros, qui sequebantur, nostri retrò contendere: forte fortuna ij improuiso aduenientes impedimentis nostrorum apud Copestrinum relictis potiti erant: & cum ibi aquæ mulsæ, qua ferè in potu vtuntur Rusi & Podolij, aliquantum reperissent, ex itinere sitientes largius sese ingurgitabant, diffugisse nostros rati. Id cum nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudum cæde ad lassitudinem vsq; versati sunt. Dux quoq; hostium alter correptis armis tentatoque nequicquam cum paucis inordinatis Marte cecidit. Decem millia equitũ in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sunt qui ad Sauoranum flumen, quod in Bogum influit, hæc gesta esse memorent. Non quieuêre tamen postea Tattari: sed cum rursus in Podoliam populabundi hyberno tempore excurrissent, niuibus, quæ plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Nouem millia equitum fuisse feruntur. Verùm hæc victoria posterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc autem Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostium spolijs victor ad patrem reuertit. Ex eo clarus charusque cunctis haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus virtutem, dexteritatem & prudentiam eius prædicantibus. Quæ res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eum destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nempe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarum imperatore per oratorem suum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui postea castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditionibus & hominibus incommodaret. Cum Vuladislao quoq; filio Boemorum rege denuo societatem cõtra Mathiam Vngarorum regem inijt. Erat enim Mathias quietis impatiens: & cum multa de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura indies appetebat, ducesq; Silesios Ioannem Zeganensem, & Henricum Munsterbergensem durissimis pactis ad dedendas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinum, Grunbergam, Polcouiciam, Vartembergam & Franchesteinum, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vuladislaus cliens imperij rectè deesse nõ poterat, bellum instaurabat: Austriam infestabat, & multas eius munitiones in potestatem suã redigebat: quin Boemiæ quoq; imminere videbatur, & Vuladislai caput Boemos quosdã sicarios comparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq; suspecta habēs, & in paupere regno tamē alieno quoq; nomine valde obæratus, cũ se Mathiæ viribus imparem esse, Fridericum verò non modò nihil opis afferre sibi posse, verùm etiam ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatem, cùm filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietum Mathiæ ingenium. Sed insequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellũ Austrijs: exercitum Friderici imperatoris fudit: munitiones Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam in potestatē suã redegit: Nouam ciuitatē obsedit. Verùm dũ ea obsidetur, ipse Viennę apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam,

Tauane. *Copestrinũ.* *Polonorũ de Tattaris geminata uictoria ductu Ioannis Alberti.* *Aqua mulsa.* *Sauoranus fluuius.* *Tattari rursus fusi.* *Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.* *Cazimiri fœdus cum Baiazete.* *Nicolaus Firleius.* *Poloniæ & Boemiæ regum societas contra Mathiam.* *Mathiæ regis inquietudo.* *Austria infestata ab Vngaro.* *Mathiæ res gestæ in Austria.* *Vienna capta.* *Mathiæ regis mors.*

A glam, ubi regum Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Friderici imperatoris filius, quem paulo antè pater principibus electoribus assentientibus Cęsarem siue regem Rom. appellarat, & Aquisgrani coronarat, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Mathiani exercitus fudit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismundi patrui sibi adiunxit. Mors Mathiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorum procerum inter ipsos dissidio coortum est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum regem Boemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt. Nec deerant qui Maximilianum Cæsarem regnare uellent. Erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quem blandè Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioãnes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus, qui ipsi studebant, Vngaris, patre verò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus celeriter cum tumultuarijs Boemorum copijs adfuit: & Budam caput regni fauore Beatricis reginæ (quæ iam inde ex quo Vuladislaus Olomuciæ cum Mathia conuentum agebat, aspectu eius capta erat, tunc autẽ nuptiarum eius spem conceperat) pulso Hanselico occupauit. Id cum didicisset Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominum mercede conductorum numerabantur, sub signis in Vngariam ingressus est: & Sobinouiam, Eperiassum, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contendenti in itinere occurrebant, in deditionem accepit. Cassouia verò urbs & arte munita, & ualido aduersariorum præsidio munitior, & commeatu bene instructa uenienti portas clausit. Non uisum est eam Ioanni Alberto præterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæterę munitiones eius exemplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operæpretio. Ab extrema æstate in mediam hyemem extracta obsidio. Interim tentata est pax inter fratres ab Ioanne Varadinensi, eodemq; Olomucensi episcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.
Tirolensis comitatus.
Vngarorum dissidiũ in creando rege.
Bellũ inter fratres.
Beatrix regina Vuladislao fauet.
Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.
Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

B Ioannes Albertus dependebat, excurrit. Sed nihil impetrauit. Vuladislaus verò, cũ primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurum regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimendos fratris conatus misit. Cum autem in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione Eperiassum se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Moschi interuerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum magnum subactum Russorum Seueriensium principes ultrò ad Moschos defecerant, nõ maxima re offensi: nẽpe quòd cũ Vilnã uenissent, ad regem quodã tẽpore intromissi nõ sunt: cũq; unus quispiã ex ijs importunius urgeret, ac digitũ forib. paululũ adapertis inseruisset, ianitor eũ attractis uehementius forib. pressit & cõfregit. Et luit quidẽ capite pœnã ianitor, nõ fuit tamẽ eo satiata ira principũ: quin ij rectà ad Moschorũ ducẽ profecti, eius imperio se suaq; omnia subiecerũt. Siue aũt hęc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterẽt, ac de religione rituq; sacrorũ ab illis quidẽ dissentirẽt, cũ Moschis verò cõsentirent, illa tamẽ occasione permoti meditatũ fortassis iã antè facinus maturarũt. Hęc igitur Cazimiro Moschici belli causa fuit. Et tamẽ maiore euehẽdi filij, q̃ recuperãdi amissa studio incẽsus, ira etiã in alterũ filiũ, uelut nimio plus cupidũ & in se ingratũ stimulãte, pacẽ Ioãni Alberto dissuasit, ac prosequi eũ cœptũ bellũ iussit, ad futurũ se ipsi cũ ualidis copijs, ac Tartarorũ auxilijs, cũ primùm res Lituanicas cõposuisset, pollicẽs. Valde erãt diminutę Ioãnis Alberti copię, plurimis militib. ad mẽtionẽ pacis, & q, per inducias angustiore annona & pabulo utebãtur, dilapsis: & tamẽ ei patris authoritatẽ secuto inchoatũ bellũ prosequi in hostico placuit. Finitis igitur inducijs, cũ primũ per tẽpus anni sequẽtis potuit, proxima quęq; is populabũdus uexabat, uastabatq;, donec Vuladislaus querelis suorum, quorũ agri uastabãtur, motus, octodecim millia peditũ pariter & equitũ ex Vngaris atque Boemis coadunauit. Maturandũ aũt is sibi esse duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem sibi infestum, graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia

Seueriensiũ Russorũ defectio ad Moschum.
1491. añ.

bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapsis cæteris: nihil tamen territus hostilis exercitus aduentantis magnitudine, turpe esse ducebat & inutile, intra munitiones sese continentem obsidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliarijs Germanicis absentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus suos, ut pugnantes, & non inulti, sicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari se paterentur, in aciem eos eduxit.

Prælium inter fraternos exercitus.

Dato utrinque signo pugnæ, ad manus uentum est: strenuè se gerebant Albertiani, primosque hostium loco mouerant: sed prægrauante multitudine repressi, multis fortibus uiris amissis cessere tandem. Dux ipse cum frustra aliquandiu instaurare prælium conatus esset, duobus equis in ardore pugnę amissis, tertio quoque grauiter sub uentrem sauciato, uix tandem Eperiassum euasit.

Ioannis Alberti fortitudo & fuga. Crupscius.

Parum autem abfuit, quin à duobus Boemis insequentibus caperetur, cum fracto gladio, quo se tueretur non haberet: ni Crupscius eques Polonus accurrens, suum ipsi gladium porrexisset: quo quidē ille utrunq; hostem transfixit.

Vuladislai regis pietas. Pacta inter fratres. Glogouiensis, Opauiensis, & Carnouiensis dominatus in Silesia Ioanni Alberto concessi à fratre.

Vuladislaus de euentu pugnę certior factus à suis, non obscurè præ se tulit, magis lętari se de salute fratris, quàm de uictoria sua: missisq; ad eū legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus, ut Vngariam is deinceps missam faceret: Vngaris, qui in uerba ipsius iurassent, iurisiurandum remitteret: acciperet autem in Silesia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Zelonagorā, Suebodinum, Goram, Crosnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toscum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret unà cum liberis suis marib. si quos habiturus esset tantisper, quoad rex factus non esset. Verùm vt ferrent tamen homines eorū locorū onera publica ex æquo cū Vngaris: dux aūt ipse Ioānes Albertus liber & immunis prsus ab ijs esset. Interea verò dū hęc pręstātur, Eperiassum is & Sobinouiam retineret. Quòd si Vuladislaus nullis relictis liberis decederet, Ioānes Albertus post eū regnaret apud Vngaros. Nemini aūt fraudi esset, cū eo cōtra Vuladislaū sensisse. Adhęc, ut ijs, qui Mathię regis tēpore exulassent, liber ad suos patēret reditus. Deniq; captiui utrinq; vt redderētur, itēq; munitiones captę. Hęc ita tūc inter fratres cōuenta, cōscripta, ac Vuladislai regis, & quindecim pcerū Vngarorū signis consignata, extant in archiuo regio Cracouiensi. Extāt & alię literę, quib. idē rex tributa siue exactiones, quę sibi publicorū onerū nomine ex ijs locis Silesię quę fratri cōcesserat, pēdi debebāt, eidē fratri cōdonauit. Quib. peractis Ioānes Albertus in Poloniā se recepit.

Hanselicum, et Maximilianum Cæsar uicti à Vuladislao.

Vuladislaus aūt anteq̄ dimitteret exercitū, Hanselicū quoq; cū nō contēnendis Valachorū copijs Budā cōtendētem, & mox Maximilianū etiā Cęsarē q & ipse ex pacto Friderici patris (q illc tamē Mathię armis adactus repudiauerat) regnū Vngarię sibi uēdicabat, & Albā regiā cęperat, pfligauit. Sic ille tūc Vngariā pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit.

Induciæ Cazimiri cum Moscho.

Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduersa Ioannis Alberti pugna, & quòd is saluus tamen euasisset, bello Moschico inducijs aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, vt acceptam in Vngaria ignominiam instaurato bello deleret: id adeò, siue quòd nihildum de transactione filiorum inter ipsos cognouisset, siue quòd eam transactionem non probaret.

Anna filia Cazimiri Bogusl.o Pomeran. duci nupsit.

Tametsi absque eo non deerant ei causæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ, Boguslao Scecinensium Pomeranorum duci desponsæ, nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Russis opem ferret.

Mucha Russiam infestat. Nicolaus Chodecius. Mucha captus & extinctus.

Nam rusticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis & Russis Pocucensibus decem millium hominū exercitu, Russiā infestabat, si non cōcitante, conniuente quidem certè Stephano palatino Moldauię. Tametsi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris perirus, cum mercenario milite Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & repressit, multitudinemque illam promiscuam dissipauit. Cœperat tamen Mucha posterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cum ad mulierem quandam Russam, in quam deperibat, clanculum subinde commearet, obseruatus & captus à Russis nobilibus, Cracouiam ad regem missus est, ibique in carcere uitam finiuit.

Cazimiri regis mors. 1492. añ. Cracouiæ incendium.

Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Trocos unius diei itinere peruenisset, languere cœpit: & inualescente morbo, ubi animaduertit supremum uitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysterijs rite perceptis, mēse Iunio animā exhalauit, anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. Inde funus eius in Poloniā solenni pompa elatū, in basilica Cracouiensi sepultum est. Nec multo pòst pars urbis ad Occidentem solem uergens cum ea domo academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit: diraque

A diraque lues & pestis pecudum atque pecorum Poloniam peruasit. Aliquanto autem ante mortem regis post medium Decembrem tres soles in meridie uisi sunt: deinde cometes duûm fere mensium spacio post Occidentē solem apparuit, prodigia, ut creditum est, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinq;, uixit sexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Bosnam & Vnganæ fines infestarent, & Sabaciam arcem, quam rex Mathias de ipsis receperat, obsiderent, Vuladislai noui regis auspicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati sunt.

Pestis. *Prodigia.* *Turcæ reiecti à Sabacia obsidione.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Tricesimus.

IOANNES ALBERTVS REX.

CAZIMIRO sepulto, ad medium Augustum Petricouiam noui regis creandi causa itum est. Ibi uaria fuere studia procerum in regis defuncti filios absentes partita. Ioanni Alberto fauebant plerique propter ætatis prærogatiuam, & specimen uirtutis bello Tattarico editum. Nonnulli, elatiore animo & supercilio eius offensi, partæ de Tattaris uictoriæ Vngaricum bellum aduerso euentu gestum opponebant: illam uirtuti militum & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptum ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, suauioribus moribus & liberalitate prædito, partim Sigismundo iuniori regnum destinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, sub unius imperio semper se fore promiserant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani patris morientis iussu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem sibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta usnisse, qui inconsulto senatu Polonico ducem sibi creassent: indignum esse, Polonos in rege creando eorum sequi sententiam, quibus ipsi præire deberent. Haberet sibi Alexander Lituaniam, Ioannes Albertus Silesiam à Vuladislao fratre assentientibus Vngaris B & Boemis proceribus pacto promissam cum spe regni Vngarici: Sigismundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum ac destinatum esse: & uegetioris autem animi eum esse, & generosioris indolis. Huius autem sententiæ authores erant Raphael Iaroslauius marsalcus regni, ac Tencinij, quos sequebatur cuncta Toporonim familia. Idem sentire uidebatur Sbigneus Olesnicius archiepiscopus Gnesnensis. Tametsi creditum est, eum hoc quidem præ se tulisse, re uera autem Ioanni Masouiorum duci studuisse: cum quo fixis in patenti campo tentorijs statiua habebat. Non obscurè enim Ioannes, uelut uetusto regum Polonorum sanguine oriundus, regnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus unà cum fratre Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim spectare uidebatur, insolentius & ferocius sese gerentibus Masouijs. Quo comperto, regina Elizabetha mille sexcentos equites ære suo Cracouiæ raptim conductos ad Fridericum filium episcopū Cracouiensem, & cęteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, pręsidij causa misit. Et his cōplures erant, q sub Ioāne Alberto in Vngaria stipendia meruerāt. Ibi tunc superiores esse cœperunt Ioannis Alberti partes. Cumq; frequens senatus in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, cōuenisset, & Fridericus archiepiscopo nō ueniēte, comitijs pręsideret, uicesimaseptima die mensis Augusti Ioānes Albertus rex renunciatus est, nō magis procerū suffragijs, quàm populi foris circū comitiū stantis clamore adiutus. Cracouiā deinde reditū est: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiscopo ritu solenni unctus, diadema suscepit. Et quoniā non satis secutus erat ab ijs, qui ipsi in adipiscendo regno aduersari erant, siue adeò quòd ulcisci ipse eos cogitabat, & potentiā tamen eorū reformidabat, cū Vuladislao fratre Vngarorū & Boemorū rege secretò fœdus icit per oratores: quo disertè cautū est, ut mutuā sibi opē ferrēt reges cōtra rebelles subditos. Nā & hic erat suis cōtemptui. Verùm nō ita multo pòst, nēpe post infequētis anni principiū Raphael Iaroslauius marsalcus, & Sbigneus Olesnicius archiepiscopus, principes eorū q Ioāni Alberto aduersati erāt, obiere, angore animi, quemadmodū creditū est, cōfecti. Tametsi Sbigneus grādęuus aqua intercute, qua iā inde ante comitia laborare cœperat, extinctus est. Ei successor Fridericus episcopus Cracouiensis rege fratre postulante ab Alexādro sexto pōtifi-

Polonorum procerū dissidiū in creādo rege. *Ioannis Alberti indoles.* *Alexander magnus dux Lituanorū factus.* *Sigismundi indoles.* *Ioannes dux Masouiorū ad regnū Polon. aspirat.* *Elizabethæ reginæ studium erga Ioannem Albertum.* *Ioannes Albertus rex Polon. creatur.* *Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrum regum.* *1493 an.* *Sbignei archiepiscopi Gnesnensis mors.*

Fridericus Cardinalis archiepiscopus & episcopus Cracouiensis. Intemperies cæli. Regius comitatus aulicus Venetorum legatio ad regem Polon. Albania uastata à Turcis. Turcica legatio pacē petit à rege Polon. Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt. Ioannis Alberti ingenium. Friderici Imperatoris mors. Induciæ cū Turcis. Congressus regum fratrū apud Liblum. Fœdus & pacta regū. Cracouiæ incendium. Iudæorū domicilium Cazimiriā trāslatum.

ce maximo datus est, ita ut idem episcopam Cracouiensem retineret, Cardinalitio A quoque honore cumulatus. Adeò uerò mites fuere soles anni illius initio usque ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouósque fœtus excluderent. Subsecutum est autem frigus intensum diebus quindecim, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta rex paucos menses Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille sexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis Turcarum principis, utrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quibus Baiazetes Albania per illud ipsum tempus peruastata, captoque Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas suscipiendum regem co hortabantur. Turca verò peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat, siue quòd uires Polonorum eo bello, quod cum Moldauis gesit, exploratas reformidabat: siue quòd prouidebat, ne pluribus simul bellis distineretur. Facilè enim conijciebat, Ioannem Albertum, nisi fœdere & iurisiurandi religione adstringeretur, nō defuturum esse Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones proximas ipse tunc infestandas ac subigendas sibi proposuerat. Nec multo pòst sanè eo ipso anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Bassa in Croatiam, & usque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam sibi progressos insigni strage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendę causa fuisse uidetur. Diu fuit anceps Ioānes Albertus quid faceret, Venetisne, an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis cōmoda inuitabant, illuc insitum glorię regniq; propagandi studium, & ulciscendi patrui apud Varnā à Turcis interfecti cupiditas impellebat. Ad bellum autem procliuior cū Turcicas uires secum perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & socijs auxilijsq; sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabātur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primùm de bello Turcico communicare statuit. Nam Fridericus imperator senio morboq;, quē cancrū uocant Medici, cōfectus, resecto crure, per idipsum tempus Viennę obierat. His ita maturo consilio apud se constitutis, uix tandē intra uertentē annum legationem Turcicā rex dimisit, trium annorū inducias cū Baiazete pactus iureiurādo utrinq; interposito. B Deinde cū Vuladislao fratre apud Liblium siue Leuociam conuentū egit, Sigismundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brandeburgensiū sororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegratum est fœdus inter Vngaros & Polonos. Secretò verò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è fratre, ac Sigismundo in locū eius surrogādo. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi cōsilij gratia cōfictus, vulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum conuentu, Cracouiā se Ioannes Albertus recepit: ibiq; legationē Turcicā alteram, quę tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies ultima die Iunij atrox incendiū ad eam portam quę Noua appellatur, post occasum Solis grassatū, maximam urbis Cracouię partē, quę ad Septentrionē & occidentē Solem uergit, cum tectis turrium & mœnium atq; templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorū domicilium qui eousq; sparsim in urbe habitarant, grassanteq; incendio illo à militib. excusi ac direpti erant, Cazimiriam translatū est in ripam Vistulę: quē locum Cazimirus magnus gymnasio destinarat, & exędificare cœperat. Vbi etiamnū frequentes admodū degunt.

Tattari Podoliam & Volyniā populantur, et Polonos superant apud Visnouecia. Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occisi. Monstra seu portenta. 1495. añ.

Sub finem Septembris Tattari Tauricani siue Pręcopenses in Podoliā & Volyniā populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicū suum comitatū ad reprimendos eos misit: qui quū se cum mercenario milite, qui tunc paucus publico stipēdio ad pręsidiū regni cōductus erat, cōiunxisset, impigrè Tattaros cū grādi hominū, iumentorū, pecudū, & omnis generis pręda reuertētes persecutus est, & ad Visnouecią castellū Volynię assecutus, hostē nō fefellit. Excepere enim Tattari incurrentiū in se nostrorū impetum, celeriterq; paucos pugnę intentos circūuecti, ad manus quidē non temerè ueniebāt, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremū uictoria potiti sunt, multis claris & fortib. uiris cęsis: in quib. pręstantes fuere, Hēricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos aūt ipsos dies duo portēta Cracouię extiterūt. Mulier enim quędā in platea, quę à sancto Spiritu nomē habet, infantem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodēs ac depascens cadauer. Altera verò in suburbana uilla, cui Nigræ nomen est, ad decimum Cal. Nouembr. monstrum edidit cętera quidem humana figura, sed collo & auribus leporinis,

& uno

A & uno grandiore intestino totum uentrem occupante, diducto rictu spirans. Sequenti anno nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes siue Ianussius Masouiorum Plocensium dux cœlebs in humanis esse desijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractũ Plocensem iure feudi, ut nocãt, ad se deuolutum, regno adiunxit. De reliqua verò Masouia, Cirnensi, Varsauiensi, Vissegradensi, Zacrocimensi, Cechanouiẽsi, Lomzensi, & Nouiduuorensi territorijs distincta, cũ Conrado fratre eius superstite sequenti anno ita transegit, ut is Cirnẽsem quidã dominatum socius & fœderatus regũ Polonorũ unà cũ posteris suis masculis tãtũ iure sempiterno obtineret: regi cõtra quoslibet hostes præstò esset: ipso inscio cũ nemine fœdus iceret, nec pecuniã ullam subditis suis imperaret: reliquas verò satrapias siue præfecturas ipse modò, quoad uiueret, haberet, pòst obitũ eius ad regem regnumq; redituras. Idq; ita ratum fore, ipse pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumq; primoribus Lublinum ueniens solenne iusiurandum regi daret. Verùm id uix tandem post alterum annum elapsum præstitit. Inundauit eodem anno supra modum Vistula fluuius ęstate media, ualidis imbribus auctus.

Ioannes Masouiorũ dux obyt.
Plocensis ditio Poloniæ adiuncta.
De Masouia transactio regis Polon.

Ne sequens quidem annus habet quicqnam magnopere memorabile, pręter nuptias Barbarę Cazimiri regis filię, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio in matrimonium collocauit: & transactionem regis cum Conrado Masouiorum duce in comitijs Petricouiensibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuscus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio pręditus, uersatus aliquandiu in ministerio Pij secundi pontificis max. Deinde uerò cum successor Pij Paulus secundus Pomponium Lætum, Platinam, & quosdam alios uiros eruditos amicos Callimachi siue quòd de religione malè sentirent, siue quòd in se conspirasse dicerentur, prehendi iussisset, Callimachus Cazimiro adhuc regnante in Poloniam ꝓfugit, & pro pręceptore regijs filijs fuit. Cũ aũt in familiaritatẽ Ioãnis Alberti sese insinuasset, plurimũ apud eũ gratia & cõsilio ualuit, usq; adeò, ut cũ Ioãnes Albertus rex factus esset, Callimachi arbitrio magistratus & honores mãdarẽtur, & res plerę q; omnes publicę & priuatę regis gererentur. Qua re ingentẽ sibi inuidiam apud

1496 an̄.
Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.
Philippus Callimachus.

B Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & Pontificem maximum obiens, rediturus esse in Poloniam non putaretur, in apertum erupit. Sed rursus eo reuerso non tam resedit, quàm dissimulata est, quoad ille uixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia decretaq; eius uendere siue creditus, siue insimulatus est. Et ita sanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare possint: quibus nonnunquam perculsi è summo gradu in imum decidunt. Neque enim facere possunt, quin multos offendant, dum quibusdam prodesse student. Et illos autem quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præsertim si uel externi sint, uel genere opibusúe inferiores, uel auari denique. Perijt autem Callimachus fluxu uentris exinanitus initio mensis Nouembris, quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpens, Cracouiam & minorem Poloniam inuasit: quæ cum hyeme, quæ fuit asperrima, conquieuisset, æstate sequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem usque longè lateq; grassata, plurimos mortales absumpsit. Commodum tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunque militiæ nomina dederunt, ei subduxit: nisi quòd ijs, qui pestem effugerant, gladius tamen hostilis non usquequaq; pepercit.

Callimachus legatione functus regio nomine.
Pestis.
Hyems acerrima.

Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam superius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, idq; siue pio reipublicę Christianę iuuandę studio, siue ut Vuladislai patrui necẽ vlcisceretur. Tametsi iactatũ est vulgò, & creditũ, eum Moldauiam subigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ se tulisse: & ne vltrò tam potentem hostem lacessere uideretur, curasse per subornatos homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Moldauiam & Podoliam petere: quod quidẽ credibile faciebat inquietũ gentis ingenium, & quòd induciarum finis iã instabat. Cũ igitur apparatum belli permagnum fecisset, & à Conrado Masouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, solenne fidelitatis iusiurandum accepisset, ipsum quidem expeditione bellica tũc instante liberauit, auxiliares modo copias vt sibi mitteret, Alexandrũ aũt magnum ducem Lituanorũ, & Ioannẽ Tifenũ Magistrum Crucigerorũ Prussiensiũ, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem

Valachicum bellum.
Cõradus Masouiorũ dux iuratus uerba regis Polon.
Ioannes Tifenus Magister Crucigerorum.

Legatio regis ad palatinum Valachiæ. nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoque palatinum Moldauorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse cũ Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto matu rè profectus, Premisliç substitit aliquandiu, dum copiç conueniunt. Ibi eum Creslaus *Creslaus Curosuanscius episcopus Vuladislauiensis.* Curosuanicius cancellarius, & illo ipso tempore post obitum Petri Mosinij, siue Bninij episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenir, ab instituto reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere iussit. Se uel subuculam suam concrematurum esse, *Ioannis Alberti tyrannicum dictũ & consiliũ.* si eam consilij sui consciam esse sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati duntaxat sermones hominum, quibus iactatum est postea seu uero, seu falso rumore usque ad nostra tempora, expeditionem illam suasu Callimachi à rege susceptã fuisse, quo feroces minus morigeræ sibi, diuinaque & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij, qui *Stephani Palatini responsum.* in Moldauiam missi erant, renunciarunt regi. Exoptatissimum id bellum Stephano contra barbarum cùm totius Christiani nominis commune, tum suum peculiarem hostem accidere: itaque non defuturum eum esse commeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cum rege coniuncturum esse, ubi is ad hostium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat minimè expedite, ne Turcas & socios eorum Transalpinenses intempestiuè in se prouocaret. Veréne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse persenserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitum illum à Polono rege duci, ut is se amoto Sigismundum fratrem Moldauiæ præficeret. Sic enim *Vngari Stephanum contra Polonum regẽ incitarunt.* Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidem eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonum irritarent: idque partim quòd molestè ferrent, secretiori consilio se à regibus exclusos fuisse, partim quòd Moldauiam bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri uidebant. Venerat enim usu superiori tempore aliquoties, ut Moldaui posteaquam semel ab Vngaris ad Polonos defece- *Moldauorũ defectiones ad Vngaros.* runt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel deniq; ut est dubia gentis fides, Vngarici regis clientelæ denuò sese addicerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus capeset. Quem ubi comperit recensitis copijs, motisq; à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Camenecian, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq; ditionem, iter instituere, sed ad Pocuce oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misitq; tres legatos, uiros genti suæ primarios ad regẽ sciscitatum, ami- *Stephani legati ad regẽ.* cus ne an hostis Moldauiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longè maiori cõpendio & expeditiore uia ad fines Turcarũ peruenire: seq; exercitum *Legati uiolati.* eius & cõmeatu adiuturum, & ubi hostium fines attigisset, copijs suis aucturum esse: sin sibi bellum inferret, daturum se esse operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehendit, & Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lituanorum, Prussorum & Masouiorum auxilijs, cum infestis signis Moldauiam ingressus est: & omnibus rebus postposi- *Ioannis Alberti consilium.* tis, interiora & caput gentis Sociauiam potissimum petiuit, sperans Moldauos nõ modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, & alios qui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse. Eoq; captiuos omnes quicunq; à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sociauia Stephani præsidio firmata ueniendi portas clausisset, quaternis castris in conspe- *Sociauia nequicquã obsessa & oppugnata. Polonicus exercitus.* ctu arcis positis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruum essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem nostris defuêre. Sed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo fimoque oblitis reficiebant.

Itaque cum in longum duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertum *Stephani Palatini conatus.* prodibat usquam è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Transylua-

A Transſyluanorum, Cæculorum, Tranſalpinenſium, Beſſarabum, Turcarum ac Tattarorum, quos partim prædæ, partim ſubiectionis ſuæ ſpe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam inſeſsis uijs, ne commeatus noſtris è Ruſsia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis Moldauorũ fruſtrati noſtri, cum difficultatem belli circumſpicerent, penuriamque annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, ſentire inciperent, nec Moldaui ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres eſſe, & fremere in regem: reputare ſecum ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portenderant: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli moris caſtris poſt exercitum agebantur, ſubita tempeſtate diſiecti erant, uec recolligi omnes potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu modici fluminis collapſus, merſuſque perijt. His igitur de cauſis miſsionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neque Lituani, neque Maſouij ueniebant: Pruſſorum verò Magiſter Tiſen Leopoli ægrotus decumbebat: vbi etiam extremum uitæ diem clauſit. Accedebat eò quòd ipſe quoque Stephanus pacem petebat, Vuladiſlao rege Vngarorum deprecatore & pacificatore urens. Nec tamen conſtat, veréne id fecerit, an ſimularit, quo noſtros tantiſper, dum copiæ ſuæ conuenirent, duceret, & ab oppugnatione Sociauiæ auerteret, quam in extremo diſcrimine verſari didicerat. Miſit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, ſuadens & poſtulans, ut is pacem daret Moldauo, ne deſperatione ſalutis & rerum ſuarum ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorumque uires acceſsione copiarum ſuarum augeret. Tametſi ſuam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quo Stephanum omnia pollicentem cum tota gente ſibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus in illo ſtatu rerum, cum febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi ab Vngaris legatis paſſus eſt. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ conſtitutæ ſunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouiſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle, quàm ueniſſent, ſiue quòd breuior ea uia eſſet in Poloniam, ſiue quòd agri à populationibus intacti faciliorem cõmeatum exercitui præbituri eſſe uiderentur, admonuit regem per internuncios, conſul-

Polonicus exercitus detrectat bellum.
Oſtenta clades.
Tiſen Magiſter Crucigerorum Leopoli moritur.
Legatio Vngarica ad regem Polon.
Ioannis Alberti aduerſa ualetudo.
Induciæ cũ Stephano.

B tius eum facturum, ſi eadem uia, qua uenerat, exercitum reduceret. Nõ tam planam eſſe illam alteram, quæ ad læuam uergeret, ſed ſyluarum denſitate, & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam. Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in anguſtijs negocium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quòd homo uafer & infidus ſibi ſuiſq; hoc conſilio proſpicere putabatur, ut integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaque itum eſt quà placuerat, nullo ordine: nec abſtinebãt noſtri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis caſtris ad Bucouinam peruenerunt eſt. Sylua eſt fagina denſa duûm miliarium ſpacio lata, Bucouinam ab arborum genere uocant, anguſtam habens & præruptam inter aſpera ſaxa monteſq; uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ tranſire non poſſe uiderentur, ad introitũ eius rex caſtra metatus ſubſtitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis ſuis præire iuſsi, ſyluam ſine ullo impedimento emenſi ſunt. Altera die rex præmiſsis bombardis & curribus, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſecutus eſt, carpento uectus propter aduerſam ualetudinem. Ponè ſequebantur minores Poloni cum Ruſsis in compoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuri. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium ſyluę impedimenta regia peruenerant, cum ecce agreſtes Valachi pedites undiq; ex inſidijs coorti, impetum in ea faciunt, perſcellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderant, arboribus uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferendam ſuis opem poſſent. Nec mora ipſe Stephanus cum ualidis equitum peditumque copijs improuiſus adeſt, & ingenti cum clamore extremum noſtrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur noſtri re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma & uim hoſtium certatim pro ſe quiſque animoſe ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur: nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ latè reſonantes magis etiam ſonorum atque terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoſte noſtri in caſtra ſua, à quibus non procul abſeſſerant, ſeſe recepère. Ibi quoque premente hoſte conſtipati & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant: deſperataque ſalute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acris inſta-

Moldaui feri & indomiti.
Bucouina ſylua.
Polonorum clades apud Bucouinam ſyluam.

bant hostes: donec rex cognito suorum periculo, aulicũ equitatum suum armis uirisque florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatem diligentiamque recurrendi fecisset, syluam egressus, tympanorum, tubarumque clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij, qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant, spacium nacti, qua quisq; poterat elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmẽ euasere: quò rex quoque iam peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiectiq; terga dedêre. Nostri summotis fortiter, nec sine strage hostibus, absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictoresq; ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuia mansit, expectans, si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs, complures de nobilitate Polonica & Russica desiderati sunt, partim cæsi, partim capti.

Stephani crudelitas.

Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari cœperant, in seruitutem abegerunt. E quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij aliquanto post postliminio reuersi sunt.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius euo pti.

De Odrouanzo palatini Russiæ filio dubitatum est à plerisque, & etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possesionem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus asiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis vero illi Odrauanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis.

Odrouanzus subditicius.

Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, prœliano periculo admoniti. Nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserent, uexarentq;, non modò pabulantes & adaquantes, uerùm etiam in castris quiescentes.

Moldaui infestant Polonum exercitum.

Nocte quadam obseruato uenti uehementioris flatu herbas arêtes cum frutetis haud procul à castris succenderunt. Coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat, affecissetq; nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper tamen plus incommodi ipsi accipiebant Valachi, quàm inferebant, præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè deleuerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce ex fœdere in auxilium regi missi.

Masouij caesi à Valachis.

Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos misit, priusq; cum rege sese coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes. Nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed præualente hostium multitudine circumuenti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros trãsitu prohiberet.

Prutus f.

Quò cum peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinq; totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex aũt cum minus cõmodè ualeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnoueciũ triduo statiua habuit: per quos dies nostri lõge lateq; quoquouersus prædas egerũt. Interea rumor castra peruasit, ingentes hostiu copias aduentare, regẽq; clam deserto exercitu subducere sese uelle. Quę res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabãtur, & raptim sarcinas cõponebant, equorũq; dorsis alligabãt, turpé fugam relictis currib. & impedimẽtis cęteris parãtes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddiura, tectaq; ignauiã ad fugã spectantium.

Rumor tumultu complet castra regia.

Itaq; necesse habuit rex, quamuis æger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illũ rumorẽ diluturus, & fluctuantiũ, & iã penè fugitãtiũ animos cõfirmaturus. Quod quidẽ Sigismundus impigrè fecit, totã illã noctẽ accensis funalib. castra obequitãs, & cum obuios quosq; benignè cõpellans, tũ ad procerũ tentoria adiens. Ita sedatus tamẽ est tumultus, repressaq; fuga.

Sigismundi diligentia.

Sequẽti die cũ castra iã rex mouere uellet, superuenerũt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexãdro magno duce eius gentis missi: regẽq; & exercitũ omnẽ spe meliore & lætitia impleuerũt. Quid aũt causę fuerit, cur ipse Alexander cum fratre, sicuti conuenerat, socia arma coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tempori non miserit, diuinare non est necesse.

Lituanorũ aduentus.

Ipse quidem cum exercitu ualido apud Bratislauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæsit, arcem instaurans & muniens. Peruenerunt

Bratislauia instaurata.

autem

A autem à rege Lituani, ut se in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: sed ille non permisit, aduersam ualetudinem suam causatus, propter quam maturare reditum cogeretur. Cumq; Sniatinum copias reduxisset, trãsmisso Nestro amne dimisit exercitum: ipse Leopolim lento itinere uectus, tantisper ibi acquieuit, donec morbo liberatus est. Inde postea Cracouiam reuersus, quasi rem bene gessisset, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impensius indulsit. Fertūrq; quodam tempore cum noctu in urbe uno aut altero fortassis ministro comitatus absq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidisset, exorto temerè iurgio vulnus accepisse: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis suæ, plaga illa non sine dolore & rubore officij sui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum suis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominię, cladisq;: nec memor, quòd Stephanum animosum & ferocem hominem irritasset. Quæ res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atq; Russis deinceps causa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipso iniuriam, bellumq; sibi immeritò illatum ulcisci satagens, primo uere insequentis anni cum expeditis suorum Valachorum, Turcarumq;, ac Tattarorũ copijs in Podoliam & Russiam inuasit: & pretergressus Leopolim arcem urbemq; munitã, ad Canciugam oppidum, & Vislocum amnem longè lateq; populabundus excurrit, & ingentẽ cũctæ Polonię terrorẽ incussit, nemine ad arcẽdũ hoste neq; parato, neq; animato: sed cũctis ad fugã spectantib. & nõ modò in munitiones, uerùm etiã in auios mõtes atq; syluas sese abdẽtib. Vnde tamen plurimi mortales utriusq; sexus, & omnis ętatis atq; ordinis à pscrutantib. cuncta hostib. & fugientiũ uestigia psequentibus extracti, in miserabilem seruitutẽ abducti ac distracti sunt, ita vt Thracia, Macedonia, Scythia & Asia Russis mancipijs implerẽtur. Supra centũ millia hominũ abacta esse tũc ferũtur cũ innumerabili gregũ, armẽtorũ, & omnis generis prędа. Pręmislia, Radimnũ, Iaroslauia, Pręuorscũ, & cõplura alia ignobiliora oppida cũ innumerabilib. pagis direpta & incẽsa. Vnũ operępreciũ tũc a nostris factũ est, quòd Cracouia metu ppinqui periculi à latere Septẽtrionali turrib. ppugnaculis, pinnis, uallo, fossaq;, Rudaua flumine in eã inducto, munitior & magnificẽrior effecta est, submotis B etiã logius plerisq; suburbanis ędificijs, quę mœnib. urbis è ppinquo imminebãt. Neque verò hic tũc Russię & Podolię malorũ finis fuit. Nã Tattari pręda apud Tauricã deposita, mense Iulio iterũ immani excursione easdẽ regiones diuexarũt. Quib. incõmodis & cõuicijs hominũ rex motus, nobilitate omni Polona arma sumere, & apud Sendomiriam celeriter sibi pręstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eò dũ sese cõtulit. Sigismũdus enim frater in Vngariã ad Vuladislaũ regẽ paulo antè pfectus erat. Dũ ęgrè moliũtur & cõueniũt nostri, hostes pręda onusti ad sua se recepẽre. Quo cognito nostri quoq; dilapsi sunt, cũ nõ multo minore quàm hostes dãno & incõmodo Sendomiriẽsem tractũ affecissent, pręter quòd abigẽdis tamen ac trucidãdis hominib. abstinuẽre. Rex quoque Cracouiam redijt. Per q, tempus Cazimirię apud Iudęos uitulus biceps natus esse memoratur, altero capite in loco candę, cauda verò in medio dorsi existẽte, ac duob. tãtũ pedib. à dextro latere pminẽtib. Mali portẽtũ id esse creditũ est. Nec ita multo pòst sub finẽ Nouemb. septuaginta millia Turcarũ p Valachiã in Russiã sese effuderũt, omnem eam oram, quæ ad Nestrum & circum Haliciam, Zidacioniam, Drohobiciam & Samboriam est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neque progrediendi ac debacchandi modum ullum sibi statuissent, nemine sese ipsis obijciente, nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populum suum, repressi, atque adeò oppressi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circumsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisque omnibus frigore & fame confectis, hominum quoque supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorantur. Multi reperti postea, qui interfectis equis in uteros eorum exenteratos calentes etiamtum sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus uita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui cum sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano palatino & Valachis Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorũ opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaque non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimarunt. At reges Polonus &

Ioannes Albertus amorib. deditus.
Ioannis Alberti periculum nocturnum.
Valachi Russiam populati.
1498. añ.
Canciuga opp.
Vislocus fl.
Captiuorum ingens numerum.
Oppida incensa.
Cracouiæ munitio.
Russia à Tattaris uastata
Sigismũdus in Vngariã profectus.
Poloni sua populati.
Portentum.
Turcæ Russiam uastantes hyberna tempestate deleti.

Vngarus, & Lituanorum dux Alexander domesticis periculis admoniti, quo munitiores essent in posterum contra uim tam potentis hostis, missis inter se vltro citroq; legatis fœdus inter se icerunt, quo cautum est de auxilijs mutuis & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui ipsorum alicui fœderati non essent: de periculis imminentibus vt se inuicem præmonerent. Neq; unus quispiam cæteris inconsultis cũ Turcis pacem faceret, bellumúe gereret. Qui contra fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus vt in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de alijs cõditionib. fœderis, ipsi inter se principes cõgressi cõstituerent: de priuatorũ aũt cõtrouersijs dirimẽdis cõsiliarios suos quisq; delegarẽt. Hæc ita tũc cõuenēre año post Christũ natũ 1499. Videtur aũt & simultas, siue adeo dissidiũ gliscens inter eosdẽ fratres tũc fuisse cõpositũ: cuius causam nõ cõperio. Ac ne dissidiũ quidẽ Vaponius memorat. Siue aũt de hereditate paterna id extitit, siue quòd in bello Moldauico Alexander quidẽ præter fœderis perpetui legẽ promissumq; suũ Ioãni Alberto defuit, Vuladislaus vero fauisse etiã Moldauis visus est: extat sanè in archiuo Cracouiẽsi mãdatũ Vuladislai, quo is potestatẽ fecit legatis suis redintegrãdæ suo nomine cũ Ioanne Alberto cõcordiæ. Vnde rectè colligitur, diruptã eã fuisse. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lituanos, tã p ipsos Ioannẽ Albertũ & Alexandrũ dudũ, quàm per Iagellonẽ & Vitoudũ olim conuentorũ, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nẽpe ut neutri alteris nõ uocatis principẽ sibi eligerẽt & crearẽt. Quod quorsum attinebat fieri tũc, nisi cõtrouersia & offensio quædã inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo verò quarto fratri Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia cõcessit ijsdẽ ferè cõditionib. quibus Ioãni Alberto prius cõcesserat, & inferiori superioriq; Silesiæ eũ præfecit. Vbi præclarã is operã subiectis & uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquãto aũt pòst etiã inferioris Lusatiæ Marchionatũ idẽ Vuladislaus ipsi adiecit, & portionẽ suã paternæ hæreditatis donauit. Cũ Stephano quoq; palatino Moldauorũ, & filio eius Bogdano pax tũc facta est: fœdusq; ictũ, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismundi ducũ nomine: quo professus est Stephanus, omnẽ culpã & iniurias à rege sibi clemẽter condonatas, ac dominatũ Moldauiæ relictũ esse: & cõtra quosuis hostes totis uirib. semper præstò se ipsi futurũ esse promisit. Cautũ est etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorũ ab alteris reciperẽtur: Palatino aũt ipsi si exulare contingeret, vt tutus patẽret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde discessus, auxiliaq; darẽtur, recuperare sua cupienti: ipse aũt Vngaro iuxtà ac Polono cõtra Turcas bellũ gerẽti præstò ut esset: aut si nõ posset per se ipse, filiũ cum copijs mitteret: Turcis verò cõtra ipsos ne opitularetur, nisi extrema ui adactus. Cæterũ ipse cõtra eos à fœderatis defenderetur: de hostib. & periculis præmonerent se inuicẽ principes. De iniurijs mutuis subditorũ, & cõtrouersijs, Camenecensis, Cernechouiensis, & Chocimẽsis præfecti simul cognoscerẽt; de grauiorib. verò controuersijs inter ipsos præfectos, iudices à principib. delegarẽtur: cõmercia vtrobiq; vt essent libera. Hæc ita, vt tunc cõuenẽre, literis mandata, extant in Archiuo arcis Cracouiensis. Quin & Ioannes Moschorũ dux de pace, amicitia & societate tunc ad regẽ Polonũ misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid autẽ in eo spectarit, tanto spacio terrarum disiunctis Polonia & Moschouia, nõ intelligo. Nec multo pòst ipse etiã Turcarum imperator Baiazetes, cũ de cõfœderatione tot ac tãtorum principum cognouisset, insignẽ legationẽ ad Ioãnẽ Albertũ regẽ de pace uel inducijs progãdis misit. Prouidebat enim prudẽs & cautus bellator, ne plurib. ac diuersis bellis eodẽ tẽpore implicaretur. Nã Venetos bello terra mariq; adortus erat: & classe quidẽ Ægæum & Ionium mare & Peloponnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nusq̃ pugnæ copiã facientib. Methonã, Iuncũ & Coronã urbes obsessas, & oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terrestri autẽ itinere ad octo millia equitum in ditionẽ eorum immisit. Qui cum secundum mare per Istriã & Forum Iulij populabundi in Venetiã procurrissent, omnẽ eã orã, quæ est circum Goriciã, S. Danielẽ, ac Teruisium siue Taurisium, crudeliter uastarunt: & præter agrestes eius oræ plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia rusticãtes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prussosq; utriusq; sexus religionis ergò Romam ad Iubilæum à Pontifice max. in sequentem annum edictum illàc proficiscentes exceperunt, & in miserabilem seruitutem, nullo accepto incõmodo, abduxerunt. Quib malis adacti Veneti, pacẽ à Baiazete petiuerunt, & ad spacium centum annorum & unius diei certis conditionib. impetrarunt. Sed id posterius actũ est. Tunc autẽ dubio adhuc euẽtu belli, cum nõ ignoraret Baiazetes Venetos

Margin notes: 1499 añ. — *Pactorũ inter Polonos & Lituanos renouatio ac declaratio.* — *Sigismundus dux Glogouiæ & Opauiæ, & utriusq; Silesiæ præfectus, et Marchio Lusaciæ.* — *Sigismũdus Latrocinia sustulit è Silesia.* — *Stephani palatini cũ Polonis & Lituanis fœdus* — *Moschorum dux Ioannes amicitiam & societatẽ iungit cum rege Polon.* — *Baiazetes Turcarũ imperator de pace ad Ioãnem Albertum misit.* — *Turcarum bellum cum Venetis.* — *Iubilæus annus.* — *P[illegible]orum cũ [illegible] Venetis.* — 1500. añ.

A netos rerum suarum satagere, & cùm ab ijs, tum à cęteris Christianis principibus, atq; etiam à Pontifice max. regē Polonum & Maximilianum Cęsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannē Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum sibi esse duxit. Totum aūt annum Turcica illa legatio responsum regis Poloni expectauit. Neq; enim explicabat is, quid faceret: propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipse vltrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cęterum magnitudinē eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & pręsertim inopiam ęrarij, & res Prussicas, de quib. mox dicemus, secū expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cū Cęsare in comitijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostē suscipiendo: sed eorū conatus domi conflato cū Heluetijs bello, & Italicis motibus prępediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxtà atq; externis vniuersa Italia: Pōtifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circūspiciebant: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicū verò Sphortiam, quē Cęsar, filio fratris eius Ioāne Galeatio summoto, ducē appellarat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc aūt & socijs eius Maximilianus Cęsar in auxiliū euocabatur. Hęc tunc secū reputabat Ioānes Albertus: & verò gemina Tauricanorū Tattarorū incursione distractus, cōsultandi cū procerib. spaciū non habuit. Tattari enim sub tēpus messis hybernarū frugū magno impetu per Volyniā effusi in Russiā & Poloniam, circū Belsium, Crasnistauiam, Turobinū, Crasnicū & Lublinū usq; ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prędas agentes, & in imbecillā senū puerorumq; aetatem ferro, in tecta aūt igni sęuientes. Quo cōmotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumultuariè coadunata, ad hostē contendit. Sed cum eum pręda onustū raptim abeuntē assequi non posse uideretur, Cracouiā Augusto mense redijt. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus legatus Alexādri sexti eius nominis pont. max. ad Turcicū bellum regē cohortans, & pię militiæ quā Crucis seu Cruciatā uocant, facultatē ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi, simulq; Iubilæum, & potestatē decimæ de cunctis ecclesiasticis reditib. in suo utriusq; regno in subsidium eiusdē belli exigendæ afferens. Tardius autē is uenit, quòd prius in Vngariā cum ijsdē mandatis diuertisset. Ac decima quidē à nostratib. episcopis & collegijs sacris negata,
B sed usitata cōtributio ꝑ ea decreta est, quæ tūc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus verò ꝓmulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tattari præda deposita, illecti eius dulcedine mense Septembri reuersi sunt: effusiusq; etiā nō modò easdē oras, sed Russiæ quoq; Australis & Lituaniæ partē depopulati sunt: ac circum Landishutā, Lezeiscum, Zauichostum, Opatouiā, & Breste Lituanicum prædis actis, nulloq; accepto incōmodo, ingentē hominum, pecudum, & iumentorum vim abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquādiu ea loca ipsorum incursionib. fuissent. Erāt in Russia nōnullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro Myscouio præfecto Leopoliēsi, publico stipēdio, quòd è tributo agrario cereuisiarioq;, & censu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeuntem hostem carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copijs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquam eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidē cum paucis equitib. quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliēsi episcopo, qui nōdum discesserat, subsequi se iussit. Verùm ij pòst discessum regium correptis armis bacchantium in morē ducib. religiosis & monachis quorum nō exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuere, & uiginti plus minus Iudæos trucidauēre. Inde cum sub signis per pontē Cracouiam tenderēt, clausis portis urbis exclusi, regē secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquā aduersus Tattaros factum. Rex enim ubi excessisse cum pręda hostes cognouit, ipse quoq; è Russia inglorius Cracouiā se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Russiā & Poloniam affecere. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo dieb. ante primā Tattarorum incursionem cōspectus. Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Et fuit sanè aestas illa tā calida & arida, vt ad medium Iunij fruges in Polonia passim demeterētur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est. Etenim Ioānes magnus dux Moschorum quāuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimonium collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obseruantior, Russiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito & proauito quodam, ut uideri uolebat,

Maximilianum bellum cū Heluetijs.
Italici motus.
Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.
Tattari Russiam & Poloniā uastāt
Legatio Pōtificia ad regem Polon.
Decima negata regi.
Contributionis ecclesiasticæ summa Iubilæi pecuniæ summa.
Tattarorū altera excursio.
Petrus Myscouius.
Iudæorū bona direpta à cruce signatis militibus.
Cometa.
Cracouiēsis arcis incendium.
Messis præmatura.
Helena Moscha Alexādri ducis Lituani uxor.
Moschus Lituano bellū infert.

bat,iure à genero repetebat,elatus accesſione earum ditionum,quas Cazimiro regnante à Lituanis partim bello,partim defectione Ruſſorũ abalienarat. Coadunato igitur ingẽti exercitu,cùm alia quędã territoria,p deditionẽ accepris magis, quàm expugnatis eorũ munitionib.in poteſtatẽ ſuã redegit,tũ Smolenſcenſem orã uaſtauit. Alexander cũ neq; uiriũ,neq; animorũ ſatis contra tã potentẽ hoſtẽ in ſuia eſſe animaduerteret,miſſe Poſnaniã theſaurario cũ pecunia,nõ cõtẽnendas equitũ & peditũ copiaa è Polonis,Silęſijs,Boemis & Morauis mercede conductis conſcripſit, eisq; Ioannẽ cognomento Polacũ pręfecit. Quę cũ ſub finẽ autũni demùm,pluuijs increbeſcentib.& frigore geluq; iã inualeſcente ad Smolenſciorũ fines petueniſſent,nec hoſtẽ ibi reperiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſſę,Lituania hoſtilẽ ferè in modũ diuexata exceſſetunt. Sigiſmundus Herberſteinus,Slauus genere,uir plurimarũ retũ & regionũ in obeundis legationib. peritiſsimus, ac diligentiſsimus indagator, cũ paucis annis pòſt,legatus à Maximiliano Cęſare ad Baſiliũ principẽ Ioannis huius,de quo nunc ſcribimus,filiũ in Moſchouiam penetraſſet, paulò aliter hęc in Cõmẽtarijs retũ Moſchouiticarũ memorię prodidit,Moſchorũ,vt videtur,ſermone cõperta. Memoratis, Moſcũ iniuria generi cõmotum,quòd is filię ſuę Helenę Ruſsici ritus delubtũ in arce Vilnenſi,quemadmodũ cõuenerat in pactis ſponſalib.non extruxiſſet,tres exercitus trib.diuerſis locis in ditionẽ eius immiſiſſe:Lituanos verò,cũ uni ex his duce Conſtantino Oſtrogio Ruſſo occurtiſſent,cõmiſſo ad Vedroſſum amnẽ pręlio in inſidias pręcipitatos diſsipatosq; eſſe, ac ducẽ exetcitus & cõplures de primorib. Lituanis captos,& in tetro carcere aliquãdiu aſſeruatos:Drohobuſſum,Toropezũ,& Bielã arces à Ruſsis hoſti deditas: Branſcũ quoq;,palatino eius loci fortefortuna à Tattaris Caſanẽſib.qui Moſcho militabãt, excepto,in poteſtatẽ redactũ:ad extremũ duos duces Seueriẽſium Baſilios patrueles, qui magno Lituanorũ duci ad illud uſq; tẽpus paruiſſent,Moſcho ſe & ſua dediſſe. Alexandrũ deinde captiuis tantũ ex pacto receptis,cũ ſocero pacẽ feciſſe. Hęc ille,nõ uno, vt videtur,anno acta,aliud agens,nõ habuit neceſſe tẽporib. diſtinguere,ac diligentius omnia perſequi. Non abhotret aũt à vero,Alexandrũ ſuas hoſtilesq; vires metientẽ, uel aduerſo pręlio duntaxat admonitũ,mercenarium militẽ conduxiſſe:& hoſtib.ad ſua reuerſis,inſtante hyeme ad gerẽdum bellum inepta dimiſiſſe. Vapouius quidẽ noſter,& Mathias Miechouienſis,illius tẽporis ſcriptores,ita,quemadmodum nos memorauimus de hoc mercenario milite ſcriptũ reliquerũt. Sic tũc Lituania diuexata eſt. At Ioãnes Albertus rex in Pruſsiã iter & expeditionẽ parabat,quo ordinẽ Teuthonicorũ Crucigerorum cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina matre poſtulante,Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tiſeno Leopoli mortuo in magiſtratu ſuffectus eſſet,detrectabat is tamen iurare in uerba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur omnib.rebus ac difficultatibus diligenter expẽſis rex cum comitia Petricouiã ad initium ſequentis anni edixiſſet, de ſententia ampliſsimi cõſilij inducias quinq; annorum Baiazeti conceſsit,legationẽq; eius magnificẽ donatã tãdẽ dimiſit. Venerunt ad eadẽ comitia oratores Stephani palatini Moldauorum,& Sachmatis principis Tattarorum Zauolgẽſium. Ac illi quidẽ Eliam Petri qui ante Stephanum palatinus fuit,filium,pfugum ex fœdere depoſcebat:quòd is affectare dominatum diceretur:Tattari verò nunciabãt,principẽ ſuũ legatione regis & Alexãdri magni ducis Lituanorum euocatum cõtra Mahometkereium Pręcopẽſium ſiue Tauricanorum principẽ adeſſe cũ cẽtum millib. equitũ:traiectisq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs nõ ſine magno labore, apud Męotim paludẽ primùm cõſediſſe: deinde longius progteſſum ad Boryſthenẽ fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos,vt inter ſe icto fœdere,& iunctia uirib. cõmunem hoſtem adorirentur. His actæ gratiæ, fœdusq; ictũ multa ceremonia, & iureiurando interpoſito: quod quidem Tattari more ſuo dederunt,aqua ſtrictis frameis infuſa & ſorpta,mala imprecãtes ei qui fœdus uiolaſſe. Miſſa principi à rege munera,& inita belli ſocietas. Sed dum noſtri atq; Lituani moras nectunt,Mahometkereius coactis magnis copijs cum nõ multum Sachmati uiribus cederet,exercitatiorem autem aliquanto militem haberet,vltrò hoſti obuiam iuit. Commiſſo acri & cruento pręlio uictus Mahometkerius,& in Tauricã reiectus eſt. Nec noſtri poſtea uictorẽ ſociũ iuuandũ ſibi eſſe duxerunt,ſiue quòd ipſe per ſe id bellum cõuecturus eſſe uidebatur,ſiue ut barbari ipſi ſeſe mutuò ancipiti bello cõficerẽt, uel debilitarent,propterea quòd ne ſocijs quidem ipſis barbaris fides habenda eſſe uideretur. De Stephani aũt poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet,dedere quidem inſontẽ & ſupplicẽ,dirũ & immane uidebatur:ſeruare aũt æmulum infidi ſocij, quem

is me-

Smolenſcenſis ager uaſtatus. *Lituania à mercenarijs militibus uexata.* *Sigiſmundus Herberſteinus.* *Lituani à Moſchis uicti.* *Vedroſſus fl.* *Cõſtantinus Oſtrogius dux captus.* *Munitiones à Moſchis in poteſtatẽ redactæ.* *Seueriẽſium deditio.* *Pax cũ Moſcho.* *Fridericus Magiſter Crucigerorum detrectat iuſiurãdum.* *1501 ań.* *Comitia Petricouiæ.* *Induciæ quinquẽnes cum Turcis.* *Valachica legatio.* *Tattarica legatio.* *Fœdus regis Polon. cum Tattaris.* *Tattarorum iuſiurandũ.* *Tattarorũ inter ipſos bellum.* *Tauricani Tattari uicti.*

A

B

A is metuere & cauere necesse haberet, non inutile quidem Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabatur, atque adeò legati id minuabantur. Nolebat autem rex ad Prussiam spectans illum à tergo inimicum relinquere. His ita disputatis, deditus quidem non est Petrus, verùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, vulgatum est, crimen falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & conuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dedisset, post medium Aprilem in Prussiam contendit. Torunium cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit hortatum, vt is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorum vim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed varijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cæsaris, & aliorum Germanorum principum omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium auxilijs confirmaret. Dum eunt redeuntque legati, Ioannes Albertus rex apoplexi vitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultum est, matre funus prosequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non vulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in venerem procliuior, cœlebs tamen extinctus est, cum ferè nouem annos regnasset.

Petrus profugus capite plexus.

Legatio regis ad Magistrum Crucigerorum.

Ioannis Alberti mors, mores, et ingenium.

ALEXANDER REX.

IVSTIS funebribus Ioanni Alberto persolutis, itum est Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idem episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatumque aliquandiu variantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, &

Comitia Petricouiæ.

De rege creando variæ sententiæ.

B maiore vi coniunctis trium populorum viribus contra barbaros Turcas ac Tartaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato consilio, Petro Cmitha marsalco regni authore, Petrum Myscouium palatinum Lencicienſem, & Nicolaum Vurobloiuium canonicum Cracouiensem ad ipsum, qui studia sua ipsi deferrent, & ad suscipiendum regnum eum inuitarent. Alij verò Sigismundo Glogouiensium & Opauiensium duci fauebant. Sed vicit eorum sententia, qui Alexandrum magnum ducem Lituanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos, qui Vuladislao studebant: ostendebantque, neque Vuladislai prioris, neque Ludouici tempore expediuisse Polonis, eundem cum Vngaris regem habere. Negociosum esse in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter vicinos Turcas, ita vt rex diutius ab eo regno abesse rectè non possit: Polonis item præsenti rege opus esse, magnisque incommodis atque cladibus maiores suos affectos esse ob regis absentiam. Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia consociatã, & quasi in vnum reipublicæ corpus redactam, ab ea disiungi, & quasi amputari prorsus inutile esse. Omnibus bellis priscis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum viribus attulisse. Et quemadmodum ij sine Polonis nihil præclari vnquam gessissent, gerant'ue, sic à Polonis quoq;, sicubi Lituani abfuissent, nõ multum operæprecij factum esse, ex quo ij sese cum ipsis coniunxissent: vel nuper Valachico bello id satis animaduersum esse. Commodùm autem Lituani proceres, Albertus Tabor episcopus Vilnensis, Ioannes Zabrezinius princeps marsalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius senatus Lituanici ad eligendum cum Polonis secundum præscriptum fœderis regem, & iurandum in verba eius, confirmandumq; & renouandũ antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici senatus prensarunt, rumoremq; sparserũt, Alexandrum cũ exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à se, tum ab ipso Alexandro consentientibus proceribus Lituanis consignatam exhibuerunt. Extat vtrunq; diploma, simul & mandata ipsius Alexandri, & vigintiquinque procerum Lituanorum in archiuo regio Cracouiensi. Adhibita est autẽ in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum:

Petrus Cmitha marsalcus regni.

Non expedire eundẽ esse Vngar. & Polon. regem.

Lituanorũ coniunctio cũ Polon. vtrisque vtilis.

Lituanica legatio ad comitia Polonorum.

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

nempe quòd è Polonis & Lituanis vnus deinceps debet esse populus sub vno rege: rex A autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus suis locis in eo conuentu suffragia ferentibus: consilium vnum sit ambobus populis, & societas in secundis iuxtà ac aduersis rebus: moneta par atque similis: fœdera antiquitùs ab vtrisque icta, seruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magistratus, senatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in verba regis non semel tantùm, sed quoties à consiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ vtriusque populi simul & eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo vtrobique exerceantur: nulla vero vtrinque occasio dirimendæ coniunctionis capetur. His igitur actis & constitutis Alexander rex renunciatus est, misśique ad eum Breste oratores principes senatus, Andreas Rosa archiepiscopus Leopoliensis, Ioannes Lubràcius episcopus Posnaniensis, Andreas Samotulius Posnaniensis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinensis palatini, iusiurandum ab eo & proceribus Lituanis de seruandis pactis conuentis exegerunt, & regnum ei detulerunt. Nec longa mora interposita, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, suscipiendi diadematis gratia. Verebatur enim, ne quid Vuladislaus frater fautorum suorum consilio moliretur. Ac dimiserat quidem Vuladislaus nuncios cum literis ad plerosque principes Christianos de oblato sibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorum superius mentionem fecimus. Sed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepisset, Alexandrum fratrem regem à Polonis creatum esse: factumque moderatè tulit. Collaudauit etiam Polonos, quòd Lituanos, gentem magnam & bellicosam denuò sibi adiunxissent. Dum autem præstitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgensium Tattarorum principis. Quæ introducta in senatum, adorato de more gentis rege, incusauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tattaros euocassent, ipsi tam diu cunctarentur cum eo se coniungere, & communem hostem non tam viribus suis, quàm natura loci, & peninsulæ latibulis fidentem adoriri: paterenturq; socios & amicos vastis & incultis locis hærentes hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame vnà cum „ equis confici. Verendum esse, vt Tattari, gens alioqui ferox, nec satis morigera suis prin B „ cipibus, mala consultrice fame stimulante, in officio contineri posśint. Hæc ita breuiter prolocuti, responsum in hanc sententiam accepère: Regem celebritate coronationis peracta, maturaturũ esse expeditionẽ, & cum Polonis & Lituanis ad Boristhenem præstò futurum, operamq; daturum, ne Sachmatem cum suis tam longinquę ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora. Interea verò Sachmatis vxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua virium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, vel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commissoq; in patentibus campis sub Kiouia prælio, victũ ingenti strage Sachmatem in fugam vertit. Sachmates dissipatis suis, cum trecẽtis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per vastas Podoliæ solitudines Kiouiam sese recepit. Sed ne ibi quidẽ tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue præfecto loci, Vilnam transmissus est: ibiq; regis aduentum operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligentius asseruatus est. Hunc exitum Tattaricum illud bellum habuit. Alexander xij. die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni inunctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq; Ioànes Baduarius Venetorum legatus. Mense aũt Februario sequentis anni Helena regis vxor è Lituania venit. Nec tamẽ diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea q̃, Græcorum schismati dedita ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicę abhorreret. In Lituaniam deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre vicario, gubernatoreque regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare. Nec ita multo pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri cum valido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraque tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regem cum magnis copijs aduentare accepisset. Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ, ea lege, vt captiui modò

Alexander rex creatus. *Polonorũ legatio ad Alexandrum.* *Iuramẽtum Alexãdri regis electi.* *Vuladislai modestia.* *Tattarorum Zauolgensium legatio ad Poloniæ regem.* *Tattarorum à suo principe defectio.* *Zauolgenses Tattari à Tauricanis profligati.* *Sachmatis Tattari fuga & captiuitas.* *Alexander rex coronatus.* *Venetorũ legatio.* 1502 ann. *Helena regis vxor non coronata.* *Frider. cardinalis gubernator Poloniæ.* *Smolenscum oppugnatũ à Moschis.* *Induciæ.*

A modò redderentur. Constantinum tamen ducem Sigismundus Herbersteinus memo-
ratante pacem factâ elapsum esse, dimissum è vinculis, cum simulatè fidem suam Mo-
scho obstrinxisset, agrosque & possesiones in Moschouia ab eo accepisset. Per idem fe-
rè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Rusiam & Sendomiriensem tractum po-
pulabundi peruagati, Ressouiam, Iatoslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam (quæ
fortè Donaiouia est) transmissoque Vistula flumine Opatouiam, Lagouiam & Cuno-
uiam oppida diripuissent & exussissent, ad Pacianouiam vsque peruenête. Inde cum
Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquanta manu sagitta-
riorum in aditu eius vici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & non contemnendi exer-
citus speciem ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro i-
gnique in obuia quæque, quæ abigere vel asportare commodè non poterant, crudeli-
ter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis
equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum se se-
qui iussa: verùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepête. Tri-
ginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, viuente adhuc Ioanne
Alberto cû Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium
Dambtonicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem
tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra
quem exercitum cùm Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commis-
so prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi &
fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cessit victoria. Nec ita multo pòst idem Vu-
ladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontifi-
cis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconom, quæ illustris
est in Gallijs familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas vlturus, Petro Io-
za palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio ducibus,
exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis vicissim immisit, multisque vicis
& oppidis ab Bodon vsque nobile emporium in ripa Danubij situm vastatis, & lucu-
lenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur
Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, i-
B pse propter pedum dolorem Adrianopoli & Constantinopoli mansitans. Quas ob cau-
sas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus
est, venenoq; vt creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur. *Insequens an-
nus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi,
& Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Frideri-
cus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners,
ignauo ocio, crapulæ, & asiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregali-
bus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste
Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cra-
couiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis precio-
sis gemmis distinctam contulit. Ei suffecti sunt voluntate Alexandri regis, in metro-
politana quidem Gnesnensi sede Andreas Borissouius cognomento Rosa archiepi-
scopus Leopoliensis, Bernardino Vilcico in Leopoliensi successore accepto: in Craco-
uiensi verò Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ ma-
tris: quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, vulgaribus
officijs demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Prærem-
bium episcopum Præmisliensem successorem accepit, in munere autê cancellariç Ioan-
nem Lascum præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quem rex
in Lituaniam proficiscens, cum neq; cancellarius, neq; procancellarius sequeretur, se-
cum duxerat, & à secretis & annulo habebat, propterea quòd scriba primùm, deinde
cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cancellariæ negocijs bene exercitatus ha-
beretur. Prærembio verò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius successit, qui &
in procancellarij munere antè successerat. Conradus verò Masouiorum dux Ioannem
& Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantû ditione ius
succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioâne Alberto rege precariò ob-
tinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur. Nec tamen reddebantur, Anna vxore de-
functi cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum
Anna & proceribus, ne id sibi regnoque fraudi esset, donec controuersia decreto co-
mitiorum decideretur. Verùm transacta res est amicè in comitijs Petricouiensibus,

indultumq;

Marginalia: Constantini ducis reditus. / Tartarorum excursio in Poloniam. / Ioannes Vapouius. / Induciæ cû Turcis firmatæ. / Turcæ victi ab Vngaris apud Iaice. / Vuladisl. regis Vngariæ & Boemiæ vxor. / Turcarû ditio ab Vngaris vastatur. / Persarum ac Turcarû bellum. / Baiazetes à Selimo filio pulsus regno et extinctus. / *1503 añ. / Friderici cardinalis mors & mores. / Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnensis. / Bernar. Vilcicus Leopoliensis. / Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis. / Vincentius Prærembius episcop. Vuladislauiensis. / Ioannes Lascus cancellarius Poloniæ. / Math. Dreuicius episcopus Præmisliensis: et procancellarius. / Cõradi Masouiorum ducis mors & liberi. / Transactio regis cû Masouijs ducibus.

indultumque pueris, vt quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoque retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent: orbi autem ipsi inter se succederent. Vbi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam reciperet, gentemque suis legibus viuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum vt pacta hæc diplomatis suis approbarent, & in verba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Atque hæc sequenti demum anno conuenêre. Illa autem æstate Tattari Tauricani Podoliam & Rufsiam rursus hostili incursione vexarunt, à Stephano palatino Moldauorum, vt creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Rufsiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce vocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, vt ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris venit, ibique comitia procerum habuit. Placuit, vt in æstatem proximam milite mercenario res contra Moldauos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus terrore Tattarorum excursiones repressum iri videbantur. In stipendium verò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus vsitato more.

Tattari Rufsiam populant. *Pocuce à Moldauis interceptum.* *Comitia Lublini.*

1504 añ. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Rufsiam misit: ipse verò posteaquam pluuiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiserunt, in Prussiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus verò Magister Prussiæ orientalis cognito aduentu regio ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne vel iurare in verba regis, vel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello vacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini Bauariam. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani tunc exortum est, cum Gallus Venetis nō tam socium regem adiuuantibus, quàm suam rem agentibus, capto Ludouico Sphortia duce dominatum illum iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eum prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Crucigerorum apud Germanos suos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & vexata est à nostris, ita vt Stephanus è munitionibus Pocucensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, vir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tattaros feliciter gestis omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius luscus in dominatu successit. Nostri satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tattari verò cum non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Moldauis atque Tattaris quiescentibus, & vt videbatur, deinceps etiam quieturis, siue quòd deerat pecunia, ita vt ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, vt ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes vlla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possesiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto sese sustentarent, donec rex è Prussia redijt: quod quidem sub finem æstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem vsque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutisque rebus Polonicis & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quò Lituanis conuentum edixerat, contendit, vt eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, vir elati animi, magnasque in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguę & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabantque, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin etiam iactabatur vulgò, verene an falsò, incertum est, Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant

Prussi iurāt in uerba regis Alexandri. *Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos & Venetos.* *Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.* *Stephani palatini mors, et res gestæ.* *Bogdan. palatinus Moldauiæ.* *Cracouiensis ora infestatur à militibus.* *Cazimiria cōflagrauit.*

1505 ann. *Michaelis Glinscij ducis potentia & inuidia.* *Lituanici motus.*

A tebant hæc Michaelem: & homo gratia principis imporentior ſuî, non modò non diſſimulabat quicquã, ſed apertas cum æmulis ſuis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat. Nec defuit ei occaſio. Fortè Alexander præfecturam Lidenſem, Lituano quodam amoro, Andreæ Droſdæ Michaelis conſanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum abſens mandata dederat, vt eum in poſſeſsionem eius præfecturæ mitterent. Id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occaſione Michael cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertum Taborum epiſcopum Viloenſem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocenſem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagiriæ, & Stanislaum Kiſcam ducem exercitus, quaſi contumaces rebellesque, ſubinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, vt is ſecretis conſi ijs de nece ipſorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiuſmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanę dolorem tutò aggredi poſſe videretur, Breſte, quod oppidum in confinio Polonię ſitum eſt, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem ſibi iratum eſſe: & erat res plena ſuſpicionis, quòd Lituanica comitia in eum locum prærer morem edicta eſſent aduenêre tamen, ſed ingreſſu arcis abſtinuêre. Tandem ſuaſu Ioannis Laſci cancellarij Polonici rex aliquantiſper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocenſi amouit, dato ei ſucceſſore Nicolao Radiuilo: Albertum verò epiſcopum Vilnenſem cum cæteris, qui idem ſentiebant, ſenatus ingreſſu excluſit. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgenſium Tattarorum princeps: cui rex magna & ſplendida equitum caterua ſtipatus ad quinque millia paſſuum obuiam progreſſus eſt, & comiter ac lautè eum accepit, compoſitisque rebus Lituanicis ad conuentum Polonorum Radomiam ſecum duxit. Vbi introductus in ſenatum, grauiter & magna libertate regem & conſiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos inculauit, quòd ab iis contra Tauricanos Tattaros in auxilium penè ab Hircano vſque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, deſtitutus deinde, ac planè proditus, amiſsis partim per defectionem, partim aduerſo prælio maximis, quas adduxerat copijs, nihilo tutiorem apud ſocios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: ſed contra iuriſiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud vſque tempus in cuſtodia, & quaſi in carcere detentus ſit. Sed Deus (inquit, ſublatum in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regisque cauſam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iusque iurandum violatum vlciſcetur. Ad extremum orabat, vt ſibi liberè diſcedere, & ad ſuos reuerti liceret. Reſponſum eſt regio nomine: Immeritò ipſum de rege & conſilio eius queri: ipſum ſibi ſua culpa, quicquid illud mali eſſet, conciliaſſe: quippe qui cum validum & florentem exercitum haberet, hoſtemque viribus longè inferiorem ſecundo prælio fudiſſet fugaſſetque, in campis Kiouienſibus ignauus deſidere, & ſociorum agros, fœdere & iuriſiurandi religione neglecta, rapinis vexare, quàm vrgere victoriam, expulſoque hoſte, Tauricæ imperium ſibi adiungere maluerit: aut ſi id ei viſum non ſit, potuiſſe eum certè traiecto rurſus Boryſthene è Moſchi ditione prædas agere, & exercitum inopem ſuſtentare tantiſper, dum Poloni & Lituani aduenirent. Ne fœminam quidem vxorem ipſius, nedum exercitum, domini & viri ignauiam illam ferre potuiſſe. Seipſum igitur potius, quàm quenquam alium incuſaret. Adhæc plurimùm eum Polonis & Lituanis incommodaſſe, quòd ſua culpa neglectis eorum conſilijs de infeſtanda Moſchouia, defectione ſuorum vires hoſtium auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ, & retorta in eum culpa. Obnoxius deinde is rogare, vt in Scythiam remitteretur: reparaturum ſe eſſe exercitum, & reliquias profligati collecturum: tranſfugas quoque, vbi ſe incolumem eſſe cognouerint, ad ſe reuerſuros. Ita fore, vt plus regi commodare dimiſſus, quàm retentus poſſet. Non ſatis conſultum fore noſtris videbatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga irritatum, qui tunc etiam, cum ſui iuris non eſſet, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior eſſe, & infeſtior fore non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamẽ eſſe noſtros, barbaris inter ſe commiſſis. Placuit igitur, ipſo aſſentiente, fratrem quidẽ eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, & Nogaienſes Tattarorum conſanguineos ſuos contra Tauricanos concitaturum: ipſum verò Sachmatem Trocos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret.

Sachmates Tattarus in Poloniã ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

Nogaienſes Tattari.

B

ceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege viatico, in Scythiam contendit: Sachmates verò à Lituanis proceribus Trocos reductus, liberiore viuendi ratione vti permissus est, cum dedisset fidem, se inde fugiturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomiensia comitia, vt opera Polonorum regem sibi reconciliarent. Sed non potuêre tamẽ ij quicquam aliud impetrare, quàm vt rex data ipsis repulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam recepturum esse, cũ ad Lituaniam accesserit. Dimissis Lituanis atque Tattaris, reliquum tempus comitiorum inducijs & consultationibus de defensione regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestribus quibusdam, qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. Ac Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia verò fœmina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis virili, vt erat prehensa, suspendio necata est. Ad defensionem verò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm grossorum in stipendium mercenariorum militum sciuêre: maiores autem id abnuêre. Per quod tempus decimanona die Maij tempestas horrẽda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, qua frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaque domorum perfracta sunt: turris vna arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander vigore membrorum in vna parte soluto, quem morbum paralysin Græci vocant, Radomia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecuta est eũ legatio Bogdani Moldauorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ sororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cessybiesos territoria regi reddebat. Ipse ne autem ea post mortem patris Polonis ademerit, vt memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum vult Miechouiensis, retinuerit: an verò quæ non habuerit quidem in potestate, sed quasi sua repetere posse & velle videbatur, donanda sibi esse duxerit, non satis constat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipse non poterat: vt benignitate illa, quæ nihilo ipsi constabat, regis & Polonorum studia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac lusci hominis connubium: nec tamen repulsa iritare placebat hominem, & ex amico hostem facere. Itaque pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio verò ambiguum responsum datum. Per idem tempus legati Nogaiensium ducum, (neque enim vnum ij principem habent) octoginta equitum comitatu in Lituaniam aduenêre, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad vlciscendum hostem Tauricanum ipsi pollicentes. Nec multo pòst Mendligeris siue Menglikereij Tauricani principis legatio subsecuta est, suadens & postulans, ne Lituani proceres Sachmatem hostem principis sui dimitterent, sed asseruarent in custodia, quemadmodum patruũ ipsius Mengligeris, quoad vixit, asseruassent. Percussurum se esse fœdus cum rege, nec vnquã deinceps in ditiones eius inuasurum. Vtiliorem autem fore Lituanis & Polonis amicitiam suam, quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatẽ sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas vires infirma auxilia essent expectanda. His vtrinq; auditis Lituani proceres neutram in partem quam statuerunt, sed rem integram ad regis aduentum reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorum suspicaretur, consilium fugæ cum legatis & equitatu, quem circum se habebat, clàm inijt, effusoque cursu dies & noctes iter continuabat: sed occurrentibus per compendia viarum Lituanis, retractus ex fuga, ac diligentibus deinde asseruatus est. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lituaniæ vexatione abstinuerunt. Nam è Minscensi territorio prædas extremis diebus Augusti mensis egerunt: quo factum est, vt Lituani anno sequenti Vilnam muro cingerent. Sub excursionem autem illam Tattaricam tertio Calendas Augusti Elizabetha regina Cracouiæ extremum vitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius pręclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, vbi sepulta est in delubro sanctę Crucis: quod ea viuens à fundamentis exædificauit, omnique apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauit, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauit. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, vt non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, sed etiam filię Elizabethę natu minimę Lenciciensem, Radomiensem,

Lituani supplices regi reiecti. *Rusinouia ob latrocinium suspendio necata.* *Tributum à minorib. Polonis scitum.* *Tempestas ingens.* *Alexander paralysi affectus.* *Bogdani Moldaui legatio.* *Nogaienses Tattari.* *Tauricanorum Tattarorum legatio.* *Sachmates è fuga retractus.* *Tattarorum excursio.* *Minscum.* *Vilna muro cincta.* *Elizabethæ reginæ mors & pietas.*

A Radomiensem & Predecensem præfecturas partem bonorum, quæ nihilo minus titulo donationis propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, qoadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & concederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustia funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorum à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinum profectus est, & anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac disceptatum est inter procares profani ordinis, & episcopos de ordine & ratione sedendi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concedereor, alterum uel dextrum sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea, quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utriq; regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuæ suæ saluæ manerent. Constitutum deinde, ut à rege noua moneta argentea cuderetur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Russiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocucensi territorio Bogdanum mittabantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miserat. Sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullum ibi esset regium præsidium, nec ualidę munitiones, paruo negocio in potestatem suam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Russiam missa, Pocuce sub signia ingressa sunt: profligatisq; ac depulsis sexcentis Valachis præsidiarijs, territoriũ omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Moldauiæ fines infestis incursionibus uexarunt. Vbi duo Strussi fratres adolescentes nobiles & bellicosi, decus Russicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum lõgius pro-

B uecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congressi, à multitudine hostium oppressi sunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum fratri laboranti per medios hostes animose inuectus fert opem suffosso equo ad terram defluxit, ibiq; captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfectus Chocimẽsis: Copacinus uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miechouiensis & Vapouius, qui'nam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse colligimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuo. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò misisse, Ipsisq; cum eo conuenisse, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legibus, ut is ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accederet: in Moldauia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset, & cum cæteris Christianis principibus contra barbaros bellum susciperet. Nec tamen hæc pacta rata fuere. Adactusq; postea bello Bogdanus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hęc postea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum dictum est, peractis in Lituaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaiensium atq; Tauricanorum Tattarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excessisse, rerumque in motu esse, ita ut ipsi cõmoda occasio recuperandi ea, quę Ioannes Lituanis adẽmerat, oblata esse uideretur. Felicissimus fuit Ioannes: Tattarorum iugum excussit: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio suo adiũxit: cum Stephano illo magno Moldauorum palatino affinitatem & amicitiam contraxit: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugauit, partim tributarios sibi fecit: cum ultimis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus, atq; Finnis prospero successu bella gessit: Lituanis supra septuaginta arces & castella ademit. His igitur de causis formidabilis Lituanis fuit quoad uixit. Quanquam pleraq; hæc omnia per legatos gessit. Instituto gentis maximus natu filius in

P principatu

1506. ann.
Comitia Lublini.
Contentio procerũ cũ episcopis de prærogatiuis loci et immunitatis.
Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.
Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatem.
Strussi fratres interfecti.
Valachi fusi à Polonis.
Pacta Alexandri regis cum Bogdano.
Ioannis Moschorũ ducis mors, et res gestæ.
Moschi Tattarorum iugum excusse re.
Casanenses. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.
Moschicus principatus hereditarius.

principatu patri succedit. Sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptum ex eò A nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designarat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Græcæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, Demetrium uerò in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto prærogatiuam suam restituerat culpam admissam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur. Sed eos rex in Lituaniam ueniens celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius compacto in carcerem Demetrio dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit, instauratoque iudio uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius asseruandum misit nequicquam deprecantem, & contestantem, minimè placatum iri Lituanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem. Cæteri Tattari per munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pôst enim legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinq; millia expeditorum Tattarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Russiam atq; Lituaniam longè lateque crudeliter uastarunt: & præter aliam prædam ingentem ad centum millia hominum in barbaricam seruitutem abegerũt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem sexum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset; Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò Lituani mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tattari tam felici successu illecti distracta præda, quam retulerant, paruoq; interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperũt: & cum ad Clescum oppidum haud longè à fontibus Nemenis fluuij situm constipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri B ad uiginti millia turmatim quoquo uersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruenerat. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tattarorum excitum, cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concursuri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memorat, ne uel in extremo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euocauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter ingrauescentem & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitæ transmitteret. Sed quocunque tandem consilio Vilnam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians Tattaros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei habitum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatur, Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Tattarorum inciderunt: consertaque intrepidè pugna, nouem ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa hastis occisorum capita ad dominum suum retulerunt. Trepidatum est circa regem uehementer. Placuit deinde, ut is molestia itineris & quassatione maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Litua na nobilitate, quæ aduentu Tattarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiam iret. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrem celeriter acciret. Siue enim uiueret rex siue moreretur, & siue uincerent Lituani, siue uincerentur, præsente eo uidebatur opus esse. Ac rex quidem continuato die nocteque itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Lasco cancellario Polono cum regina deducentibus, uix trahens spiritum Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca subito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus equitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ diuersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat propè statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Sachmates Tattarus carcere dãnatus ab Alexandro rege.

Tattari Russiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lituanorũ intestina odia.

Tattari iterum Lituaniã uastant.

Nemenis fl. fontes.

Soltanus.

Lida.

Sigismũdus à fratre ad regnum accitus.

A nis non magnus, neq; profundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tattari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot. Eas cum exonerassent, hostem à ripa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amneque constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerunt. Peropportunè autem in primo agminum congressu equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu duce Sendiuoio Ciarnicouio palatini Posnaniensis filio Vilna accurrentes, è propinquo colle Tattaris sese ostendêre. Cumq; armis fulgentes frontem latius diduxissent, ac tympanis atq; tubis uehementius insonuissent, & longè maioris, quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Lituanis quidem animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari consti-pati adhuc fugiebant. In eam cum urgentibus à tergo Lituanis compulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis, ægrè euasere. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neque tamen hac ille uictoria contentus fuit. Sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri, qui prædatum longè lateq; excurrerant, casus suorum ignari ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quique primi uenerant, excepit, & magna strage concidit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc illis prælijs cæsa, totidem equi capti memorentur. Præda omnis excussa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamento condito, sumptisq; ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatum est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est. Nec mora animam exhalauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimum sextum annum agens, cum B non totos quinque annos regnasset in Polonia. Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conspectus portendit. Quin & globus igneus clarissimus quadam nocte super turrim curiæ senatoriæ Cracouiæ decidisse uisus est. Fuit Alexander statura mediocri, facie oblonga, capillo subnigro, uiribus corporis atq; lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atq; ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes superauit, non sine uoluptate sua fortibus uiris & militaribus, atq; aulicis benignè facere solitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impendiò delectatus est. Prodigum porius quàm liberalem fuisse multi existimauere, ita ut in tempore eũ decessisse dicerent, priusquam Poloniam & Lituaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignerauit. Erasmum Ciolcum hominem plebeium, quemadmodum creditum est, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad episcopam Plocensem euexit, & opera eius fideli & industria in obeundis apud Pontificem max. & Cęsarem legationibus semel atq; iterum usus est. Certatum est de funere Alexandri. Ioannes enim Lascus cancellarius Cracouiam id efferre satagebat, asseuerans ita ipsi quoq; regi placuisse. Contrà Lituani proceres Vilnæ iuxta Cazimirum fratrem sepelire regem uolebant. Nec iniustam eius consilij sui causam habere uidebantur. Cum enim abesset Sigismundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipsi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinscius homo factiosus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lituaniæ dominarum adiuuantibus Russis suis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigismundus dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepisset, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinscius cum septingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigismundi animus suspicionum, non modò ex rumore uulgari, sed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinscio, quasi principatum affectaret. Auxerat ipse etiam tunc suspicionem occursu suo, & comitatu illo tam numeroso. Nec plures ducentis equitibus Sigismundus secum habebat: sed non poterat commodè & cum dignitate congressum eius declinare. Itaque aduenienti longiuà è cubiculo obuiam progressus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculum suum deduxit. Ibi Glin-

Poloni aulici.

Sēdiuous Ciarnicouius.

Tattari à Lituanis apud Cleſcū profligati.

Glinscij uirtus.

Cæsorū numerus.

Alexādri regis mors, figura, & mores.

Cometes.

Alexandri prodigalitas.

Erasmus Ciolcus episcopus Plocēsis.

Sigismundi cū Glinscio congressus.

ſcius non ignarus,ſuſpectum ſe eſſe principi,luculenta oratione ſeſe purgauit,& ſtu- A
dium obſequiumq; ſuum ipſi detulit. Ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo e-
ius ſibi uiſus eſt:cum ille ei uiciſsim,ſeu uerè,ſeu temporis cauſa omnia de ſe pollice-
retur. Frequentes deinde affuere cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum ca-
teruis ſtipati, Vilnamq; principem deduxere. Nec multo pòſt funus regium ſuperba
pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus ſepultum. Per quod
tempus Vuladislao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore,
quæ ſtatim poſt id puerperium obijt, natus eſt anno uno poſt Elizabetham filiam:
quam patet poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ, Annam uocari uoluit.

Sed nos emenſi id, quod nobis propoſueramus, curriculum, hic curſum inhibea-
mus: poſtea fortaſsis per ocium id, quicquid ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad me-
tam decurſuri: aut, quod malimus, alij lampada tradituri. Interea uiſum eſt nobis hic
apponere funebrem orationem, Sigiſmundo regi, qui Alexandro fratri ſucceſsit, à
nobis poſt obitum eius conſcriptam, qua uitam & regnum eius regis compendioſe
complexi ſumus, ut ſit ea commentarij uice ijs, qui res geſtas Polonorum
poſterioris temporis utcunque noſſe, aut ipſi accuratio-
re ſtylo & ordine hiſtorico perſe-
qui nolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTI-
MI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo clementißimo MARTINVS Cromerus.

IN publico & acerbißimo omnium nostrûm luctu, quem tecum pariter, Sigismunde Auguste Rex inclyte, morte sanctißimi regis nostri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hausimus, nulla est (mea quidē sententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honestißime & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiose exactæ atq; positæ uitæ, beneq; et feliciter, sapienter & cum approbatione omnium bonorum administrati Regni recordatio. Qua in parte cum ego, pro meo de multis bene merendi studio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac nostra, & in aula eius Regis uersati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) sed minoribus & imperitis afferre cuperē, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulū eius nominis tertiū proficiscerer, scripsi et primus omnium funebrē orationem, siue laudationē, qua uitam eius pene omnem, resq; gestas illustriores nude & succincte quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongū, & non mearum sanè uirium opus futurum erat) cōplexus sum: ut esset commentarij uice interim, donec siue à nobis ipsis in instituta historia gentis nostræ, siue, quod malim, à doctiori atq; disertiori quopiā diligentius omnia pertractentur. Nec sanè desunt in hoc tuo regno, quod multo florentius & belli et pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, si tua benignitas accesserit, et libēter id opus suscepturi sint, & cum dignitate persecuturi. Equidē, si nihil aliud hoc labore meo assequar, certè doctiorū cessantiū adhuc studia excitabo, et persequi hæc accuratè et ornatè uolētibus materiā subministrabo. Tibi uero in primis inclyte Rex, orationē hanc dicare uolui, cui meipsum non ita pridē addixi, & ad quē hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut si quidē placebit, nonnulla si non cū uoluptate, certè cum leuatione desiderij paterni domestica decora recognoscas, & nostri siue ocij, siue negocij fructū, et quasi primitias quasdam delibes: sin displicebit, melioribus des id negociū, ut ne cum eorū qui nunc uiuūt, mortaliū memoria sapientißimi et optimi patris tui laudes intermoriantur. Quanquā uiuent eæ (nisi me uanū fallit augurium) æuo sempiterno, easq; posteri nostri longè etiam, quam nos gratiore & iucundiore memoria prosequentur. Quod reliquum est, Deum precor, ut fausta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia esse uelit, & lætioribus in dies successibus id cumulet, ac diutißime incolume fortunatumq; præstet. Cracouiæ 15. Calen. Decemb.

Historia Polonica ab authore scripta.

M. D. XLVIII.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGITIAE, &c. Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis LXXXI, Regni uerò sui XLI obijt Anno à Christo nato M. D. XLVIII. Aprilis I. die.

Regis Sigismundi Primi
Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iustitia, fideq́ clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq́ multis
Auxit diuitijs, honoribusq́,
Et tot magnificis ubiq́ paßim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq́ toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq́ concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq́ sanctè,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesimaquarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX
ipse de se:

Ciuibus externisq́ mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq́ fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacesiit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq́ Getes.

Mart. Crom.

MARTINI CROMERI ORATIO IN *FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIpis, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. [illegible] XLVIII. Calend. April. defuncti.*

INtemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate & patientia uestra uideor, qui locum hunc augustum apud uos hoc tempore uerba facturus, conscenderim, nihil neq; conspectum consessumq; istum uestrum amplissimum reueritus, neq; rei, de qua dicendum est, magnitudine deterritus. Neq; ego ita sum hebes, ut non intelligam, quid & quantum sit, quod nunc à uobis expectatur: neq; ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid è me præstari queat. Quòd si

Alexandri Magni delectas pictorum & sculptorum.

Alexander ille magnus rex Macedonũ, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gessit, neq; pingi se nisi ab Apelle, neq; fingi nisi à Lysippo, prẹstãtissimis suę ætetis artificibus passus est, quanto ecumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere deniq; & illustri eloquẽtia esse oportet eũ, qui de optimi,

Propositio.

fortissimi, sapiẽtissimi, clemẽtissimi & pientissimi regis SIGISMUNDI, cuius nũc exequies Polonia, Lituania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uere & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiẽ quidẽ cuiuspiã aptè seu pingere, seu fingere, nõ maximi est ingenij, neq; laboris, ac ne operę precij quidẽ. Patẽt omniũ obtutib. corporis lineamẽta: neq; magnopere cuiusquã refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaue statura quisq; fuerit, q inter homines esse desijt.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Animorũ habitudines uitãq; omnẽ nõ cuiusuis est neq; exactè perspicere, neq; dicẽdo aptè & ad uiuũ exprimere. Magnorũ aũt uirorũ, & excellenti uirtute præditorũ laudes celebrare, apprime utile est uitæ hominũ, & necessariũ, ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habeãt, unde uirtutis & laudis exẽpla petant, & quo ad benemerendũ de suis incitẽtur.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Tãtæ sunt aũt huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorũ ed uitã rectè & honestè instituendã suppeditet: tãta in nos & in patriã hãc nostrã cõmunem merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude cõsecrari à nobis oporteat. Neq; tamẽ is ego sum, qui id me rectissimè & cũ excellẽtib. sanctissimi illius regis uirtutibus, tũ perpurgatis uestris aurib. dignè facere posse confidã.

Authoris excusatio.

Absit hæc à me arrogãtia. Non adeò effrons demẽsq; sum: intelligo nullã in me esse doctrinã, nullũ dicẽdi usum & exercitationẽ, nullũ excellẽs ingeniũ, nullã deniq; memoriã. Quæ nã uerò tãta est cuiusquã eloquẽtia? in quo tantũ flumẽ lectissimorũ uerborũ? in quo tante uis, & ut ita dicã, fulmẽ sententiarũ? in quo deniq; tanta memoria & pronũciandi dignitas, ut clarissimis optimi regis uirtutibus atq; meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibariũ quidẽ panẽ hospitib. apponemus? Et, si auro, gẽmis, preciosaq; ueste caremus, ne malo quidẽ cotoneo, uel scypho equæ ex præterlabẽti amne haustæ gratitudinẽ animorũ nostrorũ sanctissimæ huius regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbiũ, eos qui thura nõ habẽt, mola salsa litare.

Iusta laudãdi causa.

Certè uel cũ periculo priuatæ temeritatis & impudentiæ nõ est prodẽda causa publica: neq; committendũ est, ut dũ singuli pudori nostro cõsulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tã bene meriti regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicã impietatis) reprehensionẽ apud hos ornatissimos magnorũ principũ oratores, & apud omnes gẽtes, quę humanitatẽ colũt, meritò incurramus. Audendũ est igitur, & eo quidẽ maiore fiducia, quòd ijs de reb. dicendũ est, quæ uobis plerisq; omnib æquè ac mihi notæ, nõnullis etiã notiores sunt: nẽpe quas uidistis ipsi ferè, & meministis, & quarũ (ut ait Poeta) pars magna fuistis.

Vergil.

Ita enim futurũ est, ut me rudi & inculto, sed plano tamẽ sermone capita modò rerũ attingente, cętera uos ipsi diligẽtius recognoscetis, & grata, ut par est, memoriæ recolatis.

Partitio.

Ac de trib. bonorũ generib. quæ sola sunt laudabilia, primùm externa, deinde corporis, postremò animi eius bona succinctè psequar. Quod dũ facio, uos mihi quęso, uiri præstãtissimi, benignos uos & attẽtos prębeatis.

Genus

A GEnus paternum Sigiſmundi à Cazimiro eſt, Vuladiſlai Iagellonis filio. Nemo eſt autem ſic hoſpes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non ſit auditum de Iagellonia familia, quæ iã ſupra centũ & quinquaginta annos apud nos regnat, à Lituanorũ ducibus ducens originẽ. Cuius princeps Iagello, cui Vuladiſlao nomen bono uero〈q〉; omine, quaſi qui gloria potens futurus eſſet, maiores noſtri indide runt. Is cum Lituaniæ & magnæ partis Ruſsiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnũ unà cum coniugio religioſiſsimæ uirginis Heduigis demortui Ludouici regis Vngarorũ & Polonorũ filiæ, repudiatis quibuſdam alijs procis, accitus, religioni Chriſtianæ ſeſe, & cunctã ſimul Lituaniã addixit, ditiones〈q〉; ſuas omnes Poloniæ fœdere ſempiterno adiũxit: in curãda, & à prodigioſis demonũ ſuperſtitionibus ad ueri Dei cultũ conuertenda gente ſua agreſti & barbara per multũ laboris, operæ, ſumptuũ〈q〉; impendit. Nec indecorũ ſibi duxit prępotens rex, doctoris & apoſtoli munere fungi apud rudẽ & uilem plebeculã, cũ noſtri ſacerdotes eius linguæ penitus eſſent imperiti. In Boemis quoq; ad ſanitatẽ priſcã〈q〉; religionẽ à multiplici errore, quo ſe, ab Ioan. Huſſo ſeducti implicarãt, reuocãdis, non parũ operæ ſumpſit: cũ〈q〉; pertinaciores eos eſſe animaduertiſſet, regnũ ab eis delatum repudiauit. Sileſios quoſdã, & Ruſſos duces domuit Crucigeros Teuthonas non modò Lituaniæ inhiantes, uerùm etiã Poloniã ipſam parentẽ & nutricem ſuã crudeliter & impiè laniantes, clariſsimis aliquot uictorijs repreſsit, uictis fractis〈q〉; pacẽ æquis conditionibus dedit. Erat enim ſingulari lenitate & manſuetudine, ad remittẽdas offenſas perfacilis, & ſupra modũ credulus: quippe qui fallere neminẽ ipſe cõſueuiſſet. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigiſmundi Imperatoris, tũ Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ ſuorũ, de quibus erat bene meritus: per quos factũ eſt, ut in adminiſtrãdo regno pluſculũ haberet negocij. Huic decrepitã ualde ętate, cũ duodequinquagintã annos regnaſſet, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Ruſſa Kiouienſiũ ducis filia ſuſceperat, maior natu Vuladiſlaus in regno ſucceſſit, is qui Vngarorũ quoq; regno ſuſcepto, & profligatis ſumma cũ gloria aliquot Turcarũ exercitibus, cũ prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hoſti pacẽ petenti

B formidabilis, cũ animoſiorẽ quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnã inter cõfertiſsimos hoſtes dimicans certã propemodũ uictoriã cũ uita pariter amiſit: cũ undecim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnaſſet. Poſt hũc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigiſmunde Auguſte auus, regnũ hoc ſuſcepit: cui peruaſtata à Tartaris (tametſi profligatis ſemel atq; iterũ) Podolia & Ruſsia, & amiſſus per defectionẽ ad Moſchos dominatus Seueriẽſis, ac domeſtici motus, ſeu uerius offenſæ uoluntates multorũ, propterea quòd Lituanis pluſculũ indulgeret, mali〈q〉; cõſultoribus uteretur, non parũ de paterna fœlicitate detraxère. Pruſsiã tamẽ & Pomeraniã per ditionẽ recepit. Crucigeris fœderũ non tenacibus poſt tredecim annorũ bellũ ſupplicibus, & iureiurando in uerba ſua & poſterorũ ſuorũ regũ Poloniæ adactis, relicta parte Pruſsię pacẽ dedit. Moldauorũ palatinum bellicoſiſsimũ Stephanum in clientelã accepit, & in conſilio ſuo locũ ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cũ Vngaris & Boemis uario Marte bella geſsit: filios ſex, & ſeptẽ filias ex Elizabetha Alberti Cæſaris filia, Ladiſlai Vngarorũ & Boemorũ regis ſorore, fœmina honeſtiſsima, & religioſiſsima, ſuſcepit. Ex his uiuens Vuladiſlaũ natu maximũ Boemis, Cazimirũ, ac deinde Ioannẽ Albertũ Vngaris reges dedit. Sed utroque hoc diſſenſione partiũ deſerto, Vngariã quoq; cũ Boemia Vuladiſlaus obtinuit. De quo nati Ludouicus quidẽ filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo in utroq; regno ſucceſsiſſet, iuuenis admodũ Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatiũ miſerabiliter perijt. Anna uerò filia cũ Ferdinãdo rege Rom. qui poſt Ludouicũ apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs prę claræ indolis, & nouem filiabus ſuperſtitibus relictis, anno abhinc altero parturiens diem clauſit extremũ. De ſuprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri regis Cazimirus quidem iuuenis caſtiſsimus atq; religioſiſsimus, in Lituania immaturam mortẽ obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama, quam complura miracula ad ſepulchrũ eius edita confirmant. Ioannes Albertus poſt patrem octo & amplius: deinde hunc ſecutus Alexander quinq; annos regnarunt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptũ regnum, quàm regnans fœlicior: hic à Moſchis apud Vadruſios uictus, eoſdem apud Opoſcam, Tartaros uerò Tauricos apud Cleſcum paucis ante mortẽ diebus inſignibus prælijs profligauit. Vter〈q〉; extincti properè, credo ut digniori cederent. Poſt hos

Sigiſmundus

Iagellonia ſtirps. *Vuladiſlaus Iagello.* *Vuladiſlai etymon.* *Heduigis regina Ludouici filia.* *Lituanorũ ad Chriſtũ conuerſio.* *Iagellonis ſtudiũ in propaganda religione.* *Boem.* *Vuladiſlai regis geſta.* *Iagello credulus & cãdidus.* *Vitoudus.* *Suitrigello.* *Iagellonis filij.* *Vuladiſlaus rex Vngar. et Pol. apud Varnam à Turcis occiſus.* *Cazimirus rex.* *Pruſsia per deditionem Polonis adiuncta.* *Crucigeri iurarũt in uerba regis Poloni.* *Moldauus cliẽs Polon.* *Vxor & filij eius ſex, et filiæ ſeptẽ.* *Vuladiſlaus Vngar. & Boem. rex.* *Ludouicus rex.* *Anna ſoror eius, et uxor Ferdinandi regis Rom. &c.* *Ferd. Cæſ. liberi.* *Cazimirus filius Cazimiri ſanctus.* *Ioannes Albertus rex Polon.*

Fridericus cardinalis. Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesnensis, simulq; episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit.

Filiarũ Cazimiri desponsatio. Porrò filiarũ Cazimiri duæ immaturę mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorũ, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legniciensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuere, & omnem penè Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongũ esset, nobis deuinxere. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uideris, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. *Educatio Sigismundi.* Atq; is ab ineunte primùm pueritia unà cum alijs fratribus ab honestissima & religiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs ad uirtutem in primis & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoq; non contemnendos progressus fecit: ita ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. *Linguarum peritia.* Germanicam uerò, cuius propter finitimos atq; etiam incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactius didicit. *Pius usus sacrarũ literarum.* Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset, ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocũm, aut ad curiosam disceptationẽ, ut nũc improbus, ne dicã impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderãdas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorẽ Dei, iusticiã & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitã sic uel sic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quo modo natus sit. *Educationis bonæ utilitas.* Solent enim plerunq; etiã bonæ & generosæ indoles praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uerò naturã sæpe bona educatio corrigit. *Adolescẽtia Sigismundi.* Sic igitur educatus Sigismũdus, adolescẽs singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quæ res maximè ætatẽ illã cõmendãt, magnã sibi nõ modò nostrorũ hominũ, sed etiã externorũ, Vngarorũ inquã, Boemorũ, Silesiorũ & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiã adiunxit. *Fauor Sigismundi apud Vngaros et Boemos.* Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrẽ iuuenis in Vngariã ad Vuladislaum alterũ fratrem se cõtulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodum, quàm regẽ suum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libenter starent. Vsq; adeò maiorẽ uim habet ad tenendos in officio etiã feroces homines æquitatis, grauitatis, constantię & sapiẽntiæ opinio, quàm regiũ sceptrũ. *Glogouiensis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.* Itaq; magno omniũ fauore Glogouiẽsem & Opauiẽsem dominatũ, & summã utriusq; Silesiæ præfecturã à Vuladislao fratre obtinuit: adeoq; charus ac uenerãdus fuit Silesijs, ut hodie etiã eius imperiũ grata & iucunda memoria prosequãtur. Quid illud, nõnne ingẽs est bonæ existimationis & beneuolẽtiæ hominũ erga eum documentũ, quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suecis post eiectũ Christiernũ regem, & item ab Vngaris atq; Boemis post miserabilẽ Ludouici fratris filij interitũ, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? *Regna ei oblata, sed non acceptata.* Neq; deterrebat Suecos tanta terræ marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta cõuenta cũ Maximiliani Imperatoris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorũ principũ potentia, si Sigismundus delatũ sibi regnũ suscipere uoluisset. *Gratiosus apud Polonos.* Apud suos uerò quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumẽto est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo prælatus fuisset proculdubio in regno maiori natu fratri Alexandro cunctorũ suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cũ Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorẽ summi quiq; Principes habuerint, redite quæso mecũ paulisper in memoriã. *Amicitia et fœdus cum Maximiliano Imp.* Primũ enim Maximilianus Cæsar non minoris animi quàm prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illũ congressum Viennensem eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: *Viennensis cum Cæsare congressus.* eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò nõ defenderet contra Sigismundũ Crucigeros in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotũq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Amicitia cũ Carolo V. Imperatore. Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & feliciter imperat, nõnne hunc Sigismũdo honorẽ habuit, ut inclytę huic reginæ Bonæ uxori eius coniunctissimę Barensem principatũ, quem post obitũ matris eius in potestatẽ suam redegerat, redderet, ipsum

societate

A societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpe honorificentissimâ eius mentionem faceret? neq; unquá Crucigeris militibus & alijs Germanis bellú contra eum flagitátibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Sranislaus Lascus palatinus Siradiensis, haud ita pridem apod illum porentiss Imperatoré legstione functus. Adsunt item uiri prçstátes, Petrus Opalenius castellanus Gnesnensis, Sranislaus Borgius decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellem adesse etiá uir eruditissimus Ioannes Dantiscus episcopus Varmiensis: qui omnes idem muuus apud eundem Imperatoré cum laude superiorib. temporibus obierunr. Ex his cuiq; licet discere, quátopere ille princeps maximos & grauissimus Sigismundű regẽ obseruarit. Quid frarer eius Ferdinádua Cçsar & rex porentissimus? nónne plurimùm eú & amauit, & coluit? nónne eius arbitrio controuersiá suam cum Ioáne rege de regno Vngarorú permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quáti Sigismundű faceret, declarauit. Possem aút non uano rumore accepra referre, sed quç cùm de grauibua uiris accepi, tum Ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismonde Auguste cum Nicolao Radiuilo uiro illustri & acuto Lituaniæ summo marsalco missus essem. Ne illud quidem cõmemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortẽ prosecutus, quantoq; studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principú Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt aút & Gallorű regem Franciscű, qui anno superiore decessit, Iulium secundum, Leonem decimum, Clementem septimű, & hunc qui nunc præsidet, sapientissimű Paulum tertiű Pontifices maximos prætereá, quorum illustria habiti huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorű irem & grauiű nonnullorum Germaniæ principum perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his aoribus audiui nuper, omittá, Barbari quoque eum præ cçteris regibus & monarchis reueriti sunt. Quo enim rege cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tattari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; genres prç se contemnút? An non Solimannus bellicosissimus & fœlicissimus Imperator cum eo perpetuú fœdus percussit, & religiose coluit? negare Id a-

B lijs postulantibus, aur ad rempus modò concedere, nec admodú superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tattaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An non idem, huic etiá eius filio Sigismundò Augusto per Petrum Opaleniú, & Ioannem Ocesiú castellanú Biecensem uiros ornaros pacem & amicitiá in graciá patris promisit? An non eiusdem intuitu filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq; hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Moldauiá quidem adspirasset, nisi eum intépestiuæ, ne quid aliud dicá, dissensiones nostræ animassent. Iam Selimus Solimanni huius pater ferox, & in parré etiá suum impius, Sigismundi amicitiá splendida legatione olim expetiuit. Nimirú admirabantur in eo cuncti uirtuté, grauitaté & constantiá singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœliciraré. Quis enim tot annorú spacio in ranta orbis terratú perturbatione fœlicius eo regnauit? Quis regnú superiorú regum infœlicitate diuexatú ac deformatú, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorárur à ueteribus scriptoribus Cyrus Persarú, Alexander Macedonú, Mithridates Ponri, Carolus Magnus Germanorú, maximi & fortunatissimi reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atq; Timotheus Arheniensiú: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorú: Pelopidas, & Epaminondas Thebanorum. Hannibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut mulros omittam) Fabij, Sciplones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorum & Vuladislaorum obscnra est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunr: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunr: partim etiam aliquousq; à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremú sæuis eiusdem procellis obruti sunt. Ar Sigismundú nostrum ab initio ad finem usq; secundo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella Is gessit? Nempe cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tattaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis deniq; uel ipsa uictoriarum perpetuirate formidabilibus. Quarum gentiú ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atq; adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel deniq; regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit.

Atq;

Stanislaus Lascus.
Petrus Opalenius. Stan. Bor. k.
Nicolaus Myscouius.
Amicitia cũ Ferdinando rege & Cæsare.
Nicolaus Radiuilus et Martin. Crom. oratores ad Ferdinand.
Amicitia cũ maximis regibus et Põtificibus Rom.
Barbari Sigismundum reueriti.
Ioannes Ocesius orator ad Solimannum Turc. Imp.
Isabella regina Vngar.
Regnum florens & pacatum.
Reges et duces inclyti.
Cõparatio Sigismundi cum clariss. principibus.
Bella Sigismundi.

Atq; ut à Tattaris perpetuis nostris hostibus incipiá: horum quidem non contemnēdos tres exercitus apud Slufcum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio principe omniũ feculorũ memoria dignifsimo ad internecionem penè cecidit. Deinde apud Visnoueciá uigintiquatuor millia, cum fe per Rufsiá populabũda diffudiffent, fexies fufa leuibus & particularibus prelijs, ad extremũ tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouienfi, & eodem Constantino ducibus profligauit, cum nostri fex milliũ equitum numerũ nõ excederent, de quibus uix centum eo prælio defiderati funt. Hoftium uerò multo minor pars pernici fuga euafit. In Moldauia quoq; ante multos annos à Bogdano palatino huius Regis aufpicijs & armis ijdem hoftes graui prælio uicti funt. Nec illæ ignobiles uictoriæ funt, quæ apud Voronouiá Ioanne Camenecio, apud Bufcũ Stanislao Lanfcoronio, apud Zincouiá arcem Iacobo Secigneuio, atq; iterũ palatino Kiouienfi, in Volynia Constantino & Ostaphæo ter, apud Ociacouiá hoftilem arcem eodem Ostaphæo & Prædislao Lanfcoronio ducibus quæfitæ, & quæ in Podolia Trebinij, quæq; apud Cameneciã & Verestiociũ pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belfenfis eft, ductu, & fratrũ eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætficij Silefij opera partæ funt. Nam leuiora cũ ijfdem Tattaris apud Treboulliam, Podhaiciá, Medibozũ, & multis alijs in locis profperè item gefta certamina, fciens uolensq; prætereo, ne fim longior. Tot enim ferè funt, quot excurfiones ea gens rapacifsima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibũ petere folita, in ditiones huius regis ipfo regnante fecit. Perrarò enim impunè id abftulit. Quid illa apud Caniouiam in Lituania ante unũ & uiginti annos, nónne omnibus feculis est memorabilis uictoria, qua uigintifex millia Tattarorũ eodem illo Constãtino duce parua manu profligata funt? Cum Turcis nullũ hic rex apertè bellum gefsit: fed tamen à diuerfis eos, cũ uel è Podolia prædas agerent, uel Valachis opẽ ferrent, uel deniq; nostros circũ Bialogrodũ, quod & Moncaftrũ uocant, populabundos infequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanfcoronio regis huius aufpicijs profperè dimicatum eft. Bis contra eofdem in Vngariã Ludouico regi miffa auxilia: quo utroq; tempore utinam prius quidem uiro illuftri & incõparabili Ioanni comite Tarnouio earũ copiarũ ductori, pofterius uerò Gnoinio obtemperatũ effet. Vterq; Turcica arma uiresq; periclitatus erat in Podolia, cũ illi inde aliquoties prædas egiffent. Sed magis Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcæ ad tredecim millia Podoliá & Rufsiam ad Leopolim ufq; & fines Vngariæ ferro igniq; uaftantes, tria millia plus minus de fuis, particularibus aliquot prælijs fufi, amifère. Quod fi idem robur animi fuiffet in eo, penes quem tunc erat militare imperiũ, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarũ in Auftria ante quindecim nifi fallor annos, nostratium trium milliũ opera & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nã hi tunc, quamuis Sigifmundo regnante, tamen nõ publicè, neq; Sigifmundi aufpitijs, fed Caroli Cæfaris & Germanorũ ftipendijs militarunt. Moldauos porrò dolis atq; artibus ufitatis fretos, & clade nostrorũ Ioanne Alberto regnante apud Bucouinã fyluam accepta, Turcarũq; ac Tattarorũ auxilijs feroces magna nõ modò felicitate, uerùm etiã celeritate rex idem uicit, ac domuit: cæfisq; eorũ copijs, uaftatis longè lateq; agris, fenatu penè omni capto, Bogdanũ regulum gentis, quem Voieuodam & Palatinũ uocant, reftituentẽ prædam, quam paulo antè in Rufsia ceperat, in uerba fua iurare coegit: & amiffam maiorũ fuorum culpa Pocuce ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cũ Petrus palatinus rebellaffet, Pocuceq; rurfus inuafiffet, primùm fex millia hoftium apud Guofdeciã arcem, ac mox uigintiduo millia apud Obertinũ pagum uix à quatuor millibus nostrorũ duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarifsimo & primario bellatore, infigni & inopinata clade profligata funt: erepta cum bombardis cętera impedimenta: Palatinus ipfe faucius uix fuga euafit. Nec tamen ad officiũ redijt, donec poftea in arce Chocimenfi obfeffus, & ad extrema redactus, folenne unà cum proceribus & cuncta nobilitate fua regi iusiurandũ dedit. Porrò eum Germanis Prufsiã fibi uendicantibus, quo tempore tu Sigifmunde Augufte natus es, bellatũ quidem uariè, fed nunquã, nifi profperè à nostris dimicatũ eft. Nempe apud Prufmarcũ, Seburgum, Guteftadiam, Brunsbergã, Reslam & Raftemburgũ à Iacobo Secignonio: apud Pifsiam à Stanislao Mafouiorũ duce: in finu Varmiẽfi fiue Habo lacu nauali prælio à Gdanenfibus: bis apud Bartenfteinũ: fæpius à Prædislao Lanfcoronio & Ioanne Zaremba palatino Califsienfi multis in locis: apud Heilsbergã ab Alexandro Ilouio: apud

Gdanum

Victi ab eo Tattari diuerfis prælijs.
Conftãtinus Oftrogius dux.
Nicolaus Camenecius.
Ioannes Camenecius.
Stan. Lanfcoronius.
Iacobus Secigneonius.
Oftaphæus
Prædislaus Lanfcoronius.
Nicolaus Senauius.
Bernard. Pretficius.
Bella cum Turcis gefta.
Præd. Lanfcor.
Ioãnes Tarnouius Comes.
Gnoinius.
Tarnouij laus.
Moldaui uicti.
Bogdanus Valachus uictus.
Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.
Bella cum Crucigeris Teutbonicis gefta in Prufsia.
Iacobus Secignouius.
Lanfcoron.
Ioannes Zaremba.
Alexander Ilouius.

A Gdanum item & Elbingum, ij cum eas urbes adorti essent, à cioibos fusi & profligeti: ad extremum tot cladibua & inedia, uigilija & iogi nostrorũ equitum oexatione fra-cti, & ed paucos redecti, Prussia excessere. Quid ego de Moschis loquar? Qui uel prę cipuem gloriæ & uictoriarum materiam hoic regi præbuere. Apud Polofcũ olim qui-dem feprem millia hostiom à Ioanne Boratinio oiro acri & animoso interfecte: dein-de uerò tredecimo abhinc enno, cum ij, Lituaniam nõ amplius decem & octo millia rijs à Vilna metropoli hyberne excursiooe depópuleti reuerterentur, mille extremi a-gminis, quos solos Lituane nobilitàa cum aulico regia comitatu tumultuariè accur-rés assequi potuit, trucidati. Superiori eriam quodam tempore in interiore Lituenia prædabundi magnum suorũ numerũ, & prædam, quam abigebant. Lituenis insequé tibus emisêre Iem apod Sterodubum quoq;, Radogostiem, & Smolenscum, uicé eis reddentibus Lituanis, & fines eorũ populenribus aliquoriea, ductu Georgij Rediuili castellani Vilnensis non sine magnis cladibus profligeti sunt. Apud Orsam uerò cum primùm Sigismundus regnare cœpit, ne expectare quidé nostros, dum Borysthenem tranarát, sustinuêre, experti uim eorũ in une & alrere turme, quæ primo impetu incre dibili audacia traiecerent: uerùm dilapsi, cum uasteri sue ulrre Vesmá eriem atq; Dro hobusum cernerenr, denuò coeduneti ed centũ millia, ne edoriri quidé rer mille no-stros mercenerioa milires cum peucia Lituenia longius à cestris regijs ad Smolenscũ positis progressos ausi sunt. Magnis uerò incõmodia affecti, Mosiro, Turouia, & alijs quibusdá munirionibua, quaa dudũ Micheel Glinscioa ad eos perfugiena intercepe-ret, redditis, commutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribua ac senerorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro rege uicto epod Vedrusios ceperét. pacé accepêre. Nec meiore ij fuere fiducie longe pòst. cum Radogostiá, ac deinde Ioanne Ternouio no-stros ducenre, Homiam & Sraro dobũ arcea à nostris pertim ui captaa, partim in dedi tioné acceptas amisere. Er Starodubũ quidem, cũ qoindecim millibua armaroiũ, qui fuerunt in eius ercis præsidio: uirtuta longe pauciorũ perpeucorũ militum nostrorũ, & sulfureri pulueris ignisq; adiumento expugnatũ & euersum. Neq; uerò ij tento tẽ poria, hoc est, plua quàm uiginti ennorum interuallo, quentũ inter Orsensem pugné, B & hoc extremũ Starodubense bellum intercesait. ebiectoa semel spiritus recipere po tuere. Orsensem auté illam celeberrimá, & cum omnibus ferè omnium geotiũ etq; se culorũ uictorijs comparandá uictoriam quid hic plùribus commemorere attinet? Ee-dé opera soli lumen edderé. Quis enim est qui nesciet? illo prælio Constantino Ostro gio priocipa & Ioéne Suirzouio ducibus octoginta millie Moschorum belletorũ, qui omné nostrum exercitum non modò protarere posse uidebantur, uerùm etiem Bo-rysthenem tranete pesai, pecudñ in modõ flagria abigere in Moscouiá destinerant, in géti ßrege interfecta esse (ita ot desideratorũ numerus ad quedreginte ferè millia per uenisse, uel certè doo & triginta millie superesse dicatur) Ductorea eiua exercirus ui-ros illustres, omnemq; senatũ gentis, & supre quater mille captiooa utuos in poteste tem uenisse: direpta castra opulentissime: ducem ipsum Basilium belletorem exerci-tatum, & contra Tattaroa & alias gentes finitimos uictoriosum, usq; ed regiam suem Mosquam profugisse: etq; ibi emplios centũ & uiginti milliaribua bene longis è loco conflictua, temen uix tutò se subsistere posse credidisse? Tantue uerò tunc pauor Mo-schorũ aoimos occuperat. ur Smolenscum, Seueriense Nouogrodũ, & cõplures alies munitiones, qoæ ferè freude & perfidie Russorũ partim hoc ipso rege regnente, par-tim superioribus tẽporibus io potesterem hostiũ uenereot, desertes tũc ecuacuea de-fensoribus nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriá per tempus anni quiuissent. Atq; hæc quidé sont bellica huiua tegis decora præcipue. Ná leuiote m[illegible]te prætereo, ne enxiè & minotatim cuncte exquitere & persequi oideer. Quæ quidé hoc sunt admirabiliora, qoo megis inopinere: utpote in summa ærarij in opie, & plereq; omnia longè imparib. uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris egi uide-rerur, qootiea non plus duplo hostiũ multitudo excederet. Haa tot ec tãtas uictories tenra imperitete copiarũ qoæfires, nihil mirum est (ut est rerũ humanarũ conditio ua ria & instebilia) si quæ cledes inrerpolerunt. Sed quot nem, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tettaris temeritate Russicæ nobilitaris eccepra, ubi quetuor fortas-se millia nostrorũ à quedreginta millibus Tattarorum loci opportunitete usorum de fatigeta uerius qoàm soperata, non incruenré hostibus uictoriá cõcessêre. Nostri mil le duceoti desidetari. berberorũ oerò cæsa quetuor millia. Iteq; reptim ij cũ præda, quamuis uictores, tetrocessere. Altera apud Serethum amnem, cum perpeoci nostri

Victoria de Moschis parta.

Ioannes Boratinus.

Georgius Raduilus.

Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

Basilius Moscorum princeps.

Clades paucæ et paruæ in tot bellis.

in hostico palantes à Valachis circumfusis oppressi sunt. Vbi tamen non plures ducētis nostri periêre. Nam cū peruastata lōgè lateq; circum Pscouiam, siue Plescoviā Moscouia ab oppugnatione Oposcæ ualido hostiū præsidio reiecti sumus, ignominia illa uerius quàm clades fuit, ductorū inscitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albæ Rusię Michaelis Glinscij hominis ambitiosi, & Alexādri regis gratia inflati proditioni, & Russorum atq; pręsidiariorū militum perfidię imputanda est. Porrò apud Oczcouiā, cum uir in primis strenuus Nicolaus Senauius eò usq; cum mille, opinor, equitibus priuato consilio populabundus excurrisset, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tattarorū contracta. Hæ sunt uniuersæ clades, quas Sigismūdo regnāte accepimus: quæ omnes una aliqua ex his, quas superius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & compensatę sunt: nec scio, an quasi næuuli quidā formosum corpus, uel nubeculæ meridianum solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidêre. Bello'ne autem tantū clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? Imò uerò pace, quā semper expetiuit, clarissimus. Testantur id tantæ opes & facultates hominum nostrorū, tam opulenta cum externis commercia, tātus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nunquam ante hunc regē in Polonia fuit: loquuntur leges diligentius aliquanto cōscriptę: clamant tot arces instauratæ, tot exornata tēpla Dei opt. max. tam splendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsauia, Lublinum, Gdanū, & alię quędam urbes atq; emporia: tam deniq; culta & habitata Rusia, Prusia, Lituania & Podolia: quæ regiones antea syluestres & incultæ, aut superiorū temporū cōditione desertæ magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigismūdi thesauros, & ærariū sine ulla cuiusquam iniuria in extremos reip. usus asseruatum? quid tot ac tātas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab ipso uerò redemptas commemorē: Hæc eò sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius, quosdā ante eū reges quotidianis sumptibus interdū defectos esse. Iam uerò non minima est & illa felicitatis accessio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Malouia post quadringentesimū ferè annum ad corpus & compagē Poloniæ rediuerūt: Prusia recusatū diu, & aliquoties excussum iugū accepit: Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquādiu huius regni societatē & clintelā iureiurando adacti reuenêre. Porrò in cōmemorandis cōiugijs & liberis, quę nō exigua felicitatis humanę pars est, diutius me immorari necesse non est. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorē eius uxorem Barbarā Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensiū palatini, cuius ductu nonnunquā cum Turcis Vngari fortiter dimicarūt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorū sororē fœminam sanctissimam & pientissimā, nouerunt. Quę quidem maximā illam Orsensem de Moschis uictoriā assiduis diurnis ac nocturnis precibus cū lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis & ieiunio cōiunctis à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortē eius indulgētissimus rex testatus est. Hac immaturè intra tertium annum amissa, alterā suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonā Sphortiā, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensiū ducis & Isabellæ Aragoniæ filiā: cuius auus maternus Alfonsus eius nominis secundus Neapolitanorū rex, & stirpis Aragoniorum ac Siculorum regum (de qua Carolus quoq; & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt) antiquitate & sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia Sphortiæ, qui primus eam familiā rebus magnis gestis fundauit, filius, cum plurima & grauissima bella cum maximis principibus, potētissimis populis, & præstātissimis bellatoribus per omnē Italiam prosperè gessisset, nominisq; sui gloria ac terrore eam impleffet, à Philippo Maria Mediolanensiū duce Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliq; Mediolanēnsiū principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatā Bonam, alteram uxorem Sigismūdus rex accepit. De qua, quoniam pręsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicam amplius, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tāti ea fecit maritū regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantē, & uiribus planè destitutum, non cōiugali charitate, sed ancillari penè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factū est, ut plurimum ei uicissim rex amantissimus indulgeret. Harum uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam fœminam lectissimam Ioachimo marchioni Brādeburgensi Electori Romani imperij matrimonio

Michael Glinscius. *Nicolaus Senauius.* *Pacis studia.* *Splendor et elegātia Polonorum.* *Leges.* *Arces instauratæ, & tēpla.* *Vrbes opulentæ sub Sigism.* *Regiones bene cultæ.* *Thesauri regis.* *Zatoria & Masouia recuperatæ.* *Prussia & Pomerani in clientelā accepti.* *Coniugia.* *Barbara uxor religiosiss.* *Altera uxor Bona Sphortia.* *Alfonsus rex Aragonum.* *Franciscus Sphortia dux Mediolani.* *Bonæ reginæ fides & obsequium.* *Sigismūdus plurimum indulsit Bonæ.* *Heduigis filia.*

A trimonio iunxit, & nepotibus ex ea auctus est. E' Bona uerò maximam natu filiã Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditã, Ioanni regi Vngarorum affini iam prius suo nuptui tradidit: nepotemq; ex ea, regia, quemadmodũ fertur, indole puerũ suscepit. Quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipuá laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas tres, Sophiã, Annam & Catharinã uirgines spectatissimas, magnorumq; regũ connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum nõ est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus puer etiãdum decimũ agẽs annum paterno regno, ipsius opera studioq; ante decem & octo annos inauguratus: pòst iuuenis factus uxorẽ accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Rom. Vngarorũ ac Boemorũ regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cũ forma, forma cum comitate & mansuetudine, hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat: ita ut nescires, quid in ea potissimũ admirareris. Quæ utinã uixisset diutius, & editis socero optatis ac sui similibus nepotibus fœlicitatẽ eius perfecisset, tranquillitatẽq; huius regni stabiliuisset. Sed nõ merebãtur hoc, opinor, nostra scelera. Nunc ad Sigismundũ redeo. Non'ne igitur hoc singularis cuiusdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auoq;, matre uerò Cæsaris filia, & magni regis sorore ortũ esse? tres fratres, & unius ex his filiũ reges uidisse? regẽ & ipsum supra unũ & quadraginta annos tranquillè feliciterq; regnasse? Summis principibus uenerabilem, hostibus formidabilẽ, cæteris admirabilẽ fuisse? regnum legibus, opibus, ędificijs, humanitate, elegantia & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginã, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filiũ deniq; regem secum, & post se fecisse? morientẽ permagnum sui desideriũ bonis omnibus reliquisse? Non'ne hæc (inquã) ei præclarissima, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atq; hæc tamẽ pleraq; omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & cõsilio moderata sunt. Quid ego nunc formam & staturã eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatẽ oris, dignamq;, ut ait Poeta summus, imperio faciem, depingã? Quòd

B si facere maximè uelim, nõ possim. Prius enim ferè hæc in eo ætate ingrauescẽte marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucẽ prodij: sed tamen permanserunt in eo etiã affecta iam ætate non obscura earũ rerum uestigia. Roboris quidẽ & uiriũ eius argumenta, fractæ inter manus nõ semel florentiore ætate ferreæ equorũ soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensæ manu balistæ, discerpti lusoriarũ chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atq; hæc leuiora fortasse cuiquã uideantur. Cæterũ illa non in postrema bonorũ parte numerãda sunt, sanitas, quæ ipsi perpetua ferè ante extremã senectutẽ fuit: integritas & solida compago mẽbrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor sensuum, qui ad extremũ usq; eum non destituit: firma melioribus præsertim annis memoria: deniq; acumẽ ingenij, quo fratres maioresq; suos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamẽ ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis est, pertinent: nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quęq; in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, urbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis & baiulis, deniq; bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mutæ quidẽ pecudes penitus horum bonorũ expertes sunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illustriora spectantur. Viribus quidẽ ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longæuitate ab ijsdem ceruis, specie fortassis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuũ uigore à lyncibus, aquilis, canib. uulturibus: industria & ingenio quodã modo ab elephantis, uulpibus, & apibus: sic alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cæterùm in animo uera hominis & propria laus est. Corpus enim partim instrumentũ, partim domiciliũ, partim etiam carcerem & ergastulũ animi sapientissimi homines esse uoluerunt. Animũ ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollissimè senserũt, partẽ quidẽ hominis, sed lõgè deteriorẽ corpus dixerũt: in animo omnẽ hominis excellentiã & principatũ collocarunt. Quocirca his quæ externa, quæq; corporis bona dicũtur, ita obiter trãscursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellẽtis Principis, laudes trãseamus. Quas dũ quãta maximè breuitate poterimus persequimur, quęso, ut benignè & attẽtè, quod fecistis adhuc, audiatis. Virtutem, summã animi, atq; adeò hominis perfectionem, quicunq; rectè φ hilosophati sunt, dixerũt: eiusq; uirtutis pru-

Quatuor filiæ Sigism. è Bona.
Isabella regina Vng.
Filius Sigism. Aug. puer coronatus.
Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.
Elizabethæ laus.
Nobilitas Sigis. regis & felicitas.
Bona corporis forma.
Robur et uires.
Sanitas.
Ingenium.
Vigor sensuum in quibusdã pecudibus.
Bona animi.
Laus propria hominis est in bonis animi.
Virtus, et eius partes.
Laus Aug. uirtutibus.

dentiam,fortitudinem,temperantiã atq; iusticiã quatuor partes,& quasi fontes quosdam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret,esse uoluerunt.

Prudentia.

Quę nã ergo ex his in hoc præstantissimo Rege desiderata est?Prudentia'ne?quæ ex præteritis & præsentib.ea quæ deinceps euẽtura sint,colligit:causas rerũ uidet:rectè de rebus iudicat:sibi suisq; in longũ prospicit:impendẽtia mala sapiẽter auertit.At ea summa & admirabilis in eo fuit.Argumento est, bene & cũ approbatione cunctorũ, quoad ei per ætatẽ atq; morbũ licuit,administrata,& inter tot undiq; imminẽtes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica.

Gentes et leges uariæ.

Nã quis sapientius eo,siue ex legibus & morib.nostris,siue ex æquo & bono ius dixit? Nihil enĩ uarietas legũ atq; morũ,quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lituani,Masouij,Prussi,Silesijq; utũtur,nihil diuersa & pugnantia nonnunquã senatorũ iudicia,quo minus ius suum cuiq; tribueret,perturbarũt.Accidit interdũ,ut post dictas à senatoribus sententias,ultima ipsius.ab omnibus diuersa,& tamẽ omniũ esset æquissima.Porrò in cõsilijs de repub.nihil temerè & inconsultò faciebat,cũcta ad publicam nõ partis,aut ordinis huius uel illius,sed omniũ utilitatẽ referens,fortunæ quàm minimũ sese suaq; permittẽs,ac tuta consilia lubentius,quàm callida & periculosa semper secutus.

Consilia quieta.

Bella,in quibus fortuna plurimùm dominatur,nunquam appetiuit:nec nisi necessariò & graui iniuria prouocatus suscepit:& ita quidẽ,ut ab illa comici Poetæ sententia nõ discederet: „Omnia prius experiri, quàm armis sapientẽ decet. Itaq; à quietis consilijs nunquã,ne inter media quidem arma,& rebus ad nutũ fluentibus abhorruit.

Regna oblata repudiata.

Regna à Suetis,Vngaris & Boemis(quemadmodũ superius dixi) delata recusauit,ne se patriãq; suã nouis & periculosis bellis implicaret.

Moldaui cur nõ subacti.

Moldauos subiugare ob rupta crebrò fœdera cũ posset,noluit:ne uel illi desperatione adducti Turcis sese dederẽt,uel redacta in prouinciæ formã Moldauia, & amoto quasi obice,ipse difficilimum cum potentissimis Turcarũ tyrannis bellũ de finibus gerere cogeretur.

Bellũ cõtra Turcas cur uitauit.

Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione abhorreret:sed quòd suas illorũq; uires iusta lãce metiretur.Sic enim iudicabat,neq; suum esse,neq; unius planè cuiusquã principis,tam ualidũ hostem, qui Asiæ, Africæ, Europæq; magnã partem ditione teneret,florentissimũ Græcię imperium euertisset, Caramanos,Cilicas,Syros,Ægyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset,deniq; latissimè dominanti Persarũ regi grauis esset,debellare.Coniungẽda esse Christianis principibus arma,si hostẽ illum à ceruicibus suis uellẽt depellere. Cũ ergo animaduerteret,cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totũ penè orbem Christianũ plus quàm ciuilibus bellis ardere,omni honesta ratione semper Turcicum bellũ declinauit,

Dissuasor belli Turcici.

& Ludouico,fratris filio,Vngarorum & Boemorũ regi sedulò idem suasit.

Consiliũ Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

Qui iuuenis si patrui,quàm ferociorũ quorundã consiliariorum suorum consilijs obtẽperare maluisset,oblatamq; à Turcis pacẽ accepisset,seu uerius ipsis expetitam dedisset,uiueret fortassis adhuc,neq; munitissimũ Christianorũ regnorũ propugnaculũ Vngariã secum unà perdidisset.

Pontificum exhortationes ad bellũ Turcicum.

Hæc sanè fuit causa,cur apud pientissimum & Christianissimũ regem Sigismundũ nihil ualuerunt Iulij secundi,Leonis decimi, Adriani sexti & Clementis septimi Pontificum maximorũ preces & exhortationes,ad suscipiendũ contra Turcas bellum incitantiũ.

Bellũ Turcis cõmuni regũm consilio & ope inferendũ.

Optabat quidẽ sapientissimus rex tẽpus illud cũ Christiani principes restinctis intestinis bellis, reconciliatisq; inter se animis,ad inferendũ Turcis bellũ conspirarẽt:plurimumq; in id operæ, laboris & sumptuũ impendit,siue quãdo cum Maximiliano Cæsare congressus est,siue cũ missis non semel ad dissidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti præsides & moderatores Reip.Christianę legationibus,accuratè ac diligenter ea de re egit.

Baiazetes pacem petiuit à Sigismundo.

Cũq; regni eius initiò nonnulla eius rei spes ei affulsisset,non nisi annuas inducias Baiazeti Solimani huius auo petẽti dare uoluit.Ea uerò spe frustratus,sępe diuinauit,nunquã id se uiuẽte euẽturum esse,ut Christiani principes aduersus communẽ illum hostẽ uires coniungerent.Intelligebat enim,quousq; nonnullarum nationum mutua inter ipsas odia processissent:nec defore Turcis, quos à cęterorum cõsensu ad impediẽdos pios conatus auellerẽt.

Bellum cõtra Carolũ Imp.semper dissuasum.

Quid illud?cum principes Christiani cõplures, quos nominare necesse nõ est, sub Clemente põtifice in suum fœdus cõtra Carolum Imperatorem partim inuidẽtia fœlicitatis eius,partim potẽtię metu initum,pertrahere eum nõ potuerunt?

Smalcaldensis fœderis.

Aut cum nuper primarij Germanię principes affines ferè ipsius, & præpotẽs illa tot opulentorum populorum contra eundẽ Imperatorẽ & fratrẽ eius conspiratio pellicere eum in societatẽ suã nequiuit?ne eatenus quidẽ,ut uel pecuniæ nõnihil mutuò daret

A tuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniqoe ne
suos homines stipendijs corũ militare prohiberet? Cuius tamẽ rei non leuẽ ei excusa
nem dabãt, libertas & instituta nostra. Non modò autẽ nihil eorũ fecit, sed etiam dis-
suadere conatus illos, & pacificatorẽ sese ioterponere cooatus est. Atq; utinam ei ob-
secundatũ esset: non tã uasta quibusdã locis, neq; tam exhausta passim esset pecunijs
iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam retiuerẽt dominatus suos
amplissimos Sed fortasse sic Deo uisum est, ut fastum & contumaciã prętexru liberta
tis Euangellcæ contra sanctissimas leges & instituta maiorũ, contra antiquissimum
uniuersi Christlani orbis consensum, & contra legitimos magistratus suos impiè sese
efferentẽ, retundetet Cum igitur hæc uel faceret. uel recusaret optimus rex Sigismuo
dus, non ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & constantia cõiuncta?

Clades Ligæ Smalcaldicæ.
Germanorũ contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Quid? cum Ioanni regi bis affini suo, ne regnũ Vngarorũ Ferdinando Maximiliani ne
poti iam prius destinatũ, susciperet, dissuadere frustra studuit? aut cũ ei profugo exilij
quidẽ locum apud se indulsit, ut aliquid necessitudini & calamitati eius tamẽ daret,
auxilia uerò cõtra eundem Ferdinandũ negauit? aut cum pacẽ inter eos componere
magna cura instituit? Cernebat nimirũ sapientissimus princeps à longè, quãtum mali
iotẽpestiua illa Ioannis ambirio Vngaris aduectura, quantisq; malis & calamitatibua
non modò florentissimũ illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuolutu-
rum esset bellum illud, intet duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officiũ
Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciẽdia
è Prussia Crucigeris Marianis tam cupidis, tamq; contumatibus, ut nunquam ab eis
Polonia & Lituania quietæ esse possent an non magno & exquisito consilio usus est?
Ne illud quidem eios consiliũ sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bel-
lo distineretur, inde Crucigeri non lenius bellum ei ostentarent. Maximiliaous uerò
Imperator infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes quoscuoq; posset in eum, & in perni
ciem Polonorũ concitaret, Tattaris donatiuũ siue stipendium constituit, nõ modò ut
ab assiduis eorum incorsionibus ditiones suas alijs, quemadmodũ dixi, bellis impe-
ditas liberaret, uerùm etism ut eorũ opera in uexandis ac distinẽdis Moschis, & alijs
B hostibus suis paruo redempta uteretur. Qua re tantũ profecit, ut & Moschos ad petẽ-
dam pacẽ adigeret, & tam culta & habitata sit, quàm nunquã sub fratribus, patre & pa
truo eius fuit, Podolla. Quàm solidũ uerò fuit eius iudiciũ in mandandis honoribus
& magistratibus, & in allegendis in senatũ uiris idoneia, quoties id ei arbitrio suo fa
cere per quosdam importuniores, quibus impẽsius indulgebat, licuit? Atq; hoc id ad
mirabilius est, quod difficile est non peccare in hac parte maximis quibusq; regibus
& principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam
peculiaris Illa eius in omnibus dictis & factis cunctario, ne ipsa quidẽ sua commenda
tione caret. Nimirũ sapientis est nihil temerè, nihil præcipitanter, sed omnia cõsultò
ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat.
Itaq; celebratur etiamnũ literatũ monumentis nõ ignobilis populi Rom. Imperator
Fabius Maximus, de quo uulgãtus est ille Poetæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restitiut rem.

Erga Ioannem regem Vngar. quomodo se gesserit.
Intẽpestiua Ioãnis ambitio ad regnum.
Gdanum pacatum.
Crucigeri eiecti è Prussia.
Stipendium Tattaris sapienter datum.
Iudicium in distributione honoribus et magistratibus.
Cũctator Sigismundus.
Ennius.

Atq; hactenus de prudentia Sigismundi regis nobis dictum sit modò. Cuius qui-
dem ipsi causa fuit rimor Dei cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initiũ enim
sapientiæ, quemadmodũ sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor
Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine ani·mi, quãta hi·rex pręditus fuerit, quàm
impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorũ bella, quàm
contẽnens earum rerũ, quæ maximè in hac uita expetendę esse uidentur (qualia sunt
regna & imperia) satis iam, opinor, intel·lexistis ex his, quæ superius dixi. Quin ex illo
quoq; magnitudinẽ animi eius intelli·gere licet, quòd Prussico bello, cum terrore nõ
modico aduentantiũ è Germania auxiliorum meliore rursus loco res Crucigerorum
esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis hosti prius à se oblaris mutare uoluit: aut
quòd, cum ipsi Lituanię possessionẽ post mortem Alexandri fratris adeunti de nouis
quorundã Lituanorum moribus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institu
tum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum deinde Michaelem Glin
scium ducẽ Russum, qui ad domin·atũ aspirare dicebatur, cum ualido equitatu aduen
tare cognouisset, neutiquã turba·tus est animo. Venientẽ cùm tranquillo uultu & co-
mitet accepisset, cuncta ei scele·rata consilia (quod Michael ipse postea fassus esse fer-
tur) è pectore excussit. Tant·um e.us animi magnitudo in graui & cõstanti aspectu re

Timor Dei principiũ sapientiæ.
Fortitudo et magnitudo animi.
Constantia.
Michael Glinscius.

lucens apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorũ aspectum proijcere sese, & adulari cauda solẽt. *Fiducia.* Quid illud? quòd Vngaris & Boemis cum suis regibus Viẽnam ad Maxmilianum Cæsarem proficisci, fideiq; eius, quẽ Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitãtib. ipse non sanè amicum ad eam diem expertus Cęsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit? *Animus in lætis & aduersis constans.* Porrò æquabilitate animi in utraq; fortuna tanta fuit, ut neq; secũdis rebus diffueret, neq; aduersis frangeretur. A superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. *Tolerantia.* Æstus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ętate molliciei delicijsq; *Educatio minus delicata.* minimè assuefactus esset, crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ incommoda admodũ æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionẽ digiti pedis, sacro, ut medici dicũt, igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantũ angebatur animi, quòd dubitaret tãtisper se deinceps uicturũ esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. *Iniuriarum obliuio.* Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita contempsit, ut nunquã uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficẽtiam in huiusmodi homines restrictior. *Temperantia.* Iã uerò temperantia & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium regibus & principibus, uerùm etiam cũ priscis philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolẽtius, nihil dissolutius & flagitiosius unquã dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatẽ compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano neq; petulanti nonnunquam temperatus. A sordibus semper abhorruit, sed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, præter quando externos homines & legatos ad se admissurus erat. Nam tunc augustiore habitu cõmendare Maiestatem suam studebat. Eademq; de causa splendidius, quàm quisquam maiorũ suorum, habitare instituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, munditiam, elegantiam & splẽdorem cum dignitate consectari passim cœpimus. *Ciuilitas Polonorum.* Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. *Sobrietas.* Sobrietatẽ uerò rex idem magni fecit, & *Abstemius Sigismũdus.* ab infantia quidem ad senectutẽ usq; patris auiq; instituto plenè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate medicorũ suasu uinum bibere didicit: sed ita tamen, ut nunquam eum quisquam ebrium uiderit. *Edacitas.* Edacior quidem, & libidinosior natura fuit. uerùm in utroq; tamen magnopere sibi imperabat: cum prægrauatũ se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. *Libidines moderatæ.* Quod uerò ad venerẽ attinet, cœlebs quidẽ uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquã, quod honestæ aures abhorreant, admisit, & uerò illos lubricæ ętatis lâpsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atq; contexit. *Pudicitia.* Maritus uerò coniugij fidem sanctè seruauit. *Verecũdia.* Verecũdia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudum se aut necessitati naturæ satis facientẽ, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris conspici passus est. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, nõ sine rubore solitus. *Modestia.* A probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino sibi temperauit. Quãta uerò fuit huius optimi regis modestia? qui cũ acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudio, & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo & bono pateretur, tamẽ nihil ferè maius unquã sine consilio senatus fecit, aut statuit: *Confidentia caruit.* ac nonnũquam de recta sententia sua cõsensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est & perniciosum plerunq; in principe uitiũ. Fiunt enim multa interdũ iniustè & inutiliter, atq; etiã temerè, & cum multorũ exitio ab ijs, qui sibi plus quàm cæteri sapere uidẽtur, dũ iudicio suo freti aliena cõsilia aspernantur. Iam illud nõ ne magnę fuit modestię simul & grauitatis, quòd aduersantẽ sæpe desiderijs suis *Moderatio erga nobilitatem.* uel utilibus, uel certè nõ perniciosis Reip. nobilitatẽ ęquo & moderato animo pertulit: neq; ui quicquã inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperãtiorẽ cuiusquã in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidẽ, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tẽpestate diuinitùs disturbati ferociorẽ eum facere potuerunt. *Leopoliẽsis turbæ.* Ac ne eblandri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, noluit.

A uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius modestiæ consensu & obsequio multitudinis atq; consiliariorum concessa sunt. Ita nimirum sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus ab humanitate & ingenua libertate non alienissimis. Ab eo uerò, quę sibi in omni uita proposuerat, modo neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ægritudine animi, neq; lętitia deniq; & uoluptate (quæ res transuersos ferè rapiũt homines) facile unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animũ grauibus & continentibus reip. occupationibus lassum, & quasi fatiscentẽ recreare & relaxare uoluit, equitationibus, ac ceruorũ, onagrorũ, aprorũ, ursorum & bisontium uenationibus (quod studium ipsi gentilitiũ atq; hæreditarium fuit) non sine utili & salubri corporis & uiriũ, atq; etiam industriæ exercitatione id facere solitus est: interdum etiam equestrium certaminũ atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidisúe lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia dicam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quę eiusmodi est, ut neq; uesperugo, neq; aurora sit magis admirabilis, quemadmodũ inquit Sapiens quidam: Iusticia, inquã, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Solomon, stabiliunturq; regna: quæ quidẽ uel maximè in hoc rege resplenduit. Itaq; ergo iure optimo firmatũ est solium eius, regnumq; stabilitum. Nam siue æquabilitatem & æquitatem eius in dicendo iure tam diuerso & uario, quàm est in hoc regno, spectes, siue grauitatem & constantiã inter diuersas senatorũ, & nonnunquam pugnantes inter se sententias, studiaq; ad gratiam uel odium (ut fit) inclinantium, siue laborem & patientiam in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est & illa eius continentia, quòd nemini unquã eo regnante, quamuis luculentas, quamuis amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinũ, quàm proceres quosdam, cuncti maluistis. Quid ego fidem eius cùm in promissis, tum in fœderibus & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatã, prædicem? Cõmemoraui nonnulla

B superius, quæ ad hanc rem pertinent: nempe, quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uerò quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eius rei testes citare nonnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus prętaret semel promissa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuicijs, neq; lachrymis cuiusquam flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex: aperti uerò & simplices fuere mores pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Respub. continet, tuetur, & florentes facit, iusticia pœna & præmio, seueritate & clementia maximè constat, de his quoq; pauca dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum: sed cum intelligeret, liberis & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnã pœnam sceleri & ignauiæ institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum, ad seueritatem quidem et expetendas de sontibus pœnas fuit remissior, nec nisi necessariò, quemadmodum ad secandum urendumq; medici, ad hoc descendebat. Vt, cum Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam tumultu concitatæ multitudinis patratam supplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in posterum magistratibus multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refrenantibus: cum Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Denique, cum dux adhuc Silesiæ regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat iam inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio, ac mox Vladislao regnantibus gesta sunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudant, tum Silesij quoque etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad clementiam uerò fuit propensior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius reprehensionem feratur: Qui scis, inquiens, à quónam seueritatem istam exordirer? Illud opinor innuens, neq; illum culpæ exortem fuisse, & ad multa nonnunquam conniuendum esse Rempub. administranti. Proinde multos capitis reos uita donauit, nonnullis iniustam iure infamiam sustulit: nullius propemodum bona confiscauit: confiscata etiã ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit: sine accusatore qui-

Studium nobilitatis erga eum.

Constantia.

Quales animi recreationes.

Iusticia. Arist. 5. Ethic. Prou. 16.

Aequitas in iure dicendo.

Labor.

Continentia Sigism.

Fides eius in promissis et fœderibus.

Sinceritas.

Seueritas et lenitas.

Cazimirienses puniti.

Gdanenses seditiosi puniti.

Purgata à latrocinijs Silesia.

Clementia Sigism.

Clementia erga Gdanenses. dem & indicta causa neminē dānauit. Gdanensibus uilis plebebeculæ impetu ab officio discedentibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit: authores modò seditionis paucos multus partim interfecit, partim exilio multauit. Hostibus supplicibus libentissimè ueniā dedit, ita, ut uel de medio uictoriarū cursu non grauatè retrahi se ad ueniā recōciliationēq; pateretur. De Valachis quidē iā diximus. In Crucigeros uerò debellatos iam ferè quàm clementer se gessit? Quòd nisi fidē eorū suspectā habuisset, non modò siuisset eos retinere quę habebant adhuc, sed ablata quoq; iure belli, eis ni fallor, reddidisset. Magistrū quidē eorū Albertū marchionē Brandeburgensem sororis suæ filiū expectatione & aduentu auxiliorū è Germania uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secū agentē (dabit mihi ueniā princeps amplissimus, uulnus suū necessariò refricanti, & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea, quæ ante bellū illud habuerat, & partim iure belli amiserat partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit, & honore auxit, Magistri appellatione in Ducis nomen, quo omnē deinceps rebellandi occasionē tolleret, cōmutata. Deniq; hæreditariū ei fratribusq; eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos principatū illū constituit. Hæc an non maxima sunt documēta clementiæ, hostē, quē minimè esse decuerat, & hostē pertinacē, penè deuictū & fortunis spoliatū, meliore quàm fuisset dudū, conditione in societatē & amicitiā recipere? Quid illud eodē bello, quòd Germanos milites contra se militantes, uelitationibus & leuibus nostrorū prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribusq; confectos, delere cū posset, noluit? Captiuos, quorū plenæ erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atq; adeò ueste & uiatico donatos dimisit? Cuius clementiæ benignitatisq; suæ maximū, nisi fallor, fructū cepit: nēpe, quòd per tot annos deinceps eo regnante in Prussiā & contra Polonos, Germani, quāuis sedulò sollicitantibus Crucigeris, arma non sumpserunt: non tā uiribus & fortuna regis, ut equidē credo, deterriti, quàm beneficentia uicti. Sæpenumero enim, ij qui aliquando uicti fractiq; sunt, contra uictores sese recolligunt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit. Neq; illud minus est, nec scio an longè maius clementiæ Sigismundi argumentū, quòd cū permagna libertate, cui reges atq; monarchæ pleriq; omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra cōstituta sit, nunquā eā infringere conatus est, quāuis impellentibus ad id quibusdā, & immoderatiore hominū licentia aliquādo prouocante. Verùm cedere furori paucorū quàm detrahere aliquid propter eos de cōmuni libertate rex optimus maluit. Quòd si qui reprehendūt, ijdē sanè reprehendāt, quòd amari à suis, quàm timeri, & patrē se, quàm dominū haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerū simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata cōmoda sua, quàm Rēpub. pluris faciūt, solēt. Nec eæ tantū (proh dolor) his extremis eius tēporibus inter quosdā inualuissent, magno iustitiæ & iuris dicūdi impedimento, scelerū impunitate, & periculo maloq; Reipub. dū ea quasi plaustrū disparibus ac diuersis iumētis, auriga cessante, aut nequicquā laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, inquā, dissensiones tā pestilentes, si seniū & perpetuus ferè morbus consuetudinē & authoritatē pristinā retinere eū siuisset. Quo fit, ut ipsi meritò uenia danda sit, si nō per omnia eū, quē debuit, quēq; florentiore ipsius ætate tenuerat cursum Respub. pristino illo sensuū, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit. Aetatis hæc, uiri Poloni & Lituani, nō illius culpa est. Ille quidē præclaris uirtutibus suis, atq; superioris tēporis administratione & fœlicitate hæc, si qua fuerunt, extremi tēporis incōmoda penitus (si modò uos æquiores & gratiores, quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminē unquā mortalē inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoq; parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atq; adeò in seruis quoq; uestris multa quotidie uos ferre necesse est, nisi humanitatē exuere prorsus uelitis. Quæ enim ista esset iniusticia & immanitas, atq; adeò impietas, si liberi parentē suū, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa deniq; omnia consecuti essent, ad extremum propter olentem animā, mucidasq; nares, addo etiam, si libet, propter neglectā rem familiarem abominarentur, aut etiam grauius incusarent, superiorum omnium beneficiorum obliti? Non est hoc uestri moris, neque ingenij, uiri Poloni: qui non penitùs malos reges (nedum bonos &

In Crucigeros clementia.
Albertus marchio Brandeburgensis dux in Prussia factus.
Prussia in feudum concessa Marchionibus.
Clemētia in uictos Germaniæ milites.
Libertas in repub. Polonica.
Simultatum sedator.
Simultates procerum.
Senium Sigismundi.
Senio cōdonandum aliquid.

A nos & bene meritos) grata memoria prosequi soletis. Verùm ad institutum nostrum reuertamur. Fuit igitur in Sigismundo, quemadmodũ uidetis, singularis clementia & priuatim & publicè. At fuit is restrictior in benemerentes de se ac repub. Fuerit sanè. Sed quis hoc ei uitio uertat, si bene secũ reputet, inane ante eũ regẽ ærariũ: oppigneratas à maioribus eius possessiones plerasq; & bona regia: egentes quodã reges, ne in quotidianos quidẽ sumptus pecunia suppetente: non solutas à patre, ab ipso uerò exactas omniũ, nisi fallor, sororum dotes: dotatas duas filias, tres etiã reliquas dotandas, & pro dignitate sua regniq; elocandas: persoluta militibus suis & externis supra ducenta millia florenorũ meritorũ apud Ioannẽ Albertũ & Alexandrũ fratres stipendiorũ nomine debita: deniq; cõplura bella non sine magnis impendijs gesta, & alia præterea impendentia? Hæc quisquis rectè secũ perpendit, simulq; cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia patrẽ, fratresq;, atq; etiã maiores eius nonnunquã impulerit, æquior multo in hac parte Sigismundo erit. Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorẽ regni & patriæ, dignitatẽq; suã & magnificentiã pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetã: ut redẽptos à barbaris captiuos, restitutas res, ne belli causa essent, potẽti hosti à nostris prædabũdis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: cõstructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificẽtia exornatas domos: ut hæc, inquã, præterea, arces quidẽ, Camenecẽsis in Podolia, Leopoliensis, Sendomiriensis, Corcinẽsis, Vilnensis, Cracouiensis (& hæc quidẽ bis) & aliæ quædã instauratæ & munitæ: cõparatæ & instructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequẽtes legationes ad externos principes missæ, & ab eis uicissim uenientes splendidè ac liberaliter acceptæ atq; dimissę, permagno ei constiterũt. Sũptuosus uerò & ille fuit splendidissimusq; cũ Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico regibus apud Viennã congressus: quo Polonorũ & Lituanorũ nomen, obscurius antehac, & inopiæ, inertię, barbarieiq; opinione contẽptibile apud exteras gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq; sumptus, non in luxũ, delicias, & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatẽ, salutẽ, decus & ornamentũ reip. factos, non est sanè reprehendendũ, nec scio an ualde laudandũ, quòd ærariũ

B non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris reipub. usibus (ut filiarũ dotes taceã) utiliter seruiturũ: bellíq;, si quod alicunde nobis inferretur, neruũ futurũ. Et tamen cũ hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidẽ benignitatẽ & munificentiã suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles reipub. cùm donis, tũ honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines nostrates pariter & externos, quorũ uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suũ populorũq; suorũ nomen illustratũ iri sperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores cõmemorem, nónne Constantinũ Ostrogiẽsem ducẽ peramplis beneficijs auxit? nónne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tattaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo cùm aliàs, tũ post obsessam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis atq; Tattaris, ab eo uerò strenuè defensam arcẽ Cercassiã permagnũ honorem habuit, & multa largitus est? Quid Nicolaũ Senauiũ, scientia & usu rei militaris præstantẽ uirũ, excellentis uirtutis ergò collocupletatũ, & ad eũ, in quo nunc est, honoris gradũ euectum? Quid ue uirũ omni laude cumulatissimũ, Ioannẽ comitẽ Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatum, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cum siue à Moschico bello & Starodubo euersa, siue à deuictis apud Obertinum Moldauis reuerteretur, ab ipso ornatũ, & honoratio munere, publico totius Poloniæ cõsensu cohonestatum, cõmemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta nutibus renitẽtes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternã rerum à se gestarum gloriã, quæ eos nunquã destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos trãsfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & sciẽtiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, idq; ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoq; uel potissima pars est iusticiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatẽ quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoq; iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autẽ in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq; felicitatẽ perficit, eadem nobis huius optimi regis

perficiat

Cur minus largus fuit. Sumptus.

Magnificentia Sigism.

Arces ab eo extructæ, aut instauratæ. Bombardæ. Legationes, Regum conuentus Viennæ.

Aerarium non inane.

Beneficẽtia.

Constãtinus dux. Ostapheius.

Senauius.

Tarnouius.

Honorarium publicè decretum Tarnouio.

Bielscius & Lacius Moschi transfugæ.

Pietas et religio Sigis.

» perficiat laudationē. Absq; hac enim cæterę uirtutes, imagines uirtutū & umbræ sunt » uerius, quàm uirtutes: neq; laudabiliter omnino & beatè sine pietate in Deū, quàuis » rebus ad uota fluentibus uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quāq; sanctè & religiosè Deū optimū maximū hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea quę hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento. Neq; enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni uita gessisset, neq; tantus euasisset, neq; tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissent, nisi Deum propitiū habuisset. Verissimū enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi apostoli: Omne munus bonū, & omne donū perfectū supernè descendere à patre luminū. Eū uerò nemo propitiū habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnemq; fiduciā suā in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominū non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non cōmouetur in æternū. Cū igitur Sigismundo tot illa tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eū Deo curę fuisse? Vt enim non fallitur, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidē olim locutus est: Quoniā rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non cōmouebitur. Et quæ præcedunt: Desiderium cordis eius tribuisti ei: pręuenisti eū in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnibus inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: Voluntatē timentiū se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniā impijs quoq; nonnunquā prosperè multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiā aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, nū qua alia ratione pietatē huius regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus ad splendorē simul & usum cultus diuini regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicā, & Rupense siue Scalcense fanū, & quædā alia, quæ nunc in mentē non ueniunt, prætereā, hoc quidē certè delubrū pulcherrimū & sumptuosissimū basilicæ huic adiunctū, seu uerius iniunctū, quod sepulchrū & monumentū suū ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentiū sacerdotū collegio ferit oculos nostros, & quodā augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iā quis nescit, quàm sedulò is, dū per ætatē & morbū potuit, & quàm religiosè sacris cultuiq; diuino operā dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precū eius assiduitatem, quid festorū dierū ieiuniorūq; intemeratā obseruantiā cōmemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atq; id extremis demū aliquot annis medicorū suasu, & episcoporū hortatu sibi indulsit. Quæ enim à teneris annis cū lacte quodāmodo materno imbiberat, ad extremū usq; halitū constanter & mordicus retinebat. Externi hi sunt cultus ritusq;, fateor, neq; in his cardo religionis nostræ uertitur. Vera & interior pietas in mentibus & » uoluntatibus nostris penitus inclusa est. Ita sanè. Sed cū ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit & exerit: ut sic luceat, secundū authorē salutis nostræ Christū, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent & glorificent patrē nostrū cœlestē. Bona est enim, ait angelus ad Tobiā, oratio cū ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæū magnopere hęc tria cōmendat, dū quomodo fieri debeant, pręcipit. Quid uerò prolixā Sigismundi in egenos, quorū uictus uestitusq; parandi rationes uel morbus, uel ætas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris & addictioris Deo uitæ professio impediuisset, beneficentiā & liberalitatē persequar? Eadē opera lucē hanc diurnā accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en ipsorū turmas, non modò templū hoc, uerùm etiā uias & plateas cōplentium, & orbitatē suā tam benefico rege amisso miserabiliter deplorantiū. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus & cæremonijs sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorū cōmodis pręclara uoluntas & constantia, in ista pręsertim nostri temporis licentia, & isto nouarū rerū, quo nunc leuissimi quiq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, nónne maximū est singularis pietatis argumentū? Vidit enim sapientissimus rex, in religione nostra nihil mélius, nihil exactius hoc tempore à quoquā inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorūq; successoribus proximis, sanctissimisq; patrū Concilijs constitutū, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentū esset. Didicerat, nō hic, aut illic, & in angulis omnino Christū quærendū esse: neq; uniuscuiusquā esse,

Regni felicitas ex cultu Dei. — *Psal. 33.* — *Psal. 124.* — *Psal. 20.* — *Psal. 144.* — *Impiorum prosperitas.* — *Templa magnificè culta, extructa & ornata.* — *Sedulitas in templis.* — *Obseruātia institutorū ecclesiasticorum.* — *Externus cultus Dei.* — *Tob. 12.* — *Matth. 6.* — *Eleemosyna Sigism.* — *Constantia in fide et religione Catholica.* — *Ecclesia & doctores antiqui.* — *Matth. 24.*

A B

esse,arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari: sed ecclesiā, ecclesiam inquā, in qua certa esset ac perpetua, ut inqūt uetustissimi, sanctissimi & grauissimi doctores, Ireneus, Cyprianus & Augustinus, tot seculis cōtinuata episcoporū successio, colum nā esse & firmamentū ueritatis. In ea sola dari spiritū ueritatis, qui ut author, ita inter pres quoq; sit sacræ scripturæ, non dissensionis, uerūm pacis Deus. Quo quidē illi ca rere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret, & qui ne ipsi quidē singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ quasi nebulæ turbine exagitatæ circūferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totū Deo religiosis uerbis & suspirijs cōmendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciā suā omnē collocabat, quę & isti noua tores euidentissima, nisi fallor, uerę pietatis indicia iudicant, nónne certa sunt piè & religiosè exactæ uitæ testimonia? Cū igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoq;, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & mode stus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorū memor, præsentiū sagax indagator, futurorū acutus coniector, & utiliū publicè priuatimq; diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirū, si in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq; laboribus uiuendo octogesimū secundū annū attigit, si uiribus & ualetudine plerūq; firma fuit, si sensuū ingenijq; uigore ad extremū penè retinuit. Non mirū, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimū regnū, elatis post patrē duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis nō infortunatus, ditionū aliquot accessionibus locupletior, tā bene, tā quietè, tā feliciter, tātoq; bonorū omniū fauore uno & quadra ginta annis id administrauit, & florentius multo, quàm acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirū deniq;, si sempiternū optimi & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriā, nisi me uanū fallit auguriū, apud longā posteritatē celebris inclytusq; rex retinebit: quippe qui superiores omnes principes & regea nostros non modico interuallo post se reliquerit. Nā quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia cōplexus est: Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimū ordiar, solertiā & magnificentiā: Cazimiri monachi pacis & instaurandæ patrię superiorū temporū iniuria afflictę studiū: Vuladislai eius filij mansuetudinē: Boleslai Criuousti uictorias: Crispi prouidentiā: Miecislai senis grauitatē: Cazimiri horū duorū fratris iusticiā: Lesci albi excelsum animū: Boleslai pudici religionē ac temperantiam: Lesci nigri moderationē animi: Vuladislai Loctici fortitudinē, & in tolerandis aduersis patientiā: Cazimiri magni in ornando & muniendo regno studiū atq; diligentiā: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino pietatē, laborē & munificentiā: Vuladislai patrui magnanimitatē & clementiā: Cazimiri patris facilitatē, & offensarū perbreuē memoriā: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquā meliore fortuna, alacritatē. Has, inquā, omnes omniū illorū uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiā: ita, ut nulla cuiusquā eloquentia, nedū infantia nostra satis dignè & pro meritis eū laudare possit. Sed iā ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præ fuit, alloquētē audiamus. Quàm iustè, quàmq; moderatè uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes impetio coniunctos uno nomine appellare) imperauerim, & quanta felicitate regnū hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatē intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu bonis & grauibus uiris discere potestis. Pro his meritis meis iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquā imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quā uerò mihi debetis gratiā, eā liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis. Filiū hunc meū unicū, quē ipsi uobis regē, mihi successorē me uolente & postulante iampridem designastis, eodē quo me, aut maiore etiā, si potestis, studio prosequamini, cōsilijs adiuuetis, cōsentientibus animis atq; uiribus protegatis, ętati eius nonnihil etiā indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dū suā rē agunt, uestrā agere uideri uolūt: & tamē aliud alibi præ se ferūt, utrinq; ut gratiā ineāt, & opes potentiāq; suā augeāt & stabiliāt. Cernitis qualia nūc sint tēpora, quousq; domi progressa sit multorū audacia, quāta huic regno & cōmuni patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum est, ne non modò imperium uestrum & resp. uerùm etiam

libertas

1. Timot. 3.
1. Corin. 14.
Ephes. 4.
Ritus Christiani in moriente.
Epilogus. Virtutes Sigism in specu lum Principibus posi ta.
Aetas 82. an norum.
Pater patriæ Sigism.
Polonor. regū uirtutes.
Sigis. omnibus excellen tior.
Oratio Sig. ad Polonos.
Pathetica si ly commendatio.

Consilium regis.

libertas & uita uestra uestrorumq; in extremum discrimen ueniat. Id uerò ita demũ A rectè prooidebitis, si sublatis omnino factionibus, dissidijs & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicem, erga regem uerò uestrum studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidolosi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis oestris hostibusq; sitis. Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo autem habitu, illoq; uigore hæc tu Sigismunde Auguste patrem tecum loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrumq; traderet. Nihil est qoòd te unà cum matre, & sororibos tuis, puellis lectissimis, propter mortem meam tantopere excrucies fili. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæq; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitam regnumq; melius migraui. Vt autem uestro quoq; & horum omnium tempore id factum esse uideatur, secundum Deum in te, fili, maximè situm est. Tibi mi fili deinceps, & mater, & sorores & uerò resp. maximè curæ esse debebuot. In te spes omnes omnium, quas frustrari te æquum non est, sitæ sunt. Nonoihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe qoæ nos sibi, maioresq; nostros posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, atque etiam potentioribus fortasse reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq; coluit. Te, quemadmodum ipse nosti, puerulum etiam tum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem atq; dignitatem uicissim te uoluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id uerò ita demum rectè facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq; prębebis: si oullius ius & innocentiam neq; gratia, neq; odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis non qois, aut cuius cognatus, necessarius, uel cliens quisq; sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorum uindicabis: si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio senatus qoicquam statues, cum iuuenibus uerò & iouenili ardore præditis consilia

Aurea pij patris monita.

» non temerè communicabis: si assentatoribus aures non accommodabis (Blandum
» enim est malum, sed pestilens in primis regnis atq; regibus assentatio) si dissensiones ordinum, & simultates procerum inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si B deniq; pietatem atq; religionem sanctissimam sedulò & ex animo coles, neq; ab institutis maiorum, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omoes gentes recepto, & ad nostra usq; tempora transmisso retentoq; cultu Dei opt. max. uenerandisq; cæremonijs atq; dogmatibus te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omniũ exempla domestica habes satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœlicitate, quãtaq; gloria nos tamdiu regnauimus. Id nos totum Deo opt. max. quem se-
» dulò riteq; coluimus, acceptum referimus. Existimare autem debes, neq; regnum, ne-
» que quicquã omnino sanctum & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs fili suauissime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatemq; ditionum tuarum, deniq; ad decus & immortalitatẽ grassandum est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hæc tecum Sigismunde Auguste, pater: illa rex uester uobiscum, oiri Poloni. Reliquum est, utriq; ut sanctissimis & saluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita assidua pietate & grata memoria semper prosequamini, omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit. Ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN POLONICA MARTINI CROMERI HIstoria præcipuè memorabilium

INDEX.

B

dobros

fogelsang.

holsatia

ioannes

K

L

M

cum Ma-

N

nemen,

nouogrodo-

P

polonicè

Quadra-

Q

R

S

sanus

Vaca

V

uisloca

ungarica

X

Z

zamßum

FINIS INDICIS.

BASILEAE, EX OFFICINA OPORINIANA, Anno Christi M.D.LXVIII mense Augusto.

zauissius

FINIS INDICIS.

BASILEAE, EX OFFICINA OPORINIANA, Anno Christi M.D.LXVIII mense Augusto.